නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

සංයුත්තනිකායෙ

සගාථාවග්ග-අට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

කරුණාසීතලහදයං , පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං;
සනරාමරලොකගරුං, වන්දෙ **සුගතං** ගතිවිමුත්තං.

බුද්ධොපි බුද්ධභාවං, භාවෙත්වා චෙව සච්ඡිකත්වා ච;
යං උපගතො ගතමලං, වන්දෙ තමනුත්තරං **ධම්මං**.

සුගතස්ස ඔරසානං, පුත්තානං මාරසෙනමථනානං;
අට්ඨන්නම්පි සමූහං, සිරසා වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං**.

ඉති මෙ පසන්නමතිනො, රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං;
යං සුවිහතන්තරායො, හුත්වා තස්සානුභාවෙන.

සංයුත්තවග්ගපටිමණ්ඩිතස්ස, **සංයුත්තආගමවරස්ස**;
බුද්ධානුබුද්ධසංවණ්ණිතස්ස, ඤාණප්පභෙදජනනස්ස.

අත්ථප්පකාසනත්ථං, **අට්ඨකථා** ආදිතො වසිසතෙහි;
පඤ්චහි යා සඞ්ගීතා, අනුසඞ්ගීතා ච පච්ඡාපි.

සීහළදීපං පන ආභතාථ, වසිනා මහාමහින්දෙන;
ඨපිතා සීහළභාසාය, දීපවාසීනමත්ථාය.

අපනෙත්වාන තතොහං, සීහළභාසං මනොරමං භාසං;
තන්තිනයානුච්ඡවිකං, ආරොපෙන්තො විගතදොසං.

සමයං අවිලොමෙන්තො, ථෙරානං ථෙරවංසදීපානං;
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං, මහාවිහාරෙ නිවාසීනං.

හිත්වා පුනප්පුනාගත-මත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි;
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.

සාවත්ථිපභූතීනං, නගරානං වණ්ණනා කතා හෙට්ඨා;
සඞ්ගීතීනං ද්වින්නං, යා මෙ අත්ථං වදන්තෙන.

විත්ථාරවසෙන සුදං, වත්ථූනි ච යානි තත්ථ වුත්තානි;
තෙසම්පි න ඉධ භියො, විත්ථාරකථං කරිස්සාමි.

සුත්තානං පන අත්ථා, න විනා වත්ථූහි යෙ පකාසන්ති;
තෙසං පකාසනත්ථං, වත්ථූනිපි දස්සයිස්සාමි.

සීලකථා ධුතධම්මා, කම්මට්ඨානානි චෙව සබ්බානි;
චරියාවිධානසහිතො, ඣානසමාපත්තිවිත්ථාරො.

සබ්බා ච අභිඤ්ඤායො, පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො චෙව;
ඛන්ධාධාතායතනින්ද්‍රියානි, අරියානි චෙව චත්තාරි.

සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා, සුපරිසුද්ධනිපුණනයා;

අවිමුත්තතන්තිමග්ගා, විපස්සනාභාවනා චෙව.

ඉති පන සබ්බං යස්මා, **විසුද්ධිමග්ගෙ** මයා සුපරිසුද්ධං;
වුත්තං තස්මා භියො, න තං ඉධ විචාරයිස්සාමි.

‘‘මජ්ඣෙ **විසුද්ධිමග්ගො,** එස චතුන්නම්පි ආගමානඤ්හි;
ඨත්වා පකාසයිස්සති, තත්ථ යථාභාසිතමත්ථං’’.

ඉච්චෙව කතො තස්මා, තම්පි ගහෙත්වාන සද්ධිමෙතාය;
අට්ඨකථාය විජානථ, සංයුත්තවිනිස්සිතං අත්ථන්ති.

1. දෙවතාසංයුත්තං

1. නළවග්ගො

1. ඔඝතරණසුත්තවණ්ණනා

තත්ථ **සංයුත්තාගමො** නාම සගාථාවග්ගො, නිදානවග්ගො, ඛන්ධකවග්ගො, සළායතනවග්ගො, මහාවග්ගොති පඤ්චවග්ගො හොති. සුත්තතො –

‘‘සත්ත සුත්තසහස්සානි, සත්ත සුත්තසතානි ච;
ද්වාසට්ඨි චෙව සුත්තානි, එසො සංයුත්තසඞ්ගහො’’.

භාණවාරතො භාණවාරසතං හොති. තස්ස වග්ගෙසු **සගාථාවග්ගො** ආදි, සුත්තෙසු **ඔඝතරණසුත්තං**. තස්සාපි ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදි. සා පනෙසා පඨමමහාසඞ්ගීති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය ආදිම්හි විත්ථාරිතා, තස්මා සා තත්ථ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

1. යං පනෙතං ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදිකං නිදානං, තත්ථ **එව**න්ති නිපාතපදං. **මෙ**තිආදීනි නාමපදානි. **සාවත්ථියං විහරතී**ති එත්ථ **වී**ති උපසග්ගපදං, **හරතී**ති ආඛ්‍යාතපදන්ති ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන **එවං**සද්දො තාව උපමූපදෙස-සම්පහංසන-ගරහණ-වචනසම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදි-අනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හෙස – ‘‘එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු’’න්ති (ධ. ප. 53) එවමාදීසු උපමායං ආගතො. ‘‘එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං , එවං තෙ පටික්කමිතබ්බ’’න්තිආදීසු (අ. නි. 4.122) උපදෙසෙ. ‘‘එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා’’තිආදීසු (අ. නි. 3.66) සම්පහංසනෙ. ‘‘එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී’’තිආදීසු (සං. නි. 1.187) ගරහණෙ. ‘‘එවං, භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසු’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.1) වචනසම්පටිග්ගහෙ. ‘‘එවං බ්‍යා ඛො අහං, භන්තෙ, භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.398) ආකාරෙ . ‘‘එහි ත්වං මාණවක, යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම; උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ – ‘සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡතී’ති. එවඤ්ච වදෙහි – ‘සාධු කිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදායා’ති’’ආදීසු (දී. නි. 1.445) නිදස්සනෙ. ‘‘තං කිං මඤ්ඤථ කාලාමා, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා, භන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා, භන්තෙ. විඤ්ඤුගරහිතා වා විඤ්ඤුප්පසත්ථා වාති? විඤ්ඤුගරහිතා, භන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති වා නො වා, කථං වො එත්ථ හොතීති? සමත්තා, භන්තෙ, සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ හොතී’’තිආදීසු (අ. නි. 3.66) අවධාරණෙ. ස්වායමිධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරත්ථෙන **එවං**සද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති – නානානයනිපුණං අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනා පටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපථමාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං? සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි එවං මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති.

නිදස්සනත්ථෙන – ‘‘නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත’’න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො – ‘‘එවං මෙ සුතං, මයාපි එවං සුත’’න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලසුත්තං නිදස්සෙති.

අවධාරණත්ථෙන – ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං, සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො’’ති (අ. නි. 1.220-223) එවං භගවතා – ‘‘ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යඤ්ජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො’’ති (අ. නි. 5.169) එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකාමතං ජනෙති – ‘‘එවං මෙ සුතං, තඤ්ච ඛො අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං, එවමෙව න අඤ්ඤථා දට්ඨබ්බ’’න්ති.

මෙසද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස – ‘‘ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය’’න්තිආදීසු (සු. නි. 81) මයාති අත්ථො. ‘‘සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු ’’ තිආදීසු (සං. නි. 4.88) මය්හන්ති අත්ථො. ‘‘ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථ’’තිආදීසු (ම. නි. 1.29) මමාති අත්ථො. ඉධ පන ‘‘මයා සුත’’න්ති ච ‘‘මම සුත’’න්ති ච අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

සුතන්ති අයං **සුත**සද්දො සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො ච ගමන-විස්සුත-කිලින්නඋපචිතානුයොග-සොතවිඤ්ඤෙය්‍ය-සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හිස්ස – ‘‘සෙනාය පසුතො’’තිආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. ‘‘සුතධම්මස්ස පස්සතො’’තිආදීසු (උදා. 11) විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො. ‘‘අවස්සුතා අවස්සුතස්සා’’තිආදීසු (පාචි. 657) කිලින්නාකිලින්නස්සාති අත්ථො. ‘‘තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක’’න්තිආදීසු (ඛු. පා. 7.12) උපචිතන්ති අත්ථො. ‘‘යෙ ඣානපසුතා ධීරා’’තිආදීසු (ධ. ප. 181) ඣානානුයුත්තාති අත්ථො. ‘‘දිට්ඨං සුතං මුත’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.241) සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. ‘‘සුතධරො සුතසන්නිචයො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.339) සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වා අත්ථො. මෙ-සද්දස්ස හි මයාති අත්ථෙ සති – ‘‘එවං මයා සුතං, සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත’’න්ති යුජ්ජති. මමාති අත්ථෙ සති – ‘‘එවං මම සුතං, සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණ’’න්ති යුජ්ජති.

එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු **එවන්ති** සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනං. **මෙති** වුත්තවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිපුග්ගලනිදස්සනං. **සුතන්ති** අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනං. තථා **එවන්ති** තස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිභාවප්පකාසනං. **මෙති** අත්තප්පකාසනං. **සුතන්ති** ධම්මප්පකාසනං. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – ‘‘නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා මයා න අඤ්ඤං කතං, ඉදං පන කතං, අයං ධම්මො සුතො’’ති.

තථා **එවන්ති** නිද්දිසිතබ්බප්පකාසනං. **මෙති** පුග්ගලප්පකාසනං. **සුතන්ති** පුග්ගලකිච්චප්පකාසනං. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුත’’න්ති.

තථා **එවන්ති** යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො . **එවන්ති** හි අයං ආකාරපඤ්ඤත්ති. **මෙති** කත්තුනිද්දෙසො. **සුතන්ති** විසයනිද්දෙසො. එත්තාවතා නානාකාරප්පවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තංසමඞ්ගිනො කත්තුවිසයෙ ගහණසන්නිට්ඨානං කතං හොති.

අථ වා **එවන්ති** පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො. **සුතන්ති** විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො. **මෙති** උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – ‘‘මයා සවනකිච්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන ලද්ධසවනකිච්චවොහාරෙන සුත’’න්ති.

තත්ථ **එවන්ති** ච **මෙති** ච සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. කිඤ්හෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථි, යං එවන්ති වා මෙති වා නිද්දෙසං ලභෙථ. **සුතන්ති** විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. යඤ්හි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති. තථා **එවන්ති** ච **මෙති** ච තං තං උපාදාය වත්තබ්බතො උපාදාපඤ්ඤත්ති. **සුතන්ති** දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාපඤ්ඤත්ති.

එත්ථ ච **එවන්ති** වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති. න හි සම්මූළ්හො නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොති. **සුතන්ති** වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති. යස්ස හි සුතං සම්මුට්ඨං හොති, න සො කාලන්තරෙන මයා සුතන්ති පටිජානාති. ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන පන සතිසිද්ධි. තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා බ්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා, සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපටිවෙධසමත්ථතා . තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

අපරො නයො – **එවන්ති** වචනෙන යොනිසො මනසිකාරං දීපෙති, අයොනිසො මනසිකරොතො හි නානප්පකාරපටිවෙධාභාවතො. **සුතන්ති** වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවනාභාවතො. තථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා වුච්චමානොපි ‘‘න මයා සුතං, පුන භණථා’’ති භණති. යොනිසො මනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණිධිං පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතං සාධෙති, සම්මා අප්පණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා තදභාවතො. අවික්ඛෙපෙන සද්ධම්මස්සවනං සප්පුරිසූපනිස්සයඤ්ච සාධෙති. න හි වික්ඛිත්තචිත්තො සොතුං සක්කොති, න ච සප්පුරිසෙ අනුපනිස්සයමානස්ස සවනං අත්ථීති.

අපරො නයො – යස්මා ‘‘**එවන්ති** යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො’’ති වුත්තං, සො ච එවං භද්දකො ආකාරො න සම්මා අප්පණිහිතත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා **එවන්ති** ඉමිනා භද්දකෙන ආකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. **සුතන්ති** සවනයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං. න හි අප්පතිරූපදෙසෙ වසතො සප්පුරිසූපනිස්සයවිරහිතස්ස වා සවනං අත්ථි. ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති, පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි, තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමබ්‍යත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමබ්‍යත්තිසිද්ධි. ඉති පයොගාසයසුද්ධස්ස ආගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණුග්ගං විය සූරියස්ස උදයතො, යොනිසො මනසිකාරො විය ච කුසලකම්මස්ස, අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බඞ්ගමං භවිතුන්ති ඨානෙ නිදානං ඨපෙන්තො **එවං මෙ සුතන්ති**ආදිමාහ.

අපරො නයො – **එවන්ති** ඉමිනා නානප්පකාරපටිවෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. **සුතන්ති** ඉමිනා සොතබ්බභෙදපටිවෙධදීපකෙන ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං. **එවන්ති** ච ඉදං යොනිසො මනසිකාරදීපකවචනං භාසමානො – ‘‘එතෙ මයා ධම්මා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා’’ති දීපෙති. **සුතන්ති** ඉදං සවනයොගදීපකවචනං භාසමානො – ‘‘බහූ මයා ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා’’ති දීපෙති. තදුභයෙනපි අත්ථබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරිං දීපෙන්තො සවනෙ ආදරං ජනෙති. අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණඤ්හි ධම්මං ආදරෙන අස්සුණන්තො මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතීති ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මො සොතබ්බොති.

එවං මෙ සුතන්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසප්පුරිසභූමිං අතික්කමති, සාවකත්තං පටිජානන්තො සප්පුරිසභූමිං ඔක්කමති. තථා අසද්ධම්මා චිත්තං වුට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති. ‘‘කෙවලං සුතමෙවෙතං මයා, තස්සෙව පන භගවතො වචන’’න්ති දීපෙන්තො අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපිච ‘‘එවං මෙ සුත’’න්ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පටිජානන්තො පුරිමවචනං විවරන්තො – ‘‘සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්ස භගවතො චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසභට්ඨානට්ඨායිනො සීහනාදනාදිනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා කඞ්ඛා වා විමති වා කත්තබ්බා’’ති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උප්පාදෙතීති. තෙනෙතං වුච්චති –

> ‘‘විනාසයති අස්සද්ධං, සද්ධං වඩ්ඪෙති සාසනෙ;
> එවං මෙ සුතමිච්චෙවං, වදං ගොතමසාවකො’’ති.

එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. **සමයන්ති** පරිච්ඡින්නනිද්දෙසො. **එකං සමයන්ති** අනියමිතපරිදීපනං. තත්ථ **සමයසද්දො** –

> ‘‘සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ, සමූහෙ හෙතුදිට්ඨිසු;
> පටිලාභෙ පහානෙ ච, පටිවෙධෙ ච දිස්සති’’.

තථා හිස්ස ‘‘අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා’’ති එවමාදීසු (දී. නි. 1.447) සමවායො අත්ථො. ‘‘එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා’’තිආදීසු (අ. නි. 8.29) ඛණො. ‘‘උණ්හසමයො පරිළාහසමයො’’තිආදීසු (පාචි. 358) කාලො. ‘‘මහාසමයො පවනස්මි’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.332) සමූහො. ‘‘සමයොපි ඛො තෙ, භද්දාලි, අප්පටිවිද්ධො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, භගවාපි මං ජානිස්සති – ‘භද්දාලි, නාම භික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය අපරිපූරකාරී’ති. අයම්පි ඛො තෙ , භද්දාලි, සමයො අප්පටිවිද්ධො අහොසී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.135) හෙතු. ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමුණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසතී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.260) දිට්ඨි.

> ‘‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
> අත්ථාභිසමයා ධීරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී’’ති. –

ආදීසු (සං. නි. 1.129) පටිලාභො. ‘‘සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.28) පහානං. ‘‘දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො’’තිආදීසු (පටි. ම. 2.8) පටිවෙධො. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථො. තෙන සංවච්ඡර-උතු-මාසඩ්ඪමාස-රත්ති-දිව-පුබ්බණ්හ-මජ්ඣන්හික-සායන්හ-පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමයාම-මුහුත්තාදීසු කාලප්පභෙදභූතෙසු සමයෙසු එකං සමයන්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤ්චාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදීසු සමයෙසු යං යං සුත්තං යස්මිං යස්මිං සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වා වුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතං පඤ්ඤාය. යස්මා පන ‘‘එවං මෙ සුතං අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ අසුකදිවසභාගෙ වා’’ති එවං වුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා, බහු ච වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා ‘‘එකං සමය’’න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො ජාතිසමයො සංවෙගසමයො අභිනික්ඛමනසමයො දුක්කරකාරිකසමයො මාරවිජයසමයො අභිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙසනාසමයො පරිනිබ්බානසමයොති එවමාදයො භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය සුප්පකාසා අනෙකකාලප්පභෙදා එව සමයා. තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඞ්ඛාතං එකං සමයන්ති දීපෙති. යො චායං ඤාණකරුණාකිච්චසමයෙසු කරුණාකිච්චසමයො,

අත්තහිතපරහිතපටිපත්තිසමයෙසු පරහිතපටිපත්තිසමයො , සන්නිපතිතානං කරණීයද්වයසමයෙසු ධම්මිකථාසමයො, දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයො, තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය ''එකං සමය''න්ති ආහ.

කස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ ''යස්මිං සමයෙ කාමාවචර''න්ති ච ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ''යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහී''ති ච භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො, විනයෙ ච ''තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා''ති කරණවචනෙන, තථා අකත්වා ''එකං සමය''න්ති උපයොගවචනෙන නිද්දෙසො කතොති. තත්ථ තථා, ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ච අධිකරණත්ථො භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථො ච සම්භවති. අධිකරණඤ්හි කාලත්ථො සමූහත්ථො ච සමයො, තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං ඛණසමවායහෙතුසඞ්ඛාතස්ස ච සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛීයති. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ භුම්මවචනනිද්දෙසො කතො.

විනයෙ ච හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන ච සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

ඉධ පන අඤ්ඤස්මිං ච එවංජාතිකෙ අච්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යඤ්හි සමයං භගවා ඉමං අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අච්චන්තමෙව තං සමයං කරුණාවිහාරෙන විහාසි. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං ඉධ උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති.

තෙනෙතං වුච්චති –

> ''තං තං අත්ථමපෙක්ඛිත්වා, භුම්මෙන කරණෙන ච;
> අඤ්ඤත්‍ර සමයො වුත්තො, උපයොගෙන සො ඉධා''ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – ''තස්මිං සමයෙ''ති වා ''තෙන සමයෙනා''ති වා ''එකං සමය''න්ති වා අභිලාපමත්තභෙදො එස, සබ්බත්ථ භුම්මමෙව අත්ථොති. තස්මා ''එකං සමය''න්ති වුත්තෙපි ''එකස්මිං සමයෙ''ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භගවාති ගරු. ගරුං හි ලොකෙ ''භගවා''ති වදන්ති. අයඤ්ච සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු, තස්මා ''භගවා''ති වෙදිතබ්බො. පොරාණෙහිපි වුත්තං –

> ''භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
> ගරු ගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුච්චතී''ති. (විසුද්ධි. 1.142);

අපිච –

> ''භග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ච විභත්තවා;
> භත්තවා වන්තගමනො, භවෙසු භගවා තතො''ති. –

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරතො අත්ථො වෙදිතබ්බො. සො ච **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.144) බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙත්ථ **එවං මෙ සුතන්ති** වචනෙන යථාසුතං ධම්මං දස්සෙන්තො භගවතො ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති. තෙන ''නයිදං අතික්කන්තසත්ථුකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා''ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති. **එකං සමයං භගවාති** වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බානං සාධෙති. තෙන ''එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසකො දසබලධරො වජිරසඞ්ඝාතසමානකායො සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙන අඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බා''ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ චස්ස උස්සාහං ජනෙති. **එවන්ති** ච භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති. **මෙ සුතන්ති** සාවකසම්පත්තිං. **එකං සමයන්ති** කාලසම්පත්තිං. **භගවාති** දෙසකසම්පත්තිං.

සාවත්ථියන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. **විහරතීති** අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනමෙතං. ඉධ පන ඨානගමනනිසජ්ජාසයනප්පභෙදෙසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං , තෙන ඨිතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරතිච්චෙව වෙදිතබ්බො. සො හි එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා ''විහරතී''ති වුච්චති.

ජෙතවනෙති ජෙතස්ස රාජකුමාරස්ස වනෙ. තඤ්හි තෙන රොපිතං සංවඩ්ඪිතං පරිපාලිතං අහොසි, තස්මා ‘‘ජෙතවන’’න්ති සඞ්ඛං ගතං. තස්මිං ජෙතවනෙ. **අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති** අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොටිපරිච්චාගෙන බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිය්‍යාතිතත්තා ‘‘අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමො’’ති සඞ්ඛං ගතෙ ආරාමෙ. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමට්ඨකථාය සබ්බාසවසුත්තවණ්ණනායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.14) වුත්තො.

තත්ථ සියා – යදි තාව භගවා සාවත්ථියං විහරති, ‘‘ජෙතවනෙ’’ති න වත්තබ්බං. අථ තත්ථ විහරති, ‘‘සාවත්ථිය’’න්ති න වත්තබ්බං. න හි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතුන්ති. න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං.

නනු අවොචුම්හ ‘‘සමීපත්ථෙ භුම්මවචන’’න්ති. තස්මා යථා ගඞ්ගායමුනාදීනං සමීපෙ ගොයූථානි චරන්තානි ‘‘ගඞ්ගායං චරන්ති, යමුනායං චරන්තී’’ති වුච්චති, එවමිධාපි යදිදං සාවත්ථියා සමීපෙ ජෙතවනං, තත්ථ විහරන්තො වුච්චති ‘‘සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ’’ති. ගොචරගාමනිදස්සනත්ථං හිස්ස සාවත්ථිවචනං, පබ්බජිතානුරූපනිවාසට්ඨානනිදස්සනත්ථං සෙසවචනං.

අඤ්ඤතරා දෙවතාති නාමගොත්තවසෙන අපාකටා එකා දෙවතාති අත්ථො. ‘‘අභිජානාති නො, භන්තෙ, භගවා අහු ඤාතඤ්ඤතරස්ස මහෙසක්ඛස්ස යක්ඛස්ස සංඛිත්තෙන තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිං භාසිතා’’ති එත්ථ පන අභිඤ්ඤාතො සක්කොපි දෙවරාජා ‘‘අඤ්ඤතරො’’ති වුත්තො. ‘‘දෙවතා’’ති ච ඉදං දෙවානම්පි දෙවධීතානම්පි සාධාරණවචනං. ඉමස්මිං පනත්ථෙ දෙවො අධිප්පෙතො, සො ච ඛො රූපාවචරානං දෙවානං අඤ්ඤතරො.

අභික්කන්තාය රත්තියාති එත්ථ අභික්කන්ත-සද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භානුමොදනාදීසු දිස්සති . තත්ථ ‘‘අභික්කන්තා, භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො , චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො, උද්දිසතු, භන්තෙ, භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ’’න්ති එවමාදීසු (අ. නි. 8.20; චූළව. 383) ඛයෙ දිස්සති. ‘‘අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා’’ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.100) සුන්දරෙ.

> ‘‘කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා’’ති. –

එවමාදීසු (වි. ව. 857) අභිරූපෙ. ‘‘අභික්කන්තං භො ගොතම, අභික්කන්තං භො ගොතමා’’ති එවමාදීසු (පාරා. 15) අබ්භානුමොදනෙ. ඉධ පන ඛයෙ. තෙන අභික්කන්තාය රත්තියා, පරික්ඛීණාය රත්තියාති වුත්තං හොති. තත්ථායං දෙවපුත්තො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ආගතොති වෙදිතබ්බො. නියාමො හි කිරෙස දෙවතානං යදිදං බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා උපට්ඨානං ආගච්ඡන්තා මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙයෙව ආගච්ඡන්ති.

අභික්කන්තවණ්ණාති ඉධ **අභික්කන්ත**-සද්දො අභිරූපෙ, **වණ්ණ**-සද්දො පන ඡවිථුති-කුලවග්ග-කාරණ-සණ්ඨානප්පමාණ-රූපායතනාදීසු දිස්සති. තත්ථ ‘‘සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා’’ති එවමාදීසු (සු. නි. 553) ඡවියා. ‘‘කදා සඤ්ඤූළ්හා පන තෙ, ගහපති, ඉමෙ සමණස්ස වණ්ණා’’ති එවමාදීසු (ම. නි. 2.77) ථුතියං. ‘‘චත්තාරොමෙ, භො ගොතම, වණ්ණා’’ති එවමාදීසු (දී. නි. 3.115) කුලවග්ගෙ. ‘‘අථ කෙන නු වණ්ණෙන, ගන්ධථෙනොති වුච්චතී’’ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.234) කාරණෙ. ‘‘මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා’’ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.138) සණ්ඨානෙ. ‘‘තයො පත්තස්ස වණ්ණා’’ති එවමාදීසු (පාරා. 602) පමාණෙ. ‘‘වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා’’ති එවමාදීසු රූපායතනෙ. සො ඉධ ඡවියා දට්ඨබ්බො. තෙන අභික්කන්තවණ්ණා අභිරූපච්ඡවි, ඉට්ඨවණ්ණා මනාපවණ්ණාති වුත්තං හොති. දෙවතා හි මනුස්සලොකං ආගච්ඡමානා පකතිවණ්ණං පකතිඉද්ධිං ජහිත්වා ඔළාරිකං අත්තභාවං කත්වා අතිරෙකවණ්ණං අතිරෙකඉද්ධිං මාපෙත්වා නටසමජ්ජාදීනි ගච්ඡන්තා මනුස්සා විය අභිසඞ්ඛතෙන කායෙන ආගච්ඡන්ති. තත්ථ කාමාවචරා අනභිසඞ්ඛතෙනපි ආගන්තුං සක්කොන්ති, රූපාවචරා පන න සක්කොන්ති. තෙසඤ්හි අතිසුඛුමො අත්තභාවො, න තෙන ඉරියාපථකප්පනං හොති. තස්මා අයං දෙවපුත්තො අභිසඞ්ඛතෙනෙව ආගතො. තෙන වුත්තං ‘‘අභික්කන්තවණ්ණා’’ති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ **කෙවල**-සද්දො අනවසෙස-යෙභුය්‍යාබ්‍යාමිස්සානතිරෙකදළ්හත්ථවිසංයොගාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ‘‘කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති එවමාදීසු (පාරා. 1) අනවසෙසතත්ථමත්ථො. ‘‘කෙවලකප්පා ච අඞ්ගමගධා පහූතං ඛාදනීයභොජනීයං ආදාය උපසඞ්කමිස්සන්තී’’ති එවමාදීසු (මහාව. 43) යෙභුය්‍යතා. ‘‘කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති එවමාදීසු (විභ. 225) අබ්‍යාමිස්සතා. ‘‘කෙවලං සද්ධාමත්තකං නූන අයමායස්මා’’ති එවමාදීසු (මහාව. 244) අනතිරෙකතා. ‘‘ආයස්මතො, භන්තෙ, අනුරුද්ධස්ස බාහියො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සඞ්ඝභෙදාය ඨිතො’’ති එවමාදීසු (අ. නි. 4.243) දළ්හත්ථතා. ‘‘කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසොති වුච්චතී’’ති එවමාදීසු (සං. නි. 3.57) විසංයොගො අත්ථො. ඉධ පනස්ස අනවසෙසත්ථො අධිප්පෙතො.

කප්ප-සද්දො පනායං අභිසද්දහන-වොහාර-කාල-පඤ්ඤත්ති-ඡෙදන-විකප්ප-ලෙසසමන්තභාවාදිඅනෙකත්ථො. තථා හිස්ස ‘‘ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමස්ස, යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා’’ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) අභිසද්දහනමත්ථො. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු’’න්ති එවමාදීසු (චූළව.

250) වොහාරො. ‘‘යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී’’ති එවමාදීසු (ම. නි. 1.387) කාලො. ‘‘ඉච්චායස්මා කප්පො’’ති එවමාදීසු පඤ්ඤත්ති. ‘‘අලඞ්කතො කප්පිතකෙසමස්සූ’’ති එවමාදීසු (වි. ව. 1094, 1101) ඡෙදනං. ‘‘කප්පති ද්වඞ්ගුලකප්පො’’ති එවමාදීසු (චූළව. 446) විකප්පො. ‘‘අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු’’න්ති එවමාදීසු (අ. නි. 8.80) ලෙසො. ‘‘කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා’’ති එවමාදීසු (සං. නි. 1.94) සමන්තභාවො. ඉධ පනස්ස සමන්තභාවත්ථො අධිප්පෙතො. තස්මා **කෙවලකප්පං ජෙතවනන්ති** එත්ථ ‘‘අනවසෙසං සමන්තතො ජෙතවන’’න්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

ඔභාසෙත්වාති වත්ථාලඞ්කාරසරීරසමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා, චන්දිමා විය සූරියො විය ච එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො.

යෙනාති භුම්මත්ථෙ කරණවචනං. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** තස්මා ‘‘යත්ථ භගවා, තත්ථ උපසඞ්කමී’’ති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යෙන වා කාරණෙන භගවා දෙවමනුස්සෙහි උපසඞ්කමිතබ්බො, තෙන කාරණෙන උපසඞ්කමීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙන ච කාරණෙන භගවා උපසඞ්කමිතබ්බො? නානප්පකාරගුණවිසෙසාධිගමාධිප්පායෙන, සාදුඵලූපභොගාධිප්පායෙන දිජගණෙහි නිච්චඵලිතමහාරුක්ඛො විය. **උපසඞ්කමීති** ච ගතාති වුත්තං හොති. **උපසඞ්කමිත්වාති** උපසඞ්කමනපරියොසානදීපනං. අථ වා එවං ගතා තතො ආසන්නතරං ඨානං භගවතො සමීපසඞ්ඛාතං ගන්ත්වාතිපි වුත්තං හොති.

ඉදානි යෙනත්ථෙන ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස උපට්ඨානං ආගතා, තං පුච්ඡිතුකාමා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසි පතිට්ඨපෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. **එකමන්තන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො – ‘‘විසමං චන්දිමසූරියා පරිවත්තන්තී’’තිආදීසු (අ. නි. 4.70) විය. තස්මා යථා ඨිතා එකමන්තං ඨිතා හොති, තථා අට්ඨාසීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. භුම්මත්ථෙ වා එතං උපයොගවචනං. **අට්ඨාසීති** ඨානං කප්පෙසි. පණ්ඩිතා හි දෙවමනුස්සා ගරුට්ඨානියං උපසඞ්කමිත්වා ආසනකුසලතාය එකමන්තං තිට්ඨන්ති, අයඤ්ච දෙවො තෙසං අඤ්ඤතරො, තස්මා එකමන්තං අට්ඨාසි.

කථං ඨිතො පන එකමන්තං ඨිතො හොතීති? ඡ ඨානදොසෙ වජ්ජෙත්වා. සෙය්‍යථීදං – අතිදූරං, අච්චාසන්නං, උපරිවාතං , උන්නතප්පදෙසං, අතිසම්මුඛං, අතිපච්ඡාති. අතිදූරෙ ඨිතො හි සචෙ කථෙතුකාමො හොති, උච්චාසද්දෙන කථෙතබ්බං හොති. අච්චාසන්නෙ ඨිතො සඞ්ඝට්ටනං කරොති. උපරිවාතෙ ඨිතො සරීරගන්ධෙන බාධති. උන්නතප්පදෙසෙ ඨිතො අගාරවං පකාසෙති. අතිසම්මුඛා ඨිතො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, චක්ඛුනා චක්ඛුං ආහච්ච දට්ඨබ්බං හොති. අතිපච්ඡා ඨිතො සචෙ දට්ඨුකාමො හොති, ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨබ්බං හොති. තස්මා අයම්පි එතෙ ඡ ඨානදොසෙ වජ්ජෙත්වා අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං ‘‘එකමන්තං අට්ඨාසී’’ති.

එතදවොචාති එතං අවොච. **කථං නූති** කාරණපුච්ඡා. භගවතො හි තිණ්ණොඝභාවො දසසහස්සිලොකධාතුයා පාකටො, තෙනිමිස්සා දෙවතාය තත්ථ කඞ්ඛා නත්ථි, ඉමිනා පන කාරණෙන ‘‘තිණ්ණො’’ති න ජානාති, තෙන සා තං කාරණං පුච්ඡමානා එවමාහ.

මාරිසාති දෙවතානං පියසමුදාචාරවචනමෙතං. නිද්දුක්ඛාති වුත්තං හොති. යදි එවං ‘‘යදා ඛො තෙ, මාරිස, සඞ්කුනා සඞ්කු හදයෙ සමාගච්ඡෙය්‍ය, අථ නං ත්වං ජානෙය්‍යාසි ‘වස්සසහස්සං මෙ නිරයෙ පච්චමානස්සා’’’ති (ම. නි. 1.512) ඉදං විරුජ්ඣති. න හි නෙරයිකසත්තො නිද්දුක්ඛො නාම හොති. කිඤ්චාපි න නිද්දුක්ඛො, රුළ්හීසද්දෙන පන එවං වුච්චති. පුබ්බෙ කිර පඨමකප්පිකානං නිද්දුක්ඛානං සුඛසමප්පිතානං එස වොහාරො, අපරභාගෙ දුක්ඛං හොතු වා මා වා, රුළ්හීසද්දෙන අයං වොහාරො වුච්චතෙව නිප්පදුමාපි නිරුදකාපි වා පොක්ඛරණී පොක්ඛරණී විය.

ඔඝමතරීති එත්ථ චත්තාරො ඔඝා, කාමොඝො භවොඝො දිට්ඨොඝො අවිජ්ජොඝොති. තත්ථ පඤ්චසු කාමගුණෙසු ඡන්දරාගො කාමොඝො නාම. රූපාරූපභවෙසු ඡන්දරාගො ඣානනිකන්ති ච භවොඝො නාම. ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො දිට්ඨොඝො නාම. චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං අවිජ්ජොඝො නාම. තත්ථ කාමොඝො අට්ඨසු ලොභසහගතෙසු චිත්තුප්පාදෙසු උප්පජ්ජති, භවොඝො චතූසු දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තලොභසහගතෙසු චිත්තුප්පාදෙසු උප්පජ්ජති, දිට්ඨොඝො චතූසු දිට්ඨිගතසම්පයුත්තෙසු චිත්තුප්පාදෙසු උප්පජ්ජති, අවිජ්ජොඝො සබ්බාකුසලෙසු උප්පජ්ජති.

සබ්බොපි චෙස අවහනනට්ඨෙන රාසට්ඨෙන ච ඔඝොති වෙදිතබ්බො. **අවහනනට්ඨෙනාති** අධොගමනට්ඨෙන. අයඤ්හි අත්තනො වසං ගතෙ සත්තෙ අධො ගමෙති, නිරයාදිභෙදාය දුග්ගතියංයෙව නිබ්බත්තෙති, උපරිභාවං වා නිබ්බානං ගන්තුං අදෙන්තො අධො තීසු භවෙසු චතූසු යොනීසු පඤ්චසු ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු ච ගමෙතීතිපි අත්ථො. **රාසට්ඨෙනාති** මහන්තට්ඨෙන. මහා හෙසො කිලෙසරාසි අවීචිතො පට්ඨාය යාව භවග්ගා පත්ථටො, යදිදං පඤ්චසු කාමගුණෙසු ඡන්දරාගො නාම. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එවමයං රාසට්ඨෙනාපි ඔඝොති වෙදිතබ්බො. **අතරීති** ඉමං චතුබ්බිධම්පි ඔඝං කෙන නු ත්වං, මාරිස, කාරණෙන තිණ්ණොති පුච්ඡති.

අථස්සා භගවා පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො **අප්පතිට්ඨං ඛ්වාහන්තිආදිමාහ**. තත්ථ **අප්පතිට්ඨන්ති** අප්පතිට්ඨහන්තො. **අනායූහන්ති** අනායූහන්තො, අවායමන්තොති අත්ථො. ඉති භගවා ගූළ්හං පටිච්ඡන්නං කත්වා පඤ්හං කථෙසි. දෙවතාපි

නං සුත්වා ‘‘බාහිරකං තාව ඔඝං තරන්තා නාම ඨාතබ්බට්ඨානෙ තිට්ඨන්තා තරිතබ්බට්ඨානෙ ආයූහන්තා තරන්ති, අයං පන අවීචිතො යාව භවග්ගා පත්ථටං කිලෙසොඝං කිලෙසරාසිං අප්පතිට්ඨහන්තො අනායූහන්තො අතරින්ති ආහ. කිං නු ඛො එතං? කථං නු ඛො එත’’න්ති? විමතිං පක්ඛන්තා පඤ්හස්ස අත්ථං න අඤ්ඤාසි.

කිං පන භගවතා යථා සත්තා න ජානන්ති, එවං කථනත්ථාය පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතා පටිවිද්ධාති? න එතදත්ථාය පටිවිද්ධා. ද්වෙ පන භගවතො දෙසනා නිග්ගහමුඛෙන ච අනුග්ගහමුඛෙන ච. තත්ථ යෙ පණ්ඩිතමානිනො හොන්ති අඤ්ඤාතෙපි ඤාතසඤ්ඤිනො පඤ්චසතා බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා විය, තෙසං මානනිග්ගහත්ථං යථා න ජානන්ති, එවං මූලපරියායාදිසදිසං ධම්මං දෙසෙති. අයං නිග්ගහමුඛෙන දෙසනා. වුත්තම්පි චෙතං ‘‘නිග්ගය්හ නිග්ගය්හාහං, ආනන්ද, වක්ඛාමි, පවය්හ පවය්හ, ආනන්ද, වක්ඛාමි, යො සාරො, සො ඨස්සතී’’ති (ම. නි. 3.196). යෙ පන උජුකා සික්ඛාකාමා, තෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදිසදිසං ධම්මං දෙසෙති, ‘‘අභිරම, තිස්ස, අභිරම, තිස්ස, අහමොවාදෙන අහමනුග්ගහෙන අහමනුසාසනියා’’ති (සං. නි. 3.84) ච නෙ සමස්සාසෙති. අයං අනුග්ගහමුඛෙන දෙසනා.

අයං පන දෙවපුත්තො මානත්ථද්ධො පණ්ඩිතමානී, එවං කිරස්ස අහොසි – අහං ඔඝං ජානාමි, තථාගතස්ස ඔඝතිණ්ණභාවං ජානාමි, ‘‘ඉමිනා පන කාරණෙන තිණ්ණො’’ති එත්තකමත්තං න ජානාමි. ඉති මය්හං ඤාතමෙව බහු, අප්පං අඤ්ඤාතං, තමහං කථිතමත්තමෙව ජානිස්සාමි. කිඤ්හි නාම තං භගවා වදෙය්‍ය, යස්සාහං අත්ථං න ජානෙය්‍යන්ති. අථ සත්ථා ‘‘අයං කිලිට්ඨවත්ථං විය රඞ්ගජාතං අභබ්බො ඉමං මානං අප්පහාය දෙසනං සම්පටිච්ඡිතුං, මානනිග්ගහං තාවස්ස කත්වා පුන නීචචිත්තෙන පුච්ඡන්තස්ස පකාසෙස්සාමී’’ති පටිච්ඡන්නං කත්වා පඤ්හං කථෙසි. සොපි නිහතමානො අහොසි, සා චස්ස නිහතමානතා උත්තරිපඤ්හපුච්ඡනෙනෙව වෙදිතබ්බා. තස්ස පන පඤ්හපුච්ඡනස්ස අයමත්ථො – කථං පන ත්වං, මාරිස, අප්පතිට්ඨං අනායූහං ඔඝමතරි, යථාහං ජානාමි, එවං මෙ කථෙහීති.

අථස්ස භගවා කථෙන්තො **යදාස්වාහ**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **යදා ස්වාහ**න්ති යස්මිං කාලෙ අහං. සුකාරො නිපාතමත්තං. යථා ච එත්ථ, එවං සබ්බපදෙසු. **සංසීදාමී**ති පටිච්ඡන්නං කත්වා අතරන්තො තත්ථෙව ඔසීදාමි. **නිබ්බුය්හාමී**ති ඨාතුං අසක්කොන්තො අතිවත්තාමි. ඉති ඨානෙ ච වායාමෙ ච දොසං දිස්වා අතිට්ඨන්තො අවායමන්තො ඔඝමතරින්ති එවං භගවතා පඤ්හො කථිතො. දෙවතායපි පටිවිද්ධො, න පන පාකටො, තස්ස පාකටීකරණත්ථං සත්ත දුකා දස්සිතා. කිලෙසවසෙන හි සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, අභිසඞ්ඛාරවසෙන ආයූහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. තණ්හාදිට්ඨීහි වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, අවසෙසකිලෙසානඤ්චෙව අභිසඞ්ඛාරානඤ්ච වසෙන ආයූහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. තණ්හාවසෙන වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, දිට්ඨීවසෙන ආයූහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. සස්සතදිට්ඨියා වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, උච්ඡෙදදිට්ඨියා ආයූහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. ඔලීයනාභිනිවෙසා හි භවදිට්ඨී, අතිධාවනාභිනිවෙසා විභවදිට්ඨී . ලීනවසෙන වා සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, උද්ධච්චවසෙන ආයූහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. තථා කාමසුඛල්ලිකානුයොගවසෙන සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, අත්තකිලමථානුයොගවසෙන ආයූහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරවසෙන සන්තිට්ඨන්තො සංසීදති නාම, සබ්බලොකියකුසලාභිසඞ්ඛාරවසෙන ආයූහන්තො නිබ්බුය්හති නාම. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘සෙය්‍යථාපි, චුන්ද, යෙ කෙචි අකුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ අධොභාගඞ්ගමනීයා, යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ උපරිභාගඞ්ගමනීයා’’ති (ම. නි. 1.86).

ඉමං පඤ්හවිස්සජ්ජනං සුත්වාව දෙවතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තුට්ඨා පසන්නා අත්තනො තුට්ඨිඤ්ච පසාදඤ්ච පකාසයන්තී **චිරස්සං වතා**ති ගාථමාහ. තත්ථ **චිරස්ස**න්ති චිරස්ස කාලස්ස අච්චයෙනාති අත්ථො. අයං කිර දෙවතා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා තස්ස පරිනිබ්බානතො පට්ඨාය අන්තරා අඤ්ඤං බුද්ධං න දිට්ඨපුබ්බා, තස්මා අජ්ජ භගවන්තං දිස්වා එවමාහ. කිං පනිමාය දෙවතාය ඉතො පුබ්බෙ සත්ථා න දිට්ඨපුබ්බොති. දිට්ඨපුබ්බො වා හොතු අදිට්ඨපුබ්බො වා, දස්සනං උපාදාය එවං වත්තුං වට්ටති. **බ්‍රාහ්මණ**න්ති බාහිතපාපං ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණං. **පරිනිබ්බුත**න්ති කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතං. **ලොකෙ**ති සත්තලොකෙ. **විසත්තික**න්ති රූපාදීසු ආරම්මණෙසු ආසත්තවිසත්තතාදීහි කාරණෙහි විසත්තිකා වුච්චති තණ්හා, තං විසත්තිකං අප්පතිට්ඨමානං අනායූහමානං තිණ්ණං නිත්තිණ්ණං උත්තිණ්ණං චිරස්සං වත ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණං පස්සාමීති අත්ථො.

සමනුඤ්ඤො සත්ථා අහොසීති තස්සා දෙවතාය වචනං චිත්තෙනෙව සමනුමොදි, එකජ්ඣාසයො අහොසි. **අන්තරධායී**ති අභිසඞ්ඛතකායං ජහිත්වා අත්තනො පකතිඋපාදිණ්ණකකායස්මිංයෙව ඨත්වා ලද්ධාසා ලද්ධපතිට්ඨා හුත්වා දසබලං ගන්ධෙහි ච මාලෙහි ච පූජෙත්වා අත්තනො භවනංයෙව අගමාසීති.

ඔඝතරණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නිමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා

2. ඉදානි දුතියසුත්තතො පට්ඨාය පඨමමාගතඤ්ච උත්තානත්ථඤ්ච පහාය යං යං අනුත්තානං, තං තදෙව වණ්ණයිස්සාම. **ජානාසි නොති** ජානාසි නු. **නිමොක්ඛ**න්තිආදීනි මග්ගාදීනං නාමානි . මග්ගෙන හි සත්තා කිලෙසබන්ධනතො නිමුච්චන්ති, තස්මා මග්ගො සත්තානං **නිමොක්ඛො**ති වුත්තො. ඵලක්ඛණෙ පන තෙ

කිලෙසබන්ධනතො පමුත්තා, තස්මා ඵලං සත්තානං **පමොක්ඛොති** වුත්තං. නිබ්බානං පත්වා සත්තානං සබ්බදුක්ඛං විවිච්චති, තස්මා නිබ්බානං **විවෙකොති** වුත්තං. සබ්බානි වා එතානි නිබ්බානස්සෙව නාමානි. නිබ්බානඤ්හි පත්වා සත්තා සබ්බදුක්ඛතො නිමුච්චන්ති පමුච්චන්ති විවිච්චන්ති, තස්මා තදෙව ''නිමොක්ඛො පමොක්ඛො විවෙකො''ති වුත්තං. **ජානාමි ඛ්වාහන්ති** ජානාමි ඛො අහං. අවධාරණත්ථො ඛොකාරො . අහං ජානාමියෙව. සත්තානං නිමොක්ඛාදිජානනත්ථමෙව හි මයා සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිද්ධන්ති සීහනාදං නදති. බුද්ධසීහනාදං නාම කිර එතං සුත්තං.

නන්දීභවපරික්ඛයාති නන්දීමූලකස්ස කම්මභවස්ස පරික්ඛයෙන. නන්දියා ච භවස්ස චාතිපි වට්ටති. තත්ථ හි පුරිමනයෙ නන්දීභවෙන තිවිධකම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො ගහිතො, සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණෙහි තංසම්පයුත්තා ච ද්වෙ ඛන්ධා. තෙහි පන තීහි ඛන්ධෙහි සම්පයුත්තා වෙදනා තෙසං ගහණෙන ගහිතාවාති අනුපාදින්නකානං චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං අප්පවත්තිවසෙන සඋපාදිසෙසං නිබ්බානං කථිතං හොති. **වෙදනානං නිරොධා උපසමාති** උපාදින්නකවෙදනානං නිරොධෙන ච උපසමෙන ච. තත්ථ වෙදනාගහණෙන තංසම්පයුත්තා තයො ඛන්ධා ගහිතාව හොන්ති, තෙසං වත්ථාරම්මණවසෙන රූපක්ඛන්ධොපි. එවං ඉමෙසං උපාදින්නකානං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අප්පවත්තිවසෙන අනුපාදිසෙසං නිබ්බානං කථිතං හොති. දුතියනයෙ පන නන්දිග්ගහණෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො ගහිතො, භවග්ගහණෙන උපපත්තිභවසඞ්ඛාතො රූපක්ඛන්ධො, සඤ්ඤාදීහි සරූපෙනෙව තයො ඛන්ධා. එවං ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අප්පවත්තිවසෙන නිබ්බානං කථිතං හොතීති වෙදිතබ්බං. ඉමමෙව ච නයං චතුනිකායිකභණ්ඩිකත්ථෙරො රොචෙති. ඉති නිබ්බානවසෙනෙව භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති.

නිමොක්ඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උපනීයසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ **උපනීයතීති** පරික්ඛීයති නිරුජ්ඣති, උපගච්ඡති වා, අනුපුබ්බෙන මරණං උපෙතීති අත්ථො. යථා වා ගොපාලෙන ගොගණො නීයති, එවං ජරාය මරණසන්තිකං උපනීයතීති අත්ථො. **ජීවිතන්ති** ජීවිතින්ද්‍රියං. **අප්පන්ති** පරිත්තං ථොකං. තස්ස ද්වීහාකාරෙහි පරිත්තතා වෙදිතබ්බා සරසපරිත්තතාය ච ඛණපරිත්තතාය ච. සරසපරිත්තතායපි හි ''යො, භික්ඛවෙ, චිරං ජීවති, සො වස්සසතං අප්පං වා භියො''ති (දී. නි. 2.7; සං. නි. 2.143) වචනතො පරිත්තං. ඛණපරිත්තතායපි. පරමත්ථතො හි අතිපරිත්තො සත්තානං ජීවිතක්ඛණො එකචිත්තප්පවත්තිමත්තොයෙව . යථා නාම රථචක්කං පවත්තමානම්පි එකෙනෙව නෙමිප්පදෙසෙන පවත්තති, තිට්ඨමානම්පි එකෙනෙව තිට්ඨති, එවමෙවං එකචිත්තක්ඛණිකං සත්තානං ජීවිතං, තස්මිං චිත්තෙ නිරුද්ධමත්තෙ සත්තො නිරුද්ධොති වුච්චති. යථාහ – අතීතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිත්ථ න ජීවති න ජීවිස්සති, අනාගතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිස්සති න ජීවති න ජීවිත්ථ, පච්චුප්පන්නෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවති න ජීවිත්ථ න ජීවිස්සති.

''ජීවිතං අත්තභාවො ච, සුඛදුක්ඛා ච කෙවලා;
එකචිත්තසමායුත්තා, ලහුසො වත්තතෙ ඛණො.

''යෙ නිරුද්ධා මරන්තස්ස, තිට්ඨමානස්ස වා ඉධ;
සබ්බෙපි සදිසා ඛන්ධා, ගතා අප්පටිසන්ධිකා.

''අනිබ්බත්තෙන න ජාතො, පච්චුප්පන්නෙන ජීවති;
චිත්තභඞ්ගා මතො ලොකො, පඤ්ඤත්ති පරමත්ථියා''ති. (මහානි. 10);

ජරූපනීතස්සාති ජරං උපගතස්ස, ජරාය වා මරණසන්තිකං උපනීතස්ස. **න සන්ති තාණාති** තාණං ලෙණං සරණං භවිතුං සමත්ථා නාම කෙචි නත්ථි. **එතං භයන්ති** එතං ජීවිතින්ද්‍රියස්ස මරණූපගමනං, ආයුපරිත්තතා, ජරූපනීතස්ස තාණාභාවොති තිවිධං භයං භයවත්ථු භයකාරණන්ති අත්ථො. **පුඤ්ඤානි කයිරාථ සුඛාවහානීති** විඤ්ඤූ පුරිසො සුඛාවහානි සුඛදායකානි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍ය. ඉති දෙවතා රූපාවචරජ්ඣානං සන්ධාය පුබ්බචෙතනං අපරචෙතනං මුඤ්චචෙතනඤ්ච ගහෙත්වා බහුවචනවසෙන ''පුඤ්ඤානී''ති ආහ. ඣානස්සාදං ඣානනිකන්තිං ඣානසුඛඤ්ච ගහෙත්වා ''සුඛාවහානී''ති ආහ. තස්සා කිර දෙවතාය සයං දීඝායුකට්ඨානෙ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තත්තා හෙට්ඨා කාමාවචරදෙවෙසු පරිත්තායුකට්ඨානෙ චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ ච ථුල්ලඵුසිතකෙ වුට්ඨිපාතසදිසෙ සත්තෙ දිස්වා එතදහොසි ''අහොවතිමෙ සත්තා ඣානං භාවෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානා කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ එකකප්ප-ද්වෙකප්ප-චතුකප්ප-අට්ඨකප්ප-සොළසකප්ප-ද්වත්තිංසකප්ප-චතුසට්ඨිකප්පප්පමාණං අද්ධානං තිට්ඨෙය්‍යු''න්ති. තස්මා එවමාහ.

අථ භගවා – ''අයං දෙවතා අනිය්‍යානිකං වට්ටකථං කථෙති''ති විවට්ටමස්සා දස්සෙන්තො දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **ලොකාමිසන්ති** ද්වෙ ලොකාමිසා පරියායෙන ච නිප්පරියායෙන ච. පරියායෙන තෙභූමකවට්ටං ලොකාමිසං, නිප්පරියායෙන චත්තාරො පච්චයා. ඉධ පරියායලොකාමිසං අධිප්පෙතං. නිප්පරියායලොකාමිසම්පි වට්ටතියෙව. **සන්තිපෙක්ඛොති** නිබ්බානසඞ්ඛාතං අච්චන්තසන්තිං පෙක්ඛන්තො ඉච්ඡන්තො පත්ථයන්තොති.

උපනීයසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අච්චෙන්තිසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ **අච්චෙන්තීති** අතික්කමන්ති. **කාලාති** පුරෙභත්තාදයො කාලා. **තරයන්ති රත්තියොති** රත්තියො අතික්කමමානා පුග්ගලං මරණූපගමනාය තරයන්ති සීඝං සීඝං ගමයන්ති. **වයොගුණාති** පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමවයානං ගුණා, රාසයොති අත්ථො. ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, අහතානං වත්ථානං දිගුණං සඞ්ඝාටි’’න්ති (මහාව. 348) එත්ථ හි පටලට්ඨො ගුණට්ඨො. ‘‘සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා’’ති (ම. නි. 3.379) එත්ථ ආනිසංසට්ඨො. ‘‘අන්තං අන්තගුණ’’න්ති එත්ථ කොට්ඨාසට්ඨො. ‘‘කයිරා මාලාගුණෙ බහූ’’ති (ධ. ප. 53) එත්ථ රාසට්ඨො. ‘‘පඤ්ච කාමගුණා’’ති එත්ථ බන්ධනට්ඨො. ඉධ පන රාසට්ඨො ගුණට්ඨො. තස්මා **වයොගුණාති** වයොරාසයො වෙදිතබ්බා. **අනුපුබ්බං ජහන්තීති** අනුපටිපාටියා පුග්ගලං ජහන්ති. මජ්ඣිමවයෙ ඨිතං හි පඨමවයො ජහති, පච්ඡිමවයෙ ඨිතං ද්වෙ පඨමමජ්ඣිමා ජහන්ති, මරණක්ඛණෙ පන තයොපි වයා ජහන්තෙව. **එතං භයන්ති** එතං කාලානං අතික්කමනං, රත්තිදිවානං තරිතභාවො, වයොගුණානං ජහනභාවොති තිවිධං භයං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අච්චෙන්තිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කතිඡින්දසුත්තවණ්ණනා

5. පඤ්චමෙ **කති ඡින්දෙති** ඡින්දන්තො කති ඡින්දෙය්‍ය. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ච ‘‘ඡින්දෙ ජහෙ’’ති අත්ථතො එකං. ගාථාබන්ධස්ස පන මට්ඨභාවත්ථං අයං දෙවතා සද්දපුනරුත්තිං වජ්ජයන්තී එවමාහ. **කති සඞ්ගාතිගොති** කති සඞ්ගෙ අතිගතො, අතික්කන්තොති අත්ථො. සඞ්ගාතිකොතිපි පාඨො, අයමෙව අත්ථො. **පඤ්ච ඡින්දෙති** ඡින්දන්තො පඤ්ච ඔරම්භාගියසංයොජනානි ඡින්දෙය්‍ය. **පඤ්ච ජහෙති** ජහන්තො පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනානි ජහෙය්‍ය. ඉධාපි ඡින්දනඤ්ච ජහනඤ්ච අත්ථතො එකමෙව, භගවා පන දෙවතාය ආරොපිතවචනානුරූපෙනෙව එවමාහ. අථ වා පාදෙසු බද්ධපාසසකුණො විය පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි හෙට්ඨා ආකඩ්ඪමානාකාරානි හොන්ති, තානි අනාගාමිමග්ගෙන ඡින්දෙය්‍යාති වදති. හත්ථෙහි ගහිතරුක්ඛසාඛා විය පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනානි උපරි ආකඩ්ඪමානාකාරානි හොන්ති, තානි අරහත්තමග්ගෙන ජහෙය්‍යාති වදති. **පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙති** එතෙසං සංයොජනානං ඡින්දනත්ථාය චෙව පහානත්ථාය ච උත්තරි අතිරෙකං විසෙසං භාවෙන්තො සද්ධාපඤ්චමානි ඉන්ද්‍රියානි භාවෙය්‍යාති අත්ථො. **පඤ්ච සඞ්ගාතිගොති** රාගසඞ්ගො දොසසඞ්ගො මොහසඞ්ගො මානසඞ්ගො දිට්ඨිසඞ්ගොති ඉමෙ පඤ්ච සඞ්ගෙ අතික්කන්තො. **ඔඝතිණ්ණොති වුච්චතීති** චතුරොඝතිණ්ණොති කථීයති. ඉමාය පන ගාථාය පඤ්චින්ද්‍රියානි ලොකියලොකුත්තරානි කථිතානීති.

කතිඡින්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජාගරසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ **ජාගරතන්ති** ජාගරන්තානං. **පඤ්ච ජාගරතන්ති** විස්සජ්ජනගාථායං පන සද්ධාදීසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු ජාගරන්තෙසු පඤ්ච නීවරණා සුත්තා නාම. කස්මා? යස්මා තංසමඞ්ගීපුග්ගලො යත්ථ කත්ථචි නිසින්නො වා ඨිතො වා අරුණං උට්ඨපෙන්තොපි පමාදතාය අකුසලසමඞ්ගිතාය සුත්තො නාම හොති. එවං සුත්තෙසු පඤ්චසු නීවරණෙසු පඤ්චින්ද්‍රියානි ජාගරානි නාම. කස්මා ? යස්මා තංසමඞ්ගීපුග්ගලො යත්ථ කත්ථචි නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තොපි අප්පමාදතාය කුසලසමඞ්ගිතාය ජාගරො නාම හොති. පඤ්චහි පන නීවරණෙහෙව කිලෙසරජං ආදියති ගණ්හාති පරාමසති. පුරිමා හි කාමච්ඡන්දාදයො පච්ඡිමානං පච්චයා හොන්තීති පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි පරිසුජ්ඣතීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉධාපි පඤ්චින්ද්‍රියානි ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානීති.

ජාගරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අප්පටිවිදිතසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ **ධම්මාති** චතුසච්චධම්මා. **අප්පටිවිදිතාති** ඤාණෙන අප්පටිවිද්ධා. **පරවාදෙසූති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතවාදෙසු. තෙ හි ඉතො පරෙසං තිත්ථියානං වාදත්තා පරවාදා නාම. **නීයරෙති** අත්තනො ධම්මතායපි ගච්ඡන්ති, පරෙනපි නීයන්ති. තත්ථ සයමෙව සස්සතාදීනි ගණ්හන්තා ගච්ඡන්ති නාම, පරස්ස වචනෙන තානි ගණ්හන්තා නීයන්ති නාම. **කාලො තෙසං පබුජ්ඣිතුන්ති** තෙසං පුග්ගලානං පබුජ්ඣිතුං අයං කාලො. ලොකස්මිඤ්හි බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො දෙසියති, සඞ්ඝො සුප්පටිපන්නො, පටිපදා භද්දිකා, ඉමෙ ච පන මහාජනා වට්ටෙ සුත්තා නප්පබුජ්ඣන්තීති දෙවතා ආහ. **සම්බුද්ධාති** සම්මා හෙතුනා කාරණෙන බුද්ධා. චත්තාරො හි බුද්ධා – සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො, පච්චෙකබුද්ධො, චතුසච්චබුද්ධො, සුතබුද්ධොති. තත්ථ සමතිංසපාරමියො පූරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පත්තො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො නාම. කප්පසතසහස්සාධිකානි ද්වෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා සයම්භුතං පත්තො පච්චෙකබුද්ධො නාම. අවසෙසා ඛීණාසවා චතුසච්චබුද්ධා නාම. බහුස්සුතො සුතබුද්ධො නාම.

ඉමස්මිං අත්ථෙ තයොපි පුරිමා වට්ටන්ති. **සම්මදඤ්ඤාති** සම්මා හෙතුනා කාරණෙන ජානිත්වා. **චරන්ති විසමෙ සමන්ති** විසමෙ වා ලොකසන්නිවාසෙ විසමෙ වා සත්තනිකායෙ විසමෙ වා කිලෙසජාතෙ සමං චරන්තීති.

අප්පටිවිදිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සුසම්මුට්ඨසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ **සුසම්මුට්ඨාති** පඤ්ඤාය අප්පටිවිද්ධභාවෙනෙව සුනට්ඨා. යථා හි ද්වෙ ඛෙත්තානි කසිත්වා, එකං වපිත්වා, බහුධඤ්ඤං අධිගතස්ස අවාපිතඛෙත්තතො අලද්ධං සන්ධාය ‘‘බහුං මෙ ධඤ්ඤං නට්ඨ’’න්ති වදන්තො අලද්ධමෙව ‘‘නට්ඨ’’න්ති වදති, එවම්ධාපි අප්පටිවිදිතාව සුසම්මුට්ඨා නාම. **අසම්මුට්ඨාති** පඤ්ඤාය පටිවිද්ධභාවෙනෙව අනට්ඨා. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

සුසම්මුට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මානකාමසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ **මානකාමස්සාති** මානං කාමෙන්තස්ස ඉච්ඡන්තස්ස. **දමොති** එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස සමාධිපක්ඛිකො දමො නත්ථීති වදති. ‘‘සච්චෙන දන්තො දමසා උපෙතො, වෙදන්තගූ වුසිතබ්‍රහ්මචරියො’’ති (සං. නි. 1.195) එත්ථ හි ඉන්ද්‍රියසංවරො දමොති වුත්තො. ‘‘යදි සච්චා දමා චාගා, ඛන්ත්‍යා භියොධ විජ්ජතී’’ති (සං. නි. 1.246; සු. නි. 191) එත්ථ පඤ්ඤා. ‘‘දානෙන දමෙන සංයමෙන සච්චවජ්ජෙන අත්ථි පුඤ්ඤං, අත්ථි පුඤ්ඤස්ස ආගමො’’ති (සං. නි. 4.365) එත්ථ උපොසථකම්මං. ‘‘සක්ඛිස්සසි ඛො ත්වං, පුණ්ණ, ඉමිනා දමූපසමෙන සමන්නාගතො සුනාපරන්තස්මිං ජනපදෙ විහරිතු’’න්ති (සං. නි. 4.88; ම. නි. 3.396) එත්ථ අධිවාසනඛන්ති. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ දමොති සමාධිපක්ඛිකධම්මානං එතං නාමං. තෙනෙවාහ – ‘‘න මොනමත්ථි අසමාහිතස්සා’’ති. තත්ථ **මොනන්ති** චතුමග්ගඤාණං, තඤ්හි මුනාතීති මොනං, චතුසච්චධම්මෙ ජානාතීති අත්ථො. **මච්චුධෙය්‍යස්සාති** තෙභූමකවට්ටස්ස. තඤ්හි මච්චුනො පතිට්ඨානට්ඨෙන මච්චුධෙය්‍යන්ති වුච්චති. **පාරන්ති** තස්සෙව පාරං නිබ්බානං. **තරෙය්‍යාති** පටිවිජ්ඣෙය්‍ය පාපුණෙය්‍ය වා. ඉදං වුත්තං හොති – එකො අරඤ්ඤෙ විහරන්තො පමත්තො පුග්ගලො මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං න තරෙය්‍ය න පටිවිජ්ඣෙය්‍ය න පාපුණෙය්‍යාති.

මානං පහායාති අරහත්තමග්ගෙන නවවිධමානං පජහිත්වා. **සුසමාහිතත්තොති** උපචාරප්පනාසමාධීහි සුට්ඨු සමාහිතත්තො. **සුචෙතසොති** ඤාණසම්පයුත්තතාය සුන්දරචිත්තො. ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන හි සුචෙතසොති න වුච්චති, තස්මා ඤාණසම්පයුත්තෙන සුචෙතසො හුත්වාති අත්ථො. **සබ්බධි විප්පමුත්තොති** සබ්බෙසු ඛන්ධායතනාදීසු විප්පමුත්තො හුත්වා. **තරෙය්‍යාති** එත්ථ තෙභූමකවට්ටං සමතික්කමන්තො නිබ්බානං පටිවිජ්ඣන්තො තරතීති පටිවෙධතරණං නාම වුත්තං. ඉති ඉමාය ගාථාය තිස්සො සික්ඛා කථිතා හොන්ති. කථං – මානො නාමායං සීලභෙදනො, තස්මා ‘‘මානං පහායා’’ති ඉමිනා අධිසීලසික්ඛා කථිතා හොති. ‘‘සුසමාහිතත්තො’’ති ඉමිනා අධිචිත්තසික්ඛා. ‘‘සුචෙතසො’’ති එත්ථ චිත්තෙන පඤ්ඤා දස්සිතා, තස්මා ඉමිනා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා කථිතා. අධිසීලඤ්ච නාම සීලෙ සති හොති, අධිචිත්තං චිත්තෙ සති, අධිපඤ්ඤා පඤ්ඤාය සති. තස්මා සීලං නාම පඤ්චපි දසපි සීලානි, පාතිමොක්ඛසංවරො අධිසීලං නාමාති වෙදිතබ්බං. අට්ඨ සමාපත්තියො චිත්තං, විපස්සනාපාදකජ්ඣානං අධිචිත්තං. කම්මස්සකතඤාණං පඤ්ඤා, විපස්සනා අධිපඤ්ඤා. අනුප්පන්නෙපි හි බුද්ධුප්පාදෙ පවත්තතීති පඤ්චසීලං දසසීලං සීලමෙව, පාතිමොක්ඛසංවරසීලං බුද්ධුප්පාදෙයෙව පවත්තතීති අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයො. අපිච නිබ්බානං පත්ථයන්තෙන සමාදින්නං පඤ්චසීලම්පි දසසීලම්පි අධිසීලමෙව. සමාපන්නා අට්ඨ සමාපත්තියොපි අධිචිත්තමෙව. සබ්බම්පි වා ලොකියසීලං සීලමෙව, ලොකුත්තරං අධිසීලං. චිත්තපඤ්ඤාසුපි එසෙව නයොති. ඉති ඉමාය ගාථාය සමොධානෙත්වා තිස්සො සික්ඛා සකලසාසනං කථිතං හොතීති.

මානකාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අරඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ **සන්තානන්ති** සන්තකිලෙසානං, පණ්ඩිතානං වා. ‘‘සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති (ජා. 2.21.413), දූරෙ සන්තො පකාසන්ති’’තිආදීසු (ධ. ප. 304) හි පණ්ඩිතාපි සන්තොති වුත්තා. **බ්‍රහ්මචාරිනන්ති** සෙට්ඨචාරීනං මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්තානං. **කෙන වණ්ණො පසීදතීති** කෙන කාරණෙන ඡවිවණ්ණො පසීදතීති පුච්ඡති. කස්මා පනෙසා එවං පුච්ඡති? එසා කිර වනසණ්ඩවාසිකා භුම්මදෙවතා ආරඤ්ඤකෙ භික්ඛූ පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්නෙ පස්සති. තෙසඤ්ච එවං නිසින්නානං බලවචිත්තෙකග්ගතා උප්පජ්ජති. තතො විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති ඔක්කමති, චිත්තං පසීදති. චිත්තෙ පසන්නෙ ලොහිතං පසීදති, චිත්තසමුට්ඨානානි උපාදාරූපානි පරිසුද්ධානි හොන්ති, වණ්ටා පමුත්තතාලඵලස්ස විය මුඛස්ස වණ්ණො හොති. තං දිස්වා දෙවතා චින්තෙසි – ‘‘සරීරවණ්ණො නාමායං පණීතානි රසසම්පන්නානි භොජනානි සුඛසම්ඵස්සානි නිවාසනපාපුරණසයනානි උතුසුඛෙ තෙභූමිකාදිභෙදෙ ච

පාසාදෙ මාලාගන්ධවිලෙපනාදීනි ච ලභන්තානං පසීදති, ඉමෙ පන භික්ඛූ පිණ්ඩාය චරිත්වා මිස්සකභත්තං භුඤ්ජන්ති, විරළමඤ්චකෙ වා ඵලකෙ වා සිලාය වා සයනානි කප්පෙන්ති, රුක්ඛමූලාදීසු වා අබ්භොකාසෙ වා වසන්ති, කෙන නු ඛො කාරණෙන එතෙසං වණ්ණො පසීදතී''ති. තස්මා පුච්ඡි.

අථස්සා භගවා කාරණං කථෙන්තො දුතියං ගාථං ආහ. තත්ථ **අතීතන්ති** අතීතෙ අසුකො නාම රාජා ධම්මිකො අහොසි, සො අම්හාකං පණීතෙ පච්චයෙ අදාසි. ආචරියුපජ්ඣායා ලාභිනො අහෙසුං. අථ මයං එවරූපානි භොජනානි භුඤ්ජිම්හා, චීවරානි පාරුපිම්හාති එවං එකච්චෙ පච්චයබාහුල්ලිකා විය ඉමෙ භික්ඛූ අතීතං නානුසොචන්ති. **නප්පජප්පන්ති නාගතන්ති** අනාගතෙ ධම්මිකො රාජා භවිස්සති, ඵීතා ජනපදා භවිස්සන්ති, බහූනි සප්පිනවනීතාදීනි උප්පජ්ජිස්සන්ති, ''ඛාදථ භුඤ්ජථා''ති තත්ථ තත්ථ වත්තාරො භවිස්සන්ති, තදා මයං එවරූපානි භොජනානි භුඤ්ජිස්සාම, චීවරානි පාරුපිස්සාමාති එවං අනාගතං න පත්ථෙන්ති. **පච්චුප්පන්නෙනාති** යෙන කෙනචි තඞ්ඛණෙ ලද්ධෙන යාපෙන්ති. **තෙනාති** තෙන තිවිධෙනාපි කාරණෙන.

එවං වණ්ණසම්පත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තස්සෙව වණ්ණස්ස විනාසං දස්සෙන්තො අනන්තරං ගාථමාහ. තත්ථ **අනාගතප්පජප්පායාති** අනාගතස්ස පත්ථනාය. **එතෙනාති** එතෙන කාරණද්වයෙන. **නළොව හරිතො ලුතොති** යථා හරිතො නළො ලායිත්වා උණ්හපාසාණෙ පක්ඛිත්තො සුස්සති, එවං සුස්සන්තීති.

අරඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා. නළවග්ගො පඨමො.

2. නන්දනවග්ගො

1. නන්දනසුත්තවණ්ණනා

11. නන්දනවග්ගස්ස පඨමෙ **තත්‍රාති** තස්මිං ආරාමෙ. **ඛොති** බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාවසෙන නිපාතමත්තං. **භික්ඛූ ආමන්තෙසීති** පරිසජෙට්ඨකෙ භික්ඛූ ජානාපෙසි. **භික්ඛවොති** තෙසං ආමන්තනාකාරදීපනං. **භදන්තෙති** පතිවචනදානං. **තෙ භික්ඛූති** යෙ තත්ථ සම්මුඛීභූතා ධම්මපටිග්ගාහකා භික්ඛූ. **භගවතො පච්චස්සොසුන්ති** භගවතො වචනං පතිඅස්සොසුං, අභිමුඛා හුත්වා සුණිංසු සම්පටිච්ඡිංසූති අත්ථො. **එතදවොචාති** එතං ඉදානි වත්තබ්බං ''භූතපුබ්බ''න්තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **තාවතිංසකායිකාති** තාවතිංසකායෙ නිබ්බත්තා. තාවතිංසකායො නාම දුතියදෙවලොකො වුච්චති. මඝෙන මාණවෙන සද්ධිං මචලගාමෙ කාලං කත්වා තත්ථ උප්පන්නෙ තෙත්තිංස දෙවපුත්තෙ උපාදාය කිර තස්ස දෙවලොකස්ස අයං පණ්ණත්ති ජාතාති වදන්ති. යස්මා පන සෙසචක්කවාළෙසුපි ඡ කාමාවචරදෙවලොකා අත්ථි. වුත්තම්පි චෙතං ''සහස්සං චාතුමහාරාජිකානං සහස්සං තාවතිංසාන''න්ති (අ. නි. 10.29), තස්මා නාමපණ්ණත්තියෙවෙසා තස්ස දෙවලොකස්සාති වෙදිතබ්බා. එවඤ්හි නිද්දොසං පදං හොති.

නන්දනෙ වනෙති එත්ථ තං වනං පවිට්ඨෙ පවිට්ඨෙ නන්දයති තොසෙතීති නන්දනං. පඤ්චසු හි මරණනිමිත්තෙසු උප්පන්නෙසු ''සම්පත්තිං පහාය චවිස්සාමා''ති පරිදෙවමානා දෙවතා සක්කො දෙවානමින්දො ''මා පරිදෙවිත්ථ, අභිජ්ජනධම්මා නාම සඞ්ඛාරා නත්ථී''ති ඔවදිත්වා තත්ථ පවෙසාපෙති. තාසං අඤ්ඤාහි දෙවතාහි බාහාසු ගහෙත්වා පවෙසිතානම්පි තස්ස සම්පත්තිං දිස්වාව මරණසොකො වූපසම්මති, පීතිපාමොජ්ජමෙව උප්පජ්ජති. අථ තස්මිං කීළමානා එව උණ්හසන්තත්තො හිමපිණ්ඩො විය විලීයන්ති, වාතාපහතදීපසිඛා විය විජ්ඣායන්තීති එවං යංකිඤ්චි අන්තො පවිට්ඨං නන්දයති තොසෙතියෙවාති නන්දනං, තස්මිං නන්දනෙ. **අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතාති අච්ඡරාති** දෙවධීතානං නාමං, තාසං සමූහෙන පරිවුතා.

දිබ්බෙහීති දෙවලොකෙ නිබ්බත්තෙහි. **පඤ්චහි කාමගුණෙහීති** මනාපියරූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බසඞ්ඛාතෙහි පඤ්චහි කාමබන්ධනෙහි කාමකොට්ඨාසෙහි වා . **සමප්පිතාති** උපෙතා. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **පරිචාරයමානාති** රමමානා, තෙසු තෙසු වා රූපාදීසු ඉන්ද්‍රියානි සඤ්චාරයමානා. **තායං වෙලායන්ති** තස්මිං පරිචාරණකාලෙ. සො පනස්ස දෙවපුත්තස්ස අධුනා අභිනිබ්බත්තකාලො වෙදිතබ්බො. තස්ස හි පටිසන්ධික්ඛණෙයෙව රත්තසුවණ්ණක්ඛන්ධො විය විරොචයමානො තිගාවුතප්පමාණො අත්තභාවො නිබ්බත්ති. සො දිබ්බවත්ථනිවත්ථො දිබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො දිබ්බමාලාවිලෙපනධරො දිබ්බෙහි චන්දනචුණ්ණෙහි සමං විකිරියමානො දිබ්බෙහි පඤ්චහි කාමගුණෙහි ඔවුතො නිවුතො පරියොනද්ධො ලොභාභිභූතො හුත්වා ලොභනිස්සරණං නිබ්බානං අපස්සන්තො ආසභිං වාචං භාසන්තො විය මහාසද්දෙන ''න තෙ සුඛං පජානන්තී''ති ඉමං ගාථං ගායමානො නන්දනවනෙ විචරි. තෙන වුත්තං – ''තායං වෙලායං ඉමං ගාථං අභාසී''ති.

යෙ න පස්සන්ති නන්දනන්ති යෙ තත්‍ර පඤ්චකාමගුණානුභවනවසෙන නන්දනවනං න පස්සන්ති. **නරදෙවානන්ති** දෙවනරානං, දෙවපුරිසානන්ති අත්ථො. **තිදසානන්ති** තික්ඛත්තුං දසන්නං. **යසස්සිනන්ති** පරිවාරසඞ්ඛාතෙන යසෙන සම්පන්නානං.

අඤ්ඤතරා දෙවතාති එකා අරියසාවිකා දෙවතා. **පච්චභාසීති** ''අයං බාලදෙවතා ඉමං සම්පත්තිං නිච්චං අචලං මඤ්ඤති, නාස්සා ඡෙදනභෙදනවිද්ධංසනධම්මතං ජානාතී''ති අධිප්පායං විවට්ටෙත්වා දස්සෙන්තී ''න ත්වං බාලෙ''ති

ඉමාය ගාථාය පතිඅභාසි. **යථා අරහතං වචොති** යථා අරහන්තානං වචනං, තථා ත්වං න ජානාසීති. එවං තස්සා අධිප්පායං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි අරහන්තානං වචනං දස්සෙන්තී **අනිච්චාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අනිච්චා වත සඞ්ඛාරාති** සබ්බෙ තෙභූමකසඞ්ඛාරා හුත්වා අභාවත්ථෙන අනිච්චා. **උප්පාදවයධම්මිනොති** උප්පාදවයසභාවා. **උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්තීති** ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. යස්මා වා උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තස්මා උප්පාදවයධම්මිනොති. උප්පාදවයග්ගහණෙන චෙත්ථ තදනන්තරා වෙමජ්ඣට්ඨානං ගහිතමෙව හොති. **තෙසං වූපසමො සුඛොති** තෙසං සඞ්ඛාරානං වූපසමසඞ්ඛාතං නිබ්බානමෙව සුඛං. ඉදං අරහතං වචොති.

නන්දනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. නන්දතිසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **නන්දතීති** තුස්සති අත්තමනො හොති. **පුත්තිමාති** බහුපුත්තො. තස්ස හි එකච්චෙ පුත්තා කසිකම්මං කත්වා ධඤ්ඤස්ස කොට්ඨෙ පූරෙන්ති, එකච්චෙ වණිජ්ජං කත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ආහරන්ති, එකච්චෙ රාජානං උපට්ඨහිත්වා යානවාහනගාමනිගමාදීනි ලභන්ති. අථ තෙසං ආනුභාවසඞ්ඛාතං සිරිං අනුභවමානා මාතා වා පිතා වා නන්දති. ඡණදිවසාදීසු වා මණ්ඩිතපසාධිතෙ පුත්තෙ සම්පත්තිං අනුභවමානෙ දිස්වා නන්දතීති, ''නන්දති පුත්තෙහි පුත්තිමා''ති ආහ. **ගොහි තථෙවාති** යථා පුත්තිමා පුත්තෙහි, තථා ගොසාමිකොපි සම්පන්නං ගොමණ්ඩලං දිස්වා ගාවො නිස්සාය ගොරසසම්පත්තිං අනුභවමානො ගොහි නන්දති. **උපධී හි නරස්ස නන්දනාති**, එත්ථ **උපධීති** චත්තාරො උපධී – කාමූපධි, ඛන්ධූපධි, කිලෙසූපධි, අභිසඞ්ඛාරූපධීති. කාමාපි හි ''යං පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං කාමානං අස්සාදො''ති (ම. නි. 1.166) එවං වුත්තස්ස සුඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො ''උපධියති එත්ථ සුඛ''න්ති ඉමිනා වචනත්ථෙන උපධීති වුච්චති. ඛන්ධාපි ඛන්ධමූලකස්ස දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, කිලෙසාපි අපායදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, අභිසඞ්ඛාරාපි භවදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතොති. ඉධ පන කාමූපධි අධිප්පෙතො. පඤ්ච හි කාමගුණා තෙභූමිකාදිපාසාද-උළාරසයන-වත්ථාලඞ්කාර-නාටකපරිවාරාදිවසෙන පච්චුපට්ඨිතා පීතිසොමනස්සං උපසංහරමානා නරං නන්දයන්ති. තස්මා යථා පුත්තා ච ගාවො ච, එවං ඉමෙපි උපධී හි නරස්ස නන්දනාති වෙදිතබ්බා. **න හි සො නන්දති යො නිරූපධීති** යො කාමගුණසම්පත්තිරහිතො දලිද්දො දුල්ලභඝාසච්ඡාදනො , න හි සො නන්දති. එවරූපො මනුස්සපෙතො ච මනුස්සනෙරයිකො ච කිං නන්දිස්සති භගවාති ආහ.

ඉදං සුත්වා සත්ථා චින්තෙසි – ''අයං දෙවතා සොකවත්ථුමෙව නන්දවත්ථුං කරොති, සොකවත්ථුභාවමස්සා දීපෙස්සාමී''ති එලෙන එලං පාතෙන්තො විය තායෙව උපමාය තස්සා වාදං භින්දන්තො තමෙව ගාථං පරිවත්තෙත්වා **සොචතීති** ආහ. තත්ථ **සොචති පුත්තෙහීති** විදෙසගමනාදිවසෙන පුත්තෙසු නට්ඨෙසුපි නස්සන්තෙසුපි ඉදානි නස්සිස්සන්තීති නාසසඞ්කීපි සොචති, තථා මතෙසුපි මරන්තෙසුපි චොරෙහි රාජපුරිසෙහි ගහිතෙසු වා පච්චත්ථිකානං හත්ථං උපගතෙසු වා මරණසඞ්කීපි හුත්වා සොචති. රුක්ඛපබ්බතාදීහි පතිත්වා හත්ථපාදාදීනං භෙදවසෙන භින්නෙසුපි භිජ්ජන්තෙසුපි භෙදසඞ්කීපි හුත්වා සොචති. යථා ච පුත්තෙහි පුත්තිමා, ගොසාමිකොපි තථෙව නවහාකාරෙහි ගොහි සොචති. **උපධී හි නරස්ස සොචනාති** යථා ච පුත්තගාවො, එවං පඤ්ච කාමගුණොපධීපි –

> ''තස්ස චෙ කාමයානස්ස, ඡන්දජාතස්ස ජන්තුනො;
> තෙ කාමා පරිහායන්ති, සල්ලවිද්ධොව රුප්පතී''ති. (සු. නි. 773) –

වුත්තනයෙන නරං සොචන්ති. තස්මා නරස්ස සොචනා සොකවත්ථුකමෙවාති වෙදිතබ්බා. **න හි සො සොචති, යො නිරූපධීති** යස්ස පන චතුබ්බිධාපෙතෙ උපධියො නත්ථි, සො නිරුපධි මහාඛීණාසවො කිං සොචිස්සති, න සොචති දෙවතෙති.

නන්දතිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නත්ථිපුත්තසමසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **නත්ථි පුත්තසමං පෙමන්ති** විරූපෙපි හි අත්තනො පුත්තකෙ සුවණ්ණබිම්බකං විය මඤ්ඤන්ති, මාලාගුළෙ විය සීසාදීසු කත්වා පරිහරමානා තෙහි ඔහදිතාපි ඔමුත්තිකාපි ගන්ධවිලෙපනපතිතා විය සොමනස්සං ආපජ්ජන්ති. තෙනාහ – ''නත්ථි පුත්තසමං පෙම''න්ති . පුත්තපෙමසමං පෙමං නාම නත්ථීති වුත්තං හොති. **ගොසමිතං ධනන්ති** ගොහි සමං ගොධනසමං ගොධනසදිසං අඤ්ඤං ධනං නාම නත්ථි භගවාති ආහ. **සූරියසමා ආභාති** සූරියාභාය සමා අඤ්ඤා ආභා නාම නත්ථීති දස්සෙති. **සමුද්දපරමාති** යෙ කෙචි අඤ්ඤෙ සරා නාම, සබ්බෙ තෙ සමුද්දපරමා, සමුද්දො තෙසං උත්තමො, සමුද්දසදිසං අඤ්ඤං උදකනිධානං නාම නත්ථි, භගවාති.

යස්මා පන අත්තපෙමෙන සමං පෙමං නාම නත්ථි. මාතාපිතාදයො හි ඡඩ්ඩෙත්වාපි පුත්තධීතාදයො ච අපොසෙත්වාපි සත්තා අත්තානමෙව පොසෙන්ති. ධඤ්ඤෙන ච සමං ධනං නාම නත්ථි. (යදා හි සත්තා දුබ්භික්ඛා හොන්ති), තථාරූපෙ හි කාලෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි ගොමහිංසාදීනිපි ධඤ්ඤග්ගහණත්ථං ධඤ්ඤසාමිකානමෙව

සන්තිකං ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. පඤ්ඤාය ච සමා ආභා නාම නත්ථි. සූරියාදයො හි එකදෙසංයෙව ඔභාසන්ති, පච්චුප්පන්නමෙව ච තමං විනොදෙන්ති. පඤ්ඤා පන දසසහස්සිම්පි ලොකධාතුං එකප්පජ්ජොතං කාතුං සක්කොති, අතීතංසාදිපටිච්ඡාදකඤ්ච තමං විධමති. මෙඝවුට්ඨියා ච සමො සරො නාම නත්ථි. නදීවාපි හොතු තලාකාදීනි වා, වුට්ඨිසමො සරො නාම නත්ථි. මෙඝවුට්ඨියා හි පච්ඡින්නාය මහාසමුද්දෙ අඞ්ගුලිපබ්බතෙමනමත්තම්පි උදකං න හොති, වුට්ඨියා පන පවත්තමානාය යාව ආභස්සරභවනාපි එකොදකං හොති. තස්මා භගවා දෙවතාය පටිගාථං වදන්තො **නත්ථි අත්තසමං පෙම**න්තිආදිමාහාති.

නත්ථිපුත්තසමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ඛත්තියසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **ඛත්තියො ද්විපද**න්ති ද්විපදානං රාජා සෙට්ඨො. **කොමාරී**ති කුමාරිකාලෙ ගහිතා. අයං සෙසභරියානං සෙට්ඨාති වදති. **පුබ්බජො**ති පඨමං ජාතො කාණො වාපි හොතු කුණිආදීනං වා අඤ්ඤතරො, යො පඨමං ජාතො, අයමෙව පුත්තො ඉමිස්සා දෙවතාය වාදෙ සෙට්ඨො නාම හොති. යස්මා පන ද්විපදාදීනං බුද්ධාදයො සෙට්ඨා, තස්මා භගවා පටිගාථං ආහ. තත්ථ කිඤ්චාපි භගවා සබ්බෙසංයෙව අපදාදිභෙදානං සත්තානං සෙට්ඨො, උප්පජ්ජමානො පනෙස සබ්බසත්තසෙට්ඨො ද්විපදෙසුයෙව උප්පජ්ජති, තස්මා **සම්බුද්ධො ද්විපදං සෙට්ඨො**ති ආහ. ද්විපදෙසු උප්පන්නස්ස චස්ස සබ්බසත්තසෙට්ඨභාවො අප්පටිහතොව හොති. **ආජානීයො**ති හත්ථී වා හොතු අස්සාදීසු අඤ්ඤතරො වා, යො කාරණං ජානාති, අයං ආජානීයොව චතුප්පදානං සෙට්ඨොති අත්ථො. කූටකණ්ණරඤ්ඤො ගුළවණ්ණඅස්සො විය. රාජා කිර පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා චෙතියපබ්බතං ගමිස්සාමීති කලම්බනදීතීරං සම්පත්තො, අස්සො තීරෙ ඨත්වා උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති , රාජා අස්සාචරියං ආමන්තෙත්වා, ''අහො වත තයා අස්සො සික්ඛාපිතො උදකං ඔතරිතුං න ඉච්ඡතී''ති ආහ. ආචරියො ''සුසික්ඛාපිතො දෙව අස්සො, එතස්ස හි චිත්තං – 'සචාහං උදකං ඔතරිස්සාමි, වාලං තෙමිස්සති, වාලෙ තින්තෙ රඤ්ඤො අඞ්ගෙ උදකං පාතෙය්‍යා'ති, එවං තුම්හාකං සරීරෙ උදකපාතනභයෙන න ඔතරති, වාලං ගණ්හාපෙථා''ති ආහ. රාජා තථා කාරෙසි. අස්සො වෙගෙන ඔතරිත්වා පාරං ගතො. **සුස්සූසා**ති සුස්සූසමානා. කුමාරිකාලෙ වා ගහිතා හොතු පච්ඡා වා, සුරූපා වා විරූපා වා, යා සාමිකං සුස්සූසති පරිචරති තොසෙති, සා භරියානං සෙට්ඨා. **අස්සවො**ති ආසුණමානො. ජෙට්ඨො වා හි හොතු කනිට්ඨො වා, යො මාතාපිතූනං වචනං සුණාති, සම්පටිච්ඡති, ඔවාදපටිකරො හොති, අයං පුත්තානං සෙට්ඨො, අඤ්ඤෙහි සන්ධිච්ඡෙදකාදිචොරෙහි පුත්තෙහි කො අත්ථොති දෙවතෙති.

ඛත්තියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සණමානසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **ඨිතෙ මජ්ඣන්හිකෙ**ති ඨිතමජ්ඣන්හිකෙ. **සන්නිසීවෙසූ**ති යථා ඵාසුකට්ඨානං උපගන්ත්වා සන්නිසින්නෙසු විස්සමමානෙසු. ඨිතමජ්ඣන්හිකකාලො නාමෙස සබ්බසත්තානං ඉරියාපථදුබ්බල්‍යකාලො. ඉධ පන පක්ඛීනංයෙව වසෙන දස්සිතො. **සණතෙවා**ති සණති විය මහාවිරවං විය මුච්චති. සණමානමෙව චෙත්ථ ''සණතෙවා''ති වුත්තං. තප්පටිභාගං නාමෙතං. නිදාඝසමයස්මිඤ්හි ඨිතමජ්ඣන්හිකකාලෙ චතුප්පදගණෙසු චෙව පක්ඛිගණෙසු ච සන්නිසින්නෙසු වාතපූරිතානං සුසිරරුක්ඛානඤ්චෙව ඡිද්දවෙණුපබ්බානඤ්ච ඛන්ධෙන ඛන්ධං සාඛාය සාඛං සඞ්ඝට්ටයන්තානං පාදපානඤ්ච අරඤ්ඤමජ්ඣෙ මහාසද්දො උප්පජ්ජති . තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **තං භයං පටිභාති ම**න්ති තං එවරූපෙ කාලෙ මහාඅරඤ්ඤස්ස සණමානං මය්හං භයං හුත්වා උපට්ඨාති. දන්ධපඤ්ඤා කිරෙසා දෙවතා තස්මිං ඛණෙ අත්තනො නිසජ්ජඵාසුකං කථාඵාසුකං දුතියකං අලභන්තී එවමාහ. යස්මා පන තාදිසෙ කාලෙ පිණ්ඩපාතපටික්කන්තස්ස විවිත්තෙ අරඤ්ඤායතනෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො අනප්පකං සුඛං උප්පජ්ජති, යං සන්ධාය වුත්තං –

> ''සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
> අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො''ති. (ධ. ප. 373) ච,
>
> ''පුරතො පච්ඡතො වාපි, අපරො චෙ න විජ්ජති;
> අතීව ඵාසු භවති, එකස්ස වසතො වනෙ''ති. (ථෙරගා. 537) ච;

තස්මා භගවා දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **සා රති පටිභාති ම**න්ති යා එවරූපෙ කාලෙ එකකස්ස නිසජ්ජා නාම, සා රති මය්හං උපට්ඨාතීති අත්ථො. සෙසං තාදිසමෙවාති.

සණමානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. නිද්දාතන්දීසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **නිද්දාති**, ‘‘අභිජානාමහං, අග්ගිවෙස්සන, ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ නිද්දං ඔක්කමිතා’’ති (ම. නි. 1.387) එවරූපාය අබ්‍යාකතනිද්දාය පුබ්බභාගාපරභාගෙසු සෙඛපුථුජ්ජනානං සසඞ්ඛාරිකඅකුසලෙ චිත්තෙ උප්පන්නං ථිනමිද්ධං. **තන්දීති** අතිච්ඡාතාතිසීතාදිකාලෙසු උප්පන්නං ආගන්තුකං ආලසියං. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘තත්ථ කතමා තන්දී? යා තන්දී තන්දියනා තන්දිමනතා ආලස්‍යං ආලස්‍යායනා ආලස්‍යායිතත්තං, අයං වුච්චති තන්දී’’ති (විභ. 857). **විජම්භිතාති** කායවිජම්භනා. **අරතීති** අකුසලපක්ඛා උක්කණ්ඨිතතා. **භත්තසම්මදොති** භත්තමුච්ඡා භත්තකිලමථො. විත්ථාරො පන තෙසං – ‘‘තත්ථ කතමා විජම්භිතා? යා කායස්ස ජම්භනා විජම්භනා’’තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ ආගතොව. **එතෙනාති** එතෙන නිද්දාදිනා උපක්කිලෙසෙන උපක්කිලිට්ඨො නිවාරිතපාතුභාවො. **නප්පකාසතීති** න ජොතති, න පාතුභවතීති අත්ථො. **අරියමග්ගොති** ලොකුත්තරමග්ගො. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **පාණිනන්ති** සත්තානං. **වීරියෙනාති** මග්ගසහජාතවීරියෙන. **නං පණාමෙත්වාති** එතං කිලෙසජාතං නීහරිත්වා. **අරියමග්ගොති** ලොකියලොකුත්තරමග්ගො. ඉති මග්ගෙනෙව උපක්කිලෙසෙ නීහරිත්වා මග්ගස්ස විසුද්ධි වුත්තාති.

නිද්දාතන්දීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුක්කරසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ **දුත්තිතික්ඛ**න්ති දුක්ඛමං දුඅධිවාසියං. **අබ්‍යත්තෙනාති** බාලෙන. **සාමඤ්ඤ**න්ති සමණධම්මො. ඉමිනා දෙවතා ඉදං දස්සෙති – යං පණ්ඩිතා කුලපුත්තා දසපි වස්සානි වීසතිපි සට්ඨිපි වස්සානි දන්තෙ අභිදන්තමාධාය ජිව්හාය තාලුං ආහච්චපි චෙතසා චිත්තං අභිනිග්ගණ්හිත්වාපි එකාසනං එකභත්තං පටිසෙවමානා ආපාණකොටිකං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තා සාමඤ්ඤං කරොන්ති. තං භගවා බාලො අබ්‍යත්තො කාතුං න සක්කොතීති. **බහූ හි තත්ථ සම්බාධාති** තස්මිං සාමඤ්ඤසඞ්ඛාතෙ අරියමග්ගෙ බහූ සම්බාධා මග්ගාධිගමාය පටිපන්නස්ස පුබ්බභාගෙ බහූ පරිස්සයාති දස්සෙති.

චිත්තඤ්චෙ න නිවාරයෙති යදි අයොනිසො උප්පන්නං චිත්තං න නිවාරෙය්‍ය, කති අහානි සාමඤ්ඤං චරෙය්‍ය? එකදිවසම්පි න චරෙය්‍ය. චිත්තවසිකො හි සමණධම්මං කාතුං න සක්කොති. **පදෙ පදෙති** ආරම්මණෙ ආරම්මණෙ. ආරම්මණඤ්හි ඉධ පදන්ති අධිප්පෙතං. යස්මිං යස්මිං හි ආරම්මණෙ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථ තත්ථ බාලො විසීදති නාම. ඉරියාපථපදම්පි වට්ටති. ගමනාදීසු හි යත්ථ යත්ථ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථ තත්ථෙව විසීදති නාම. **සඞ්කප්පානන්ති** කාමසඞ්කප්පාදීනං.

කුම්මොව ාති කච්ඡපො විය. **අඞ්ගානීති** ගීවපඤ්චමානි අඞ්ගානි. **සමොදහන්ති** සමොදහන්තො, සමොදහිත්වා වා. **මනොවිතක්කෙති** මනම්හි උප්පන්නවිතක්කෙ. එත්තාවතා ඉදං දස්සෙති – යථා කුම්මො සොණ්ඩිපඤ්චමානි අඞ්ගානි සකෙ කපාලෙ සමොදහන්තො සිඞ්ගාලස්ස ඔතාරං න දෙති, සමොදහිත්වා චස්ස අප්පසය්හතං ආපජ්ජති, එවමෙවං භික්ඛු මනම්හි උප්පන්නවිතක්කෙ සකෙ ආරම්මණකපාලෙ සමොදහං මාරස්ස ඔතාරං න දෙති, සමොදහිත්වා චස්ස අප්පසය්හතං ආපජ්ජතීති. **අනිස්සිතොති** තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙහි අනිස්සිතො හුත්වා. **අහෙඨයානොති** අවිහිංසමානො. **පරිනිබ්බුතොති** කිලෙසනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. **නූපවදෙය්‍ය කඤ්චීති** යංකිඤ්චි පුග්ගලං ආචාරවිපත්තිආදීසු යාය කායචි මඞ්කුං කාතුකාමො හුත්වා න වදෙය්‍ය, ‘‘කාලෙන වක්ඛාමි නො අකාලෙනා’’තිආදයො පන පඤ්ච ධම්මෙ අජ්ඣත්තං උපට්ඨපෙත්වා උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන චිත්තෙන කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච වදෙය්‍යාති.

දුක්කරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. හිරීසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ **හිරීනිසෙධොති** හිරියා අකුසලෙ ධම්මෙ නිසෙධෙතීති හිරීනිසෙධො. **කොචි ලොකස්මිං විජ්ජතීති** කොචි එවරූපො විජ්ජතීති පුච්ඡති. **යො නින්දං අපබොධතීති** යො ගරහං අපහරන්තො බුජ්ඣති. **අස්සො භද්‍රො කසාමිවාති** යථා භද්‍රො අස්සාජානීයො කසං අපහරන්තො බුජ්ඣති, පතොදච්ඡායං දිස්වා සංවිජ්ජන්තො විය කසාය අත්තනි නිපාතං න දෙති, එවමෙව යො භික්ඛු භූතස්ස දසඅක්කොසවත්ථුනො අත්තනි නිපාතං අදදන්තො නින්දං අපබොධති අපහරන්තො බුජ්ඣති, එවරූපො කොචි ඛීණාසවො විජ්ජතීති පුච්ඡති. අභූතක්කොසෙන පන පරිමුත්තො නාම නත්ථි. **තනුයාති** තනුකා, හිරියා අකුසලෙ ධම්මෙ නිසෙධෙත්වා චරන්තා ඛීණාසවා නාම අප්පකාති අත්ථො. **සදා සතාති** නිච්චකාලං සතිවෙපුල්ලෙන සමන්නාගතා. **අන්තං දුක්ඛස්ස පප්පුය්‍යාති** වට්ටදුක්ඛස්ස කොටිං අන්තභූතං නිබ්බානං පාපුණිත්වා. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

හිරීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කුටිකාසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **කච්චි තෙ කුටිකාති** අයං දෙවතා දස මාසෙ අන්තොවසනට්ඨානට්ඨෙන මාතරං කුටිකං කත්වා, යථා සකුණා දිවසං ගොචරපසුතා රත්තිං කුලාවකං අල්ලීයන්ති, එවමෙවං සත්තා තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වාපි මාතුගාමස්ස

සන්තිකං ආගච්ඡන්ති, ආලයවසෙන භරියං කුලාවකං කත්වා. කුලපවෙණිං සන්තානකට්ඨෙන පුත්තෙ සන්තානකෙ කත්වා, තණ්හං බන්ධනං කත්වා, ගාථාබන්ධනෙන ඉමෙ පඤ්හෙ සමොධානෙත්වා භගවන්තං පුච්ඡි, භගවාපිස්සා විස්සජ්ජෙන්තො **තග්ඝාති**ආදිමාහ. තත්ථ **තග්ඝාති** එකංසවචනෙ නිපාතො. **නත්ථීති** පහාය පබ්බජිතත්තා වට්ටස්මිං වා පුන මාතුකුච්ඡිවාසස්ස දාරභරණස්ස පුත්තනිබ්බත්තියා වා අභාවතො නත්ථි.

දෙවතා ‘‘මයා සන්නාහං බන්ධිත්වා ගුළ්හා පඤ්හා පුච්ඡිතා, අයඤ්ච සමණො පුච්ඡිතමත්තෙයෙව විස්සජ්ජෙසි, ජානං නු ඛො මෙ අජ්ඣාසයං කථෙසි, උදාහු අජානං යං වා තං වා මුඛාරුළ්හං කථෙසී’’ති චින්තෙත්වා පුන **කින්තාහන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **කින්තාහන්ති** කිං තෙ අහං. අථස්සා භගවා ආචික්ඛන්තො **මාතරන්ති**ආදිමාහ. **සාහු තෙති** ගාථාය අනුමොදිත්වා සම්පහංසිත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා අත්තනො දෙවට්ඨානමෙව ගතාති.

කුටිකාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **තපොදාරාමෙති** තපොදස්ස තත්තොදකස්ස රහදස්ස වසෙන එවං ලද්ධනාමෙ ආරාමෙ. වෙභාරපබ්බතස්ස කිර හෙට්ඨා භුම්මට්ඨකනාගානං පඤ්චයොජනසතිකං නාගභවනං දෙවලොකසදිසං මණිමයෙන තලෙන ආරාමුය්‍යානෙහි ච සමන්නාගතං. තත්ථ නාගානං කීළනට්ඨානෙ මහාඋදකරහදො, තතො තපොදා නාම නදී සන්දති කුථිතා උණ්හොදකා. කස්මා පනෙසා එදිසා? රාජගහං කිර පරිවාරෙත්වා මහාපෙතලොකො තිට්ඨති, තත්ථ ද්වින්නං මහාලොහකුම්භිනිරයානං අන්තරෙන අයං තපොදා ආගච්ඡති, තස්මා කුථිතා සන්දති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘යතායං, භික්ඛවෙ, තපොදා සන්දති, සො දහො අච්ඡොදකො සීතොදකො සාතොදකො සෙතොදකො සුප්පතිත්ථො රමණීයො පහූතමච්ඡකච්ඡපො, චක්කමත්තානි ච පදුමානි පුප්ඵන්ති. අපිචායං, භික්ඛවෙ, තපොදා ද්වින්නං මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගච්ඡති, තෙනායං තපොදා කුථිතා සන්දතී’’ති (පාරා. 231).

ඉමස්ස පන ආරාමස්ස අභිමුඛට්ඨානෙ තතො මහාඋදකරහදො ජාතො, තස්ස වසෙනායං විහාරො ‘‘තපොදාරාමො’’ති වුච්චති.

සමිද්ධීති තස්ස කිර ථෙරස්ස අත්තභාවො සමිද්ධො අභිරූපො පාසාදිකො, තස්මා ‘‘සමිද්ධී’’ත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. **ගත්තානි පරිසිඤ්චිතුන්ති** පධානිකත්ථෙරො එස, බලවපච්චූසෙ උට්ඨායාසනා සරීරං උතුං ගාහාපෙත්වා බහි සට්ඨිහත්ථමත්තෙ මහාචඞ්කමෙ අපරාපරං චඞ්කමිත්වා ‘‘සෙදගහිතෙහි ගත්තෙහි පරිභුඤ්ජමානං සෙනාසනං කිලිස්සතී’’ති මඤ්ඤමානො ගත්තානි පරිසිඤ්චනත්ථං සරීරධොවනත්ථං උපසඞ්කමි. **එකචීවරො අට්ඨාසීති** නිවාසනං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං හත්ථෙන ගහෙත්වා අට්ඨාසි.

ගත්තානි පුබ්බාපයමානොති ගත්තානි පුබ්බසදිසානි වොදකානි කුරුමානො. අල්ලසරීරෙ පාරුතං හි චීවරං කිලිස්සති දුග්ගන්ධං හොති, න චෙතං වත්තං. ථෙරො පන වත්තසම්පන්නො, තස්මා වත්තෙ ඨිතොව න්හායිත්වා පච්චුත්තරිත්වා අට්ඨාසි. තත්ථ ඉදං න්හානවත්තං – උදකතිත්ථං ගන්ත්වා යත්ථ කත්ථචි චීවරානි නික්ඛිපිත්වා වෙගෙන ඨිතකෙනෙව න ඔතරිතබ්බං, සබ්බදිසා පන ඔලොකෙත්වා විවිත්තභාවං ඤත්වා ඛාණුගුම්බලතාදීනි වවත්ථපෙත්වා තික්ඛත්තුං උක්කාසිත්වා අවකුජ්ජ ඨිතෙන උත්තරාසඞ්ගචීවරං අපනෙත්වා පසාරෙතබ්බං, කායබන්ධනං මොචෙත්වා චීවරපිට්ඨෙයෙව ඨපෙතබ්බං. සචෙ උදකසාටිකා නත්ථි, උදකන්තෙ උක්කුටිකං නිසීදිත්වා නිවාසනං මොචෙත්වා සචෙ සින්නට්ඨානං අත්ථි, පසාරෙතබ්බං. නො චෙ අත්ථි, සංහරිත්වා ඨපෙතබ්බං. උදකං ඔතරන්තෙන සණිකං නාභිප්පමාණමත්තං ඔතරිත්වා වීචිං අනුට්ඨාපෙන්තෙන සද්දං අකරොන්තෙන නිවත්තිත්වා ආගතදිසාභිමුඛෙන නිමුජ්ජිතබ්බං, එවං චීවරං රක්ඛිතං හොති. උම්මුජ්ජන්තෙනපි සද්දං අකරොන්තෙන සණිකං උම්මුජ්ජිත්වා න්හානපරියොසානෙ උදකන්තෙ උක්කුටිකෙන නිසීදිත්වා නිවාසනං පරික්ඛිපිත්වා උට්ඨාය සුපරිමණ්ඩලං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං අපාරුපිත්වාව ඨාතබ්බන්ති.

ථෙරොපි තථා න්හායිත්වා පච්චුත්තරිත්වා විගච්ඡමානඋදකං කායං ඔලොකයමානො අට්ඨාසි. තස්ස පකතියාපි පාසාදිකස්ස පච්චූසසමයෙ සම්මා පරිණතාහාරස්ස උණ්හොදකෙන න්හාතස්ස අතිවිය මුඛවණ්ණො විරොචි, බන්ධනා පවුත්තතාලඵලං විය පභාසම්පන්නො පුණ්ණචන්දො විය තඞ්ඛණවිකසිතපදුමං විය මුඛං සස්සිරිකං අහොසි, සරීරවණ්ණොපි විප්පසීදි. තස්මිං සමයෙ වනසණ්ඩෙ අධිවත්ථා භුම්මදෙවතා පාසාදිකං භික්ඛුං ඔලොකයමානා සමනං නිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තී කාමපරිළාහාභිභූතා හුත්වා, ‘‘ථෙරං පලොභෙස්සාමී’’ති අත්තභාවං උළාරෙන අලඞ්කාරෙන අලඞ්කරිත්වා සහස්සවට්ටිපදීපං පජ්ජලමානා විය චන්දං උට්ඨාපයමානා විය සකලාරාමං එකොභාසං කත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා අවන්දිත්වාව වෙහාසෙ ඨිතා ගාථං අභාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො අඤ්ඤතරා දෙවතා…පෙ…. අජ්ඣභාසී’’ති.

අභුත්වාති පඤ්ච කාමගුණෙ අපරිභුඤ්ජිත්වා. **භික්ඛසීති** පිණ්ඩාය චරසි. **මා තං කාලො උපච්චගාති** එත්ථ කාලො නාම පඤ්චකාමගුණපටිසෙවනක්ඛමො දහරයොබ්බනකාලො. ජරාජිණ්ණෙන හි ඔභග්ගෙන දණ්ඩපරායණෙන

පවෙධමානෙන කාසසාසාභිභූතෙන න සක්කා කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුං. ඉති ඉමං කාලං සන්ධාය දෙවතා ''මා තං කාලො උපච්චගා''ති ආහ. තත්ථ **මා උපච්චගා**ති මා අතික්කමි.

කාලං වොහං න ජානාමීති එත්ථ **වො**ති නිපාතමත්තං. **කාලං න ජානාමී**ති මරණකාලං සන්ධාය වදති. සත්තානඤ්හි –

> ''ජීවිතං බ්‍යාධි කාලො ච, දෙහනික්ඛෙපනං ගති;
> පඤ්චෙතෙ ජීවලොකස්මිං, අනිමිත්තා න නායරෙ''.

තත්ථ **ජීවිතං** තාව ''එත්තකමෙව, න ඉතො පර''න්ති වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තං. කලලකාලෙපි හි සත්තා මරන්ති, අබ්බුද-පෙසි-ඝන-අඩ්ඪමාස-එකමාස-ද්වෙමාස-තෙමාස-චතුමාසපඤ්චමාස...පෙ.... දසමාසකාලෙපි, කුච්ඡිතො නික්ඛන්තසමයෙපි, තතො පරං වස්සසතස්ස අන්තොපි බහිපි මරන්තියෙව. **බ්‍යාධි**පි ''ඉමිනාව බ්‍යාධිනා සත්තා මරන්ති, න අඤ්ඤෙනා''ති වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. චක්ඛුරොගෙනපි හි සත්තා මරන්ති සොතරොගාදීනං අඤ්ඤතරෙනපි. **කාලො**පි, ''ඉමස්මිං යෙව කාලෙ මරිතබ්බං, න අඤ්ඤස්මි''න්ති එවං වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. පුබ්බණ්හෙපි හි සත්තා මරන්ති මජ්ඣන්හිකාදීනං අඤ්ඤතරස්මිම්පි. **දෙහනික්ඛෙපනම්**පි, ''ඉධෙව මීයමානානං දෙහෙන පතිතබ්බං, න අඤ්ඤත්ථා''ති එවං වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තං. අන්තොගාමෙ ජාතානඤ්හි බහිගාමෙපි අත්තභාවො පතති, බහිගාමෙපි ජාතානං අන්තොගාමෙපි. තථා ථලජානං ජලෙ, ජලජානං ථලෙති අනෙකප්පකාරතො විත්ථාරෙතබ්බං. **ගති**පි, ''ඉතො චුතෙන ඉධ නිබ්බත්තිතබ්බ''න්ති එවං වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තා. දෙවලොකතො හි චුතා මනුස්සෙසුපි නිබ්බත්තන්ති , මනුස්සලොකතො චුතා දෙවලොකාදීනං යත්ථ කත්ථචි නිබ්බත්තන්තීති එවං යන්තෙ යුත්තගොණො විය ගතිපඤ්චකෙ ලොකො සම්පරිවත්තති. තස්සෙවං සම්පරිවත්තතො ''ඉමස්මිං නාම කාලෙ මරණං භවිස්සතී''ති ඉමං මරණස්ස කාලං වොහං න ජානාමි.

ඡන්නො කාලො න දිස්සතීති අයං කාලො මය්හං පටිච්ඡන්නො අවිභූතො න පඤ්ඤායති. **තස්මා**ති යස්මා අයං කාලො පටිච්ඡන්නො න පඤ්ඤායති, තස්මා පඤ්ච කාමගුණෙ අභුත්වාව භික්ඛාමි. **මා මං කාලො උපච්චගා**ති එත්ථ සමණධම්මකරණකාලං සන්ධාය ''කාලො''ති ආහ. අයඤ්හි සමණධම්මො නාම පච්ඡිමෙ කාලෙ තිස්සො වයොසීමා අතික්කන්තෙන ඔභග්ගෙන දණ්ඩපරායණෙන පවෙධමානෙන කාසසාසාභිභූතෙන න සක්කා කාතුං. තදා හි න සක්කා හොති ඉච්ඡිතිච්ඡිතං බුද්ධවචනං වා ගණ්හිතුං, ධුතඞ්ගං වා පරිහරිතුං, අරඤ්ඤවාසං වා වසිතුං, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපත්තිං වා සමාපජ්ජිතුං, පදභාණ-සරභඤ්ඤධම්මකථා-අනුමොදනාදීනි වා කාතුං, තරුණයොබ්බනකාලෙ පනෙතං සබ්බං සක්කා කාතුන්ති අයං සමණධම්මකරණස්ස කාලො මා මං උපච්චගා, යාව මං නාතික්කමති, තාව කාමෙ අභුත්වාව සමණධම්මං කරොමීති ආහ.

පථවියං පතිට්ඨහිත්වාති සා කිර දෙවතා – ''අයං භික්ඛු සමණධම්මකරණස්ස කාලං නාම කථෙති, අකාලං නාම කථෙති, සහෙතුකං කථෙති සානිසංස''න්ති එත්තාවතාව ථෙරෙ ලජ්ජං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා මහාබ්‍රහ්මං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ච නං මඤ්ඤමානා ගාරවජාතා ආකාසා ඔරුය්හ පථවියං අට්ඨාසි, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. කිඤ්චාපි පථවියං ඨිතා, යෙන පනත්ථෙන ආගතා, පුනපි තමෙව ගහෙත්වා **දහරො ත්ව**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **සුසූ**ති තරුණො. **කාළකෙසො**ති සුට්ඨු කාළකෙසො. **භද්‍රෙනා**ති භද්දකෙන. එකච්චො හි දහරොපි සමානො කාණො වා හොති කුණිආදීනං වා අඤ්ඤතරො, සො භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතො නාම න හොති. යො පන අභිරූපො හොති දස්සනීයො පාසාදිකො සබ්බසම්පත්තිසම්පන්නො, යං යදෙව අලඞ්කාරපරිහාරං ඉච්ඡති, තෙන තෙන අලඞ්කතො දෙවපුත්තො විය චරති, අයං භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතො නාම හොති. ථෙරො ච උත්තමරූපසම්පන්නො, තෙන නං එවමාහ.

අනික්කීළිතාවී කාමෙසූති කාමෙසු අකීළිතකීළො අභුත්තාවී, අකතකාමකීළොති අත්ථො. **මා සන්දිට්ඨිකං හිත්වා**ති යෙභුය්‍යෙන හි තා අදිට්ඨසච්චා අවීතරාගා අපරචිත්තවිදූනියො දෙවතා භික්ඛූ දසපි වස්සානි වීසතිම්පි...පෙ.... සට්ඨිම්පි වස්සානි පරිසුද්ධං අඛණ්ඩං බ්‍රහ්මචරියං චරමානෙ දිස්වා – ''ඉමෙ භික්ඛූ මානුසකෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පහාය දිබ්බෙ කාමෙ පත්ථයන්තා සමණධම්මං කරොන්තී''ති සඤ්ඤං උප්පාදෙන්ති, අයම්පි තත්ථෙව උප්පාදෙසි. තස්මා මානුසකෙ කාමෙ සන්දිට්ඨිකෙ, දිබ්බෙ ච කාලිකෙ කත්වා එවමාහ.

න ඛො අහං, ආවුසොති, ආවුසො, අහං සන්දිට්ඨිකෙ කාමෙ හිත්වා කාලිකෙ කාමෙ න අනුධාවාමි න පත්ථෙමි න පිහෙමි. **කලිකඤ්ච ඛො අහං, ආවුසො**ති අහං ඛො, ආවුසො, කාලිකං කාමං හිත්වා සන්දිට්ඨිකං ලොකුත්තරධම්මං අනුධාවාමි. ඉති ථෙරො චිත්තානන්තරං අලද්ධබ්බතාය දිබ්බෙපි මානුසකෙපි පඤ්ච කාමගුණෙ **කාලිකා**ති අකාසි, චිත්තානන්තරං ලද්ධබ්බතාය ලොකුත්තරධම්මං **සන්දිට්ඨිකන්**ති. පඤ්චකාමගුණෙසු සමොහිතෙසුපි සම්පන්නකාමස්සාපි කාමිනො චිත්තානන්තරං ඉච්ඡිතිච්ඡිතාරම්මණානුභවනං න සම්පජ්ජති. චක්ඛුද්වාරෙ ඉට්ඨාරම්මණං අනුභවිතුකාමෙන හි චිත්තකාරපොත්ථකාරරූපකාරාදයො පක්කොසාපෙත්වා, ''ඉදං නාම සජ්ජෙථා''ති වත්තබ්බං හොති. එත්ථන්තරෙ අනෙකකොටිසතසහස්සානි චිත්තානි උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති. අථ පච්ඡා තං

ආරම්මණං සම්පාපුණාති . සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. සොතාපත්තිමග්ගානන්තරං පන සොතාපත්තිඵලමෙව උප්පජ්ජති, අන්තරා අඤ්ඤස්ස චිත්තස්ස වාරො නත්ථි. සෙසඵලෙසුපි එසෙව නයොති.

සො තමෙවත්ථං ගහෙත්වා **කාලිකා හි, ආවුසොති**ආදිමාහ. තත්ථ **කාලිකාති** වුත්තනයෙන සමොහිතසම්පත්තිනාපි කාලන්තරෙ පත්තබ්බා. **බහුදුක්ඛාති** පඤ්ච කාමගුණෙ නිස්සාය පත්තබ්බදුක්ඛස්ස බහුතාය බහුදුක්ඛා. තංවත්ථුකස්සෙව උපායාසස්ස බහුතාය **බහුපායාසා. ආදීනවො එත්ථ භියොති** පඤ්ච කාමගුණෙ නිස්සාය ලද්ධබ්බසුඛතො ආදීනවො භියො, දුක්ඛමෙව බහුතරන්ති අත්ථො. **සන්දිට්ඨිකො අයං ධම්මොති** අයං ලොකුත්තරධම්මො යෙන යෙන අධිගතො හොති, තෙන තෙන පරසද්ධාය ගන්තබ්බතං හිත්වා පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන සයං දට්ඨබ්බොති **සන්දිට්ඨිකො.** අත්තනො ඵලදානං සන්ධාය නාස්ස කාලොති අකාලො, අකාලොයෙව **අකාලිකො.** යො එත්ථ අරියමග්ගධම්මො, සො අත්තනො පවත්තිසමනන්තරමෙව ඵලං දෙතීති අත්ථො. ‘‘එහි පස්ස ඉමං ධම්ම’’න්ති එවං පවත්තං එහිපස්සවිධිං අරහතීති **එහිපස්සිකො.** ආදිත්තං චෙලං වා සීසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි භාවනාවසෙන අත්තනො චිත්තෙ උපනයං අරහතීති **ඔපනෙය්‍යිකො.** සබ්බෙහි උග්ඝටිතඤ්ඤුආදීහි විඤ්ඤූහි ‘‘භාවිතො මෙ මග්ගො, අධිගතං ඵලං, සච්ඡිකතො නිරොධො’’ති අත්තනි අත්තනි වෙදිතබ්බොති **පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහීති.** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.146 ආදයො) ධම්මානුස්සතිවණ්ණනායං වුත්තො.

ඉදානි සා දෙවතා අන්ධො විය රූපවිසෙසං ථෙරෙන කථිතස්ස අත්ථෙ අජානන්තී **කථඤ්ච භික්ඛූති**ආදිමාහ. තත්ථ **කථඤ්චාති**පදස්ස ‘‘කථඤ්ච භික්ඛු කාලිකා කාමා වුත්තා භගවතා, කථං බහුදුක්ඛා, කථං බහුපායාසා’’ති? එවං සබ්බපදෙහි සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

නවොති අපරිපුණ්ණපඤ්චවස්සො හි භික්ඛු නවො නාම හොති, පඤ්චවස්සතො පට්ඨාය මජ්ඣිමො, දසවස්සතො පට්ඨාය ථෙරො. අපරො නයො – අපරිපුණ්ණදසවස්සො නවො, දසවස්සතො පට්ඨාය මජ්ඣිමො, වීසතිවස්සතො පට්ඨාය ථෙරො. තෙසං අහං නවොති වදති.

නවොපි එකච්චො සත්තට්ඨවස්සකාලෙ පබ්බජිත්වා ද්වාදසතෙරසවස්සානි සාමණෙරභාවෙනෙව අතික්කන්තො චිරපබ්බජිතො හොති, අහං පන අචිරපබ්බජිතොති වදති. **ඉමං ධම්මවිනයන්ති** ඉමං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච. උභයම්පෙතං සාසනස්සෙව නාමං. ධම්මෙන හෙත්ථ ද්වෙ පිටකානි වුත්තානි, විනයෙන විනයපිටකං, ඉති තීහි පිටකෙහි පකාසිතං පටිපත්තිං අධුනා ආගතොම්හීති වදති.

මහෙසක්ඛාහීති මහාපරිවාරාහි. එකෙකස්ස හි දෙවරඤ්ඤො කොටිසතම්පි කොටිසහස්සම්පි පරිවාරො හොති, තෙ අත්තානං මහන්තෙ ඨානෙ ඨපෙත්වා තථාගතං පස්සන්ති. තත්ථ අම්හාදිසානං අප්පෙසක්ඛානං මාතුගාමජාතිකානං කුතො ඔකාසොති දස්සෙති.

මයම්පි ආගච්ඡෙය්‍යාමාති ඉදං සා දෙවතා ‘‘සචෙපි චක්කවාළං පූරෙත්වා පරිසා නිසින්නා හොති, මහතියා බුද්ධවීථියා සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං ලභතී’’ති ඤත්වා ආහ. **පුච්ඡ භික්ඛු, පුච්ඡ භික්ඛූති** පීරකරණවසෙන ආමෙඩිතං කතං.

අක්ඛෙය්‍යසඤ්ඤිනොති එත්ථ ‘‘දෙවො, මනුස්සො, ගහට්ඨො, පබ්බජිතො, සත්තො, පුග්ගලො, තිස්සො, ඵුස්සො’’තිආදිනා නයෙන අක්ඛෙය්‍යතො සබ්බෙසං අක්ඛානානං සබ්බාසං කථානං වත්ථුභූතතො පඤ්චක්ඛන්ධා ‘‘අක්ඛෙය්‍යා’’ති වුච්චන්ති. ‘‘සත්තො නරො පොසො පුග්ගලො ඉත්ථී පුරිසො’’ති එවං සඤ්ඤා එතෙසං අත්ථීති සඤ්ඤිනො, අක්ඛෙය්‍යෙස්වෙව සඤ්ඤිනොති **අක්ඛෙය්‍යසඤ්ඤිනො,** පඤ්චසු ඛන්ධෙසු සත්තපුග්ගලාදිසඤ්ඤිනොති අත්ථො. **අක්ඛෙය්‍යස්මිං පතිට්ඨිතාති** පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අට්ඨහාකාරෙහි පතිට්ඨිතා. රත්තො හි රාගවසෙන පතිට්ඨිතො හොති, දුට්ඨො දොසවසෙන, මූළ්හො මොහවසෙන, පරාමට්ඨො දිට්ඨිවසෙන, ථාමගතො අනුසයවසෙන, විනිබද්ධො මානවසෙන, අනිට්ඨඞ්ගතො විචිකිච්ඡාවසෙන, වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චවසෙන පතිට්ඨිතො හොති. **අක්ඛෙය්‍යං අපරිඤ්ඤායාති** පඤ්චක්ඛන්ධෙ තීහි පරිඤ්ඤාහි අපරිජානිත්වා. **යොගමායන්ති මච්චුනොති** මච්චුනො යොගං පයොගං පක්ඛෙපං උපක්ඛෙපං උපක්කමං අබ්භන්තරං ආගච්ඡන්ති, මරණවසං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. එවමිමාය ගාථාය කාලිකා කාමා කථිතා.

පරිඤ්ඤායාති ඤාතපරිඤ්ඤා, තීරණපරිඤ්ඤා, පහානපරිඤ්ඤාති ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. තත්ථ කතමා **ඤාතපරිඤ්ඤා?** පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිජානාති – ‘‘අයං රූපක්ඛන්ධො, අයං වෙදනාක්ඛන්ධො, අයං සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, අයං සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, අයං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, ඉමානි තෙසං ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානී’’ති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා. කතමා **තීරණපරිඤ්ඤා?** එවං ඤාතං කත්වා පඤ්චක්ඛන්ධෙ තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතොති ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි. අයං තීරණපරිඤ්ඤා. කතමා **පහානපරිඤ්ඤා?** එවං තීරයිත්වා අග්ගමග්ගෙන පඤ්චසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගං පජහති. අයං පහානපරිඤ්ඤා.

අක්ඛාතාරං න මඤ්ඤතීති එවං තිහි පරිඤ්ඤාහි පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිජානිත්වා ඛීණාසවො භික්ඛු අක්ඛාතාරං පුග්ගලං න මඤ්ඤති. **අක්ඛාතාරන්ති** කම්මවසෙන කාරණං වෙදිතබ්බං, අක්ඛාතබ්බං කථෙතබ්බං පුග්ගලං න මඤ්ඤති, න පස්සතීති අත්ථො . කින්ති අක්ඛාතබ්බන්ති? ''තිස්සො''ති වා ''ඵුස්සො''ති වා එවං යෙන කෙනචි නාමෙන වා ගොත්තෙන වා පකාසෙතබ්බං. **තඤ්හි තස්ස න හොතීති** තං තස්ස ඛීණාසවස්ස න හොති. **යෙන නං වජ්ජාති** යෙන නං ''රාගෙන රත්තො''ති වා ''දොසෙන දුට්ඨො''ති වා ''මොහෙන මූළ්හො''ති වාති කොචි වදෙය්‍ය, තං කාරණං තස්ස ඛීණාසවස්ස නත්ථි.

සචෙ විජානාසි වදෙහීති සචෙ එවරූපං ඛීණාසවං ජානාසි, ''ජානාමී''ති වදෙහි. නො චෙ ජානාසි, අථ ''න ජානාමී''ති වදෙහි. **යක්ඛාති** දෙවතං ආලපන්තො ආහ. ඉති ඉමාය ගාථාය සන්දිට්ඨිකො නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො කථිතො. **සාධූති** ආයාචනත්ථෙ නිපාතො.

යො මඤ්ඤතීති යො අත්තානං ''අහං සමො''ති වා ''විසෙසී''ති වා ''නිහීනො''ති වා මඤ්ඤති. එතෙන ''සෙය්‍යොහමස්මී''තිආදයො තයො මානා ගහිතාව. තෙසු ගහිතෙසු නව මානා ගහිතාව හොන්ති. **සො විවදෙථ තෙනාති** සො පුග්ගලො තෙනෙව මානෙන යෙන කෙනචි පුග්ගලෙන සද්ධිං – ''කෙන මං ත්වං පාපුණාසි, කිං ජාතියා පාපුණාසි, උදාහු ගොත්තෙන, කුලපදෙසෙන, වණ්ණපොක්ඛරතාය, බාහුසච්චෙන, ධුතගුණෙනා''ති එවං විවදෙය්‍ය. ඉති ඉමායපි උපඩ්ඪගාථාය කාලිකා කාමා කථිතා.

තීසු විධාසූති තීසු මානෙසු. ''එකවිධෙන රූපසඞ්ගහො''තිආදීසු (ධ. ස. 584) හි කොට්ඨාසො ''විධො''ති වුත්තො. ''කථංවිධං සීලවන්තං වදන්ති, කථංවිධං පඤ්ඤවන්තං වදන්තී''තිආදීසු (සං. නි. 1.95) ආකාරො. ''තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, විධා. කතමා තිස්සො ? සෙය්‍යොහමස්මීති විධා, සදිසොහමස්මීති විධා, හීනොහමස්මීති විධා''තිආදීසු (සං. නි. 5.162) මානො ''විධා''ති වුත්තො. ඉධාපි මානොව. තෙන වුත්තං ''තීසු විධාසූති තීසු මානෙසු''ති. **අවිකම්පමානොති** සො පුග්ගලො එතෙසු සඞ්ඛෙපතො තීසු , විත්ථාරතො නවසු මානෙසු න කම්පති, න චලති. **සමො විසෙසීති න තස්ස හොතීති** තස්ස පහීනමානස්ස ඛීණාසවස්ස ''අහං සදිසො''ති වා ''සෙය්‍යො''ති වා ''හීනො''ති වා න හොතීති දස්සෙති. පච්ඡිමපදං වුත්තනයමෙව. ඉති ඉමායපි උපඩ්ඪගාථාය නවවිධො සන්දිට්ඨිකො ලොකුත්තරධම්මො කථිතො.

පහාසි සඞ්ඛන්ති, ''පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙතී''තිආදීසු (සං. නි. 4.120, 239) පඤ්ඤා ''සඞ්ඛා''ති ආගතා. ''අත්ථි තෙ කොචි ගණකො වා මුද්දිකො වා සඞ්ඛායකො වා, යො පහොති ගඞ්ගාය වාලුකං ගණෙතු''න්ති (සං. නි. 4.410) එත්ථ ගණනා. ''සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා''තිආදීසු (සු. නි. 880) කොට්ඨාසො. ''යා තෙසං තෙසං ධම්මානං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා''ති (ධ. ස. 1313-1315) එත්ථ පණ්ණත්ති ''සඞ්ඛා''ති ආගතා. ඉධාපි අයමෙව අධිප්පෙතා. **පහාසි සඞ්ඛන්ති** පදස්ස හි අයමෙවත්ථො – රත්තො දුට්ඨො මූළ්හො ඉති ඉමං පණ්ණත්තිං ඛීණාසවො පහාසි ජහි පජහීති.

න විමානමජ්ඣගාති නවභෙදං තිවිධමානං න උපගතො. නිවාසට්ඨෙන වා මාතුකුච්ඡි ''විමාන''න්ති වුච්චති, තං ආයතිං පටිසන්ධිවසෙන න උපගච්ඡීතිපි අත්ථො. අනාගතත්ථෙ අතීතවචනං. **අච්ඡෙච්ඡීති** ඡින්දි. **ඡින්නගන්ථන්ති** චත්තාරො ගන්ථෙ ඡින්දිත්වා ඨිතං. **අනීඝන්ති** නිද්දුක්ඛං. **නිරාසන්ති** නිත්තණ්හං. **පරියෙසමානාති** ඔලොකයමානා. **නාජ්ඣගමුන්ති** න අධිගච්ඡන්ති න වින්දන්ති න පස්සන්ති. වත්තමානත්ථෙ අතීතවචනං. **ඉධ වා හුරං වාති** ඉධලොකෙ වා පරලොකෙ වා. **සබ්බනිවෙසනෙසූති** තයො භවා, චතස්සො යොනියො, පඤ්ච ගතියො, සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, නව සත්තාවාසා, ඉති ඉමෙසුපි සබ්බෙසු සත්තනිවෙසනෙසු එවරූපං ඛීණාසවං කායස්ස භෙදා උප්පජ්ජමානං වා උප්පන්නං වා න පස්සන්තීති අත්ථො. ඉමාය ගාථාය සන්දිට්ඨිකං ලොකුත්තරධම්මමෙව කථෙසි.

ඉමඤ්ච ගාථං සුත්වා සාපි දෙවතා අත්ථං සල්ලක්ඛෙසි, තෙනෙව කාරණෙන **ඉමස්ස ඛ්වාහං, භන්තෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **පාපං න කයිරාති** ගාථාය දසකුසලකම්මපථවසෙනපි කථෙතුං වට්ටති අට්ඨඞ්ගිකමග්ගවසෙනපි. දසකුසලකම්මපථවසෙන තාව **වචසාති** චතුබ්බිධං වචීසුචරිතං ගහිතං. **මනසාති** තිවිධං මනොසුචරිතං ගහිතං. **කායෙන වා කිඤ්චන සබ්බලොකෙති** තිවිධං කායසුචරිතං ගහිතං. ඉමෙ තාව දසකුසලකම්මපථධම්මා හොන්ති. **කාමෙ පහායාති** ඉමිනා පන කාමසුඛල්ලිකානුයොගො පටික්ඛිත්තො. **සතිමා සම්පජානොති** ඉමිනා දසකුසලකම්මපථකාරණං සතිසම්පජඤ්ඤං ගහිතං. **දුක්ඛං න සෙවෙථ අනත්ථසංහිතන්ති** ඉමිනා අත්තකිලමථානුයොගො පටිසිද්ධො. ඉති දෙවතා ''උභො අන්තෙ විවජ්ජෙත්වා කාරණෙහි සතිසම්පජඤ්ඤෙහි සද්ධිං දසකුසලකම්මපථධම්මෙ තුම්හෙහි කථිතෙ ආජානාමි භගවා''ති වදති.

අට්ඨඞ්ගිකමග්ගවසෙන පන අයං නයො – තස්මිං කිර ඨානෙ මහතී ධම්මදෙසනා අහොසි. දෙසනාපරියොසානෙ දෙවතා යථාඨානෙ ඨිතාව දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අත්තනා අධිගතං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං දස්සෙන්තී එවමාහ. තත්ථ **වචසාති** සම්මාවාචා ගහිතා, මනො පන අඞ්ගං න හොතීති **මනසාති** මග්ගසම්පයුත්තකං චිත්තං ගහිතං. **කායෙන වා කිඤ්චන සබ්බලොකෙති** සම්මාකම්මන්තො ගහිතො, ආජීවො පන වාචාකම්මන්තපක්ඛිකත්තා ගහිතොව හොති. **සතිමාති** ඉමිනා වායාමසතිසමාධයො ගහිතා. **සම්පජානොති**පදෙන සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පා. **කාමෙ පහාය, දුක්ඛං න සෙවෙථාති**පදද්වයෙන අන්තද්වයවජ්ජනං. ඉති ඉමෙ ද්වෙ

අන්තෙ අනුපගම්ම මජ්ඣිමං පටිපදං තුම්හෙහි කථිතං, ආජානාමි භගවාති වත්වා තථාගතං ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමීති.

සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නන්දනවග්ගො දුතියො.

3. සත්තිවග්ගො

1. සත්තිසුත්තවණ්ණනා

21. සත්තිවග්ගස්ස පඨමෙ **සත්තියාති** දෙසනාසීසමෙතං. එකතොධාරාදිනා සත්ථෙනාති අත්ථො. **ඔමට්ඨොති** පහතො. චත්තාරො හි පහාරා ඔමට්ඨො උම්මට්ඨො මට්ඨො විමට්ඨොති. තත්ථ උපරි ඨත්වා අධොමුඛං දින්නපහාරො ඔමට්ඨො නාම; හෙට්ඨා ඨත්වා උද්ධංමුඛං දින්නො උම්මට්ඨො නාම; අග්ගළසූචි විය විනිවිජ්ඣිත්වා ගතො මට්ඨො නාම; සෙසො සබ්බොපි විමට්ඨො නාම. ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඔමට්ඨො ගහිතො. සො හි සබ්බදාරුණො දුරුද්ධරසල්ලො දුත්තිකිච්ඡො අන්තොදොසො අන්තොපුබ්බලොහිතොව හොති , පුබ්බලොහිතං අනික්ඛමිත්වා වණමුඛං පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨති. පුබ්බලොහිතං නීහරිතුකාමෙහි මඤ්චෙන සද්ධිං බන්ධිත්වා අධොසිරො කාතබ්බො හොති, මරණං වා මරණමත්තං වා දුක්ඛං පාපුණාති. **පරිබ්බජෙති** විහරෙය්‍ය.

ඉමාය ගාථාය කිං කථෙති? යථා සත්තියා ඔමට්ඨො පුරිසො සල්ලුබ්බහන-වණතිකිච්ඡනානං අත්ථාය වීරියං ආරභති, පයොගං කරොති පරක්කමති. යථා ච ඩය්හමානො මත්ථකෙ ආදිත්තසීසො තස්ස නිබ්බාපනත්ථාය වීරියං ආරභති, පයොගං කරොති පරක්කමති, එවමෙව භික්ඛු කාමරාගං පහානාය සතො අප්පමත්තො හුත්වා විහරෙය්‍යාති භගවාති කථෙසි.

අථ භගවා චින්තෙසි – ඉමාය දෙවතාය උපමා තාව දළ්හං කත්වා ආනීතා, අත්ථං පන පරිත්තකං ගහෙත්වා ඨිතා, පුනප්පුනං කථෙන්තීපි හෙසා කාමරාගස්ස වික්ඛම්භනපහානමෙව කථෙය්‍ය. යාව ච කාමරාගො මග්ගෙන න සමුග්ඝාටියති, තාව අනුබද්ධොව හොති. ඉති තමෙව ඔපම්මං ගහෙත්වා පඨමමග්ගවසෙන දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා දෙසෙන්තො දුතියං ගාථමාහ. තස්සත්ථො පුරිමානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බොති. පඨමං.

2. ඵුසතිසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ **නාඵුසන්තං ඵුසතීති** කම්මං අඵුසන්තං විපාකො න ඵුසති, කම්මමෙව වා අඵුසන්තං කම්මං න ඵුසති. කම්මඤ්හි නාකරොතො කරියති. **ඵුසන්තඤ්ච තතො ඵුසෙති** කම්මං ඵුසන්තං විපාකො ඵුසති, කම්මමෙව වා ඵුසති. කම්මඤ්හි කරොතො කරියති. **තස්මා ඵුසන්තං ඵුසති, අප්පදුට්ඨපදොසිනන්ති** යස්මා න අඵුසන්තං ඵුසති, ඵුසන්තඤ්ච ඵුසති, අයං කම්මවිපාකානං ධම්මතා, තස්මා යො ''අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, සුද්ධස්ස පොසස්ස අනඞ්ගණස්සා''ති එවං වුත්තො අප්පදුට්ඨපදොසී පුග්ගලො, තං පුග්ගලං කම්මං ඵුසන්තමෙව කම්මං ඵුසති, විපාකො වා ඵුසති. සො හි පරස්ස උපඝාතං කාතුං සක්කොති වා මා වා, අත්තා පනානෙන චතූසු අපායෙසු ඨපිතො නාම හොති. තෙනාහ භගවා – ''තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං, සුඛුමො රජො පටිවාතංව ඛිත්තො''ති. දුතියං.

3. ජටාසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ **අන්තොජටාති** ගාථායං **ජටාති** තණ්හාය ජාලිනියා අධිවචනං. සා හි රූපාදීසු ආරම්මණෙසු හෙට්ඨුපරියවසෙන පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො සංසිබ්බනට්ඨෙන වෙළුගුම්බාදීනං සාඛාජාලසඞ්ඛාතා ජටා වියාති ජටා. සා පනෙසා සකපරික්ඛාරපරපරික්ඛාරෙසු සකඅත්තභාව-පරඅත්තභාවෙසු අජ්ඣත්තිකායතන-බාහිරායතනෙසු ච උප්පජ්ජනතො **අන්තොජටා බහිජටාති** වුච්චති. තාය එවං උප්පජ්ජමානාය **ජටාය ජටිතා පජා**. යථා නාම වෙළුජටාදීහි වෙළුආදයො, එවං තාය තණ්හාජටාය සබ්බාපි අයං සත්තනිකායසඞ්ඛාතා පජා ජටිතා විනද්ධා, සංසිබ්බිතාති අත්ථො. යස්මා ච එවං ජටිතා, **තං තං ගොතම පුච්ඡාමීති** තස්මා තං පුච්ඡාමි. **ගොතමාති** භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. **කො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති** ඉමං එවං තෙධාතුකං ජටෙත්වා ඨිතං ජටං කො විජටෙය්‍ය, විජටෙතුං කො සමත්ථොති පුච්ඡති.

අථස්ස භගවා තමත්ථං විස්සජ්ජෙන්තො **සීලෙ පතිට්ඨායාති**ආදිමාහ. තත්ථ **සීලෙ පතිට්ඨායාති** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ ඨත්වා. එත්ථ ච භගවා ජටාවිජටනං පුච්ඡිතො සීලං ආරභන්තො න ''අඤ්ඤං පුට්ඨො අඤ්ඤං කථෙතී''ති වෙදිතබ්බො. ජටාවිජටකස්ස හි පතිට්ඨාදස්සනත්ථමෙත්ථ සීලං කථිතං.

නරොති සත්තො. **සපඤ්ඤොති** කම්මජතිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා. **චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයන්ති** සමාධිඤ්චෙව විපස්සනඤ්ච භාවයමානො. චිත්තසීසෙන හෙත්ථ අට්ඨ සමාපත්තියො කථිතා, පඤ්ඤානාමෙන විපස්සනා. **ආතාපීති** වීරියවා. වීරියඤ්හි කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨෙන ''ආතාපො''ති වුච්චති, තදස්ස අත්ථීති

ආතාපී. **නිපකො**ති නෙපක්කං වුච්චති පඤ්ඤා, තාය සමන්නාගතොති අත්ථො. ඉමිනා පදෙන පාරිහාරියපඤ්ඤං දස්සෙති. **පාරිහාරියපඤ්ඤා** නාම ‘‘අයං කාලො උද්දෙසස්ස, අයං කාලො පරිපුච්ඡාය’’තිආදිනා නයෙන සබ්බත්ථ කාරාපිතා පරිහරිතබ්බපඤ්ඤා. ඉමස්මිඤ්හි පඤ්හාබ්‍යාකරණෙ තික්ඛත්තුං පඤ්ඤා ආගතා. තත්ථ පඨමා ජාතිපඤ්ඤා, දුතියා විපස්සනාපඤ්ඤා, තතියා සබ්බකිච්චපරිණායිකා පාරිහාරියපඤ්ඤා.

සො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති සො ඉමෙහි සීලාදීහි සමන්නාගතො භික්ඛු. යථා නාම පුරිසො පථවියං පතිට්ඨාය සුනිසිතං සත්ථං උක්ඛිපිත්වා මහන්තං වෙළුගුම්බං විජටෙය්‍ය, එවමෙවං සීලෙ පතිට්ඨාය සමාධිසිලායං සුනිසිතං විපස්සනාපඤ්ඤාසත්ථං වීරියබලපග්ගහිතෙන පාරිහාරියපඤ්ඤාහත්ථෙන උක්ඛිපිත්වා සබ්බම්පි තං අත්තනො සන්තානෙ පතිතං තණ්හාජටං විජටෙය්‍ය සඤ්ඡින්දෙය්‍ය සම්පදාලෙය්‍යාති.

එත්තාවතා සෙඛභූමිං කථෙත්වා ඉදානි ජටං විජටෙත්වා ඨිතං මහාඛීණාසවං දස්සෙන්තො **යෙසන්**තිආදිමාහ. එවං ජටං විජටෙත්වා ඨිතං ඛීණාසවං දස්සෙත්වා පුන ජටාය විජටනොකාසං දස්සෙන්තො **යත්ථ නාමඤ්චා**තිආදිමාහ. තත්ථ **නාමන්**ති චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. **පටිඝං රූපසඤ්ඤා චා**ති එත්ථ පටිඝසඤ්ඤාවසෙන කාමභවො ගහිතො, රූපසඤ්ඤාවසෙන රූපභවො. තෙසු ද්වීසු ගහිතෙසු අරූපභවො ගහිතොව හොති භවසඞ්ඛෙපෙනාති. **එත්ථෙසා ඡිජ්ජතෙ ජටා**ති එත්ථ තෙභූමකවට්ටස්ස පරියාදියනට්ඨානෙ එසා ජටා ඡිජ්ජති, නිබ්බානං ආගම්ම ඡිජ්ජති නිරුජ්ඣතීති අයං අත්ථො දස්සිතො හොති. තතියං.

4. මනොනිවාරණසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **යතො යතො**ති පාපතො වා කල්‍යාණතො වා. අයං කිර දෙවතා ‘‘යංකිඤ්චි කුසලාදිභෙදං ලොකියං වා ලොකුත්තරං වා මනො, තං නිවාරෙතබ්බමෙව, න උප්පාදෙතබ්බ’’න්ති එවංලද්ධිකා . **ස සබ්බතො**ති සො සබ්බතො. අථ භගවා – ‘‘අයං දෙවතා අනිය්‍යානිකකථං කථෙති, මනො නාම නිවාරෙතබ්බම්පි අත්ථි භාවෙතබ්බම්පි, විභජිත්වා නමස්සා දස්සෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා දුතියගාථං ආහ. තත්ථ **න මනො සංයතත්තමාගතන්**ති, යං වුත්තං ‘‘න සබ්බතො මනො නිවාරයෙ’’ති, කතරං තං මනො, යං තං සබ්බතො න නිවාරෙතබ්බන්ති චෙ. මනො සංයතත්තං ආගතං, යං මනො යත්ථ සංයතභාවං ආගතං, ‘‘දානං දස්සාමි, සීලං රක්ඛිස්සාමී’’තිආදිනා නයෙන උප්පන්නං, එතං මනො න නිවාරෙතබ්බං, අඤ්ඤදත්ථු බ්‍රූහෙතබ්බං වඩ්ඪෙතබ්බං. **යතො යතො ච පාපකන්**ති යතො යතො අකුසලං උප්පජ්ජති, තතො තතො ච තං නිවාරෙතබ්බන්ති. චතුත්ථං.

5. අරහන්තසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ **කතාවී**ති චතූහි මග්ගෙහි කතකිච්චො. **අහං වදාමී**ති අයං දෙවතා වනසණ්ඩවාසිනී, සා ආරඤ්ඤකානං භික්ඛූනං ‘‘අහං භුඤ්ජාමි, අහං නිසීදාමි, මම පත්තො, මම චීවර’’න්තිආදිකථාවොහාරං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං ඉමෙ භික්ඛූ ‘ඛීණාසවා’ති මඤ්ඤාමි, ඛීණාසවානඤ්ච නාම එවරූපා අත්තුපලද්ධිනිස්සිතකථා හොති, න හොති නු ඛො’’ති ජානනත්ථං එවං පුච්ඡති.

සාමඤ්ඤන්ති ලොකනිරුත්තිං ලොකවොහාරං. **කුසලො**ති ඛන්ධාදීසු කුසලො. **වොහාරමත්තෙනා**ති උපලද්ධිනිස්සිතකථං හිත්වා වොහාරභෙදං අකරොන්තො ‘‘අහං, මමා’’ති වදෙය්‍ය. ‘‘ඛන්ධා භුඤ්ජන්ති, ඛන්ධා නිසීදන්ති, ඛන්ධානං පත්තො, ඛන්ධානං චීවර’’න්ති හි වුත්තෙ වොහාරභෙදො හොති, න කොචි ජානාති. තස්මා එවං අවත්වා ලොකවොහාරෙන වොහරතීති.

අථ දෙවතා – ‘‘යදි දිට්ඨියා වසෙන න වදති, මානවසෙන නු ඛො වදතී’’ති චින්තෙත්වා පුන **යො හොතී**ති පුච්ඡි. තත්ථ **මානං නු ඛො**ති සො භික්ඛු මානං උපගන්ත්වා මානවසෙන වදෙය්‍ය නු ඛොති. අථ භගවා – ‘‘අයං දෙවතා ඛීණාසවං සමානං විය කරොතී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘ඛීණාසවස්ස නවවිධොපි මානො පහීනො’’ති දස්සෙන්තො පටිගාථං ආහ. තත්ථ **විධූපිතා**ති විධමිතා. **මානගන්ථස්සා**ති මානා ච ගන්ථා ච අස්ස. **මඤ්ඤතන්**ති මඤ්ඤනං. තිවිධම්පි තණ්හා-දිට්ඨි-මාන-මඤ්ඤනං සො වීතිවත්තො, අතික්කන්තොති අත්ථො. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති. පඤ්චමං.

6. පජ්ජොතසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙ **පුට්ඨුන්**ති පුච්ඡිතුං. **කථං ජානෙමූ**ති කථං ජානෙය්‍යාම. **දිවාරත්තින්**ති දිවා ච රත්තිඤ්ච. **තත්ථ තත්ථා**ති යත්ථ යත්ථෙව පජ්ජලිතො හොති, තත්ථ තත්ථ. **එසා ආභා**ති එසා බුද්ධාභා. කතමා පන සාති? ඤාණාලොකො වා හොතු පීතිආලොකො වා පසාදාලොකො වා ධම්මකථාආලොකො වා, සබ්බොපි බුද්ධානං පාතුභාවා උප්පන්නො ආලොකො **බුද්ධාභා** නාම. අයං අනුත්තරා සබ්බසෙට්ඨා අසදිසාති. ඡට්ඨං.

7. සරසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ **කුතො සරා නිවත්තන්තීති** ඉමෙ සංසාරසරා කුතො නිවත්තන්ති, කිං ආගම්ම නප්පවත්තන්තීති අත්ථො. **න ගාධතීති** න පතිට්ඨාති. **අතොති** අතො නිබ්බානතො. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති. සත්තමං.

8. මහද්ධනසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ නිධානගතං මුත්තසාරාදි මහන්තං ධනමෙතෙසන්ති **මහද්ධනා**. සුවණ්ණරජතභාජනාදි මහාභොගො එතෙසන්ති **මහාභොගා. අඤ්ඤමඤ්ඤාභිගිජ්ඣන්තීති** අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිගිජ්ඣන්ති පත්ථෙන්ති පිහෙන්ති. **අනලඞ්කතාති** අතිත්තා අපරියත්තජාතා. **උස්සුක්කජාතෙසූති** නානාකිච්චජාතෙසු අනුප්පන්නානං රූපාදීනං උප්පාදනත්ථාය උප්පන්නානං අනුභවනත්ථාය උස්සුක්කෙසු. **භවසොතානුසාරීසූති** වට්ටසොතං අනුසරන්තෙසු. **අනුස්සුකාති** අවාවටා. **අගාරන්ති** මාතුගාමෙන සද්ධිං ගෙහං. **විරාජියාති** විරාජෙත්වා. සෙසං උත්තානමෙවාති. අට්ඨමං.

9. චතුචක්කසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ **චතුචක්කන්ති** චතුඉරියාපථං. ඉරියාපථො හි ඉධ චක්කන්ති අධිප්පෙතො. **නවද්වාරන්ති** නවහි වණමුඛෙහි නවද්වාරං. **පුණ්ණන්ති** අසුචිපූරං. **ලොභෙන සංයුතන්ති** තණ්හාය සංයුත්තං. **කථං යාත්‍රා භවිස්සතීති** එතස්ස එවරූපස්ස සරීරස්ස කථං නිග්ගමනං භවිස්සති, කථං මුත්ති පරිමුත්ති සමතික්කමො භවිස්සතීති පුච්ඡති. **නද්ධින්ති** උපනාහං, පුබ්බකාලෙ කොධො, අපරකාලෙ උපනාහොති එවං පවත්තං බලවකොධන්ති අත්ථො. **වරත්තන්ති** ‘‘ඡෙත්වා නද්ධිං වරත්තඤ්ච, සන්දානං සහනුක්කම’’න්ති ගාථාය (ධ. ප. 398; සු. නි. 627) තණ්හා **වරත්තා,** දිට්ඨි **සන්දානං** නාම ජාතං. ඉධ පන පාළිනිද්දිට්ඨෙ කිලෙසෙ ඨපෙත්වා අවසෙසා ‘‘වරත්තා’’ති වෙදිතබ්බා, ඉති කිලෙසවරත්තඤ්ච ඡෙත්වාති අත්ථො. **ඉච්ඡා ලොභන්ති** එකොයෙව ධම්මො ඉච්ඡනට්ඨෙන ඉච්ඡා, ලුබ්භනට්ඨෙන ලොභොති වුත්තො. පඨමුප්පත්තිකා වා දුබ්බලා ඉච්ඡා, අපරාපරුප්පත්තිකො බලවා ලොභො. අලද්ධපත්ථනා වා ඉච්ඡා, පටිලද්ධවත්ථුම්හි ලොභො. **සමූලං තණ්හන්ති** අවිජ්ජාමූලෙන සමූලකං තණ්හං. **අබ්බුය්හාති** අග්ගමග්ගෙන උප්පාටෙත්වා. සෙසං උත්තානමෙවාති. නවමං.

10. එණිජඞ්ඝසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ **එණිජඞ්ඝන්ති** එණිමිගස්ස විය සුවට්ටිතජඞ්ඝං. **කිසන්ති** අථූලං සමසරීරං. අථ වා ආතපෙන මිලාතං මාලාගන්ධවිලෙපනෙහි අනුපබ්රූහිතසරීරන්තිපි අත්ථො. **වීරන්ති** වීරියවන්තං. **අප්පාහාරන්ති** භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය මිතාහාරං, විකාලභොජනපටික්ඛෙපවසෙන වා පරිත්තාහාරං. **අලොලුපන්ති** චතූසු පච්චයෙසු ලොලුප්පවිරහිතං. රසතණ්හාපටික්ඛෙපො වා එස. **සීහංවෙකචරං නාගන්ති** එකචරං සීහං විය, එකචරං නාගං විය. ගණවාසිනො හි පමත්තා හොන්ති, එකචරා අප්පමත්තා, තස්මා එකචරාව ගහිතාති. **පවෙදිතාති** පකාසිතා කථිතා. **එත්ථාති** එතස්මිං නාමරූපෙ. පඤ්චකාමගුණවසෙන හි රූපං ගහිතං, මනෙන නාමං, උභයෙහි පන අවිනිභුත්තධම්මෙ ගහෙත්වා පඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙනපෙත්ථ භුම්මං යොජෙතබ්බන්ති. දසමං.

සත්තිවග්ගො තතියො.

4. සතුල්ලපකායිකවග්ගො

1. සබ්භිසුත්තවණ්ණනා

31. සතුල්ලපකායිකවග්ගස්ස පඨමෙ **සතුල්ලපකායිකාති** සතං ධම්මං සමාදානවසෙන උල්ලපෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තාති සතුල්ලපකායිකා. තත්‍රිදං වත්ථු – සම්බහුලා කිර සමුද්දවාණිජා නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිංසු. තෙසං ඛිත්තසරවෙගෙන ගච්ඡන්තියා නාවාය සත්තමෙ දිවසෙ සමුද්දමජ්ඣෙ මහන්තං උප්පාතිකං පාතුභූතං, මහාඌමියො උට්ඨහිත්වා නාවං උදකස්ස පූරෙන්ති. නාවාය නිමුජ්ජමානාය මහාජනො අත්තනො අත්තනො දෙවතානං නාමානි ගහෙත්වා ආයාචනාදීනි කරොන්තො පරිදෙවි. තෙසං මජ්ඣෙ එකො පුරිසො – ‘‘අත්ථි නු ඛො මෙ එවරූපෙ භයෙ පතිට්ඨා’’ති ආවජ්ජෙන්තො අත්තනො පරිසුද්ධානි සරණානි චෙව සීලානි ච දිස්වා යොගී විය පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. තමෙනං ඉතරෙ සභයකාරණං පුච්ඡිංසු. සො තෙසං කථෙසි – ‘‘අම්හො අහං නාවං අභිරුහනදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා සරණානි චෙව සීලානි ච අග්ගහෙසිං, තෙන මෙ භයං නත්ථී’’ති. කිං පන සාමි එතානි අඤ්ඤෙසම්පි වත්තන්තීති? ආම වත්තන්තීති තෙන හි අම්හාකම්පි දෙථාති. සො තෙ මනුස්සෙ සතං සතං කත්වා සත්ත කොට්ඨාසෙ අකාසි, තතො පඤ්චසීලානි අදාසි. තෙසු පඨමං ජඞ්ඝසතං ගොප්ඵකමත්තෙ උදකෙ ඨිතං අග්ගහෙසි, දුතියං ජාණුමත්තෙ, තතියං කටිමත්තෙ, චතුත්ථං නාභිමත්තෙ, පඤ්චමං ථනමත්තෙ, ඡට්ඨං ගලප්පමාණෙ, සත්තමං මුඛෙන ලොණොදකෙ පවිසන්තෙ අග්ගහෙසි. සො තෙසං සීලානි දත්වා – ‘‘අඤ්ඤං තුම්හාකං පටිසරණං නත්ථි, සීලමෙව ආවජ්ජෙථා’’ති උග්ඝොසෙසි. තානි සත්තපි ජඞ්ඝසතානි තත්ථ කාලං කත්වා ආසන්නකාලෙ ගහිතසීලං නිස්සාය තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තිංසු, තෙසං සටාවසෙනෙව විමානානි නිබ්බත්තිංසු. සබ්බෙසං මජ්ඣෙ ආචරියස්ස යොජනසතිකං සුවණ්ණවිමානං නිබ්බත්ති, අවසෙනානි තස්ස පරිවාරානි හුත්වා සබ්බහෙට්ඨිමං ද්වාදසයොජනිකං අහොසි. තෙ නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව කම්මං ආවජ්ජෙන්තා ආචරියං නිස්සාය සම්පත්තිලාභං ඤත්වා, ‘‘ගච්ඡාම තාව,

දසබලස්ස සන්තිකෙ අම්හාකං ආචරියස්ස වණ්ණං කථෙය්‍යාමා''ති මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු, තා දෙවතා ආචරියස්ස වණ්ණභණනත්ථං එකෙකං ගාථං අභාසිංසු.

තත්ථ **සබ්භිරෙවාති** පණ්ඩිතෙහි, සප්පුරිසෙහි එව. ර-කාරො පදසන්ධිකරො. **සමාසෙථාති** සහ නිසීදෙය්‍ය. දෙසනාසීසමෙව චෙතං, සබ්බඉරියාපථෙ සබ්භිරෙව සහ කුබ්බෙය්‍යාති අත්ථො. **කුබ්බෙථාති** කරෙය්‍ය. **සන්ථවන්ති** මිත්තසන්ථවං. තණ්හාසන්ථවො පන න කෙනචි සද්ධිං කාතබ්බො, මිත්තසන්ථවො බුද්ධ-පච්චෙකබුද්ධ-බුද්ධසාවකෙහි සහ කාතබ්බො. ඉදං සන්ධායෙතං වුත්තං. **සතන්ති** බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං. **සද්ධම්මන්ති** පඤ්චසීලදසසීලචතුසතිපට්ඨානාදිභෙදං සද්ධම්මං, ඉධ පන පඤ්චසීලං අධිප්පෙතං. **සෙය්‍යො හොතීති** වඩ්ඪි හොති. **න පාපියොති** ලාමකං කිඤ්චි න හොති. **නාඤ්ඤතොති** වාලිකාදීහි තෙලාදීනි විය අඤ්ඤතො අන්ධබාලතො පඤ්ඤා නාම න ලබ්භති, තිලාදීහි පන තෙලාදීනි විය සතං ධම්මං ඤත්වා පණ්ඩිතමෙව සෙවන්තො භජන්තො ලභතීති. **සොකමජ්ඣෙති** සොකවත්ථූනං සොකානුගතානං වා සත්තානං මජ්ඣගතො න සොචති බන්ධුලමල්ලසෙනාපතිස්ස උපාසිකා විය, පඤ්චන්නං චොරසතානං මජ්ඣෙ ධම්මසෙනාපතිස්ස සද්ධිවිහාරිකො සංකිච්චසාමණෙරො විය ච.

ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචතීති ඤාතිගණමජ්ඣෙ සංකිච්චථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො අධිමුත්තකසාමණෙරො විය සොභති. සො කිර ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යො හොති, අථ නං ථෙරො ආහ – ''සාමණෙර, මහල්ලකොසි ජාතො, ගච්ඡ, වස්සානි පුච්ඡිත්වා එහි, උපසම්පාදෙස්සාමි ත''න්ති. සො ''සාධූ''ති ථෙරං වන්දිත්වා පත්තචීවරමාදාය චොරඅටවියා ඔරභාගෙ භගිනිගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරි, තං භගිනී දිස්වා වන්දිත්වා ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා භොජෙසි. සො කතභත්තකිච්චො වස්සානි පුච්ඡි. සා ''අහං න ජානාමි, මාතා මෙ ජානාතී''ති ආහ. අථ සො ''තිට්ඨථ තුම්හෙ, අහං මාතුසන්තිකං ගමිස්සාමී''ති අටවිං ඔතිණ්ණො. තමෙනං දූරතොව චොරපුරිසො දිස්වා චොරානං ආරොචෙසි. චොරා ''සාමණෙරො කිරෙකො අටවිං ඔතිණ්ණො, ගච්ඡථ නං ආනෙථා''ති ආණාපෙත්වා එකච්චෙ ''මාරෙම න''න්ති ආහංසු, එකච්චෙ විස්සජ්ජෙමාති. සාමණෙරො චින්තෙසි – ''අහං සෙඛො සකරණීයො, ඉමෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා සොත්ථිමත්තානං කරිස්සාමී''ති චොරජෙට්ඨකං ආමන්තෙත්වා, ''උපමං තෙ, ආවුසො, කරිස්සාමී''ති ඉමා ගාථා අභාසි –

''අහු අතීතමද්ධානං, අරඤ්ඤස්මිං බ්‍රහාවනෙ;
චෙතො කූටානි ඔඩ්ඩෙත්වා, සසකං අවධී තදා.

''සසකඤ්ච මතං දිස්වා, උබ්බිග්ගා මිගපක්ඛිනො;
එකරත්තිං අපක්කාමුං, 'අකිච්චං වත්තතෙ ඉධ'.

''තථෙව සමණං හන්ත්වා, අධිමුත්තං අකිඤ්චනං;
අද්ධිකා නාගමිස්සන්ති, ධනජානි භවිස්සතී''ති.

''සච්චං ඛො සමණො ආහ, අධිමුත්තො අකිඤ්චනො;
අද්ධිකා නාගමිස්සන්ති, ධනජානි භවිස්සති.

''සචෙ පටිපථෙ දිස්වා, නාරොචෙස්සසි කස්සචි;
තව සච්චමනුරක්ඛන්තො, ගච්ඡ භන්තෙ යථාසුඛ''න්ති.

සො තෙහි චොරෙහි විස්සජ්ජිතො ගච්ඡන්තො ඤාතයොපි දිස්වා තෙසම්පි න ආරොචෙසි. අථ තෙ අනුප්පත්තෙ චොරා ගහෙත්වා විහෙඨයිංසු, උරං පහරිත්වා පරිදෙවමානඤ්චස්ස මාතරං චොරා එතදවොචුං –

''කිං තෙ හොති අධිමුත්තො, උදරෙ වසිකො අසි;
පුට්ඨා මෙ අම්ම අක්ඛාහි, කථං ජානෙමු තං මය''න්ති.

''අධිමුත්තස්ස අහං මාතා, අයඤ්ච ජනකො පිතා;
භගිනී භාතරො චාපි, සබ්බෙව ඉධ ඤාතයො.

''අකිච්චකාරී අධිමුත්තො, යං දිස්වා න නිවාරයෙ;
එතං ඛො වත්තං සමණානං, අරියානං ධම්මජීවිනං.

''සච්චවාදී අධිමුත්තො, යං දිස්වා න නිවාරයෙ;
අධිමුත්තස්ස සුචිණ්ණෙන, සච්චවාදිස්ස භික්ඛුනො;
සබ්බෙව අභයං පත්තා, සොත්ථිං ගච්ඡන්තු ඤාතයො''ති.

එවං තෙ චොරෙහි විස්සජ්ජිතා ගන්ත්වා අධිමුත්තං ආහංසු –

‘‘තව තාත සුවිණ්ණෙන, සච්චවාදිස්ස භික්ඛුනො;
සබ්බෙව අභයං පත්තා, සොත්ථිං පච්චාගමම්හසෙ’’ති.

තෙපි පඤ්චසතා චොරා පසාදං ආපජ්ජිත්වා අධිමුත්තස්ස සාමණෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. සො තෙ ආදාය උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පඨමං අත්තනා උපසම්පන්නො පච්ඡා තෙ පඤ්චසතෙ අත්තනො අන්තෙවාසිකෙ කත්වා උපසම්පාදෙසි. තෙ අධිමුත්තථෙරස්ස ඔවාදෙ ඨිතා සබ්බෙ අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණිංසු. ඉමමත්ථං ගහෙත්වා දෙවතා ‘‘සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචතී’’ති ආහ.

සාතතන්ති සතතං සුඛං වා චිරං තිට්ඨන්තීති වදති. **සබ්භාසං වොති** සබ්භාසං තුම්හාකං. **පරියායෙනාති** කාරණෙන. **සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති**, න කෙවලං සෙය්‍යොව හොති, න ච කෙවලං පඤ්ඤං ලභති, සොකමජ්ඣෙ න සොචති, ඤාතිමජ්ඣෙ විරොචති, සුගතියං නිබ්බත්තති, චිරං සුඛං තිට්ඨති, සකලස්මා පන වට්ටදුක්ඛාපි මුච්චතීති. පඨමං.

2. මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **මච්ඡෙරා ච පමාදා චාති** අත්තසම්පත්තිනිගූහනලක්ඛණෙන මච්ඡෙරෙන චෙව සතිවිප්පවාසලක්ඛණෙන පමාදෙන ච. එකච්චො හි ‘ඉදං මෙ දෙන්තස්ස පරික්ඛයං ගමිස්සති, මය්හං වා සරමානුසකානං වා න භවිස්සතී’’ති මච්ඡරියෙන දානං න දෙති. එකච්චො ඛිඩ්ඩාදිපසුතත්තා ‘දානං දාතබ්බ’’න්ති චිත්තම්පි න උප්පාදෙති. **එවං දානං න දීයතීති** එවමෙතං යසදායකං සිරිදායකං සම්පත්තිදායකං සුඛදායකං දානං නාම න දීයතීතිආදිනා කාරණං කථෙසි. **පුඤ්ඤං ආකඞ්ඛමානෙනාති** පුබ්බචෙතනාදිභෙදං පුඤ්ඤං ඉච්ඡමානෙන. **දෙය්‍යං හොති විජානතාති** අත්ථි දානස්ස ඵලන්ති ජානන්තෙන දාතබ්බමෙවාති වදති.

තමෙව බාලං ඵුසතීති තංයෙව බාලං ඉධලොකපරලොකෙසු ජිඝච්ඡා ච පිපාසා ච ඵුසති අනුබන්ධති න විජහති. **තස්මාති** යස්මා තමෙව ඵුසති, තස්මා. **විනෙය්‍ය මච්ඡෙරන්ති** මච්ඡෙරමලං විනෙත්වා. **දජ්ජා දානං මලාභිභූති** මලාභිභූ හුත්වා තං මච්ඡෙරමලං අභිභවිත්වා දානං දදෙය්‍ය.

තෙ මතෙසු න මීයන්තීති අදානසීලතාය මරණෙන මතෙසු න මීයන්ති. යථා හි මතො සම්පරිවාරෙත්වා ඨපිතෙ බහුම්හිපි අන්නපානාදිම්හි ‘‘ඉදං ඉමස්ස හොතු, ඉදං ඉමස්සා’’ති උට්ඨහිත්වා සංවිභාගං න කරොති, එවං අදානසීලොපීති මතකස්ස ච අදානසීලස්ස ච භොගා සමසමා නාම හොන්ති. තෙන දානසීලා එවරූපෙසු මතෙසු න මීයන්තීති අත්ථො. **පන්ථානංව සහ වජං, අප්පස්මිං යෙ පවෙච්ඡන්තීති** යථා අද්ධානං කන්තාරමග්ගං සහ වජන්තා පථිකා සහ වජන්තානං පථිකානං අප්පස්මිං පාථෙය්‍යෙ සංවිභාගං කත්වා පවෙච්ඡන්ති දදන්තියෙව, එවමෙවං යෙ පන අනමතග්ගං සංසාරකන්තාරං සහ වජන්තා සහ වජන්තානං අප්පස්මිම්පි දෙය්‍යධම්මෙ සංවිභාගං කත්වා දදන්තියෙව, තෙ මතෙසු න මීයන්ති.

එස ධම්මො සනන්තනොති එස පොරාණකො ධම්මො, සනන්තනානං වා පණ්ඩිතානං එස ධම්මොති. **අප්පස්මෙකෙති** අප්පස්මිං දෙය්‍යධම්මෙ එකෙ. **පවෙච්ඡන්තීති** දදන්ති. **බහුනෙකෙ න දිච්ඡරෙති** බහුනාපි භොගෙන සමන්නාගතා එකච්චෙ න දදන්ති. **සහස්සෙන සමං මිතාති** සහස්සෙන සද්ධිං මිතා, සහස්ස දානසදිසා හොති.

දුරන්වයොති දුරනුගමනො, දුප්පූරොති අත්ථො. **ධම්මං චරෙති** දසකුසලකම්මපථධම්මං චරති. **යොපි සමුඤ්ඡකඤ්චරෙති** යො අපි බලමණ්ඩලාදිසොධනපලාලපොථනාදිවසෙන සමුඤ්ජකඤ්චරති. **දාරඤ්ච පොසන්ති** දාරඤ්ච පොසන්තො. **දදං අප්පකස්මින්ති** අප්පකස්මිං පණ්ණසාකමත්තස්මිම්පි සංවිභාගං කත්වා දදන්තොව සො ධම්මං චරති. **සතං සහස්සානන්ති** සහස්සං සහස්සං කත්වා ගණිතානං පුරිසානං සතං, සතසහස්සන්ති අත්ථො. **සහස්සයාගිනන්ති** භික්ඛුසහස්සස්ස වා යාගො කහාපණසහස්සෙන වා නිබ්බත්තිතො යාගොපි සහස්සයාගො. සො එතෙසං අත්ථීති සහස්සයාගිනො, තෙසං සහස්සයාගිනං. එතෙන දසන්නං වා භික්ඛුකොටීනං දසන්නං වා කහාපණකොටීනං පිණ්ඩපාතො දස්සිතො හොති. යෙ එත්තකං දදන්ති, තෙ කලම්පි නග්ඝන්ති තථාවිධස්සාති ආහ. ය්වායං සමුඤ්ජකං චරන්තොපි ධම්මං චරති, දාරං පොසෙන්තොපි, අප්පකස්මිං දදන්තොපි, තථාවිධස්ස එතෙ සහස්සයාගිනො කලම්පි නග්ඝන්ති. යං තෙන දලිද්දෙන එකපටිවීසකමත්තම්පි සලාකභත්තමත්තම්පි වා දින්නං, තස්ස දානස්ස සබ්බෙසම්පි තෙසං දානං කලං නග්ඝතීති. **කලං** නාම සොළසභාගොපි සතභාගොපි සහස්සභාගොපි. ඉධ සතභාගො ගහිතො. යං තෙන දානං දින්නං, තස්මිං සතධා විභත්තෙ ඉතරෙසං දසකොටිසහස්සදානං තතො එකකොට්ඨාසම්පි නග්ඝතීති ආහ.

එවං තථාගතෙ දානස්ස අග්ඝං කරොන්තෙ සමීපෙ ඨිතා දෙවතා චින්තෙසි – ‘‘එවං භගවා මහන්තං දානං පාදෙන පවට්ටෙත්වා රතනසතිකෙ විය නරකෙ පක්ඛිපන්තො ඉදං එවං පරිත්තකං දානං චන්දමණ්ඩලෙ පහරන්තො විය උක්ඛිපති, කථං නු ඛො එතං මහප්ඵලතර’’න්ති ජානනත්ථං ගාථාය අජ්ඣභාසි. තත්ථ **කෙනාති** කෙන කාරණෙන. **මහග්ගතොති** මහත්තං ගතො, විපුලස්සෙතං වෙවචනං. **සමෙන දින්නස්සාති** සමෙන දින්නස්ස දානස්ස. අථස්සා භගවා දානං විභජිත්වා දස්සෙන්තො **දදන්ති හෙකෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **විසමෙ නිවිට්ඨාති** විසමෙ කායවචීමනොකම්මෙ පතිට්ඨිතා හුත්වා. **ඡෙත්වාති** පොථෙත්වා. **වධිත්වාති** මාරෙත්වා. **සොචයිත්වාති** පරං සොකසමප්පිතං කත්වා.

අස්සුමුඛාති අස්සුමුඛසම්මිස්සා. පරං රොදාපෙත්වා දින්නදානඤ්හි අස්සුමුඛදානන්ති වුච්චති. **සදණ්ඩාති** දණ්ඩෙන තජ්ජෙත්වා පහරිත්වා දින්නදක්ඛිණා සදණ්ඩාති වුච්චති. **එවන්ති** නාහං සම්මාසම්බුද්ධතාය මහාදානං ගහෙත්වා අප්පඵලං නාම කාතුං සක්කොමි පරිත්තකදානං වා මහප්ඵලං නාම. ඉදං පන මහාදානං අත්තනො උප්පත්තියා අපරිසුද්ධතාය එවං අප්පඵලං නාම හොති, ඉතරං පරිත්තදානං අත්තනො උප්පත්තියා පරිසුද්ධතාය එවං මහප්ඵලං නාමාති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **එවන්ති**ආදිමාහාති. දුතියං.

3. සාධුසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **උදානං උදානෙසීති** උදාහාරං උදාහරි. යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං අවසෙසකොති වුච්චති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං ඔඝොති වුච්චති, එවමෙවං යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අන්තො අසණ්ඨහිත්වා බහි නික්ඛමති, තං **උදානන්ති** වුච්චති. එවරූපං පීතිමයං වචනං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො. **සද්ධායපි සාහු දානන්ති** කම්මඤ්ච කම්මඵලඤ්ච සද්දහිත්වාපි දින්නදානං සාහු ලද්ධකං භද්දකමෙව. **ආහූති** කථෙන්ති. කථං පනෙතං උභයං සමං නාම හොතීති? ජීවිතභීරුකො හි යුජ්ඣිතුං න සක්කොති, ඛයභීරුකො දාතුං න සක්කොති. ''ජීවිතඤ්ච රක්ඛිස්සාමි යුජ්ඣිස්සාමි චා''ති හි වදන්තො න යුජ්ඣති. ජීවිතෙ පන ආලයං විස්සජ්ජෙත්වා, ''ජෙජ්ජං වා හොතු මරණං වා, ගණ්හිස්සාමෙතං ඉස්සරිය''න්ති උස්සහන්තොව යුජ්ඣති. ''භොගෙ ච රක්ඛිස්සාමි, දානඤ්ච දස්සාමී''ති වදන්තො න දදාති. භොගෙසු පන ආලයං විස්සජ්ජෙත්වා මහාදානං දස්සාමීති උස්සහන්තොව දෙති. එවං දානඤ්ච යුද්ධඤ්ච සමං හොති. කිඤ්ච භියොයා? **අප්පාපි සන්තා බහුකෙ ජිනන්තීති** යථා ච යුද්ධෙ අප්පකාපි වීරපුරිසා බහුකෙ භීරුපුරිසෙ ජිනන්ති, එවං සද්ධාදිසම්පන්නො අප්පකම්පි දානං දදන්තො බහුමච්ඡෙරං මද්දති, බහුඤ්ච දානවිපාකං අධිගච්ඡති. එවම්පි දානඤ්ච යුද්ධඤ්ච සමානං. තෙනෙවාහ –

> ''අප්පම්පි චෙ සද්දහානො දදාති,
> තෙනෙව සො හොති සුඛී පරත්ථා''ති.

ඉමස්ස ච පනත්ථස්ස පකාසනත්ථං එකසාටකබ්‍රාහ්මණවත්ථු ච අඞ්කුරවත්ථු ච විත්ථාරෙතබ්බං.

ධම්මලද්ධස්සාති ධම්මෙන සමෙන ලද්ධස්ස භොගස්ස ධම්මලද්ධස්ස ච පුග්ගලස්ස. එත්ථ පුග්ගලො ලද්ධධම්මො නාම අධිගතධම්මො අරියපුග්ගලො. ඉති යං ධම්මලද්ධස්ස භොගස්ස දානං ධම්මලද්ධස්ස අරියපුග්ගලස්ස දීයති, තම්පි සාධූති අත්ථො. **යො ධම්මලද්ධස්සාති** ඉමස්මිම්පි ගාථාපදෙ අයමෙව අත්ථො. **උට්ඨානවීරියාධිගතස්සාති** උට්ඨානෙන ච වීරියෙන ච අධිගතස්ස භොගස්ස. **වෙතරණින්ති** දෙසනාසීසමත්තමෙතං. යමස්ස පන වෙතරණිම්පි සඤ්ජීවකාළසුත්තාදයොපි එකතිංසමහානිරයෙපි සබ්බසොව අතික්කමිත්වාති අත්ථො.

විචෙය්‍ය දානන්ති විචිනිත්වා දින්නදානං. තත්ථ ද්වෙ විචිනනා දක්ඛිණාවිචිනනං දක්ඛිණෙය්‍යවිචිනනඤ්ච. තෙසු ලාමකලාමකෙ පච්චයෙ අපනෙත්වා පණීතපණීතෙ විචිනිත්වා තෙසං දානං දක්ඛිණාවිචිනනං නාම. විපන්නසීලෙ ඉතො බහිද්ධා පඤ්චනවුතිපාසණ්ඩභෙදෙ වා දක්ඛිණෙය්‍යෙ පහාය සීලාදිගුණසම්පන්නානං සාසනෙ පබ්බජිතානං දානං දක්ඛිණෙය්‍යවිචිනනං නාම. එවං ද්වීහාකාරෙහි විචෙය්‍ය දානං. **සුගතප්පසත්ථන්ති** සුගතෙන වණ්ණිතං. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යවිචිනනං දස්සෙන්තො **යෙ දක්ඛිණෙය්‍යාති**ආදිමාහ. **බීජානි වුත්තානි යථාති** ඉමිනා පන දක්ඛිණාවිචිනනං ආහ. අවිපන්නබීජසදිසා හි විචිනිත්වා ගහිතා පණීතපණීතා දෙය්‍යධම්මාති.

පාණෙසුපි සාධු සංයමොති පාණෙසු සංයතභාවොපි භද්දකො. අයං දෙවතා ඉතරාහි කථිතං දානානිසංසං අතික්කමිත්වා සීලානිසංසං කථෙතුමාරද්ධා. **අහෙඨයං චරන්ති** අවිහිංසන්තො චරමානො. **පරූපවාදාති** පරස්ස උපවාදභයෙන. **භයාති** උපවාදභයා. **දානා ච ඛො ධම්මපදංව සෙය්‍යොති** දානතො නිබ්බානසඞ්ඛාතං ධම්මපදමෙව සෙය්‍යො. **පුබ්බෙ ච හි පුබ්බතරෙ ච සන්තොති** පුබ්බෙ ච කස්සපබුද්ධාදිකාලෙ පුබ්බතරෙ ච කොණාගමනබුද්ධාදිකාලෙ, සබ්බෙපි වා එතෙ පුබ්බෙ ච පුබ්බතරෙ ච සන්තො නාමාති. තතියං.

4. නසන්තිසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **කමනීයානීති** රූපාදීනි ඉට්ඨාරම්මණානි. **අපුනාගමනං අනාගන්තා පුරිසො මච්චුධෙය්‍යාති** තෙභූමකවට්ටසඞ්ඛාතා මච්චුධෙය්‍යා අපුනාගමනසඞ්ඛාතං නිබ්බානං අනාගන්තා. නිබ්බානඤ්හි සත්තා න පුනාගච්ඡන්ති, තස්මා තං අපුනාගමනන්ති වුච්චති. තං කාමෙසු බද්ධො ච පමත්තො ච අනාගන්තා නාම හොති, සො තං පාපුණිතුං න සක්කොති, තස්මා එවමාහ. **ඡන්දජන්ති** තණ්හාඡන්දතො ජාතං. **අඝන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛං. දුතියපදං තස්සෙව වෙවචනං. **ඡන්දවිනයා අඝවිනයොති** තණ්හාවිනයෙන පඤ්චක්ඛන්ධවිනයො . **අඝවිනයා දුක්ඛවිනයොති** පඤ්චක්ඛන්ධවිනයෙන වට්ටදුක්ඛං විනීතමෙව හොති. **චිත්‍රානීති** ආරම්මණචිත්තානි. **සඞ්කප්පරාගොති** සඞ්කප්පිතරාගො. එවමෙත්ථ වත්ථුකාමං පටික්ඛිපිත්වා කිලෙසකාමො කාමොති වුත්තො. අයං පනත්ථො **පසූරසුත්තෙන** (සු. නි. 830 ආදයො) විභාවෙතබ්බො. පසූරපරිබ්බාජකො හි ථෙරෙන ''සඞ්කප්පරාගො පුරිසස්ස කාමො''ති වුත්තෙ –

‘‘න තෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ,
සඞ්කප්පරාගඤ්ච වදෙසි කාමං;
සඞ්කප්පයං අකුසලෙ විතක්කෙ,
භික්ඛූපි තෙ හෙහින්ති කාමභොගී’’ති. –

ආහ. අථ නං ථෙරො අවොච –

‘‘තෙ වෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ,
සඞ්කප්පරාගං න වදෙසි කාමං;
පස්සන්තො රූපානි මනොරමානි,
සත්ථාපි තෙ හෙහිති කාමභොගී.

සුණන්තො සද්දානි, සායන්තො ගන්ධානි;
සායන්තො රසානි, ඵුසන්තො ඵස්සානි මනොරමානි;
සත්ථාපි තෙ හෙහිති කාමභොගී’’ති.

අථෙත්ථ ධීරාති අථ එතෙසු ආරම්මණෙසු පණ්ඩිතා ඡන්දරාගං විනයන්ති. **සංයොජනං සබ්බන්ති** දසවිධම්පි සංයොජනං. **අකිඤ්චනන්ති** රාගකිඤ්චනාදිවිරහිතං. **නානුපතන්ති දුක්ඛාති** වට්ටදුක්ඛා පන තස්ස උපරි න පතන්ති. **ඉච්චායස්මා මොඝරාජාති,** ‘‘පහාසි සඞ්ඛ’’න්ති ගාථං සුත්වා තස්සං පරිසති අනුසන්ධිකුසලො මොඝරාජා නාම ථෙරො ‘‘ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථො න යථානුසන්ධිං ගතො’’ති චින්තෙත්වා යථානුසන්ධිං ඝටෙන්තො එවමාහ. තත්ථ **ඉධ වා හුරං වාති** ඉධලොකෙ වා පරලොකෙ වා. **නරුත්තමං අත්ථචරං නරානන්ති** කිඤ්චාපි සබ්බෙ ඛීණාසවා නරුත්තමා චෙව අත්ථචරා ච නරානං, ථෙරො පන දසබලං සන්ධායෙවමාහ. **යෙ තං නමස්සන්ති පසංසියා තෙති** යදි තථාවිමුත්තං දෙවමනුස්සා නමස්සන්ති, අථ යෙ තං භගවන්තං කායෙන වා වාචාය වා අනුපටිපත්තියා වා නමස්සන්ති, තෙ කිං පසංසියා, උදාහු අපසංසියාති. **භික්ඛූති** මොඝරාජත්ථෙරං ආලපති. **අඤ්ඤාය ධම්මන්ති** චතුසච්චධම්මං ජානිත්වා. **සඞ්ගාතිගා තෙපි භවන්තීති** යෙ තං කායෙන වා වාචාය වා අනුපටිපත්තියා වා නමස්සන්ති. තෙ චතුසච්චධම්මං අඤ්ඤාය විචිකිච්ඡං පහාය සඞ්ගාතිගාපි හොන්ති, පසංසියාපි හොන්තීති. චතුත්ථං.

5. උජ්ඣානසඤ්ඤිසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **උජ්ඣානසඤ්ඤිකාති** උජ්ඣානසඤ්ඤී දෙවලොකො නාම පාටියෙක්කො නත්ථි, ඉමා පන දෙවතා තථාගතස්ස චතුපච්චයපරිභොගං නිස්සාය උජ්ඣායමානා ආගතා. තාසං කිර එවං අහොසි – ‘‘සමණො ගොතමො භික්ඛූනං පංසුකූලචීවර-පිණ්ඩියාලොප-රුක්ඛමූලසෙනාසනපූතිමුත්තභෙසජ්ජෙහි සන්තොසස්සෙව පරියන්තකාරිතං වණ්ණෙති, සයං පන පත්තුණ්ණදුකූල ඛොමාදීනි පණීතචීවරානි ධාරෙති, රාජාරහං උත්තමං භොජනං භුඤ්ජති, දෙවවිමානකප්පාය ගන්ධකුටියා වරසයනෙ සයති, සප්පිනවනීතාදීනි භෙසජ්ජානි පටිසෙවති, දිවසං මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙති, වචනමස්ස අඤ්ඤතො ගච්ඡති, කිරියා අඤ්ඤතො’’ති උජ්ඣායමානා ආගමිංසු. තෙන තාසං ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි ‘‘උජ්ඣානසඤ්ඤිකා’’ති නාමං ගහිතං.

අඤ්ඤථා සන්තන්ති අඤ්ඤෙනාකාරෙන භූතං. **නිකච්චාති** නිකතියා වඤ්චනාය, වඤ්චෙත්වාති අත්ථො. **කිතවස්සෙවාති** කිතවො වුච්චති සාකුණිකො. සො හි අගුම්බොව සමානො සාඛපණ්ණාදිපටිච්ඡාදනෙන ගුම්බවණ්ණං දස්සෙත්වා උපගතෙ මොරතිත්තිරාදයො සකුණෙ මාරෙත්වා දාරභරණං කරොති. ඉති තස්ස කිතවස්ස ඉමාය වඤ්චනාය එවං වඤ්චෙත්වා සකුණමංසභොජනං විය කුහකස්සාපි පංසුකූලෙන අත්තානං පටිච්ඡාදෙත්වා කථාඡෙකතාය මහාජනං වඤ්චෙත්වා ඛාදමානස්ස විචරතො. **භුත්තං ථෙය්‍යෙන තස්ස තන්ති** සබ්බොපි තස්ස චතුපච්චයපරිභොගො ථෙය්‍යෙන පරිභුත්තො නාම හොතීති දෙවතා භගවන්තං සන්ධාය වදති. **පරිජානන්ති පණ්ඩිතාති** අයං කාරකො වා අකාරකො වාති පණ්ඩිතා ජානන්ති. ඉති තා දෙවතා ‘‘තථාගතාපි මයමෙව පණ්ඩිතා’’ති මඤ්ඤමානා එවමාහංසු.

අථ භගවා **නයිදන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **යායං පටිපදා දළ්හාති** අයං ධම්මානුධම්මපටිපදා දළ්හා ථිරා. යාය පටිපදාය ධීරා පණ්ඩිතා ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන චාති ද්වීහි ඣානෙහි ඣායිනො මාරබන්ධනා පමුච්චන්ති, තං පටිපදං භාසිතමත්තෙන වා සවනමත්තෙන වා ඔක්කමිතුං පටිපජ්ජිතුං න සක්කාති අත්ථො. **න වෙ ධීරා පකුබ්බන්තීති** ධීරා පණ්ඩිතා විදිත්වා ලොකපරියායං සඞ්ඛාරලොකස්ස උදයබ්බයං ඤත්වා චතුසච්චධම්මඤ්ච අඤ්ඤාය කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතා ලොකෙ විසත්තිකං තිණ්ණා එවං න කුබ්බන්ති, මයං එවරූපානි න කථෙමාති අත්ථො.

පථවියං පතිට්ඨහිත්වාති ‘‘අයුත්තං අම්හෙහි කතං, අකාරකමෙව මයං කාරකවාදෙන සමුදාචරිම්හා’’ති ලජ්ජමානා මහාබ්‍රහ්මනි විය භගවති ගාරවං පච්චුපට්ඨපෙත්වා අග්ගික්ඛන්ධං විය භගවන්තං දුරාසදං කත්වා පස්සමානා ආකාසතො ඔතරිත්වා භූමියං ඨත්වාති අත්ථො. **අච්චයොති** අපරාධො. **නො, භන්තෙ, අච්චාගමාති** අම්හෙ අතික්කම්ම අභිභවිත්වා

පවත්තො. **ආසාදෙතබ්බන්ති** සට්ටයිතබ්බං. තා කිර දෙවතා භගවන්තං කායෙන වාචායාති ද්වීහිපි සට්ටයිංසු. තථාගතං අවන්දිත්වා ආකාසෙ පතිට්ඨමානා කායෙන සට්ටයිංසු, කිතවොපමං ආහරිත්වා නානප්පකාරකං අසබ්භිවාදං වදමානා වාචාය සට්ටයිංසු. තස්මා ආසාදෙතබ්බං අමඤ්ඤිම්හාති ආහංසු. **පටිග්ගණ්හාතූති** ඛමතු. **ආයතිං සංවරායාති** අනාගතෙ සංවරණත්ථාය, පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස අකරණත්ථාය.

සිතං පාත්වාකාසීති අග්ගදන්තෙ දස්සෙන්තො පහට්ඨාකාරං දස්සෙසි. කස්මා? තා කිර දෙවතා න සභාවෙන ඛමාපෙන්ති, ලොකියමහාජනඤ්ච සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං තථාගතඤ්ච එකසදිසං කරොන්ති. අථ භගවා ''පරතො කථාය උප්පන්නාය බුද්ධබලං දීපෙත්වා පච්ඡා ඛමිස්සාමී''ති සිතං පාත්වාකාසි. **භියොසොසො මත්තායාති** අතිරෙකප්පමාණෙන. **ඉමං ගාථං අභාසීති** කුපිතො එස අම්හාකන්ති මඤ්ඤමානා අභාසි.

න පටිගණ්හතීති න ඛමති නාධිවාසෙති. **කොපන්තරොති** අබ්භන්තරෙ උප්පන්නකොපො. **දොසගරූති** දොසං ගරුං කත්වා ආදාය විහරන්තො. **ස වෙරං පටිමුඤ්චතීති** සො එවරූපො ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චන්තො විය තං වෙරං අත්තනි පටිමුඤ්චති ඨපෙති, න පටිනිස්සජ්ජතීති අත්ථො. **අච්චයො චෙ න විජ්ජෙථාති** සචෙ අච්චායිකකම්මං න භවෙය්‍ය. **නො චිධාපගතං සියාති** යදි අපරාධො නාම න භාවෙය්‍ය. **කෙනීධ කුසලො සියාති** යදි වෙරානි න සම්මෙය්‍යුං, කෙන කාරණෙන කුසලො භවෙය්‍ය.

කස්සච්චයාති ගාථාය කස්ස අතික්කමො නත්ථි? කස්ස අපරාධො නත්ථි? කො සම්මොහං නාපජ්ජති? කො නිච්චමෙව පණ්ඩිතො නාමාති අත්ථො? ඉමං කිර ගාථං භණාපනත්ථං භගවතො සිතපාතුකම්මං. තස්මා ඉදානි දෙවතානං බුද්ධබලං දීපෙත්වා ඛමිස්සාමීති **තථාගතස්ස බුද්ධස්සාති**ආදිමාහ. තත්ථ **තථාගතස්සාති** තථා ආගතොති එවමාදීහි කාරණෙහි තථාගතස්ස. **බුද්ධස්සාති** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධත්තාදීහි කාරණෙහි විමොක්ඛන්තිකපණ්ණත්තිවසෙන එවං ලද්ධනාමස්ස. **අච්චයං දෙසයන්තීනන්ති** යං වුත්තං තුම්හෙහි ''අච්චයං දෙසයන්තීනං…පෙ…. ස වෙරං පටිමුඤ්චතී''ති, තං සාධු වුත්තං, අහං පන තං වෙරං නාභිනන්දාමි න පත්ථයාමීති අත්ථො. **පටිග්ගණ්හාමි වොච්චයන්ති** තුම්හාකං අපරාධං ඛමාමීති. පඤ්චමං.

6. සද්ධාසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **සද්ධා දුතියා පුරිසස්ස හොතීති** පුරිසස්ස දෙවලොකෙ මනුස්සලොකෙ චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තස්ස සද්ධා දුතියා හොති, සහායකිච්චං සාධෙති. **නො චෙ අස්සද්ධියං අවතිට්ඨතීති** යදි අස්සද්ධියං න තිට්ඨති. **යසොති** පරිවාරො. **කිත්තීති** වණ්ණභණනං. **තත්වස්ස හොතීති** තතො අස්ස හොති. **නානුපතන්ති සඞ්ගාති** රාගසඞ්ගාදයො පඤ්ච සඞ්ගා න අනුපතන්ති. **පමාදමනුයුඤ්ජන්තීති** යෙ පමාදං කරොන්ති නිබ්බත්තෙන්ති, තෙ තං අනුයුඤ්ජන්ති නාම. **ධනං සෙට්ඨංව රක්ඛතීති** මුත්තාමණිසාරාදිඋත්තමධනං විය රක්ඛති. **ඣායන්තොති** ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ච ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ච ඣායන්තො. තත්ථ **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං** නාම විපස්සනාමග්ගඵලානි. විපස්සනා හි තීණි ලක්ඛණානි උපනිජ්ඣායතීති ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං. මග්ගො විපස්සනාය ආගතකිච්චං සාධෙතීති ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං. ඵලං තථලක්ඛණං නිරොධසච්චං උපනිජ්ඣායතීති ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං. අට්ඨ සමාපත්තියො පන කසිණාරම්මණස්ස උපනිජ්ඣායනතො **ආරම්මණූපනිජ්ඣානන්ති** වෙදිතබ්බා. **පරමං** නාම අරහත්තසුඛං අධිප්පෙතන්ති. ඡට්ඨං.

7. සමයසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **සක්කෙසූති** ''සක්‍යා වත, භො කුමාරා''ති (දී. නි. 1.267) උදානං පටිච්ච සක්කාති ලද්ධනාමානං රාජකුමාරානං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන සක්කාති වුච්චති . තස්මිං සක්කෙසු ජනපදෙ. **මහාවනෙති** සයංජාතෙ අරොපිමෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධෙ මහති වනෙ. **සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහීති** ඉමං සුත්තං කථිතදිවසෙයෙව පත්තඅරහත්තෙහි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – සාකියකොලියා හි කිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ච කොලියනගරස්ස ච අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙව ආවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සානි කාරෙන්ති. අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසීනම්පි කම්මකාරා සන්නිපතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසිනො ආහංසු – ''ඉදං උදකං උභයතො ආහරියමානං න තුම්හාකං, න අම්හාකං පහොස්සති , අම්හාකං පන සස්සං එකෙන උදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා''ති. කපිලවත්ථුවාසිනො ආහංසු – ''තුම්හෙසු කොට්ඨෙ පූරෙත්වා ඨිතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාළකහාපණෙ ච ගහෙත්වා පච්ඡිපසිබ්බකාදිහත්ථා න සක්ඛිස්සාම තුම්හාකං ඝරද්වාරෙ විචරිතුං, අම්හාකම්පි සස්සං එකෙනෙව උදකෙන නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා''ති. ''න මයං දස්සාමා''ති. ''මයම්පි න දස්සාමා''ති. එවං කථං වඩ්ඪෙත්වා එකො උට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි, සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසු.

කොලියකම්මකාරා වදන්ති – ''තුම්හෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ සොණසිඞ්ගාලාදයො විය අත්තනො භගිනීහි සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී''ති?

සාකියකම්මකාරා වදන්ති – ‘‘තුම්හෙ දානි කුට්ඨිනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී’’ති? තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තඅමච්චානං කථෙසුං, අමච්චා රාජකුලානං කථෙසුං. තතො සාකියා – ‘‘භගිනීහි සද්ධිං සංවසිතකානං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. කොලියාපි – ‘‘කොලරුක්ඛවාසීනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු.

භගවාපි රත්තියා පච්චූසසමයෙව මහාකරුණාසමාපත්තිතො උට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො ඉමෙ එවං යුද්ධසජ්ජෙ නික්ඛමන්තෙ අද්දස. දිස්වා – ‘‘මයි ගතෙ අයං කලහො වූපසම්මිස්සති නු ඛො උදාහු නො’’ති උපධාරෙන්තො – ‘‘අහමෙත්ථ ගන්ත්වා කලහවූපසමනත්ථං තීණි ජාතකානි කථෙස්සාමි, තතො කලහො වූපසම්මිස්සති. අථ සාමග්ගිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙත්වා **අත්තදණ්ඩසුත්තං** දෙසෙස්සාමි. දෙසනං සුත්වා උභයනගරවාසිනොපි අඩ්ඪතියානි අඩ්ඪතියානි කුමාරසතානි දස්සන්ති, අහං තෙ පබ්බාජෙස්සාමි, තදා මහාසමාගමො භවිස්සතී’’ති සන්නිට්ඨානං අකාසි. තස්මා ඉමෙසු යුද්ධසජ්ජෙසු නික්ඛමන්තෙසු කස්සචි අනාරොචෙත්වා සයමෙව පත්තචීවරමාදාය ගන්ත්වා ද්වින්නං සෙනානං අන්තරෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසීදි.

කපිලවත්ථුවාසිනො භගවන්තං දිස්වාව, ‘‘අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨො සත්ථා ආගතො. දිට්ඨො නු ඛො තෙන අම්හාකං කලහකරණභාවො’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘න ඛො පන සක්කා භගවති ආගතෙ අම්හෙහි පරස්ස සරීරෙ සත්ථං පාතෙතුං. කොලියනගරවාසිනො අම්හෙ හනන්තු වා බජ්ඣන්තු වා’’ති. ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා, භගවන්තං වන්දිත්වා, නිසීදිංසු. කොලියනගරවාසිනොපි තථෙව චින්තෙත්වා ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා, භගවන්තං වන්දිත්වා, නිසීදිංසු.

භගවා ජානන්තොව, ‘‘කස්මා ආගතත්ථ, මහාරාජා’’ති පුච්ඡි? ‘‘න, භගවා, තිත්ථකීළාය න පබ්බතකීළාය, න නදීකීළාය, න ගිරිදස්සනත්ථං, ඉමස්මිං පන ඨානෙ සඞ්ගාමං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ආගතම්හා’’ති. ‘‘කිං නිස්සාය වො කලහො, මහාරාජාති? උදකං, භන්තෙති. උදකං කිං අග්ඝති, මහාරාජාති? අප්පං, භන්තෙති. පථවී නාම කිං අග්ඝති, මහාරාජාති? අනග්ඝා, භන්තෙති. ඛත්තියා කිං අග්ඝන්තීති? ඛත්තියා නාම අනග්ඝා, භන්තෙති. අප්පමූලං උදකං නිස්සාය කිමත්ථං අනග්ඝෙ ඛත්තියෙ නාසෙථ, මහාරාජ, කලහෙ අස්සාදො නාම නත්ථි, කලහවසෙන, මහාරාජ, අට්ඨානෙ වෙරං කත්වා එකාය රුක්ඛදෙවතාය කාළසීහෙන සද්ධිං බද්ධාඝාතො සකලම්පි ඉමං කප්පං අනුප්පත්තොයෙවාති වත්වා **ඵන්දනජාතකං** (ජා. 1.13.14 ආදයො) කථෙසි’’. තතො ‘‘පරපත්තියෙන නාම, මහාරාජ, න භවිතබ්බං. පරපත්තියා හුත්වා හි එකස්ස සසකස්ස කථාය තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවන්තෙ චතුප්පදගණා මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිනො අහෙසුං. තස්මා පරපත්තියෙන න භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා, **පථවීඋන්ද්‍රියජාතකං** කථෙසි. තතො ‘‘කදාචි, මහාරාජ, දුබ්බලොපි මහාබලස්ස රන්ධං විවරං පස්සති, කදාචි මහාබලො දුබ්බලස්ස. ලටුකිකාපි හි සකුණිකා හත්ථිනාගං ඝාතෙසී’’ති **ලටුකිකජාතකං** (ජා. 1.5.39 ආදයො) කථෙසි. එවං කලහවූපසමනත්ථාය තීණි ජාතකානි කථෙත්වා සාමග්ගිපරිදීපනත්ථාය ද්වෙ ජාතකානි කථෙසි. කථං? ‘‘සමග්ගානඤ්හි, මහාරාජ, කොචි ඔතාරං නාම පස්සිතුං න සක්කොතීති වත්වා, **රුක්ඛධම්මජාතකං** (ජා. 1.1.74) කථෙසි . තතො ‘‘සමග්ගානං, මහාරාජ, කොචි විවරං දස්සිතුං න සක්ඛි. යදා පන අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදමකංසු, අථ තෙ නෙසාදපුත්තො ජීවිතා වොරොපෙත්වා ආදාය ගතොති විවාදෙ අස්සාදො නාම නත්ථී’’ති වත්වා, **වට්ටකජාතකං** (ජා. 1.1.118) කථෙසි. එවං ඉමානි පඤ්ච ජාතකානි කථෙත්වා අවසානෙ **අත්තදණ්ඩසුත්තං** (සු. නි. 941 ආදයො) කථෙසි.

රාජානො පසන්නා – ‘‘සචෙ සත්ථා නාගමිස්ස, මයං සහත්ථා අඤ්ඤමඤ්ඤං වධිත්වා ලොහිතනදිං පවත්තයිස්සාම. අම්හාකං පුත්තභාතරො ච ගෙහද්වාරෙ න පස්සෙය්‍යාම, සාසනපටිසාසනම්පි නො ආහරණකො නාභවිස්ස. සත්ථාරං නිස්සාය නො ජීවිතං ලද්ධං. සචෙ පන සත්ථා ආගාරං අජ්ඣාවසිස්ස දීපසහස්සද්වයපරිවාරං චතුමහාදීපරජ්ජමස්ස හත්ථගතං අභවිස්ස, අතිරෙකසහස්සං ඛො පනස්ස පුත්තා අභවිස්සංසු, තතො ඛත්තියපරිවාරො අවිචරිස්ස. තං ඛො පනෙස සම්පත්තිං පහාය නික්ඛමිත්වා සම්බොධිං පත්තො. ඉදානිපි ඛත්තියපරිවාරොයෙව විචරතූ’’ති උභයනගරවාසිනො අඩ්ඪතියානි අඩ්ඪතියානි කුමාරසතානි අදංසු. භගවාපි තෙ පබ්බාජෙත්වා මහාවනං අගමාසි. තෙසං ගරුගාරවෙන න අත්තනො රුචියා පබ්බජිතානං අනභිරති උප්පජ්ජි. පුරාණදුතියිකායොපි තෙසං – ‘‘අය්‍යාපුත්තා උක්කණ්ඨන්තු, ඝරාවාසො න සණ්ඨාතී’’තිආදීනි වත්වා සාසනං පෙසෙන්ති. තෙ ච අතිරෙකතරං උක්කණ්ඨිංසු.

භගවා ආවජ්ජෙන්තො තෙසං අනභිරතිභාවං ඤත්වා – ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ මාදිසෙන බුද්ධෙන සද්ධිං එකතො වසන්තා උක්කණ්ඨන්ති, හන්ද නෙසං කුණාලදහස්ස වණ්ණං කථෙත්වා තත්ථ නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙමී’’ති කුණාලදහස්ස වණ්ණං කථෙසි. තෙ තං දට්ඨුකාමා අහෙසුං. දට්ඨුකාමත්ථ, භික්ඛවෙ, කුණාලදහන්ති? ආම භගවාති. යදි එවං එථ ගච්ඡාමාති. ඉද්ධිමන්තානං භගවා ගමනට්ඨානං මයං කථං ගමිස්සාමාති. තුම්හෙ ගන්තුකාමා හොථ, අහං මමානුභාවෙන ගහෙත්වා ගමිස්සාමීති. සාධු, භන්තෙති. භගවා පඤ්ච භික්ඛුසතානි ගහෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා කුණාලදහෙ පතිට්ඨාය තෙ භික්ඛූ ආහ – ‘‘භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං කුණාලදහෙ යෙසං මච්ඡානං නාමං න ජානාථ මමං පුච්ඡථා’’ති.

තෙ පුච්ඡිංසු. භගවා පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං කථෙසි. න කෙවලඤ්ච, මච්ඡානංයෙව, තස්මිං වනසණ්ඩෙ රුක්ඛානම්පි පබ්බතපාදෙ ද්විපදචතුප්පදසකුණානම්පි නාමානි පුච්ඡාපෙත්වා කථෙසි. අථ ද්වීහි සකුණෙහි මුඛතුණ්ඩකෙන ඩංසිත්වා

ගහිතදණ්ඩකෙ නිසින්නො කුණාලසකුණරාජා පුරතො පච්ඡතො උභොසු ච පස්සෙසු සකුණසඞ්ඝපරිවුතො ආගච්ඡති. භික්ඛූ තං දිස්වා – ‘‘එස, භන්තෙ, ඉමෙසං සකුණානං රාජා භවිස්සති, පරිවාරා එතෙ එතස්සා’’ති මඤ්ඤාමාති. එවමෙතං, භික්ඛවෙ, අයම්පි මමෙව වංසො මම පවෙණීති. ඉදානි තාව මයං, භන්තෙ, එතෙ සකුණෙ පස්සාම. යං පන භගවා ‘‘අයම්පි මමෙව වංසො මම පවෙණී’’ති ආහ, තං සොතුකාමම්හාති. සොතුකාමත්ථ, භික්ඛවෙති? ආම භගවාති. තෙන හි සුණාථාති තීහි ගාථාසතෙහි මණ්ඩෙත්වා **කුණාලජාතකං** (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) කථෙන්තො අනභිරතිං විනොදෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මග්ගෙනෙව ච නෙසං ඉද්ධිපි ආගතා. භගවා ‘‘හොතු තාව එත්තකං තෙසං භික්ඛූන’’න්ති ආකාසෙ උප්පතිත්වා මහාවනමෙව අගමාසි. තෙපි භික්ඛූ ගමනකාලෙ දසබලස්ස ආනුභාවෙන ගන්ත්වා ආගමනකාලෙ අත්තනො ආනුභාවෙන භගවන්තං පරිවාරෙත්වා මහාවනෙ ඔතරිංසු.

භගවා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා – ‘‘එථ, භික්ඛවෙ, නිසීදථ. උපරිමග්ගත්තයවජ්ඣානං වො කිලෙසානං කම්මට්ඨානං කථෙස්සාමී’’ති කම්මට්ඨානං කථෙසි. භික්ඛූ චින්තයිංසු – ‘‘භගවා අම්හාකං අනභිරතභාවං ඤත්වා කුණාලදහං නෙත්වා අනභිරතිං විනොදෙසි, තත්ථ සොතාපත්තිඵලං පත්තානං නො ඉදානි ඉධ තිණ්ණං මග්ගානං කම්මට්ඨානං අදාසි, න ඛො පන අම්හෙහි ‘සොතාපන්නා මය’න්ති වීතිනාමෙතුං වට්ටති, පුරිසපුරිසෙහි නො භවිතුං වට්ටතී’’ති තෙ දසබලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා උට්ඨාය නිසීදනං පප්ඵොටෙත්වා විසුං විසුං පබ්භාරරුක්ඛමූලෙසු නිසීදිංසු.

භගවා චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ පකතියාපි අවිස්සට්ඨකම්මට්ඨානා, ලද්ධුපායස්ස පන භික්ඛුනො කිලමනකාරණං නාම නත්ථි. ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තා ච විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා ‘අත්තනා පටිවිද්ධගුණං ආරොචෙස්සාමා’ති මම සන්තිකං ආගමිස්සන්ති. එතෙසු ආගතෙසු දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා එකචක්කවාළෙ සන්නිපතිස්සන්ති, මහාසමයො භවිස්සති, විවිත්තෙ ඔකාසෙ මයා නිසීදිතුං වට්ටතී’’ති තතො විවිත්තෙ ඔකාසෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසීදි.

සබ්බපඨමං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. **තතො අපරො තතො අපරොති** පඤ්චසතාපි පදුමිනියං පදුමානි විය විකසිංසු. සබ්බපඨමං අරහත්තං පත්තභික්ඛු ‘‘භගවතො ආරොචෙස්සාමී’’ති පල්ලඞ්කං විනිබ්භුජිත්වා නිසීදනං පප්ඵොටෙත්වා උට්ඨාය දසබලාභිමුඛො අහොසි. **එවං අපරොපි අපරොපීති** පඤ්චසතා භත්තසාලං පවිසන්තා විය පටිපාටියාව ආගමිංසු. පඨමං ආගතො වන්දිත්වා නිසීදනං පඤ්ඤාපෙත්වා, එකමන්තං නිසීදිත්වා, පටිවිද්ධගුණං ආරොචෙතුකාමො ‘‘අත්ථි නු ඛො අඤ්ඤො කොචි? නත්ථී’’ති නිවත්තිත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො අපරම්පි අද්දස අපරම්පි අද්දසයෙවාති සබ්බෙපි තෙ ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා, අයං ඉමස්ස හරායමානො න කථෙසි, අයං ඉමස්ස හරායමානො න කථෙසි. ඛීණාසවානං කිර ද්වෙ ආකාරා හොන්ති – ‘‘අහො වත මයා පටිවිද්ධගුණං සදෙවකො ලොකො ඛිප්පමෙව පටිවිජ්ඣෙය්‍යා’’ති චිත්තං උප්පජ්ජති. පටිවිද්ධභාවං පන නිධිලද්ධපුරිසො විය න අඤ්ඤස්ස ආරොචෙතුකාමා හොන්ති.

එවං ඔසටමත්තෙ පන තස්මිං අරියමණ්ඩලෙ පාචීනයුගන්ධරපරික්ඛෙපතො අබ්භා මහිකා ධූමො රජො රාහූති, ඉමෙහි උපක්කිලෙසෙහි විප්පමුත්තං බුද්ධුප්පාදපටිමණ්ඩිතස්ස ලොකස්ස රාමණෙය්‍යකදස්සනත්ථං පාචීනදිසාය උක්ඛිත්තරජතමයමහාආදාසමණ්ඩලං විය, නෙමිවට්ටියං ගහෙත්වා, පරිවත්තියමානරජතචක්කසස්සිරිකං පුණ්ණචන්දමණ්ඩලං උල්ලඞ්ඝිත්වා, අනිලපථං පටිපජ්ජිත්ථ. ඉති එවරූපෙ ඛණෙ ලයෙ මුහුත්තෙ භගවා සක්කෙසු විහරති කපිලවත්ථුස්මිං මහාවනෙ මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහි.

තත්ථ භගවාපි මහාසම්මතස්ස වංසෙ උප්පන්නො, තෙපි පඤ්චසතා භික්ඛූ මහාසම්මතස්ස කුලෙ උප්පන්නා. භගවාපි ඛත්තියගබ්භෙ ජාතො, තෙපි ඛත්තියගබ්භෙ ජාතා. භගවාපි රාජපබ්බජිතො, තෙපි රාජපබ්බජිතා. භගවාපි සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතං චක්කවත්තිරජ්ජං නිස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතො, තෙපි සෙතච්ඡත්තං පහාය හත්ථගතානි රජ්ජානි විස්සජ්ජිත්වා පබ්බජිතා. ඉති භගවා පරිසුද්ධෙ ඔකාසෙ, පරිසුද්ධෙ රත්තිභාගෙ, සයං පරිසුද්ධො පරිසුද්ධපරිවාරො, වීතරාගො වීතරාගපරිවාරො, වීතදොසො වීතදොසපරිවාරො, වීතමොහො වීතමොහපරිවාරො, නිත්තණ්හො නිත්තණ්හපරිවාරො, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසපරිවාරො, සන්තො සන්තපරිවාරො, දන්තො දන්තපරිවාරො, මුත්තො මුත්තපරිවාරො, අතිවිය විරොචතීති. වණ්ණභූමි නාමෙසා, යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං. ඉති ඉමෙ භික්ඛූ සන්ධාය වුත්තං, ‘‘පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහී’’ති.

යෙභුය්‍යෙනාති බහුතරා සන්නිපතිතා, මන්දා න සන්නිපතිතා අසඤ්ඤී අරූපාවචරදෙවතා සමාපන්නදෙවතායො ච. තත්‍රායං සන්නිපාතක්කමො – මහාවනස්ස කිර සාමන්තා දෙවතා චලිංසු, ‘‘ආයාම භො! බුද්ධදස්සනං නාම බහූපකාරං, ධම්මස්සවනං බහූපකාරං, භික්ඛුසඞ්ඝදස්සනං බහූපකාරං. ආයාම ආයාමා’’ති! මහාසද්දං කුරුමානා ආගන්ත්වා භගවන්තඤ්ච තංමුහුත්තං අරහත්තප්පත්තඛීණාසවෙ ච වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. එතෙනෙව උපායෙන තාසං තාසං සද්දං සුත්වා සද්දන්තරඅඩ්ඪගාවුතගාවුතඅඩ්ඪයොජනයොජනාදිවසෙන තියොජනසහස්සවිත්ථතෙ හිමවන්තෙ, තික්ඛත්තුං තෙසට්ඨියා නගරසහස්සෙසු, නවනවුතියා දොණමුඛසතසහස්සෙසු, ඡනවුතියා පට්ටනකොටිසතසහස්සෙසු, ඡපණ්ණාසාය රතනාකරෙසූති සකලජම්බුදීපෙ, පුබ්බවිදෙහෙ, අපරගොයානෙ, උත්තරකුරුම්හි, ද්වීසු පරිත්තදීපසහස්සෙසූති සකලචක්කවාළෙ, තතො දුතියතතියචක්කවාළෙති එවං

දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවතා සන්නිපතිතාති වෙදිතබ්බා. දසසහස්සචක්කවාළඤ්හි ඉධ දසලොකධාතුයොති අධිප්පෙතං. තෙන වුත්තං – ''දසහි ච ලොකධාතූහි දෙවතා යෙභුය්‍යෙන සන්නිපතිතා හොන්ති''ති.

එවං සන්නිපතිතාහි දෙවතාහි සකලචක්කවාළගබ්භං යාව බ්‍රහ්මලොකා සූචිඝරෙ නිරන්තරං පක්ඛිත්තසූචීහි විය පරිපුණ්ණං හොති. තත්ථ බ්‍රහ්මලොකස්ස එවං උච්චත්තනං වෙදිතබ්බං – ලොහපාසාදෙ කිර සත්තකූටාගාරසමො පාසාණො බ්‍රහ්මලොකෙ ඨත්වා අධො ඛිත්තො චතූහි මාසෙහි පථවිං පාපුණාති. එවං මහන්තෙ ඔකාසෙ යථා හෙට්ඨා ඨත්වා ඛිත්තානි පුප්ඵානි වා ධූමො වා උපරි ගන්තුං, උපරි වා ඨත්වා ඛිත්තසාසපා හෙට්ඨා ඔතරිතුං අන්තරං න ලභන්ති, එවං නිරන්තරා දෙවතා අහෙසුං. යථා ඛො පන චක්කවත්තිරඤ්ඤො නිසින්නට්ඨානං අසම්බාධං හොති, ආගතාගතා මහෙසක්ඛා ඛත්තියා ඔකාසං ලභන්තියෙව, පරතො පරතො පන අතිසම්බාධං හොති. එවමෙව භගවතො නිසින්නට්ඨානං අසම්බාධං, ආගතාගතා මහෙසක්ඛා දෙවා ච බ්‍රහ්මානො ච ඔකාසං ලභන්තියෙව. අපි සුදං භගවතො ආසන්නාසන්නට්ඨානෙ වාලග්ගනිත්තුදනමත්තෙ පදෙසෙ දසපි වීසතිපි දෙවා සුඛුමෙ අත්තභාවෙ මාපෙත්වා අට්ඨංසු. සබ්බපරතො සට්ඨී සට්ඨී දෙවතා අට්ඨංසු.

සුද්ධාවාසකායිකානන්ති සුද්ධාවාසවාසීනං. සුද්ධාවාසා නාම සුද්ධානං අනාගාමිඛීණාසවානං ආවාසා පඤ්ච බ්‍රහ්මලොකා. **එතදහොසීති** කස්මා අහොසි? තෙ කිර බ්‍රහ්මානො සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා යථා පරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨිතා බ්‍රහ්මභවනං ඔලොකෙන්තා පච්ඡාභත්තෙ භත්තගෙහං විය සුඤ්ඤතං අද්දසංසු. තතො ''කුහිං බ්‍රහ්මානො ගතා''ති ආවජ්ජන්තා මහාසමාගමං ඤත්වා – ''අයං සමාගමො මහා, මයං ඔහීනා, ඔහීනකානං පන ඔකාසො දුල්ලභො හොති, තස්මා ගච්ඡන්තා අතුච්ඡහත්ථා හුත්වා එකෙකං ගාථං අභිසඞ්ඛරිත්වා ගච්ඡාම. තාය මහාසමාගමෙ ච අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙස්සාම, දසබලස්ස ච වණ්ණං භාසිස්සාමා''ති. ඉති තෙසං සමාපත්තිතො උට්ඨාය ආවජ්ජිතත්තා එතදහොසි.

භගවතො පුරතො පාතුරහෙසුන්ති පාළියං භගවතො සන්තිකෙ අභිමුඛට්ඨානෙයෙව ඔතිණ්ණා විය කත්වා වුත්තා, න ඛො පනෙත්ථ එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙ පන බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතායෙව ගාථා අභිසඞ්ඛරිත්වා එකො පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි, එකො දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං, එකො පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං, එකො උත්තරචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි. තතො පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා නීලකසිණං සමාපජ්ජිත්වා නීලරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං මණිවම්මං පටිමුඤ්චන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා බුද්ධවීථි නාම කෙනචි උත්තරිතුං න සක්කා, තස්මා මහතියා බුද්ධවීථියාව ආගන්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. එකමන්තං ඨිතො ඛො අත්තනා අභිසඞ්ඛතං ගාථං අභාසි.

දක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා පීතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා සුවණ්ණපභං මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං සුවණ්ණපටං පාරුපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි. පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා ලොහිතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ලොහිතකරස්මියො මුඤ්චිත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං රත්තවරකම්බලෙන පරික්ඛිපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි. උත්තරචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතිණ්ණබ්‍රහ්මා ඔදාතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ඔදාතරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං සුමනකුසුමපටං පාරුපන්තො විය අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා තථෙව අකාසි.

පාළියං පන **භගවතො පුරතො පාතුරහෙසුං. අථ ඛො තා දෙවතා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨංසූති** එවං එකක්ඛණෙ විය පුරතො පාතුභාවො ච අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨිතභාවො ච වුත්තො, සො ඉමිනා අනුක්කමෙන අහොසි, එකතො කත්වා පන දස්සිතො. ගාථාභාසනං පන පාළියම්පි විසුං විසුංයෙව වුත්තං.

තත්ථ **මහාසමයොති** මහාසමූහො. **පවනං** වුච්චති වනසණ්ඩො. උභයෙනපි භගවා ''ඉමස්මිං පන වනසණ්ඩෙ අජ්ජ මහාසමූහො සන්නිපාතො''ති ආහ. තතො යෙසං සො සන්නිපාතො, තෙ දස්සෙතුං **දෙවකායා සමාගතාති** ආහ. තත්ථ **දෙවකායාති** දෙවඝටා. **ආගතම්හ ඉමං ධම්මසමයන්ති** එවං සමාගතෙ දෙවකායෙ දිස්වා මයම්පි ඉමං ධම්මසමූහං ආගතා. කිං කාරණා? **දක්ඛිතායෙ අපරාජිතසඞ්ඝන්ති** කෙනචි අපරාජිතං අජ්ජෙව තයො මාරෙ මද්දිත්වා විජිතසඞ්ගාමං ඉමං අපරාජිතසඞ්ඝං දස්සනත්ථාය ආගතම්හාති අත්ථො. සො පන, බ්‍රහ්මා, ඉමං ගාථං භාසිත්වා, භගවන්තං අභිවාදෙත්වා, පුරත්ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියංයෙව අට්ඨාසි.

අථ දුතියො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ **තත්‍ර භික්ඛවොති** තස්මිං සන්නිපාතට්ඨානෙ භික්ඛූ. **සමාදහංසූති** සමාධිනා යොජෙසුං. **චිත්තමත්තනො උජුකං අකංසූති** අත්තනො චිත්තෙ සබ්බෙ වඞ්කකුටිලජිම්හභාවෙ හරිත්වා උජුකං අකරිංසු. **සාරථීව නෙත්තානි ගහෙත්වාති** යථා සමප්පවත්තෙසු සින්ධවෙසු ඔධස්තපතොදො සාරථී සබ්බයොත්තානි ගහෙත්වා අචොදෙන්තො අවාරෙන්තො තිට්ඨති, එවං ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතා ගුත්තද්වාරා සබ්බෙපෙතෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ ඉන්ද්‍රියානි රක්ඛන්ති පණ්ඩිතා, එතෙ දට්ඨුං ඉධාගතම්හා භගවාති, සොපි ගන්ත්වා යථාඨානෙයෙව අට්ඨාසි.

අථ තතියො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ **ඡෙත්වා ඛීලන්ති** රාගදොසමොහඛීලං ඡින්දිත්වා. **පලිඝන්ති** රාගදොසමොහපලිඝමෙව. **ඉන්දඛීලන්ති** රාගදොසමොහඉන්දඛීලමෙව . **ඌහච්ච මනෙජාති** එතෙ

තණ්හාඑජාය අනෙජා භික්ඛූ ඉන්දඛීලං ඌහච්ච සමූහනිත්වා චතූසු දිසාසු අප්පටිහතචාරිකං චරන්ති. **සුද්ධාති** නිරුපක්කිලෙසා. **විමලාති** නිම්මලා. ඉදං තස්සෙව වෙවචනං. **චක්ඛුමතාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමන්තෙන. **සුදන්තාති** චක්ඛුතොපි දන්තා සොතතොපි ඝානතොපි ජිව්හාතොපි කායතොපි මනතොපි දන්තා. **සුසුනාගාති** තරුණනාගා. තත්‍රායං වචනත්ථො – ඡන්දාදීහි න ගච්ඡන්තීති **නාගා,** තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනෙ කිලෙසෙ න ආගච්ඡන්තීති නාගා, නානප්පකාරං ආගුං න කරොන්තීති නාගා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන මහානිද්දෙසෙ (මහානි. 80) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අපිච –

''ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ,
සබ්බසංයොග විසජ්ජ බන්ධනානි;
සබ්බත්ථ න සජ්ජතී විමුත්තො,
නාගො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තා''ති. –

එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සුසුනාගාති** සුසූ නාගා, සුසුනාගභාවසම්පත්තිං පත්තාති අත්ථො. තෙ එවරූපෙ අනුත්තරෙන යොග්ගාචරියෙන දමිතෙ තරුණනාගෙ දස්සනාය ආගතම්හ භගවාති. සොපි ගන්ත්වා යථාඨානෙයෙව අට්ඨාසි.

අථ චතුත්ථො වුත්තනයෙනෙව ආගන්ත්වා අභාසි. තත්ථ **ගතාසෙති** නිබ්බෙමතිකසරණගමනෙන ගතා. සොපි ගන්ත්වා යථාඨානෙයෙව අට්ඨාසීති. සත්තමං.

8. සකලිකසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ **මද්දකුච්ඡිස්මින්ති** එවංනාමකෙ උය්‍යානෙ. තඤ්හි අජාතසත්තුම්හි කුච්ඡිගතෙ තස්ස මාතරා – ''අයං මය්හං කුච්ඡිගතො ගබ්භො රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සති. කිං මෙ ඉමිනා''ති? ගබ්භපාතනත්ථං කුච්ඡි මද්දාපිතා. තස්මා ''මද්දකුච්ඡී''ති සඞ්ඛං ගතං. මිගානං පන අභයවාසත්ථාය දින්නත්තා **මිගදායොති** වුච්චති.

තෙන ඛො පන සමයෙනාති එත්ථ අයං අනුපුබ්බිකථා – දෙවදත්තො හි අජාතසත්තුං නිස්සාය ධනුග්ගහෙ ච ධනපාලකඤ්ච පයොජෙත්වාපි තථාගතස්ස ජීවිතන්තරායං කාතුං අසක්කොන්තො ''සහත්ථෙනෙව මාරෙස්සාමී''ති ගිජ්ඣකූටපබ්බතං අභිරුහිත්වා මහන්තං කූටාගාරප්පමාණං සිලං උක්ඛිපිත්වා, ''සමණො ගොතමො චුණ්ණවිචුණ්ණො හොතූ''ති පවිජ්ඣි. මහාථාමවා කිරෙස පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙති. අට්ඨානං ඛො පනෙතං, යං බුද්ධානං පරූපක්කමෙන ජීවිතන්තරායො භවෙය්‍යාති තං තථාගතස්ස සරීරාභිමුඛං ආගච්ඡන්තං ආකාසෙ අඤ්ඤා සිලා උට්ඨහිත්වා සම්පටිච්ඡි. ද්වින්නං සිලානං සම්පහාරෙන මහන්තො පාසාණස්ස සකලිකා උට්ඨහිත්වා භගවතො පිට්ඨිපාදපරියන්තං අභිහනි, පාදො මහාඵරසුනා පහතො විය සමුග්ගතලොහිතෙන ලාඛාරසමක්ඛිතො විය අහොසි. භගවා උද්ධං උල්ලොකෙත්වා දෙවදත්තං එතදවොච – ''බහු තයා මොඝපුරිස, අපුඤ්ඤං පසුතං, යො ත්වං පදුට්ඨචිත්තො වධකචිත්තො තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙසී''ති. තතො පට්ඨාය භගවතො අඵාසු ජාතං. භික්ඛූ චින්තයිංසු – ''අයං විහාරො උජ්ජඞ්ගලො විසමො, බහූනං ඛත්තියාදීනඤ්චෙව පබ්බජිතානඤ්ච අනොකාසො''ති. තෙ තථාගතං මඤ්චසිවිකාය ආදාය මද්දකුච්ඡිං නයිංසු. තෙන වුත්තං – ''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවතො පාදො සකලිකාය ඛතො හොතී''ති.

භුසාති බලවතියො. **සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **දුක්ඛන්ති** සුඛපටික්ඛෙපො. **තිබ්බාති** බහලා. **ඛරාති** ඵරුසා. **කටුකාති** තිඛිණා. **අසාතාති** අමධුරා. න තාසු මනො අප්පෙති, න තා මනං අප්පායන්ති වඩ්ඪෙන්තීති **අමනාපා. සතො සම්පජානොති** වෙදනාධිවාසනසතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො හුත්වා. **අවිහඤ්ඤමානොති** අපීළියමානො, සම්පරිවත්තසායිතාය වෙදනානං වසං අගච්ඡන්තො.

සීහසෙය්‍යන්ති එත්ථ කාමභොගිසෙය්‍යා, පෙතසෙය්‍යා, සීහසෙය්‍යා, තථාගතසෙය්‍යාති චතස්සො සෙය්‍යා. තත්ථ ''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, කාමභොගී සත්තා වාමෙන පස්සෙන සෙන්තී''ති අයං කාමභොගිසෙය්‍යා. තෙසු හි යෙභුය්‍යෙන දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි. ''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, පෙතා උත්තානා සෙන්තී''ති අයං පෙතසෙය්‍යා. අප්පමංසලොහිතත්තා හි අට්ඨිසඞ්ඝාටජටිතා එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්ති, උත්තානාව සෙන්ති. ''යෙභුය්‍යෙන, භික්ඛවෙ, සීහො මිගරාජා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි අනුපක්ඛිපිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සෙති''ති අයං සීහසෙය්‍යා. තෙජුස්සදත්තා හි සීහො මිගරාජා ද්වෙ පුරිමපාදෙ එකස්මිං, 'පච්ඡිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා නඞ්ගුට්ඨං අන්තරසත්ථිම්හි පක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදපච්ඡිමපාදනඞ්ගුට්ඨානං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා ද්වින්නං පුරිමපාදානං මත්ථකෙ සීසං ඨපෙත්වා සයති, දිවසම්පි සයිත්වා පබුජ්ඣමානො න උත්‍රසන්තො පබුජ්ඣති, සීසං පන උක්ඛිපිත්වා පුරිමපාදාදීනං ඨිතොකාසං සල්ලක්ඛෙති'. සචෙ කිඤ්චි ඨානං විජහිත්වා ඨිතං හොති, ''නයිදං තුය්හං ජාතියා, න සූරභාවස්ස අනුරූප''න්ති අනත්තමනො හුත්වා තත්ථෙව සයති, න ගොචරාය පක්කමති. අවිජහිත්වා ඨිතෙ පන ''තුය්හං ජාතියා ච සූරභාවස්ස ච අනුරූපමිද''න්ති හට්ඨතුට්ඨො උට්ඨාය සීහවිජම්භිතං විජම්භිත්වා

කෙසරභාරං විධුනිත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමති. චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා පන ''තථාගතසෙය්‍යා''ති වුච්චති. තාසු ඉධ සීහසෙය්‍යා ආගතා. අයඤ්හි තෙජුස්සදඉරියාපථත්තා උත්තමසෙය්‍යා නාම.

පාදෙ පාදන්ති දක්ඛිණපාදෙ වාමපාදං. **අච්චාධායාති** අතිආධාය, ඊසකං අතික්කම්ම ඨපෙත්වා . ගොප්ඵකෙන හි ගොප්ඵකෙ ජාණුනා වා ජාණුම්හි සඞ්ඝට්ටියමානෙ අභිණ්හං වෙදනා උප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං න හොති, සෙය්‍යා අඵාසුකා හොති. යථා න සඞ්ඝට්ටෙති, එවං අතික්කම්ම ඨපිතෙ වෙදනා නුප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගං හොති, සෙය්‍යා ඵාසු හොති. තස්මා එවං නිපජ්ජි. **සතො සම්පජානොති** සයනපරිග්ගාහකසතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො. ''උට්ඨානසඤ්ඤ''න්ති පනෙත්ථ න වුත්තං, ගිලානසෙය්‍යා හෙසා තථාගතස්ස.

සත්තසතාති ඉමස්මිං සුත්තෙ සබ්බාපි තා දෙවතා ගිලානසෙය්‍යාට්ඨානං ආගතා. **උදානං උදානෙසීති** ගිලානසෙය්‍යං ආගතානං දොමනස්සෙන භවිතබ්බං සියා. ඉමාසං පන තථාගතස්ස වෙදනාධිවාසනං දිස්වා, ''අහො බුද්ධානං මහානුභාවතා! එවරූපාසු නාම වෙදනාසු වත්තමානාසු විකාරමත්තම්පි නත්ථි, සිරිසයනෙ අලඞ්කරිත්වා ඨපිතසුවණ්ණරූපකං විය අනිඤ්ජමානෙන කායෙන නිපන්නො, ඉදානිස්ස අධිකතරං මුඛවණ්ණො විරොචති, ආභාසම්පන්නො පුණ්ණචන්දො විය සම්පති විකසිතං විය ච අරවින්දං අස්ස මුඛං සොභති, කායෙපි වණ්ණායතනං ඉදානි සුසම්මට්ඨකඤ්චනං විය විප්පසීදතී''ති උදානං උදපාදි.

නාගො වත භොති, එත්ථ **භොති** ධම්මාලපනං. බලවන්තට්ඨෙන **නාගො. නාගවතාති** නාගභාවෙන. **සීහො වතාති**ආදීසු අසන්තාසනට්ඨෙන **සීහො**. බ්‍යත්තපරිචයට්ඨෙන කාරණාකාරණජානනෙන වා **ආජානීයො.** අප්පටිසමට්ඨෙන **නිසභො**. ගවසතජෙට්ඨකො හි උසභො, ගවසහස්සජෙට්ඨකො වසභො, ගවසතසහස්සජෙට්ඨකො නිසභොති වුච්චති. භගවා පන අප්පටිසමට්ඨෙන ආසභං ඨානං පටිජානාති. තෙනෙවෙත්ථෙන ඉධ ''නිසභො''ති වුත්තො. ධුරවාහට්ඨෙන **ධොරය්හො**. නිබ්බිසෙවනට්ඨෙන **දන්තො.**

පස්සාති අනියමිතාණත්ති. **සමාධින්ති** අරහත්තඵලසමාධිං. **සුවිමුත්තන්ති** ඵලවිමුත්තියා සුවිමුත්තං. රාගානුගතං පන චිත්තං අභිනතං නාම හොති, දොසානුගතං අපනතං. තදුභයපටික්ඛෙපෙන **න චාභිනතං න චාපනතන්ති** ආහ. **න ච සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතගතන්ති** න සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලෙසෙ නිග්ගහෙත්වා වාරිතවතං, කිලෙසානං පන ඡින්නත්තා වතං ඵලසමාධිනා සමාහිතන්ති අත්ථො. **අතික්කමිතබ්බන්ති** විහෙඨෙතබ්බං සට්ටෙතබ්බං. **අදස්සනාති** අඤ්ඤාණා. අඤ්ඤාණී හි අන්ධබාලොව එවරූපෙ සත්ථරි අපරජ්ඣෙය්‍යාති දෙවදත්තං සට්ටයමානා වදන්ති.

පඤ්චවෙදාති ඉතිහාසපඤ්චමානං වෙදානං ධාරකා. **සතං සමන්ති** වස්සසතං. **තපස්සීති** තපනිස්සිතකා හුත්වා. **චරන්ති** චරන්තා. **න සම්මාවිමුත්තන්ති** සචෙපි එවරූපා බ්‍රාහ්මණා වස්සසතං චරන්ති, චිත්තඤ්ච නෙසං සම්මා විමුත්තං න හොති. **හීනත්තරූපා න පාරං ගමා තෙති** හීනත්තසභාවා තෙ නිබ්බානඞ්ගමා න හොන්ති. ''හීනත්ථරූපා''තිපි පාඨො, හීනත්ථජාතිකා පරිහීනත්ථාති අත්ථො. **තණ්හාධිපන්නාති** තණ්හාය අජ්ඣොත්ථටා. **වතසීලබද්ධාති** අජවතකුක්කුරවතාදීහි ච වතෙහි තාදිසෙහෙව ච සීලෙහි බද්ධා. **ලූඛං තපන්ති** පඤ්චාතපතාපනං කණ්ටකසෙය්‍යාදිකං තපං. ඉදානි සා දෙවතා සාසනස්ස නිය්‍යානිකභාවං කථෙන්තී **න මානකාමස්සාති**ආදිමාහ. තං වුත්තත්ථමෙවාති. අට්ඨමං.

9. පඨමපජ්ජුන්නධීතුසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ **පජ්ජුන්නස්ස ධීතාති** පජ්ජුන්නස්ස නාම වස්සවලාහකදෙවරඤ්ඤො චාතුමහාරාජිකස්ස ධීතා. **අභිවන්දෙති** භගවා තුම්හාකං පාදෙ වන්දාමි. **චක්ඛුමතාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමන්තෙන තථාගතෙන. **ධම්මො අනුබුද්ධොති**, ''ඉදං මයා පුබ්බෙ පරෙසං සන්තිකෙ කෙවලං සුතංයෙව ආසී''ති වදති. **සාහං දානීති**, සා අහං ඉදානි. **සක්ඛි ජානාමීති**, පටිවෙධවසෙන පච්චක්ඛමෙව ජානාමි. **විගරහන්තාති**, ''හීනක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනො''ති වා ''අනිය්‍යානිකො''ති වා එවං ගරහන්තා. **රොරුවන්ති**, ද්වෙ රොරුවා – ධූමරොරුවො ච ජාලරොරුවො ච. තත්ථ ධූමරොරුවො විසුං හොති, ජාලරොරුවොති පන අවීචිමහානිරයස්සෙවෙතං නාමං. තත්ථ හි සත්තා අග්ගිම්හි ජලන්තෙ ජලන්තෙ පුනප්පුනං රවං රවන්ති, තස්මා සො ''රොරුවො''ති වුච්චති. **ඝොරන්ති** දාරුණං. **ඛන්තියා උපසමෙන උපෙතාති** රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා ගහණඛන්තියා ච රාගාදිඋපසමෙන ච උපෙතාති. නවමං.

10. දුතියපජ්ජුන්නධීතුසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **ධම්මඤ්චාති** ච සද්දෙන සඞ්ඝඤ්ච, ඉති තීණි රතනානි නමස්සමානා ඉධාගතාති වදති. **අත්ථවතීති**, අත්ථවතියො. **බහුනාපි ඛො තන්ති** යං ධම්මං සා අභාසි, තං ධම්මං බහුනාපි පරියායෙන අහං විභජෙය්‍යං. **තාදිසො ධම්මොති**, තාදිසො හි අයං භගවා ධම්මො, තංසණ්ඨිතො තප්පටිභාගො බහූහි පරියායෙහි විභජිතබ්බයුත්තකොති දස්සෙති. **ලපයිස්සාමීති**, කථයිස්සාමි. **යාවතා මෙ මනසා පරියත්තන්ති** යත්තකං මයා මනසා පරියාපුටං, තස්සත්ථං දිවසං අවත්වා මධුපටලං පීළෙන්තී විය මුහුත්තෙනෙව සංඛිත්තෙන කථෙස්සාමි. සෙසං උත්තානමෙවාති. දසමං.

සතුල්ලපකායිකවග්ගො චතුත්ථො.

5. ආදිත්තවග්ගො

1. ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා

41. ආදිත්තවග්ගස්ස පඨමෙ **ජරාය මරණෙන චාති** දෙසනාසීසමෙතං, රාගාදීහි පන එකාදසහි අග්ගීහි ලොකො ආදිත්තොව. **දානෙනාති** දානචෙතනාය. **දින්නං හොති සුනීහතන්ති** දානපුඤ්ඤචෙතනාහි දායකස්සෙව හොති සරසාමිකස්ස විය නීහතභණ්ඩකං, තෙනෙතං වුත්තං. **චොරා හරන්තීති** අදින්නෙ භොගෙ චොරාපි හරන්ති රාජානොපි, අග්ගිපි ඩහති, ඨපිතට්ඨානෙපි නස්සන්ති. **අන්තෙනාති** මරණෙන. **සරීරං සපරිග්ගහන්ති** සරීරඤ්චෙව චොරාදීනං වසෙන අවිනට්ඨභොගෙ ච. **සග්ගමුපෙතීති** වෙස්සන්තරමහාරාජාදයො විය සග්ගෙ නිබ්බත්තතීති. පඨමං.

2. කිංදදසුත්තවණ්ණනා

42. දුතියෙ **අන්නදොති** යස්මා අතිබලවාපි ද්වෙ තීණි භත්තානි අභුත්වා උට්ඨාතුං න සක්කොති, භුත්වා පන දුබ්බලොපි හුත්වා බලසම්පන්නො හොති, තස්මා ‘‘අන්නදො බලදො’’ති ආහ. **වත්ථදොති** යස්මා සුරූපොපි දුච්චොළො වා අචොළො වා විරූපො හොති ඔහීළිතො දුද්දසිකො, වත්ථච්ඡන්නො දෙවපුත්තො විය සොභති , තස්මා ‘‘වත්ථදො හොති වණ්ණදො’’ති ආහ. **යානදොති** හත්ථියානාදීනං දායකො. තෙසු පන –

> ‘‘න හත්ථියානං සමණස්ස කප්පති,
> න අස්සයානං, න රථෙන යාතුං;
> ඉදඤ්ච යානං සමණස්ස කප්පති,
> උපාහනා රක්ඛතො සීලබන්ධ’’න්ති.

තස්මා ඡත්තුපාහනකත්තරයට්ඨිමඤ්චපීඨානං දායකො, යො ච මග්ගං සොධෙති, නිස්සෙණිං කරොති, සෙතුං කරොති, නාවං පටියාදෙති, සබ්බොපි යානදොව හොති. **සුඛදො හොතීති** යානස්ස සුඛාවහනතො සුඛදො නාම හොති. **චක්ඛුදොති** අන්ධකාරෙ චක්ඛුමන්තානම්පි රූපදස්සනාභාවතො දීපදො චක්ඛුදො නාම හොති, අනුරුද්ධත්ථෙරො විය දිබ්බචක්ඛු සම්පදම්පි ලභති.

සබ්බදදො හොතීති සබ්බෙසංයෙව බලාදීනං දායකො හොති. ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සාපි සීතලාය පොක්ඛරණියා න්හායිත්වා පතිස්සයං පවිසිත්වා මුහුත්තං මඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස හි කායෙ බලං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ වණ්ණායතනං වාතාතපෙහි ඣායති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මුහුත්තං නිපන්නස්ස ච විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති ඔක්කමති, වණ්ණායතනං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විචරන්තස්ස පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති, ඛාණු පහරති, සරීසපාදිපරිස්සයො චෙව චොරභයඤ්ච උප්පජ්ජති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිපන්නස්ස සබ්බෙතෙ පරිස්සයා න හොන්ති, ධම්මං සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපීතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තස්ස උපසමසුඛං උප්පජ්ජති. තථා බහි විචරන්තස්ස ච සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි ඵන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ කූපෙ ඔතිණ්ණො විය හොති, මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති. මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අක්ඛිපසාදො ආහරිත්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරකවාටවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘සො ච සබ්බදදො හොති, යො දදාති උපස්සය’’න්ති.

අමතංදදො ච සො හොතීති පණීතභොජනස්ස පත්තං පූරෙන්තො විය අමරණදානං නාම දෙති. **යො ධම්මමනුසාසතීති** යො ධම්මං අනුසාසති, අට්ඨකථං කථෙති, පාළිං වාචෙති, පුච්ඡිතපඤ්හං විස්සජ්ජෙති, කම්මට්ඨානං ආචික්ඛති, ධම්මස්සවනං කරොති, සබ්බොපෙස ධම්මං අනුසාසති නාම. සබ්බදානානඤ්ච ඉදං ධම්මදානමෙව අග්ගන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති,
> සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාති;
> සබ්බරතිං ධම්මරති ජිනාති,
> තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාතී’’ති. (ධ. ප. 354); දුතියං;

3. අන්නසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ **අභිනන්දන්තීති** පත්ථෙන්ති. **භජතීති** උපගච්ඡති, චිත්තගහපතිසීවලිත්ථෙරාදිකෙ විය පච්ඡතො අනුබන්ධති. **තස්මාති** යස්මා ඉධලොකෙ පරලොකෙ ච අන්නදායකමෙව අනුගච්ඡති, තස්මා. සෙසං උත්තානමෙවාති. තතියං.

4. එකමූලසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථෙ **එකමූල**න්ති අවිජ්ජා තණ්හාය මූලං, තණ්හා අවිජ්ජාය. ඉධ පන තණ්හා අධිප්පෙතා. ද්වීහි සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨීහි ආවට්ටතීති **ද්විරාවට්ටා**. සා ච රාගාදීහි තීහි මලෙහි **තිමලා**. තත්‍රාස්සා මොහො සහජාතකොටියා මලං හොති, රාගදොසා උපනිස්සයකොටියා. පඤ්ච පන කාමගුණා අස්සා පත්ථරණට්ඨානා, තෙසු සා පත්ථරතීති **පඤ්චපත්ථරා**. සා ච අපූරණීයට්ඨෙන **සමුද්දො**. අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු පනෙසා ද්වාදසායතනෙසු ආවට්ටති පරිවට්ටතීති **ද්වාදසාවට්ටා**. අපතිට්ඨට්ඨෙන පන **පාතාලො**ති වුච්චතීති. එකමූලං...පෙ.... පාතාලං, අතරි ඉසි, උත්තරි සමතික්කමීති අත්ථො. චතුත්ථං.

5. අනොමසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ **අනොමනාම**න්ති සබ්බගුණසමන්නාගතත්තා අවෙකල්ලනාමං, පරිපූරනාමන්ති අත්ථො. **නිපුණත්ථදස්සි**න්ති භගවා සණ්හසුඛුමෙ ඛන්ධන්තරාදයො අත්ථෙ පස්සතීති නිපුණත්ථදස්සී. **පඤ්ඤාදද**න්ති අන්වයපඤ්ඤාධිගමාය පටිපදං කථනවසෙන පඤ්ඤාය දායකං. **කාමාලයෙ අසත්ත**න්ති පඤ්චකාමගුණාලයෙ අලග්ගං. **කමමාන**න්ති භගවා මහාබොධිමණ්ඩෙයෙව අරියමග්ගෙන ගතො, න ඉදානි ගච්ඡති, අතීතං පන උපාදාය ඉදං වුත්තං. **මහෙසි**න්ති මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසිතාරං පරියෙසිතාරන්ති. පඤ්චමං.

6. අච්ඡරාසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙ **අච්ඡරාගණසඞ්ඝුට්ඨ**න්ති අයං කිර දෙවපුත්තො සත්ථුසාසනෙ පබ්බජිත්වා වත්තපටිපත්තිං පූරයමානො පඤ්චවස්සකාලෙ පවාරෙත්වා ද්වෙමාතිකං පගුණං කත්වා කම්මාකම්මං උග්ගහෙත්වා චිත්තරුචිතං කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා සල්ලහුකවුත්තිකො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා යො භගවතා මජ්ඣිමයාමො සයනස්ස කොට්ඨාසොති අනුඤ්ඤාතො. තස්මිම්පි සම්පත්තෙ ''පමාදස්ස භායාමී''ති මඤ්චකං උක්ඛිපිත්වා රත්තිඤ්ච දිවා ච නිරාහාරො කම්මට්ඨානමෙව මනසාකාසි.

අථස්ස අබ්භන්තරෙ සත්ථකවාතා උප්පජ්ජිත්වා ජීවිතං පරියාදියිංසු. සො ධුරස්මිංයෙව කාලමකාසි. යො හි කොචි භික්ඛු චඞ්කමෙ චඞ්කමමානො වා ආලම්බනත්ථම්භං නිස්සාය ඨිතො වා චඞ්කමකොටියං චීවරං සීසෙ ඨපෙත්වා නිසින්නො වා නිපන්නො වා පරිසමජ්ඣෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ ධම්මං දෙසෙන්තො වා කාලං කරොති, සබ්බො සො ධුරස්මිං කාලං කරොති නාම. ඉති අයං චඞ්කමනෙ කාලං කත්වා උපනිස්සයමන්දතාය ආසවක්ඛයං අප්පත්තො තාවතිංසභවනෙ මහාවිමානද්වාරෙ නිද්දායිත්වා පබුජ්ඣන්තො විය පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. තාවදෙවස්ස සුවණ්ණතොරණං විය තිගාවුතො අත්තභාවො නිබ්බත්ති.

අන්තොවිමානෙ සහස්සමත්තා අච්ඡරා තං දිස්වා, ''විමානසාමිකො දෙවපුත්තො ආගතො, රමයිස්සාම න''න්ති තූරියානි ගහෙත්වා පරිවාරයිංසු. දෙවපුත්තො න තාව චුතභාවං ජානාති, පබ්බජිතසඤ්ඤීයෙව අච්ඡරා ඔලොකෙත්වා විහාරචාරිකං ආගතං මාතුගාමං දිස්වා ලජ්ජී. පංසුකූලිකො විය උපරි ඨිතං සනදුකූලං එකංසං කරොන්තො අංසකූටං පටිච්ඡාදෙත්වා ඉන්ද්‍රියානි ඔක්ඛිපිත්වා අධොමුඛො අට්ඨාසි. තස්ස කායවිකාරෙනෙව තා දෙවතා ''සමණදෙවපුත්තො අය''න්ති ඤත්වා එවමාහංසු – ''අය්‍ය, දෙවපුත්ත, දෙවලොකො නාමායං, න සමණධම්මස්ස කරණොකාසො, සම්පත්තිං අනුභවනොකාසො''ති. සො තථෙව අට්ඨාසි. දෙවතා ''න තාවායං සල්ලක්ඛෙතී''ති තූරියානි පග්ගණ්හිංසු. සො තථාපි අනොලොකෙන්තොව අට්ඨාසි.

අථස්ස සබ්බකායිකං ආදාසං පුරතො ඨපයිංසු. සො ඡායං දිස්වා චුතභාවං ඤත්වා, ''න මයා ඉමං ඨානං පත්ථෙත්වා සමණධම්මො කතො, උත්තමත්ථං අරහත්තං පත්ථෙත්වා කතො''ති සම්පත්තියා විප්පටිසාරී අහොසි, ''සුවණ්ණපටං පටිලභිස්සාමී''ති තක්කයිත්වා යුද්ධට්ඨානං ඔතිණ්ණමල්ලො මූලකමුට්ඨිං ලභිත්වා විය. සො – ''අයං සග්ගසම්පත්ති නාම සුලභා, බුද්ධානං පාතුභාවො දුල්ලභො''ති චින්තෙත්වා විමානං අපවිසිත්වාව අසම්භින්නෙනෙව සීලෙන අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො දසබලස්ස සන්තිකං ආගම්ම අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨිතො ඉමං ගාථං අභාසි.

තත්ථ **අච්ඡරාගණසඞ්ඝුට්ඨ**න්ති අච්ඡරාගණෙන ගීතවාදිතසද්දෙහි සඞ්ඝොසිතං. **පිසාචගණසෙවිත**න්ති තමෙව අච්ඡරාගණං පිසාචගණං කත්වා වදති. **වන**න්ති නන්දනවනං සන්ධාය වදති. අයඤ්හි නියාමචිත්තතාය අත්තනො ගරුභාවෙන දෙවගණං ''දෙවගණො''ති වත්තුං න රොචෙති. ''පිසාචගණො''ති වදති. නන්දනවනඤ්ච ''නන්දන''න්ති අවත්වා ''මොහන''න්ති වදති . **කථං යාත්‍රා භවිස්සතී**ති කථං නිග්ගමනං භවිස්සති, කථං අතික්කමො භවිස්සති, අරහත්තස්ස මෙ පදට්ඨානභූතං විපස්සනං ආචික්ඛථ භගවාති වදති.

අථ භගවා ''අතිසල්ලිඛතෙව අයං දෙවපුත්තො, කිං නු ඛො ඉද''න්ති? ආවජ්ජෙන්තො අත්තනො සාසනෙ පබ්බජිතභාවං ඤත්වා – ''අයං අච්චාරද්ධවීරියතාය කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො, අජ්ජාපිස්ස චඞ්කමනස්මිංයෙව අත්තභාවො අසම්භින්නෙන සීලෙන ආගතො''ති චින්තෙසි. බුද්ධා ච අකතාභිනිවෙසස්ස ආදිකම්මිකස්ස අකතපරිකම්මස්ස අන්තෙවාසිනො චිත්තකාරො භිත්තිපරිකම්මං විය – ''සීලං තාව සොධෙහි, සමාධිං

භාවෙහි, කම්මස්සකතපඤ්ඤං උජුං කරොහී''ති පඨමං පුබ්බභාගප්පටිපදං ආචික්ඛන්ති, කාරකස්ස පන යුත්තපයුත්තස්ස අරහත්තමග්ගපදට්ඨානභූතං සඞ්ඛසුබුමං සුඤ්ඤතාවිපස්සනංයෙව ආචික්ඛන්ති, අයඤ්ච දෙවපුත්තො කාරකො අභින්නසීලො, එකො මග්ගො අස්ස අනාගතොති සුඤ්ඤතාවිපස්සනං ආචික්ඛන්තො **උජුකො නාමාති**ආදිමාහ.

තත්ථ **උජුකොති** කායවඞ්කාදීනං අභාවතො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො උජුකො නාම. **අභයා නාම සා දිසාති** නිබ්බානං සන්ධායාහ. තස්මිං හි කිඤ්චි භයං නත්ථි, තං වා පත්තස්ස භයං නත්ථීති ''අභයා නාම සා දිසා''ති වුත්තං. **රථො අකූජනොති** අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොව අධිප්පෙතො. යථා හි පාකතිකරථො අක්ඛෙ වා අනබ්භඤ්ජිතෙ අතිරෙකෙසු වා මනුස්සෙසු අභිරුළ්හෙසු කූජති විරවති, න එවං අරියමග්ගො. සො හි එකප්පහාරෙන චතුරාසීතියාපි පාණසහස්සෙසු අභිරුහන්තෙසු න කූජති න විරවති. තස්මා ''අකූජනො''ති වුත්තො. **ධම්මචක්කෙහි සංයුතොති** කායිකචෙතසිකවීරියසඞ්ඛාතෙහි ධම්මචක්කෙහි සංයුත්තො.

හිරීති එත්ථ හිරිග්ගහණෙන ඔත්තප්පම්පි ගහිතමෙව හොති. **තස්ස අපාලම්බොති** යථා බාහිරකරථස්ස රථෙ ඨිතානං යොධානං අපතනත්ථාය දාරුමයං අපාලම්බනං හොති, එවං ඉමස්ස මග්ගරථස්ස අජ්ඣත්තබහිද්ධාසමුට්ඨානං හිරොත්තප්පං අපාලම්බනං. **සත්‍යස්ස පරිවාරණන්ති** රථස්ස සීහචම්මාදිපරිවාරො විය ඉමස්සාපි මග්ගරථස්ස සම්පයුත්තා සති පරිවාරණං. **ධම්මන්ති** ලොකුත්තරමග්ගං . **සම්මාදිට්ඨිපුරෙජවන්ති** විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිපුරෙජවා අස්ස පුබ්බයායිකාති සම්මාදිට්ඨිපුරෙජවො, තං සම්මාදිට්ඨිපුරෙජවං. යථා හි පඨමතරං රාජපුරිසෙහි කාණකුණිආදීනංනීහරණෙන මග්ගෙ සොධිතෙ පච්ඡා රාජා නික්ඛමති, එවමෙවං විපස්සනා සම්මාදිට්ඨියා අනිච්චාදිවසෙන ඛන්ධාදීසු සොධිතෙසු පච්ඡා භූමිලද්ධවට්ටං පරිජානමානා මග්ගසම්මාදිට්ඨි උප්පජ්ජති. තෙන වුත්තං ''ධම්මාහං සාරථිං බ්‍රූමි, සම්මාදිට්ඨිපුරෙජව''න්ති.

ඉති භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙත්වා අවසානෙ චත්තාරි සච්චානි දීපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ දෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. යථා හි රඤ්ඤො භොජනකාලෙ අත්තනො මුඛප්පමාණෙ කබළෙ උක්ඛිත්තෙ අඞ්කෙ නිසින්නො පුත්තො අත්තනො මුඛප්පමාණෙනෙව තතො කබළං කරොති, එවමෙවං භගවති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං දෙසෙන්තෙපි සත්තා අත්තනො උපනිස්සයානුරූපෙන සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණන්ති. අයම්පි දෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා භගවන්තං ගන්ධාදීහි පූජෙත්වා පක්කාමීති. ඡට්ඨං.

7. වනරොපසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ **ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නාති** කෙ ධම්මට්ඨා, කෙ සීලසම්පන්නාති පුච්ඡති. භගවා ඉමං පඤ්හං ථාවරවත්ථුනා දීපෙන්තො **ආරාමරොපාති**ආදිමාහ. තත්ථ **ආරාමරොපාති** පුප්ඵාරාමඵලාරාමරොපකා. **වනරොපාති** සයංජාතෙ අරොපිමවනෙ සීමං පරික්ඛිපිත්වා චෙතියබොධිවඞ්කමනමණ්ඩපකුටිලෙණරත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානං කාරකා ජයූපගෙ රුක්ඛෙ රොපෙත්වා දදමානාපි වනරොපායෙව නාම. **සෙතුකාරකාති** විසමෙ සෙතුං කරොන්ති, උදකෙ නාවං පටියාදෙන්ති . **පපන්ති** පානීයදානසාලං. **උදපානන්ති** යංකිඤ්චි පොක්ඛරණීතළාකාදිං. **උපස්සයන්ති** වාසාගාරං. ''උපාසය''න්තිපි පාඨො.

සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති න අකුසලවිතක්කං වා විතක්කෙන්තස්ස නිද්දායන්තස්ස වා පවඩ්ඪති. යදා යදා පන අනුස්සරති, තදා තදා තස්ස වඩ්ඪති. ඉමමත්ථං සන්ධාය ''සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී''ති වුත්තං. **ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නාති** තස්මිං ධම්මෙ ඨිතත්තා තෙනපි සීලෙන සම්පන්නත්තා ධම්මට්ඨා සීලසම්පන්නා. අථ වා එවරූපානි පුඤ්ඤානි කරොන්තානං දස කුසලා ධම්මා පූරෙන්ති, තෙසු ඨිතත්තා ධම්මට්ඨා. තෙනෙව ච සීලෙන සම්පන්නත්තා සීලසම්පන්නාති. සත්තමං.

8. ජෙතවනසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ **ඉදං හි තං ජෙතවනන්ති** අනාථපිණ්ඩිකො දෙවපුත්තො ජෙතවනස්ස චෙව බුද්ධාදීනඤ්ච වණ්ණභණනත්ථං ආගතො එවමාහ. **ඉසිසඞ්ඝනිසෙවිතන්ති** භික්ඛුසඞ්ඝනිසෙවිතං.

එවං පඨමගාථාය ජෙතවනස්ස වණ්ණං කථෙත්වා ඉදානි අරියමග්ගස්ස කථෙන්තො **කම්මං විජ්ජාති**ආදිමාහ. තත්ථ **කම්මන්ති** මග්ගචෙතනා. **විජ්ජාති** මග්ගපඤ්ඤා. **ධම්මොති** සමාධිපක්ඛිකා ධම්මා. **සීලං ජීවිතමුත්තමන්ති** සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස ජීවිතං උත්තමන්ති දස්සෙති. අථ වා **විජ්ජාති** දිට්ඨිසඞ්කප්පා. **ධම්මොති** වායාමසතිසමාධයො. **සීලන්ති** වාචාකම්මන්තාජීවා. **ජීවිතමුත්තමන්ති** එතස්මිං සීලෙ ඨිතස්ස ජීවිතං නාම උත්තමං. **එතෙන මච්චා සුජ්ඣන්තීති** එතෙන අට්ඨඞ්ගිකමග්ගෙන සත්තා විසුජ්ඣන්ති.

තස්මාති යස්මා මග්ගෙන සුජ්ඣන්ති, න ගොත්තධනෙහි, තස්මා. **යොනිසො විචිනෙ ධම්මන්ති** උපායෙන සමාධිපක්ඛියධම්මං විචිනෙය්‍ය. **එවං තත්ථ විසුජ්ඣතීති** එවං තස්මිං අරියමග්ගෙ විසුජ්ඣති. අථ වා **යොනිසො විචිනෙ ධම්මන්ති** උපායෙන පඤ්චක්ඛන්ධධම්මං විචිනෙය්‍ය. **එවං තත්ථ විසුජ්ඣතීති** එවං තෙසු චතූසු සච්චෙසු විසුජ්ඣති.

ඉදානි සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙන්තො **සාරිපුත්තොවාති**ආදිමාහ. තත්ථ **සාරිපුත්තොවාති** අවධාරණවචනං, එතෙහි පඤ්ඤාදීහි සාරිපුත්තොව සෙය්‍යොති වදති. **උපසමෙනාති** කිලෙසඋපසමෙන . **පාරං ගතොති** නිබ්බානං ගතො. යො කොචි නිබ්බානං පත්තො භික්ඛු, සො **එතාවපරමො සියා,** න ථෙරෙන උත්තරිතරො නාම අත්ථීති වදති. සෙසං උත්තානමෙවාති. අට්ඨමං.

9. මච්ඡරිසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ **මච්ඡරිනොති** මච්ඡෙරෙන සමන්නාගතා. එකච්චො හි අත්තනො වසනට්ඨානෙ භික්ඛූ හත්ථං පසාරෙත්වාපි න වන්දති, අඤ්ඤත්ථ ගතො විහාරං පවිසිත්වා සක්කච්චං වන්දිත්වා මධුරපටිසන්ථාරං කරොති – ''භන්තෙ, අම්හාකං වසනට්ඨානං නාගච්ඡථ, සම්පන්නො පදෙසො, පටිබලා මයං අය්‍යානං යාගුභත්තාදීහි උපට්ඨානං කාතු''න්ති. භික්ඛූ ''සද්ධො අයං උපාසකො''ති යාගුභත්තාදීහි සඞ්ගණ්හන්ති. අථෙකො ථෙරො තස්ස ගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරති. සො තං දිස්වා අඤ්ඤෙන වා ගච්ඡති, ඝරං වා පවිසති. සචෙපි සම්මුඛීභාවං ආගච්ඡති, හත්ථෙන වන්දිත්වා – ''අය්‍යස්ස භික්ඛං දෙථ, අහං එකෙන කම්මෙන ගච්ඡාමී''ති පක්කමති. ථෙරො සකලගාමං චරිත්වා තුච්ඡපත්තොව නික්ඛමති. ඉදං තාව මුදුමච්ඡරියං නාම, යෙන සමන්නාගතො අදායකොපි දායකො විය පඤ්ඤායති. ඉධ පන ථද්ධමච්ඡරියං අධිප්පෙතං, යෙන සමන්නාගතො භික්ඛූසු පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙසු, ''ථෙරා ඨිතා''ති වුත්තෙ, ''කිං මය්හං පාදා රුජ්ජන්තී''තිආදීනි වත්වා සිලාථම්භො විය ඛාණුකො විය ච ථද්ධො හුත්වා තිට්ඨති, සාමීචිම්පි න කරොති. **කදරියාති** ඉදං මච්ඡරිනොති පදස්සෙව වෙවචනං. මුදුකම්පි හි මච්ඡරියං ''මච්ඡරිය''න්තෙව වුච්චති, ථද්ධං පන කදරියං නාම. **පරිභාසකාති** භික්ඛූ ඝරද්වාරෙ ඨිතෙ දිස්වා, ''කිං තුම්හෙ කසිත්වා ආගතා, වපිත්වා, ලායිත්වා? මයං අත්තනොපි න ලභාම, කුතො තුම්හාකං, සීඝං නික්ඛමථා''තිආදීහි සංතජ්ජකා. **අන්තරායකරාති** දායකස්ස සග්ගන්තරායො, පටිග්ගාහකානං ලාභන්තරායො, අත්තනො උපඝාතොති ඉමෙසං අන්තරායානං කාරකා.

සම්පරායොති පරලොකො. **රතීති** පඤ්චකාමගුණරති. **ඛිඩ්ඩාති** කායිකඛිඩ්ඩාදිකා තිවිධා ඛිඩ්ඩා. **දිට්ඨෙව ධම්මෙස විපාකොති** තස්මිං නිබ්බත්තභවනෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ එස විපාකො. **සම්පරායෙ ච දුග්ගතීති** ''යමලොකං උපපජ්ජරෙ''ති වුත්තෙ සම්පරායෙ ච දුග්ගති.

වදඤ්ඤූති භික්ඛූ ඝරද්වාරෙ ඨිතා කිඤ්චාපි තුණ්හීව හොන්ති, අත්ථතො පන – ''භික්ඛං දෙථා''ති වදන්ති නාම. තත්‍ර යෙ ''මයං පචාම, ඉමෙ පන න පචන්ති, පචමානෙ පත්වා අලභන්තා කුහිං ලභිස්සන්ති''ති? දෙය්‍යධම්මං සංවිභජන්ති, තෙ වදඤ්ඤූ නාම. **පකාසන්තීති** විමානප්පභාය ජොතන්ති. **පරසම්භතෙසූති** පරෙහි සම්පිණ්ඩිතෙසු. **සම්පරායෙ ච සුග්ගතීති**, ''එතෙ සග්ගා''ති එවං වුත්තසම්පරායෙ සුගති. උභින්නම්පි වා එතෙසං තතො චවිත්වා පුන සම්පරායෙපි දුග්ගතිසුගතියෙව හොතීති. නවමං.

10. සටීකාරසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ **උපපන්නාසෙති** නිබ්බත්තිවසෙන උපගතා. **විමුත්තාති** අවිහාබ්‍රහ්මලොකස්මිං උපපත්තිසමනන්තරමෙව අරහත්තඵලවිමුත්තියා විමුත්තා. **මානුසං දෙහන්ති** ඉධ පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි එව වුත්තානි. **දිබ්බයොගන්ති** පඤ්ච උද්ධම්භාගියසංයොජනානි. **උපච්චගුන්ති** අතික්කමිංසු. **උපකොති**ආදීනි තෙසං ථෙරානං නාමානි. **කුසලී භාසසී තෙසන්ති**, ''කුසල''න්ති ඉදං වචනං ඉමස්ස අත්ථීති **කුසලී,** තෙසං ථෙරානං ත්වං කුසලං අනවජ්ජං භාසසි, ථොමෙසි පසංසසි , පණ්ඩිතොසි දෙවපුත්තාති වදති. **තං තෙ ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති** තෙ ථෙරා තං ධම්මං ඉධ තුම්හාකං සාසනෙ ජානිත්වා. **ගම්භීරන්ති** ගම්භීරත්ථං. **බ්‍රහ්මචාරී නිරාමිසොති** නිරාමිසබ්‍රහ්මචාරී නාම අනාගාමී, අනාගාමී අහොසින්ති අත්ථො. **අහුවාති** අහොසි. **සගාමෙය්‍යොති** එකගාමවාසී. පරියොසානගාථා සඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතාති. දසමං.

ආදිත්තවග්ගො පඤ්චමො.

6. ජරාවග්ගො

1. ජරාසුත්තවණ්ණනා

51. ජරාවග්ගස්ස පඨමෙ **සාධූති** ලද්ධකං භද්දකං. **සීලං යාව ජරාති** ඉමිනා ඉදං දස්සෙති – යථා මුත්තාමණිරත්තවත්ථාදීනි ආභරණානි තරුණකාලෙයෙව සොභන්ති, ජරාජිණ්ණකාලෙ තානි ධාරෙන්තො ''අයං අජ්ජාපි බාලභාවං පත්ථෙති, උම්මත්තකො මඤ්ඤෙ''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති , න එවං සීලං. සීලඤ්හි නිච්චකාලං සොභති. බාලකාලෙපි හි සීලං රක්ඛන්තං ''කිං ඉමස්ස සීලෙනා''ති? වත්තාරො නත්ථි. මජ්ඣිමකාලෙපි මහල්ලකකාලෙපීති.

සද්ධා සාධු පතිට්ඨිතාති හත්ථාළවකචිත්තගහපතිආදීනං විය මග්ගෙන ආගතා පතිට්ඨිතසද්ධා නාම සාධු. **පඤ්ඤා නරානං රතනන්ති** එත්ථ චිත්තීකතට්ඨාදීහි රතනං වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං –

“යදි චිත්තීකතන්ති රතනං, නනු භගවා චිත්තීකතො පුරිසසීහො, යෙ ච ලොකෙ චිත්තීකතා, තෙසං චිත්තීකතො භගවා. යදි රතිකරන්ති රතනං, නනු භගවා රතිකරො පුරිසසීහො, තස්ස වචනෙන චරන්තා ඣානරතිසුඛෙන අභිරමන්ති. යදි අතුලයන්ති රතනං, නනු භගවා අතුලො පුරිසසීහො. න හි සක්කා තුලෙතුං ගුණෙහි ගුණපාරමිං ගතො. යදි දුල්ලභන්ති රතනං, නනු භගවා දුල්ලභො පුරිසසීහො. යදි අනොමසත්තපරිභොගන්ති රතනං, නනු භගවා අනොමො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙනා”ති.

ඉධ පන දුල්ලභපාතුභාවට්ඨෙන පඤ්ඤා “රතන”න්ති වුත්තං. **පුඤ්ඤන්ති** පුඤ්ඤචෙතනා, සා හි අරූපත්තා පරිහරිතුං න සක්කාති. පඨමං.

2. අජරසාසුත්තවණ්ණනා

52. දුතියෙ **අජරසාති** අජීරණෙන, අවිපත්තියාති අත්ථො. සීලඤ්හි අවිපන්නමෙව සාධු හොති, විපන්නසීලං ආචරියුපජ්ඣායාදයොපි න සඞ්ගණ්හන්ති, ගතගතට්ඨානෙ නිද්ධමිතබ්බොව හොතීති. දුතියං.

3. මිත්තසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ **සත්ථොති** සද්ධිංචරො, ජඞ්ඝසත්ථො වා සකටසත්ථො වා. **මිත්තන්ති** රොගෙ උප්පන්නෙ පාටඞ්කියා වා අඤ්ඤෙන වා යානෙන හරිත්වා ඛෙමන්තසම්පාපනෙන මිත්තං. **සකෙ ඝරෙති** අත්තනො ගෙහෙ . තථාරූපෙ රොගෙ ජාතෙ පුත්තභරියාදයො ජිගුච්ඡන්ති, මාතා පන අසුචිම්පි චන්දනං විය මඤ්ඤති. තස්මා සා සකෙ ඝරෙ මිත්තං. **සහායො අත්ථජාතස්සාති** උප්පන්නකිච්චස්ස යො තං කිච්චං වහති නිත්ථරති, සො කිච්චෙසු සහ අයනභාවෙන සහායො මිත්තං, සුරාපානාදිසහායා පන න මිත්තා. **සම්පරායිකන්ති** සම්පරායහිතං. තතියං.

4. වත්ථුසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ **පුත්තා වත්ථූති** මහල්ලකකාලෙ පටිජග්ගනට්ඨෙන පුත්තා පතිට්ඨා. **පරමොති** අඤ්ඤෙසං අකථෙතබ්බස්සපි ගුය්හස්ස කථෙතබ්බයුත්තතාය භරියා පරමො සඛා නාම. චතුත්ථං.

5-7. පඨමජනසුත්තාදිවණ්ණනා

55. පඤ්චමෙ **විධාවතීති** පරසමුද්දාදිගමනවසෙන ඉතො චිතො ච විධාවති. පඤ්චමං.

56. ඡට්ඨෙ **දුක්ඛාති** වට්ටදුක්ඛතො. ඡට්ඨං.

57. සත්තමෙ **පරායණන්ති** නිප්ඵත්ති අවස්සයො. සත්තමං.

8. උප්පථසුත්තවණ්ණනා

58. අට්ඨමෙ **රාගො උප්පථොති** සුගතිඤ්ච නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තස්ස අමග්ගො. **රත්තින්දිවක්ඛයොති** රත්තිදිවෙහි, රත්තිදිවෙසු වා ඛීයති. **ඉත්ථී මලන්ති** සෙසං බාහිරමලං භස්මඛාරාදීහි ධොවිත්වා සක්කා සොධෙතුං, මාතුගාමමලෙන දුට්ඨො පන න සක්කා සුද්ධො නාම කාතුන්ති ඉත්ථී “මල”න්ති වුත්තා. **එත්ථාති** එත්ථ ඉත්ථියං පජා සජ්ජති. **තපොති** ඉන්ද්‍රියසංවරධුතඞ්ගගුණවීරියදුක්කරකාරිකානං නාමං, ඉධ පන ඨපෙත්වා දුක්කරකාරිකං සබ්බාපි කිලෙසසන්තාපිකා පටිපදා වට්ටති. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මෙථුනවිරති. අට්ඨමං.

9. දුතියසුත්තවණ්ණනා

59. නවමෙ **කිස්ස චාභිරතොති** කිස්මිං අභිරතො. **දුතියාති** සුගතිඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තස්ස දුතියිකා. **පඤ්ඤා චෙනං පසාසතීති** පඤ්ඤා එතං පුරිසං “ඉදං කරොහි, ඉදං මාකරී”ති අනුසාසති. නවමං.

10. කවිසුත්තවණ්ණනා

60. දසමෙ **ඡන්දො නිදානන්ති** ගායත්තිආදිකො ඡන්දො ගාථානං නිදානං. පුබ්බපට්ඨපනගාථා ආරභන්තො හි “කතරච්ඡන්දෙන හොතූ”ති ආරභති . **වියඤ්ජනන්ති** ජනනං. අක්ඛරං හි පදං ජනෙති, පදං ගාථං ජනෙති, ගාථා අත්ථං පකාසෙතීති. **නාමසන්නිස්සිතාති** සමුද්දාදිපණ්ණත්තිනිස්සිතා. ගාථා ආරභන්තො හි සමුද්දං වා පථවිං වා යං කිඤ්චි නාමං නිස්සයිත්වාව ආරභති. **ආසයොති** පතිට්ඨා. කවිතො හි ගාථා පවත්තන්ති. සො තාසං පතිට්ඨා හොතීති. දසමං.

ජරාවග්ගො ඡට්ඨො.

7. අද්ධවග්ගො

1. නාමසුත්තවණ්ණනා

61. අද්ධවග්ගස්ස පඨමෙ **නාමං සබ්බං අද්ධභවීති** නාමං සබ්බං අභිභවති අනුපතති. ඔපපාතිකෙන වා හි කිත්තිමෙන වා නාමෙන මුත්තො සත්තො වා සඞ්ඛාරො වා නත්ථි. යස්සපි හි රුක්ඛස්ස වා පාසාණස්ස වා ''ඉදං නාම නාම''න්ති න ජානන්ති, අනාමකොත්වෙව තස්ස නාමං හොති. පඨමං.

2-3. චිත්තසුත්තාදිවණ්ණනා

62. දුතියෙ **සබ්බෙව වසමන්වගූති** යෙ චිත්තස්ස වසං ගච්ඡන්ති, තෙසංයෙව අනවසෙසපරියාදානමෙතං. දුතියං.

63. තතියෙපි එසෙව නයො. තතියං.

4-5. සංයොජනසුත්තාදිවණ්ණනා

64. චතුත්ථෙ **කිං සු සංයොජනොති** කිං සංයොජනො කිං බන්ධනො? **විචාරණන්ති** විචරණා පාදානි. බහුවචනෙ එකවචනං කතං. **විතක්කස්ස විචාරණන්ති** විතක්කො තස්ස පාදා. චතුත්ථං.

65. පඤ්චමෙපි එසෙව නයො. පඤ්චමං.

6. අත්තහතසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ **කෙනස්සුබ්භාහතොති** කෙන අබ්භාහතො. සු-කාරො නිපාතමත්තං. **ඉච්ඡාධූපායිතොති** ඉච්ඡාය ආදිත්තො. ඡට්ඨං.

7-9. උඩ්ඩිතසුත්තාදිවණ්ණනා

67. සත්තමෙ **තණ්හාය උඩ්ඩිතොති** තණ්හාය උල්ලඞ්ඝිතො. චක්ඛුඤ්හි තණ්හාරජ්ජුනා ආවුනිත්වා රූපනාගදන්තෙ උඩ්ඩිතං, සොතාදීනි සද්දාදීසූති තණ්හාය උඩ්ඩිතො ලොකො. **මච්චුනා පිහිතොති** අනන්තරෙ අත්තභාවෙ කතං කම්මං න දූරං එකචිත්තන්තරං, බලවතියා පන මාරණන්තිකවෙදනාය පබ්බතෙන විය ඔත්ථටත්තා සත්තා තං න බුජ්ඣන්තීති ''මච්චුනා පිහිතො ලොකො''ති වුත්තං. සත්තමං.

68. අට්ඨමෙ ස්වෙව පඤ්හො දෙවතාය හෙට්ඨුපරියායවසෙන පුච්ඡිතො. අට්ඨමං.

69. නවමෙ සබ්බං උත්තානමෙව. නවමං.

10. ලොකසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ **කිස්මිං ලොකො සමුප්පන්නොති** කිස්මිං උප්පන්නෙ ලොකො උප්පන්නොති පුච්ඡති. **ඡසූති** ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු ආයතනෙසු උප්පන්නෙසු උප්පන්නොති වුච්චති. **ඡසු කුබ්බතීති** තෙසුයෙව ඡසු සන්ථවං කරොති. **උපාදායාති** තානියෙව ච උපාදාය ආගම්ම පටිච්ච පවත්තති. **විහඤ්ඤතීති** තෙසුයෙව ඡසු විහඤ්ඤති පීළියති. ඉති අජ්ඣත්තිකායතනවසෙන අයං පඤ්හො ආගතො, අජ්ඣත්තිකබාහිරානං පන වසෙන ආහරිතුං වට්ටති. ඡසු හි අජ්ඣත්තිකායතනෙසු උප්පන්නෙසු අයං උප්පන්නො නාම හොති, ඡසු බාහිරෙසු සන්ථවං කරොති, ඡන්නං අජ්ඣත්තිකානං උපාදාය ඡසු බාහිරෙසු විහඤ්ඤතීති. දසමං.

අද්ධවග්ගො සත්තමො.

8. ඡෙත්වාවග්ගො

1. ඡෙත්වාසුත්තවණ්ණනා

71. ඡෙත්වාවග්ගස්ස පඨමෙ **ඡෙත්වාති** වධිත්වා. **සුඛං සෙතීති** කොධපරිළාහෙන අපරිදය්හමානත්තා සුඛං සයති. **න සොචතීති** කොධවිනාසෙන විනට්ඨදොමනස්සත්තා න සොචති. **විසමූලස්සාති** දුක්ඛවිපාකස්ස . **මධුරග්ගස්සාති** කුද්ධස්ස පටිකුජ්ඣිත්වා, අක්කුට්ඨස්ස පච්චක්කොසිත්වා, පහටස්ස ච පටිපහරිත්වා සුඛං උප්පජ්ජති, තං සන්ධාය මධුරග්ගොති වුත්තො. ඉමස්මිං හි ඨානෙ පරියොසානං අග්ගන්ති වුත්තං. **අරියාති** බුද්ධාදයො. පඨමං.

2. රථසුත්තවණ්ණනා

72. දුතියෙ පඤ්ඤායති එතෙනාති **පඤ්ඤාණං. ධජො රථස්සාති** මහන්තස්මිං හි සඞ්ගාමසීසෙ දූරතොව ධජං දිස්වා ''අසුකරඤ්ඤො නාම අයං රථො''ති රථො පාකටො හොති. තෙන වුත්තං ''ධජො රථස්ස පඤ්ඤාණ''න්ති. **අග්ගිපි** දූරතොව ධූමෙන පඤ්ඤායති. චොළරට්ඨං පණ්ඩුරට්ඨන්ති එවං **රට්ඨම්පි** රඤ්ඤා පඤ්ඤායති. චක්කවත්තිරඤ්ඤො ධීතාපි පන **ඉත්ථී** ''අසුකස්ස නාම හරියා''ති හත්තාරං පත්වාව පඤ්ඤායති. තස්මා **ධූමො පඤ්ඤාණමග්ගිනොති**ආදි වුත්තං. දුතියං.

3. විත්තසුත්තවණ්ණනා

73. තතියෙ **සද්ධීධ විත්තන්ති** යස්මා සද්ධො සද්ධාය මුත්තමණිආදීනිපි විත්තානි ලභති, තිස්සොපි කුලසම්පදා, ඡ කාමසග්ගානි, නව බ්‍රහ්මලොකෙ පත්වා පරියොසානෙ අමතමහානිබ්බානදස්සනම්පි ලභති, තස්මා මණිමුත්තාදීහි විත්තෙහි සද්ධාවිත්තමෙව සෙට්ඨං. **ධම්මොති** දසකුසලකම්මපථො. **සුඛමාවහතීති** සබ්බම්පි සාසවානාසවං අසංකිලිට්ඨසුඛං ආවහති. **සාදුතරන්ති** ලොකස්මිං ලොණම්බිලාදීනං සබ්බරසානං සච්චමෙව මධුරතරං. සච්චස්මිං හි ඨිතා සීසවෙගං නදිම්පි නිවත්තෙන්ති, විසම්පි නිම්මද්දෙන්ති, අග්ගිම්පි පටිබාහන්ති, දෙවම්පි වස්සාපෙන්ති, තස්මා තං සබ්බරසානං මධුරතරන්ති වුත්තං. **පඤ්ඤාජීවිං ජීවිතමාහු සෙට්ඨන්ති** යො පඤ්ඤාජීවී ගහට්ඨො සමානො පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාය සලාකභත්තාදීනි පට්ඨපෙත්වා පඤ්ඤාය ජීවති, පබ්බජිතො වා පන ධම්මෙන උප්පන්නෙ පච්චයෙ ''ඉදමත්ථ''න්ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තො කම්මට්ඨානං ආදාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරියඵලාධිගමවසෙන පඤ්ඤාය ජීවති, තං පඤ්ඤාජීවිං පුග්ගලං සෙට්ඨං ජීවිතං ජීවතීති ආහු. තතියං.

4. වුට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

74. චතුත්ථෙ **බීජන්ති** උප්පතන්තානං සත්තවිධං ධඤ්ඤබීජං සෙට්ඨං. තස්මිඤ්හි උග්ගතෙ ජනපදො ඛෙමො හොති සුභික්ඛො. **නිපතතන්ති** නිපතන්තානං මෙඝවුට්ඨි සෙට්ඨා. මෙඝවුට්ඨියඤ්හි සති විවිධානි සස්සානි උප්පජ්ජන්ති, ජනපදා ඵීතා හොන්ති ඛෙමා සුභික්ඛා. **පවජමානානන්ති** ජඞ්ගමානං පදසා චරමානානං ගාවො සෙට්ඨා. තා නිස්සාය හි සත්තා පඤ්ච ගොරසෙ පරිභුඤ්ජමානා සුඛං විහරන්ති. **පවදතන්ති** රාජකුලමජ්ඣාදීසු වදන්තානං පුත්තො වරො. සො හි මාතාපිතූනං අනත්ථාවහං න වදති.

විජ්ජා උප්පතතං සෙට්ඨාති පුරිමපඤ්හෙ කිර සුත්වා සමීපෙ ඨිතා එකා දෙවතා ''දෙවතෙ, කස්මා ත්වං එතං පඤ්හං දසබලං පුච්ඡසි? අහං තෙ කථෙස්සාමී''ති අත්තනො ඛන්තියා ලද්ධියා පඤ්හං කථෙසි. අථ නං ඉතරා දෙවතා ආහ – ''යාව පධංසී වදෙසි දෙවතෙ යාව පගබ්භා මුඛරා, අහං බුද්ධං භගවන්තං පුච්ඡාමි. ත්වං මය්හං කස්මා කථෙසී''ති? නිවත්තෙත්වා තදෙව පඤ්හං දසබලං පුච්ඡි. අථස්සා සත්ථා විස්සජ්ජෙන්තො **විජ්ජා උප්පතතන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **විජ්ජාති** චතුමග්ගවිජ්ජා. සා හි උප්පතමානා සබ්බාකුසලධම්මෙ සමුග්ඝාතෙති. තස්මා ''උප්පතතං සෙට්ඨා''ති වුත්තා. **අවිජ්ජාති** වට්ටමූලකමහාඅවිජ්ජා. සා හි නිපතන්තානං ඔසීදන්තානං වරා. **පවජමානානන්ති** පදසා චරමානානං ජඞ්ගමානං අනොමපුඤ්ඤක්ඛෙත්තභූතො සඞ්ඝො වරො. තඤ්හි තත්ථ තත්ථ දිස්වා පසන්නචිත්තා සත්තා සොත්ථිං පාපුණන්ති. **බුද්ධොති** යාදිසො පුත්තො වා හොතු අඤ්ඤො වා, යෙසං කෙසඤ්චි වදමානානං බුද්ධො වරො. තස්ස හි ධම්මදෙසනං ආගම්ම අනෙකසතසහස්සානං පාණානං බන්ධනමොක්ඛො හොතීති. චතුත්ථං.

5. භීතාසුත්තවණ්ණනා

75. පඤ්චමෙ **කිංසූධ භීතාති** කිං භීතා? **මග්ගො චනෙකායතනප්පවුත්තොති** අට්ඨතිංසාරම්මණවසෙන අනෙකෙහි කාරණෙහි කථිතො. එවං සන්තෙ කිස්ස භීතා හුත්වා අයං ජනතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො අග්ගහෙසීති වදති. **භූරිපඤ්ඤාති** බහුපඤ්ඤ උස්සන්නපඤ්ඤ. **පරලොකං න භායෙති** ඉමස්මා ලොකා පරං ලොකං ගච්ඡන්තො න භායෙය්‍ය. **පණිධායාති** ඨපෙත්වා. **බහ්වන්නපානං ඝරමාවසන්තොති** අනාථපිණ්ඩිකාදයො විය බහ්වන්නපානෙ ඝරෙ වසන්තො. **සංවිභාගීති** අච්ඡරාය ගහිතම්පි තබෙන එාලෙත්වා පරස්ස දත්වාව භුඤ්ජනසීලො. **වදඤ්ඤූති** වුත්තත්ථමෙව.

ඉදානි ගාථාය අඞ්ගානි උද්ධරිත්වා දස්සෙතබ්බානි – ''වාච''න්ති හි ඉමිනා චත්තාරි වචීසුචරිතානි ගහිතානි, ''මනෙනා''තිපදෙන තීණි මනොසුචරිතානි, ''කායෙනා''ති පදෙන තීණි කායසුචරිතානි. ඉති ඉමෙ දස කුසලකම්මපථා පුබ්බසුද්ධිඅඞ්ගං නාම. **බහ්වන්නපානං ඝරමාවසන්තොති** ඉමිනා යඤ්ඤඋපක්ඛරො ගහිතො. **සද්ධොති** එකමඞ්ගං,

මුදූති එකං, **සංවිභාගීති** එකං, **වදඤ්ඤූති** එකං. ඉති ඉමානි චත්තාරි අඞ්ගානි සන්ධාය ‘‘එතෙසු ධම්මෙසු ඨිතො චතුසූ’’ති ආහ.

අපරොපි පරියායො – වාචන්තිආදීනි තීණි අඞ්ගානි, බහ්වන්නපානන්ති ඉමිනා යඤ්ඤඋපක්ඛරොව ගහිතො, සද්ධො මුදු සංවිභාගී වදඤ්ඤූති එකං අඞ්ගං. අපරො දුකනයො නාම හොති. ‘‘වාචං මනඤ්චා’’ති ඉදමෙකං අඞ්ගං, ‘‘කායෙන පාපානි අකුබ්බමානො, බහ්වන්නපානං ඝරමාවසන්තො’’ති එකං, ‘‘සද්ධො මුදූ’’ති එකං, ‘‘සංවිභාගී වදඤ්ඤූ’’ති එකං. එතෙසු චතුසු ධම්මෙසු ඨිතො ධම්මෙ ඨිතො නාම හොති. සො ඉතො පරලොකං ගච්ඡන්තො න භායති. පඤ්චමං.

6. නජීරතිසුත්තවණ්ණනා

76. ඡට්ඨෙ **නාමගොත්තං න ජීරතීති** අතීතබුද්ධානං යාවජ්ජදිවසා නාමගොත්තං කථීයති, තස්මා න ජීරතීති වුච්චති. පොරාණා පන ‘‘අද්ධානෙ ගච්ඡන්තෙ න පඤ්ඤායිස්සති, ජීරණසභාවො පන න හොතියෙවා’’ති වදන්ති. **ආලස්යන්ති** ආලසියං, යෙන ඨිතට්ඨානෙ ඨිතොව, නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නොව හොති, තෙලෙපි උත්තරන්තෙ ඨිතිං න කරොති. **පමාදොති** නිද්දාය වා කිලෙසවසෙන වා පමාදො. **අනුට්ඨානන්ති** කම්මසමයෙ කම්මකරණවීරියාභාවො. **අසංයමොති** සීලසඤ්ඤමාභාවො විස්සට්ඨාචාරතා. **නිද්දාති** සොප්පබහුලතා. තාය ගච්ඡන්තොපි ඨිතොපි නිසින්නොපි නිද්දායති, පගෙව නිපන්නො. **තන්දීති** අතිච්ඡාතාදිවසෙන ආගන්තුකාලසියං. **තෙ ඡිද්දෙති** තානි ඡ ඡිද්දානි විවරානි. **සබ්බසොති** සබ්බාකාරෙන. **තන්ති** නිපාතමත්තං. **විවජ්ජයෙති** වජ්ජෙය්‍ය ජහෙය්‍ය. ඡට්ඨං.

7. ඉස්සරියසුත්තවණ්ණනා

77. සත්තමෙ **සත්ථමලන්ති** මලග්ගහිතසත්ථං. **කිං සු හරන්තං වාරෙන්තීති** කං හරන්තං නිසෙධෙන්ති. **වසොති** ආණාපවත්තනං. **ඉත්ථීති** අවිස්සජ්ජනීයභණ්ඩත්තා ‘‘ඉත්ථී භණ්ඩානමුත්තමං, වරභණ්ඩ’’න්ති ආහ. අථ වා සබ්බෙපි බොධිසත්තා ච චක්කවත්තිනො ච මාතුකුච්ඡියංයෙව නිබ්බත්තන්තීති ‘‘ඉත්ථී භණ්ඩානමුත්තම’’න්ති ආහ. **කොධො සත්ථමලන්ති** කොධො මලග්ගහිතසත්ථසදිසො, පඤ්ඤාසත්ථස්ස වා මලන්ති සත්ථමලං. **අබ්බුදන්ති** විනාසකාරණං, චොරා ලොකස්මිං විනාසකාති අත්ථො. **හරන්තොති** සලාකභත්තාදීනි ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො. සලාකභත්තාදීනි හි පට්ඨපිතකාලෙයෙව මනුස්සෙහි පරිච්චත්තානි. තෙසං තානි හරන්තො සමණො පියො හොති, අනාහරන්තෙ පුඤ්ඤහානිං නිස්සාය විප්පටිසාරිනො හොන්ති. සත්තමං.

8. කාමසුත්තවණ්ණනා

78. අට්ඨමෙ **අත්තානං න දදෙති** පරස්ස දාසං කත්වා අත්තානං න දදෙය්‍ය ඨපෙත්වා සබ්බබොධිසත්තෙති වුත්තං. **න පරිච්චජෙති** සීහබ්‍යග්ඝාදීනං න පරිච්චජෙය්‍ය සබ්බබොධිසත්තෙ ඨපෙත්වායෙවාති වුත්තං. **කල්‍යාණන්ති** සණ්හං මුදුකං. **පාපිකන්ති** ඵරුසං වාචං. අට්ඨමං.

9. පාථෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

79. නවමෙ **සද්ධා බන්ධති පාථෙය්‍යන්ති** සද්ධං උප්පාදෙත්වා දානං දෙති, සීලං රක්ඛති, උපොසථකම්මං කරොති, තෙනෙතං වුත්තං. **සිරීති** ඉස්සරියං. **ආසයොති** වසනට්ඨානං. ඉස්සරියෙ හි අභිමුඛීභූතෙ ථලතොපි ජලතොපි භොගා ආගච්ඡන්තියෙව. තෙනෙතං වුත්තං. **පරිකස්සතීති** පරිකඩ්ඪති. නවමං.

10. පජ්ජොතසුත්තවණ්ණනා

80. දසමෙ **පජ්ජොතොති** පදීපො විය හොති. **ජාගරොති** ජාගරබ්‍රාහ්මණො විය හොති. **ගාවො කම්මෙ සජීවානන්ති** කම්මෙන සහ ජීවන්තානං ගාවොව කම්මෙ කම්මසහායා කම්මදුතියකා නාම හොන්ති. ගොමණ්ඩලෙහි සද්ධිං කසිකම්මාදීනි නිප්ඵජ්ජන්ති. **සීතස්ස ඉරියාපථොති** සීතං අස්ස සත්තකායස්ස ඉරියාපථො ජීවිතවුත්ති. **සීතන්ති** නඞ්ගලං. යස්ස හි නඞ්ගලෙහි ඛෙත්තං අප්පමත්තකම්පි කට්ඨං න හොති, සො කථං ජීවිස්සතීති වදති. දසමං.

11. අරණසුත්තවණ්ණනා

81. එකාදසමෙ **අරණාති** නික්කිලෙසා. **වුසිතන්ති** වුසිතවාසො. **භොජිස්සියන්ති** අදාසභාවො. **සමණාති** ඛීණාසවසමණා. තෙ හි එකන්තෙන අරණා නාම. **වුසිතං න නස්සතීති** තෙසං අරියමග්ගවාසො න නස්සති. **පරිජානන්තීති** පුථුජ්ජනකල්‍යාණකතො පට්ඨාය සෙඛා ලොකියලොකුත්තරාය පරිඤ්ඤාය පරිජානන්ති. **භොජිස්සියන්ති** ඛීණාසවසමණානංයෙව නිච්චං භුජිස්සභාවො නාම. **වන්දන්තීති** පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය වන්දන්ති.

පතිට්ඨිතන්ති සීලෙ පතිට්ඨිතං . **සමණීධා**ති සමණං ඉධ. **ජාතිහීනන්**ති අපි චණ්ඩාලකුලා පබ්බජිතං. **ඛත්තියා**ති න කෙවලං ඛත්තියාව, දෙවාපි සීලසම්පන්නං සමණං වන්දන්තියෙවාති. එකාදසමං.

ජෙත්වාවග්ගො අට්ඨමො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

දෙවතාසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දෙවපුත්තසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. පඨමකස්සපසුත්තවණ්ණනා

82. දෙවපුත්තසංයුත්තස්ස පඨමෙ **දෙවපුත්තො**ති දෙවානඤ්හි අඞ්කෙ නිබ්බත්තා පුරිසා දෙවපුත්තා නාම, ඉත්ථියො දෙවධීතරො නාම හොන්ති. නාමවසෙන අපාකටාව ''අඤ්ඤතරා දෙවතා''ති වුච්චති, පාකටො ''ඉත්ථන්නාමො දෙවපුත්තො''ති. තස්මා හෙට්ඨා ''අඤ්ඤතරා දෙවතා''ති වත්වා ඉධ ''දෙවපුත්තො''ති වුත්තං. **අනුසාසන්**ති අනුසිට්ඨිං. අයං කිර දෙවපුත්තො භගවතා සම්බොධිතො සත්තමෙ වස්සෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා තිදසපුරෙ වස්සං උපගම්ම අභිධම්මං දෙසෙන්තෙන ඣානවිභඞ්ගෙ – ''භික්ඛූති සමඤ්ඤාය භික්ඛු, පටිඤ්ඤාය භික්ඛූ''ති (විභ. 510). එවං භික්ඛුනිද්දෙසං කථීයමානං අස්සොසි. ''එවං විතක්කෙථ, මා එවං විතක්කයිත්ථ, එවං මනසිකරොථ, මා එවං මනසාකත්ථ. ඉදං පජහථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරථා''ති (පාරා. 19). එවරූපං පන භික්ඛුඔවාදං භික්ඛුඅනුසාසනං න අස්සොසි. සො තං සන්ධාය – ''භික්ඛුං භගවා පකාසෙසි, නො ච භික්ඛුනො අනුසාස''න්ති ආහ.

තෙන හීති යස්මා මයා භික්ඛුනො අනුසිට්ඨි න පකාසිතාති වදසි, තස්මා. **තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිභාතූ**ති තුය්හෙවෙසා අනුසිට්ඨිපකාසනා උපට්ඨාතූති. යො හි පඤ්හං කථෙතුකාමො හොති, න ච සක්කොති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා කථෙතුං. යො වා න කථෙතුකාමො හොති, සක්කොති පන කථෙතුං. යො වා නෙව කථෙතුකාමො හොති, කථෙතුං න ච සක්කොති. සබ්බෙසම්පි තෙසං භගවා පඤ්හං භාරං න කරොති. අයං පන දෙවපුත්තො කථෙතුකාමො චෙව, සක්කොති ච කථෙතුං. තස්මා තස්සෙව භාරං කරොන්තො භගවා එවමාහ. සොපි පඤ්හං කථෙසි.

තත්ථ **සුභාසිතස්ස සික්ඛෙථා**ති සුභාසිතං සික්ඛෙය්‍ය, චතුසච්චනිස්සිතං දසකථාවත්ථුනිස්සිතං සත්තතිංසබොධිපක්ඛියනිස්සිතං චතුබ්බිධං වචීසුචරිතමෙව සික්ඛෙය්‍ය. **සමණූපාසනස්ස චා**ති සමණෙහි උපාසිතබ්බං සමණූපාසනං නාම අට්ඨතිංසභෙදං කම්මට්ඨානං, තම්පි සික්ඛෙය්‍ය භාවෙය්‍යාති අත්ථො. බහුස්සුතානං වා භික්ඛූනං උපාසනම්පි සමණූපාසනං. තම්පි 'කිං, භන්තෙ, කුසල''න්තිආදිනා පඤ්හපුච්ඡනෙන පඤ්ඤාවුද්ධත්ථං සික්ඛෙය්‍ය. **චිත්තවූපසමස්ස චා**ති අට්ඨසමාපත්තිවසෙන චිත්තවූපසමං සික්ඛෙය්‍ය. ඉති දෙවපුත්තෙන තිස්සො සික්ඛා කථිතා හොන්ති. පුරිමපදෙන හි අධිසීලසික්ඛා කථිතා, දුතියපදෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, චිත්තවූපසමෙන අධිචිත්තසික්ඛාති එවං ඉමාය ගාථාය සකලම්පි සාසනං පකාසිතමෙව හොති. පඨමං.

2. දුතියකස්සපසුත්තවණ්ණනා

83. දුතියෙ **ඣායී**ති ද්වීහි ඣානෙහි ඣායී. **විමුත්තචිත්තො**ති කම්මට්ඨානවිමුත්තියා විමුත්තචිත්තො. **හදයස්සානුපත්ති**න්ති අරහත්තං. **ලොකස්සා**ති සඞ්ඛාරලොකස්ස. **අනිස්සිතො**ති තණ්හාදිට්ඨීහි අනිස්සිතො, තණ්හාදිට්ඨියො වා අනිස්සිතො. **තදානිසංසො**ති අරහත්තානිසංසො. ඉදං වුත්තං හොති – අරහත්තානිසංසො භික්ඛු අරහත්තං පත්ථෙන්තො ඣායී භවෙය්‍ය, සුවිමුත්තචිත්තො භවෙය්‍ය, ලොකස්ස උදයබ්බයං ඤත්වා අනිස්සිතො භවෙය්‍ය. තන්තිධම්මො පන ඉමස්මිං සාසනෙ පුබ්බභාගොති. දුතියං.

3-4. මාඝසුත්තාදිවණ්ණනා

84. තතියෙ **මාඝො**ති සක්කස්සෙතං නාමං. ස්වෙව වත්තෙන අඤ්ඤෙ අභිභවිත්වා දෙවිස්සරියං පත්තොති **වත්‍රභූ**, වත්‍රනාමකං වා අසුරං අභිභවතීති වත්‍රභූ. තතියං.

85. චතුත්ථං වුත්තත්ථමෙව. චතුත්ථං.

5. දාමලිසුත්තවණ්ණනා

86. පඤ්චමෙ **න තෙනාසීසතෙ භව**න්ති තෙන කාරණෙන යං කිඤ්චි භවං න පත්ථෙති. ආයතපග්ගහො නාමෙස දෙවපුත්තො, ඛීණාසවස්ස කිච්චවොසානං නත්ථි. ඛීණාසවෙන හි ආදිතො අරහත්තප්පත්තියා වීරියං කතං , අපරභාගෙ මයා අරහත්තං පත්තන්ති මා තුණ්හී භවතු, තථෙව වීරියං දළ්හං කරොතු පරක්කමතූති චින්තෙත්වා එවමාහ.

අථ භගවා ''අයං දෙවපුත්තො ඛීණාසවස්ස කිච්චවොසානං අකථෙන්තො මම සාසනං අනිය්‍යානිකං කථෙති, කිච්චවොසානමස්ස කථෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා **නත්ථි කිච්ච**න්තිආදිමාහ. තීසු කිර පිටකෙසු අයං ගාථා අසංකිණ්ණා. භගවතා හි අඤ්ඤත්ථ වීරියස්ස දොසො නාම දස්සිතො නත්ථි. ඉධ පන ඉමං දෙවපුත්තං පටිබාහිත්වා ''ඛීණාසවෙන පුබ්බභාගෙ ආසවක්ඛයත්ථාය අරඤ්ඤෙ වසන්තෙන කම්මට්ඨානං ආදාය වීරියං කතං, අපරභාගෙ සචෙ ඉච්ඡති,

කරොතු, නො වෙ ඉච්ඡති, යථාසුඛං විහරතූ''ති ඛීණාසවස්ස කිච්චවොසානදස්සනත්ථං එවමාහ. තත්ථ **ගාධන්ති** පතිට්ඨං. පඤ්චමං.

6. කාමදසුත්තවණ්ණනා

87. ඡට්ඨෙ **දුක්කරන්ති** අයං කිර දෙවපුත්තො පුබ්බයොගාවචරො බහලකිලෙසතාය සප්පයොගෙන කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙන්තො සමණධම්මං කත්වා පුබ්බූපනිස්සයමන්දතාය අරියභූමිං අප්පත්වාව කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො. සො ''තථාගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා දුක්කරභාවං ආරොචෙස්සාමී''ති ආගන්ත්වා එවමාහ. තත්ථ **දුක්කරන්ති** දසපි වස්සානි...පෙ.... සට්ඨිපි යදෙතං එකන්තපරිසුද්ධස්ස සමණධම්මස්ස කරණං නාම, තං දුක්කරං. **සෙඛාති** සත්ත සෙඛා. **සීලසමාහිතාති** සීලෙන සමාහිතා සමුපෙතා. **ඨිතත්තාති** පතිට්ඨිතසභාවා. එවං පුච්ඡිතපඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි උපරිපඤ්හසමුට්ඨාපනත්ථං **අනගාරියුපෙතස්සාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අනගාරියුපෙතස්සාති** අනගාරියං නිග්ගෙහභාවං උපෙතස්ස. සත්තභූමිකෙපි හි පාසාදෙ වසන්තො භික්ඛු වුඩ්ඪතරෙන ආගන්ත්වා ''මය්හං ඉදං පාපුණාතී''ති වුත්තෙ පත්තචීවරං ආදාය නික්ඛමතෙව. තස්මා ''අනගාරියුපෙතො''ති වුච්චති. **තුට්ඨීති** චතුපච්චයසන්තොසො. **භාවනායාති** චිත්තවූපසමභාවනාය.

තෙ ඡෙත්වා මච්චුනො ජාලන්ති යෙ රත්තින්දිවං ඉන්ද්‍රියූපසමෙ රතා, තෙ දුස්සමාදහං චිත්තං සමාදහන්ති. යෙ ච සමාහිතචිත්තා, තෙ චතුපච්චයසන්තොසං පූරෙන්තා න කිලමන්ති. යෙ සන්තුට්ඨා, තෙ සීලං පූරෙන්තා න කිලමන්ති . යෙ සීලෙ පතිට්ඨිතා සත්ත සෙඛා, තෙ අරියා මච්චුනො ජාලසඞ්ඛාතං කිලෙසජාලං ඡින්දිත්වා ගච්ඡන්ති. **දුග්ගමොති** ''සච්චමෙතං, භන්තෙ, යෙ ඉන්ද්‍රියූපසමෙ රතා, තෙ දුස්සමාදහං සමාදහන්ති...පෙ.... යෙ සීලෙ පතිට්ඨිතා, තෙ මච්චුනො ජාලං ඡින්දිත්වා ගච්ඡන්ති''. කිං න ගච්ඡිස්සන්ති? අයං පන දුග්ගමො භගවා විසමො මග්ගොති ආහ. තත්ථ කිඤ්චාපි අරියමග්ගො නෙව දුග්ගමො න විසමො, පුබ්බභාගපටිපදාය පනස්ස බහූ පරිස්සයා හොන්ති. තස්මා එවං වුත්තො. **අවංසිරාති** ඤාණසිරෙන අධොසිරා හුත්වා පපතන්ති. අරියමග්ගං ආරොහිතුං අසමත්ථතායෙව ච තෙ අනරියමග්ගෙ පපතන්තීති ච වුච්චන්ති. **අරියානං සමො මග්ගොති** ස්වෙව මග්ගො අරියානං සමො හොති. **විසමෙ සමාති** විසමෙපි සත්තකායෙ සමායෙව. ඡට්ඨං.

7. පඤ්චාලචණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

88. සත්තමෙ **සම්බාධෙති** නීවරණසම්බාධං කාමගුණසම්බාධන්ති ද්වෙ සම්බාධා. තෙසු ඉධ නීවරණසම්බාධං අධිප්පෙතං. **ඔකාසන්ති** ඣානස්සෙතං නාමං. **පටිලීනනිසභොති** පටිලීනසෙට්ඨො. පටිලීනො නාම පහීනමානො වුච්චති. යථාහ – ''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පටිලීනො හොති . ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අස්මිමානො පහීනො හොති උච්ඡින්නමූලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංකතො ආයතිං අනුප්පාදධම්මො''ති (අ. නි. 4.38; මහානි. 87). **පච්චලත්ථංසූති** පටිලභිංසු. **සම්මා තෙති** යෙ නිබ්බානපත්තියා සතිං පටිලභිංසු, තෙ ලොකුත්තරසමාධිනාපි සුසමාහිතාති මිස්සකජ්ඣානං කථිතං. සත්තමං.

8. තායනසුත්තවණ්ණනා

89. අට්ඨමෙ **පුරාණතිත්ථකරොති** පුබ්බෙ තිත්ථකරො. එත්ථ ච තිත්ථං නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො, තිත්ථකරො නාම තාසං උප්පාදකො සත්ථා. සෙය්‍යථිදං නන්දො, වච්ඡො, කිසො, සංකිච්චො. පූරණාදයො පන තිත්ථියා නාම. අයං පන දිට්ඨිං උප්පාදෙත්වා කථං සග්ගෙ නිබ්බත්තොති? කම්මවාදිතාය. එස කිර උපොසථභත්තාදීනි අදාසි, අනාථානං වත්තං පට්ඨපෙසි, පතිස්සයෙ අකාසි, පොක්ඛරණියො ඛණාපෙසි, අඤ්ඤම්පි බහුං කල්‍යාණං අකාසි. සො තස්ස නිස්සන්දෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තො, සාසනස්ස පන නිය්‍යානිකභාවං ජානාති. සො තථාගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සාසනානුච්ඡවිකා වීරියප්පටිසංයුත්තා ගාථා වක්ඛාමීති ආගන්ත්වා **ඡින්ද සොතන්ති**ආදිමාහ.

තත්ථ **ඡින්දාති** අනියමිතආණත්ති. **සොතන්ති** තණ්හාසොතං. **පරක්කම්මාති** පරක්කමිත්වා වීරියං කත්වා. **කාමෙති** කිලෙසකාමෙපි වත්ථුකාමෙපි. **පනුදාති** නීහර. **එකත්තන්ති** ඣානං. ඉදං වුත්තං හොති – කාමෙ අප්පහිත්වා මුනි ඣානං න උපපජ්ජති, න පටිලභතීති අත්ථො. **කයිරා චෙ කයිරාථෙනන්ති** යදි වීරියං කරෙය්‍ය, කරෙය්‍යාථ, තං වීරියං න ඔසක්කෙය්‍ය. **දළ්හමෙනං පරක්කමෙති** දළ්හං එනං කරෙය්‍ය. **සිථිලො හි පරිබ්බාජොති** සිථිලගහිතා පබ්බජ්ජා. **භිය්‍යො ආකිරතෙ රජන්ති** අතිරෙකං උපරි කිලෙසරජං ආකිරති. **අකතං දුක්කටං සෙය්‍යොති** දුක්කටං අකතමෙව සෙය්‍යො. **යං කිඤ්චීති** න කෙවලං දුක්කටං කත්වා කතසාමඤ්ඤමෙව, අඤ්ඤම්පි යං කිඤ්චි සිථිලං කතං එවරූපමෙව හොති. **සංකිලිට්ඨන්ති** දුක්කරකාරිකවතං. ඉමස්මිං හි සාසනෙ පච්චයහෙතු සමාදින්නධුතඞ්ගවතං සංකිලිට්ඨමෙව. **සඞ්කස්සරන්ති** සඞ්කාය සරිතං, ''ඉදම්පි ඉමිනා කතං භවිස්සති, ඉදම්පි ඉමිනා''ති එවං ආසඞ්කිතපරිසඞ්කිතං. **ආදිබ්‍රහ්මචරියිකාති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතා පුබ්බපධානභූතා. අට්ඨමං.

9. චන්දිමසුත්තවණ්ණනා

90. නවමෙ **චන්දිමාති** චන්දවිමානවාසී දෙවපුත්තො. **සබ්බධීති** සබ්බෙසු ඛන්ධආයතනාදීසු. **ලොකානුකම්පකාති** තුය්හම්පි එතස්සපි තාදිසා එව. **සන්තරමානොවාති** තුරිතො විය. **පමුඤ්චසීති** අතීතත්ථෙ වත්තමානවචනං. නවමං.

10. සූරියසුත්තවණ්ණනා

91. දසමෙ **සූරියොති** සූරියවිමානවාසී දෙවපුත්තො. **අන්ධකාරෙති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙන අන්ධභාවකරණෙ. විරොචතීති **වෙරොචනො. මණ්ඩලීති** මණ්ඩලසණ්ඨානො. **මා, රාහු, ගිලී චරමන්තලික්ඛෙති** අන්තලික්ඛෙ චරං සූරියං, රාහු, මා ගිලීති වදති. කිං පනෙස තං ගිලතීති ? ආම, ගිලති. රාහුස්ස හි අත්තභාවො මහා, උච්චත්තනෙන අට්ඨයොජනසතාධිකානි චත්තාරි යොජනසහස්සානි, බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතානි, බහලත්තෙන ඡ යොජනසතානි, සීසං නව යොජනසතං, නලාටං තියොජනසතං, භමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං, මුඛං ද්වියොජනසතං, ඝානං තියොජනසතං, මුඛාධානං තියොජනසතගම්භීරං හත්ථතලපාදතලානි පුථුලතො ද්වියොජනසතානි . අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාස යොජනානි. සො චන්දිමසූරියෙ විරොචමානෙ දිස්වා ඉස්සාපකතො තෙසං ගමනවීථිං ඔතරිත්වා මුඛං විවරිත්වා තිට්ඨති. චන්දවිමානං සූරියවිමානං වා තියොජනසතිකෙ මහානරකෙ පක්ඛිත්තං විය හොති. විමානෙ අධිවත්ථා දෙවතා මරණභයතජ්ජිතා එකප්පහාරෙනෙව විරවන්ති. සො පන විමානං කදාචි හත්ථෙන ඡාදෙති, කදාචි හනුකස්ස හෙට්ඨා පක්ඛිපති, කදාචි ජිව්හාය පරිමජ්ජති, කදාචි අවගණ්ඩකාරකං භුඤ්ජන්තො විය කපොලන්තරෙ ඨපෙති. වෙගං පන වාරෙතුං න සක්කොති. සචෙ වාරෙස්සාමීති ගණ්ඩකං කත්වා තිට්ඨෙය්‍ය, මත්ථකං තස්ස භින්දිත්වා නික්ඛමෙය්‍ය, ආකඩ්ඪිත්වා වා නං ඔනමෙය්‍ය. තස්මා විමානෙන සහෙව ගච්ඡති. **පජං මමන්ති** චන්දිමසූරියා කිර ද්වෙපි දෙවපුත්තා මහාසමයසුත්තකථනදිවසෙ සොතාපත්තිඵලං පත්තා. තෙන භගවා ''පජං මම''න්ති ආහ, පුත්තො මම එසොති අත්ථො. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. අනාථපිණ්ඩිකවග්ගො

1. චන්දිමසසුත්තවණ්ණනා

92. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **කච්ඡෙවාති** කච්ඡෙ විය. **කච්ඡෙති** පබ්බතකච්ඡෙපි නදීකච්ඡෙපි. **එකොදි නිපකාති** එකග්ගචිත්තා චෙව පඤ්ඤානෙපක්කෙන ච සමන්නාගතා. **සතාති** සතිමන්තො. ඉදං වුත්තං හොති – යෙ ඣානානි ලභිත්වා එකොදී නිපකා සතා විහරන්ති, තෙ අමකසෙ පබ්බතකච්ඡෙ වා නදීකච්ඡෙ වා මගා විය සොත්ථිං ගමිස්සන්තීති. **පාරන්ති** නිබ්බානං. **අම්බුජොති** මච්ඡො. **රණඤ්ජහාති** කිලෙසඤ්ජහා. යෙපි ඣානානි ලභිත්වා අප්පමත්තා කිලෙසෙ ජහන්ති, තෙ සුත්තජාලං භින්දිත්වා මච්ඡා විය නිබ්බානං ගමිස්සන්තීති වුත්තං හොති. පඨමං.

2. වෙණ්ඩුසුත්තවණ්ණනා

93. දුතියෙ **වෙණ්ඩූති** තස්ස දෙවපුත්තස්ස නාමං. **පයිරුපාසියාති** පරිරුපාසිත්වා. **අනුසික්ඛරෙති** සික්ඛන්ති. **සිට්ඨිපදෙති** අනුසිට්ඨිපදෙ. **කාලෙ තෙ අප්පමජ්ජන්තාති** කාලෙ තෙ අප්පමාදං කරොන්තා. දුතියං.

3. දීඝලට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

94. තතියෙ **දීඝලට්ඨීති** දෙවලොකෙ සබ්බෙ සමප්පමාණා තිගාවුතිකාව හොන්ති, මනුස්සලොකෙ පනස්ස දීඝත්තභාවතාය එවංනාමං අහොසි. සො පුඤ්ඤානි කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තොපි තථෙව පඤ්ඤායි. තතියං.

4. නන්දනසුත්තවණ්ණනා

95. චතුත්ථෙ **ගොතමාති** භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. **අනාවටන්ති** තථාගතස්ස හි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පෙසෙන්තස්ස රුක්ඛො වා පබ්බතො වා ආවරිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙනාහ ''අනාවට''න්ති. ඉති තථාගතං ථොමෙත්වා දෙවලොකෙ අභිසඞ්ඛතපඤ්හං පුච්ඡන්තො **කථංවිධන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **දුක්ඛමතිච්ච ඉරියතීති** දුක්ඛං අතික්කමිත්වා විහරති. **සීලවාති** ලොකියලොකුත්තරෙන සීලෙන සමන්නාගතො ඛීණාසවො. **පඤ්ඤාදයොපි** මිස්සකායෙව වෙදිතබ්බා. **පූජයන්තීති** ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජෙන්ති. චතුත්ථං.

5-6. චන්දනසුත්තාදිවණ්ණනා

96. පඤ්චමෙ **අප්පතිට්ඨෙ අනාලම්බෙති** හෙට්ඨා අපතිට්ඨෙ උපරි අනාලම්බනෙ. **සුසමාහිතොති** අප්පනායපි උපචාරෙනපි සුට්ඨු සමාහිතො . **පහිතත්තොති** පෙසිතත්තො. **නන්දීරාගපරික්ඛීණොති** පරික්ඛීණනන්දීරාගො. නන්දීරාගො නාම තයො කම්මාභිසඞ්ඛාරා. ඉති ඉමාය ගාථාය කාමසඤ්ඤාගහණෙන පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි, රූපසංයොජනගහණෙන පඤ්ච උද්ධම්භාගියසංයොජනානි, නන්දීරාගෙන තයො කම්මාභිසඞ්ඛාරා ගහිතා. එවං යස්ස

දස සංයොජනානි තයො ච කම්මාභිසඞ්ඛාරා පහීනා, සො ගම්භීරෙ මහොඝෙ න සීදතීති. කාමසඤ්ඤාය වා කාමභවො, රූපසංයොජනෙන රූපභවො ගහිතො, තෙසං ගහණෙන අරූපභවො ගහිතොව , නන්දීරාගෙන තයො කම්මාභිසඞ්ඛාරා ගහිතාති එවං යස්ස තීසු භවෙසු තයො සඞ්ඛාරා නත්ථි, සො ගම්භීරෙ න සීදතීතිපි දස්සෙති. පඤ්චමං.

97. ඡට්ඨං වුත්තත්ථමෙව. ඡට්ඨං.

7. සුබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

98. සත්තමෙ **සුබ්‍රහ්මාති** සො කිර දෙවපුත්තො අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො නන්දනකීළිකං ගන්ත්වා පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. තං පඤ්චසතා දෙවධීතරො පරිවාරෙත්වා නිසින්නා, පඤ්චසතා රුක්ඛං අභිරුළ්හා. නනු ච දෙවතානං චිත්තවසෙන යොජනසතිකොපි රුක්ඛො ඔනමිත්වා හත්ථං ආගච්ඡති, කස්මා තා අභිරුළ්හාති. ඛිඩ්ඩාපසුතතාය. අභිරුය්හ පන මධුරස්සරෙන ගායිත්වා ගායිත්වා පුප්ඵානි පාතෙන්ති, තානි ගහෙත්වා ඉතරා එකතොවණ්ටිකමාලාදිවසෙන ගන්ථෙන්ති. අථ රුක්ඛං අභිරුළ්හා උපච්ඡෙදකකම්මවසෙන එකප්පහාරෙනෙව කාලං කත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තා මහාදුක්ඛං අනුභවන්ති.

අථ කාලෙ ගච්ඡන්තෙ දෙවපුත්තො ‘‘ඉමාසං නෙව සද්දො සුය්‍යති, න පුප්ඵානි පාතෙන්ති. කහං නු ඛො ගතා’’ති? ආවජ්ජෙන්තො නිරයෙ නිබ්බත්තභාවං දිස්වා පියවත්ථුකසොකෙන රුප්පමානො චින්තෙසි – ‘‘එතා තාව යථාකම්මෙන ගතා, මය්හං ආයුසඞ්ඛාරො කිත්තකො’’ති. සො – ‘‘සත්තමෙ දිවසෙ මයාපි අවසෙසාහි පඤ්චසතාහි සද්ධිං කාලං කත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්තිතබ්බ’’න්ති දිස්වා බලවතරෙන සොකෙන රුප්පි. සො – ‘‘ඉමං මය්හං සොකං සදෙවකෙ ලොකෙ අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා නිද්ධමිතුං සමත්ථො නාම නත්ථී’’ති චින්තෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා **නිච්චං උත්‍රස්තන්ති** ගාථමාහ.

තත්ථ **ඉදන්ති** අත්තනො චිත්තං දස්සෙති. දුතියපදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **නිච්චන්ති** ච පදස්ස දෙවලොකෙ නිබ්බත්තකාලතො පට්ඨායාති අත්ථො න ගහෙතබ්බො, සොකුප්පත්තිකාලතො පන පට්ඨාය නිච්චන්ති වෙදිතබ්බං. **අනුප්පන්නෙසු කිච්ඡෙසූති** ඉතො සත්තාහච්චයෙන යානි දුක්ඛානි උප්පජ්ජිස්සන්ති, තෙසු. **අථො උප්පතිතෙසු චාති** යානි පඤ්චසතානං අච්ඡරානං නිරයෙ නිබ්බත්තානං දිට්ඨානි, තෙසු චාති එවං ඉමෙසු උප්පන්නානුප්පන්නෙසු දුක්ඛෙසු නිච්චං මම උත්‍රස්තං චිත්තං, අබ්භන්තරෙ ඩය්හමානො විය හොමි භගවාති දස්සෙති.

නාඤ්ඤත්‍ර බොජ්ඣා තපසාති බොජ්ඣඞ්ගභාවනඤ්ච තපොගුණඤ්ච අඤ්ඤත්‍ර මුඤ්චිත්වා සොත්ථිං න පස්සාමීති අත්ථො. **සබ්බනිස්සග්ගාති** නිබ්බානතො. එත්ථ කිඤ්චාපි බොජ්ඣඞ්ගභාවනා පඨමං ගහිතා, ඉන්ද්‍රියසංවරො පච්ඡා, අත්ථතො පන ඉන්ද්‍රියසංවරොව පඨමං වෙදිතබ්බො. ඉන්ද්‍රියසංවරෙ හි ගහිතෙ චතුපාරිසුද්ධිසීලං ගහිතං හොති. තස්මිං පතිට්ඨිතො භික්ඛු නිස්සයමුත්තකො ධුතඞ්ගසඞ්ඛාතං තපොගුණං සමාදාය අරඤ්ඤං පවිසිත්වා කම්මට්ඨානං භාවෙන්තො සහ විපස්සනාය බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙති. තස්ස අරියමග්ගො යං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජති, සො ‘‘සබ්බනිස්සග්ගො’’ති භගවා චතුසච්චවසෙන දෙසනං විනිවත්තෙසි. දෙවපුත්තො දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති. සත්තමං.

8-10. කකුධසුත්තාදිවණ්ණනා

99. අට්ඨමෙ **කකුධො දෙවපුත්තොති** අයං කිර කොලනගරෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස උපට්ඨාකපුත්තො දහරකාලෙයෙව ථෙරස්ස සන්තිකෙ වසන්තො ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා කාලඞ්කතො, බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජි. තත්‍රාපි නං කකුධො බ්‍රහ්මාත්වෙව සඤ්ජානන්ති. **නන්දසීති** තුස්සසි. **කිං ලද්ධාති** තුට්ඨි නාම කිඤ්චි මනාපං ලභිත්වා හොති, තස්මා එවමාහ. **කිං ජීයිත්ථාති** යස්ස හි කිඤ්චි මනාපං චීවරාදිවත්ථු ජිණ්ණං හොති, සො සොචති, තස්මා එවමාහ. **අරතී නාභිකීරතීති** උක්කණ්ඨිතා නාභිභවති. **අඝජාතස්සාති** දුක්ඛජාතස්ස, වට්ටදුක්ඛෙ ඨිතස්සාති අත්ථො. **නන්දීජාතස්සාති** ජාතතණ්හස්ස. **අඝන්ති** එවරූපස්ස හි වට්ටදුක්ඛං ආගතමෙව හොති . ‘‘දුක්ඛී සුඛං පත්ථයතී’’ති හි වුත්තං. ඉති අඝජාතස්ස නන්දී හොති, සුඛවිපරිණාමෙන දුක්ඛං ආගතමෙවාති නන්දීජාතස්ස අඝං හොති. අට්ඨමං.

100. නවමං වුත්තත්ථමෙව. නවමං.

101. දසමෙ ආනන්දත්ථෙරස්ස අනුමානබුද්ධියා ආනුභාවප්පකාසනත්ථං **අඤ්ඤතරොති** ආහ. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. නානාතිත්ථියවග්ගො

1-2. සිවසුත්තාදිවණ්ණනා

102. තතියවග්ගස්ස පඨමං වුත්තත්ථමෙව. පඨමං.

103. දුතියෙ **පටිකච්චෙවාති** පඨමංයෙව. **අක්ඛච්ඡින්නොවඣායතීති** අක්ඛච්ඡින්නො අවඣායති, බලවචින්තනං චින්තෙති. දුතියගාථාය **අක්ඛච්ඡින්නොවාති** අක්ඛච්ඡින්නො විය. දුතියං.

3-4. සෙරීසුත්තාදිවණ්ණනා

104. තතියෙ **දායකොති** දානසීලො. **දානපතීති** යං දානං දෙමි, තස්ස පති හුත්වා දෙමි, න දාසො න සහායො. යො හි අත්තනා මධුරං භුඤ්ජති, පරෙසං අමධුරං දෙති, සො දානසඞ්ඛාතස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස දාසො හුත්වා දෙති. යො යං අත්තනා භුඤ්ජති, තදෙව දෙති, සො සහායො හුත්වා දෙති. යො පන අත්තනා යෙන තෙන යාපෙති, පරෙසං මධුරං දෙති, සො පති ජෙට්ඨකො සාමි හුත්වා දෙති. අහං ‘‘තාදිසො අහොසි’’න්ති වදති.

චතූසු ද්වාරෙසූති තස්ස කිර රඤ්ඤො සින්ධවරට්ඨං සොධිවාකරට්ඨන්ති ද්වෙ රට්ඨානි අහෙසුං, නගරං රොරුවං නාම. තස්ස එකෙකස්මිං ද්වාරෙ දෙවසිකං සතසහස්සං උප්පජ්ජති, අන්තොනගරෙ විනිච්ඡයට්ඨානෙ සතසහස්සං. සො බහුහිරඤ්ඤසුවණ්ණං රාසිභූතං දිස්වා කම්මස්සකතඤාණං උප්පාදෙත්වා චතූසු ද්වාරෙසු දානසාලායො කාරෙත්වා තස්මිං තස්මිං ද්වාරෙ උට්ඨිතආයෙන දානං දෙථාති අමච්චෙ ඨපෙසි. තෙනාහ – ‘‘චතූසු ද්වාරෙසු දානං දීයිත්ථා’’ති.

සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකානන්ති එත්ථ **සමණාති** පබ්බජ්ජූපගතා. **බ්‍රාහ්මණාති** භොවාදිනො. සමිතපාපබාහිතපාපෙ පන සමණබ්‍රාහ්මණෙ එස නාලත්ථ. **කපණාති** දුග්ගතා දලිද්දමනුස්සා කාණකුණිආදයො. **අද්ධිකාති** පථාවිනො. **වනිබ්බකාති** යෙ ‘‘ඉට්ඨං, දින්නං, කන්තං, මනාපං, කාලෙන, අනවජ්ජං දින්නං, දදං චිත්තං පසාදෙය්‍ය, ගච්ඡතු භවං බ්‍රහ්මලොක’’න්තිආදිනා නයෙන දානස්ස වණ්ණං ථොමයමානා විචරන්ති. **යාචකාති** යෙ ‘‘පසතමත්තං දෙථ, සරාවමත්තං දෙථා’’තිආදීනි ච වත්වා යාචමානා විචරන්ති. **ඉත්ථාගාරස්ස දානං දීයිත්ථාති** පඨමද්වාරස්ස ලද්ධත්තා තත්ථ උප්පජ්ජනකසතසහස්සෙ අඤ්ඤම්පි ධනං පක්ඛිපිත්වා රඤ්ඤො අමච්චෙ භාරෙත්වා අත්තනො අමච්චෙ ඨපෙත්වා රඤ්ඤා දින්නදානතො රාජිත්ථියො මහන්තතරං දානං අදංසු. තං සන්ධායෙවමාහ. **මම දානං පටික්කමීති** යං මම දානං තත්ථ දීයිත්ථ, තං පටිනිවත්ති. සෙසද්වාරෙසුපි එසෙව නයො. **කොචීති** කත්ථචි. **දීඝරත්තන්ති** අසීතිවස්සසහස්සානි. එත්තකං කිර කාලං තස්ස රඤ්ඤො දානං දීයිත්ථ. තතියං.

105. චතුත්ථං වුත්තත්ථමෙව. චතුත්ථං.

5. ජන්තුසුත්තවණ්ණනා

106. පඤ්චමෙ **කොසලෙසු විහරන්තීති** භගවතො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා විහරන්ති. **උද්ධතාති** අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතාය ච කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතාය ච අනවජ්ජෙ සාවජ්ජසඤ්ඤිතාය ච සාවජ්ජෙ අනවජ්ජසඤ්ඤිතාය ච උද්ධච්චපකතිකා හුත්වා. **උන්නළාති** උග්ගතනළා, උට්ඨිතතුච්ඡමානාති වුත්තං හොති. **චපලාති** පත්තචීවරමණ්ඩනාදිනා චාපල්ලෙන යුත්තා. **මුඛරාති** මුඛඛරා, ඛරවචනාති වුත්තං හොති. **විකිණ්ණවාචාති** අසංයතවචනා, දිවසම්පි නිරත්ථකවචනපලාපිනො. **මුට්ඨස්සතිනොති** නට්ඨස්සතිනො සතිවිරහිතා, ඉධ කතං එත්ථ පමුස්සන්ති. **අසම්පජානාති** නිප්පඤ්ඤා. **අසමාහිතාති** අප්පනාඋපචාරසමාධිරහිතා, චණ්ඩසොතෙ බද්ධනාවාසදිසා. **විබ්භන්තචිත්තාති** අනවට්ඨිතචිත්තා, පන්ථාරුළ්හබාලමිගසදිසා. **පාකතින්ද්‍රියාති** සංවරාභාවෙන ගිහිකාලෙ විය විවටඉන්ද්‍රියා.

ජන්තූති එවංනාමකො දෙවපුත්තො. **තදහුපොසථෙති** තස්මිං අහු උපොසථෙ, උපොසථදිවසෙති අත්ථො. **පන්නරසෙති** චාතුද්දසිකාදිපටික්ඛෙපො. **උපසඞ්කමීති** චොදනත්ථාය උපගතො. සො කිර චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නික්ඛන්තා, ඉදානි පමත්තා විහරන්ති, න ඛො පනෙතෙ පාටියෙක්කං නිසින්නට්ඨානෙ චොදියමානා කථං ගණ්හිස්සන්ති, සමාගමනකාලෙ චොදිස්සාමී’’ති උපොසථදිවසෙ තෙසං සන්නිපතිතභාවං ඤත්වා උපසඞ්කමි. **ගාථාහි අජ්ඣභාසීති** සබ්බෙසං මජ්ඣෙ ඨත්වා ගාථා අභාසි.

තත්ථ යස්මා ගුණකථාය සද්ධිං නිග්ගුණස්ස අගුණො පාකටො හොති, තස්මා ගුණං තාව කථෙන්තො **සුඛජීවිනො පුරෙ ආසුන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **සුඛජීවිනො පුරෙ ආසුන්ති** පුබ්බෙ භික්ඛූ සුප්පොසා සුභරා අහෙසුං, උච්චනීචකුලෙසු සපදානං චරිත්වා ලද්ධෙන මිස්සකපිණ්ඩෙන යාපෙසුන්ති අධිප්පායෙන එවමාහ. **අනිච්ඡාති** නිත්තණ්හා හුත්වා.

එවං පොරාණකභික්ඛූනං වණ්ණං කථෙත්වා ඉදානි තෙසං අවණ්ණං කථෙන්තො **දුප්පොසන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **ගාමෙ ගාමණිකා වියාති** යථා ගාමෙ ගාමකූටා නානප්පකාරෙන ජනං පීළෙත්වා ඛීරදධිතණ්ඩුලාදීනි ආහරාපෙත්වා භුඤ්ජන්ති, එවං තුම්හෙපි අනෙසනාය යීතා තුම්හාකං ජීවිකං කප්පෙථාති අධිප්පායෙන වදති. **නිපජ්ජන්තීති** උද්දෙසපරිපුච්ඡාමනසිකාරෙහි අනත්ථිකා හුත්වා සයනම්හි හත්ථපාදෙ විස්සජ්ජෙත්වා නිපජ්ජන්ති. **පරාගාරෙසූති** පරගෙහෙසු, කුලසුණ්හාදීසූති අත්ථො. **මුච්ඡිතාති** කිලෙසමුච්ඡාය මුච්ඡිතා.

එකච්චෙති වත්තබ්බයුත්තකෙයෙව. **අපවිද්ධාති** ඡඩ්ඩිතකා. **අනාථාති** අපතිට්ඨා. **පෙතාති** සුසානෙ ඡඩ්ඩිතා කාලඞ්කතමනුස්සා. යථා හි සුසානෙ ඡඩ්ඩිතා නානාසකුණාදීහි ඛජ්ජන්ති, ඤාතකාපි නෙසං නාථකිච්චං න කරොන්ති, න රක්ඛන්ති, න ගොපයන්ති, එවමෙවං එවරූපාපි ආචරියුපජ්ඣායාදීනං සන්තිකා ඔවාදානුසාසනිං න ලභන්තීති අපවිද්ධා අනාථා, යථා පෙතා, තථෙව හොන්ති. පඤ්චමං.

6. රොහිතස්සසුත්තවණ්ණනා

107. ඡට්ඨෙ **යත්ථාති** චක්කවාළලොකස්ස එකොකාසෙ භුම්මං. **න චවති න උපපජ්ජතීති** ඉදං අපරාපරං චුතිපටිසන්ධිවසෙන ගහිතං. **ගමනෙනාති** පදගමනෙන. **නාහං තං ලොකස්ස අන්තන්ති** සත්ථා සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තං සන්ධාය වදති. **ඤාතෙය්‍යන්තිආදීසු** ඤාතබ්බං, දට්ඨබ්බං, පත්තබ්බන්ති අත්ථො.

ඉති දෙවපුත්තෙන චක්කවාළලොකස්ස අන්තො පුච්ඡිතො, සත්ථාරා සඞ්ඛාරලොකස්ස කථිතො. සො පන අත්තනො පඤ්හෙන සද්ධිං සත්ථු බ්‍යාකරණං සමෙතීති සඤ්ඤාය පසංසන්තො **අච්ඡරියන්තිආදිමාහ**.

දළ්හධම්මොති දළ්හධනු, උත්තමප්පමාණෙන ධනුනා සමන්නාගතො. **ධනුග්ගහොති** ධනුආචරියො. **සුසික්ඛිතොති** දස ද්වාදස වස්සානි ධනුසිප්පං සික්ඛිතො. **කතහත්ථොති** උසභප්පමාණෙපි වාලග්ගං විජ්ඣිතුං සමත්ථභාවෙන කතහත්ථො. **කතූපාසනොති** කතසරක්ඛෙපො දස්සිතසිප්පො. **අසනෙනාති** කණ්ඩෙන. **අතිපාතෙය්‍යාති** අතික්කමෙය්‍ය. යාවතා සො තාලච්ඡායං අතික්කමෙය්‍ය, තාවතා කාලෙන එකචක්කවාළං අතික්කමාමීති අත්තනො ජවසම්පත්තිං දස්සෙති.

පුරත්ථිමා සමුද්දා පච්ඡිමොති යථා පුරත්ථිමසමුද්දා පච්ඡිමසමුද්දො දූරෙ, එවං මෙ දූරෙ පදවීතිහාරො අහොසීති වදති. සො කිර පාචීනචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඨිතො පාදං පසාරෙත්වා පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං අක්කමති, පුන දුතියං පාදං පසාරෙත්වා පරචක්කවාළමුඛවට්ටියං අක්කමති. **ඉච්ඡාගතන්ති** ඉච්ඡා එව. **අඤ්ඤත්රෙවාති** නිප්පපඤ්චතං දස්සෙති. භික්ඛාචාරකාලෙ කිරෙස නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා අනොතත්තෙ මුඛං ධොවිත්වා කාලෙ සම්පත්තෙ උත්තරකුරුම්හි පිණ්ඩාය චරිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං නිසින්නො භත්තකිච්චං කරොති, තත්ථ මුහුත්තං විස්සමිත්වා පුන ජවති. **වස්සසතායුකොති** තදා දීඝායුකකාලො හොති, අයං පන වස්සසතාවසිට්ඨෙ ආයුම්හි ගමනං ආරභි. **වස්සසතජීවීති** තං වස්සසතං අනන්තරායෙන ජීවන්තො. **අන්තරාව කාලඞ්කතොති** චක්කවාළලොකස්ස අන්තං අප්පත්වා අන්තරාව මතො. සො පන තත්ථ කාලං කත්වාපි ආගන්ත්වා ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ නිබ්බත්ති. **අප්පත්වාති** සඞ්ඛාරලොකස්ස අන්තං අප්පත්වා. **දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛස්ස. **අන්තකිරියන්ති** පරියන්තකරණං. **කළෙවරෙති** අත්තභාවෙ. **සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙති** සසඤ්ඤෙ සචිත්තෙ. **ලොකන්ති** දුක්ඛසච්චං. **ලොකසමුදයන්ති** සමුදයසච්චං. **ලොකනිරොධන්ති** නිරොධසච්චං. **පටිපදන්ති** මග්ගසච්චං. ඉති – ''නාහං, ආවුසො, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි තිණකට්ඨාදීසු පඤ්ඤපෙමි , ඉමස්මිං පන චාතුමහාභූතිකෙ කායස්මිං යෙව පඤ්ඤපෙමී''ති දස්සෙති. **සමිතාවීති** සමිතපාපො. **නාසීසතීති** න පත්ථෙති. ඡට්ඨං.

108-109. සත්තමට්ඨමානි වුත්තත්ථානෙව. සත්තමං, අට්ඨමං.

9. සුසිමසුත්තවණ්ණනා

110. නවමෙ **තුය්හම්පි නො, ආනන්ද, සාරිපුත්තො රුච්චතීති** සත්ථා ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙතුකාමො, වණ්ණො ච නාමෙස විසභාගපුග්ගලස්ස සන්තිකෙ කථෙතුං න වට්ටති. තස්ස සන්තිකෙ කථිතො හි මත්ථකං න පාපුණාති. සො හි ''අසුකො නාම භික්ඛු සීලවා''ති වුත්තෙ. ''කිං තස්ස සීලං? ගොරූපසීලො සො. කිං තයා අඤ්ඤො සීලවා න දිට්ඨපුබ්බො''ති වා? ''පඤ්ඤවා''ති වුත්තෙ, ''කිං පඤ්ඤො සො? කිං තයා අඤ්ඤො පඤ්ඤවා න දිට්ඨපුබ්බො''ති? වා, ආදීනි වත්වා වණ්ණකථාය අන්තරායං කරොති. ආනන්දත්ථෙරො පන සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සභාගො, පණීතානි ලභිත්වා ථෙරස්ස දෙති, අත්තනො උපට්ඨාකදාරකෙ පබ්බාජෙත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ උපජ්ඣං ගණ්හාපෙති, උපසම්පාදෙති. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි ආනන්දත්ථෙරස්ස තථෙව කරොති. කිං කාරණා? අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගුණෙසු පසීදිත්වා. ආනන්දත්ථෙරො හි – ''අම්හාකං ජෙට්ඨභාතිකො එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං සතසහස්සඤ්ච කප්පෙ පාරමියො පූරෙත්වා සොළසවිධං පඤ්ඤං පටිවිජ්ඣිත්වා ධම්මසෙනාපතිට්ඨානෙ ඨිතො''ති ථෙරස්ස ගුණෙසු පසීදිත්වාව ථෙරං මමායති. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි – ''සම්මාසම්බුද්ධස්ස මයා කත්තබ්බං මුඛොදකදානාදිකිච්චං සබ්බං ආනන්දො කරොති. ආනන්දං නිස්සාය අහං ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිතුං ලභාමී''ති ආයස්මතො ආනන්දස්ස ගුණෙසු පසීදිත්වාව තං මමායති. තස්මා භගවා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙතුකාමො ආනන්දත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කථෙතුං ආරද්ධො.

තත්ථ **තුය්හම්පීති** සම්පිණ්ඩනත්ථො පි-කාරො. ඉදං වුත්තං හොති – ''ආනන්ද, සාරිපුත්තස්ස ආචාරො ගොචරො විහාරො අභික්කමො පටික්කමො ආලොකිතවිලොකිතං සමිඤ්ජිතපසාරණං මය්හං රුච්චති, අසීතිමහාථෙරානං රුච්චති, සදෙවකස්ස ලොකස්ස රුච්චති. තුය්හම්පි රුච්චතී''ති?

තතො ථෙරො සාටකන්තරෙ ලද්ධොකාසො බලවමල්ලො විය තුට්ඨමානසො හුත්වා – ''සත්ථා මය්හං පියසහායස්ස වණ්ණං කථාපෙතුකාමො. ලභිස්සාමි නො අජ්ජ, දීපධජභූතං මහාජම්බුං විධුනන්තො විය වලාහකන්තරතො චන්දං නීහරිත්වා දස්සෙන්තො විය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙතු''න්ති චින්තෙත්වා පඨමතරං තාව චතූහි පදෙහි පුග්ගලපලාපෙ හරන්තො **කස්ස හි නාම, භන්තෙ, අබාලස්සා**තිආදිමාහ. බාලො හි බාලතාය, දුට්ඨො දොසතාය, මූළ්හො මොහෙන, විපල්ලත්ථචිත්තො උම්මත්තකො චිත්තවිපල්ලාසෙන වණ්ණං ''වණ්ණො''ති වා අවණ්ණං ''අවණ්ණො''ති වා, ''අයං බුද්ධො, අයං සාවකො''ති වා න ජානාති. අබාලාදයො පන ජානන්ති, තස්මා **අබාලස්සා**තිආදිමාහ. **න රුච්චෙය්‍යා**ති බාලාදීනංයෙව හි සො න රුච්චෙය්‍ය, න අඤ්ඤස්ස කස්සචි න රුච්චෙය්‍ය.

එවං පුග්ගලපලාපෙ හරිත්වා ඉදානි සොළසහි පදෙහි යථාභූතං වණ්ණං කථෙන්තො **පණ්ඩිතො, භන්තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **පණ්ඩිතො**ති පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො, චතූසු කොසල්ලෙසු ඨිතස්සෙතං නාමං. වුත්තඤ්හෙතං – ''යතො ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු ධාතුකුසලො ච හොති ආයතනකුසලො ච පටිච්චසමුප්පාදකුසලො ච ඨානාට්ඨානකුසලො ච, එත්තාවතා ඛො, ආනන්ද, 'පණ්ඩිතො භික්ඛූ'ති අලං වචනායා''ති (ම. නි. 3.124). **මහාපඤ්ඤො**තිආදීසු මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතොති අත්ථො. තත්‍රිදං මහාපඤ්ඤාදීනං නානත්තං (පටි. ම. 3.4) – කතමා **මහාපඤ්ඤා**? මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සමාධික්ඛන්ධෙ, පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ, විමුත්තික්ඛන්ධෙ, විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා. මහන්තානි ඨානාට්ඨානානි, මහාවිහාරසමාපත්තියො, මහන්තානි අරියසච්චානි, මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ, සම්මප්පධානෙ, ඉද්ධිපාදෙ, මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි, බලානි, බොජ්ඣඞ්ගානි, මහන්තෙ අරියමග්ගෙ , මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි, මහාඅභිඤ්ඤායො, මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා.

සා පන ථෙරස්ස දෙවොරොහනං කත්වා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ ඨිතෙන සත්ථාරා පුථුජ්ජනපඤ්චකෙ පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ තං විස්සජ්ජෙන්තස්ස පාකටා ජාතා.

කතමා **පුථුපඤ්ඤා**? පුථු නානාඛන්ධෙසු, (ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා.) පුථු නානාධාතූසු, පුථු නානාආයතනෙසු, පුථු නානාපටිච්චසමුප්පාදෙසු, පුථු නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු, පුථු නානාඅත්ථෙසු, ධම්මෙසු නිරුත්තීසු පටිභානෙසු, පුථු නානාසීලක්ඛන්ධෙසු, පුථු නානාසමාධි-පඤ්ඤාවිමුත්ති-විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු, පුථු නානාඨානාට්ඨානෙසු, පුථු නානාවිහාරසමාපත්තීසු, පුථු නානාඅරියසච්චෙසු, පුථු නානාසතිපට්ඨානෙසු, සම්මප්පධානෙසු, ඉද්ධිපාදෙසු, ඉන්ද්‍රියෙසු, බලෙසු, බොජ්ඣඞ්ගෙසු, පුථු නානාඅරියමග්ගෙසු, සාමඤ්ඤඵලෙසු, අභිඤ්ඤාසු, පුථු නානාජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්ම පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා.

කතමා **හාසපඤ්ඤා**? ඉධෙකච්චො හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො සීලං පරිපූරෙති, ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙති, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං, ජාගරියානුයොගං, සීලක්ඛන්ධං, සමාධික්ඛන්ධං, පඤ්ඤාක්ඛන්ධං, විමුත්තික්ඛන්ධං, විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති, හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො පාමොජ්ජබහුලො ඨානාට්ඨානං පටිවිජ්ඣතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති. සතිපට්ඨානෙ , සම්මප්පධානෙ, ඉද්ධිපාදෙ, ඉන්ද්‍රියානි, බලානි , බොජ්ඣඞ්ගානි, අරියමග්ගං භාවෙතීති හාසපඤ්ඤා. හාසබහුලො සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොති, අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති හාසපඤ්ඤා, හාසබහුලො වෙදතුට්ඨිපාමොජ්ජබහුලො පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති හාසපඤ්ඤා.

ථෙරො ච සරදො නාම තාපසො හුත්වා අනොමදස්සිස්ස භගවතො පාදමූලෙ අග්ගසාවකපත්ථනං පට්ඨපෙසි. තංකාලතො පට්ඨාය හාසබහුලො සීලපරිපූරණාදීනි අකාසීති හාසපඤ්ඤො.

කතමා **ජවනපඤ්ඤා**? යංකිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං…පෙ…. යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං රූපං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. දුක්ඛතො ඛිප්පං, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. යා කාචි වෙදනා…පෙ…. යා කාචි සඤ්ඤා… යෙ කෙචි සඞ්ඛාරා… යංකිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං…පෙ…. සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො, දුක්ඛතො, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චතො, දුක්ඛතො, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. වෙදනා… සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන…පෙ…. විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං…පෙ…. විඤ්ඤාණං. චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

කතමා **තික්ඛපඤ්ඤා**? ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති, උප්පන්නං බ්‍යාපාදවිතක්කං… උප්පන්නං විහිංසාවිතක්කං… උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ… උප්පන්නං රාගං… දොසං… මොහං… කොධං… උපනාහං… මක්ඛං… පළාසං… ඉස්සං… මච්ඡරියං… මායං… සාඨෙය්‍යං… ථම්භං… සාරම්භං… මානං… අතිමානං… මදං… පමාදං… සබ්බෙ කිලෙසෙ… සබ්බෙ දුච්චරිතෙ…

සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ… සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති, බ්‍යන්තීකරොති, අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, චතස්සො ච පටිසම්භිදායො, ඡ ච අභිඤ්ඤායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤායාති තික්ඛපඤ්ඤා.

ථෙරො ච භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තෙ දෙසියමානෙ ඨිතකොව සබ්බකිලෙසෙ ඡින්දිත්වා සාවකපාරමිඤාණං පටිවිද්ධකාලතො පට්ඨාය තික්ඛපඤ්ඤො නාම ජාතො. තෙනාහ – ‘‘තික්ඛපඤ්ඤො, භන්තෙ, ආයස්මා සාරිපුත්තො’’ති.

කතමා **නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා**? ඉධෙකච්චො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති උත්තාසබහුලො උක්කණ්ඨනබහුලො අරතිබහුලො අනභිරතිබහුලො බහිමුඛො න රමති සබ්බසඞ්ඛාරෙසු, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා. අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං… මොහක්ඛන්ධං… කොධං… උපනාහං…පෙ…. සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා.

අප්පිච්ඡොති සන්තගුණනිගූහනතා, පච්චයපටිග්ගහණෙ ච මත්තඤ්ඤුතා, එතං අප්පිච්ඡලක්ඛණන්ති ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතො. **සන්තුට්ඨොති** චතූසු පච්චයෙසු යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති, ඉමෙහි තීහි සන්තොසෙහි සමන්නාගතො. **පවිවිත්තොති** කායවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාභිරතානං, චිත්තවිවෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතානන්ති, ඉමෙසං තිණ්ණං විවෙකානං ලාභී. **අසංසට්ඨොති** දස්සනසංසග්ගො සවනසංසග්ගො සමුල්ලපනසංසග්ගො පරිභොගසංසග්ගො කායසංසග්ගොති, ඉමෙහි පඤ්චහි සංසග්ගෙහි විරහිතො. අයඤ්ච පඤ්චවිධො සංසග්ගො රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි උපාසකෙහි උපාසිකාහි භික්ඛූහි භික්ඛුනීහීති අට්ඨහි පුග්ගලෙහි සද්ධිං ජායති, සො සබ්බොපි ථෙරස්ස නත්ථීති අසංසට්ඨො.

ආරද්ධවීරියොති පග්ගහිතවීරියො පරිපුණ්ණවීරියො. තත්ථ ආරද්ධවීරියො භික්ඛු ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසස්ස ඨානං පාපුණිතුං න දෙති, ඨානෙ උප්පන්නස්ස නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය උප්පන්නස්ස සෙය්‍යං පාපුණිතුං න දෙති, තස්මිං තස්මිං ඉරියාපථෙ උප්පන්නං තත්ථ තත්ථෙව නිග්ගණ්හාති. ථෙරො පන චතුචත්තාලීස වස්සානි මඤ්චෙ පිට්ඨිං න පසාරෙති. තං සන්ධාය ‘‘ආරද්ධවීරියො’’ති ආහ. **වත්තාති** ඔධුනනවත්තා. භික්ඛූනං අජ්ඣාචාරං දිස්වා ‘‘අජ්ජ කථෙස්සාමි, ස්වෙ කථෙස්සාමී’’ති කථාවවත්ථානං න කරොති, තස්මිං තස්මිං යෙව ඨානෙ ඔවදති අනුසාසතීති අත්ථො.

වචනක්ඛමොති වචනං ඛමති. එකො හි පරස්ස ඔවාදං දෙති, සයං පන අඤ්ඤෙන ඔවදියමානො කුජ්ඣති. ථෙරො පන පරස්සපි ඔවාදං දෙති, සයං ඔවදියමානොපි සිරසා සම්පටිච්ඡති. එකදිවසං කිර සාරිපුත්තත්ථෙරං සත්තවස්සිකො සාමණෙරො – ‘‘භන්තෙ, සාරිපුත්ත, තුම්හාකං නිවාසනකණ්ණො ඔලම්බතී’’ති ආහ. ථෙරො කිඤ්චි අවත්වාව එකමන්තං ගන්ත්වා පරිමණ්ඩලං නිවාසෙත්වා ආගම්ම ‘‘එත්තකං වට්ටති ආචරියා’’ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අට්ඨාසි.

> ‘‘තදහු පබ්බජිතො සන්තො, ජාතියා සත්තවස්සිකො;
> සොපි මං අනුසාසෙය්‍ය, සම්පටිච්ඡාමි මත්ථකෙ’’ති. (මි. ප. 6.4.8) –

ආහ.

චොදකොති වත්ථුස්මිං ඔතිණ්ණෙ වා අනොතිණ්ණෙ වා වීතික්කමං දිස්වා – ‘‘ආවුසො, භික්ඛුනා නාම එවං නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බං, එවං ගන්තබ්බං, එවං ඨාතබ්බං, එවං නිසීදිතබ්බං, එවං ඛාදිතබ්බං, එවං භුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති තන්තිවසෙන අනුසිට්ඨිං දෙති.

පාපගරහීති පාපපුග්ගලෙ න පස්සෙ, න තෙසං වචනං සුණෙ, තෙහි සද්ධිං එකචක්කවාළෙපි න වසෙය්‍යං.

> ‘‘මා මෙ කදාචි පාපිච්ඡො, කුසීතො හීනවීරියො;
> අප්පස්සුතො අනාදරො, සමෙතො අහු කත්ථචී’’ති. –

එවං පාපපුග්ගලෙපි ගරහති, ‘‘සමණෙන නාම රාගවසිකෙන දොසමොහවසිකෙන න හොතබ්බං, උප්පන්නො රාගො දොසො මොහො පහාතබ්බො’’ති එවං පාපධම්මෙපි ගරහතීති ද්වීහි කාරණෙහි ‘‘පාපගරහී, භන්තෙ, ආයස්මා සාරිපුත්තො’’ති වදති.

එවං ආයස්මතා ආනන්දෙන සොළසහි පදෙහි ථෙරස්ස යථාභූතවණ්ණප්පකාසනෙ කතෙ – ‘‘කිං ආනන්දො අත්තනො පියසහායස්ස වණ්ණං කථෙතුං න ලභති, කථෙතු කිං පන තෙන කථිතං තථෙව හොති, කිං සො

සබ්බඤ්ඤූ''ති? කොචි පාපපුග්ගලො වත්තුං මා ලභතූති සත්ථා තං වණ්ණභණනං අකුප්පං සබ්බඤ්ඤුභාසිතං කරොන්තො ජිනමුද්දිකාය ලඤ්ඡන්තො **එවමෙතන්ති**ආදිමාහ.

එවං තථාගතෙන ච ආනන්දත්ථෙරෙන ච මහාථෙරස්ස වණ්ණෙ කථියමානෙ භුමට්ඨකා දෙවතා උට්ඨහිත්වා එතෙහෙව සොළසහි පදෙහි වණ්ණං කථයිංසු. තතො ආකාසට්ඨකදෙවතා සීතවලාහකා උණ්හවලාහකා චාතුමහාරාජිකාති යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා දෙවතා උට්ඨහිත්වා එතෙහෙව සොළසහි පදෙහි වණ්ණං කථයිංසු. එතෙනුපායෙන එකචක්කවාළං ආදිං කත්වා දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු දෙවතා උට්ඨහිත්වා කථයිංසු. අථායස්මතො සාරිපුත්තස්ස සද්ධිවිහාරිකො සුසීමො දෙවපුත්තො චින්තෙසි – ''ඉමා දෙවතා අත්තනො අත්තනො නක්ඛත්තකීළං පහාය තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා මය්හං උපජ්ඣායස්සෙව වණ්ණං කථෙන්ති, ගච්ඡාමි තථාගතස්ස සන්තිකං, ගන්ත්වා එතදෙව වණ්ණභණනං දෙවතාභාසිතං කරොමී''ති, සො තථා අකාසි. තං දස්සෙතුං **අථ ඛො සුසීමොති**ආදි වුත්තං.

උච්චාවචාති අඤ්ඤෙසු ඨානෙසු පණීතං උච්චං වුච්චති, හීනං අවචං. ඉධ පන උච්චාවචාති නානාවිධා වණ්ණනිභා. තස්සා කිර දෙවපරිසාය නීලට්ඨානං අතිනීලං, පීතකට්ඨානං අතිපීතකං, ලොහිතට්ඨානං අතිලොහිතං, ඔදාතට්ඨානං අච්චොදාතන්ති, චතුබ්බිධා වණ්ණනිභා පාතුභවි. තෙනෙව **සෙය්‍යථාපි නාමාති** චතස්සො උපමා ආගතා. තත්ථ **සුභොති** සුන්දරො. **ජාතිමාති** ජාතිසම්පන්නො. **සුපරිකම්මකතොති** ධොවනාදිපරිකම්මෙන සුට්ඨු පරිකම්මකතො. **පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තොති** රත්තකම්බලෙ ඨපිතො. **එවමෙවන්ති** රත්තකම්බලෙ නික්ඛිත්තමණි විය සබ්බා එකප්පහාරෙනෙව විරොචිතුං ආරද්ධා. **නික්ඛන්ති** අතිරෙකපඤ්චසුවණ්ණෙන කතපිළන්ධනං. තඤ්හි සට්ටනමජ්ජනක්ඛමං හොති. **ජම්බොනදන්ති** මහාජම්බුසාඛාය පවත්තනදියං නිබ්බත්තං, මහාජම්බුඵලරසෙ වා පථවියං පවිට්ඨෙ සුවණ්ණඞ්කුරා උට්ඨහන්ති, තෙන සුවණ්ණෙන කතපිළන්ධනන්තිපි අත්ථො. **දක්ඛකම්මාරපුත්තඋක්කාමුඛසුකුසලසම්පහට්ඨන්ති** සුකුසලෙන කම්මාරපුත්තෙන උක්කාමුඛෙ පචිත්වා සම්පහට්ඨං. ධාතුවිභඞ්ගෙ (ම. නි. 3.357 ආදයො) අකතභණ්ඩං ගහිතං, ඉධ පන කතභණ්ඩං.

විද්ධෙති දූරීභූතෙ. **දෙවෙති** ආකාසෙ. **නභං අබ්භුස්සක්කමානොති** ආකාසං අභිලඞ්ඝන්තො. ඉමිනා තරුණසූරියභාවො දස්සිතො. **සොරතොති** සොරච්චෙන සමන්නාගතො. **දන්තොති** නිබ්බිසෙවනො. **සත්ථුවණ්ණාභතොති** සත්ථාරා ආභතවණ්ණො. සත්ථා හි අට්ඨපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ''සෙවථ, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ''තිආදිනා (ම. නි. 3.371) නයෙන ථෙරස්ස වණ්ණං ආහරීති ථෙරො ආභතවණ්ණො නාම හොති. **කාලං කඞ්ඛතීති** පරිනිබ්බානකාලං පත්ථෙති. ඛීණාසවො හි නෙව මරණං අභිනන්දති, න ජීවිතං පත්ථෙති, දිවසසඞ්ඛෙපං වෙතනං ගහෙත්වා ඨිතපුරිසො විය කාලං පන පත්ථෙති, ඔලොකෙන්තො තිට්ඨතීති අත්ථො. තෙනෙවාහ –

> ''නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
> කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා''ති. (ථෙරගා. 1001-1002); නවමං;

10. නානාතිත්ථියසාවකසුත්තවණ්ණනා

111. දසමෙ **නානාතිත්ථියසාවකාති** තෙ කිර කම්මවාදිනො අහෙසුං, තස්මා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තා, තෙ ''අත්තනො අත්තනො සත්ථරි පසාදෙන නිබ්බත්තම්හා''ති සඤ්ඤිනො හුත්වා ''ගච්ඡාම දසබලස්ස සන්තිකෙ ඨත්වා අම්හාකං සත්ථාරානං වණ්ණං කථෙස්සාමා''ති ආගන්ත්වා පච්චෙකගාථාහි කථයිංසු. තත්ථ **ඡින්දිතමාරිතෙති** ඡින්දිතෙ ච මාරිතෙ ච. **හතජානීසූති** පොථනෙ ච ධනජානීසු ච. **පුඤ්ඤං වා පනාති** අත්තනො පුඤ්ඤම්පි න සමනුපස්සති, සඞ්ඛෙපතො පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානං විපාකො නත්ථීති වදති. **ස වෙ විස්සාසමාචික්ඛීති** සො – ''එවං කතපාපානම්පි කතපුඤ්ඤානම්පි විපාකො නත්ථී''ති වදන්තො සත්තානං විස්සාසං අවස්සයං පතිට්ඨං ආචික්ඛති, තස්මා මානනං වන්දනං පූජනං අරහතීති වදති.

තපොජිගුච්ඡායාති කායකිලමථතපෙන පාපජිගුච්ඡනෙන. **සුසංවුතත්තොති** සමන්නාගතො පිහිතො වා. **ජෙගුච්ඡීති** තපෙන පාපජිගුච්ඡකො. **නිපකොති** පණ්ඩිතො. **චාතුයාමසුසංවුතොති** චාතුයාමෙන සුසංවුතො. චාතුයාමො නාම සබ්බවාරිවාරිතො ච හොති සබ්බවාරියුත්තො ච සබ්බවාරිධුතො ච සබ්බවාරිඵුටො චාති ඉමෙ චත්තාරො කොට්ඨාසා. තත්ථ **සබ්බවාරිවාරිතොති** වාරිතසබ්බඋදකො, පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති අත්ථො. සො කිර සීතොදකෙ සත්තසඤ්ඤී හොති , තස්මා තං න වලඤ්ජෙති. **සබ්බවාරියුත්තොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුතො. **සබ්බවාරිධුතොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන ධුතපාපො . **සබ්බවාරිඵුටොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුට්ඨො. **දිට්ඨං සුතඤ්ච ආචික්ඛන්ති** දිට්ඨං ''දිට්ඨං මෙ''ති සුතං ''සුතං මෙ''ති ආචික්ඛන්තො, න නිගූහන්තො. **න හි නූන කිබ්බිසීති** එවරූපො සත්ථා කිබ්බිසකාරකො නාම න හොති.

නානාතිත්ථියෙති සො කිර නානාතිත්ථියානංයෙව උපට්ඨාකො, තස්මා තෙ ආරබ්භ වදති. **පකුධකො කාතියානොති** පකුධො කච්චායනො. **නිගණ්ඨොති** නාටපුත්තො. **මක්ඛලිපූරණාසෙති** මක්ඛලි ච පූරණො ච. **සාමඤ්ඤප්පත්තාති** සමණධම්මෙ කොටිප්පත්තා. **න හි නූන තෙති** සප්පුරිසෙහි න දූරෙ, තෙයෙව ලොකෙ සප්පුරිසාති

වදති. **පච්චභාසීති** ''අයං ආකොටකො ඉමෙසං නග්ගනිස්සිරිකානං දසබලස්ස සන්තිකෙ ඨත්වා වණ්ණං කථෙතීති තෙසං අවණ්ණං කථෙස්සාමී''ති පතිඅභාසීති.

තත්ථ **සහාචරිතෙනාති** සහ චරිතමත්තෙන. **ඡවො සිගාලොති** ලාමකො කාලසිගාලො. **කොත්ථුකොති** තස්සෙව වෙවචනං. **සඞ්කස්සරාචාරොති** ආසඞ්කිතසමාචාරො. **න සතං සරික්ඛොති** පණ්ඩිතානං සප්පුරිසානං සදිසො න හොති, කිං ත්වං කාලසිගාලසදිසෙ තිත්ථියෙ සීහෙ කරොසීති?

අන්වාවිසිත්වාති ''අයං එවරූපානං සත්ථාරානං අවණ්ණං කථෙති, තෙනෙව නං මුඛෙන වණ්ණං කථාපෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා තස්ස සරීරෙ අනුආවිසි අධිමුච්චි, එවං අන්වාවිසිත්වා. **ආයුත්තාති** තපොජිගුච්ඡනෙ යුත්තපයුත්තා. **පාලයං පවිවෙකියන්ති** පවිවෙකං පාලයන්තා. තෙ කිර ''න්හාපිතපවිවෙකං පාලෙස්සාමා''ති සයං කෙසෙ ලුඤ්චන්ති. ''චීවරපවිවෙකං පාතෙස්සාමා''ති නග්ගා විචරන්ති. ''පිණ්ඩපාතපවිවෙකං පාලෙස්සාමා''ති සුනඛා විය භූමියං වා භුඤ්ජන්ති හත්ථෙසු වා. ''සෙනාසනපවිවෙකං පාලෙස්සාමා''ති කණ්ටකසෙය්‍යාදීනි කප්පෙන්ති. **රූපෙ නිවිට්ඨාති** තණ්හාදිට්ඨීහි රූපෙ පතිට්ඨිතා. **දෙවලොකාභිනන්දිනොති** දෙවලොකපත්ථනකාමා. **මාතියාති** මච්චා, තෙ වෙ මච්චා පරලොකත්ථාය සම්මා අනුසාසන්තීති වදති.

ඉති විදිත්වාති ''අයං පඨමං එතෙසං අවණ්ණං කථෙත්වා ඉදානි වණ්ණං කථෙති, කො නු ඛො එසො''ති ආවජ්ජෙන්තො ජානිත්වාව. **යෙ චන්තලික්ඛස්මිං පභාසවණ්ණාති** යෙ අන්තලික්ඛෙ චන්දොභාසසූරියොභාසසඤ්ඣාරාගඉන්දධනුතාරකරූපානං පභාසවණ්ණා. **සබ්බෙව තෙ තෙති** සබ්බෙව තෙ තයා. **නමුචීති** මාරං ආලපති. **ආමිසංව මච්ඡානං වධාය ඛිත්තාති** යථා මච්ඡානං වධත්ථාය බළිසලග්ගං ආමිසං ඛිපති, එවං තයා පසංසමානෙන එතෙ රූපා සත්තානං වධාය ඛිත්තාති වදති.

මාණවගාමියොති අයං කිර දෙවපුත්තො බුද්ධුපට්ඨාකො. **රාජගහීයානන්ති** රාජගහපබ්බතානං. **සෙතොති** කෙලාසො. **අඝගාමිනන්ති** ආකාසගාමීනං. **උදධිනන්ති** උදකනිධානානං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා රාජගහීයානං පබ්බතානං විපුලො සෙට්ඨො, හිමවන්තපබ්බතානං කෙලාසො, ආකාසගාමීනං ආදිච්චො, උදකනිධානානං සමුද්දො, නක්ඛත්තානං චන්දො, එවං සදෙවකස්ස ලොකස්ස බුද්ධො සෙට්ඨොති. දසමං.

නානාතිත්ථියවග්ගො තතියො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

දෙවපුත්තසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කොසලසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. දහරසුත්තවණ්ණනා

112. කොසලසංයුත්තස්ස පඨමෙ **භගවතා සද්ධිං සම්මොදීති** යථා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො භගවා තෙන, එවං සොපි භගවතා සද්ධිං සමප්පවත්තමොදො අහොසි. සීතොදකං විය උණ්හොදකෙන සම්මොදිතං එකීභාවං අගමාසි. යාය ච – ''කච්චි, භො ගොතම, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීයං, කච්චි භොතො ච ගොතමස්ස සාවකානඤ්ච අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරො''තිආදිකාය කථාය සම්මොදි, තං පීතිපාමොජ්ජසඞ්ඛාතසම්මොදජනනතො සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ච **සම්මොදනීයං,** අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරතාය චිරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං පවත්තෙතුං අරහරූපතො සරිතබ්බභාවතො ච **සාරණීයං**. සුය්‍යමානසුඛතො ච සම්මොදනීයං, අනුස්සරියමානසුඛතො සාරණීයං. තථා බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය සම්මොදනීයං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණීයන්ති එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨපෙත්වා ඉතො පුබ්බෙ තථාගතස්ස අදිට්ඨත්තා ගුණාගුණවසෙන ගම්භීරභාවං වා උත්තානභාවං වා අජානන්තො එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්නො ඛො යං ඔවට්ටිකසාරං කත්වා ආගතො ලොකනිස්සරණභවොක්කන්තිපඤ්හං සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධතං පුච්ඡිතුං **භවම්පි නොති**ආදිමාහ.

තත්ථ **භවම්පීති** පි-කාරො සම්පිණ්ඩනත්ථෙ නිපාතො, තෙන ච ඡ සත්ථාරෙ සම්පිණ්ඩෙති. යථා පූරණාදයො ''සම්මාසම්බුද්ධම්හා''ති පටිජානන්ති, එවං භවම්පි නු පටිජානාතීති අත්ථො. ඉදං පන රාජා න අත්තනො ලද්ධියා, ලොකෙ මහාජනෙන ගහිතපටිඤ්ඤාවසෙන පුච්ඡති. අථ භගවා බුද්ධසීහනාදං නදන්තො **යං හි තං මහාරාජාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අහං හි මහාරාජාති** අනුත්තරං සබ්බසෙට්ඨං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං සම්මාසම්බොධිං අහං අභිසම්බුද්ධොති අත්ථො. **සමණබ්‍රාහ්මණාති** පබ්බජ්ජූපගමනෙන සමණා, ජාතිවසෙන බ්‍රාහ්මණා. **සඞ්ඝිනොති**ආදීසු පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො සඞ්ඝො එතෙසං අත්ථීති **සඞ්ඝිනො**. ස්වෙව ගණො එතෙසං අත්ථීති **ගණිනො.** ආචාරසික්ඛාපනවසෙන තස්ස ගණස්ස ආචරියාති **ගණාචරියා. ඤාතාති** පඤ්ඤාතා පාකටා. ''අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙන්ති''ති එවං සමුග්ගතො යසො එතෙසං අත්ථීති **යසස්සිනො. තිත්ථකරාති** ලද්ධිකරා. **සාධුසම්මතාති** ''සන්තො සප්පුරිසා''ති එවං සම්මතා. **බහුජනස්සාති** අස්සුතවතො අන්ධබාලපුථුජ්ජනස්ස. **පූරණොති**ආදීනි තෙසං නාමගොත්තානි. **පූරණොති** හි නාමමෙව. තථා, **මක්ඛලීති**. සො පන ගොසාලාය ජාතත්තා **ගොසාලොති** වුත්තො. **නාටපුත්තොති** නාටස්ස පුත්තො. **බෙලට්ඨපුත්තොති** බෙලට්ඨස්ස පුත්තො. **කච්චායනොති** පකුධස්ස ගොත්තං. කෙසකම්බලස්ස ධාරණතො **අජිතො කෙසකම්බලොති** වුත්තො.

තෙපි මයාති කප්පකොලාහලං බුද්ධකොලාහලං චක්කවත්තිකොලාහලන්ති තීණි කොලාහලානි. තත්ථ ''වස්සසතසහස්සමත්ථකෙ කප්පුට්ඨානං භවිස්සතී''ති කප්පකොලාහලං නාම හොති – ''ඉතො වස්සසතසහස්සමත්ථකෙ ලොකො විනස්සිස්සති, මෙත්තං මාරිසා, භාවෙථ, කරුණං මුදිතං උපෙක්ඛ''න්ති මනුස්සප්පථෙ දෙවතා ඝොසෙන්තියො විචරන්ති. ''වස්සසහස්සමත්ථකෙ පන බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සතී''ති බුද්ධකොලාහලං නාම හොති – ''ඉතො වස්සසහස්සමත්ථකෙ බුද්ධො උප්පජ්ජිත්වා ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නෙන සඞ්ඝරතනෙන පරිවාරිතො ධම්මං දෙසෙන්තො විචරිස්සතී''ති දෙවතා උග්ඝොසෙන්ති. ''වස්සසතමත්ථකෙ පන චක්කවත්ති උප්පජ්ජිස්සතී''ති චක්කවත්තිකොලාහලං නාම හොති – ''ඉතො වස්සසතමත්ථකෙ සත්තරතනසම්පන්නො චතුද්දීපිස්සරො සහස්ස පුත්තපරිවාරො වෙහාසඞ්ගමො චක්කවත්තිරාජා උප්පජ්ජිස්සතී''ති දෙවතා උග්ඝොසෙන්ති.

ඉමෙසු තීසු කොලාහලෙසු ඉමෙ ඡ සත්ථාරො බුද්ධකොලාහලං සුත්වා ආචරියෙ පයිරුපාසිත්වා චින්තාමණිවිජ්ජාදීනි උග්ගණ්හිත්වා – ''මයං බුද්ධම්හා''ති පටිඤ්ඤං කත්වා මහාජනපරිවුතා ජනපදං විචරන්තා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථියං පත්තා. තෙසං උපට්ඨාකා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා, ''මහාරාජ, පූරණො කස්සපො…පෙ…. අජිතො කෙසකම්බලො බුද්ධො කිර සබ්බඤ්ඤු කිරා''ති ආරොචෙසුං. රාජා ''තුම්හෙව නෙ නිමන්තෙත්වා ආනෙථා''ති ආහ . තෙ ගන්ත්වා තෙහි, ''රාජා වො නිමන්තෙති. රඤ්ඤො ගෙහෙ භික්ඛං ගණ්හථා''ති වුත්තා ගන්තුං න උස්සහන්ති, පුනප්පුනං වුච්චමානා උපට්ඨාකානං චිත්තානුරක්ඛණත්ථාය අධිවාසෙත්වා සබ්බෙ එකතොව අගමංසු. රාජා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා ''නිසීදන්තූ''ති ආහ. නිග්ගුණානං අත්තභාවෙ රාජුස්මා නාම ඵරති, තෙ මහාරහෙසු ආසනෙසු නිසීදිතුං අසක්කොන්තා ඵලකෙසු චෙව භූමියං ච නිසීදිංසු.

රාජා ''එත්තකෙනෙව නත්ථි තෙසං අන්තො සුක්කධම්මො''ති වත්වා ආහාරං අදත්වාව තාලතො පතිතං මුග්ගරෙන පොථෙන්තො විය ''තුම්හෙ බුද්ධා, න බුද්ධා''ති පඤ්හං පුච්ඡි. තෙ චින්තයිංසු – ''සචෙ 'බුද්ධම්හා'ති වක්ඛාම, රාජා බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡිත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තෙ 'තුම්හෙ මයං බුද්ධාති මහාජනං වඤ්චෙත්වා ආහිණ්ඩථා'ති ජිව්හම්පි ඡින්දාපෙය්‍ය, අඤ්ඤම්පි අනත්ථං කරෙය්‍යා''ති සකපටිඤ්ඤාය එව 'න මයං බුද්ධා'ති වදිංසු. අථ නෙ රාජා ගෙහතො නිකඩ්ඩාපෙසි. තෙ රාජඝරතො නික්ඛන්තෙ උපට්ඨාකා පුච්ඡිංසු – ''කිං ආචරියා රාජා තුම්හෙ පඤ්හං පුච්ඡිත්වා සක්කාරසම්මානං අකාසී''ති? රාජා ''බුද්ධා තුම්හෙ''ති පුච්ඡි, තතො මයං – ''සචෙ අයං රාජා

බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං කරීයමානං අජානන්තො අම්හෙසු මනං පදොසෙස්සති, බහුං අපුඤ්ඤං පසවිස්සතී’’ති රඤ්ඤො අනුකම්පාය ‘න මයං බුද්ධා’ති වදිම්හා, මයං පන බුද්ධා එව, අම්හාකං බුද්ධභාවො, උදකෙන ධොවිත්වාපි හරිතුං න සක්කාති. ඉති බහිද්ධා ‘බුද්ධම්හා’ති ආහංසු – රඤ්ඤො සන්තිකෙ ‘න මයං බුද්ධා’ති වදිංසූති, ඉදං ගහෙත්වා රාජා එවමාහ. තත්ථ **කිං පන භවං ගොතමො දහරො චෙව ජාතියා, නවො ච පබ්බජ්ජායාති** ඉදං අත්තනො පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා වදති. තත්ථ **කින්ති** පටික්ඛෙපවචනං. එතෙ ජාතිමහල්ලකා ච චිරපබ්බජිතා ච ‘‘බුද්ධම්හා’’ති න පටිජානන්ති, භවං ගොතමො ජාතියා ච දහරො පබ්බජ්ජාය ච නවො කිං පටිජානාති? මා පටිජානාහීති අත්ථො.

න උඤ්ඤාතබ්බාති න අවජානිතබ්බා. **න පරිභොතබ්බාති** න පරිභවිතබ්බා. **කතමෙ චත්තාරොති** කථෙතුකම්යතාපුච්ඡා. **ඛත්තියොති** රාජකුමාරො. **උරගොති** ආසීවිසො. **අග්ගීති** අග්ගියෙව. **භික්ඛූති** ඉමස්මිං පන පදෙ දෙසනාකුසලතාය අත්තානං අබ්භන්තරං කත්වා සීලවන්තං පබ්බජිතං දස්සෙති. එත්ථ ච දහරං රාජකුමාරං දිස්වා, උක්කමිත්වා මග්ගං අදෙන්තො, පාරුපනං අනපනෙන්තො, නිසින්නාසනතො අනුට්ඨහන්තො, හත්ථිපිට්ඨාදීහි අනොතරන්තො, හෙට්ඨා කත්වා මඤ්ඤනවසෙන අඤ්ඤම්පි එවරූපං අනාචාරං කරොන්තො ඛත්තියං අවජානාති නාම. ‘‘භද්දකො වතායං රාජකුමාරො, මහාකණ්ඨො මහොදරො – කිං නාම යංකිඤ්චි චොරුපද්දවං වූපසමෙතුං යත්ථ කත්ථචි ඨානෙ රජ්ජං අනුසාසිතුං සක්ඛිස්සතී’’තිආදීනි වදන්තො පරිභොති නාම. අඤ්ජනිසලාකමත්තම්පි ආසීවිසපොතකං කණ්ණාදීසු පිළන්ධන්තො අඞ්ගුලිම්පි ජිව්හම්පි ඩංසාපෙන්තො උරගං අවජානාති නාම . ‘‘භද්දකො වතායං ආසීවිසො උදකදෙඩ්ඩුභො විය කිං නාම කිඤ්චිදෙව ඩංසිතුං කස්සචිදෙව කායෙ විසං ඵරිතුං සක්ඛිස්සතී’’තිආදීනි වදන්තො පරිභොති නාම. ඛජ්ජොපනකමත්තම්පි අග්ගිං ගහෙත්වා හත්ථෙන කීළන්තො භණ්ඩුක්ඛලිකාය ඛිපන්තො චූළාය වා සයනපිට්ඨසාටකපසිබ්බකාදීසු වා ඨපෙන්තො අග්ගිං අවජානාති නාම. ‘‘භද්දකො වතායං අග්ගි කතරං නු ඛො යාගුභත්තං පචිස්සති, කතරං මච්ඡමංසං, කස්ස සීතං විනොදෙස්සතී’’තිආදීනි වදන්තො පරිභොති නාම. දහරසාමණෙරම්පි පන දිස්වා උක්කමිත්වා මග්ගං අදෙන්තොති රාජකුමාරෙ වුත්තං අනාචාරං කරොන්තො භික්ඛුං අවජානාති නාම. ‘‘භද්දකො වතායං සාමණෙරො මහාකණ්ඨො මහොදරො යංකිඤ්චි බුද්ධවචනං උග්ගහෙතුං යංකිඤ්චි අරඤ්ඤං අජ්ඣොගාහෙත්වා වසිතුං සක්ඛිස්සති, සඞ්ඝත්ථෙරකාලෙ මනාපො භවිස්සතී’’තිආදීනි වදන්තො පරිභොති නාම. තං සබ්බම්පි න කාතබ්බන්ති දස්සෙන්තො **න උඤ්ඤාතබ්බො න පරිභොතබ්බොති** ආහ.

එතදවොචාති එතං ගාථාබන්ධං අවොච. ගාථා ච නාමෙතා තදත්ථදීපනාපි හොන්ති විසෙසත්ථදීපනාපි, තත්‍රිමා තදත්ථම්පි විසෙසත්ථම්පි දීපෙන්තියෙව. තත්ථ **ඛත්තියන්ති** ඛෙත්තානං අධිපතිං. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘ඛෙත්තානං අධිපතීති ඛො, වාසෙට්ඨ, ‘ඛත්තියො ඛත්තියො’ත්වෙව දුතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත’’න්ති (දී. නි. 3.131). **ජාතිසම්පන්නන්ති** තායෙව ඛත්තියජාතියා ජාතිසම්පන්නං. **අභිජාතන්ති** තීණි කුලානි අතික්කමිත්වා ජාතං.

ඨානං හීති කාරණං විජ්ජති. **මනුජින්දොති** මනුස්සජෙට්ඨකො. **රාජදණ්ඩෙනාති** රඤ්ඤො උද්ධටදණ්ඩෙන, සො අප්පකො නාම න හොති, දසසහස්සවීසතිසහස්සප්පමාණො හොතියෙව. **තස්මිං පක්කමතෙ භුසන්ති** තස්මිං පුග්ගලෙ බලවඋපක්කමං උපක්කමති. **රක්ඛං ජීවිතමත්තනොති** අත්තනො ජීවිතං රක්ඛමානො තං ඛත්තියං පරිවජ්ජෙය්‍ය න ඝට්ටෙය්‍ය.

උච්චාවචෙහීති නානාවිධෙහි. **වණ්ණෙහීති** සණ්ඨානෙහි. යෙන යෙන හි වණ්ණෙන චරන්තො ගොචරං ලභති, යදි සප්පවණ්ණෙන, යදි දෙඩ්ඩුභවණ්ණෙන, යදි ධමනිවණ්ණෙන, අන්තමසො කලන්දකවණ්ණෙනපි චරතියෙව. **ආසජ්ජාති** පත්වා. **බාලන්ති** යෙන බාලෙන ඝට්ටිතො, තං බාලං නරං වා නාරිං වා ඩංසෙය්‍ය.

පහූතභක්ඛන්ති බහුභක්ඛං. අග්ගිස්ස හි අභක්ඛං නාම නත්ථි. **ජාලිනන්ති** ජාලවන්තං. **පාවකන්ති** අග්ගිං. පාවගන්තිපි පාඨො. **කණ්හවත්තනින්ති** වත්තනීති මග්ගො, අග්ගිනා ගතමග්ගො කණ්හො හොති කාළකො, තස්මා ‘‘කණ්හවත්තනී’’ති වුච්චති.

මහා හුත්වානාති මහන්තො හුත්වා. අග්ගි හි එකදා යාවබ්‍රහ්මලොකප්පමාණොපි හොති. **ජායන්ති තත්ථ පාරොහාති** තත්ථ අග්ගිනා දඩ්ඪවනෙ පාරොහා ජායන්ති. **පාරොහාති** තිණරුක්ඛාදයො වුච්චන්ති. තෙ හි අග්ගිනා දඩ්ඪට්ඨානෙ මූලමත්තෙපි අවසිට්ඨෙ පාදතො රොහන්ති ජායන්ති වඩ්ඪන්ති, තස්මා ‘‘පාරොහා’’ති වුච්චන්ති. පුන රොහනත්ථෙන වා **පාරොහා. අහොරත්තානමච්චයෙති** රත්තින්දිවානං අතික්කමෙ. නිදාඝෙපි දෙවෙ වුට්ඨමත්තෙ ජායන්ති.

භික්ඛු ඩහති තෙජසාති එත්ථ අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො භණ්ඩන්තං පටිභණ්ඩන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො භික්ඛු නාම කිඤ්චි භික්ඛුතෙජසා ඩහිතුං න සක්කොති. යො පන අක්කොසන්තං න පච්චක්කොසති, භණ්ඩන්තං න පටිභණ්ඩති. පහරන්තං න පටිපහරති, තස්මිං විප්පටිපන්නො තස්ස සීලතෙජෙන ඩය්හති. තෙනෙවෙතං වුත්තං. **න තස්ස පුත්තා පසවොති** තස්ස පුත්තධීතරොපි ගොමහිංසකුක්කුටසූකරාදයො පසවොපි න භවන්ති, විනස්සන්තීති අත්ථො. **දායාදා වින්දරෙ ධනන්ති** තස්ස දායාදාපි ධනං න වින්දන්ති. **තාලාවත්ථූ භවන්ති තෙති** තෙ භික්ඛුතෙජසා දඩ්ඪා වත්ථුමත්තාවසිට්ඨො මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය භවන්ති, පුත්තධීතාදිවසෙන න වඩ්ඪන්තීති අත්ථො.

තස්මාති යස්මා සමණතෙජෙන දඬ්ඪා මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය අවිරුළ්හිධම්මා භවන්ති, තස්මා. **සම්මදෙව සමාචරෙති** සම්මා සමාචරෙය්‍ය. සම්මා සමාචරන්තෙන පන කිං කාතබ්බන්ති? ඛත්තියං තාව නිස්සාය ලද්ධබ්බං ගාමනිගමයානවාහනාදිආනිසංසං, උරගං නිස්සාය තස්ස කීළාපනෙන ලද්ධබ්බං වත්ථහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිආනිසංසං අග්ගිං නිස්සාය තස්සානුභාවෙන පත්තබ්බං යාගුභත්තපචනසීතවිනොදනාදිආනිසංසං, භික්ඛුං නිස්සාය තස්ස වසෙන පත්තබ්බං අසුතසවනසුතපරියොදපන-සග්ගමග්ගාධිගමාදිආනිසංසං සම්පස්සමානෙන ''එතෙ නිස්සාය පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරො ආදීනවො අත්ථි. කිං ඉමෙහී''ති? න සබ්බසො පහාතබ්බා. ඉස්සරියත්ථිකෙන පන වුත්තප්පකාරං අවජානනඤ්ච පරිභවනඤ්ච අකත්වා පුබ්බුට්ඨායිපච්ඡානිපාතිතාදීහි උපායෙහි ඛත්තියකුමාරො තොසෙතබ්බො, එවං තතො ඉස්සරියං අධිගමිස්සති. අහිතුණ්ඩිකෙන උරගෙ විස්සාසං අකත්වා නාගවිජ්ජං පරිවත්තෙත්වා අජපදෙන දණ්ඩෙන ගීවාය ගහෙත්වා විසහරෙන මූලෙන දාඨා ධොවිත්වා පෙළායං පක්ඛිපිත්වා කීළාපෙන්තෙන චරිතබ්බං. එවං තං නිස්සාය සාසච්ඡාදනාදීනි ලභිස්සති. යාගුපචනාදීනි කත්තුකාමෙන අග්ගිං විස්සාසෙන හණ්ඩුක්ඛලිකාදීසු අපක්ඛිපිත්වා හත්ථෙහි අනාමසන්තෙන ගොමයචුණ්ණාදීහි ජාලෙත්වා යාගුපචනාදීනි කත්තබ්බානි, එවං තං නිස්සාය ආනිසංසං ලභිස්සති. අසුතසවනාදීනි පත්ථයන්තෙනපි භික්ඛුං අතිවිස්සාසෙන වෙජ්ජකම්මනවකම්මාදීසු අයොජෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨාතබ්බො, එවං තං නිස්සාය අසුතපුබ්බං බුද්ධවචනං අසුතපුබ්බං පඤ්හාවිනිච්ඡයං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං තිස්සො කුලසම්පත්තියො ඡ කාමසග්ගානි නව ච බ්‍රහ්මලොකෙ පත්වා අමතමහානිබ්බානදස්සනම්පි ලභිස්සතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය **සම්මදෙව සමාචරෙති** ආහ.

එතදවොචාති ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නො පසාදං ආවිකරොන්තො එතං ''අභික්කන්ත''න්තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ **අභික්කන්තන්ති** අභිකන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං, අතිසුන්දරන්ති අත්ථො. එත්ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති ''අභික්කන්තං, භන්තෙ, යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනා''ති. එකෙන අත්තනො පසාදං ''අභික්කන්තං, භන්තෙ, යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදො''ති.

තතො පරං චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති. තත්ථ **නික්කුජ්ජිතන්ති** අධොමුඛඨපිතං, හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** උපරිමුඛං කරෙය්‍ය. **පටිච්ඡන්නන්ති** තිණපණ්ණාදිඡාදිතං. **විවරෙය්‍යාති** උග්ඝාටෙය්‍ය. **මූළ්හස්සාති** දිසාමූළ්හස්ස. **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යාති** හත්ථෙ ගහෙත්වා ''එස මග්ගො''ති වදෙය්‍ය. **අන්ධකාරෙති** කාළපක්ඛචාතුද්දසී අඩ්ඪරත්තඝනවනසණ්ඩ මෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගෙ තමෙ. ඉදං වුත්තං හොති – යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන, යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය, එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානා පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගපටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවිකරොන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය, එවං මොහන්ධකාරෙ නිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතං ධාරෙන්තෙන මය්හං භගවතා එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතොති.

එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්තො **එසාහන්තිආදිමාහ**. තත්ථ **එසාහන්ති** එසො අහං. **භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමි ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චාති** භගවන්තඤ්ච ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චාති ඉමං රතනත්තයං සරණං ගච්ඡාමි. **උපාසකං මං, භන්තෙ,** භගවා **ධාරෙතූති** මං භගවා 'උපාසකො අය'න්ති එවං ධාරෙතු, ජානාතූති අත්ථො. **අජ්ජතග්ගෙති** අජ්ජතං ආදිං කත්වා. අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො, ද-කාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගං කත්වාති අත්ථො. **පාණුපෙතන්ති** පාණෙහි උපෙතං යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භගවා ධාරෙතූති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය සාමඤ්ඤඵලසුත්තෙ සබ්බාකාරෙන වුත්තොති. පඨමං.

2. පුරිසසුත්තවණ්ණනා

113. දුතියෙ **අභිවාදෙත්වාති** පුරිමසුත්තෙ සරණගතත්තා ඉධ අභිවාදෙසි. **අජ්ඣත්තන්ති** නියකජ්ඣත්තං, අත්තනො සන්තානෙ උප්පජ්ජන්තීති අත්ථො. **ලොභාදීසු** ලුබ්භනලක්ඛණො ලොභො, දුස්සනලක්ඛණො දොසො, මුය්හනලක්ඛණො මොහොති. **හිංසන්තීති** විහෙඨෙන්ති නාසෙන්ති විනාසෙන්ති. **අත්තසම්භූතාති** අත්තනි සම්භූතා. **තචසාරංව සම්ඵලන්ති** යථා තචසාරං වෙළුං වා නළං වා අත්තනො ඵලං හිංසති විනාසෙති, එවං හිංසන්ති විනාසෙන්තීති. දුතියං.

3. ජරාමරණසුත්තවණ්ණනා

114. තතියෙ **අඤ්ඤත්‍ර ජරාමරණාති** ජරාමරණතො මුත්තො නාම අත්ථීති වුච්චති. **ඛත්තියමහාසාලාති** ඛත්තියමහාසාලා නාම මහාසාරප්පත්තා ඛත්තියා. යෙසං හි ඛත්තියානං හෙට්ඨිමන්තෙන කොටිසතං නිධානගතං හොති, තයො කහාපණකුම්භා වළඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා ඨපිතා හොන්ති, තෙ **ඛත්තියමහාසාලා** නාම. යෙසං බ්‍රාහ්මණානං අසීතිකොටිධනං නිහිතං හොති, දියඩ්ඪො කහාපණකුම්භො වළඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ

රාසිං කත්වා ඨපිතො හොති, තෙ **බ්‍රාහ්මණමහාසාලා** නාම. යෙසං ගහපතීනං චත්තාලීසකොටිධනං නිහිතං හොති, කහාපණකුම්භො වලඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා ඨපිතො හොති, තෙ **ගහපතිමහාසාලා** නාම.

අඩ්ඪාති ඉස්සරා. නිධානගතධනස්ස මහන්තතාය **මහද්ධනා**. සුවණ්ණරජතභාජනාදීනං උපභොගභණ්ඩානං මහන්තතාය **මහාභොගා**. අනිධානගතස්ස ජාතරූපරජතස්ස පහූතතාය, **පහූතජාතරූපරජතා** . විත්තූපකරණස්ස තුට්ඨිකරණස්ස පහූතතාය **පහූතවිත්තූපකරණා**. ගොධනාදීනඤ්ච සත්තවිධධඤ්ඤානඤ්ච පහූතතාය **පහූතධනධඤ්ඤා. තෙසම්පි ජාතානං නත්ථි අඤ්ඤත්‍ර ජරාමරණාති** තෙසම්පි එවං ඉස්සරානං ජාතානං නිබ්බත්තානං නත්ථි අඤ්ඤත්‍ර ජරාමරණා, ජාතත්තායෙව ජරාමරණතො මොක්ඛො නාම නත්ථි, අන්තොජරාමරණෙයෙව හොති.

අරහන්තොතිආදීසු ආරකා කිලෙසෙහීති අරහන්තො. ඛීණා එතෙසං චත්තාරො ආසවාති **ඛීණාසවා**. බ්‍රහ්මචරියවාසං වුට්ඨා පරිනිට්ඨිතවාසාති **වුසිතවන්තො**. චතූහි මග්ගෙහි කරණීයං එතෙසං කතන්ති **කතකරණීයා**. ඛන්ධභාරො කිලෙසභාරො අභිසඞ්ඛාරභාරො කාමගුණභාරොති, ඉමෙ ඔහිතා භාරා එතෙසන්ති **ඔහිතභාරා**. අනුප්පත්තො අරහත්තසඞ්ඛාතො සකො අත්ථො එතෙසන්ති **අනුප්පත්තසදත්ථා**. දසවිධම්පි පරික්ඛීණං භවසංයොජනං එතෙසන්ති **පරික්ඛීණභවසංයොජනා**. සම්මා කාරණෙහි ජානිත්වා විමුත්තාති **සම්මදඤ්ඤාවිමුත්තා**. මග්ගපඤ්ඤාය චතුසච්චධම්මං ඤත්වා ඵලවිමුත්තියා විමුත්තාති අත්ථො. **භෙදනධම්මොති** භිජ්ජනසභාවො. **නික්ඛෙපනධම්මොති** නික්ඛිපිතබ්බසභාවො. ඛීණාසවස්ස හි අජීරණධම්මොපි අත්ථි, ආරම්මණතො පටිවිද්ධං නිබ්බානං, තං හි න ජීරති. ඉධ පනස්ස ජීරණධම්මං දස්සෙන්තො එවමාහ. අත්ථුප්පත්තිකො කිරස්ස සුත්තස්ස නික්ඛෙපො. සිවිකසාලාය නිසීදිත්වා කථිතන්ති වදන්ති. තත්ථ භගවා චිත්‍රානි රථයානාදීනි දිස්වා දිට්ඨමෙව උපමං කත්වා, ''ජීරන්ති වෙ රාජරථා''ති ගාථමාහ.

තත්ථ **ජීරන්තීති** ජරං පාපුණන්ති. **රාජරථාති** රඤ්ඤො අභිරූහනරථා. **සුචිත්තාති** සුවණ්ණරජතාදීහි සුට්ඨු චිත්තිතා. **අථො සරීරම්පි ජරං උපෙතීති** එවරූපෙසු අනුපාදිණ්ණකෙසු සාරදාරුමයෙසු රථෙසු ජීරන්තෙසු ඉමස්මිං අජ්ඣත්තිකෙ උපාදිණ්ණකෙ මංසලොහිතාදිමයෙ සරීරෙ කිං වත්තබ්බං? සරීරම්පි ජරං උපෙතියෙවාති අත්ථො. **සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්තීති** සන්තො සබ්භීහි සද්ධිං සතං ධම්මො න ජරං උපෙතීති එවං පවෙදයන්ති. ''සතං ධම්මො නාම නිබ්බානං, තං න ජීරති, අජරං අමතන්ති එවං කථෙන්ති''ති අත්ථො. යස්මා වා නිබ්බානං ආගම්ම සීඝනසභාවා කිලෙසා භිජ්ජන්ති, තස්මා තං සබ්භීති වුච්චති. ඉති පුරිමපදස්ස කාරණං දස්සෙන්තො ''සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති''ති ආහ. ඉදං හි වුත්තං හොති – සතං ධම්මො න ජරං උපෙති, තස්මා සන්තො සබ්භි පවෙදයන්ති. අජරං නිබ්බානං සතං ධම්මොති ආචික්ඛන්තීති අත්ථො. සුන්දරාධිවචනං වා එතං සබ්භීති. යං සබ්භිධම්මභූතං නිබ්බානං සන්තො පවෙදයන්ති කථයන්ති, සො සතං ධම්මො න ජරං උපෙතීතිපි අත්ථො. තතියං.

4. පියසුත්තවණ්ණනා

115. චතුත්ථෙ **රහොගතස්සාති** රහසි ගතස්ස. **පටිසල්ලීනස්සාති** නිලීනස්ස එකීභූතස්ස. **එවමෙතං, මහාරාජාති** ඉධ භගවා ඉමං සුත්තං සබ්බඤ්ඤුභාසිතං කරොන්තො ආහ. **අන්තකෙනාධිපන්නස්සාති** මරණෙන අජ්ඣොත්ථටස්ස. චතුත්ථං.

5. අත්තරක්ඛිතසුත්තවණ්ණනා

116. පඤ්චමෙ **හත්ථිකායොති** හත්ථිඝටා. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **සංවරොති** පිදහනං. **සාධු සබ්බත්ථ සංවරොති** ඉමිනා කම්මපථභෙදං අපත්තස්ස කම්මස්ස සංවරං දස්සෙති. **ලජ්ජීති** හිරිමා. ලජ්ජීගහණෙන චෙත්ථ ඔත්තප්පම්පි ගහිතමෙව හොති. පඤ්චමං.

6. අප්පකසුත්තවණ්ණනා

117. ඡට්ඨෙ *උළාරෙ උළාරෙති* පණීතෙ ච බහුකෙ ච. **මජ්ජන්තීති** මානමජ්ජනෙන මජ්ජන්ති. **අතිසාරන්ති** අතික්කමං. **කූටන්ති** පාසං. **පච්ඡාසන්ති** පච්ඡා තෙසං. ඡට්ඨං.

7. අඩ්ඩකරණසුත්තවණ්ණනා

118. සත්තමෙ **කාමහෙතූති** කාමමූලකං. **කාමනිදානන්ති** කාමපච්චයා. **කාමාධිකරණන්ති** කාමකාරණා. සබ්බානි හෙතානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානෙව. **භද්‍රමුඛොති** සුන්දරමුඛො. එකදිවසං කිර රාජා අඩ්ඩකරණෙ නිසීදි. තත්ථ පඨමතරං ලඤ්ජං ගහෙත්වා නිසින්නා අමච්චා අස්සාමිකෙපි සාමිකෙ කරිංසු. රාජා තං ඤත්වා – ''මය්හං තාව පථවිස්සරස්ස සම්මුඛාපෙතෙ එවං කරොන්ති, පරම්මුඛා කිං නාම න කරිස්සන්ති? පඤ්ඤායිස්සති දානි විටටූභො සෙනාපති සකෙන රජ්ජෙන, කිං මය්හං එවරූපෙහි ලඤ්ජඛාදකෙහි මුසාවාදීහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ නිසජ්ජායා''ති චින්තෙසි. තස්මා එවමාහ. **ඛිප්පංව ඔඩ්ඩිතන්ති** කුමීනං විය ඔඩ්ඩිතං. යථා මච්ඡා ඔඩ්ඩිතං කුමීනං පවිසන්තා න ජානන්ති, එවං සත්තා කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමං වීතික්කමන්තා න ජානන්තීති අත්ථො. සත්තමං.

8. මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා

119. අට්ඨමෙ **අත්ථි නු ඛො තෙ මල්ලිකෙති** කස්මා පුච්ඡති? අයං කිර මල්ලිකා දුග්ගතමාලාකාරස්ස ධීතා, එකදිවසං ආපණතො පූවං ගහෙත්වා ''මාලාරාමං ගන්ත්වාව ඛාදිස්සාමී''ති ගච්ඡන්තී පටිපථෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරං භගවන්තං භික්ඛාචාරං පවිසන්තං දිස්වා පසන්නචිත්තා තං භගවතො අදාසි. සත්ථා නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. ආනන්දත්ථෙරො චීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. භගවා තත්ථ නිසීදිත්වා තං පූවං පරිභුඤ්ජිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා සිතං පාත්වාකාසි. ථෙරො ''ඉමිස්සා, භන්තෙ, කො විපාකො භවිස්සතී''ති පුච්ඡි. ආනන්ද, අජ්ජෙසා තථාගතස්ස පඨමභොජනං අදාසි, අජ්ජෙව කොසලරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී භවිස්සතීති. තංදිවසමෙව ච රාජා කාසිගාමෙ භාගිනෙය්‍යෙන යුද්ධෙන පරාජිතො පලායිත්වා නගරං ආගච්ඡන්තො මාලාරාමං පවිසිත්වා බලකායස්ස ආගමනං ආගමෙසි. තස්ස සා වත්තං අකාසි. සො තාය වත්තෙ පසීදිත්වා තං අන්තෙපුරං අතිහාරාපෙත්වා තං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි.

අථෙකදිවසං චින්තෙසි – ''මයා ඉමිස්සා දුග්ගතකුලස්ස ධීතුයා මහන්තං ඉස්සරියං දින්නං, යංනූනාහං ඉමං පුච්ඡෙය්‍යං 'කො තෙ පියො'ති? සා 'ත්වං මෙ, මහාරාජ, පියො'ති වත්වා පුන මං පුච්ඡිස්සති. අථස්සාහං 'මය්හම්පි ත්වංයෙව පියා'ති වක්ඛාමී''ති. ඉති සො අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සාසජනනත්ථං සම්මොදනීයං කථං කථෙන්තො පුච්ඡති. සා පන දෙවී පණ්ඩිතා බුද්ධුපට්ඨායිකා ධම්මුපට්ඨායිකා සඞ්ඝුපට්ඨායිකා මහාපඤ්ඤා , තස්මා එවං චින්තෙසි – ''නායං පඤ්හො රඤ්ඤො මුඛං ඔලොකෙත්වා කථෙතබ්බො''ති. සා සරසෙනෙව කථෙත්වා රාජානං පුච්ඡි. රාජා තාය සරසෙන කථිතත්තා නිවත්තිතුං අලභන්තො සයම්පි සරසෙනෙව කථෙත්වා ''සකාරණං ඉදං, තථාගතස්ස නං ආරොචෙස්සාමී''ති ගන්ත්වා භගවතො ආරොචෙසි. **නෙවජ්ඣගාති** නාධිගච්ඡති. **එවං පියො පුථු අත්තා පරෙසන්ති** යථා එකස්ස අත්තා පියො, එවං පරෙසං පුථුසත්තානම්පි අත්තා පියොති අත්ථො. අට්ඨමං.

9. යඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

120. නවමෙ **ථූණූපනීතානීති** ථූණං උපනීතානි, ථූණාය බද්ධානි හොන්ති. **පරිකම්මානි කරොන්තීති** එත්තාවතා තෙහි භික්ඛූහි රඤ්ඤො ආරද්ධයඤ්ඤො තථාගතස්ස ආරොචිතො. කස්මා පන රඤ්ඤා අයං යඤ්ඤො ආරද්ධො? දුස්සුපිනපටිඝාතාය. එකදිවසං කිර රාජා සබ්බාලඞ්කාරප්පටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරං අනුසඤ්චරන්තො වාතපානං විවරිත්වා ඔලොකයමානං එකං ඉත්ථිං දිස්වා තස්සා පටිබද්ධචිත්තො තතොව පටිනිවත්තිත්වා අන්තෙපුරං පවිසිත්වා එකස්ස පුරිසස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා ''ගච්ඡ තස්සා සස්සාමිකභාවං වා අස්සාමිකභාවං වා ජානාහී''ති පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා පුච්ඡි. සා ''එසො මෙ සාමිකො ආපණෙ නිසින්නො''ති දස්සෙසි. රාජපුරිසො රඤ්ඤො තමත්ථං ආචික්ඛි. රාජා තං පුරිසං පක්කොසාපෙත්වා ''මං උපට්ඨහා''ති ආහ. ''නාහං, දෙව, උපට්ඨහිතුං ජානාමී''ති ච වුත්තෙ ''උපට්ඨානං නාම න ආචරියස්ස සන්තිකෙ උග්ගහෙතබ්බ''න්ති බලක්කාරෙන ආවුධඵලකං ගාහාපෙත්වා උපට්ඨාකං අකාසි. උපට්ඨහිත්වා ගෙහං ගතමත්තමෙව ච නං පුන පක්කොසාපෙත්වා ''උපට්ඨාකෙන නාම රඤ්ඤො වචනං කත්තබ්බං, ගච්ඡ ඉතො යොජනමත්තෙ අම්හාකං සීසධොවනපොක්ඛරණී අත්ථි, තතො අරුණමත්තිකඤ්ච ලොහිතුප්පලමාලඤ්ච ගණ්හිත්වා එහි. සචෙ අජ්ජෙව නාගච්ඡසි, රාජදණ්ඩං කරිස්සාමී''ති වත්වා පෙසෙසි. සො රාජභයෙන නික්ඛමිත්වා ගතො.

රාජාපි තස්මිං ගතෙ දොවාරිකං පක්කොසාපෙත්වා, ''අජ්ජ සායන්හෙයෙව ද්වාරං පිදහිත්වා 'අහං රාජදූතො'ති වා 'උපරාජදූතො'ති වා භණන්තානම්පි මා විවරී''ති ආහ. සො පුරිසො මත්තිකඤ්ච උප්පලානි ච ගහෙත්වා ද්වාරෙ පිහිතමත්තෙ ආගන්ත්වා බහුං වදන්තොපි ද්වාරං අලභිත්වා පරිස්සයභයෙන ජෙතවනං ගතො. රාජාපි රාගපරිළාහෙන අභිභූතො කාලෙ නිසීදති, කාලෙ තිට්ඨති, කාලෙ නිපජ්ජති, සන්නිට්ඨානං අලභන්තො යත්ථ කත්ථචි නිසින්නකොව මක්කටනිද්දාය නිද්දායති.

පුබ්බෙ ච තස්මිංයෙව නගරෙ චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා පරදාරිකකම්මං කත්වා නන්දොපනන්දාය නාම ලොහකුම්භියා නිබ්බත්තිංසු. තෙ ඵෙණුද්දෙහකං පච්චමානා තිංසවස්සසහස්සානි හෙට්ඨා ගච්ඡන්තා කුම්භියා තලං පාපුණන්ති, තිංසවස්සසහස්සානි උපරි ගච්ඡන්තා මත්ථකං පාපුණන්ති. තෙ තං දිවසං ආලොකං ඔලොකෙත්වා අත්තනො දුක්කටභයෙන එකෙකං ගාථං වත්තුකාමා වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරමෙව ආහංසු. එකො ස-කාරං, එකො සො-කාරං, එකො න-කාරං, එකො දු-කාරං ආහ. රාජා තෙසං නෙරයිකසත්තානං සද්දං සුතකාලතො පට්ඨාය සුඛං අවින්දමානොව තංරත්තාවසෙසං වීතිනාමෙසි.

අරුණෙ උට්ඨිතෙ පුරොහිතො ආගන්ත්වා තං සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡි. සො ''කුතො මෙ, ආචරිය, සුඛ''න්ති ? වත්වා, ''සුපිනෙ එවරූපෙ සද්දෙ අස්සොසි''න්ති ආචික්ඛි. බ්‍රාහ්මණො – ''ඉමස්ස රඤ්ඤො ඉමිනා සුපිනෙන වුඩ්ඪි වා හානි වා නත්ථි, අපිච ඛො පන යං ඉමස්ස ගෙහෙ අත්ථි, තං සමණස්ස ගොතමස්ස හොති, ගොතමසාවකානං හොති, බ්‍රාහ්මණා කිඤ්චි න ලභන්ති, බ්‍රාහ්මණානං භික්ඛං උප්පාදෙස්සාමී''ති, ''භාරියො අයං, මහාරාජ, සුපිනො තීසු ජානීසු එකා පඤ්ඤායති, රජ්ජන්තරායො වා භවිස්සති ජීවිතන්තරායො වා, දෙවො වා න වස්සිස්සතී''ති ආහ. කථං සොත්ථි භවෙය්‍ය ආචරියාති? ''මන්තෙත්වා ඤාතුං සක්කා, මහාරාජාති. ගච්ඡථ ආචරියෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා අම්හාකං සොත්ථිං කරොථා''ති.

සො සිවිකසාලායං බ්‍රාහ්මණෙ සන්නිපාතෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ‘‘විසුං විසුං ගන්ත්වා එවං වදථා’’ති තයො වග්ගෙ අකාසි . බ්‍රාහ්මණා පවිසිත්වා රාජානං සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡිංසු. රාජා පුරොහිතස්ස කථිතනියාමෙනෙව කථෙත්වා ‘‘කථං සොත්ථි භවෙය්‍යා’’ති පුච්ඡි. මහාබ්‍රාහ්මණා – ‘‘සබ්බපඤ්චසතං යඤ්ඤං යජිත්වා එතස්ස කම්මස්ස සොත්ථි භවෙය්‍ය, එවං, මහාරාජ, ආචරියා කථෙන්තී’’ති ආහංසු. රාජා තෙසං සුත්වා අනභිනන්දිත්වා අප්පටික්කොසිත්වා තුණ්හී අහොසි. අථ දුතියවග්ගබ්‍රාහ්මණාපි ආගන්ත්වා තත්ථෙව කථෙසුං. තථා තතියවග්ගබ්‍රාහ්මණාපි. අථ රාජා ‘‘යඤ්ඤං කරොන්තූ’’ති ආණාපෙසි. තතො පට්ඨාය බ්‍රාහ්මණා උසභාදයො පාණෙ ආහරාපෙසුං. නගරෙ මහාසද්දො උදපාදි . තං පවත්තිං ඤත්වා මල්ලිකා රාජානං තථාගතස්ස සන්තිකං පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං භගවා – ‘‘හන්ද කුතො නු ත්වං, මහාරාජ, ආගච්ඡසි දිවාදිවස්සා’’ති ආහ. රාජා – ‘‘අජ්ජ මෙ, භන්තෙ, සුපිනකෙ චත්තාරො සද්දා සුතා, සොහං බ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡිං. බ්‍රාහ්මණා ‘භාරියො, මහාරාජ, සුපිනො, සබ්බපඤ්චසතං යඤ්ඤං යජිත්වා පටිකම්මං කරොමාති ආරද්ධා’’’ති ආහ. කින්ති තෙ, මහාරාජ, සද්දා සුතාති. සො යථාසුතං ආරොචෙසි. අථ නං භගවා ආහ – පුබ්බෙ, මහාරාජ, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා පරදාරිකා හුත්වා නන්දොපනන්දාය ලොහකුම්භියා නිබ්බත්තා සට්ඨිවස්සසහස්සමත්ථකෙ උග්ගච්ඡිංසු.

තත්ථ එකො –

> ‘‘සට්ඨිවස්සසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සබ්බසො;
> නිරයෙ පච්චමානානං, කදා අන්තො භවිස්සතී’’ති.(පෙ. ව. 802; ජා. 1.4.54) –

ඉමං ගාථං වත්තුකාමො අහොසි. දුතියො –

> ‘‘සොහං නූන ඉතො ගන්ත්වා, යොනිං ලද්ධාන මානුසිං;
> වදඤ්ඤූ සීලසම්පන්නො, කාහාමි කුසලං බහු’’න්ති. (පෙ. ව. 805; ජා. 1.4.56) –

ඉමං ගාථං වත්තුකාමො අහොසි. තතියො –

> ‘‘නත්ථි අන්තො කුතො අන්තො, න අන්තො පටිදිස්සති;
> තදා හි පකතං පාපං, මම තුය්හඤ්ච මාරිසා’’ති. (පෙ. ව. 803; ජා. 1.4.55) –

ඉමං ගාථං වත්තුකාමො අහොසි. චතුත්ථො –

> ‘‘දුජ්ජීවිතමජීවිම්හා, යෙ සන්තෙ න දදම්හසෙ;
> විජ්ජමානෙසු භොගෙසු, දීපං නාකම්හ අත්තනො’’ති. (පෙ. ව. 804; ජා. 1.4.53) –

ඉමං . තෙ ඉමා ගාථා වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරං වත්වා තත්ථෙව නිමුග්ගා. ඉති, මහාරාජ, තෙ නෙරයිකසත්තා යථාකම්මෙන විරවිංසු. තස්ස සද්දස්ස සුතපච්චයා තුය්හං හානි වා වුඩ්ඪි වා නත්ථි. එත්තකානං පන පසූනං ඝාතනකම්මං නාම භාරියන්ති නිරයභයෙන තජ්ජෙත්වා ධම්මකථං කථෙසි. රාජා දසබලෙ පසීදිත්වා, ‘‘මුඤ්චාමි, නෙසං ජීවිතං දදාමි, හරිතානි චෙව තිණානි ඛාදන්තු, සීතලානි ච පානීයානි පිවන්තු, සීතො ච නෙසං වාතො උපවායතූ’’ති වත්වා, ‘‘ගච්ඡථ භාරෙථා’’ති මනුස්සෙ ආණාපෙසි. තෙ ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණෙ පලාපෙත්වා තං පාණසඞ්ඝං බන්ධනතො මොචෙත්වා නගරෙ ධම්මභෙරිං චරාපෙසුං.

අථ රාජා දසබලස්ස සන්තිකෙ නිසින්නො ආහ – ‘‘භන්තෙ, එකරත්ති නාම තියාමා හොති, මය්හං පන අජ්ජ ද්වෙ රත්තියො එකතො ඝටිතා විය අහෙසු’’න්ති. සොපි පුරිසො තත්ථෙව නිසින්නො ආහ – ‘‘භන්තෙ, යොජනං නාම චතුගාවුතං හොති, මය්හං පන අජ්ජ ද්වෙ යොජනානි එකතො කතානි විය අහෙසු’’න්ති. අථ භගවා – ‘‘ජාගරස්ස තාව රත්තියා දීඝභාවො පාකටො, සන්තස්ස යොජනස්ස දීඝභාවො පාකටො, වට්ටපතිතස්ස පන බාලපුථුජ්ජනස්ස අනමතග්ගසංසාරවට්ටං එකන්තදීඝමෙවා’’ති රාජානඤ්ච තඤ්ච පුරිසං නෙරයිකසත්තෙ ච ආරබ්භ ධම්මපදෙ ඉමං ගාථං අභාසි –

> ‘‘දීඝා ජාගරතො රත්ති, දීඝං සන්තස්ස යොජනං;
> දීඝො බාලානං සංසාරො, සද්ධම්මං අවිජානත’’න්ති. (ධ. ප. 60);

ගාථාපරියොසානෙ සො ඉත්ථිසාමිකො පුරිසො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. **එතමත්ථං විදිත්වාති** එතං කාරණං ජානිත්වා.

අස්සමෙධන්තිආදීසු – පොරාණරාජකාලෙ කිර සස්සමෙධං පුරිසමෙධං සම්මාපාසං වාචාපෙය්‍යන්ති චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි අහෙසුං, යෙහි රාජානො ලොකං සඞ්ගණ්හිංසු. තත්ථ නිප්ඵන්නසස්සතො දසමභාගග්ගහණං **සස්සමෙධං** නාම, සස්සසම්පාදනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො. මහායොධානං ඡමාසිකං භත්ත-වෙතනානුප්පදානං

පුරිසමෙධං නාම, පුරිසසඞ්ගණ්හනෙ මෙධාවිතාති අත්ථො. දලිද්දමනුස්සානං හත්ථතො ලෙඛං ගහෙත්වා තීණි වස්සානි විනාව වඩ්ඪියා සහස්සද්විසහස්සමත්තධනානුප්පදානං **සම්මාපාසං** නාම. තඤ්හි සම්මා මනුස්සෙ පාසෙති, හදයෙ බන්ධිත්වා විය ඨපෙති, තස්මා සම්මාපාසන්ති වුච්චති. ''තාත මාතුලා''තිආදිනා නයෙන සණ්හවාචාභණනං වාචාපෙය්‍යං නාම, පියවාචාති අත්ථො. එවං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගහිතං රට්ඨං ඉද්ධඤ්චෙව හොති ඵීතඤ්ච පහූතඅන්නපානං ඛෙමං නිරබ්බුදං. මනුස්සා මුදා මොදමානා උරෙ පුත්තෙ නච්චෙන්තා අපාරුතඝරද්වාරා විහරන්ති. ඉදං ඝරද්වාරෙසු අග්ගළානං අභාවතො **නිරග්ගළ**න්ති වුච්චති. අයං පොරාණිකා පවෙණී.

අපරභාගෙ පන ඔක්කාකරාජකාලෙ බ්‍රාහ්මණා ඉමානි චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි ඉමඤ්ච රට්ඨසම්පත්තිං පරිවත්තෙත්වා උද්ධංමූලකං කත්වා අස්සමෙධං පුරිසමෙධන්ති ආදිකෙ පඤ්ච යඤ්ඤෙ නාම අකංසු. තෙසු අස්සමෙත්ථ මෙධන්ති වධන්තීති **අස්සමෙධො**. ද්වීහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස එකවීසතියූපස්ස එකස්මිංයෙව දිවසෙ ... මජ්ඣිමදිවසෙයෙව සත්තනවුතිපඤ්චපසුසතඝාතභිංසනස්ස ඨපෙත්වා භූමිඤ්ච පුරිසෙ ච අවසෙසසබ්බවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. පුරිසමෙත්ථ මෙධන්තීති **පුරිසමෙධො**. චතූහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. සම්මමෙත්ථ පාසෙන්තීති **සම්මාපාසො**. දිවසෙ දිවසෙ සම්මං ඛිපිත්වා තස්ස පතිතොකාසෙ වෙදිං කත්වා සංහාරිමෙහි යූපාදීහි සරස්සතිනදියා නිමුග්ගොකාසතො පභුති පටිලොමං ගච්ඡන්තෙන යජිතබ්බස්ස සත්‍රයාගස්සෙතං අධිවචනං. වාජමෙත්ථ පිවන්තීති **වාජපෙය්‍යො**. එකෙන පරියඤ්ඤෙන සත්තරසහි පසූහි යජිතබ්බස්ස බෙලුවයූපස්ස සත්තරසකදක්ඛිණස්ස යඤ්ඤස්සෙතං අධිවචනං. නත්ථි එත්ථ අග්ගළාති **නිරග්ගළො**. නවහි පරියඤ්ඤෙහි යජිතබ්බස්ස සද්ධිං භූමියා ච පුරිසෙහි ච අස්සමෙධෙ වුත්තවිභවදක්ඛිණස්ස සබ්බමෙධපරියායනාමස්ස අස්සමෙධවිකප්පස්සෙවෙතං අධිවචනං. **මහාරම්භා**ති මහාකිච්චා මහාකරණීයා. **සම්මග්ගතා**ති සම්මා පටිපන්නා බුද්ධාදයො. **නිරාරම්භා**ති අප්පත්ථා අප්පකිච්චා. **යජන්ති අනුකුලන්**ති අනුකුලෙසු යජන්ති, යං නිච්චභත්තාදි පුබ්බපුරිසෙහි පට්ඨපිතං, තං අපරාපරං අනුපච්ඡින්නත්තා මනුස්සා දදන්තීති අත්ථො. නවමං.

10. බන්ධනසුත්තවණ්ණනා

121. දසමෙ **ඉධ, භන්තෙ, රඤ්ඤා**ති ඉදං තෙ භික්ඛූ තෙසු මනුස්සෙසු ආනන්දත්ථෙරස්ස සුකතකාරණං ආරොචෙන්තා ආරොචෙසුං. රඤ්ඤො කිර සක්කෙන කුසරාජස්ස දින්නො අට්ඨවඞ්කො මණි පවෙණියා ආගතො. රාජා අලඞ්කරණකාලෙ තං මණිං ආහරථාති ආහ. මනුස්සා ''ඨපිතට්ඨානෙ න පස්සාමා''ති ආරොචෙසුං. රාජා අන්තොඝරචාරිනො ''මණිං පරියෙසිත්වා දෙථා''ති බන්ධාපෙසි. ආනන්දත්ථෙරො තෙ දිස්වා මණිපටිසාමකානං එකං උපායං ආචික්ඛි . තෙ රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ''පණ්ඩිතො ථෙරො, ථෙරස්ස වචනං කරොථා''ති. පටිසාමකමනුස්සා රාජඞ්ගණෙ උදකචාටිං ඨපෙත්වා සාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා තෙ මනුස්සෙ ආහංසු – ''සාටකං පාරුපිත්වා එත්ථ ගන්ත්වා හත්ථං ඔතාරෙථා''ති. මණිචොරො චින්තෙසි – ''රාජභණ්ඩං විස්සජ්ජෙතුං වා වලඤ්ජෙතුං වා න සක්කා''ති. සො ගෙහං ගන්ත්වා මණිං උපකච්ඡකෙ ඨපෙත්වා සාටකං පාරුපිත්වා ආගම්ම උදකචාටියං පක්ඛිපිත්වා පක්කාමි. මහාජනෙ පටික්කන්තෙ රාජමනුස්සා චාටියං හත්ථං ඔතාරෙත්වා මණිං දිස්වා ආහරිත්වා රඤ්ඤො අදංසු. ''ආනන්දත්ථෙරෙන කිර දස්සිතනයෙන මණි දිට්ඨො''ති මහාජනො කොලාහලං අකාසි. තෙ භික්ඛූ තං කාරණං තථාගතස්ස ආරොචෙන්තා ඉමං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සත්ථා – ''අනච්ඡරියං, භික්ඛවෙ, යං ආනන්දො මනුස්සානං හත්ථාරුළ්හමණිං ආහරාපෙය්‍ය , යත්ථ පුබ්බෙ පණ්ඩිතා අත්තනො ඤාණෙ ඨත්වා අහෙතුකපටිසන්ධියං නිබ්බත්තානං තිරච්ඡානගතානම්පි හත්ථාරුළ්හං භණ්ඩං ආහරාපෙත්වා රඤ්ඤො අදංසූ''ති වත්වා –

> ''උක්කට්ඨෙ සූරමිච්ඡන්ති, මන්තීසු අකුතූහලං;
> පියඤ්ච අන්නපානම්හි, අත්ථෙ ජාතෙ ච පණ්ඩිත''න්ති. (ජා. 1.1.92) –

මහාසාරජාතකං කථෙසි.

න තං දළ්හන්ති තං බන්ධනං ථිරන්ති න කථෙන්ති. **යදායස**න්ති යං ආයසා කතං. **සාරත්තරත්තා**ති සුට්ඨු රත්තරත්තා, සාරත්තෙන වා රත්තා සාරත්තරත්තා, සාරං ඉදන්ති මඤ්ඤනාය රත්තාති අත්ථො. **අපෙක්ඛා**ති ආලයො නිකන්ති. **ආහූ**ති කථෙන්ති. **ඔහාරින**න්ති චතූසු අපායෙසු ආකඩ්ඪනකං. **සිථිල**න්ති න ආයසාදිබන්ධනං විය ඉරියාපථං නිවාරෙත්වා ඨිතං. තෙන හි බන්ධනෙන බද්ධා පරදෙසම්පි ගච්ඡන්තියෙව. **දුප්පමුඤ්ච**න්ති අඤ්ඤත්‍ර ලොකුත්තරඤාණෙන මුඤ්චිතුං අසක්කුණෙය්‍යන්ති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. සත්තජටිලසුත්තවණ්ණනා

122. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **පුබ්බාරාමෙ මිගාරමාතුපාසාදෙ**ති පුබ්බාරාමසඞ්ඛාතෙ විහාරෙ මිගාරමාතුයා පාසාදෙ. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ එකා උපාසිකා පදුමුත්තරං භගවන්තං නිමන්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සතසහස්සදානං දත්වා භගවතො පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා – ‘‘අනාගතෙ තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස අග්ගුපට්ඨායිකා හොමී’’ති පත්ථනං අකාසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකපුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ගෙහෙ සුමනදෙවියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි . ජාතකාලෙ වස්සා විසාඛාති නාමං අකංසු. සා යදා භගවා භද්දියනගරං අගමාසි, තදා පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං භගවතො පච්චුග්ගමනං ගතා පඨමදස්සනම්හියෙව සොතාපන්නා අහොසි. අපරභාගෙ සාවත්ථියං මිගාරසෙට්ඨිපුත්තස්ස පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරස්ස ගෙහං ගතා. තත්ථ නං මිගාරසෙට්ඨි මාතිට්ඨානෙ ඨපෙසි, තස්මා මිගාරමාතාති වුච්චති. තාය කාරිතෙ පාසාදෙ.

බහි ද්වාරකොට්ඨකෙති පාසාදද්වාරකොට්ඨකස්ස බහි, න විහාරද්වාරකොට්ඨකස්ස. සො කිර පාසාදො ලොහපාසාදො විය සමන්තා චතුද්වාරකොට්ඨකයුත්තෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තො. තෙසු පාචීනද්වාරකොට්ඨකස්ස බහි පාසාදච්ඡායායං පාචීනලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො පඤ්ඤත්තෙ වරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො හොති.

පරූළ්හකච්ඡනඛලොමාති පරූළ්හකච්ඡා පරූළ්හනඛා පරූළ්හලොමා, කච්ඡාදීසු දීඝලොමා දීඝනඛා චාති අත්ථො. **ඛාරිවිවිධ**න්ති විවිධඛාරිං නානප්පකාරකං පබ්බජිතපරික්ඛාරභණ්ඩකං. **අවිදූරෙ අතික්කමන්තී**ති අවිදූරමග්ගෙන නගරං පවිසන්ති. **රාජාහං , භන්තෙ**ති අහං, භන්තෙ, රාජා පසෙනදි කොසලො, මය්හං නාමං තුම්හෙ ජානාථාති. කස්මා පන රාජා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස සන්තිකෙ නිසින්නො එවරූපානං නග්ගභොග්ගනිස්සිරිකානං අඤ්ජලිං පග්ගණ්හාතීති. සඞ්ගණ්හනත්ථාය. එවං හිස්ස අහොසි – ‘‘සචාහං එත්තකම්පි එතෙසං න කරිස්සාමි , ‘මයං පුත්තදාරං පහාය එතස්සත්ථාය දුබ්භොජනදුක්ඛසෙය්‍යාදීනි අනුභොම, අයං අම්හාකං අඤ්ජලිමත්තම්පි න කරොතී’ති අත්තනා දිට්ඨං සුතං පටිච්ඡාදෙත්වා න කථෙය්‍යුං. එවං කතෙ පන අනිගූහිත්වා කථෙස්සන්තී’’ති. තස්මා එවමකාසි. අපිච සත්ථු අජ්ඣාසයජානනත්ථං එවමකාසි.

කාසිකචන්දනන්ති සණ්හචන්දනං. **මාලාගන්ධවිලෙපන**න්ති වණ්ණගන්ධත්ථාය මාලං, සුගන්ධභාවත්ථාය ගන්ධං, වණ්ණගන්ධත්ථාය විලෙපනඤ්ච ධාරෙන්තෙන.

සංවාසෙනාති සහවාසෙන. **සීලං වෙදිතබ්බ**න්ති අයං සුසීලො වා දුස්සීලො වාති සංවසන්තෙන උපසඞ්කමන්තෙන ජානිතබ්බො. **තඤ්ච ඛො දීඝෙන අද්ධුනා න ඉත්තර**න්ති තඤ්ච සීලං දීඝෙන කාලෙන වෙදිතබ්බං, න ඉත්තරෙන. ද්වීහතීහඤ්හි සංයතාකාරො ච සංවුතින්ද්‍රියාකාරො ච න සක්කා දස්සෙතුං. **මනසිකරොතා**ති සීලමස්ස පරිග්ගහෙස්සාමීති මනසිකරොන්තෙන පච්චවෙක්ඛන්තෙනෙව සක්කා ජානිතුං, න ඉතරෙන. **පඤ්ඤවතා**ති තම්පි සප්පඤ්ඤෙනෙව පණ්ඩිතෙන. බාලො හි මනසිකරොන්තොපි ජානිතුං න සක්කොති.

සංවොහාරෙනාති කථනෙන.

> ‘‘යො හි කොචි මනුස්සෙසු, වොහාරං උපජීවති;
> එවං වාසෙට්ඨ ජානාහි, වාණිජො සො න බ්‍රාහ්මණො’’ති. (ම. නි. 2.457) –

එත්ථ හි බ්‍යවහාරො වොහාරො නාම. ‘‘චත්තාරො අරියවොහාරා චත්තාරො අනරියවොහාරා’’ති (දී. නි. 3.313) එත්ථ චෙතනා. ‘‘සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො’’ති (ධ. ස. 1313-1315) එත්ථ පඤ්ඤත්ති. ‘‘වොහාරමත්තෙන සො වොහරෙය්‍යා’’ති (සං. නි. 1.25) එත්ථ කථා වොහාරො. ඉධාපි එසොව අධිප්පෙතො. එකච්චස්ස හි සම්මුඛා කථා පරම්මුඛාය කථාය න සමෙති, පරම්මුඛා කථා ච සම්මුඛාය කථාය, තථා පුරිමකථා ච පච්ඡිමකථාය, පච්ඡිමකථා ච පුරිමකථාය. සො කථෙන්තෙනෙව සක්කා ජානිතුං ‘‘අසුචි එසො පුග්ගලො’’ති. සුචිසීලස්ස පන පුරිමං පච්ඡිමෙන, පච්ඡිමඤ්ච පුරිමෙන සමෙති, සම්මුඛාකථිතං පරම්මුඛාකථිතෙන, පරම්මුඛාකථිතඤ්ච සම්මුඛාකථිතෙන, තස්මා කථෙන්තෙන සක්කා සුචිභාවො ජානිතුන්ති පකාසෙන්තො එවමාහ.

ථාමොති ඤාණථාමො. යස්ස හි ඤාණථාමො නත්ථි, සො උප්පන්නෙසු උපද්දවෙසු ගහෙතබ්බග්ගහණං කතබ්බකිච්චං අපස්සන්තො අද්වාරඝරං පවිට්ඨො විය චරති. තෙනාහ **ආපදාසු ඛො, මහාරාජ, ථාමො වෙදිතබ්බො**ති. **සාකච්ඡායා**ති සංකථාය. දුප්පඤ්ඤස්ස හි කථා උදකෙ ගෙණ්ඩු විය උප්පලවති, පඤ්ඤවතො කථෙන්තස්ස පටිභානං අනන්තරං හොති. උදකවිප්ඵන්දිතෙනෙව හි මච්ඡො ඛුද්දකො වා මහන්තො වාති ඤායති. **ඔචරකා**ති හෙට්ඨාචරකා. **චරා** හි පබ්බතමත්ථකෙන චරන්තාපි හෙට්ඨා – චරකාව හොන්ති. **ඔචරිත්වා**ති අවචරිත්වා වීමංසිත්වා, තං තං පවත්තිං ඤත්වාති අත්ථො. **රජොජල්ල**න්ති රජඤ්ච ජල්ලඤ්ච. **වණ්ණරූපෙනා**ති වණ්ණසණ්ඨානෙන. **ඉත්තරදස්සනෙනා**ති ලහුකදස්සනෙන. **වියඤ්ජනෙනා**ති පරික්ඛාරභණ්ඩකෙන. **පතිරූපකො මත්තිකාකුණ්ඩලොවා**ති සුවණ්ණකුණ්ඩලපතිරූපකො මත්තිකාකුණ්ඩලොව. **ලොහඩ්ඪමාසො**ති ලොහඩ්ඪමාසකො. පඨමං.

2. පඤ්චරාජසුත්තවණ්ණනා

123. දුතියෙ **රූපාති** නීලපීතාදිභෙදං රූපාරම්මණං. **කාමානං අග්ගන්ති** එතං කාමානං උත්තමං සෙට්ඨන්ති රූපගරුකො ආහ. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **යතොති** යදා. **මනාපපරියන්තන්ති** මනාපනිප්ඵත්තිකං මනාපකොටිකං. තත්ථ ද්වෙ මනාපානි පුග්ගලමනාපං සම්මුතිමනාපඤ්ච. පුග්ගලමනාපං නාම යං එකස්ස පුග්ගලස්ස ඉට්ඨං කන්තං හොති, තදෙව අඤ්ඤස්ස අනිට්ඨං අකන්තං. පච්චන්තවාසීනඤ්හි ගණ්ඩුප්පාදාපි ඉට්ඨා හොන්ති කන්තා මනාපා, මජ්ඣිමදෙසවාසීනං අතිජෙගුච්ඡා. තෙසඤ්ච මොරමංසාදීනි ඉට්ඨානි හොන්ති, ඉතරෙසං තානි අතිජෙගුච්ඡානි. ඉදං පුග්ගලමනාපං. ඉතරං සම්මුතිමනාපං.

ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං නාම ලොකෙ පටිවිභත්තං නත්ථි, විභජිත්වා පන දස්සෙතබ්බං. විභජන්තෙන ච න අතිඉස්සරානං මහාසම්මතමහාසුදස්සනධම්මාසොකාදීනං වසෙන විභජිතබ්බං. තෙසඤ්හි දිබ්බකප්පම්පි ආරම්මණං අමනාපං උපට්ඨාති. අතිදුග්ගතානං දුල්ලභන්නපානානං වසෙනපි න විභජිතබ්බං. තෙසඤ්හි කණාජකභත්තසිත්ථානිපි පූතිමංසස්ස රසොපි අතිමධුරො අමතසදිසො හොති. මජ්ඣිමානං පන ගණකමහාමත්තසෙට්ඨිකුටුම්බිකවාණිජාදීනං කාලෙන ඉට්ඨං කාලෙන අනිට්ඨං ලභමානානං වසෙන විභජිතබ්බං. තඤ්ච පනෙතං ආරම්මණං ජවනං පරිච්ඡින්දිතුං න සක්කොති. ජවනඤ්හි ඉට්ඨෙපි රජ්ජති අනිට්ඨෙපි, ඉට්ඨෙපි දුස්සති අනිට්ඨෙපි. එකන්තතො පන විපාකචිත්තං ඉට්ඨානිට්ඨං පරිච්ඡින්දති. කිඤ්චාපි හි මිච්ඡාදිට්ඨිකා බුද්ධං වා සඞ්ඝං වා මහාචෙතියාදීනි වා උළාරානි ආරම්මණානි දිස්වා අක්ඛීනි පිදහන්ති දොමනස්සං ආපජ්ජන්ති, ධම්මසද්දං සුත්වා කණ්ණෙ ථකෙන්ති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණසොතවිඤ්ඤාණානි පන තෙසං කුසලවිපාකානෙව හොන්ති. කිඤ්චාපි ගූථසූකරාදයො ගූථගන්ධං සායිත්වා ඛාදිතුං ලභිස්සාමාති සොමනස්සජාතා හොන්ති, ගූථදස්සනෙ පන නෙසං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තස්ස ගන්ධසායනෙ ඝානවිඤ්ඤාණං, රසසායනෙ ජිව්හාවිඤ්ඤාණඤ්ච අකුසලවිපාකමෙව හොති. භගවා පන පුග්ගලමනාපතං සන්ධාය **තෙ ච, මහාරාජ, රූපාති**ආදිමාහ.

චන්දනඞ්ගලිකොති ඉදං තස්ස උපාසකස්ස නාමං. **පටිභාති මං භගවාති** භගවා මය්හං එකං කාරණං උපට්ඨාති පඤ්ඤායති. තස්ස තෙ පඤ්ච රාජානො ආමුත්තමණිකුණ්ඩලෙ සජ්ජිතාය ආපානභූමියා නිසින්නවසෙනෙව මහතා රාජානුභාවෙන පරමෙන ඉස්සරියවිභවෙන ආගන්ත්වාපි දසබලස්ස සන්තිකෙ ඨිතකාලතො පට්ඨාය දිවා පදීපෙ විය උදකාභිසිත්තෙ අඞ්ගාරෙ විය සූරියුට්ඨානෙ ඛජ්ජොපනකෙ විය ච හතප්පභෙ හතසොභෙ තං තථාගතඤ්ච තෙහි සතගුණෙන සහස්සගුණෙන විරොචමානං දිස්වා, ‘‘මහන්තා වත භො බුද්ධා නාමා’’ති පටිභානං උදපාදි. තස්මා එවමාහ.

කොකනදන්ති පදුමස්සෙවෙතං වෙවචනං. **පාතොති** කාලස්සෙව. **සියාති** භවෙය්‍ය. **අවීතගන්ධන්ති** අවිගතගන්ධං. **අඞ්ගීරසන්ති** සම්මාසම්බුද්ධං. භගවතො හි අඞ්ගතො රස්මියො නික්ඛමන්ති, තස්මා අඞ්ගීරසොති වුච්චති. යථා කොකනදසඞ්ඛාතං පදුමං පාතොව ඵුල්ලං අවීතගන්ධං සියා, එවමෙව භගවන්තං අඞ්ගීරසං තපන්තං ආදිච්චමිව අන්තලික්ඛෙ විරොචමානං පස්සාති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො. **භගවන්තං අච්ඡාදෙසීති** භගවතො අදාසීති අත්ථො. ලොකවොහාරතො පනෙත්ථ ඊදිසං වචනං හොති. සො කිර උපාසකො – ‘‘එතෙ තථාගතස්ස ගුණෙසු පසීදිත්වා මය්හං පඤ්ච උත්තරාසඞ්ගෙ දෙන්ති, අහම්පි තෙ භගවතොව දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා අදාසි. දුතියං.

3. දොණපාකසුත්තවණ්ණනා

124. තතියෙ **දොණපාකකුරන්ති** දොණපාකං කුරං, දොණස්ස තණ්ඩුලානං පක්කභත්තං තදූපියඤ්ච සූපබ්‍යඤ්ජනං භුඤ්ජතීති අත්ථො. **භුත්තාවීති** පුබ්බෙ භත්තසම්මදං විනොදෙත්වා මුහුත්තං විස්සමිත්වා බුද්ධුපට්ඨානං ගච්ඡති, තංදිවසං පන භුඤ්ජන්තොව දසබලං සරිත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා අගමාසි. **මහස්සාසීති** තස්ස ගච්ඡතො බලවා භත්තපරිළාහො උදපාදි, තස්මා මහන්තෙහි අස්සාසෙහි අස්සසති, ගත්තතොපිස්ස සෙදබින්දූනි මුච්චන්ති, තමෙනං උභොසු පස්සෙසු ඨත්වා යමකතාලවණ්ටෙහි බීජන්ති, බුද්ධගාරවෙන පන නිපජ්ජිතුං න උස්සහතීති ඉදං සන්ධාය ‘‘මහස්සාසී’’ති වුත්තං. **ඉමං ගාථං අභාසීති**, රාජා භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතාය කිලමති, එාසු විහාරං දානිස්ස කරිස්සාමීති චින්තෙත්වා අභාසි. **මනුජස්සාති** සත්තස්ස. **කහාපණසතන්ති** පාතරාසෙ පණ්ණාසං සායමාසෙ පණ්ණාසන්ති එවං කහාපණසතං. **පරියාපුණිත්වාති** රඤ්ඤා සද්ධිං ථොකං ගන්ත්වා ‘‘ඉමං මඞ්ගලඅසිං කස්ස දම්මි, මහාරාජා’’ති? අසුකස්ස නාම දෙහීති සො තං අසිං දත්වා දසබලස්ස සන්තිකං ආගම්ම වන්දිත්වා ඨිතකොව ‘‘ගාථං වදථ, භො ගොතමා’’ති වත්වා භගවතා වුත්තං පරියාපුණිත්වාති අත්ථො.

භත්තාභිහාරෙ සුදං භාසතීති කථං භාසති? භගවතා අනුසිට්ඨනියාමෙන. භගවා හි නං එවං අනුසාසි – ‘‘මාණව, ඉමං ගාථං නටො විය පත්තපත්තට්ඨානෙ මා අවච, රඤ්ඤො භුඤ්ජනට්ඨානෙ ඨත්වා පඨමපිණ්ඩාදීසුපි අවත්වා වොසානපිණ්ඩෙ ගහිතෙ වදෙය්‍යාසි, රාජා සුත්වාව භත්තපිණ්ඩං ඡඩ්ඩෙස්සති. අථ රඤ්ඤො හත්ථෙසු ධොතෙසු පාතිං අපනෙත්වා සිත්ථානි ගණෙත්වා තදූපියං බ්‍යඤ්ජනං ඤත්වා පුනදිවසෙ තාවතකෙ තණ්ඩුලෙ හාරෙය්‍යාසි, පාතරාසෙ ච වත්වා සායමාසෙ මා වදෙය්‍යාසී’’ති. සො සාධූති පටිස්සුණිත්වා තංදිවසං රඤ්ඤො පාතරාසං භුත්වා ගතත්තා සායමාසෙ භගවතො අනුසිට්ඨනියාමෙන ගාථං අභාසි . රාජා දසබලස්ස වචනං සරිත්වා භත්තපිණ්ඩං පාතියංයෙව ඡඩ්ඩෙසි. රඤ්ඤො හත්ථෙසු ධොතෙසු පාතිං අපනෙත්වා සිත්ථානි ගණෙත්වා තදූපියං බ්‍යඤ්ජනං ඤත්වා පුනදිවසෙ තත්තකෙ තණ්ඩුලෙ හරිංසු.

නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨාසීති සො කිර මාණවො දිවසෙ දිවසෙ තථාගතස්ස සන්තිකං ගච්ඡති, දසබලස්ස විස්සාසිකො අහොසි. අථ නං එකදිවසං පුච්ඡි ‘‘රාජා කිත්තකං භුඤ්ජතී’’ති? සො ‘‘නාළිකොදන’’න්ති ආහ. වට්ටිස්සති එත්තාවතා පුරිසභාගො එස, ඉතො පට්ඨාය ගාථං මා වදීති. ඉති රාජා තත්ථෙව සණ්ඨාසි. **දිට්ඨධම්මිකෙන චෙව අත්ථෙන සම්පරායිකෙන චාති** එත්ථ සල්ලිඛිතසරීරතා දිට්ඨධම්මිකත්ථො නාම, සීලං සම්පරායිකත්ථො. භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා හි සීලඞ්ගං නාම හොතීති. තතියං.

4. පඨමසඞ්ගාමසුත්තවණ්ණනා

125. චතුත්ථෙ **වෙදෙහිපුත්තොති වෙදෙහීති** පණ්ඩිතාධිවචනමෙතං, පණ්ඩිතිත්ථියා පුත්තොති අත්ථො. **චතුරඞ්ගිනින්ති** හත්ථිඅස්සරථපත්තිසඞ්ඛාතෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං. **සන්නය්හිත්වාති** වම්මපටිමුඤ්චනාදීහි සන්නාහං කාරෙත්වා. **සඞ්ගාමෙසුන්ති** යුජ්ඣිංසු. කෙන කාරණෙන? මහාකොසලරඤ්ඤා කිර බිම්බිසාරස්ස ධීතරං දෙන්තෙන ද්වින්නං රජ්ජානං අන්තරෙ සතසහස්සුට්ඨානො කාසිගාමො නාම ධීතු දින්නො. අජාතසත්තුනා ච පිතරි මාරිතෙ මාතාපිස්ස රඤ්ඤො වියොගසොකෙන නචිරස්සෙව මතා. තතො රාජා පසෙනදි කොසලො – ‘‘අජාතසත්තුනා මාතාපිතරො මාරිතා, මය්හං පිතු සන්තකො ගාමො’’ති තස්සත්ථාය අඩ්ඩං කරොති. අජාතසත්තුපි ‘‘මය්හං මාතු සන්තකො’’ති තස්ස ගාමස්සත්ථාය ද්වෙපි මාතුලභාගිනෙය්‍යා යුජ්ඣිංසු.

පාපා දෙවදත්තාදයො මිත්තා අස්සාති **පාපමිත්තො**. තෙයෙවස්ස සහායාති **පාපසහායො**. තෙස්වෙවස්ස චිත්තං නින්නං සම්පවඞ්කන්ති **පාපසම්පවඞ්කො**. පසෙනදිස්ස සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං වසෙන කල්‍යාණමිත්තාදිතා වෙදිතබ්බා. **දුක්ඛං සෙතීති** ජිතානි හත්ථිආදීනි අනුසොචන්තො දුක්ඛං සයිස්සති. ඉදං භගවා පුන තස්ස ජයකාරණං දිස්වා ආහ. **ජයං වෙරං පසවතීති** ජිනන්තො වෙරං පසවති, වෙරිපුග්ගලං ලභති. චතුත්ථං.

5. දුතියසඞ්ගාමසුත්තවණ්ණනා

126. පඤ්චමෙ **අබ්භුය්‍යාසීති** පරාජයෙ ගරහප්පත්තො ‘‘ආරාමං ගන්ත්වා භික්ඛූනං කථාසල්ලාපං සුණාථා’’ති රත්තිභාගෙ බුද්ධරක්ඛිතෙන නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන ධම්මරක්ඛිතස්ස වුඩ්ඪපබ්බජිතස්ස ‘‘සචෙ රාජා ඉමඤ්ච උපායං කත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, පුන ජිනෙය්‍යා’’ති වුත්තජයකාරණං සුත්වා අභිඋය්‍යාසි.

යාවස්ස උපකප්පතීති යාව තස්ස උපකප්පති සය්හං හොති. **යදා චඤ්ඤෙති** යදා අඤ්ඤෙ. **විලුම්පන්තීති** තං විලුම්පිත්වා ඨිතපුග්ගලං විලුම්පන්ති. **විලුම්පතීති** විලුම්පියති. **ඨානං හි මඤ්ඤතීති** ‘‘කාරණ’’න්ති හි මඤ්ඤති. **යදාති** යස්මිං කාලෙ. **ජෙතාරං ලභතෙ ජයන්ති** ජයන්තො පුග්ගලො පච්ඡා ජෙතාරම්පි ලභති. **රොසෙතාරන්ති** ඝට්ටෙතාරං. **රොසකොති** ඝට්ටකො. **කම්මවිවට්ටෙනාති** කම්මපරිණාමෙන, තස්ස විලුම්පනකම්මස්ස විපාකදානෙන. **සො විලුත්තො විලුප්පතීති** සො විලුම්පකො විලුම්පියති. පඤ්චමං.

6. මල්ලිකාසුත්තවණ්ණනා

127. ඡට්ඨෙ **උපසඞ්කමීති** මල්ලිකාය දෙවියා ගබ්භවුට්ඨානකාලෙ සූතිඝරං පටිජග්ගාපෙත්වා ආරක්ඛං දත්වා උපසඞ්කමි. **අනත්තමනො අහොසීති**, ‘‘දුග්ගතකුලස්ස මෙ ධීතු මහන්තං ඉස්සරියං දින්නං, සචෙ පුත්තං අලභිස්ස, මහන්තං සක්කාරං අධිගමිස්ස, තතො දානි පරිහීනා’’ති අනත්තමනො අහොසි. **සෙය්‍යාති** දන්ධපඤ්ඤස්මා එළමූගපුත්තතො එකච්චා ඉත්ථීයෙව සෙය්‍යා. **පොසාති** පොසෙහි. **ජනාධිපාති** ජනාධිභූ රාජානං ආලපති. **සස්සුදෙවාති** සස්සුසසුරදෙවතා. **දිසම්පතීති** දිසාජෙට්ඨකා. **තාදිසා සුභගියාති** තාදිසාය සුභරියාය. ඡට්ඨං.

7. අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා

128. සත්තමෙ **සමධිග්ගය්හාති** සමධිග්ගණ්හිත්වා, ආදියිත්වාති අත්ථො. **අප්පමාදොති** කාරාපකඅප්පමාදො. **සමොධානන්ති** සමවධානං උපක්ඛෙපං. **එවමෙව ඛොති** හත්ථිපදං විය හි කාරාපකඅප්පමාදො, සෙසපදජාතානි විය අවසෙසා චතුභූමකා කුසලධම්මා. තෙ හත්ථිපදෙ සෙසපදානි විය අප්පමාදෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති, අප්පමාදස්ස අන්තො පරිවත්තන්ති. යථා ච හත්ථිපදං සෙසපදානං අග්ගං සෙට්ඨං, එවං අප්පමාදො සෙසධම්මානන්ති දස්සෙති. මහග්ගතලොකුත්තරධම්මානම්පි හෙස පටිලාභකට්ඨෙන ලොකියොපි සමානො අග්ගොව හොති.

අප්පමාදං පසංසන්තීති ‘‘එතානි ආයුආදීනි පත්ථයන්තෙන අප්පමාදොව කාතබ්බො’’ති අප්පමාදමෙව පසංසන්ති. යස්මා වා පුඤ්ඤකිරියාසු පණ්ඩිතා අප්පමාදං පසංසන්ති, තස්මා ආයුආදීනි පත්ථයන්තෙන අප්පමාදොව කාතබ්බොති අත්ථො. **අත්ථාභිසමයාති** අත්ථපටිලාභා. සත්තමං.

8. කල්‍යාණමිත්තසුත්තවණ්ණනා

129. අට්ඨමෙ **සො ච ඛො කල්‍යාණමිත්තස්සා**ති සො වායං ධම්මො කල්‍යාණමිත්තස්සෙව ස්වාක්ඛාතො නාම හොති, න පාපමිත්තස්සාති. කිඤ්චාපි හි ධම්මො සබ්බෙසම්පි ස්වාක්ඛාතොව, කල්‍යාණමිත්තස්ස පන සුස්සූසන්තස්ස සද්දහන්තස්ස අත්ථං පූරෙති භෙසජ්ජං විය වළඤ්ජන්තස්ස න ඉතරස්සාති. තෙනෙතං වුත්තං. **ධම්මො**ති චෙත්ථ දෙසනාධම්මො වෙදිතබ්බො.

උපඩ්ඪමිදන්ති ථෙරො කිර රහොගතො චින්තෙසි – ‘‘අයං සමණධම්මො නාම ඔවාදකෙ අනුසාසකෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සති පච්චත්තපුරිසකාරෙ ඨිතස්ස සම්පජ්ජති, උපඩ්ඪං කල්‍යාණමිත්තතො හොති, උපඩ්ඪං පච්චත්තපුරිසකාරතො’’ති. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘අහං පදෙසඤාණෙ ඨිතො නිප්පදෙසං චින්තෙතුං න සක්කොමි, සත්ථාරං පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛො භවිස්සාමී’’ති. තස්මා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ. **බ්‍රහ්මචරියස්සා**ති අරියමග්ගස්ස. **යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා**ති යා එසා කල්‍යාණමිත්තතා නාම, සා උපඩ්ඪං, තතො උපඩ්ඪං ආගච්ඡතීති අත්ථො. ඉති ථෙරෙන ‘‘උපඩ්ඪුපඩ්ඪා සම්මාදිට්ඨිආදයො කල්‍යාණමිත්තතො ආගච්ඡන්ති, උපඩ්ඪුපඩ්ඪා පච්චත්තපුරිසකාරතො’’ති වුත්තං. කිඤ්චාපි ථෙරස්ස අයං මනොරථො, යථා පන බහූහි සිලාථම්භෙ උස්සාපිතෙ, ‘‘එත්තකං ඨානං අසුකෙන උස්සාපිතං, එත්තකං අසුකෙනා’’ති විනිබ්භොගො නත්ථි, යථා ච මාතාපිතරො නිස්සාය උප්පන්නෙසු පුත්තෙසු ‘‘එත්තකං මාතිතො නිබ්බත්තං, එත්තකං පිතිතො’’ති විනිබ්භොගො නත්ථි, එවං ඉධාපි අවිනිබ්භොගධම්මො හෙස, ‘‘එත්තකං සම්මාදිට්ඨිආදීනං කල්‍යාණමිත්තතො නිබ්බත්තං, එත්තකං පච්චත්තපුරිසකාරතො’’ති න සක්කා ලද්ධුං, කල්‍යාණමිත්තතාය පන උපඩ්ඪගුණො ලබ්භතීති ථෙරස්ස අජ්ඣාසයෙන **උපඩ්ඪං** නාම ජාතං, සකලගුණො පටිලබ්භතීති භගවතො අජ්ඣාසයෙන **සකලං** නාම ජාතං. **කල්‍යාණමිත්තතා**ති චෙතං පුබ්බභාගපටිලාභඞ්ගං නාමාති ගහිතං. අත්ථතො කල්‍යාණමිත්තං නිස්සාය ලද්ධා සීලසමාධිවිපස්සනාවසෙන චත්තාරො ඛන්ධා. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොතිපි වදන්තියෙව.

මා හෙවං, ආනන්දාති, ආනන්ද, මා එවං අභණි, බහුස්සුතො ත්වං සෙඛපටිසම්භිදප්පත්තො අට්ඨ වරෙ ගහෙත්වා මං උපට්ඨහසි, චතූහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සමන්නාගතො, තාදිසස්ස එවං කථෙතුං න වට්ටති. **සකලමෙව හිදං, ආනන්ද, බ්‍රහ්මචරියං, යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා**ති ඉදං භගවා – ‘‘චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි ඵලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා සබ්බං කල්‍යාණමිත්තමූලකමෙව හොතී’’ති සන්ධායාහ. ඉදානි වචීභෙදෙනෙව කාරණං දස්සෙන්තො **කල්‍යාණමිත්තස්සෙත**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **පාටිකඞ්ඛ**න්ති පාටිකඞ්ඛිතබ්බං ඉච්ඡිතබ්බං, අවස්සංභාවීති අත්ථො.

ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. **සම්මාදිට්ඨිං භාවෙතී**තිආදීසු අට්ඨන්නං ආදිපදානංයෙව තාව අයං සඞ්ඛෙපවණ්ණනා – සම්මා දස්සනලක්ඛණා සම්මාදිට්ඨි. සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො සම්මාසඞ්කප්පො. සම්මා පරිග්ගහණලක්ඛණා සම්මාවාචා. සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණො සම්මාකම්මන්තො. සම්මා වොදාපනලක්ඛණා සම්මාආජීවො. සම්මා පග්ගහලක්ඛණො සම්මාවායාමො. සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා සම්මාසති. සම්මා සමාධානලක්ඛණො සම්මාසමාධි.

තෙසු එකෙකස්ස තීණි කිච්චානි හොන්ති. සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි තාව අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, නිරොධං ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච පස්සති තප්පටිච්ඡාදකමොහවිධමනවසෙන අසම්මොහතො. සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි තථෙව මිච්ඡාසඞ්කප්පාදීනි ච පජහන්ති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති. විසෙසතො පනෙත්ථ සම්මාදිට්ඨි සහජාතධම්මෙ සම්මා දස්සෙති . සම්මාසඞ්කප්පො සහජාතධම්මෙ අභිනිරොපෙති, සම්මාවාචා සම්මා පරිග්ගණ්හාති, සම්මාකම්මන්තො සම්මා සමුට්ඨාපෙති, සම්මාආජීවො සම්මා වොදාපෙති , සම්මාවායාමො සම්මා පග්ගණ්හාති, සම්මාසති සම්මා උපට්ඨාපෙති, සම්මාසමාධි සම්මා දහති.

අපිචෙසා සම්මාදිට්ඨි නාම පුබ්බභාගෙ නානාඛණා නානාරම්මණා හොති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා. කිච්චතො පන සම්මාදිට්ඨි දුක්ඛෙ ඤාණන්තිආදීනි චත්තාරි නාමානි ලභති. සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානාඛණා නානාරම්මණා හොන්ති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා. තෙසු සම්මාසඞ්කප්පො කිච්චතො නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පොතිආදීනි තීණි නාමානි ලභති. සම්මාවාචාදයො තයො විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපි, මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොව. සම්මාවායාමො සම්මාසතීති ඉදම්පි ද්වයං කිච්චතො සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභති. සම්මාසමාධි පන පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙව.

එවං තාව ‘‘සම්මාදිට්ඨි’’න්තිආදිනා නයෙන වුත්තානං අට්ඨන්නං ආදිපදානංයෙව අත්ථවණ්ණනං ඤත්වා ඉදානි **භාවෙති විවෙකනිස්සිත**න්තිආදීසු එවං ඤාතබ්බො. **භාවෙතී**ති වඩ්ඪෙති, අත්තනො චිත්තසන්තානෙ පුනප්පුනං ජනෙති, අභිනිබ්බත්තෙතීති අත්ථො. **විවෙකනිස්සිත**න්ති විවෙකං නිස්සිතං, විවෙකෙ වා නිස්සිතන්ති විවෙකනිස්සිතං. **විවෙකො**ති විවිත්තතා. විවිත්තතා චායං තදඞ්ගවිවෙකො, වික්ඛම්භන-සමුච්ඡෙද-පටිප්පස්සද්ධි-නිස්සරණවිවෙකොති පඤ්චවිධො. එවමෙතස්මිං පඤ්චවිධෙ විවෙකෙ. **විවෙකනිස්සිත**න්ති තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතඤ්ච සම්මාදිට්ඨිං භාවෙතීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. තථා හි අයං අරියමග්ගභාවනානුයුත්තො යොගී විපස්සනාක්ඛණෙ කිච්චතො තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං, අජ්ඣාසයතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, මග්ගකාලෙ පන කිච්චතො සමුච්ඡෙදවිවෙකනිස්සිතං, ආරම්මණතො නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං සම්මාදිට්ඨිං භාවෙති. එස නයො **විරාගනිස්සිතා**දීසු. විවෙකත්ථා එව හි විරාගාදයො .

කෙවලඤ්චෙත්ථ වොස්සග්ගො දුවිධො පරිච්චාගවොස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො චාති. තත්ථ **පරිච්චාගවොස්සග්ගොති** විපස්සනාක්ඛණෙ ච තදඞ්ගවසෙන, මග්ගක්ඛණෙ ච සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසප්පහානං. **පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති** විපස්සනාක්ඛණෙ තන්නින්නභාවෙන, මග්ගක්ඛණෙ පන ආරම්මණකරණෙන නිබ්බානපක්ඛන්දනං, තදුභයම්පි ඉමස්මිං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙ අත්ථවණ්ණනානයෙ වට්ටති. තථා හි අයං සම්මාදිට්ඨි යථාවුත්තෙන පකාරෙන කිලෙසෙ ච පරිච්චජති, නිබ්බානඤ්ච පක්ඛන්දති.

වොස්සග්ගපරිණාමින්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන වොස්සග්ගත්ථං පරිණමන්තං පරිණතඤ්ච, පරිපච්චන්තං පරිපක්කඤ්චාති ඉදං වුත්තං හොති. අයඤ්හි අරියමග්ගභාවනානුයුත්තො භික්ඛු යථා සම්මාදිට්ඨි කිලෙසපරිච්චාගවොස්සග්ගත්ථං නිබ්බානපක්ඛන්දනවොස්සග්ගත්ථඤ්ච පරිපච්චති, යථා ච පරිපක්කා හොති, තථා නං භාවෙතීති. එස නයො සෙසමග්ගඞ්ගෙසු.

ආගම්මාති ආරබ්භ සන්ධාය පටිච්ච. **ජාතිධම්මාති** ජාතිසභාවා ජාතිපකතිකා. **තස්මාති** යස්මා සකලො අරියමග්ගොපි කල්‍යාණමිත්තං නිස්සාය ලබ්භති, තස්මා. **හන්දාති** වවස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **අප්පමාදං පසංසන්තීති** අප්පමාදං වණ්ණයන්ති, තස්මා අප්පමාදො කාතබ්බො. **අත්ථාභිසමයාති** අත්ථපටිලාභා. අට්ඨමං.

9. පඨමඅපුත්තකසුත්තවණ්ණනා

130. නවමෙ **දිවා දිවස්සාති** දිවසස්ස දිවා, මජ්ඣන්හිකසමයෙති අත්ථො. **සාපතෙය්‍යන්ති** ධනං. **කො පන වාදො රූපියස්සාති** සුවණ්ණරජතතම්බලොහකාළලොහඵාලකචිඡපකාදිභෙදස්ස සනකතස්ස චෙව පරිභොගභාජනාදිභෙදස්ස ච රූපියභණ්ඩස්ස පන කො වාදො? ‘‘එත්තකං නාමා’’ති කා පරිච්ඡෙදකථාති අත්ථො. **කණාජකන්ති** සකුණ්ඩකභත්තං. **බිලඞ්ගදුතියන්ති** කඤ්ජිකදුතියං. **සාණන්ති** සාණවාකමයං . **තිපක්ඛවසනන්ති** තීණි ඛණ්ඩානි ද්වීසු ඨානෙසු සිබ්බිත්වා කතනිවාසනං.

අසප්පුරිසොති ලාමකපුරිසො. **උද්ධග්ගිකන්ති**ආදීසු උපරූපරිභූමීසු ඵලදානවසෙන උද්ධං අග්ගමස්සාති **උද්ධග්ගිකා**. සග්ගස්ස හිතා තත්‍රූපපත්තිජනනතොති **සොවග්ගිකා**. නිබ්බත්තට්ඨානෙසු සුඛො විපාකො අස්සාති **සුඛවිපාකා**. සුට්ඨු අග්ගානං දිබ්බවණ්ණාදීනං විසෙසානං නිබ්බත්තනතො **සග්ගසංවත්තනිකා**. එවරූපං දක්ඛිණදානං න පතිට්ඨාපෙතීති.

සාතොදකාති මධුරොදකා. **සෙත්තොදකාති** වීචීනං භින්නට්ඨානෙ උදකස්ස සෙතතාය සෙතොදකා. **සුපතිත්ථාති** සුන්දරතිත්ථා. **තං ජනොති** යෙන උදකෙන සාතොදකා, තං උදකං ජනො භාජනානි පූරෙත්වා නෙව හරෙය්‍ය. **න යථාපච්චයං වා කරෙය්‍යාති**, යං යං උදකෙන උදකකිච්චං කාතබ්බං, තං තං න කරෙය්‍ය. **තදපෙය්‍යමානන්ති** තං අපෙය්‍යමානං. **කිච්චකරො ච හොතීති** අත්තනා කත්තබ්බකිච්චකරො චෙව කුසලකිච්චකරො ච, භුඤ්ජති ච, කම්මන්තෙ ච පයොජෙති, දානඤ්ච දෙතීති අත්ථො. නවමං.

10. දුතියඅපුත්තකසුත්තවණ්ණනා

131. දසමෙ **පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසීති** පිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං සංයොජෙසි, පිණ්ඩපාතං අදාසීති අත්ථො. **පක්කාමීති** කෙනචිදෙව රාජූපට්ඨානාදිනා කිච්චෙන ගතො. **පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසීති** සො කිර අඤ්ඤෙසුපි දිවසෙසු තං පච්චෙකසම්බුද්ධං පස්සති, දාතුං පනස්ස චිත්තං න උප්පජ්ජති. තස්මිං පන දිවසෙ අයං පදුමවතිදෙවියා තතියපුත්තො තග්ගරසිඛී පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනපබ්බතෙ ඵලසමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙත්වා පුබ්බණ්හසමයෙ වුට්ඨාය අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා මනොසිලාතලෙ නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා පත්තචීවරමාදාය අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ඉද්ධියා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා නගරද්වාරෙ ඔරුය්හ චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය නගරවාසීනං ඝරද්වාරෙසු සහස්සභණ්ඩිකං ඨපෙන්තො විය පාසාදිකෙහි අභික්කන්තාදීහි අනුපුබ්බෙන සෙට්ඨිනො ඝරද්වාරං සම්පත්තො. තංදිවසඤ්ච සෙට්ඨි පාතොව උට්ඨාය පණීතභොජනං භුඤ්ජිත්වා, ඝරද්වාරකොට්ඨකෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, දන්තන්තරානි සොධෙන්තො නිසින්නො හොති. සො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා, තංදිවසං පාතො භුත්වා නිසින්නත්තා දානචිත්තං උප්පාදෙත්වා, භරියං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘ඉමස්ස සමණස්ස පිණ්ඩපාතං දෙහී’’ති වත්වා පක්කාමි.

සෙට්ඨිභරියා චින්තෙසි – ‘‘මයා එත්තකෙන කාලෙන ඉමස්ස ‘දෙථා’ති වචනං න සුතපුබ්බං, දාපෙන්තොපි ච අජ්ජ න යස්ස වා තස්ස වා දාපෙති, වීතරාගදොසමොහස්ස වන්තකිලෙසස්ස ඔහිතභාරස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස දාපෙති, යං වා තං වා අදත්වා පණීතං පිණ්ඩපාතං දස්සාමී’’ති, ඝරා නික්ඛම්ම පච්චෙකබුද්ධං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ආදාය අන්තොනිවෙසනෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා සුපරිසුද්ධෙහි සාලිතණ්ඩුලෙහි භත්තං සම්පාදෙත්වා තදනුරූපං ඛාදනීයං බ්‍යඤ්ජනං සූපෙය්‍යඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා පත්තං පූරෙත්වා බහි ගන්ධෙහි සමලඞ්කරිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙසු පතිට්ඨපෙත්වා වන්දි. පච්චෙකබුද්ධො – ‘‘අඤ්ඤෙසම්පි පච්චෙකබුද්ධානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී’’ති අපරිභුඤ්ජිත්වාව අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සොපි ඛො සෙට්ඨි බාහිරතො ආගච්ඡන්තො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා මයං ‘‘තුම්හාකං පිණ්ඩපාතං දෙථා’’ති වත්වා පක්කන්තා, අපි වො ලද්ධොති? ආම, සෙට්ඨි

ලද්ධොති. ‘‘පස්සාමී’’ති ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකෙසි. අථස්ස පිණ්ඩපාතගන්ධො උට්ඨහිත්වා නාසාපුටං පහරි. සො චිත්තං සංයමෙතුං අසක්කොන්තො පච්ඡා විප්පටිසාරී ආහොසීති.

වරමෙතන්තිආදි විප්පටිසාරස්ස උප්පන්නාකාරදස්සනං. **භාතු ච පන එකපුත්තකං සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසීති** තදා කිරස්ස අවිභත්තෙයෙව කුටුම්බෙ මාතාපිතරො ච ජෙට්ඨභාතා ච කාලමකංසු. සො භාතුජායාය සද්ධිංයෙව සංවාසං කප්පෙසි. භාතු පනස්ස එකො පුත්තො හොති, තං වීථියා කීළන්තං මනුස්සා වදන්ති – ‘‘අයං දාසො අයං දාසී ඉදං යානං ඉදං ධනං තව සන්තක’’න්ති. සො තෙසං කථං ගහෙත්වා – ‘‘අයං දාසො මය්හං සන්තක’’න්තිආදීනි කථෙති.

අථස්ස චූළපිතා චින්තෙසි – ‘‘අයං දාරකො ඉදානෙව එවං කථෙසි, මහල්ලකකාලෙ කුටුම්බං මජ්ඣෙ භින්දාපෙය්‍ය, ඉදානෙවස්ස කත්තබ්බං කරිස්සාමී’’ති එකදිවසං වාසිං ආදාය – ‘‘එහි පුත්ත, අරඤ්ඤං ගච්ඡාමා’’ති තං අරඤ්ඤං නෙත්වා විරවන්තං විරවන්තං මාරෙත්වා ආවාටෙ පක්ඛිපිත්වා පංසුනා පටිච්ඡාදෙසි. ඉදං සන්ධායෙතං වුත්තං. **සත්තක්ඛත්තුන්ති** සත්තවාරෙ. පුබ්බපච්ඡිමචෙතනාවසෙන චෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එකපිණ්ඩපාතදානස්මිඤ්හි එකාව චෙතනා ද්වෙ පටිසන්ධියො න දෙති, පුබ්බපච්ඡිමචෙතනාහි පනෙස සත්තක්ඛත්තුං සග්ගෙ, සත්තක්ඛත්තුං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තො. **පුරාණන්ති** පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස දින්නපිණ්ඩපාතචෙතනාකම්මං.

පරිග්ගහන්ති පරිග්ගහිතවත්ථු. **අනුජීවිනොති** එකං මහාකුලං නිස්සාය පණ්ණාසම්පි සට්ඨිපි කුලානි ජීවන්ති, තෙ මනුස්සෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. **සබ්බං නාදාය ගන්තබ්බන්ති** සබ්බමෙතං න ආදියිත්වා ගන්තබ්බං. **සබ්බං නික්ඛිප්පගාමිනන්ති** සබ්බමෙතං නික්ඛිප්පසභාවං, පරිච්චජිතබ්බසභාවමෙවාති අත්ථො. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1. පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා

132. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ ‘‘නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතො’’තිආදිකෙන තමෙන යුත්තොති **තමො**. කායදුච්චරිතාදීහි පුන නිරයතමූපගමනතො **තමපරායණො**. ඉති උභයෙනපි ඛන්ධතමොව කථිතො හොති. ‘‘උච්චෙ කුලෙ පච්චාජාතො’’තිආදිකෙන ජොතිනා යුත්තතො **ජොති,** ආලොකීභූතොති වුත්තං හොති. කායසුචරිතාදීහි පුන සග්ගූපපත්තිජොතිභාවූපගමනතො **ජොතිපරායණො**. ඉමිනා නයෙන ඉතරෙපි ද්වෙ වෙදිතබ්බා.

වෙනකුලෙති විලීවකාරකුලෙ. **නෙසාදකුලෙති** මිගලුද්දකාදීනං කුලෙ. **රථකාරකුලෙති** චම්මකාරකුලෙ. **පුක්කුසකුලෙති** පුප්ඵඡඩ්ඩකකුලෙ. **කසිරවුත්තිකෙති** දුක්ඛවුත්තිකෙ. **දුබ්බණ්ණොති** පංසුපිසාචකො විය ඣාමඛාණුවණ්ණො. **දුද්දසිකොති** විජාතමාතුයාපි අමනාපදස්සනො . **ඔකොටිමකොති** ලකුණ්ඩකො. **කාණොති** එකක්ඛිකාණො වා උභයක්ඛිකාණො වා. **කුණීති** එකහත්ථකුණී වා උභයහත්ථකුණී වා. **ඛඤ්ජොති** එකපාදඛඤ්ජො වා උභයපාදඛඤ්ජො වා. **පක්ඛහතොති** හතපක්ඛො පීඨසප්පී. **පදීපෙය්‍යස්සාති** තෙලකපල්ලකාදිනො පදීපඋපකරණස්ස. **එවං ඛො, මහාරාජාති** එත්ථ එකො පුග්ගලො බහිද්ධා ආලොකං අදිස්වා මාතුකුච්ඡිස්මිංයෙව කාලං කත්වා අපායෙසු නිබ්බත්තන්තො සකලං කප්පම්පි සංසරති, සොපි තමොතමපරායණොව. සො පන කුහකපුග්ගලො භවෙය්‍ය. කුහකස්ස හි එවරූපා නිබ්බත්ති හොතීති වුත්තං.

එත්ථ ච ‘‘නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතො හොති චණ්ඩාලකුලෙ වා’’තිආදීහි ආගමනවිපත්ති චෙව පුබ්බුප්පන්නපච්චයවිපත්ති ච දස්සිතා. **දලිද්දෙති**ආදීහි පවත්තපච්චයවිපත්ති. **කසිරවුත්තිකෙති**ආදීහි ආජීවුපායවිපත්ති. **දුබ්බණ්ණොති**ආදීහි අත්තභාවවිපත්ති. **බව්හාබාධොති**ආදීහි දුක්ඛකාරණසමායොගො. **න ලාභීති**ආදීහි සුඛකාරණවිපත්ති චෙව උපභොගවිපත්ති ච. **කායෙන දුච්චරිතන්ති**ආදීහි තමපරායණභාවස්ස කාරණසමායොගො. **කායස්ස භෙදා**තිආදීහි සම්පරායිකතමූපගමො. සුක්කපක්ඛො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බො.

අක්කොසතීති දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසති. **පරිභාසතීති**, ‘‘කස්මා තිට්ඨථ? කිං තුම්හෙහි අම්හාකං කසිකම්මාදීනි කතානී’’තිආදීහි? පරිභවවචනෙහි පරිභාසති. **රොසකොති** ඝට්ටකො. **අබ්‍යග්ගමනසොති** එකග්ගචිත්තො. පඨමං.

2. අය්‍යිකාසුත්තවණ්ණනා

133. දුතියෙ **ජිණ්ණාති** ජරාජිණ්ණා. **වුඩ්ඪාති** වයොවුඩ්ඪා. **මහල්ලිකාති** ජාතිමහල්ලිකා. **අද්ධගතාති** අද්ධං චිරකාලං අතික්කන්තා. **වයොඅනුප්පත්තාති** පච්ඡිමවයං සම්පත්තා. **පියා මනාපාති** රඤ්ඤො කිර මාතරි මතාය අය්‍යිකා මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා පටිජග්ගි, තෙනස්ස අය්‍යිකාය බලවපෙමං උප්පජ්ජි. තස්මා එවමාහ. **හත්ථිරතනෙනාති**

සතසහස්සග්ඝනකො හත්ථී සතසහස්සග්ඝනකෙන අලඞ්කාරෙන අලඞ්කතො හත්ථිරතනං නාම. **අස්සරතනෙපි** එසෙව නයො. **ගාමවරොපි** සතසහස්සුට්ඨානකගාමොව. **සබ්බානි තානි භෙදනධම්මානීති** තෙසු හි කිඤ්චි කරියමානමෙව භිජ්ජති, කිඤ්චි කතපරියොසිතං වක්කතො අනපනීතමෙව, කිඤ්චි අපනෙත්වා භූමියං ඨපිතමත්තං, කිඤ්චි තතො පරං, එවමෙව සත්තෙසුපි කොචි පටිසන්ධිං ගහෙත්වා මරති, කොචි මූළ්හගබ්භාය මාතරි මාතුකුච්ඡිතො අනික්ඛන්තොව, කොචි නික්ඛන්තමත්තො, කොචි තතො පරන්ති. තස්මා එවමාහ. දුතියං.

134. තතියෙ සබ්බං උත්තානමෙව. තතියං.

4. ඉස්සත්තසුත්තවණ්ණනා

135. චතුත්ථස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. භගවතො කිර පඨමබොධියං මහාලාභසක්කාරො උදපාදි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච. තිත්ථියා හතලාභසක්කාරා හුත්වා කුලෙසු එවං කන්ථෙන්තා විචරන්ති – ‘‘සමණො ගොතමො එවමාහ, ‘මය්හමෙව දානං දාතබ්බං, න අඤ්ඤෙසං දානං දාතබ්බං. මය්හමෙව සාවකානං දානං දාතබ්බං, න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දානං දාතබ්බං. මය්හමෙව දින්නං මහප්ඵලං, න අඤ්ඤෙසං දින්නං මහප්ඵලං. මය්හමෙව සාවකානං දින්නං මහප්ඵලං, න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහප්ඵල’න්ති. යුත්තං නු ඛො සයම්පි භික්ඛාචාරනිස්සිතෙන පරෙසං භික්ඛාචාරනිස්සිතානං චතුන්නං පච්චයානං අන්තරායං කාතුං, අයුත්තං කරොති අනනුච්ඡවික’’න්ති. සා කථා පත්ථරමානා රාජකුලං සම්පත්තා. රාජා සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘අට්ඨානමෙතං යං තථාගතො පරෙසං ලාභන්තරායං කරෙය්‍ය. එතෙ තථාගතස්ස අලාභාය අයසාය පරිසක්කන්ති. සචාහං ඉධෙව ඨත්වා ‘මා එවං අවොචුත්ථ, න සත්ථා එවං කථෙතී’ති වදෙය්‍යං, එවං සා කථා නිජ්ඣත්තිං න ගච්ඡෙය්‍ය, ඉමස්ස මහාජනස්ස සන්නිපතිතකාලෙයෙව නං නිජ්ඣාපෙස්සාමී’’ති එකං ඡණදිවසං ආගමෙන්තො තුණ්හී අහොසි.

අපරෙන සමයෙන මහාජනෙ සම්පත්තෙ ‘‘අයං ඉමස්ස කාලො’’ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘සද්ධා වා අස්සද්ධා වා සම්මාදිට්ඨිකා වා මිච්ඡාදිට්ඨිකා වා ගෙහරක්ඛකෙ දාරකෙ වා මාතුගාමෙ වා ඨපෙත්වා අවසෙසා යෙ විහාරං නාගච්ඡන්ති, පඤ්ඤාසං දණ්ඩො’’ති. සයම්පි පාතොව න්හත්වා කතපාතරාසො සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතො මහතා බලකායෙන සද්ධිං විහාරං අගමාසි. ගච්ඡන්තො ච චින්තෙසි – ‘‘භගවා තුම්හෙ කිර එවං වදථ ‘මය්හමෙව දානං දාතබ්බං…පෙ…. න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහප්ඵල’න්ති එවං පුච්ඡිතුං අයුත්තං, පඤ්හමෙව පුච්ඡිස්සාමි, පඤ්හං කථෙන්තො ච මෙ භගවා අවසානෙ තිත්ථියානං වාදං භඤ්ජිස්සතී’’ති. සො පඤ්හං පුච්ඡන්තො **කත්ථ නු ඛො, භන්තෙ, දානං දාතබ්බන්ති** ආහ. **යත්ථාති** යස්මිං පුග්ගලෙ චිත්තං පසීදති, තස්මිං දාතබ්බං, තස්ස වා දාතබ්බන්ති අත්ථො.

එවං වුත්තෙ රාජා යෙහි මනුස්සෙහි තිත්ථියානං වචනං ආරොචිතං, තෙ ඔලොකෙසි. තෙ රඤ්ඤා ඔලොකිතමත්තාව මඞ්කුභූතා අධොමුඛා පාදඞ්ගුට්ඨකෙන භූමිං ලෙඛමානා අට්ඨංසු. රාජා – ‘‘එකපදෙනෙව, භන්තෙ, හතා තිත්ථියා’’ති මහාජනං සාවෙන්තො මහාසද්දෙන අභාසි. එවඤ්ච පන භාසිත්වා – ‘‘භගවා චිත්තං නාම නිගණ්ඨාචෙලකපරිබ්බාජකාදීසු යත්ථ කත්ථචි පසීදති , කත්ථ පන, භන්තෙ, දින්නං මහප්ඵල’’න්ති පුච්ඡි. **අඤ්ඤං ඛො එතන්ති**, ‘‘මහාරාජ, අඤ්ඤං තයා පඨමං පුච්ඡිතං, අඤ්ඤං පච්ඡා, සල්ලක්ඛෙහි එතං, පඤ්හාකථනං පන මය්හං භාරො’’ති වත්වා **සීලවතො ඛොතිආදිමාහ**. තත්ථ **ඉධ ත්‍යාස්සාති** ඉධ තෙ අස්ස. **සමුපබ්‍යූළ්හොති** රාසිභූතො. **අසික්ඛිතොති** ධනුසිප්පෙ අසික්ඛිතො. **අකතහත්ථොති** මුට්ඨිබන්ධාදිවසෙන අසම්පාදිතහත්ථො. **අකතයොග්ගොති** තිණපුඤ්ජමත්තිකාපුඤ්ජාදීසු අකතපරිචයො. **අකතූපාසනොති** රාජරාජමහාමත්තානං අදස්සිතසරක්ඛෙපො. **ඡම්භීති** පවෙධිතකායො.

කාමච්ඡන්දො පහීනොතිආදීසු අරහත්තමග්ගෙන කාමච්ඡන්දො පහීනො හොති, අනාගාමිමග්ගෙන බ්‍යාපාදො , අරහත්තමග්ගෙනෙව ථිනමිද්ධං, තථා උද්ධච්චං, තතියෙනෙව කුක්කුච්චං, පඨමමග්ගෙන විචිකිච්ඡා පහීනා හොති. **අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙනාති** අසෙක්ඛස්ස සීලක්ඛන්ධො අසෙක්ඛො සීලක්ඛන්ධො නාම. එස නයො සබ්බත්ථ. එත්ථ ච පුරිමෙහි චතූහි පදෙහි ලොකියලොකුත්තරසීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තියො කථිතා. විමුත්තිඤාණදස්සනං පච්චවෙක්ඛණඤාණං හොති, තං ලොකියමෙව.

ඉස්සත්තන්ති උසුසිප්පං. **බලවීරියන්ති** එත්ථ බලං නාම වායොධාතු, **වීරියං** කායිකචෙතසිකවීරියමෙව. **භරෙති** භරෙය්‍ය. **නාසූරං ජාතිපච්චයාති**, ‘‘අයං ජාතිසම්පන්නො’’ති එවං ජාතිකාරණා අසූරං න භරෙය්‍ය.

ඛන්තිසොරච්චන්ති එත්ථ **ඛන්තීති** අධිවාසනඛන්ති, **සොරච්චන්ති** අරහත්තං. **ධම්මාති** එතෙ ද්වෙ ධම්මා. **අස්සමෙති** ආවසථෙ. **විවනෙති** අරඤ්ඤට්ඨානෙ, නිරුදකෙ අරඤ්ඤෙ චතුරස්සපොක්ඛරණිආදීනි කාරයෙති අත්ථො. **දුග්ගෙති** විසමට්ඨානෙ. **සඞ්කමනානීති** පණ්ණාසහත්ථසට්ඨිහත්ථානි සමොකිණ්ණපරිසුද්ධවාලිකානි සඞ්කමනානි කරෙය්‍ය.

ඉදානි එතෙසු අරඤ්ඤසෙනාසනෙසු වසන්තානං භික්ඛූනං භික්ඛාචාරවත්තං ආවික්ඛන්තො **අන්නං පානන්තිආදිමාහ**. තත්ථ **සෙනාසනානීති** මඤ්චපීඨාදීනි. **විප්පසන්නෙනාති** ඛීණාසවස්ස දෙන්තොපි සකඩ්ඩෙන

කිලෙසමලිනෙන චිත්තෙන අදත්වා විප්පසන්නෙනෙව චිත්තෙන දදෙය්‍යා. **ථනයන්ති** ගජ්ජන්තො. **සතක්කකූති** සතසිඛරො, අනෙකකූටොති අත්ථො. **අභිසඞ්ඛච්චාති** අභිසඞ්ඛරිත්වා සමොධානෙත්වා රාසිං කත්වා.

ආමොදමානොති තුට්ඨමානසො හුත්වා. **පකිරෙතීති** දානග්ගෙ විචිරති, පකිරන්තො විය වා දානං දෙති. **පුඤ්ඤධාරාති** අනෙකදානචෙතනාමයා පුඤ්ඤධාරා. **දාතාරං අභිවස්සතීති** යථා ආකාසෙ සමුට්ඨිතමෙඝතො නික්ඛන්තා උදකධාරා පථවිං සිනෙහයන්ති තෙමෙන්ති කිලෙදයන්ති අභිවස්සති, එවමෙව අයම්පි දායකස්ස අබ්භන්තරෙ උප්පන්නා පුඤ්ඤධාරා තමෙව දාතාරං අන්තො සිනෙහෙති පූරෙති අභිසන්දෙති. තෙන වුත්තං ''දාතාරං අභිවස්සතී''ති. චතුත්ථං.

5. පබ්බතූපමසුත්තවණ්ණනා

136. පඤ්චමෙ **මුද්ධාවසිත්තානන්ති** ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අවසිත්තානං කතාභිසෙකානං. **කාමගෙධපරියුට්ඨිතානන්ති** කාමෙසු ගෙධෙන පරියුට්ඨිතානං අභිභූතානං. **ජනපදත්ථාවරියප්පත්තානන්ති** ජනපදෙ ථිරභාවප්පත්තානං. **රාජකරණීයානීති** රාජකම්මානි රාජූහි කත්තබ්බකිච්චානි. **තෙසු ඛ්වාහන්ති** තෙසු අහං. **උස්සුක්කමාපන්නොති** බ්‍යාපාරං ආපන්නො. එස කිර රාජා දිවසස්ස තික්ඛත්තුං භගවතො උපට්ඨානං ගච්ඡති, අන්තරාගමනානි බහූනිපි හොන්ති. තස්ස නිබද්ධං ගච්ඡතො බලකායො මහාපි හොති අප්පොපි. අථෙකදිවසං පඤ්චසතා චොරා චින්තයිංසු – ''අයං රාජා අවෙලාය අප්පෙන බලෙන සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති, අන්තරාමග්ගෙ නං ගහෙත්වා රජ්ජං ගණ්හිස්සාමා''ති. තෙ අන්ධවනෙ නිලීයිංසු. රාජානො ච නාම මහාපුඤ්ඤා හොන්ති. අථ තෙසංයෙව අබ්භන්තරතො එකො පුරිසො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා මහන්තං බලකායං ආදාය අන්ධවනං පරිවාරෙත්වා තෙ සබ්බෙ ගහෙත්වා අන්ධවනතො යාව නගරද්වාරා මග්ගස්ස උභොසු පස්සෙසු යථා අඤ්ඤමඤ්ඤං චක්ඛුනා චක්ඛුං උපනිබන්ධිත්වා ඔලොකෙන්ති, එවං ආසන්නානි සූලානි රොපාපෙත්වා සූලෙසු උත්තාසෙසි. ඉදං සන්ධාය එවමාහ.

අථ සත්ථා චින්තෙසි – ''සචාහං වක්ඛාමි, 'මහාරාජ, මාදිසෙ නාම සම්මාසම්බුද්ධෙ ධුරවිහාරෙ වසන්තෙ තයා එවරූපං දාරුණං කම්මං කතං, අයුත්තං තෙ කත'න්ති, අථායං රාජා මඞ්කු හුත්වා සන්ථම්භිතුං න සක්කුණෙය්‍ය, පරියායෙන ධම්මං කථෙන්තස්සෙව මෙ සල්ලක්ඛෙස්සතී''ති ධම්මදෙසනං ආරභන්තො **තං කිං මඤ්ඤසීති**ආදිමාහ. තත්ථ **සද්ධායිකොති** සද්ධාතබ්බො, යස්ස ත්වං වචනං සද්දහසීති අත්ථො. **පච්චයිකොති** තස්සෙව වෙවචනං, යස්ස වචනං පත්තියායසීති අත්ථො. **අබ්භසමන්ති** ආකාසසමං. **නිප්පොථෙන්තො ආගච්ඡතීති** පථවිතලතො යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙ සත්තෙ සණ්හකරණීයං තිණචුණ්ණං විය කරොන්තො පිසන්තො ආගච්ඡති.

අඤ්ඤත්‍ර ධම්මචරියායාති ඨපෙත්වා ධම්මචරියං අඤ්ඤං කාතබ්බං නත්ථි, දසකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතා ධම්මචරියාව කත්තබ්බා, භන්තෙති – **සමචරියාදීනි** තස්සෙව වෙවචනානි. **ආරොචෙමීති** ආචික්ඛාමි. **පටිවෙදයාමීති** ජානාපෙමි. **අධිවත්තතීති** අජ්ඣොත්ථරති. **හත්ථියුද්ධානීති** නාළාගිරිසදිසෙ හෙමකප්පනෙ නාගෙ අභිරුය්හ යුජ්ඣිතබ්බයුද්ධානි. **ගතීති** නිප්ඵත්ති. **විසයොති** ඔකාසො, සමත්ථභාවො වා. න හි සක්කා තෙහි ජරාමරණං පටිබාහිතුං . **මන්තිනො මහාමත්තාති** මන්තසම්පන්නා මහොසධවිධුරපණ්ඩිතාදිසදිසා මහාඅමච්චා. **භූමිගතන්ති** මහාලොහකුම්භියො පූරෙත්වා භූමියං ඨපිතං. **වෙහාසට්ඨන්ති** චම්මපසිබ්බකෙ පූරෙත්වා තුලාසඞ්ඝාටාදීසු ලග්ගෙත්වා චෙව නිය්‍යූහාදීසු ච පූරෙත්වා ඨපිතං. **උපලාපෙතුන්ති** අඤ්ඤමඤ්ඤං භින්දිතුං. යථා ද්වෙ ජනා එකෙන මග්ගෙන න ගච්ඡන්ති එවං කාතුං.

නභං ආහච්චාති ආකාසං පූරෙත්වා. **එවං ජරා ච මච්චු චාති** ඉධ ද්වෙයෙව පබ්බතා ගහිතා, රාජොවාදෙ පන ''ජරා ආගච්ඡති සබ්බයොබ්බනං විලුම්පමානා''ති එවං ජරා මරණං බ්‍යාධි විපත්තීති චත්තාරොපෙතෙ ආගතාව. **තස්මාති** යස්මා හත්ථියුද්ධාදීහි ජරාමරණං ජිනිතුං න සක්කා, තස්මා. **සද්ධං නිවෙසයෙති** සද්ධං නිවෙසෙය්‍ය, පතිට්ඨාපෙය්‍යාති. පඤ්චමං.

තතියො වග්ගො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

කොසලසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මාරසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. තපොකම්මසුත්තවණ්ණනා

137. මාරසංයුත්තස්ස පඨමෙ **උරුවෙලායං විහරතී**ති පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො උරුවෙලගාමං උපනිස්සාය විහරති. **පඨමාභිසම්බුද්ධොති** අභිසම්බුද්ධො හුත්වා පඨමං අන්තොසත්තාහස්මිංයෙව. **දුක්කරකාරිකායාති** ඡබ්බස්සානි කතාය දුක්කරකාරිකාය. **මාරො පාපිමාති** අත්තනො විසයං අතික්කමිතුං පටිපන්නෙ සත්තෙ මාරෙතීති **මාරො**. පාපෙ නියොජෙති, සයං වා පාපෙ නියුත්තොති **පාපිමා**. අඤ්ඤානිපිස්ස කණ්හො, අධිපති, වසවත්තී, අන්තකො, නමුචි, පමත්තබන්ධූතිආදීනි බහූනි නාමානි, ඉධ පන නාමද්වයමෙව ගහිතං. **උපසඞ්කමීති** – ‘‘අයං සමණො ගොතමො ‘මුත්තොස්මී’ති මඤ්ඤති, අමුත්තභාවමස්ස කථෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි.

තපොකම්මා අපක්කම්මාති තපොකම්මතො අපක්කමිත්වා. **අපරද්ධොති** ‘‘දූරෙ ත්වං සුද්ධිමග්ගා’’ති වදති. **අමරං තපන්ති** අමරතපං අමරභාවත්ථාය කතං ලූඛතපං, අත්තකිලමථානුයොගො. **සබ්බානත්ථාවහං හොතීති**, ‘‘සබ්බං තපං මය්හං අත්ථාවහං න භවතී’’ති ඤත්වා. **පියාරිත්තංව ධම්මනීති** අරඤ්ඤෙ ථලෙ පියාරිත්තං විය. ඉදං වුත්තං හොති – යථා අරඤ්ඤෙ ථලෙ නාවං ඨපෙත්වා භණ්ඩස්ස පූරෙත්වා මහාජනා අභිරූහිත්වා පියාරිත්තං ගහෙත්වා සංකඩ්ඪෙය්‍යුං චෙව උප්පීලෙය්‍යුං ච, සො මහාජනස්ස වායාමො එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලමත්තම්පි නාවාය ගමනං අසාධෙන්තො නිරත්ථකො භවෙය්‍ය න අනත්ථාවහො, එවමෙව අහං ‘සබ්බං අමරං තපං අනත්ථාවහං හොතී’ති ඤත්වා විස්සජ්ජෙසින්ති.

ඉදානි තං අමරං තපං පහාය යෙන මග්ගෙන බුද්ධො ජාතො, තං දස්සෙන්තො **සීලන්ති**ආදිමාහ . තත්ථ **සීලන්ති** වචනෙන සම්මාවාචාකම්මන්තාජීවා ගහිතා, **සමාධිනා** සම්මාවායාමසතිසමාධයො, **පඤ්ඤාය** සම්මාදිට්ඨිසඞ්කප්පා. **මග්ගං බොධාය භාවයන්ති** ඉමං අට්ඨඞ්ගිකමෙව අරියමග්ගං බොධත්ථාය භාවයන්තො. එත්ථ ච **බොධායාති** මග්ගත්ථාය. යථා හි යාගුත්ථාය යාගුමෙව පචන්ති, පූවත්ථාය පූවමෙව පචන්ති, න අඤ්ඤං කිඤ්චි කරොන්ති, එවං මග්ගමෙව මග්ගත්ථාය භාවෙති. තෙනාහ ‘‘මග්ගං බොධාය භාවය’’න්ති. **පරමං සුද්ධින්ති** අරහත්තං. **නිහතොති** ත්වං මයා නිහතො පරාජිතො. පඨමං.

2. හත්ථිරාජවණ්ණසුත්තවණ්ණනා

138. දුතියෙ **රත්තන්ධකාරතිමිසායන්ති** රත්තිං අන්ධභාවකාරකෙ මහාතමෙ චතුරඞ්ගෙ තමසි. **අබ්භොකාසෙ නිසින්නො හොතීති** ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා චඞ්කමනකොටියං පාසාණඵලකෙ මහාචීවරං සීසෙ ඨපෙත්වා පධානං පරිග්ගණ්හමානො නිසින්නො හොති.

නනු ච තථාගතස්ස අභාවිතො වා මග්ගො, අප්පහීනා වා කිලෙසා, අප්පටිවිද්ධං වා අකුප්පං, අසච්ඡිකතො වා නිරොධො නත්ථි, කස්මා එවමකාසීති? අනාගතෙ කුලපුත්තානං අනුකම්පාය. ‘‘අනාගතෙ හි කුලපුත්තා මයා ගතමග්ගං ආවජ්ජිත්වා අබ්භොකාසවාසං වසිතබ්බං මඤ්ඤමානා පධානකම්මං කරිස්සන්තී’’ති සම්පස්සමානො සත්ථා එවමකාසි. **මහාති** මහන්තො. **අරිට්ඨකොති** කාළකො. **මණීති** පාසාණො. **එවමස්ස සීසං හොතීති** එවරූපං තස්ස කාළවණ්ණං කූටාගාරප්පමාණං මහාපාසාණසදිසං සීසං හොති.

සුභාසුභන්ති දීඝමද්ධානං සංසරන්තො සුන්දරාසුන්දරං වණ්ණං කත්වා ආගතොසීති වදති. අථ වා **සංසරන්ති** සංසරන්තො ආගච්ඡන්තො. **දීඝමද්ධානන්ති** වසවත්තිට්ඨානතො යාව උරුවෙලාය දීඝමග්ගං, පුරෙ බොධාය වා ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකසමයසඞ්ඛාතං දීඝකාලං. **වණ්ණං කත්වා සුභාසුභන්ති** සුන්දරඤ්ච අසුන්දරඤ්ච නානප්පකාරං වණ්ණං කත්වා අනෙකවාරං මම සන්තිකං ආගතොසීති අත්ථො. සො කිර වණ්ණො නාම නත්ථි, යෙන වණ්ණෙන මාරො විහිංසකත්ථාය භගවතො සන්තිකං න ආගතපුබ්බො. තෙන තං භගවා එවමාහ. **අලං තෙ තෙනාති** අලං තුය්හං එතෙන මාරවිහිංසාකාරදස්සනබ්‍යාපාරෙන. දුතියං.

3. සුභසුත්තවණ්ණනා

139. තතියෙ **සුසංවුතාති** සුපිහිතා. **න තෙ මාරවසානුගාති**, මාර, තෙ තුය්හං වසානුගා න හොන්ති. **න තෙ මාරස්ස බද්ධගූති** තෙ තුය්හං මාරස්ස බද්ධචරා සිස්සා අන්තෙවාසිකා න හොන්ති. තතියං.

4. පඨමමාරපාසසුත්තවණ්ණනා

140. චතුත්ථෙ **යොනිසො මනසිකාරා**ති උපායමනසිකාරෙන. **යොනිසො සම්මප්පධානා**ති උපායවීරියෙන කාරණවීරියෙන. **විමුත්තී**ති අරහත්තඵලවිමුත්ති. **අජ්ඣභාසී**ති ''අයං අත්තනා වීරියං කත්වා අරහත්තං පත්වාපි න තුස්සති, ඉදානි අඤ්ඤෙසම්පි 'පාපුණාථා'ති උස්සාහං කරොති, පටිබාහෙස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා අභාසි.

මාරපාසෙනාති කිලෙසපාසෙන. **යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසා**ති යෙ දිබ්බා කාමගුණසඞ්ඛාතා මානුසා කාමගුණසඞ්ඛාතා ච මාරපාසා නාම අත්ථි, සබ්බෙහි තෙහි ත්වං බද්ධොති වදති. **මාරබන්ධනබද්ධො**ති මාරබන්ධනෙන බද්ධො, මාරබන්ධනෙ වා බද්ධො. **න මෙ සමණ මොක්ඛසී**ති සමණ ත්වං මම විසයතො න මුච්චිස්සසි. චතුත්ථං.

5. දුතියමාරපාසසුත්තවණ්ණනා

141. පඤ්චමෙ **මුත්තාහ**න්ති මුත්තො අහං. පුරිමං සුත්තං අන්තොවස්සෙ වුත්තං, ඉදං පන පවාරෙත්වා වුට්ඨවස්සකාලෙ. **චාරික**න්ති අනුපුබ්බගමනචාරිකං. (පවාරෙත්වා) දිවසෙ දිවසෙ යොජනපරමං ගච්ඡන්තා චරථාති වදති. **මා එකෙන ද්වෙ**ති එකමග්ගෙන ද්වෙ ජනා මා අගමිත්ථ. එවඤ්හි ගතෙසු එකස්මිං ධම්මං දෙසෙන්තෙ, එකෙන තුණ්හීභූතෙන ඨාතබ්බං හොති. තස්මා එවමාහ.

ආදිකල්‍යාණන්ති ආදිම්හි කල්‍යාණං සුන්දරං භද්දකං. තථා මජ්ඣපරියොසානෙසු. ආදිමජ්ඣපරියොසානඤ්ච නාමෙතං සාසනස්ස ච දෙසනාය ච වසෙන දුවිධං. තත්ථ සාසනස්ස සීලං ආදි, සමථවිපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. සීලසමාධයො වා ආදි , විපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. සීලසමාධිවිපස්සනා වා ආදි, මග්ගො මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. දෙසනාය පන චතුප්පදිකාය ගාථාය තාව පඨමපාදො ආදි, දුතියතතියා මජ්ඣං, චතුත්ථො පරියොසානං. පඤ්චපදඡප්පදානං පඨමපාදො ආදි, අවසානපාදො පරියොසානං, අවසෙසා මජ්ඣං. එකානුසන්ධිකසුත්තස්ස නිදානං ආදි, ''ඉදමවොචා''ති පරියොසානං, සෙසං මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස මජ්ඣෙ බහූපි අනුසන්ධි මජ්ඣමෙව, නිදානං ආදි, ''ඉදමවොචා''ති පරියොසානං.

සාත්ථන්ති සාත්ථකං කත්වා දෙසෙථ. **සබ්‍යඤ්ජන**න්ති බ්‍යඤ්ජනෙහි චෙව පදෙහි ච පරිපූරං කත්වා දෙසෙථ. **කෙවලපරිපුණ්ණ**න්ති සකලපරිපුණ්ණං. **පරිසුද්ධ**න්ති නිරුපක්කිලෙසං. **බ්‍රහ්මචරිය**න්ති සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සාසනබ්‍රහ්මචරියං. **පකාසෙථා**ති ආවිකරොථ.

අප්පරජක්ඛජාතිකාති පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි අප්පකිලෙසරජසභාවා, දුකූලසාණියා පටිච්ඡන්නා විය චතුප්පදිකගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්තුං සමත්ථා සන්තීති අත්ථො. **අස්සවනතා**ති අස්සවනතාය. **පරිහායන්තී**ති අලාභපරිහානියා ධම්මතො පරිහායන්ති. **සෙනානිගමො**ති පඨමකප්පිකානං සෙනාය නිවිට්ඨොකාසෙ පතිට්ඨිතගාමො, සුජාතාය වා පිතු සෙනානී නාම නිගමො. **තෙනුපසඞ්කමිස්සාමී**ති නාහං තුම්හෙ උය්‍යොජෙත්වා පරිවෙණාදීනි කාරෙත්වා උපට්ඨාකාදීහි පරිචරියමානො විහරිස්සාමි, තිණ්ණං පන ජටිලානං අඩ්ඪුඩ්ඪානි පාටිහාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා ධම්මමෙව දෙසෙතුං උපසඞ්කමිස්සාමීති. **තෙනුපසඞ්කමී**ති, ''අයං සමණො ගොතමො මහායුද්ධං විචාරෙන්තො විය, 'මා එකෙන ද්වෙ අගමිත්ථ, ධම්මං දෙසෙථා'ති සට්ඨි ජනෙ උය්‍යොජෙති, ඉමස්මිං පන එකස්මිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තෙ මය්හං චිත්තස්සාදං නත්ථි, එවං බහූසු දෙසෙන්තෙසු කුතො භවිස්සති, පටිබාහාමි න''න්ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි. පඤ්චමං.

6. සප්පසුත්තවණ්ණනා

142. ඡට්ඨෙ **සොණ්ඩිකාකිලඤ්ජ**න්ති සුරාකාරකානං පිට්ඨපත්ථරණකකිලඤ්ජං. **කොසලිකා කංසපාතී**ති කොසලරඤ්ඤො රථචක්කප්පමාණා පරිභොගපාති . **ගළගළායන්තෙ**ති ගජ්ජන්තෙ. **කම්මාරගග්ගරියා**ති කම්මාරුද්ධනපණාළියා. **ධමමානායා**ති හත්ථවාතෙන පූරියමානාය. **ඉති විදිත්වා**ති – ''සමණො ගොතමො පධානමනුයුත්තො සුඛෙන නිසින්නො, සට්ටයිස්සාමි න''න්ති වුත්තප්පකාරං අත්තභාවං මාපෙත්වා නියාමභූමියං ඉතො චිතො ච සඤ්චරන්තං විජ්ජුලතාලොකෙන දිස්වා, ''කො නු ඛො එසො සත්තො''ති? ආවජ්ජෙන්තො, ''මාරො අය''න්ති එවං විදිත්වා.

සුඤ්ඤගෙහානීති සුඤ්ඤාගාරානි. **සෙය්‍යා**ති සෙය්‍යත්ථාය. ඨස්සාමි චඞ්කමිස්සාමි නිසීදිස්සාමි නිපජ්ජිස්සාමීති එතදත්ථාය යො සුඤ්ඤාගාරානි සෙවතීති අත්ථො. **සො මුනි අත්තසඤ්ඤතො**ති සො බුද්ධමුනි හත්ථපාදකුක්කුච්චාභාවෙන සංයතත්තභාවො. **වොස්සජ්ජ චරෙය්‍ය තත්ථ සො**ති සො තස්මිං අත්තභාවෙ ආලයං නිකන්තිං වොස්සජ්ජිත්වා පහාය චරෙය්‍ය. **පතිරූපං හි තථාවිධස්ස ත**න්ති තාදිසස්ස තංසණ්ඨිතස්ස බුද්ධමුනිනො තං අත්තභාවෙ නිකන්තිං වොස්සජ්ජිත්වා චරණං නාම පතිරූපං යුත්තං අනුච්ඡවිකං.

චරකාති සීහබ්‍යග්ඝාදිකා සඤ්චරණසත්තා. **භෙරවා**ති සවිඤ්ඤාණකඅවිඤ්ඤාණකභෙරවා. තත්ථ සවිඤ්ඤාණකා සීහබ්‍යග්ඝාදයො, අවිඤ්ඤාණකා රත්තිභාගෙ ඛාණුවම්මිකාදයො. තෙපි හි තස්මිං කාලෙ යක්ඛා විය උපට්ඨහන්ති, රජ්ජුවල්ලියාදීනි සබ්බානි සප්පා විය උපට්ඨහන්ති. **තත්ථා**ති තෙසු භෙරවෙසු සුඤ්ඤාගාරගතො බුද්ධමුනි ලොමචලනමත්තකම්පි න කරොති.

ඉදානි අට්ඨානපරිකප්පං දස්සෙන්තො **නභං එලෙය්‍යා**තිආදිමාහ. තත්ථ **එලෙය්‍යා**ති කාකපදං විය හීරහීරසො එලෙය්‍ය. **චලෙය්‍යා**ති පොක්ඛරපත්තෙ වාතාහතො උදකබින්දු විය චලෙය්‍ය. **සල්ලම්පි වෙ උරසි පකප්පයෙය්‍යු**න්ති තිඛිණසත්තිසල්ලං වෙපි උරස්මිං චාරෙයෙය්‍යුං. **උපධීසූ**ති ඛන්ධූපධීසු. **තාණං න කරොන්තී**ති තිඛිණෙ සල්ලෙ උරස්මිං චාරියමානෙ භයෙන ගුම්බන්තරකන්දරාදීනි පවිසන්තා තාණං කරොන්ති නාම. බුද්ධා පන සමුච්ඡින්නසබ්බභයා එවරූපං තාණං නාම න කරොන්ති. ඡට්ඨං.

7. සුපතිසුත්තවණ්ණනා

143. සත්තමෙ **පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා**ති උතුගාහාපනත්ථං ධොවිත්වා. බුද්ධානං පන සරීරෙ රජොජල්ලං න උපලිම්පති, උදකම්පි පොක්ඛරපත්තෙ පක්ඛිත්තං විය විවට්ටිත්වා ගච්ඡති. අපිච ඛො ධොතපාදකෙ ගෙහෙ පාදෙ ධොවිත්වා පවිසනං පබ්බජිතානං වත්තං. තත්ථ බුද්ධානං වත්තභෙදො නාම නත්ථි, වත්තසීසෙ පන ඨත්වා ධොවන්ති. සචෙ හි තථාගතො නෙව න්හායෙය්‍ය, න පාදෙ ධොවෙය්‍ය, ‘‘නායං මනුස්සො’’ති වදෙය්‍යුං. තස්මා මනුස්සකිරියං අමුඤ්චන්තො ධොවති. **සතො සම්පජානො**ති සොප්පපරිග්ගාහකෙන සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො. **උපසඞ්කමී**ති සමණො ගොතමො සබ්බරත්තිං අබ්භොකාසෙ චඞ්කමිත්වා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා නිද්දායති, අතිවිය සුඛසයිතො භවිස්සති, සට්ටයිස්සාමි නන්ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි.

කිං සොප්පසීති කිං සුපසි, කිං සොප්පං නාමිදං තවාති වදති. **කිං නු සොප්පසී**ති කස්මා නු සුපසි? **දුබ්භගො වියා**ති මතො විය, විසඤ්ඤී විය ච. **සුඤ්ඤමගාර**න්ති සුඤ්ඤං මෙ ඝරං ලද්ධන්ති සොප්පසීති වදති. **සූරියෙ උග්ගතෙ**ති සූරියම්හි උට්ඨිතෙ. ඉදානි හි අඤ්ඤෙ භික්ඛූ සම්මජ්ජන්ති , පානීයං උපට්ඨපෙන්ති, භික්ඛාචාරගමනසජ්ජා භවන්ති, ත්වං කස්මා සොප්පසියෙව.

ජාලිනීති තයො භවෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතෙන ‘‘අජ්ඣත්තිකස්සුපාදාය අට්ඨාරසතණ්හාවිචරිතානී’’තිආදිනා (විභ. 842) තෙන තෙන අත්තනො කොට්ඨාසභූතෙන ජාලෙන ජාලිනී. **විසත්තිකා**ති රූපාදීසු තත්ථ තත්ථ විසත්තතාය විසමූලතාය විසපරිභොගතාය ච විසත්තිකා. **කුහිඤ්චි නෙතවෙ**ති කත්ථචි නෙතුං. **සබ්බූපධි පරික්ඛයා**ති සබ්බෙසං ඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරකාමගුණභෙදානං උපධීනං පරික්ඛයා. **කිං තවෙත්ථ, මාරා**ති, මාර, තුය්හං කිං එත්ථ? කස්මා ත්වං උණ්හයාගුයං නිලීයිතුං අසක්කොන්ති බුද්දකමක්ඛිකා විය අන්තන්තෙනෙව උජ්ඣායන්තො ආහිණ්ඩසීති. සත්තමං.

8. නන්දතිසුත්තවණ්ණනා

144. අට්ඨමං දෙවතාසංයුත්තෙ වුත්තත්ථමෙව. අට්ඨමං.

9. පඨමආයුසුත්තවණ්ණනා

145. නවමෙ **අප්පං වා භිය්‍යො**ති භිය්‍යො ජීවන්තො අපරං වස්සසතං ජීවිතුං න සක්කොති, පණ්ණාසං වා සට්ඨි වා වස්සානි ජීවති. **අජ්ඣභාසී**ති සමණො ගොතමො ‘‘මනුස්සානං අප්පමායූ’’ති කථෙති, දීඝභාවමස්ස කථෙස්සාමීති පච්චනීකසාතතාය අභිභවිත්වා අභාසි.

න නං හීළෙති තං ආයුං ‘‘අප්පකමිද’’න්ති න හීළෙය්‍ය. **ඛීරමත්තො වා**ති යථා දහරො කුමාරො උත්තානසෙය්‍යකො ඛීරං පිවිත්වා දුකූලවුම්බටකෙ නිපන්නො අසඤ්ඤී විය නිද්දායති, කස්සචි ආයුං අප්පං වා දීඝං වාති න චින්තෙති, එවං සප්පුරිසො. **චරෙය්‍යාදිත්තසීසො වා**ති ආයුං පරිත්තන්ති ඤත්වා පජ්ජලිතසීසො විය චරෙය්‍ය. නවමං.

10. දුතියආයුසුත්තවණ්ණනා

146. දසමෙ **නෙමීව රථකුබ්බර**න්ති යථා දිවසං ගච්ඡන්තස්ස රථස්ස චක්කනෙමි කුබ්බරං අනුපරියායති න විජහති, එවං ආයු අනුපරියායතීති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. පාසාණසුත්තවණ්ණනා

147. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **නිසින්නොති** පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පධානං පරිග්ගණ්හන්තො නිසින්නො. මාරොපිස්ස සුඛනිසින්නභාවං ඤත්වා සට්ටයිස්සාමීති උපසඞ්කමන්තො. **පදාලෙසීති** පබ්බතපිට්ඨෙ ඨත්වා පවිජ්ඣි. පාසාණා නිරන්තරා අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිහනන්තා පතන්ති. **කෙවලන්ති** සකලං. **සබ්බන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. පඨමං.

2. කින්නුසීහසුත්තවණ්ණනා

148. දුතියෙ **විචක්ඛුකම්මායාති** පරිසාය පඤ්ඤාචක්ඛුං විනාසෙතුකම්‍යතාය. බුද්ධානං පනෙස පඤ්ඤාචක්ඛුං විනාසෙතුං න සක්කොති, පරිසාය භෙරවාරම්මණං සාවෙන්තො වා දස්සෙන්තො වා සක්කොති. **විජිතාවී නු මඤ්ඤසීති** කිං නු ත්වං ''විජිතවිජයො අහ''න්ති මඤ්ඤසි? මා එවං මඤ්ඤි, නත්ථි තෙ ජයො. **පරිසාසූති**, අට්ඨසු පරිසාසු. **බලප්පත්තාති** දසබලප්පත්තා. දුතියං.

3. සකලිකසුත්තවණ්ණනා

149. තතියෙ **මන්දියා නූති** මන්දභාවෙන මොමූහභාවෙන. **උදාහු කාවෙය්‍යමත්තොති** උදාහු යථා කවි කබ්බං චින්තෙන්තො තෙන කබ්බකරණෙන මත්තො සයති, එවං සයසි. **සම්පචුරාති** බහවො. **කිමිදං සොප්පසෙ වාති** කස්මා ඉදං සොප්පං සොප්පසියෙව? **අත්ථං සමෙච්චාති** අත්ථං සමාගන්ත්වා පාපුණිත්වා. මය්හං හි අසඞ්ගහො නාම සඞ්ගහවිපන්නො වා අත්ථො නත්ථි. **සල්ලන්ති** තිඛිණං සත්තිසල්ලං. **ජග්ගං න සඞ්කෙති** යථා එකච්චො සීහපථාදීසු ජග්ගන්තො සඞ්කති, තථා අහං ජග්ගන්තොපි න සඞ්කාමි. **නපි භෙමි සොත්තුන්ති** යථා එකච්චො සීහපථාදීසුයෙව සුපිතුං භායති, එවං අහං සුපිතුම්පි න භායාමි. **නානුතපන්ති මාමන්ති** යථා ආචරියස්ස වා අන්තෙවාසිකස්ස වා අඵාසුකෙ ජාතෙ උද්දෙසපරිපුච්ඡාය ඨිතත්තා අන්තෙවාසිං රත්තින්දිවා අතික්කමන්තා අනුතපන්ති, එවං මං නානුතපන්ති. න හි මය්හං කිඤ්චි අපරිනිට්ඨිතකම්මං නාම අත්ථි. තෙනෙවාහ **හානිං න පස්සාමි කුහිඤ්චි ලොකෙති**. තතියං.

4. පතිරූපසුත්තවණ්ණනා

150. චතුත්ථෙ **අනුරොධවිරොධෙසූති** රාගපටිඝෙසු. **මා සජ්ජිත්ථො තදාචරන්ති** එවං ධම්මකථං ආචරන්තො මා ලග්ගි. ධම්මකථං කථෙන්තස්ස හි එකච්චෙ සාධුකාරං දදන්ති, තෙසු රාගො උප්පජ්ජති. එකච්චෙ අසක්කච්චං සුණන්ති, තෙසු පටිඝො උප්පජ්ජති. ඉති ධම්මකථිකො අනුරොධවිරොධෙසු සජ්ජති නාම. ත්වං එවං මා සජ්ජිත්ථොති වදති. **යදඤ්ඤමනුසාසතීති** යං අඤ්ඤං අනුසාසති, තං. සම්බුද්ධො හිතානුකම්පී හිතෙන අනුපකම්පති. යස්මා ච හිතානුකම්පී , තස්මා අනුරොධවිරොධෙහි විප්පමුත්තො තථාගතොති. චතුත්ථං.

5. මානසසුත්තවණ්ණනා

151. පඤ්චමෙ ආකාසෙ චරන්තෙපි බන්ධතීති **අන්තලික්ඛචරො. පාසොති** රාගපාසො. **මානසොති** මනසම්පයුත්තො. පඤ්චමං.

6. පත්තසුත්තවණ්ණනා

152. ඡට්ඨෙ **පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං උපාදායාති** පඤ්ච උපාදානක්ඛන්ධෙ ආදියිත්වා, සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන නානප්පකාරතො විභජිත්වා දස්සෙන්තො. **සන්දස්සෙතීති** ඛන්ධානං සභාවලක්ඛණාදීනි දස්සෙති. **සමාදපෙතීති** ගණ්හාපෙති. **සමුත්තෙජෙතීති** සමාදානම්හි උස්සාහං ජනෙති. **සම්පහංසෙතීති** පටිවිද්ධගුණෙන වොදාපෙති ජොතාපෙති. **අට්ඨිං කත්වාති** අත්ථිකං කත්වා, ''අයං නො අධිගන්තබ්බො අත්ථො''ති එවං සල්ලක්ඛෙත්වා තාය දෙසනාය අත්ථිකා හුත්වා. **මනසි කත්වාති** චිත්තෙ ඨපෙත්වා. **සබ්බචෙතසො සමන්නාහරිත්වාති** සබ්බෙන තෙන කම්මකාරකචිත්තෙන සමන්නාහරිත්වා. **ඔහිතසොතාති** ඨපිතසොතා. **අබ්භොකාසෙ නික්ඛිත්තාති** ඔතාපනත්ථාය ඨපිතා.

රූපං වෙදයිතං සඤ්ඤාන්ති, එතෙ රූපාදයො තයො ඛන්ධා. **යඤ්ච සඞ්ඛතන්ති** ඉමිනා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො ගහිතො. **එවං තත්ථ විරජ්ජතීති** ''එසො අහං න හොමි, එතං මය්හං න හොතී''ති පස්සන්තො එවං තෙසු ඛන්ධෙසු විරජ්ජති. **ඛෙමත්තන්ති** ඛෙමීභූතං අත්තභාවං. ඉමිනා ඵලක්ඛණං දස්සෙති. **අන්වෙසන්ති** භවයොනිගතිඨිතිසත්තාවාසසඞ්ඛාතෙසු සබ්බට්ඨානෙසු පරියෙසමානා. **නාජ්ඣගාති** න පස්සිංසු. ඡට්ඨං.

7. ඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

153. සත්තමෙ **ඵස්සායතනානන්ති** සඤ්ජාතිසමොසරණට්ඨෙන ඡද්වාරිකස්ස ඵස්සස්ස ආයතනානං. **භයභෙරවං සද්දන්ති** මෙඝදුන්දුභිඅසනිපාතසද්දසදිසං භයජනකං සද්දං. **පථවී මඤ්ඤෙ උන්ද්‍රියතීති** අයං මහාපථවී පටපටසද්දං

කුරුමානා විය අහොසි. **එත්ථ ලොකො විමුච්ඡිතොති** එතෙසු ඡසු ආරම්මණෙසු ලොකො අධිමුච්ඡිතො. **මාරධෙය්‍යන්ති** මාරස්ස ඨානභූතං තෙභූමකවට්ටං. සත්තමං.

8. පිණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

154. අට්ඨමෙ **පාහුනකානි භවන්තීති** තථාරූපෙ නක්ඛත්තෙ තත්ථ තත්ථ පෙසෙතබ්බානි පාහුනකානි භවන්ති, ආගන්තුකපණ්ණාකාරදානානි වා. සයංවරණදිවසෙ සමවයජාතිගොත්තා කුමාරකා තතො තතො සන්නිපතන්ති. කුමාරිකායොපි අත්තනො අත්තනො විභවානුරූපෙන අලඞ්කතා තහං තහං විචරන්ති. තත්‍ර කුමාරිකායොපි යථාරුච්චිකානං කුමාරකානං පණ්ණාකාරං පෙසෙන්ති, කුමාරකාපි කුමාරිකානං අඤ්ඤස්මිං අසති අන්තමසො මාලාගුළෙනපි පරික්ඛිපන්ති. **අන්වාවිට්ඨොති** අනු ආවිට්ඨො. තංදිවසං කිර පඤ්චසතා කුමාරිකායො උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තියො පටිපථෙ සත්ථාරං දිස්වා ඵාණපූවං දදෙය්‍යුං. සත්ථා තාසං දානානුමොදනත්ථං පකිණ්ණකධම්මදෙසනං දෙසෙය්‍ය, දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහෙය්‍යුං. මාරො තාසං සම්පත්තියා අන්තරායං කරිස්සාමීති අන්වාවිසි. පාළියං පන **මා සමණො ගොතමො පිණ්ඩමලත්ථාති** එත්තකංයෙව වුත්තන්ති.

කිං පන සත්ථා මාරාවට්ටනං අජානිත්වා පවිට්ඨොති? ආම අජානිත්වා. කස්මා? අනාවජ්ජනතාය. බුද්ධානඤ්හි – ‘‘අසුකට්ඨානෙ භත්තං ලභිස්සාම, න ලභිස්සාමා’’ති ආවජ්ජනං න අනනුච්ඡවිකං. පවිට්ඨො පන මනුස්සානං උපචාරභෙදං දිස්වා, ‘‘කිං ඉද’’න්ති? ආවජ්ජෙන්තො ඤත්වා, ‘‘ආමිසත්ථං මාරාවට්ටනං භින්දිතුං අනනුච්ඡවික’’න්ති අභින්දිත්වාව නික්ඛන්තො.

උපසඞ්කමීති අමිත්තවිජයෙන විය තුට්ඨො සකලගාමෙ කටච්ඡුමත්තම්පි භත්තං අලභිත්වා ගාමතො නික්ඛමන්තං භගවන්තං ගාමියමනුස්සවෙසෙන උපසඞ්කමි. **තථාහං කරිස්සාමීති** ඉදං සො මුසා භාසති. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘මයා එවං වුත්තෙ පුන පවිසිස්සති, අථ නං ගාමදාරකා ‘සකලගාමෙ චරිත්වා කටච්ඡුභික්ඛම්පි අලභිත්වා ගාමතො නික්ඛම්ම පුන පවිට්ඨොසී’තිආදීනි වත්වා උප්පණ්ඩෙස්සන්තී’’ති. භගවා පන – ‘‘සචායං මං එවං විහෙඨෙස්සති මුද්ධමස්සෙව සත්තධා ඵලිස්සතී’’ති තස්මිං අනුකම්පාය අපවිසිත්වා ගාථාද්වයමාහ.

තත්ථ **පසවීති** ජනෙසි නිප්ඵාදෙසි. **ආසජ්ජාති** ආසාදෙත්වා ඝට්ටෙත්වා. **න මෙ පාපං විපච්චතීති** මම පාපං න පච්චති. **නිප්ඵලං එතන්ති** කිං නු ත්වං එවං මඤ්ඤසි? මා එවං මඤ්ඤි, අත්ථි තයා කතස්ස පාපස්ස ඵලන්ති දීපෙති. **කිඤ්චනන්ති** මද්දිතුං සමත්ථං රාගකිඤ්චනාදි කිලෙසජාතං. **ආභස්සරා යථාති** යථා ආභස්සරා දෙවා සප්පීතිකජ්ඣානෙන යාපෙන්තා පීතිභක්ඛා නාම හොන්ති, එවං භවිස්සාමාති. අට්ඨමං.

9. කස්සකසුත්තවණ්ණනා

155. නවමෙ **නිබ්බානපටිසංයුත්තායාති** නිබ්බානං අපදිසිත්වා පවත්තාය. **ඝටඝටකෙසොති** පුරිමකෙසෙ පච්ඡතො, පච්ඡිමකෙසෙ පුරතො වාමපස්සකෙසෙ දක්ඛිණතො, දක්ඛිණපස්සකෙසෙ වාමතො ඵරිත්වා ඵරිත්වා විප්පකිණ්ණකෙසො. **මම චක්ඛුසම්ඵස්සවිඤ්ඤාණායතනන්ති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන සම්පයුත්තො චක්ඛුසම්ඵස්සොපි විඤ්ඤාණායතනම්පි මමෙවාති. එත්ථ ච චක්ඛුසම්ඵස්සෙන විඤ්ඤාණසම්පයුත්තකා ධම්මා ගහිතා, විඤ්ඤාණායතනෙන සබ්බානිපි චක්ඛුද්වාරෙ උප්පන්නානි ආවජ්ජනාදිවිඤ්ඤාණානි. සොතද්වාරාදීසුපි එසෙව නයො. මනොද්වාරෙ පන **මනොති** සාවජ්ජනකං භවඞ්ගචිත්තං. **ධම්මාති** ආරම්මණධම්මා. **මනොසම්ඵස්සොති** සාවජ්ජනෙන භවඞ්ගෙන සම්පයුත්තඵස්සො. **විඤ්ඤාණායතනන්ති** ජවනචිත්තං තදාරම්මණම්පි වට්ටති.

තවෙව පාපිම, චක්ඛූති යං ලොකෙ තිමිරකාචාදීහි උපද්දුතං අනෙකරොගායතනං උපක්කපක්කං අන්තමසො කාණචක්ඛුපි, සබ්බං තං තවෙව භවතු. රූපාදීසුපි එසෙව නයො.

යං වදන්තීති යං භණ්ඩකං ‘‘මම ඉද’’න්ති වදන්ති. **යෙ වදන්ති මමන්ති චාති** යෙ ච පුග්ගලා ‘‘මම’’න්ති වදන්ති. **එත්ථ චෙ තෙ මනො අත්ථීති** එතෙසු ච ඨානෙසු යදි චිත්තං අත්ථි. **න මෙ සමණ මොක්ඛසීති** සමණ මය්හං විසයතො න මුච්චිස්සසි. **යං වදන්තීති** යං භණ්ඩකං වදන්ති, න තං මය්හං. **යෙ වදන්තීති** යෙපි පුග්ගලා එවං වදන්ති, න තෙ අහං. **න මෙ මග්ගම්පි දක්ඛසීති** භවයොනිගතිආදීසු මය්හං ගතමග්ගම්පි න පස්සසි. නවමං.

10. රජ්ජසුත්තවණ්ණනා

156. දසමෙ **අහනං අඝාතයන්ති** අහනන්තෙන අඝාතයන්තෙන. **අජිනං අජාපයන්ති** පරස්ස ධනජානිං අකරොන්තෙන අකාරාපෙන්තෙන. **අසොචං අසොචාපයන්ති** අසොචන්තෙන අසොචාපයන්තෙන. ඉති භගවා අධම්මිකරාජූනං රජ්ජෙ විජිතෙ දණ්ඩකරපීළිතෙ මනුස්සෙ දිස්වා කාරුඤ්ඤවසෙන එවං චින්තෙසි. **උපසඞ්කමීති** ‘‘සමණො ගොතමො ‘සක්කා නු ඛො රජ්ජං කාරෙතු’න්ති චින්තෙසි, රජ්ජං කාරෙතුකාමො භවිස්සති, රජ්ජඤ්ච නාමෙතං පමාදට්ඨානං, රජ්ජං කාරෙන්තෙ සක්කා ඔතාරං ලභිතුං, ගච්ඡාමි උස්සාහමස්ස ජනෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි. **ඉද්ධිපාදාති** ඉජ්ඣනකකොට්ඨාසා . **භාවිතාති** වඩ්ඪිතා. **බහුලීකතාති** පුනප්පුනං කතා. **යානීකතාති**

යුත්තයානං විය කතා. **වත්ථුකතාති** පතිට්ඨට්ඨෙනවත්ථුකතා. **අනුට්ඨිතාති** අවිජහිතා නිච්චානුබද්ධා. **පරිචිතාති** සාතච්චකිරියාය සුපරිචිතා කතා ඉස්සාසස්ස අවිරාධිතවෙධිහත්ථො විය. **සුසමාරද්ධාති** සුට්ඨු සමාරද්ධා පරිපුණ්ණභාවනා. **අධිමුච්චෙය්‍යාති** චින්තෙය්‍ය.

පබ්බතස්සාති පබ්බතො භවෙය්‍ය. **ද්විත්තාවාති** තිට්ඨතු එකො පබ්බතො, ද්වික්ඛත්තුම්පි තාව මහන්තො සුවණ්ණපබ්බතො එකස්ස නාලං, න පරියත්තොති අත්ථො. **ඉති විද්වා සමඤ්චරෙති** එවං ජානන්තො සමං චරෙය්‍ය. **යතොනිදානන්ති** දුක්ඛං නාම පඤ්චකාමගුණනිදානං, තං යතොනිදානං හොති, එවං යො අදක්ඛි. **කථං නමෙය්‍යාති** සො ජන්තු තෙසු දුක්ඛස්ස නිදානභූතෙසු කාමෙසු කෙන කාරණෙන නමෙය්‍ය. **උපධිං විදිත්වාති** කාමගුණඋපධිං ''සඞ්ගො එසො, ලග්ගනමෙත''න්ති එවං විදිත්වා. **තස්සෙව ජන්තු විනයාය සික්ඛෙති** තස්සෙව උපධිස්ස විනයාය සික්ඛෙය්‍ය. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1. සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා

157. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ **ජටණ්ඩුවෙනාති** ජටාචුම්බටකෙන. **අජිනක්ඛිපනිවත්ථොති** සඛුරං අජිනචම්මං එකං නිවත්ථො එකං පාරුතො. **උදුම්බරදණ්ඩන්ති** අප්පිච්ඡභාවප්පකාසනත්ථං ඊසකං වඞ්කං උදුම්බරදණ්ඩං ගහෙත්වා. **එතදවොචාති** ලොකෙ බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං නාම සුස්සූසන්ති, බ්‍රාහ්මණෙසුපි පබ්බජිතස්ස, පබ්බජිතෙසුපි මහල්ලකස්සාති මහල්ලකබ්‍රාහ්මණස්ස පබ්බජිතවෙසං ගහෙත්වා පධානභූමියං කම්මං කරොන්තෙ තෙ භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා එතං ''දහරා භවන්තො''තිආදිවචනං අවොච. **ඔකම්පෙත්වාති** හනුකෙන උරං පහරන්තො අධොනතං කත්වා. **ජිව්හං නිල්ලාලෙත්වාති** කබරමහාජිව්හං නීහරිත්වා උද්ධමධො උභයපස්සෙසු ච ලාලෙත්වා. **තිවිසාඛන්ති** තිසාඛං. **නලාටිකන්ති** භකුටිං, නලාටෙ උට්ඨිතං වලිත්තයන්ති අත්ථො. **පක්කාමීති** තුම්හෙ ජානන්තානං වචනං අකත්වා අත්තනොව තෙලෙ පච්චිස්සථාති වත්වා එකං මග්ගං ගහෙත්වා ගතො. පඨමං.

2. සමිද්ධිසුත්තවණ්ණනා

158. දුතියෙ **ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙති** එවරූපස්ස සත්ථු චෙව ධම්මස්ස ච සබ්‍රහ්මචාරීනඤ්ච ලද්ධත්තා මය්හං ලාභා මය්හං සුලද්ධන්ති. සො කිරායස්මා පච්ඡා මූලකම්මට්ඨානං සම්මසිත්වා ''අරහත්තං ගහෙස්සාමී''ති පාසාදිකං තාව කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා චිත්තකල්ලතං උප්පාදෙත්වා චිත්තං භාසෙත්වා තොසෙත්වා නිසින්නො. තෙනස්ස එවමහොසි. **උපසඞ්කමීති** ''අයං සමිද්ධි භික්ඛු පාසාදිකං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නිසින්නසදිසො, යාව මූලකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං න ගණ්හාති, තාවස්ස අන්තරායං කරිස්සාමී''ති උපසඞ්කමි. **ගච්ඡ ත්වන්ති** සත්ථා සකලජම්බුදීපං ඔලොකෙන්තො ''තස්මිංයෙව ඨානෙ තස්ස කම්මට්ඨානං සප්පායං භවිස්සතී''ති අද්දස, තස්මා එවමාහ. **සතිපඤ්ඤා ච මෙ බුද්ධාති** මයා සති ච පඤ්ඤා ච ඤාතා. **කරස්සු රූපානීති** බහූනිපි විභිංසකාරහානි රූපානි කරස්සු. **නෙව මං බ්‍යාධයිස්සසීති** මං නෙව වෙධයිස්සසි න කම්පස්සෙසි. දුතියං.

3. ගොධිකසුත්තවණ්ණනා

159. තතියෙ **ඉසිගිලිපස්සෙති** ඉසිගිලිස්ස නාම පබ්බතස්ස පස්සෙ. **කාළසිලායන්ති** කාළවණ්ණාය සිලායං. **සාමයිකං චෙතොවිමුත්තින්ති** අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ පච්චනීකධම්මෙහි විමුච්චති, ආරම්මණෙ ච අධිමුච්චතීති ලොකියසමාපත්ති සාමයිකා චෙතොවිමුත්ති නාම. **ඵුසීති** පටිලභි. **පරිහායීති** කස්මා යාව ඡට්ඨං පරිහායි? සාබාධත්තා. ථෙරස්ස කිර වාතපිත්තසෙම්හවසෙන අනුසායිකො ආබාධො අත්ථි, තෙන සමාධිස්ස සප්පායෙ උපකාරකධම්මෙ පූරෙතුං න සක්කොති, අප්පිතප්පිතාය සමාපත්තියා පරිහායති.

යංනූනාහං සත්ථං ආහරෙය්‍යන්ති සො කිර චින්තෙසි, යස්මා පරිහීනජ්ඣානස්ස කාලඞ්කරොතො අනිබද්ධා ගති හොති, අපරිහීනජ්ඣානස්ස නිබද්ධා ගති හොති, බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති, තස්මා සත්ථං ආහරිතුකාමො අහොසි. **උපසඞ්කමීති** – ''අයං සමණො සත්ථං ආහරිතුකාමො, සත්ථාහරණඤ්ච නාමෙතං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛස්ස හොති. යො එවං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛො හොති, සො මූලකම්මට්ඨානං සම්මසිත්වා අරහත්තම්පි ගහෙතුං සමත්ථො හොති, මයා පන පටිබාහිතොපි එස න ඔරමිස්සති, සත්ථාරා පටිබාහිතො ඔරමිස්සතී''ති ථෙරස්ස අත්ථකාමො විය හුත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

ජලාති ජලමානා. **පාදෙ වන්දාමි චක්ඛුමාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා තව පාදෙ වන්දාමි. **ජුතින්ධරාති** ආනුභාවධරා. **අප්පත්තමානසොති** අප්පත්තඅරහත්තො. **සෙඛොති** සීලාදීනි සික්ඛමානො සකරණීයො. **ජනෙ සුතාති** ජනෙ විස්සුතා. **සත්ථං ආහරිතං හොතීති** ථෙරො කිර ''කිං මය්හං ඉමිනා ජීවිතෙනා''ති? උත්තානො නිපජ්ජිත්වා

සත්ථෙන ගලනාළිං ඡින්දි, දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජිංසු. ථෙරො වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා තංයෙව වෙදනං පරිග්ගහෙත්වා සතිං උපට්ඨපෙත්වා මූලකම්මට්ඨානං සම්මසන්තො අරහත්තං පත්වා සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායි. **සමසීසී** නාම තිවිධො හොති ඉරියාපථසමසීසී, රොගසමසීසී, ජීවිතසමසීසීති.

තත්ථ යො ඨානාදීසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරං අධිට්ඨාය – ‘‘ඉමං අකොපෙත්වාව අරහත්තං පාපුණිස්සාමී’’ති විපස්සනං පට්ඨපෙති, අථස්ස අරහත්තප්පත්ති ච ඉරියාපථකොපනඤ්ච එකප්පහාරෙනෙව හොති. අයං **ඉරියාපථසමසීසී** නාම. යො පන චක්ඛුරොගාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං සති – ‘‘ඉතො අනුට්ඨිතොව අරහත්තං පාපුණිස්සාමී’’ති විපස්සනං පට්ඨපෙති, අථස්ස අරහත්තප්පත්ති ච රොගතො වුට්ඨානඤ්ච එකප්පහාරෙනෙව හොති. අයං **රොගසමසීසී** නාම. කෙචි පන තස්මිංයෙව ඉරියාපථෙ තස්මිඤ්ච රොගෙ පරිනිබ්බානවසෙනෙත්ථ සමසීසිතං පඤ්ඤාපෙන්ති. යස්ස පන ආසවක්ඛයො ච ජීවිතක්ඛයො ච එකප්පහාරෙනෙව හොති. අයං **ජීවිතසමසීසී** නාම. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘යස්ස පුග්ගලස්ස අපුබ්බං අචරිමං ආසවපරියාදානඤ්ච හොති ජීවිතපරියාදානඤ්ච, අයං වුච්චති පුග්ගලො සමසීසී’’ති (පු. ප. 16).

එත්ථ ච පවත්තිසීසං කිලෙසසීසන්ති ද්වෙ සීසානි. තත්ථ **පවත්තිසීසං** නාම ජීවිතින්ද්‍රියං, **කිලෙසසීසං** නාම අවිජ්ජා. තෙසු ජීවිතින්ද්‍රියං චුතිචිත්තං ඛෙපෙති, අවිජ්ජා මග්ගචිත්තං. ද්වින්නං චිත්තානං එකතො උප්පාදො නත්ථි. මග්ගානන්තරං පන ඵලං, ඵලානන්තරං භවඞ්ගං, භවඞ්ගතො වුට්ඨාය පච්චවෙක්ඛණං, තං පරිපුණ්ණං වා හොති අපරිපුණ්ණං වා. තිඛිණෙන අසිනා සීසෙ ඡිජ්ජන්තෙපි හි එකො වා ද්වෙ වා පච්චවෙක්ඛණවාරා අවස්සං උප්පජ්ජන්තියෙව, චිත්තානං පන ලහුපරිවත්තිතාය ආසවක්ඛයො ච ජීවිතපරියාදානඤ්ච එකක්ඛණෙ විය පඤ්ඤායති.

සමූලං තණ්හමබ්බුය්හාති අවිජ්ජාමූලෙන සමූලකං තණ්හං අරහත්තමග්ගෙන උප්පාටෙත්වා. **පරිනිබ්බුතොති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො.

විවත්තක්ඛන්ධන්ති පරිවත්තක්ඛන්ධං. **සෙමානන්ති** උත්තානං හුත්වා සයිතං හොති. ථෙරො පන කිඤ්චාපි උත්තානකො සයිතො, තථාපිස්ස දක්ඛිණෙන පස්සෙන පරිචිතසයනත්තා සීසං දක්ඛිණතොව පරිවත්තිත්වා ඨිතං. **ධූමායිතත්තන්ති** ධූමායිතභාවං. තස්මිං හි ඛණෙ ධූමවලාහකා විය තිමිරවලාහකා විය ච උට්ඨහිංසු. **විඤ්ඤාණං සමන්වෙසතීති** පටිසන්ධිචිත්තං පරියෙසති. **අප්පතිට්ඨිතෙනාති** පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන අප්පතිට්ඨිතෙන, අප්පතිට්ඨිතකාරණාති අත්ථො. **බෙලුවපණ්ඩුවීණන්ති** බෙලුවපක්කං විය පණ්ඩුවණ්ණං සුවණ්ණමහාවීණං. **ආදායාති** කච්ඡෙ ඨපෙත්වා. **උපසඞ්කමීති** ‘‘ගොධිකත්ථෙරස්ස නිබ්බත්තට්ඨානං න ජානාමි, සමණං ගොතමං පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛො භවිස්සාමී’’ති ඛුද්දකදාරකවණ්ණී හුත්වා උපසඞ්කමි. **නාධිගච්ඡාමීති** න පස්සාමි. **සොකපරෙතස්සාති** සොකෙන වුට්ඨස්ස. **අභස්සථාති** පාදපිට්ඨියං පතිතා. තතියං.

4. සත්තවස්සානුබන්ධසුත්තවණ්ණනා

160. චතුත්ථෙ **සත්ත වස්සානීති** පුරෙ බොධියා ඡබ්බස්සානි, බොධිතො පච්ඡා එකං වස්සං. **ඔතාරාපෙක්ඛොති** ‘‘සචෙ සමණස්ස ගොතමස්ස කායද්වාරාදීසු කිඤ්චිදෙව අනනුච්ඡවිකං පස්සාමි, චොදෙස්සාමි න’’න්ති එවං විවරං අපෙක්ඛමානො. **අලභමානොති** රථරෙණුමත්තම්පි අවක්ඛලිතං අපස්සන්තො. තෙනාහ –

> ‘‘සත්ත වස්සානි භගවන්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
> ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො’’ති. (සු. නි. 448);

උපසඞ්කමීති ‘‘අජ්ජ සමණං ගොතමං අතිගහෙත්වා ගමිස්සාමී’’ති උපසඞ්කමි.

ඣායසීති ඣායන්තො අවජ්ඣායන්තො නිසින්නොසීති වදති. **විත්තං නු ජීනොති** සතං වා සහස්සං වා ජීතොසි නු. **ආගුං නු ගාමස්මින්ති**, කිං නු අන්තොගාමෙ පමාණාතික්කන්තං පාපකම්මං අකාසි, යෙන අඤ්ඤෙසං මුඛං ඔලොකෙතුං අවිසහන්තො අරඤ්ඤෙ විචරසි? **සක්ඛින්ති** මිත්තභාවං.

පලිඛායාති ඛණිත්වා. **භවලොභජප්පන්ති** භවලොභසඞ්ඛාතං තණ්හං. **අනාසවො ඣායාමීති** නිත්තණ්හො හුත්වා ද්වීහි ඣානෙහි ඣායාමි. **පමත්තබන්ධූති** මාරං ආලපති. සො හි යෙකෙචි ලොකෙ පමත්තා, තෙසං බන්ධු.

සචෙ මග්ගං අනුබුද්ධන්ති යදි තයා මග්ගො අනුබුද්ධො. **අපෙහීති** අපයාහි. **අමච්චුධෙය්‍යන්ති** මච්චුනො අනොකාසභූතං නිබ්බානං. **පාරගාමිනොති** යෙපි පාරං ගතා, තෙපි පාරගාමිනො. යෙපි පාරං ගච්ඡිස්සන්ති, යෙපි පාරං ගන්තුකාමා, තෙපි පාරගාමිනො.

විසූකායිකානීති මාරවිසූකානි. **විසෙවිතානීති** විරුද්ධසෙවිතානි, ‘‘අප්පමායු මනුස්සානං, අච්චයන්ති අහොරත්තා’’ති වුත්තෙ. ‘‘දීඝමායු මනුස්සානං, නාච්චයන්ති අහොරත්තා’’තිආදීනි පටිලොමකාරණානි. **විප්ඵන්දිතානීති**, තම්හි තම්හි කාලෙ හත්ථිරාජවණ්ණසප්පවණ්ණාදිදස්සනානි. **නිබ්බෙජනීයාති** උක්කණ්ඨනීයා.

අනුපරියගාතිආදීසු කිඤ්චාපි අතීතවචනං කතං, අත්ථො පන විකප්පවසෙන වෙදිතබ්බො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා මෙදවණ්ණං පාසාණං වායසො දිස්වා – ''අපි නාමෙත්ථ මුදුං වින්දෙය්‍යාම, අපි අස්සාදො සියා''ති අනුපරිගච්ඡෙය්‍ය, අථ සො තත්ථ අස්සාදං අලභිත්වාව වායසො එත්තො අපක්කමෙය්‍ය, තතො පාසාණා අපගච්ඡෙය්‍ය, එවං මයම්පි සො කාකො විය සෙලං ගොතමං ආසජ්ජ අස්සාදං වා සන්ථවං වා අලභන්තා ගොතමා නිබ්බින්දිත්වා අපගච්ඡාම. චතුත්ථං.

5. මාරධීතුසුත්තවණ්ණනා

161. පඤ්චමෙ **අභාසිත්වා**ති එත්ථ අ-කාරො නිපාතමත්තං, භාසිත්වාති අත්ථො. අභාසයිත්වාතිපි පාඨො. **උපසඞ්කමිංසූ**ති ''ගොපාලකදාරකං විය දණ්ඩකෙන භූමිං ලෙඛං දත්වා අතිවිය දුම්මනො හුත්වා නිසින්නො. 'කින්නු ඛො කාරණ'න්ති? පුච්ඡිත්වා, ජානිස්සාමා''ති උපසඞ්කමිංසු.

සොචසීති චින්තෙසි. **ආරඤ්ඤමිව කුඤ්ජර**න්ති යථා අරඤ්ඤතො පෙසිතගණිකාරහත්ථිනියො ආරඤ්ඤකං කුඤ්ජරං ඉත්ථිකුත්තදස්සනෙන පලොභෙත්වා බන්ධිත්වා ආනයන්ති, එවං ආනයිස්සාම. **මාරධෙය්‍ය**න්ති තෙභූමකවට්ටං.

උපසඞ්කමිංසූති – ''තුම්හෙ ථොකං අධිවාසෙථ, මයං තං ආනෙස්සාමා''ති පිතරං සමස්සාසෙත්වා උපසඞ්කමිංසු. **උච්චාවචා**ති නානාවිධා. **එකසතං එකසත**න්ති එකෙකං සතං සතං කත්වා. **කුමාරිවණ්ණසත**න්ති ඉමිනා නයෙන කුමාරිඅත්තභාවානං සතං.

අත්ථස්ස පත්තිං හදයස්ස සන්තින්ති, ද්වීහිපි පදෙහි අරහත්තමෙව කථෙසි. **සෙන**න්ති කිලෙසසෙනං. සා හි පියරූපසාතරූපා නාම. **එකාහං ඣාය**න්ති එකො අහං ඣායන්තො. **සුඛමනුබොධි**න්ති අරහත්තසුඛං අනුබුජ්ඣිං. ඉදං වුත්තං හොති – පියරූපං සාතරූපං සෙනං ජිනිත්වා අහං එකො ඣායන්තො ''අත්ථස්ස පත්තිං හදයස්ස සන්ති''න්ති සඞ්ඛං ගතං අරහත්තසුඛං අනුබුජ්ඣිං. තස්මා ජනෙන මිත්තසන්ථවං න කරොමි, තෙනෙව ච මෙ කාරණෙන කෙනචි සද්ධිං සක්ඛී න සම්පජ්ජතීති.

කථංවිහාරීබහුලොති කතමෙන විහාරෙන බහුලං විහරන්තො. **අලද්ධා**ති අලභිත්වා. **යො**ති නිපාතමත්තං. ඉදං වුත්තං හොති – කතමෙන ඣානෙන බහුලං ඣායන්තං තං පුග්ගලං කාමසඤ්ඤා අලභිත්වාව පරිබාහිරා හොන්තීති.

පස්සද්ධකායොති චතුත්ථජ්ඣානෙන අස්සාසපස්සාසකායස්ස පස්සද්ධත්තා පස්සද්ධකායො. **සුවිමුත්තචිත්තො**ති අරහත්තඵලවිමුත්තියා සුට්ඨු විමුත්තචිත්තො. **අසඞ්ඛරානො**ති තයො කම්මාභිසඞ්ඛාරෙ අනභිසඞ්ඛරොන්තො. **අනොකො**ති අනාලයො. **අඤ්ඤාය ධම්ම**න්ති චතුසච්චධම්මං ජානිත්වා. **අවිතක්කඣායී**ති අවිතක්කෙන චතුත්ථජ්ඣානෙන ඣායන්තො. **න කුප්පතී**තිආදීසු දොසෙන න කුප්පති, රාගෙන න සරති, මොහෙන න ථිනො. ඉමෙසු තීසු මූලකිලෙසෙසු ගහිතෙසු දියඩ්ඪකිලෙසසහස්සං ගහිතමෙව හොති. පඨමපදෙන වා බ්‍යාපාදනීවරණං ගහිතං, දුතියෙන කාමච්ඡන්දනීවරණං, තතියෙන ථිනං ආදිං කත්වා සෙසනීවරණානි. ඉති ඉමිනා නීවරණප්පහානෙන ඛීණාසවං දස්සෙති.

පඤ්චොඝතිණ්ණොති පඤ්චද්වාරිකං කිලෙසොඝං තිණ්ණො. **ඡට්ඨ**න්ති මනොද්වාරිකම්පි ඡට්ඨං කිලෙසොඝං අතරි. පඤ්චොඝග්ගහණෙන වා පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි , ඡට්ඨග්ගහණෙන පඤ්චුද්ධම්භාගියානි වෙදිතබ්බානි. **ගණසඞ්ඝචාරී**ති ගණෙ ච සඞ්ඝෙ ච චරතීති සත්ථා ගණසඞ්ඝචාරී නාම. **අද්ධා චරිස්සන්තී**ති අඤ්ඤෙපි සද්ධා බහුජනා එකංසෙන චරිස්සන්ති. **අය**න්ති අයං සත්ථා. **අනොකො**ති අනාලයො.

අච්ඡෙජ්ජ නෙස්සතීති අච්ඡින්දිත්වා නයිස්සති, මච්චුරාජස්ස හත්ථතො අච්ඡින්දිත්වා නිබ්බානපාරං නයිස්සතීති වුත්තං හොති. **නයමානාන**න්ති නයමානෙසු.

සෙලංව සිරසූහච්ච, පාතාලෙ ගාධමෙසථාති මහන්තං කූටාගාරප්පමාණං සිලං සීසෙ ඨපෙත්වා පාතාලෙ පතිට්ඨංගවෙසනං විය. **ඛාණුංව උරසාසජ්ජා**ති උරසි ඛාණුං පහරිත්වා විය. **අපෙථා**ති අපගච්ඡථ. ඉමස්මිං ඨානෙ සඞ්ගීතිකාරා ''ඉදමවොචා''ති දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා **දද්දල්ලමානා**ති ගාථං ආහංසු. තත්ථ **දද්දල්ලමානා**ති අතිවිය ජලමානා සොභමානා. **ආගඤ්ඡු**න්ති ආගතා. **පනුදී**ති නීහරි. **තූලං භට්ඨංව මාලුතො**ති යථා ඵලතො භට්ඨං සිම්බලිතූලං වා පොටකිතූලං වා වාතො පනුදති නීහරති, එවං පනුදීති. පඤ්චමං.

තතියො වග්ගො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

මාරසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. භික්ඛුනීසංයුත්තං

1. ආළවිකාසුත්තවණ්ණනා

162. භික්ඛුනීසංයුත්තස්ස පඨමෙ **ආළවිකාති** ආළවියං ජාතා ආළවිනගරතොයෙව ච නික්ඛම්ම පබ්බජිතා. **අන්ධවනන්ති** කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස චෙතියෙ නවකම්මත්ථාය ධනං සමාදපෙත්වා ආගච්ඡන්තස්ස යසොධරස්ස නාම ධම්මභාණකස්ස අරියපුග්ගලස්ස අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා තත්ථෙව අක්ඛිභෙදප්පත්තෙහි පඤ්චහි චොරසතෙහි නිවුත්ථත්තා තතො පට්ඨාය ''අන්ධවන''න්ති සඞ්ඛං ගතං වනං. තං කිර සාවත්ථිතො දක්ඛිණපස්සෙ ගාවුතමත්තෙ හොති රාජාරක්ඛාය ගුත්තං. තත්ථ පවිවෙකකාමා භික්ඛූ ච භික්ඛුනියො ච ගච්ඡන්ති. තස්මා අයම්පි කායවිවෙකත්ථිනී යෙන තං වනං, තෙනුපසඞ්කමි. **නිස්සරණන්ති** නිබ්බානං. **පඤ්ඤායාති** පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන. **න ත්වං ජානාසි තං පදන්ති** ත්වං එතං නිබ්බානපදං වා නිබ්බානගාමිමග්ගපදං වා න ජානාසි. **සත්තිසූලූපමාති** විනිවිජ්ඣනත්ථෙන සත්තිසූලසදිසා. **ඛන්ධාසං අධිකුට්ටනාති** ඛන්ධා තෙසං අධිකුට්ටනභණ්ඩිකා. පඨමං.

2. සොමාසුත්තවණ්ණනා

163. දුතියෙ **ඨානන්ති** අරහත්තං. **දුරභිසම්භවන්ති** දුප්පසහං. **ද්වඞ්ගුලපඤ්ඤායාති** පරිත්තපඤ්ඤාය. යස්මා වා ද්වීහි අඞ්ගුලෙහි කප්පාසවට්ටිං ගහෙත්වා සුත්තං කන්තන්ති, තස්මා ඉත්ථී ''ද්වඞ්ගුලපඤ්ඤා''ති වුච්චති. **ඤාණම්හි වත්තමානම්හීති** ඵලසමාපත්තිඤාණෙ පවත්තමානෙ. **ධම්මං විපස්සතොති** චතුසච්චධම්මං විපස්සන්තස්ස, පුබ්බභාගෙ වා විපස්සනාය ආරම්මණභූතං ඛන්ධපඤ්චකමෙව. **කිඤ්චි වා පන අඤ්ඤස්මීති** අඤ්ඤං වා කිඤ්චි ''අහං අස්මී''ති තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන යස්ස සියා. දුතියං.

3. කිසාගොතමීසුත්තවණ්ණනා

164. තතියෙ **කිසාගොතමීති** අප්පමංසලොහිතතාය කිසා, ගොතමීති පනස්සා නාමං. පුබ්බෙ කිර සාවත්ථියං එකස්මිං කුලෙ අසීතිකොටිධනං සබ්බං අඞ්ගාරාව ජාතං. කුටුම්බිකො අඞ්ගාරජාතානි අනීහරිත්වා – ''අවස්සං කොචි පුඤ්ඤවා භවිස්සති, තස්ස පුඤ්ඤෙන පුන පාකතිකං භවිස්සතී''ති සුවණ්ණහිරඤ්ඤස්ස චාටියො පූරෙත්වා ආපණෙ ඨපෙත්වා සමීපෙ නිසීදි. අථෙකා දුග්ගතකුලස්ස ධීතා – ''අඩ්ඪමාසකං ගහෙත්වා දාරුසාකං ආහරිස්සාමී''ති වීථිං ගතා තං දිස්වා කුටුම්බිකං ආහ – ''ආපණෙ තාව ධනං එත්තකං, ගෙහෙ කිත්තකං භවිස්සතී''ති. කිං දිස්වා අම්ම එවං කථෙසීති? ඉමං හිරඤ්ඤසුවණ්ණන්ති. සො ''පුඤ්ඤවතී එසා භවිස්සතී''ති තස්සා වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා ආපණෙ භණ්ඩං පටිසාමෙත්වා තස්සා මාතාපිතරො උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ – ''අම්හාකං ගෙහෙ වයප්පත්තො දාරකො අත්ථි, තස්සෙතං දාරිකං දෙථා''ති. කිං සාමි දුග්ගතෙහි සද්ධිං කෙළිං කරොසීති? මිත්තසන්ථවො නාම දුග්ගතෙහිපි සද්ධිං හොති, දෙථ නං, කුටුම්බසාමිනී භවිස්සතීති නං ගහෙත්වා ඝරං ආනෙසි. සා සංවාසමන්වාය පුත්තං විජාතා. පුත්තො පදසා ආහිණ්ඩනකාලෙ කාලමකාසි. සා දුග්ගතකුලෙ උප්පජ්ජිත්වා මහාකුලං ගන්ත්වාපි ''පුත්තවිනාසං පත්තාම්හී''ති උප්පන්නබලවසොකා පුත්තස්ස සරීරකිච්චං වාරෙත්වා තං මතකළෙවරං ආදාය නගරෙ විප්පලපන්තී චරති.

එකදිවසං මහතියා බුද්ධවීථියා දසබලස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා – ''පුත්තස්ස මෙ අරොගභාවත්ථාය භෙසජ්ජං දෙථ භගවා''ති ආහ. ගච්ඡ සාවත්ථිං ආහිණ්ඩිත්වා යස්මිං ගෙහෙ මතපුබ්බො නත්ථි, තතො සිද්ධත්ථකං ආහර, පුත්තස්ස තෙ භෙසජ්ජං භවිස්සතීති. සා නගරං පවිසිත්වා ධුරගෙහතො පට්ඨාය භගවතා වුත්තනයෙන ගන්ත්වා සිද්ධත්ථකං යාචන්තී ඝරෙ ඝරෙ, ''කුතො ත්වං එවරූපං ඝරං පස්සිස්සසී''ති වුත්තා කතිපයානි ගෙහානි ආහිණ්ඩිත්වා – ''සබ්බෙසම්පි කිරායං ධම්මතා, න මය්හං පුත්තස්සෙවා''ති සාලායං ඡවං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා ''ඉමං පබ්බාජෙතූ''ති භික්ඛුනිඋපස්සයං පෙසෙසි. සා ඛුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණි. ඉමං ථෙරිං සන්ධාය ''අථ ඛො කිසාගොතමී''ති වුත්තං.

එකමාසීති එකා ආසි. **රුදම්මුඛීති** රුදමානමුඛී විය. **අච්චන්තං මතපුත්තාම්හීති** එත්ථ අන්තං අතීතං අච්චන්තං, භාවනපුංසකමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා පුත්තමරණං අන්තං අතීතං හොති, එවං මතපුත්තා අහං, ඉදානි මම පුන පුත්තමරණං නාම නත්ථි. **පුරිසා එතදන්තිකාති** පුරිසාපි මෙ එතදන්තිකාව . යො මෙ පුත්තමරණස්ස අන්තො, පුරිසානම්පි මෙ එසෙවන්තො, අභබ්බා අහං ඉදානි පුරිසං ගවෙසිතුන්ති. **සබ්බත්ථ විහතා නන්දීති** සබ්බෙසු ඛන්ධායතනධාතුභවයොනිගතිඨිතිනිවාසෙසු මම තණ්හානන්දී විහතා. **තමොක්ඛන්ධොති** අවිජ්ජාක්ඛන්ධො. **පදාලිතොති** ඤාණෙන භින්නො. තතියං.

4. විජයාසුත්තවණ්ණනා

165. චතුත්ථෙ **පඤ්චඞ්ගිකෙනාති** ආතතං විතතං ආතතවිතතං ඝනං සුසිරන්ති එවං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතෙන. **නියාාතයාමි තුය්හෙවාති** සබ්බෙ තුය්හංයෙව දෙමි. **නාහං තෙනත්ථිකාති** නාහං තෙන අත්ථිකා. **පූතිකායෙනාති** සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො නිච්චං උග්ඝරිතපග්ඝරිතට්ඨෙන පූතිකායොව, තස්මා එවමාහ. **භින්දනෙනාති**

භිජ්ජනසභාවෙන. **පභඞ්ගුනාති** චුණ්ණවිචුණ්ණං ආපජ්ජනධම්මෙන. **අට්ටීයාමීති** අට්ටා පීළිතා හොමි. **හරායාමීති** ලජ්ජාමි. **සන්තා සමාපත්තීති** අට්ඨවිධා ලොකියසමාපත්ති ආරම්මණසන්තතාය අඞ්ගසන්තතාය ච සන්තාති වුත්තා. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු රූපාරූපභවෙසු, තෙසං ද්වින්නං භවානං ගහිතත්තා ගහිතෙ කාමභවෙ අට්ඨසු ච සමාපත්තීසූති එතෙසු සබ්බෙසු ඨානෙසු මය්හං අවිජ්ජාතමො විහතොති වදති. චතුත්ථං.

5. උප්පලවණ්ණාසුත්තවණ්ණනා

166. පඤ්චමෙ **සුපුප්ඵිතග්ගන්ති** අග්ගතො පට්ඨාය සුට්ඨු පුප්ඵිතං සාලරුක්ඛං. **න චත්ථි තෙ දුතියා වණ්ණධාතූති** තව වණ්ණධාතුසදිසා දුතියා වණ්ණධාතු නත්ථි, තයා සදිසා අඤ්ඤා භික්ඛුනී නත්ථීති වදති. **ඉධාගතා තාදිසිකා භවෙය්‍යුන්ති** යථා ත්වං ඉධාගතා කිඤ්චි සන්ථවං වා සිනෙහං වා න ලභසි, එවමෙවං තෙපි තයාව සදිසා භවෙය්‍යුං. **පඛුමන්තරිකායන්ති** ද්වින්නං අක්ඛීනං මජ්ඣෙ නාසවංසෙපි තිට්ඨන්තිං මං න පස්සසි. **වසීභූතම්හීති** වසීභූතා අස්මි. පඤ්චමං.

6. චාලාසුත්තවණ්ණනා

167. ඡට්ඨෙ **කො නු තං ඉදමාදපයීති** කො නු මන්දබුද්ධි බාලො තං එවං ගාහාපෙසි? **පරික්ලෙසන්ති** අඤ්ඤම්පි නානප්පකාරං උපද්දවං. ඉදානි යං මාරො ආහ – ‘‘කො නු තං ඉදමාදපයී’’ති, තං මද්දන්තී – ‘‘න මං අන්ධබාලො ආදපෙසි, ලොකෙ පන අග්ගපුග්ගලො සත්ථා ධම්මං දෙසෙසී’’ති දස්සෙතුං, **බුද්ධොති**ආදිමාහ. තත්ථ **සච්චෙ නිවෙසයීති** පරමත්ථසච්චෙ නිබ්බානෙ නිවෙසෙසි. **නිරොධං අප්පජානන්තාති** නිරොධසච්චං අජානන්තා. ඡට්ඨං.

7. උපචාලාසුත්තවණ්ණනා

168. සත්තමෙ **එන්ති මාරවසං පුනාති** පුනප්පුනං මරණමාරකිලෙසමාරදෙවපුත්තමාරානං වසං ආගච්ඡන්ති. **පධූපිතොති** සන්තාපිතො. **අගති යත්ථ මාරස්සාති** යත්ථ තුය්හං මාරස්ස අගති. **තත්ථාති** තස්මිං නිබ්බානෙ. සත්තමං.

8. සීසුපචාලාසුත්තවණ්ණනා

169. අට්ඨමෙ **සමණී විය දිස්සසීති** සමණීසදිසා දිස්සසි. **කිමිව චරසි මොමූහාති** කිං කාරණා මොමූහා විය චරසි? **ඉතො බහිද්ධාති** ඉමම්හා සාසනා බහි. පාසං ඩෙන්තීති **පාසණ්ඩා,** සත්තානං චිත්තෙසු දිට්ඨිපාසං ඛිපන්තීති අත්ථො. සාසනං පන පාසෙ මොචෙති, තස්මා පාසණ්ඩොති න වුච්චති, ඉතො බහිද්ධායෙව පාසණ්ඩා හොන්ති. **පසීදන්තීති** සංසීදන්ති ලග්ගන්ති.

ඉදානි ‘‘කං නු උද්දිස්ස මුණ්ඩාසී’’ති පඤ්හං කථෙන්තී **අත්ථි සක්‍යකුලෙ ජාතොති**ආදිමාහ. තත්ථ **සබ්බාභිභූති** සබ්බානි ඛන්ධායතනධාතුභවයොනිගතිආදීනි අභිභවිත්වා ඨිතො. මරණමාරාදයො නුදි නීහරීති **මාරනුදො. සබ්බත්ථමපරාජිතොති** සබ්බෙසු රාගාදීසු වා මාරයුද්ධෙ වා අජිතො. **සබ්බත්ථ මුත්තොති** සබ්බෙසු ඛන්ධාදීසු මුත්තො. **අසිතොති** තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙන අනිස්සිතො. **සබ්බකම්මක්ඛයං පත්තොති** සබ්බකම්මක්ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං පත්තො. **උපධිසඞ්ඛයෙති** උපධිසඞ්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණතො විමුත්තො. අට්ඨමං.

9. සෙලාසුත්තවණ්ණනා

170. නවමෙ **කෙනිදං පකතන්ති** කෙන ඉදං කතං. **බිම්බන්ති** අත්තභාවං සන්ධාය වදති. **අඝන්ති** දුක්ඛපතිට්ඨානත්තා අත්තභාවමෙව වදති. **හෙතුභඞ්ගාති** හෙතුනිරොධෙන පච්චයවෙකල්ලෙන. නවමං.

10. වජිරාසුත්තවණ්ණනා

171. දසමෙ **නයිධ සත්තුපලබ්භතීති** ඉමස්මිං සුද්ධසඞ්ඛාරපුඤ්ජෙ පරමත්ථතො සත්තො නාම න උපලබ්භති. **ඛන්ධෙසු සන්තෙසූති** පඤ්චසු ඛන්ධෙසු විජ්ජමානෙසු තෙන තෙනාකාරෙන වත්තමානෙසු. **සම්මුතීති** සත්තොති සමඤ්ඤාමත්තමෙව හොති. **දුක්ඛන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධදුක්ඛං. **නාඤ්ඤත්‍ර දුක්ඛාති** ඨපෙත්වා දුක්ඛං අඤ්ඤො නෙව සම්භොති න නිරුජ්ඣතීති. දසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

භික්ඛුනීසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. බ්‍රහ්මසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. බ්‍රහ්මායාචනසුත්තවණ්ණනා

172. බ්‍රහ්මසංයුත්තස්ස පඨමෙ **පරිවිතක්කො උදපාදීති** සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො අයං චෙතසො විතක්කො උදපාදි. කදා උදපාදීති? බුද්ධභූතස්ස අට්ඨමෙ සත්තාහෙ රාජායතනමූලෙ සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ආහතං දන්තකට්ඨඤ්ච ඔසධහරීතකඤ්ච ඛාදිත්වා මුඛං ධොවිත්වා චතූහි ලොකපාලෙහි උපනීතෙ පච්චග්ඝෙ සෙලමයපත්තෙ තපුස්සභල්ලිකානං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා පුන පච්චාගන්ත්වා අජපාලනිග්‍රොධෙ නිසින්නමත්තස්ස.

අධිගතොති පටිවිද්ධො. **ධම්මොති** චතුසච්චධම්මො. **ගම්භීරොති** උත්තානපටික්ඛෙපවචනමෙතං. **දුද්දසොති** ගම්භීරත්තාව දුද්දසො දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බො, න සක්කා සුඛෙන දට්ඨුං. දුද්දසත්තාව **දුරනුබොධො** දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බො, න සක්කා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතුං. **සන්තොති** නිබ්බුතො. **පණීතොති** අතප්පකො. ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. **අතක්කාවචරොති** තක්කෙන අවචරිතබ්බො ඔගාහිතබ්බො න හොති, ඤාණෙනෙව අවචරිතබ්බො. **නිපුණොති** සණ්හො. **පණ්ඩිතවෙදනීයොති** සම්මාපටිපදං පටිපන්නෙහි පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්බො. **ආලයරාමාති** සත්තා පඤ්චසු කාමගුණෙසු අල්ලීයන්ති, තස්මා තෙ **ආලයාති** වුච්චන්ති. අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතානි වා අල්ලීයන්ති, තස්මාපි ආලයාති වුච්චන්ති. තෙහි ආලයෙහි රමන්තීති **ආලයරාමා**. ආලයෙසු රතාති **ආලයරතා**. ආලයෙසු සුට්ඨු මුදිතාති **ආලයසම්මුදිතා**. යථෙව හි සුසජ්ජිතං පුප්ඵඵලභරිතරුක්ඛාදිසම්පන්නං උය්‍යානං පවිට්ඨො රාජා තාය තාය සම්පත්තියා රමති, සම්මුදිතො ආමොදිතපමොදිතො හොති, න උක්කණ්ඨති, සායම්පි නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡති, එවමිමෙහිපි කාමාලයතණ්හාලයෙහි සත්තා රමන්ති, සංසාරවට්ටෙ සම්මුදිතා අනුක්කණ්ඨිතා වසන්ති. තෙන තෙසං භගවා දුවිධං ආලයං උය්‍යානභූමිං විය දස්සෙන්තො ''ආලයරාමා''තිආදිමාහ.

තත්ථ **යදිදන්ති** නිපාතො, තස්ස ඨානං සන්ධාය ''යං ඉදං''න්ති, පටිච්චසමුප්පාදං සන්ධාය ''යො අයං''න්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පාදොති** ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා, ඉදප්පච්චයතා ච සා පටිච්චසමුප්පාදො චාති **ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පාදො**. සඞ්ඛාරාදිපච්චයානං එතං අධිවචනං. **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති**ආදි සබ්බං නිබ්බානමෙව. යස්මා හි තං ආගම්ම සබ්බසඞ්ඛාරවිප්ඵන්දිතානි සමන්ති, වූපසම්මන්ති, තස්මා **සබ්බසඞ්ඛාරසමථොති** වුච්චති. යස්මා ච තං ආගම්ම සබ්බෙ උපධයො පටිනිස්සට්ඨා හොන්ති, සබ්බා තණ්හා ඛීයන්ති, සබ්බෙ කිලෙසරාගා විරජ්ජන්ති, සබ්බං දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා **සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හාක්ඛයො විරාගො නිරොධොති** වුච්චති. යා පනෙසා තණ්හා භවෙන භවං, ඵලෙන වා සද්ධිං කම්මං විනති සංසිබ්බතීති කත්වා **වානන්ති** වුච්චති, තතො නික්ඛන්තං වානතොති **නිබ්බානං. සො මමස්ස කිලමථොති** යා අජානන්තානං දෙසනා නාම, සො මම කිලමථො අස්ස, සා මම විහෙසා අස්සාති අත්ථො. කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා ච අස්සාති වුත්තං හොති. චිත්තෙ පන උභයම්පෙතං බුද්ධානං නත්ථි. **අපිස්සූති** අනුබ්‍රූහනත්ථෙ නිපාතො. සො ''න කෙවලං අයං පරිවිතක්කො උදපාදි, ඉමාපි ගාථා පටිභංසූ''ති දීපෙති. **අනච්ඡරියාති** අනුඅච්ඡරියා. **පටිභංසූති** පටිභානසඞ්ඛාතස්ස ඤාණස්ස ගොචරා අහෙසුං, පරිවිතක්කයිතබ්බතං පාපුණිංසු.

කිච්ඡෙනාති දුක්ඛෙන, න දුක්ඛාය පටිපදාය. බුද්ධානං හි චත්තාරොපි මග්ගා සුඛපටිපදාව හොන්ති. පාරමීපූරණකාලෙ පන සරාගසදොසසමොහස්සෙව සතො ආගතාගතානං යාචකානං අලඞ්කතපටියත්තං සීසං කන්තිත්වා ගලලොහිතං නීහරිත්වා සුඅඤ්ජිතානි අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා කුලවංසප්පදීපං පුත්තං මනාපචාරිනිං භරියන්ති එවමාදීනි දෙන්තස්ස අඤ්ඤානි ච ඛන්තිවාදිසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ඡෙජ්ජභෙජ්ජාදීනි පාපුණන්තස්ස ආගමනීයපටිපදං සන්ධායෙතං වුත්තං. **හලන්ති** එත්ථ හ-කාරො නිපාතමත්තො, අලන්ති අත්ථො. **පකාසිතුන්ති** දෙසිතුං, එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස අලං දෙසිතුං පරියත්තං දෙසිතුං. කො අත්ථො දෙසිතෙනාති වුත්තං හොති? **රාගදොසපරෙතෙහීති** රාගදොසඵුට්ඨෙහි රාගදොසානුගතෙහි වා.

පටිසොතගාමින්ති නිච්චාදීනං පටිසොතං, ''අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභ''න්ති එවං ගතං චතුසච්චධම්මං. **රාගරත්තාති** කාමරාගෙන භවරාගෙන දිට්ඨිරාගෙන ච රත්තා. **න දක්ඛන්තීති** අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති ඉමිනා සභාවෙන න පස්සිස්සන්ති , තෙ අපස්සන්තෙ කො සක්ඛිස්සති එවං ගාහාපෙතුං. **තමොඛන්ධෙන ආවුටාති** අවිජ්ජාරාසිනා අජ්ඣොත්ථටා.

අප්පොස්සුක්කතායාති නිරුස්සුක්කභාවෙන, අදෙසෙතුකාමතායාති අත්ථො. කස්මා පනස්ස එවං චිත්තං නමි? නනු එස මුත්තො මොචෙස්සාමි, තිණ්ණො තාරෙස්සාමි –

> ''කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
> සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණිත්වා, තාරයිස්සං සදෙවක''න්ති. (බු. වං. 2.56) –

පත්ථනං කත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති? සච්චමෙතං, තදෙවං පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන පනස්ස එවං චිත්තං නමි. තස්ස හි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තානං කිලෙසගහනතං, ධම්මස්ස ච ගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සත්තානං කිලෙසගහනතා ච ධම්මගම්භීරතා ච සබ්බාකාරෙන පාකටා ජාතා. අථස්ස – ''ඉමෙ සත්තා කඤ්ජියපුණ්ණා ලාබු විය, තක්කභරිතා චාටි විය, වසාතෙලපීතපිලොතිකා විය, අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථො විය ච කිලෙසභරිතා අතිසංකිලිට්ඨා රාගරත්තා දොසදුට්ඨා මොහමූළ්හා, තෙ කිං නාම පටිවිජ්ඣිස්සන්තී''ති? චින්තයතො කිලෙසගහනපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි එවං චිත්තං නමි.

''අයඤ්ච ධම්මො පථවීසන්ධාරකඋදකක්ඛන්ධො විය ගම්භීරො, පබ්බතෙන පටිච්ඡාදෙත්වා ඨපිතො සාසපො විය දුද්දසො, සතධා භින්නස්ස වාලස්ස කොටියා කොටිපටිපාදනං විය දුරනුබොධො. නනු මයා හි ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තෙන අදින්නං දානං නාම නත්ථි, අරක්ඛිතං සීලං නාම නත්ථි, අපරිපූරිතා කාචි පාරමී නාම නත්ථි, තස්ස මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමන්තස්සාපි පථවී න කම්පිත්ථ, පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්තස්සාපි න කම්පිත්ථ, පච්ඡිමයාමෙ පන පටිච්චසමුප්පාදං පටිවිජ්ඣන්තස්සෙව මෙ දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ. ඉති මාදිසෙනාපි තික්ඛඤාණෙන කිච්ඡෙනෙවායං ධම්මො පටිවිද්ධො. තං ලොකියමහාජනා කථං පටිවිජ්ඣිස්සන්තී''ති? ධම්මගම්භීරපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනාපි එවං චිත්තං නමීති වෙදිතබ්බං.

අපිච බ්‍රහ්මුනා යාචිතෙ දෙසෙතුකාමතායපිස්ස එවං චිත්තං නමි. ජානාති හි භගවා – ''මම අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමමානෙ මං මහාබ්‍රහ්මා ධම්මදෙසනං යාචිස්සති, ඉමෙ ච සත්තා බ්‍රහ්මගරුකා. තෙ 'සත්ථා කිර ධම්මං න දෙසෙතුකාමො අහොසි. අථ නං මහාබ්‍රහ්මා යාචිත්වා දෙසාපෙසි. සන්තො වත භො ධම්මො, පණීතො වත භො ධම්මො'ති මඤ්ඤමානා සුස්සූසිස්සන්තී''ති. ඉදම්පිස්ස කාරණං පටිච්ච අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමි, නො ධම්මදෙසනායාති වෙදිතබ්බං.

සහම්පතිස්සාති සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සහකො නාම ථෙරො පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකබ්‍රහ්මා හුත්වා නිබ්බත්තො. තත්‍ර නං ''සහම්පතිබ්‍රහ්මා''ති පටිසඤ්ජානන්ති. තං සන්ධායාහ ''බ්‍රහ්මුනො සහම්පතිස්සා''ති. **නස්සති වත භො ති** සො කිර ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙසි, යථා දසසහස්සිලොකධාතුබ්‍රහ්මානො සුත්වා සබ්බෙ සන්නිපතිංසු. **යත්‍ර හි නාමාති** යස්මිං නාම ලොකෙ. **පුරතො පාතුරහොසීති** තෙහි දසහි බ්‍රහ්මසහස්සෙහි සද්ධිං පාතුරහොසි. **අප්පරජක්ඛජාතිකාති** පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං එතෙසං එවංසභාවාති **අප්පරජක්ඛජාතිකා. අස්සවනතාති** අස්සවනතාය. **භවිස්සන්තීති** පුරිමබුද්ධෙසු දසපුඤ්ඤකිරියවසෙන කතාධිකාරා පරිපාකගතා පදුමානි විය සූරියරස්මිසම්ඵස්සං, ධම්මදෙසනංයෙව ආකඞ්ඛමානා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරියභූමිං ඔක්කමනාරහා න එකො, න ද්වෙ, අනෙකසතසහස්සා ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො භවිස්සන්තීති දස්සෙති.

පාතුරහොසීති පාතුභවි. **සමලෙහි චින්තිතොති** සමලෙහි ඡහි සත්ථාරෙහි චින්තිතො. තෙ හි පුරෙතරං උප්පජ්ජිත්වා සකලජම්බුදීපෙ කණ්ටකෙ පත්ථරමානා විය, විසං සිඤ්චමානා විය ච සමලං මිච්ඡාදිට්ඨිධම්මං දෙසයිංසු. **අපාපුරෙතන්ති** විවරං එතං. **අමතස්ස ද්වාරන්ති** අමතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරභූතං අරියමග්ගං. **සුණන්තු ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධන්ති** ඉමෙ සත්තා රාගාදිමලානං අභාවතො විමලෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන අනුබුද්ධං චතුසච්චධම්මං සුණන්තු තාව භගවාති යාචති.

සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතොති සෙලමයෙ එකග්ඝනෙ පබ්බතමුද්ධනි යථාඨිතොව. න හි තස්ස ඨිතස්ස දස්සනත්ථං ගීවුක්ඛිපනපසාරණාදිකිච්චං අත්ථි. **තථූපමන්ති** තප්පටිභාගං සෙලපබ්බතූපමං. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යථා සෙලපබ්බතමුද්ධනි ඨිතොව චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පස්සෙය්‍ය , තථා ත්වම්පි සුමෙධ සුන්දරපඤ්ඤ සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන සමන්තචක්ඛු භගවා ධම්මමයං පාසාදමාරුය්හ සයං අපෙතසොකො සොකාවතිණ්ණං ජාතිජරාභිභූතං ජනතං අවෙක්ඛස්සු උපධාරය උපපරික්ඛ. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – යථා හි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං ඛෙත්තං කත්වා, තත්ථ කෙදාරපාළීසු කුටිකායො කත්වා රත්තිං අග්ගිං ජාලෙය්‍යුං, චතුරඞ්ගසමන්නාගතඤ්ච අන්ධකාරං අස්ස, අථ තස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ ඨත්වා චක්ඛුමතො පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතො නෙව ඛෙත්තං න කෙදාරපාළියො න කුටියො න තත්ථ සයිතමනුස්සා පඤ්ඤායෙය්‍යුං. කුටිකාසු පන අග්ගිජාලාමත්තකමෙව පඤ්ඤායෙය්‍ය, එවං ධම්මපාසාදං ආරුය්හ සත්තනිකායං ඔලොකයතො තථාගතස්ස යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා, තෙ එකවිහාරෙ දක්ඛිණජාණුපස්සෙ නිසින්නාපි බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති, රත්තිං ඛිත්තා සරා විය හොන්ති. යෙ පන කතකල්‍යාණා වෙනෙය්‍යපුග්ගලා, තෙ එවස්ස දූරෙපි ඨිතා ආපාථං ආගච්ඡන්ති සො අග්ගි විය හිමවන්තපබ්බතො විය ච. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
> අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා''ති. (ධ. ප. 304);

අජ්ඣෙසනන්ති යාචනං. **බුද්ධචක්ඛුනාති** ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන ච ආසයානුසයඤාණෙන ච. ඉමෙසං හි ද්වින්නං ඤාණානං ''බුද්ධචක්ඛූ''ති නාමං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස ''සමන්තචක්ඛූ''ති, තිණ්ණං මග්ගඤාණානං ''ධම්මචක්ඛූ''ති. **අප්පරජක්ඛෙතිආදීසු** යෙසං වුත්තනයෙනෙව පඤ්ඤාචක්ඛුම්හි රාගාදිරජං අප්පං, තෙ **අප්පරජක්ඛා.**

යෙසං තං මහන්තං, තෙ **මහාරජක්ඛා**. යෙසං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තික්ඛානි, තෙ **තික්ඛින්ද්‍රියා**. යෙසං තානි මුදූනි, තෙ **මුදින්ද්‍රියා**. යෙසං තෙයෙව සද්ධාදයො ආකාරා සුන්දරා, තෙ **ස්වාකාරා**. යෙ කථිතකාරණං සල්ලක්ඛෙන්ති, සුඛෙන සක්කා හොන්ති විඤ්ඤාපෙතුං, තෙ **සුවිඤ්ඤාපයා**. යෙ පරලොකඤ්චෙව වජ්ජඤ්ච භයතො පස්සන්ති, තෙ **පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො** නාම.

අයං පනෙත්ථ පාළි – ‘‘සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්ඛො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. ආරද්ධවීරියො, කුසීතො. උපට්ඨිතස්සති, මුට්ඨස්සති. සමාහිතො , අසමාහිතො. පඤ්ඤවා, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මහාරජක්ඛො. තථා සද්ධො පුග්ගලො තික්ඛින්ද්‍රියො…පෙ…. පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවී. ලොකොති ඛන්ධලොකො, ආයතනලොකො, ධාතුලොකො, සම්පත්තිභවලොකො, සම්පත්තිසම්භවලොකො, විපත්තිභවලොකො, විපත්තිසම්භවලොකො. එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ලොකා නාමඤ්ච රූපඤ්ච. තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ච ලොකා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි. සත්ත ලොකා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. අට්ඨ ලොකා අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා නව සත්තාවාසා. දස ලොකා දසායතනානි. ද්වාදස ලොකා ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා අට්ඨාරස ධාතුයො. වජ්ජන්ති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා, සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා, සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා, ඉති ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ ඉමස්මිඤ්ච වජ්ජෙ තිබ්බා භයසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා හොති, සෙය්‍යථාපි උක්ඛිත්තාසිකෙ වධකෙ. ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාති පස්සති අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි. ඉදං තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණ’’න්ති (පටි. ම. 1.112).

උප්පලිනියන්ති උප්පලවනෙ. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **අන්තොනිමුග්ගපොසීනීති** යානි අන්තො නිමුග්ගානෙව පොසියන්ති. **උදකං අච්චුග්ගම්ම ඨිතානී** ති උදකං අතික්කමිත්වා ඨිතානි. තත්ථ යානි අච්චුග්ගම්ම ඨිතානි, තානි සූරියරස්මිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි ඨිතානි අජ්ජ පුප්ඵනකානි. යානි පන සමොදකං ඨිතානි, තානි ස්වෙ පුප්ඵනකානි. යානි උදකානුග්ගතානි අන්තොනිමුග්ගපොසීනි, තානි තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි. උදකා පන අනුග්ගතානි අඤ්ඤානිපි සරොගඋප්පලාදීනි නාම අත්ථි, යානි නෙව පුප්ඵිස්සන්ති, මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානෙව භවිස්සන්ති, තානි පාළිං නාරුළ්හානි. ආහරිත්වා පන දීපෙතබ්බානීති දීපිතානි. යථෙව හි තානි චතුබ්බිධානි පුප්ඵානි, එවමෙවං උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපඤ්චිතඤ්ඤූ නෙය්‍යො පදපරමොති චත්තාරො පුග්ගලා.

තත්ථ ‘‘යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **උග්ඝටිතඤ්ඤූ**. යස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **විපඤ්චිතඤ්ඤූ**. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසතො පරිපුච්ඡතො යොනිසො මනසිකරොතො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **නෙය්‍යො**. යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො බහුම්පි භණතො බහුම්පි ධාරයතො බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **පදපරමො** (පු. ප. 148-151). තත්ථ භගවා උප්පලවනාදිසදිසං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො – ‘‘අජ්ජ පුප්ඵනකානි විය උග්ඝටිතඤ්ඤූ, ස්වෙ පුප්ඵනකානි විය විපඤ්චිතඤ්ඤූ, තතියදිවසෙ පුප්ඵනකානි විය නෙය්‍යො, මච්ඡකච්ඡපභක්ඛානි පුප්ඵානි විය පදපරමො’’ති අද්දස්ස. පස්සන්තො ච ‘‘එත්තකා අප්පරජක්ඛා, එත්තකා මහාරජක්ඛා, තත්‍රාපි එත්තකා උග්ඝටිතඤ්ඤූ’’ති එවං සබ්බාකාරතොව අද්දස.

තත්ථ තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ භගවතො ධම්මදෙසනා අත්ථං සාධෙති. පදපරමානං අනාගතත්ථාය වාසනා හොති. අථ භගවා ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අත්ථාවහං ධම්මදෙසනං විදිත්වා දෙසෙතුකම්‍යතං උප්පාදෙත්වා පුන සබ්බෙපි තීසු භවෙසු සත්තෙ භබ්බාභබ්බවසෙන ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අකාසි. යෙ සන්ධාය වුත්තං – ‘‘කතමෙ සත්තා අභබ්බා? යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතා විපාකාවරණෙන සමන්නාගතා අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං, ඉමෙ තෙ සත්තා අභබ්බා. කතමෙ සත්තා භබ්බා? යෙ තෙ සත්තා න කම්මාවරණෙන…පෙ…. ඉමෙ තෙ සත්තා භබ්බා’’ති (විභ. 827; පටි. ම. 1.115). තත්ථ සබ්බෙපි අභබ්බපුග්ගලෙ පහාය භබ්බපුග්ගලෙයෙව ඤාණෙන පරිග්ගහෙත්වා, ‘‘එත්තකා රාගචරිතා එත්තකා දොස-මොහචරිතා විතක්ක-සද්ධා-බුද්ධිචරිතා’’ති ඡ කොට්ඨාසෙ අකාසි. එවං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමීති චින්තෙසි.

පච්චභාසීති පතිඅභාසි. **අපාරුතාති** විවටා. **අමතස්ස ද්වාරාති** අරියමග්ගො. සො හි අමතසඞ්ඛාතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරං, සො මයා විවරිත්වා ඨපිතොති දස්සෙති. **පමුඤ්චන්තු සද්ධන්ති** සබ්බෙ අත්තනො සද්ධං පමුඤ්චන්තු විස්සජ්ජෙන්තු. පච්ඡිමපදද්වයෙ අයමත්ථො – අහඤ්හි අත්තනො පගුණං සුප්පවත්තිතම්පි ඉමං පණීතං උත්තමං ධම්මං කායවාචාකිලමථසඤ්ඤී හුත්වා න භාසිං. ඉදානි පන සබ්බො ජනො සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පූරෙස්සාමි තෙසං සඞ්කප්පන්ති.

අන්තරධායීති සත්ථාරං ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා අන්තරහිතො, සකට්ඨානමෙව ගතොති අත්ථො. ගතෙ ච පන තස්මිං භගවා ‘‘කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යා’’න්ති? ආළාරුදකානං කාලඞ්කතභාවං, පඤ්චවග්ගියානඤ්ච බහූපකාරභාවං ඤත්වා තෙසං ධම්මං දෙසෙතුකාමො බාරාණසියං ඉසිපතනං ගන්ත්වා ධම්මචක්කං පවත්තෙසීති. පඨමං.

2. ගාරවසුත්තවණ්ණනා

173. දුතියෙ **උදපාදීති** අයං විතක්කො පඤ්චමෙ සත්තාහෙ උදපාදි. **අගාරවොති** අඤ්ඤස්මිං ගාරවරහිතො, කඤ්චි ගරුට්ඨානෙ අට්ඨපෙත්වාති අත්ථො. **අප්පතිස්සොති** පතිස්සයරහිතො, කඤ්චි ජෙට්ඨකට්ඨානෙ අට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

සදෙවකෙතිආදීසු සද්ධිං දෙවෙහි **සදෙවකෙ**. දෙවග්ගහණෙන චෙත්ථ මාරබ්‍රහ්මෙසු ගහිතෙසුපි මාරො නාම වසවත්තී සබ්බෙසං උපරි වසං වත්තෙති, බ්‍රහ්මා නාම මහානුභාවො එකඞ්ගුලියා එකස්මිං චක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං ඵරති. ද්වීහි ද්වීසු…පෙ.… දසහි අඞ්ගුලීහි දසසුපි චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකං ඵරති, සො ඉමිනා සීලසම්පන්නතරොති වත්තුං මා ලභතූති **සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙති** විසුං වුත්තං. තථා සමණා නාම එකනිකායාදිවසෙන බහුස්සුතා සීලවන්තො පණ්ඩිතා, බ්‍රාහ්මණාපි වත්ථුවිජ්ජාදිවසෙන බහුස්සුතා පණ්ඩිතා, තෙ ඉමිනා සීලසම්පන්නතරාති වත්තුං මා ලභන්තූති **සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජායාති** වුත්තං. **සදෙවමනුස්සායාති** ඉදං පන නිප්පදෙසතො දස්සනත්ථං ගහිතමෙව ගහෙත්වා වුත්තං. අපිචෙත්ථ පුරිමානි තීණි පදානි ලොකවසෙන වුත්තානි, පච්ඡිමානි ද්වෙ පජාවසෙන. **සීලසම්පන්නතරන්ති** සීලෙන සම්පන්නතරං, අධිකතරන්ති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ච සීලාදයො චත්තාරො ධම්මා ලොකියලොකුත්තරා කථිතා, විමුත්තිඤාණදස්සනං ලොකියමෙව. පච්චවෙක්ඛණඤාණං හෙතං.

පාතුරහොසීති – ''අයං සත්ථා අවීචිතො යාව භවග්ගා සීලාදීහි අත්තනා අධිකතරං අපස්සන්තො 'මයා පටිවිද්ධං නවලොකුත්තරධම්මමෙව සක්කත්වා ගරුං කත්වා උපනිස්සාය විහරිස්සාමී'ති චින්තෙති, කාරණං භගවා චින්තෙති, අත්ථං වුඩ්ඪිවිසෙසං චින්තෙති, ගච්ඡාමිස්ස උස්සාහං ජනෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පුරතො පාකටො අහොසි, අභිමුඛෙ අට්ඨාසීති අත්ථො.

විහරන්ති චාති එත්ථ යො වදෙය්‍ය ''විහරන්තීති වචනතො පච්චුප්පන්නෙපි බහූ බුද්ධා''ති, සො ''භගවාපි, භන්තෙ, එතරහි අරහං සම්මාසම්බුද්ධො''ති ඉමිනා වචනෙන පටිබාහිතබ්බො.

> ''න මෙ ආචරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති;
> සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලො''ති. (මහාව. 11; ම. නි. 1.285) –

ආදීහි චස්ස සුත්තෙහි අඤ්ඤෙසං බුද්ධානං අභාවො දීපෙතබ්බො. **තස්මාති** යස්මා සබ්බෙපි බුද්ධා සද්ධම්මගරුනො, තස්මා. **මහත්තමභිකඞ්ඛතාති** මහන්තභාවං පත්ථයමානෙන. **සරං බුද්ධාන-සාසනන්ති** බුද්ධානං සාසනං සරන්තෙන. දුතියං.

3. බ්‍රහ්මදෙවසුත්තවණ්ණනා

174. තතියෙ **එකොති** ඨානාදීසු ඉරියාපථෙසු එකකො, එකවිහාරීති අත්ථො. **වූපකට්ඨොති** කායෙන වූපකට්ඨො නිස්සටො. **අප්පමත්තොති** සතියා අවිප්පවාසෙ ඨිතො. **ආතාපීති** වීරියාතාපෙන සමන්නාගතො. **පහිතත්තොති** පෙසිතත්තො. **කුලපුත්තාති** ආචාරකුලපුත්තා. **සම්මදෙවාති** න ඉණට්ටා න භයට්ටා න ජීවිතපකතා හුත්වා, යථා වා තථා වා පබ්බජිතාපි යෙ අනුලොමපටිපදං පූරෙන්ති, තෙ සම්මදෙව අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජන්ති නාම. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසානන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානභූතං අරියඵලං. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** සාමං ජානිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා. **උපසම්පජ්ජාති** පටිලභිත්වා සම්පාදෙත්වා විහාසි. එවං විහරන්තො ච **ඛීණා ජාති…පෙ.… අබ්භඤ්ඤාසීති**. එතෙනස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමි දස්සිතා.

කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා, කථඤ්ච නං අබ්භඤ්ඤාසීති? වුච්චතෙ, න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා පුබ්බෙව ඛීණත්තා, න අනාගතා තත්ථ වායාමාභාවතො, න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තා. මග්ගස්ස පන අභාවිතත්තා යා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති. සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා. තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා – ''කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකං හොතී''ති ජානන්තො ජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං චරිතං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං . **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය, එවං සොළසකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා කතමග්ගභාවනා නත්ථීති. අථ වා **ඉත්ථත්තායාති** ඉත්ථත්තභාවතො, ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි වත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං නත්ථි, ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකො රුක්ඛො වියාති අබ්භඤ්ඤාසි. **අඤ්ඤතරොති** එකො. **අරහතන්ති** අරහන්තානං, භගවතො සාවකානං අරහතං අබ්භන්තරො අහොසි.

සපදානන්ති සපදානචාරං, සම්පත්තඝරං අනුක්කම්ම පටිපාටියා චරන්තො. **උපසඞ්කමීති** උපසඞ්කමන්තො. මාතා පනස්ස පුත්තං දිස්වාව ඝරා නික්ඛම්ම පත්තං ගහෙත්වා අන්තොනිවෙසනං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙසි.

ආහුතිං නිච්චං පග්ගණ්හාතීති නිච්චකාලෙ ආහුතිපිණ්ඩං පග්ගණ්හාති. තං දිවසං පන තස්මිං ඝරෙ භූතබලිකම්මං හොති. සබ්බගෙහං හරිතුපලිත්තං විප්පකිණ්ණලාජං වනමාලපරික්ඛිත්තං උස්සිතද්ධජපටාකං තත්ථ තත්ථ පුණ්ණඝරෙ ඨපෙත්වා දණ්ඩදීපිකා ජාලෙත්වා ගන්ධචුණ්ණමාලාදීහි අලඞ්කතං, සමන්තතො සඤ්ඡාදියමානා ධූමකටච්ඡු අහොසි. සාපි බ්‍රාහ්මණී කාලස්සෙව වුට්ඨාය සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හායිත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙන අත්තභාවං අලඞ්කරි. සා තස්මිං සමයෙ මහාඛීණාසවං නිසීදාපෙත්වා, යාගුඋළුඞ්කමත්තම්පි අදත්වා, ‘‘මහාබ්‍රහ්මං භොජෙස්සාමී’’ති සුවණ්ණපාතියං පායාසං පූරෙත්වා සප්පිමධුසක්ඛරාදීහි යොජෙත්වා නිවෙසනස්ස පච්ඡාභාගෙ හරිතුපලිත්තභාවාදීහි අලඞ්කතා භූතපීඨිකා අත්ථි. සා තං පාතිං ආදාය, තත්ථ ගන්ත්වා, චතූසු කොණෙසු මජ්ඣෙ ච එකෙකං පායාසපිණ්ඩං ඨපෙත්වා, එකං පිණ්ඩං හත්ථෙන ගහෙත්වා, යාව කප්පරා සප්පිනා පග්ඝරන්තෙන පථවියං ජාණුමණ්ඩලං පතිට්ඨාපෙත්වා ‘‘භුඤ්ජතු භවං මහාබ්‍රහ්මා, සායතු භවං මහාබ්‍රහ්මා, තප්පෙතු භවං මහාබ්‍රහ්මා’’ති වදමානා බ්‍රහ්මානං භොජෙති.

එතදහොසීති මහාඛීණාසවස්ස සීලගන්ධං ඡදෙවලොකෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා බ්‍රහ්මලොකං උපගතං සායමානස්ස එතං අහොසි. **සංවෙජෙය්‍යන්ති** චොදෙය්‍යං, සම්මාපටිපත්තියං යොජෙය්‍යං. ‘අයං හි එවරූපං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යං මහාඛීණාසවං නිසීදාපෙත්වා යාගුඋළුඞ්කමත්තම්පි අදත්වා, ‘‘මහාබ්‍රහ්මං භොජෙස්සාමී’’ති තුලං පහාය හත්ථෙන තුලයන්තී විය, භෙරිං පහාය කුච්ඡිං වාදෙන්තී විය, අග්ගිං පහාය ඛජ්ජොපනකං ධමමානා විය භූතබලිං කුරුමානා ආහිණ්ඩති. ගච්ඡාමිස්සා මිච්ඡාදස්සනං භින්දිත්වා අපායමග්ගතො උද්ධරිත්වා යථා අසීතිකොටිධනං බුද්ධසාසනෙ විප්පකිරිත්වා සග්ගමග්ගං ආරොහති, තථා කරොමීති වුත්තං හොති.

දූරෙ ඉතොති ඉමම්හා ඨානා දූරෙ බ්‍රහ්මලොකො. තතො හි කූටාගාරමත්තා සිලා පාතිතා එකෙන අහොරත්තෙන අට්ඨචත්තාලීසයොජනසහස්සානි ඛෙපයමානා චතූහි මාසෙහි පථවියං පතිට්ඨහෙය්‍ය, සබ්බහෙට්ඨිමොපි බ්‍රහ්මලොකො එවං දූරෙ. **යස්සාහුතින්ති** යස්ස බ්‍රහ්මුනො ආහුතිං පග්ගණ්හාසි, තස්ස බ්‍රහ්මලොකො දූරෙති අත්ථො. **බ්‍රහ්මපථන්ති** එත්ථ බ්‍රහ්මපථො නාම චත්තාරි කුසලජ්ඣානානි, විපාකජ්ඣානානි පන නෙසං ජීවිතපථො නාම, තං බ්‍රහ්මපථං අජානන්තී ත්වං කිං ජප්පසි විප්පලපසි? බ්‍රහ්මානො හි සප්පීතිකජ්ඣානෙන යාපෙන්ති, න එතං තිණබීජානි පක්ඛිපිත්වා රන්ධං ගොයූසං ඛාදන්ති, මා අකාරණා කිලමසීති.

එවං වත්වා පුන සො මහාබ්‍රහ්මා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අවකුජ්ජො හුත්වා ථෙරං උපදිසන්තො **එසො හි තෙ බ්‍රාහ්මණි බ්‍රහ්මදෙවොති**ආදිමාහ. තත්ථ **නිරූපධිකොති** කිලෙසාභිසඞ්ඛාරකාමගුණොපධීහි විරහිතො. **අතිදෙවපත්තොති** දෙවානං අතිදෙවභාවං බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මභාවං පත්තො. **අනඤ්ඤපොසීති** ඨපෙත්වා ඉමං අත්තභාවං අඤ්ඤස්ස අත්තභාවස්ස වා පුත්තදාරස්ස වා අපොසනතාය අනඤ්ඤපොසී.

ආහුනෙය්‍යොති ආහුනපිණ්ඩං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො. **වෙදගූති** චතුමග්ගසඞ්ඛාතෙහි වෙදෙහි දුක්ඛස්සන්තං ගතො. **භාවිතත්තොති** අත්තානං භාවෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා ඨිතො. **අනූපලිත්තොති** තණ්හාදීහි ලෙපෙහි ආලිත්තො. **ඝාසෙසනං ඉරියතීති** ආහාරපරියෙසනං චරති.

න තස්ස පච්ඡා න පුරත්ථමත්ථීති පච්ඡා වුච්චති අතීතං, පුරත්ථං වුච්චති අනාගතං, අතීතානාගතෙසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගවිරහිතස්ස පච්ඡා වා පුරත්ථං වා නත්ථීති වදති. **සන්තොති**ආදීසු රාගාදිසන්තතාය සන්තො. කොධධූමවිගමා **විධූමො,** දුක්ඛාභාවා **අනීඝො,** කත්තරදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා විචරන්තොපි වධකචෙතනාය අභාවා **නික්ඛිත්තදණ්ඩො. තසථාවරෙසූති** එත්ථ පන පුථුජ්ජනා තසා නාම, ඛීණාසවා ථාවරා නාම. සත්ත පන සෙඛා තසාති වත්තුං න සක්කා, ථාවරා න හොන්ති, භජමානා පන ථාවරපක්ඛමෙව භජන්ති. **සො ත්‍යාහුතින්ති** සො තෙ ආහුතිං.

විසෙනිභූතොති කිලෙසසෙනාය විසෙනො ජාතො. **අනෙජොති** නිත්තණ්හො. **සුසීලොති** ඛීණාසවසීලෙන සුසීලො. **සුවිමුත්තචිත්තොති** ඵලවිමුත්තියා සුට්ඨු විමුත්තචිත්තො. **ඔඝතිණ්ණන්ති** චත්තාරො ඔඝෙ තිණ්ණං. එත්තකෙන කථාමග්ගෙන බ්‍රහ්මා ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙන්තො ආයතනෙ බ්‍රාහ්මණිං නියොජෙසි. අවසානගාථා පන සඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතා. **පතිට්ඨපෙසි දක්ඛිණන්ති** චතුපච්චයදක්ඛිණං පතිට්ඨපෙසි. **සුඛමායතිකන්ති** සුඛායතිකං ආයතිං සුඛවිපාකං, සුඛාවහන්ති අත්ථො. තතියං.

4. බකබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

175. චතුත්ථෙ **පාපකං දිට්ඨිගතන්ති** ලාමිකා සස්සතදිට්ඨි. **ඉදං නිච්චන්ති** ඉදං සහ කායෙන බ්‍රහ්මට්ඨානං අනිච්චං ‘‘නිච්ච’’න්ති වදති. ධුවාදීනි තස්සෙව වෙවචනානි. තත්ථ ධුවන්ති ථිරං. **සස්සතන්ති** සදා විජ්ජමානං. **කෙවලන්ති** අඛණ්ඩං සකලං. **අචවනධම්මන්ති** අචවනසභාවං. **ඉදං හි න ජායතීති**ආදීසු ඉමස්මිං ඨානෙ කොචි ජායනකො වා ජීයනකො වා මීයනකො වා චවනකො වා උපපජ්ජනකො වා නත්ථි, තං සන්ධාය වදති. **ඉතො ච පනඤ්ඤන්ති** ඉතො සහකායා බ්‍රහ්මට්ඨානා උත්තරි අඤ්ඤං නිස්සරණං නාම නත්ථීති. එවමස්ස ථාමගතා සස්සතදිට්ඨි උප්පන්නා හොති.

එවංවාදී ච පන සො උපරි තිස්සො ඣානභූමියො චත්තාරො මග්ගෙ චත්තාරි ඵලානි නිබ්බානන්ති සබ්බං පටිබාහති. කදා පනස්ස සා දිට්ඨි උප්පන්නාති? පඨමජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තකාලෙ. දුතියජ්ඣානභූමියන්ති එකෙ.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – හෙට්ඨුපපත්තිකො කිරෙස බ්‍රහ්මා අනුප්පන්නෙ බුද්ධුප්පාදෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අපරිහීනජ්ඣානො කාලං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානභූමියං වෙහප්ඵලබ්‍රහ්මලොකෙ පඤ්චකප්පසතිකං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති. තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා හෙට්ඨුපපත්තිකං කත්වා තතියජ්ඣානං පණීතං භාවෙත්වා සුභකිණ්හබ්‍රහ්මලොකෙ චතුසට්ඨිකප්පං ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති. තත්ථ දුතියජ්ඣානං භාවෙත්වා ආභස්සරෙ අට්ඨ කප්පෙ ආයුං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති. තත්ථ පඨමජ්ඣානං භාවෙත්වා, පඨමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකො හුත්වා නිබ්බත්ති . සො පඨමකාලෙ අත්තනා කතකම්මඤ්ච නිබ්බත්තට්ඨානඤ්ච අඤ්ඤාසි, කාලෙ පන ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ උභයං පමුස්සිත්වා සස්සතදිට්ඨිං උප්පාදෙසි.

අවිජ්ජාගතොති අවිජ්ජාය ගතො සමන්නාගතො අඤ්ඤාණී අන්ධීභූතො. **යත්‍ර හි නාමාති** යො නාම. **වක්ඛතීති** භණති. ‘‘යත්‍රා’’ති නිපාතයොගෙන පන අනාගතවචනං කතං.

එවං වුත්තෙ සො බ්‍රහ්මා යථා නාම මග්ගචොරො ද්වෙ තයො පහාරෙ අධිවාසෙන්තො සහායෙ අනාචික්ඛිත්වාපි උත්තරිං පහාරං පහරියමානො ‘‘අසුකො ච අසුකො ච මය්හං සහායො’’ති ආචික්ඛති, එවමෙව භගවතා සන්තජ්ජියමානො සතිං ලභිත්වා, ‘‘භගවා මය්හං පදානුපදං පෙක්ඛන්තො මං නිප්පීළිතුකාමො’’ති භීතො අත්තනො සහායෙ ආචික්ඛන්තො **ද්වාසත්තතීති**ආදිමාහ. තස්සත්ථො – භො ගොතම, මයං ද්වාසත්තති ජනා **පුඤ්ඤකම්මා** තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන ඉධ නිබ්බත්තා. **වසවත්තිනො** සයං අඤ්ඤෙසං වසෙ අවත්තිත්වා පරෙ අත්තනො වසෙ වත්තෙම, ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච අතීතා, අයං නො වෙදෙහි ගතත්තා ‘‘වෙදගූ’’ති සඞ්ඛං ගතා භගවා අන්තිමා බ්‍රහ්මූපපත්ති. **අස්මාභිජප්පන්ති ජනා අනෙකාති** අනෙකජනා අම්හෙ අභිජප්පන්ති. ‘‘අයං බො භවං බ්‍රහ්මා, මහාබ්‍රහ්මා, අභිභූ, අනභිභූතො, අඤ්ඤදත්ථුදසො, වසවත්ති, ඉස්සරො, කත්තා, නිම්මාතා, සෙට්ඨො, සජිතා, වසී, පිතා භූතභබ්‍යාන’’න්ති එවං පත්ථෙන්ති පිහෙන්තීති.

අථ නං භගවා **අප්පං හි එතන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **එතන්ති** යං ත්වං ඉධ තව ආයුං ‘‘දීඝ’’න්ති මඤ්ඤසි, එතං අප්පං පරිත්තකං. **සතං සහස්සානං නිරබ්බුදානන්ති** නිරබ්බුදගණනාය සතසහස්සනිරබ්බුදානං. **ආයුං පජානාමීති**, ‘‘ඉදානි තව අවසිට්ඨං එත්තකං ආයූ’’ති අහං ජානාමි. **අනන්තදස්සී භගවා හමස්මීති**, භගවා, තුම්හෙ ‘‘අහං අනන්තදස්සී ජාතිආදීනි උපාතිවත්තො’’ති වදථ. **කිං මෙ පුරාණන්ති**, යදි ත්වං අනන්තදස්සී, එවං සන්තෙ ඉදං මෙ ආචික්ඛ, කිං මය්හං පුරාණං? **වතසීලවත්තන්ති** සීලමෙව වුච්චති. **යමහං විජඤ්ඤාති** යං අහං තයා කථිතං ජානෙය්‍යං, තං මෙ ආචික්ඛාහි වදති.

ඉදානිස්ස ආචික්ඛන්තො භගවා **යං ත්වං අපායෙසීති**ආදිමාහ. තත්‍රායං අධිප්පායො – පුබ්බෙ කිරෙස කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා – ‘‘ජාතිජරාමරණස්ස අන්තං කරිස්සාමී’’ති නික්ඛම්ම ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානස්ස ලාභී හුත්වා ගඞ්ගාතීරෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා ඣානරතියා වීතිනාමෙති. තදා ච කාලෙනකාලං සත්ථවාහා පඤ්චහි සකටසතෙහි මරුකන්තාරං පටිපජ්ජන්ති. මරුකන්තාරෙ පන දිවා න සක්කා ගන්තුං, රත්තිං ගමනං හොති. අථ පුරිමසකටස්ස අග්ගයුගෙ යුත්තබලිබද්දා ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තා නිවත්තිත්වා ආගතමග්ගාභිමුඛා අහෙසුං, සබ්බසකටානි තථෙව නිවත්තිත්වා අරුණෙ උග්ගතෙ නිවත්තිතභාවං ජානිංසු. තෙසඤ්ච තදා කන්තාරං අතික්කමනදිවසො අහොසි. සබ්බං දාරුදකං පරික්ඛීණං – තස්මා ‘‘නත්ථි දානි අම්හාකං ජීවිත’’න්ති චින්තෙත්වා, ගොණෙ චක්කෙසු බන්ධිත්වා, මනුස්සා සකටච්ඡායං පවිසිත්වා නිපජ්ජිංසු.

තාපසොපි කාලස්සෙව පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා පණ්ණසාලද්වාරෙ නිසින්නො ගඞ්ගං ඔලොකයමානො අද්දස ගඞ්ගං මහතා උදකොඝෙන පූරියමානං පවත්තිතමණික්ඛන්ධං විය ආගච්ඡන්තං, දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං ලොකෙ එවරූපස්ස මධුරොදකස්ස අලාභෙන කිලිස්සමානා සත්තා’’ති? සො එවං ආවජ්ජෙන්තො මරුකන්තාරෙ තං සත්ථං දිස්වා ‘ඉමෙ සත්තා මා නස්සන්තූ’ති ‘‘ඉතො චිතො ච මහාඋදකක්ඛන්ධො ඡිජ්ජිත්වා මරුකන්තාරෙ සත්ථාභිමුඛො ගච්ඡතූ’’ති අභිඤ්ඤාචිත්තෙන අධිට්ඨාසි. සහ චිත්තුප්පාදෙන මාතිකාරුළ්හං විය උදකං තත්ථ අගමාසි. මනුස්සා උදකසද්දෙන වුට්ඨාය උදකං දිස්වා හට්ඨතුට්ඨා න්හායිත්වා පිවිත්වා ගොණෙපි පායෙත්වා සොත්ථිනා ඉච්ඡිතට්ඨානං අගමංසු. සත්ථා තං බ්‍රහ්මුනො පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො පඨමං ගාථමාහ. තත්ථ **අපායෙසීති** පායෙසි. අ-කාරො නිපාතමත්තං. **ඝම්මනීති** ගිම්හෙ. **සම්පරෙතෙති** ගිම්හාතපෙන වුට්ඨයෙ අනුගතෙ.

අපරස්මිම්පි සමයෙ තාපසො ගඞ්ගාතීරෙ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා අරඤ්ඤගාමකං නිස්සාය වසති. තෙන ච සමයෙන චොරා තං ගාමං පහරිත්වා හත්ථසාරං ගහෙත්වා ගාවියො ච කරමරෙ ච ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. ගාවොපි සුනඛාපි මනුස්සාපි මහාවිරවං විරවන්ති. තාපසො තං සද්දං සුත්වා ‘‘කින්නු ඛො එත’’න්ති? ආවජ්ජෙන්තො ‘‘මනුස්සානං භයං උප්පන්න’’න්ති ඤත්වා ‘‘මයි පස්සන්තෙ ඉමෙ සත්තා මා නස්සන්තූ’’ති අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අභිඤ්ඤාචිත්තෙන චොරානං පටිපථෙ චතුරඞ්ගිනිං සෙනං මාපෙසි. කම්මසජ්ජා ආගච්ඡන්තා චොරා දිස්වා, ‘‘රාජා මඤ්ඤෙ ආගතො’’ති විලොපං ඡඩ්ඩෙත්වා පක්කමිංසු. තාපසො ‘‘යං යස්ස සන්තකං, තං තස්සෙව හොතූ’’ති අධිට්ඨාසි, තං තථෙව අහොසි. මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං

දස්සෙන්තො දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **එණිකූලස්මි**න්ති ගඞ්ගාතීරෙ. **ගය්හකං නීයමාන**න්ති ගහෙත්වා නීයමානං, කරමරං නීයමානන්තිපි අත්ථො.

පුන එකස්මිං සමයෙ උපරිගඞ්ගාවාසිකං එකං කුලං හෙට්ඨාගඞ්ගාවාසිකෙන කුලෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා, නාවාසඞ්ඝාටං බන්ධිත්වා, බහුං ඛාදනීයඤ්චෙව භොජනීයඤ්ච ගන්ධමාලාදීනි ච ආරොපෙත්වා ගඞ්ගාසොතෙන ආගච්ඡති. මනුස්සා ඛාදමානා භුඤ්ජමානා නච්චන්තා ගායන්තා දෙවවිමානෙන ගච්ඡන්තා විය බලවසොමනස්සා අහෙසුං. ගඞ්ගෙය්‍යකො නාගො දිස්වා කුපිතො ''ඉමෙ මයි සඤ්ඤම්පි න කරොන්ති. ඉදානි නෙ සමුද්දමෙව පාපෙස්සාමී''ති මහන්තං අත්තභාවං මාපෙත්වා උදකං ද්විධා භින්දිත්වා උට්ඨාය ඵණං කත්වා, සුසුකාරං කරොන්තො අට්ඨාසි. මහාජනො දිස්වා භීතො විස්සරමකාසි. තාපසො පණ්ණසාලායං නිසින්නො සුත්වා, ''ඉමෙ ගායන්තා නච්චන්තා සොමනස්සජාතා ආගච්ඡන්ති. ඉදානි පන භයරවං රවිංසු, කින්නු ඛො''ති? ආවජ්ජෙන්තො නාගරාජං දිස්වා, ''මයි පස්සන්තෙ සත්තා මා නස්සන්තූ''ති අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා අත්තභාවං පජහිත්වා සුපණ්ණවණ්ණං මාපෙත්වා නාගරාජස්ස දස්සෙසි. නාගරාජා භීතො ඵණං සංහරිත්වා උදකං පවිට්ඨො, මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො තතියං ගාථමාහ. තත්ථ **ලුද්දෙනා**ති දාරුණෙන. **මනුස්සකම්‍යා**ති මනුස්සකාමතාය, මනුස්සෙ විහෙඨෙතුකාමතායාති අත්ථො.

අපරස්මිම්පි සමයෙ එස ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා කෙසවො නාම තාපසො අහොසි. තෙන සමයෙන අම්හාකං බොධිසත්තො කප්පො නාම මාණවො කෙසවස්ස බද්ධචරො අන්තෙවාසිකො හුත්වා ආචරියස්ස කිංකාරපටිස්සාවී මනාපචාරී බුද්ධිසම්පන්නො අත්ථචරො අහොසි. කෙසවො තෙන විනා වසිතුං න සක්කොති, තං නිස්සායෙව ජීවිකං කප්පෙසි. සත්ථා ඉදම්පි තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙන්තො චතුත්ථං ගාථමාහ.

තත්ථ **බද්ධචරො**ති අන්තෙවාසිකො, සො පන ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො අහොසි. **සම්බුද්ධිමන්තං වතිනං අමඤ්ඤී**ති, ''සම්මා බුද්ධිමා වතසම්පන්නො අය''න්ති එවං මඤ්ඤමානො කප්පො තව අන්තෙවාසිකො අහොසිං අහං සො තෙන සමයෙනාති දස්සෙති. **අඤ්ඤෙපි ජානාසී**ති න කෙවලං මය්හං ආයුමෙව, අඤ්ඤෙපි ත්වං ජානාසියෙව. **තථා හි බුද්ධො**ති තථා හි ත්වං බුද්ධො, යස්මා බුද්ධො, තස්මා ජානාසීති අත්ථො. **තථා හි ත්‍යායං ජලිතානුභාවො**ති යස්මා ච ත්වං බුද්ධො, තස්මා තෙ අයං ජලිතො ආනුභාවො. **ඔභාසයං තිට්ඨතී**ති සබ්බං බ්‍රහ්මලොකං ඔභාසයන්තො තිට්ඨති. චතුත්ථං.

5. අඤ්ඤතරබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

176. පඤ්චමෙ **තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා**ති තෙජොකසිණපරිකම්මං කත්වා පාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය, **''සරීරතො ජාලා නික්ඛමන්තූ''**ති අධිට්ඨහන්තො අධිට්ඨානචිත්තානුභාවෙන සකලසරීරතො ජාලා නික්ඛමන්ති, එවං තෙජොධාතුං සමාපන්නො නාම හොති, තථා සමාපජ්ජිත්වා. **තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ**ති කස්මා ථෙරො තත්ථ අගමාසි? ථෙරස්ස කිර තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරි නිසින්නං තථාගතං දිස්වා ''අට්ඨීවෙධී අයං පුග්ගලො, මයාපෙත්ථ ගන්තබ්බ''න්ති අහොසි, තස්මා අගමාසි. සෙසානං ගමනෙපි එසෙව නයො. සො හි බ්‍රහ්මා තථාගතස්ස චෙව තථාගතසාවකානඤ්ච ආනුභාවං අදිස්වා අභබ්බො විනයං උපගන්තුං, තෙන සො සන්නිපාතො අහොසි. තත්ථ තථාගතස්ස සරීරතො උග්ගතජාලා සකලබ්‍රහ්මලොකං අතික්කමිත්වා අජටාකාසෙ පක්ඛන්දා, තා ච පන ඡබ්බණ්ණා අහෙසුං, තථාගතස්ස සාවකානං ආභා පකතිවණ්ණාව.

පස්සසි වීතිවත්තන්තන්ති ඉමස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ අඤ්ඤබ්‍රහ්මසරීරවිමානාලඞ්කාරාදීනං පභා අතික්කමමානං බුද්ධස්ස භගවතො පභස්සරං පභං පස්සසීති පුච්ඡති. **න මෙ, මාරිස, සා දිට්ඨී**ති යා මෙසා, ''ඉධාගන්තුං සමත්ථො අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා නත්ථී''ති පුරෙ දිට්ඨි, නත්ථි මෙ සා. **කථං වජ්ජ**න්ති කෙන කාරණෙන වදෙය්‍යං. **නිච්චොම්හි සස්සතො**ති ඉමස්ස කිර බ්‍රහ්මුනො ලද්ධිදිට්ඨි සස්සතදිට්ඨි චාති ද්වෙ දිට්ඨියො. තත්‍රාස්ස තථාගතඤ්චෙව තථාගතසාවකෙ ච පස්සතො ලද්ධිදිට්ඨි පහීනා. භගවා පනෙත්ථ මහන්තං ධම්මදෙසනං දෙසෙසි. බ්‍රහ්මා දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. ඉතිස්ස මග්ගෙන සස්සතදිට්ඨි පහීනා, තස්මා එවමාහ.

බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජන්ති බ්‍රහ්මපාරිචාරිකං. ථෙරානඤ්හි භණ්ඩගාහකදහරා විය බ්‍රහ්මානම්පි පාරිසජ්ජා බ්‍රහ්මානො නාම හොන්ති. **තෙනුපසඞ්කමා**ති කස්මා ථෙරස්සෙව සන්තිකං පෙසෙසි? ථෙරෙ කිරස්ස තත්තකෙනෙව කථාසල්ලාපෙන විස්සාසො උදපාදි, තස්මා තස්සෙව සන්තිකං පෙසෙසි **අඤ්ඤෙපී**ති යථා තුම්හෙ චත්තාරො ජනා, කින්නු ඛො එවරූපා අඤ්ඤෙපි අත්ථි, උදාහු තුම්හෙ චත්තාරො එව මහිද්ධිකාති? **තෙවිජ්ජා**ති පුබ්බෙනිවාසදිබ්බචක්ඛුආසවක්ඛයසඞ්ඛාතාහි තීහි විජ්ජාහි සමන්නාගතා. **ඉද්ධිපත්තා**ති ඉද්ධිවිධඤාණං පත්තා. **චෙතොපරියායකොවිදා**ති පරෙසං චිත්තාචාරෙ කුසලා. එවමෙත්ථ පඤ්ච අභිඤ්ඤාපි සරූපෙන වුත්තා. දිබ්බසොතං පන තාසං වසෙන ආගතමෙව හොති. **බහූ**ති එවරූපා ඡළභිඤ්ඤා බුද්ධසාවකා බහූ ගණනපථං අතික්කන්තා, සකලං ජම්බුදීපං කාසාවපජ්ජොතං කත්වා විචරන්තීති. පඤ්චමං.

6. බ්‍රහ්මලොකසුත්තවණ්ණනා

177. ඡට්ඨෙ **පච්චෙකං ද්වාරබාහන්ති** එකෙකො එකෙකං ද්වාරබාහං නිස්සාය ද්වාරපාලා විය අට්ඨංසු. **ඉද්ධොති** ඣානසුඛෙන සමිද්ධො. **පීතොති** අභිඤ්ඤාපුප්ඵෙහි සුපුප්ඵිතො. **අනධිවාසෙන්තොති** අසහන්තො. **එතදවොචාති** එතෙසං නිම්මිතබ්‍රහ්මානං මජ්ඣෙ නිසින්නො එතං ''පස්සසි මෙ''තිආදිවචනං අවොච.

තයො සුපණ්ණාති ගාථාය පඤ්චසතාති සතපදං රූපවසෙන වා පන්තිවසෙන වා යොජෙතබ්බං. රූපවසෙන තාව **තයො සුපණ්ණාති** තීණි සුපණ්ණරූපසතානි. **චතුරො ච හංසාති** චත්තාරිහංසරූපසතානි. **බ්‍යග්ඝීනිසා පඤ්චසතාති** බ්‍යග්ඝසදිසා එකච්චෙ මිගා බ්‍යග්ඝීනිසා නාම, තෙසං බ්‍යග්ඝීනිසාරූපකානං පඤ්චසතානි, පන්තිවසෙන **තයො සුපණ්ණාති** තීණි සුපණ්ණපන්තිසතානි, **චතුරො හංසාති** චත්තාරි හංසපන්තිසතානි. **බ්‍යග්ඝීනිසා පඤ්චසතාති** පඤ්ච බ්‍යග්ඝීනිසා පන්තිසතානි. **ඣායිනොති** ඣායිස්ස මය්හං විමානෙ අයං විභූතීති දස්සෙති. **ඔභාසයන්ති** ඔභාසයමානං. **උත්තරස්සං දිසායන්ති** තං කිර කනකවිමානං තෙසං මහාබ්‍රහ්මානං ඨිතට්ඨානතො උත්තරදිසායං හොති. තස්මා එවමාහ. අයං පනස්ස අධිප්පායො – එවරූපෙ කනකවිමානෙ වසන්තො අහං කස්ස අඤ්ඤස්ස උපට්ඨානං ගමිස්සාමීති. **රූපෙ රණං දිස්වාති** රූපම්හි ජාතිජරාභඞ්ගසඞ්ඛාතං දොසං දිස්වා. **සදා පවෙධිතන්ති** සීතාදීහි ච නිච්චං පවෙධිතං චලිතං ඝට්ටිතං රූපං දිස්වා. **තස්මා න රූපෙ රමති සුමෙධොති** යස්මා රූපෙ රණං පස්සති, සදා පවෙධිතඤ්ච රූපං පස්සති, තස්මා සුමෙධො සුන්දරපඤ්ඤො සො සත්ථා රූපෙ න රමතීති. ඡට්ඨං.

7. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

178. සත්තමෙ **අප්පමෙය්‍යං පමිනන්තොති** අප්පමෙය්‍යං ඛීණාසවපුග්ගලං ''එත්තකං සීලං, එත්තකො සමාධි, එත්තකා පඤ්ඤා''ති එවං මිනන්තො. **කොධවිද්වා විකප්පයෙති** කො ඉධ විද්වා මෙධාවී විකප්පෙය්‍ය, ඛීණාසවොව ඛීණාසවං මිනන්තො කප්පෙය්‍යාති දීපෙති. **නිවුතං තං මඤ්ඤෙති** යො පන පුථුජ්ජනො තං පමෙතුං ආරභති, තං නිවුතං අවකුජ්ජපඤ්ඤං මඤ්ඤාමීති. සත්තමං.

8. කතමොදකතිස්සසුත්තවණ්ණනා

179. අට්ඨමෙ **අකිස්සවන්ති** කිස්සවා වුච්චති පඤ්ඤා, නිප්පඤ්ඤොති අත්ථො. අට්ඨමං.

9. තුරූබ්‍රහ්මසුත්තවණ්ණනා

180. නවමෙ **ආබාධිකොති** ''සාසපමත්තීහි පීළකාහී''තිආදිනා නයෙන අනන්තරසුත්තෙ ආගතෙන ආබාධෙන ආබාධිකො. **බාළ්හගිලානොති** අධිමත්තගිලානො. **තුරූති** කොකාලිකස්ස උපජ්ඣායො තුරූත්ථෙරො නාම අනාගාමිඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. සො භුමට්ඨකදෙවතා ආදිං කත්වා, ''අයුත්තං කොකාලිකෙන කතං අග්ගසාවකෙ අන්තිමවත්ථුනා අබ්භාචික්ඛන්තෙනා''ති පරම්පරාය බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තං කොකාලිකස්ස පාපකම්මං සුත්වා – ''මා මය්හං පස්සන්තස්සෙව වරාකො නස්සි, ඔවදිස්සාමි නං ථෙරෙසු චිත්තපසාදත්ථාය''ති ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. තං සන්ධාය වුත්තං ''තුරූ පච්චෙකබ්‍රහ්මා''ති. **පෙසලාති** පියසීලා. **කොසි ත්වං, ආවුසොති** නිපන්නකොව කබරක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා එවමාහ. **පස්ස යාවඤ්ච තෙති** පස්ස යත්තකං තයා අපරද්ධං, අත්තනො නලාටෙ මහාගණ්ඩං අපස්සන්තො සාසපමත්තාය පීළකාය මං චොදෙතබ්බං මඤ්ඤසීති ආහ.

අථ නං ''අදිට්ඨිප්පත්තො අයං වරාකො, ගිලවිසො විය කස්සචි වචනං න කරිස්සතී''ති ඤත්වා **පුරිසස්සහීති**ආදිමාහ. තත්ථ **කුඨාරීති** කුඨාරිසදිසා ඵරුසා වාචා. **ඡින්දතීති** කුසලමූලසඞ්ඛාතෙ මූලෙයෙව නිකන්තති. **නින්දියන්ති** නින්දිතබ්බං දුස්සීලපුග්ගලං. **පසංසතීති** උත්තමත්ථෙ සම්භාවෙත්වා ඛීණාසවොති වදති. **තං වා නින්දති යො පසංසියොති** , යො වා පසංසිතබ්බො ඛීණාසවො, තං අන්තිමවත්ථුනා චොදෙන්තො ''දුස්සීලො අය''න්ති වදති. **විචිනාති මුඛෙන සො කලින්ති**, සො තං අපරාධං මුඛෙන විචිනාති නාම. **කලිනා තෙනාති** තෙන අපරාධෙන සුඛං න වින්දති. නින්දියපසංසාය හි පසංසියනින්දාය ච සමකොව විපාකො.

සබ්බස්සාපි සහාපි අත්තනාති සබ්බෙන සකෙනපි අත්තනාපි සද්ධිං යො අක්ඛෙසු ධනපරාජයො නාම, අයං අප්පමත්තකො අපරාධො. **යො සුගතෙසූති** යො පන සම්මග්ගතෙසු පුග්ගලෙසු චිත්තං පදූසෙය්‍ය, අයං චිත්තපදොසොව තතො කලිතො මහන්තතරො කලි.

ඉදානි තස්ස මහන්තතරභාවං දස්සෙන්තො **සතං සහස්සානන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **සතං සහස්සානන්ති** නිරබ්බුදගණනාය සතසහස්සං. **ඡත්තිංසතීති** අපරානි ඡත්තිංසති නිරබ්බුදානි. **පඤ්ච චාති** අබ්බුදගණනාය පඤ්ච අබ්බුදානි. **යමරියගරහීති** යං අරියෙ ගරහන්තො නිරයං උපපජ්ජති, තත්ථ එත්තකං ආයුප්පමාණන්ති. නවමං.

10. කොකාලිකසුත්තවණ්ණනා

181. දසමෙ **කොකාලිකො භික්ඛු යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති**, කො අයං කොකාලිකො, කස්මා ච උපසඞ්කමි? අයං කිර කොකාලිකරට්ඨෙ කොකාලිකනගරෙ කොකාලිකසෙට්ඨිස්ස පුත්තො පබ්බජිත්වා පිතරා කාරාපිතෙ විහාරෙ පටිවසති චූළකොකාලිකොති නාමෙන, න දෙවදත්තස්ස සිස්සො. සො හි බ්‍රාහ්මණපුත්තො මහාකොකාලිකො නාම. භගවති පන සාවත්ථියං විහරන්තෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ජනපදචාරිකං චරමානා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය විවෙකාවාසං වසිතුකාමා තෙ භික්ඛූ උය්‍යොජෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරමාදාය තස්මිං ජනපදෙ තං නගරං පත්වා තං විහාරං අගමංසු. තත්ථ නෙසං කොකාලිකො වත්තං දස්සෙසි. තෙ තෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා, ‘‘ආවුසො, මයං ඉධ තෙමාසං වසිස්සාම, මා කස්සචි ආරොචෙහී’’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා වසිංසු. වසිත්වා පවාරණාදිවසෙ පවාරෙත්වා, ‘‘ගච්ඡාම මයං, ආවුසො’’ති කොකාලිකං ආපුච්ඡිංසු. කොකාලිකො ‘‘අජ්ජෙකදිවසං, ආවුසො, වසිත්වා ස්වෙ ගමිස්සථා’’ති වත්වා දුතියදිවසෙ නගරං පවිසිත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙසි – ‘‘ආවුසො, තුම්හෙ අග්ගසාවකෙ ඉධාගන්ත්වා වසමානෙපි න ජානාථ, න නෙ කොචි පච්චයෙනාපි නිමන්තෙතී’’ති. නගරවාසිනො, ‘‘කහං, භන්තෙ, ථෙරා, කස්මා නො න ආරොචයිත්ථා’’ති? කිං ආවුසො ආරොචිතෙන, කිං න පස්සථ ද්වෙ භික්ඛූ ථෙරාසනෙ නිසීදන්තෙ, එතෙ අග්ගසාවකාති. තෙ ඛිප්පං සන්නිපතිත්වා සප්පිඵාණිතාදීනි චෙව චීවරදුස්සානි ච සංහරිංසු.

කොකාලිකො චින්තෙසි – ‘‘පරමප්පිච්ඡා අග්ගසාවකා පයුත්තවාචාය උප්පන්නං ලාභං න සාදියිස්සන්ති , අසාදියන්තා ‘ආවාසිකස්ස දෙථා’ති වක්ඛන්තී’’ති. තං තං ලාභං ගාහාපෙත්වා ථෙරානං සන්තිකං අගමාසි. ථෙරා දිස්වාව ‘‘ඉමෙ පච්චයා නෙව අම්හාකං, න කොකාලිකස්ස කප්පන්තී’’ති පටික්ඛිපිත්වා පක්කමිංසු. කොකාලිකො ‘‘කථං හි නාම අත්තනා අගණ්හන්තා මය්හම්පි අදාපෙත්වා පක්කමිස්සන්තී’’ති? ආඝාතං උප්පාදෙසි. තෙපි භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා පුන අත්තනො පරිසං ආදාය ජනපදචාරිකං චරන්තා අනුපුබ්බෙන තස්මිං රට්ඨෙ තමෙව නගරං පච්චාගමිංසු. නාගරා ථෙරෙ සඤ්ජානිත්වා සහ පරික්ඛාරෙහි දානං සජ්ජෙත්වා නගරමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කත්වා දානං අදංසු, ථෙරානඤ්ච පරික්ඛාරෙ උපනාමෙසුං. ථෙරා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිය්‍යාදයිංසු. තං දිස්වා කොකාලිකො චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ පුබ්බෙ අප්පිච්ඡා අහෙසුං, ඉදානි පාපිච්ඡා ජාතා, පුබ්බෙපි අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨපවිවිත්තසදිසා මඤ්ඤෙ’’ති ථෙරෙ උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘ආවුසො, තුම්හෙ පුබ්බෙ අප්පිච්ඡා විය, ඉදානි පන පාපභික්ඛූ ජාතා’’ති වත්වා ‘‘මූලට්ඨානෙයෙව නෙසං පතිට්ඨං භින්දිස්සාමී’’ති තරමානරූපො නික්ඛමිත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. අයමෙව කොකාලිකො ඉමිනා ච කාරණෙන උපසඞ්කමීති වෙදිතබ්බො.

භගවා තං තුරිතතුරිතං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව ආවජ්ජෙන්තො අඤ්ඤාසි – ‘‘අයං අග්ගසාවකෙ අක්කොසිතුකාමො ආගතො’’ති. ‘‘සක්කා නු ඛො පටිසෙධෙතු’’න්ති ච ආවජ්ජෙන්තො, ‘‘න සක්කා පටිසෙධෙතුං, ථෙරෙසු අපරජ්ඣිත්වා කාලඞ්කතො එකංසෙන පදුමනිරයෙ නිබ්බත්තිස්සතී’’ති දිස්වා, ‘‘සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙපි නාම ගරහන්තං සුත්වා න නිසෙධෙතී’’ති වාදමොචනත්ථං අරියූපවාදස්ස ච මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං **මා හෙවන්ති** තික්ඛත්තුං පටිසෙධෙසි. තත්ථ **මා හෙවන්ති** මා එවං අභණි. **සද්ධායිකොති** සද්ධාය ආකරො පසාදාවහො සද්ධාතබ්බවචනො වා. **පච්චයිකොති** පත්තියායිතබ්බවචනො.

පක්කාමීති කම්මානුභාවෙන චොදියමානො පක්කාමි. ඔකාසකතං හි කම්මං න සක්කා පටිබාහිතුං, තං තස්ස තත්ථ ඨාතුං න අදාසි. **අචිරපක්කන්තස්සාති** පක්කන්තස්ස සතො න චිරෙනෙව. **සබ්බො කායො ඵුටො අහොසීති** කෙසග්ගමත්තම්පි ඔකාසං ආවජ්ජෙත්වා සකලසරීරං අට්ඨීනි භින්දිත්වා උග්ගතාහි පීළකාහි අජ්ඣොත්ථටං අහොසි. යස්මා පන බුද්ධානුභාවෙන තථාරූපං කම්මං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ විපාකං න දෙති, දස්සනූපචාරෙ විජහිතමත්තෙ දෙති, තස්මා තස්ස අචිරපක්කන්තස්ස පීළකා උට්ඨහිංසු. **කලායමත්තියොති** චණකමත්තියො. **බෙලුවසලාටුකමත්තියොති** තරුණබෙලුවමත්තියො. (**බිල්ලමත්තියොති** මහාබෙලුවමත්තියො.) **පභිජ්ජිංසූති** භිජ්ජිංසු. තාසු භින්නාසු සකලසරීරං පනසපක්කං විය අහොසි. සො පක්කෙන ගත්තෙන ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ විසගිලිතො මච්ඡො විය කදලිපත්තෙසු සයි. අථ ධම්මසවනත්ථං ආගතාගතා මනුස්සා – ‘‘ධි කොකාලික, ධි කොකාලික, අයුත්තමකාසි, අත්තනොයෙව මුඛං නිස්සාය අනයබ්‍යසනං පත්තො’’ති ආහංසු. තෙසං සුත්වා ආරක්ඛදෙවතා ධි-කාරං අකංසු. ආරක්ඛකදෙවතානං ආකාසදෙවතාති ඉමිනා උපායෙන යාව අකනිට්ඨභවනා එකධිකාරො උදපාදි. අථස්ස උපජ්ඣායො ආගන්ත්වා ඔවාදං අගණ්හන්තං ඤත්වා ගරහිත්වා පක්කාමි.

කාලමකාසීති උපජ්ඣායෙ පක්කන්තෙ කාලමකාසි. **පදුමං නිරයන්ති** පාටියෙක්කො පදුමනිරයො නාම නත්ථි, අවීචිමහානිරයම්හියෙව පන පදුමගණනාය පච්චිතබ්බෙ එකස්මිං ඨානෙ නිබ්බත්ති.

වීසතිඛාරිකොති මාගධකෙන පත්ථෙන චත්තාරො පත්ථා කොසලරට්ඨෙ එකපත්ථො හොති, තෙන පත්ථෙන චත්තාරො පත්ථා ආළ්හකං, චත්තාරි ආළ්හකානි දොණං, චතුදොණා මානිකා, චතුමානිකා ඛාරී, තාය ඛාරියා වීසතිඛාරිකො. **තිලවාහොති** මාගධකානං සුඛුමතිලානං තිලසකටං. **අබ්බුදො නිරයොති** අබ්බුදො නාම පාටියෙක්කො නිරයො නත්ථි. අවීචිම්හියෙව පන අබ්බුදගණනාය පච්චිතබ්බට්ඨානස්සෙතං නාමං. **නිරබ්බුදාදීසුපි** එසෙව නයො.

වස්සගණනාපි පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – යථෙව හි සතං සතසහස්සානි කොටි හොති, එවං සතං සතසහස්සකොටියො පකොටි නාම හොති, සතං සතසහස්සපකොටියො කොටිපකොටි නාම, සතං

සතසහස්සකොටිපකොටියො නහුතං, සතං සතසහස්සනහුතානි නින්නහුතං, සතං සතසහස්සනින්නහුතානි එකං අබ්බුදං, තතො වීසතිගුණං නිරබ්බුදං. එසෙව නයො සබ්බත්ථාති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. සනඞ්කුමාරසුත්තවණ්ණනා

182. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **සප්පිනීතීරෙ**ති සප්පිනීනාමිකාය නදියා තීරෙ. **සනඞ්කුමාරො**ති සො කිර පඤ්චසිඛකුමාරකකාලෙ ඣානං භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො කුමාරකවණ්ණෙනෙව විචරති. තෙන නං ‘‘කුමාරො’’ති සඤ්ජානන්ති, පොරාණකත්තා පන ‘‘සනඞ්කුමාරො’’ති වුච්චති. **ජනෙතස්මි**න්ති ජනිතස්මිං, පජායාති අත්ථො. **යෙ ගොත්තපටිසාරිනො**ති යෙ ජනෙතස්මිං ගොත්තං පටිසරන්ති තෙසු ලොකෙ ගොත්තපටිසාරීසු ඛත්තියො සෙට්ඨො. **විජ්ජාචරණසම්පන්නො**ති භයභෙරවසුත්තපරියායෙන (ම. නි. 1.34 ආදයො) පුබ්බෙනිවාසාදීහි වා තීහි, අම්බට්ඨසුත්තපරියායෙන (දී. නි. 1.278 ආදයො) විපස්සනාඤාණං මනොමයිද්ධි ඡ අභිඤ්ඤායොති ඉමාහි වා අට්ඨහි විජ්ජාහි, සීලෙසු පරිපූරකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සත්ත සද්ධම්මා චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානීති එවං පන්නරසධම්මභෙදෙන චරණෙන ච සමන්නාගතො. **සො සෙට්ඨො දෙවමානුසෙ**ති සො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සෙට්ඨො උත්තමොති. පඨමං.

2. දෙවදත්තසුත්තවණ්ණනා

183. දුතියෙ **අචිරපක්කන්තෙ**ති සඞ්ඝං භින්දිත්වා නචිරස්සෙව වෙළුවනතො ගයාසීසං ගතෙ. **අස්සතරි**න්ති ගද්‍රභස්ස වළවාය ජාතං. දුතියං.

3. අන්ධකවින්දසුත්තවණ්ණනා

184. තතියෙ **අන්ධකවින්ද**න්ති එවංනාමකං ගාමං. **උපසඞ්කමී**ති ‘‘සත්ථා ඉදානිපි වීරියං කරොති පධානමනුයුඤ්ජති, ගච්ඡාමිස්ස සන්තිකෙ ඨත්වා සාසනානුච්ඡවිකං වීරියපටිසංයුත්තං ගාථං වක්ඛාමී’’ති උපසඞ්කමි.

පන්තානීති ජනතං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරෙ ඨිතානි. **සංයොජනවිප්පමොක්ඛා**ති තානි ච සෙනාසනානි සෙවමානො න චීවරාදීනං අත්ථාය සෙවෙය්‍ය, අථ ඛො දසසංයොජනවිප්පමොක්ඛත්ථාය චරෙය්‍ය. **සඞ්ඝෙ වසෙ**ති තෙසු සෙනාසනෙසු රතිං අලභන්තො උපට්ඨාකාදීනං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං ගද්‍රභපිට්ඨෙ රජං විය උප්පතන්තො අරඤ්ඤෙ අචරිත්වා සඞ්ඝමජ්ඣෙ වසෙය්‍ය. **රක්ඛිතත්තො සතීමා**ති තත්ථ ච වසන්තො සඟවච්ඡො ගොණො විය සබ්‍රහ්මචාරිනො අවිජ්ඣන්තො අසට්ටෙන්තො රක්ඛිතත්තො සතිපට්ඨානපරායණො හුත්වා වසෙය්‍ය.

ඉදානි සඞ්ඝෙ වසමානස්ස භික්ඛුනො භික්ඛාචාරවත්තං ආචික්ඛන්තො **කුලාකුල**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **පිණ්ඩිකාය චරන්තො**ති පිණ්ඩත්ථාය චරමානො. **සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානී**ති සඞ්ඝමජ්ඣං ඔතරිත්වා වසමානොපි ධුරපරිවෙණෙ තාලනාළිකෙරආදීනි රොපෙත්වා උපට්ඨාකාදිසංසට්ඨො න වසෙය්‍ය, චිත්තකල්ලතං පන ජනෙත්වා චිත්තං හාසෙත්වා තොසෙත්වා පුන පන්තසෙනාසනෙ වසෙය්‍යාති අරඤ්ඤස්සෙව වණ්ණං කථෙති. **භයා**ති වට්ටභයතො. **අභයෙ**ති නිබ්බානෙ. **විමුත්තො**ති අධිමුත්තො හුත්වා වසෙය්‍ය.

යත්ථ භෙරවාති යස්මිං ඨානෙ භයජනකා සවිඤ්ඤාණකා සීහබ්‍යග්ඝාදයො, අවිඤ්ඤාණකා රත්තිභාගෙ ඛාණුවල්ලිආදයො බහූ අත්ථි. **සරීසපා**ති දීඝජාතිකාදිසරීසපා. **නිසීදි තත්ථ භික්ඛූ**ති තාදිසෙ ඨානෙ භික්ඛු නිසින්නො. ඉමිනා ඉදං දීපෙති – භගවා යථා තුම්හෙ එතරහි තත්‍රට්ඨකභෙරවාරම්මණානි චෙව සරීසපෙ ච විජ්ජුනිච්ඡාරණාදීනි ච අමනසිකත්වා නිසින්නා, එවමෙවං පධානමනුයුත්තා භික්ඛූ නිසීදන්තීති.

ජාතු මෙ දිට්ඨන්ති එකංසෙන මයා දිට්ඨං. **න යිදං ඉතිහීතිහ**න්ති ඉදං ඉතිහ ඉතිහාති න තක්කහෙතු වා නයහෙතු වා පිටකසම්පදානෙන වා අහං වදාමි. **එකස්මිං බ්‍රහ්මචරියස්මි**න්ති එකාය ධම්මදෙසනාය. ධම්මදෙසනා හි ඉධ බ්‍රහ්මචරියන්ති අධිප්පෙතා. **මච්චුහායින**න්ති මරණපරිච්චාගිනං ඛීණාසවානං.

දසා ච දසධා දසාති එත්ථ දසාති දසෙව, **දසධා දසා**ති සතං, අඤ්ඤෙ ච දසුත්තරං සෙඛසතං පස්සාමීති වදති. **සොතසමාපන්නා**ති මග්ගසොතං සමාපන්නා. **අතිරච්ඡානගාමිනො**ති දෙසනාමත්තමෙතං, අවිනිපාතධම්මාති අත්ථො. **සඞ්ඛාතුං නොපි සක්කොමී**ති මුසාවාදභයෙන එත්තකා නාම පුඤ්ඤභාගිනො සත්තාති ගණෙතුං න සක්කොමීති බහුං බ්‍රහ්මධම්මදෙසනං සන්ධාය එවමාහ. තතියං.

4. අරුණවතීසුත්තවණ්ණනා

185. චතුත්ථෙ **අභිභූසම්භවන්ති** අභිභූ ච සම්භවො ච. තෙසු අභිභූත්ථෙරො සාරිපුත්තත්ථෙරො විය පඤ්ඤාය අග්ගො, සම්භවත්ථෙරො මහාමොග්ගල්ලානො විය සමාධිනා අග්ගො. **උජ්ඣායන්තීති** අවජ්ඣායන්ති, ලාමකතො වා චින්තෙන්ති. **ඛියන්තීති**, කින්නාමෙතං කින්නාමෙතන්ති? අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්ති. **විපාචෙන්තීති** විත්ථාරයන්තා පුනප්පුනං කථෙන්ති. **හෙට්ඨිමෙන උපඩ්ඪකායෙනාති** නාභිතො පට්ඨාය හෙට්ඨිමකායෙන. පාළියං එත්තකමෙව ආගතං. ථෙරො පන ‘‘පකතිවණ්ණං විජහිත්වා නාගවණ්ණං ගහෙත්වා දස්සෙති, සුපණ්ණවණ්ණං ගහෙත්වා වා දස්සෙතී’’තිආදිනා (පටි. ම. 3.13) නයෙන ආගතං අනෙකප්පකාරං ඉද්ධිවිකුබ්බනං දස්සෙසි. **ඉමා ගාථායො අභාසීති** ථෙරො කිර චින්තෙසි – ‘‘කථං දෙසිතා නු ඛො ධම්මදෙසනා සබ්බෙසං පියා අස්ස මනාපා’’ති. තතො ආවජ්ජෙන්තො – ‘‘සබ්බෙපි පාසණ්ඩා සබ්බෙ දෙවමනුස්සා අත්තනො අත්තනො සමයෙ පුරිසකාරං වණ්ණයන්ති, වීරියස්ස අවණ්ණවාදී නාම නත්ථි, වීරියපටිසංයුත්තං කත්වා දෙසෙස්සාමි, එවං අයං ධම්මදෙසනා සබ්බෙසං පියා භවිස්සති මනාපා’’ති ඤත්වා තීසු පිටකෙසු විචිනිත්වා ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **ආරම්භථාති** ආරම්භවීරියං කරොථ. **නික්කමථාති** නික්කමවීරියං කරොථ. **යුඤ්ජථාති** පයොගං කරොථ පරක්කමථ. **මච්චුනො සෙනන්ති** මච්චුනො සෙනා නාම කිලෙසසෙනා, තං ධුනාථ. **ජාතිසංසාරන්ති** ජාතිඤ්ච සංසාරඤ්ච, ජාතිසඞ්ඛාතං වා සංසාරං. **දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතීති** වට්ටදුක්ඛස්ස පරිච්ඡෙදං කරිස්සති. කිං පන කත්වා ථෙරො සහස්සිලොකධාතුං විඤ්ඤාපෙසීති? නීලකසිණං තාව සමාපජ්ජිත්වා සබ්බත්ථ ආලොකට්ඨානෙ අන්ධකාරං ඵරි, ඔදාතකසිණං සමාපජ්ජිත්වා අන්ධකාරට්ඨානෙ ඔභාසං. තතො ‘‘කිමිදං අන්ධකාර’’න්ති? සත්තානං ආභොගෙ උප්පන්නෙ ආලොකං දස්සෙසි. ආලොකට්ඨානෙ ආලොකකිච්චං නත්ථි, ‘‘කිං ආලොකො අය’’න්ති? විචිනන්තානං අත්තානං දස්සෙසි. අථ තෙසං ථෙරොති වදන්තානං ඉමා ගාථායො අභාසි, සබ්බෙ ඔසටාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තස්ස විය සද්දං සුණිංසු. අත්ථොපි නෙසං පාකටො අහොසි. චතුත්ථං.

5. පරිනිබ්බානසුත්තවණ්ණනා

186. පඤ්චමෙ **උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙති** යථෙව හි කදම්බනදීතීරතො රාජමාතුවිහාරද්වාරෙන ථූපාරාමං ගන්තබ්බං හොති, එවං හිරඤ්ඤවතිකාය නාම නදියා පාරිමතීරතො සාලවනං උය්‍යානං. යථා අනුරාධපුරස්ස ථූපාරාමො, එවං තං කුසිනාරාය හොති. යථා ථූපාරාමතො දක්ඛිණද්වාරෙන නගරං පවිසනමග්ගො පාචීනමුඛො ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තති, එවං උය්‍යානතො සාලපන්ති පාචීනමුඛා ගන්ත්වා උත්තරෙන නිවත්තා. තස්මා තං ‘‘උපවත්තන’’න්ති වුච්චති. තස්මිං උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙ. **අන්තරෙන යමකසාලානන්ති** මූලක්ඛන්ධවිටපපත්තෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිබ්බිත්වා ඨිතසාලානං අන්තරිකාය. **අප්පමාදෙන සම්පාදෙථාති** සතිඅවිප්පවාසෙන කත්තබ්බකිච්චානි සම්පාදයථ. ඉති භගවා යථා නාම මරණමඤ්චෙ නිපන්නො මහද්ධනො කුටුම්බිකො පුත්තානං ධනසාරං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවමෙවං පරිනිබ්බානමඤ්චෙ නිපන්නො පඤ්චචත්තාලීස වස්සානි දින්නං ඔවාදං සබ්බං එකස්මිං අප්පමාදපදෙයෙව පක්ඛිපිත්වා අභාසි. **අයං තථාගතස්ස පච්ඡිමා වාචාති** ඉදං පන සඞ්ගීතිකාරානං වචනං.

ඉතො පරං යං පරිනිබ්බානපරිකම්මං කත්වා භගවා පරිනිබ්බුතො, තං දස්සෙතුං, **අථ ඛො භගවා පඨමං ඣානන්තිආදි** වුත්තං. තත්ථ සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපන්නෙ භගවති අස්සාසපස්සාසානං අප්පවත්තිං දිස්වා, ‘‘පරිනිබ්බුතො සත්ථා’’ති සඤ්ඤාය දෙවමනුස්සා එකප්පහාරෙන විරවිංසු, ආනන්දත්ථෙරොපි – ‘‘පරිනිබ්බුතො නු ඛො, භන්තෙ, අනුරුද්ධ භගවා’’ති ථෙරං පුච්ඡි. ථෙරො ‘‘න ඛො, ආවුසො ආනන්ද, තථාගතො පරිනිබ්බුතො, අපිච සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපන්නො’’ති ආහ. කථං පන සො අඤ්ඤාසි? ථෙරො කිර සත්ථාරා සද්ධිංයෙව තං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජන්තො යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනවුට්ඨානං, තාව ගන්ත්වා, ‘‘ඉදානි භගවා නිරොධං සමාපන්නො, අන්තොනිරොධෙ ච කාලංකිරියා නාම නත්ථී’’ති අඤ්ඤාසි.

අථ ඛො භගවා සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨහිත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජි… පෙ…. තතියජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා චතුත්ථං ඣානං සමාපජ්ජීති එත්ථ පන භගවා චතුවීසතියා ඨානෙසු පඨමං ඣානං සමාපජ්ජි, තෙරසසු ඨානෙසු දුතියං ඣානං… තථා තතියං… පන්නරසසු ඨානෙසු චතුත්ථං ඣානං සමාපජ්ජි. කථං? දසසු අසුභෙසු ද්වත්තිංසාකාරෙ අට්ඨසු කසිණෙසු මෙත්තාකරුණාමුදිතෙසු ආනාපානෙ පරිච්ඡෙදාකාසෙති ඉමෙසු තාව චතුවීසතියා ඨානෙසු පඨමං ඣානං සමාපජ්ජි. ඨපෙත්වා පන ද්වත්තිංසාකාරඤ්ච දස ච අසුභානි සෙසෙසු තෙරසසු දුතියං ඣානං… තෙසුයෙව තතියං ඣානං සමාපජ්ජි. අට්ඨසු පන කසිණෙසු උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරෙ ආනාපානෙ පරිච්ඡෙදාකාසෙ චතූසු අරූපෙසූති ඉමෙසු පන්නරසසු ඨානෙසු චතුත්ථං ඣානං සමාපජ්ජි. අයම්පි ච සඞ්ඛෙපකථාව. නිබ්බානපුරං පවිසන්තො පන භගවා ධම්මස්සාමි සබ්බාපි චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛා සමාපත්තියො පවිසිත්වා විදෙසං ගච්ඡන්තො ඤාතිජනං ආලිඞ්ගෙත්වා විය සබ්බසමාපත්තිසුඛං අනුභවිත්වා පවිට්ඨො.

චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා සමනන්තරා භගවා පරිනිබ්බායීති එත්ථ ච ඣානසමනන්තරං පච්චවෙක්ඛණසමනන්තරන්ති, ද්වෙ සමනන්තරානි. චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨාය භවඞ්ගං ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බානං **ඣානසමනන්තරං** නාම, චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා පුන ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඞ්ගං

ඔතිණ්ණස්ස තත්ථෙව පරිනිබ්බානං **පච්චවෙක්ඛණසමනන්තරං** නාම. ඉමානි ද්වෙපි සමනන්තරානෙව. භගවා පන ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ඣානා වුට්ඨාය ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛිත්වා භවඞ්ගචිත්තෙන අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසච්චෙන පරිනිබ්බායි. යෙ හි කෙචි බුද්ධා වා පච්චෙකබුද්ධා වා අරියසාවකා වා අන්තමසො කුන්ථකිපිල්ලිකං උපාදාය සබ්බෙ භවඞ්ගචිත්තෙනෙව අබ්‍යාකතෙන දුක්ඛසච්චෙන කාලං කරොන්ති.

භූතාති සත්තා. **අප්පටිපුග්ගලොති** පටිභාගපුග්ගලවිරහිතො. **බලප්පත්තොති** දසවිධං ඤාණබලං පත්තො. **උප්පාදවයධම්මිනොති** උප්පාදවයසභාවා. **තෙසං වූපසමොති** තෙසං සඞ්ඛාරානං වූපසමො. **සුඛොති** අසඞ්ඛතං නිබ්බානමෙව සුඛන්ති අත්ථො. **තදාසීති** ‘‘සහ පරිනිබ්බානා මහාභූමිචාලො අහොසී’’ති එවං මහාපරිනිබ්බානෙ (දී. නි. 2.220) වුත්තං භූමිචාලං සන්ධායාහ. සො හි ලොමහංසනකො ච හිංසනකො ච ආසි. **සබ්බාකාරවරූපෙතෙති** සබ්බාකාරවරගුණූපෙතෙ. **නාහු අස්සාසපස්සාසොති** න ජාතො අස්සාසපස්සාසො. **අනෙජොති** තණ්හාසඞ්ඛාතාය එජාය අභාවෙන අනෙජො. **සන්තිමාරබ්භාති** අනුපාදිසෙසං නිබ්බානං ආරබ්භ පටිච්ච සන්ධාය. **චක්ඛුමාති** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. **පරිනිබ්බුතොති** ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. **අසල්ලීනෙනාති** අනල්ලීනෙන අසඞ්කුටිතෙන සුවිකසිතෙනෙව චිත්තෙන. **වෙදනං අජ්ඣවාසයීති** වෙදනං අධිවාසෙසි, න වෙදනානුවත්තී හුත්වා ඉතො චිතො සම්පරිවත්ති. **විමොක්ඛොති** කෙනචි ධම්මෙන අනාවරණවිමොක්ඛො සබ්බසො අපඤ්ඤත්තිභාවූපගමො පජ්ජොතනිබ්බානසදිසො ජාතොති. පඤ්චමං.

දුතියො වග්ගො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

බ්‍රහ්මසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. බ්‍රාහ්මණසංයුත්තං

1. අරහන්තවග්ගො

1. ධනඤ්ජානීසුත්තවණ්ණනා

187. බ්‍රාහ්මණසංයුත්තස්ස පඨමෙ **ධනඤ්ජානී**ති ධනඤ්ජානිගොත්තා. උක්කට්ඨගොත්තා කිරෙසා. සෙසබ්‍රාහ්මණා කිර බ්‍රහ්මුනො මුඛතො ජාතා, ධනඤ්ජානිගොත්තා මත්ථකං භින්දිත්වා නික්ඛන්තාති තෙසං ලද්ධි. **උදානං උදානෙසී**ති කස්මා උදානෙසි? සො කිර බ්‍රාහ්මණො මිච්ඡාදිට්ඨිකො ‘‘බුද්ධො ධම්මො සඞ්ඝො’’ති වුත්තෙ කණ්ණෙ පිදහති, ථද්ධො ඛදිරඛාණුසදිසො. බ්‍රාහ්මණී පන සොතාපන්නා අරියසාවිකා. බ්‍රාහ්මණො දානං දෙන්තො පඤ්චසතානං බ්‍රාහ්මණානං අප්පොදකං පායාසං දෙති, බ්‍රාහ්මණී බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නානාරසභොජනං. බ්‍රාහ්මණස්ස දානදිවසෙ බ්‍රාහ්මණී තස්ස වසවත්තිතාය පහීනමච්ඡෙරතාය ච සහත්ථා පරිවිසති. බ්‍රාහ්මණියා පන දානදිවසෙ බ්‍රාහ්මණො පාතොව සරා නික්ඛමිත්වා පලායති. අථෙකදිවසං බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං අසම්මන්තෙත්වා පඤ්චසතෙ බ්‍රාහ්මණෙ නිමන්තෙත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආහ – ‘‘ස්වෙ හොති අම්හාකං සරෙ පඤ්චසතා බ්‍රාහ්මණා භුඤ්ජිස්සන්තී’’ති. මයා කිං කාතබ්බං බ්‍රාහ්මණාති? තයා අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බං නත්ථි, සබ්බං පචනපරිවෙසනං අඤ්ඤෙ කරිස්සන්ති. යං පන ත්වං ඨිතාපි නිසින්නාපි ඛිපිත්වාපි උක්කාසිත්වාපි ‘‘නමො බුද්ධස්සා’’ති තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස නමක්කාරං කරොසි, තං ස්වෙ එකදිවසමත්තං මා අකාසි. තං හි සුත්වා බ්‍රාහ්මණා අනත්තමනා හොන්ති, මා මං බ්‍රාහ්මණෙහි භින්දසීති. ත්වං බ්‍රාහ්මණෙහි වා භිජ්ජ දෙවෙහි වා, අහං පන සත්ථාරං අනුස්සරිත්වා න සක්කොමි අනමස්සමානා සණ්ඨාතුන්ති. හොති කුලසතිකෙ ගාමෙ ගාමද්වාරම්පි තාව පිදහිතුං වායමන්ති, ත්වං ද්වීහඞ්ගුලෙහි පිදහිතබ්බං මුඛං බ්‍රාහ්මණානං භොජනකාලමත්තං පිදහිතුං න සක්කොසීති. එවං පුනප්පුනං කථෙත්වාපි සො නිවාරෙතුං අසක්කොන්තො උස්සීසකෙ ඨපිතං මණ්ඩලග්ගඛග්ගං ගහෙත්වා – ‘‘හොති සචෙ ස්වෙ බ්‍රාහ්මණෙසු නිසින්නෙසු තං මුණ්ඩසමණකං නමස්සසි, ඉමිනා තං ඛග්ගෙන පාදතලතො පට්ඨාය යාව කෙසමත්ථකා කළීරං විය කොට්ටෙත්වා රාසිං කරිස්සාමී’’ති ඉමං ගාථං අභාසි –

‘‘ඉමිනා මණ්ඩලග්ගෙන, පාදතො යාව මත්ථකා;
කළීරමිව ඡෙජ්ජාමි, යදි මිච්ඡං න කාහසි.

‘‘සචෙ බුද්ධොති භණසි, සචෙ ධම්මොති භාසසි;
සචෙ සඞ්ඝොති කිත්තෙසි, ජීවන්තී මෙ නිවෙසනෙ’’ති.

අරියසාවිකා පන පථවී විය දුප්පකම්පා, සිනෙරු විය දුප්පරිවත්තියා. සා තෙන නං එවමාහ –

‘‘සචෙ මෙ අඞ්ගමඞ්ගානි, කාමං ඡෙජ්ජසි බ්‍රාහ්මණ;
නෙවාහං විරමිස්සාමි, බුද්ධසෙට්ඨස්ස සාසනා.

‘‘නාහං ඔක්කා වරධරා, සක්කා රොධයිතුං ජිනා;
ධීතාහං බුද්ධසෙට්ඨස්ස, ඡින්ද වා මං වධස්සු වා’’ති.

එවං ධනඤ්ජානිගජ්ජිතං නාම ගජ්ජන්තී පඤ්ච ගාථාසතානි අභාසි. බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං පරාමසිතුං වා පහරිතුං වා අසක්කොන්තො ‘‘හොති යං තෙ රුච්චති, තං කරොහී’’ති වත්වා ඛග්ගං සයනෙ ඛිපි. පුනදිවසෙ ගෙහං හරිතුපලිත්තං කාරාපෙත්වා ලාජාපුණ්ණඝටමාලාගන්ධාදීහි තත්ථ තත්ථ අලඞ්කාරාපෙත්වා පඤ්චන්නං බ්‍රාහ්මණසතානං නවසප්පිසක්ඛරමධුයුත්තං අප්පොදකපායාසං පටියාදාපෙත්වා කාලං ආරොචාපෙසි.

බ්‍රාහ්මණීපි පාතොව ගන්ධොදකෙන සයං න්හායිත්වා සහස්සග්ඝනකං අහතවත්ථං නිවාසෙත්වා පඤ්චසතග්ඝනකං එකංසං කත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා භත්තග්ගෙ බ්‍රාහ්මණෙ පරිවිසමානා තෙහි සද්ධිං එකපන්තියං නිසින්නස්ස තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස භත්තං උපසංහරන්තී දුන්නික්ඛිත්තෙ දාරුභණ්ඩෙ පක්ඛලි. පක්ඛලනඝට්ටනාය දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජි. තස්මිං සමයෙ දසබලං සරි. සතිසම්පන්නතාය පන පායාසපාතිං අඡඩ්ඩෙත්වා සණිකං ඔතාරෙත්වා භූමියං සණ්ඨපෙත්වා පඤ්චන්නං බ්‍රාහ්මණසතානං මජ්ඣෙ සිරසි අඤ්ජලිං ඨපෙත්වා යෙන වෙළුවනං, තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ තෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු කෙචි භුත්තා හොන්ති, කෙචි භුඤ්ජමානා, කෙචි හත්ථෙ ඔතාරිතමත්තා, කෙසඤ්චි භොජනං පුරතො ඨපිතමත්තං හොති. තෙ තං සද්දං සුත්වාව සිනෙරුමත්තෙන මුග්ගරෙන සීසෙ පහටා විය කණ්ණෙසු සූලෙන විද්ධා විය දුක්ඛදොමනස්සං පටිසංවෙදියමානා ‘‘ඉමිනා අඤ්ඤලද්ධිකෙන මයං සරං පවෙසිතා’’ති කුජ්ඣිත්වා හත්ථෙ පිණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා මුඛෙන ගහිතං නිට්ඨුභිත්වා ධනුං දිස්වා කාකා විය බ්‍රාහ්මණං අක්කොසමානා දිසාවිදිසා පක්කමිංසු. බ්‍රාහ්මණො එවං භිජ්ජිත්වා ගච්ඡන්තෙ බ්‍රාහ්මණෙ දිස්වා බ්‍රාහ්මණිං සීසතො පට්ඨාය

ඔලොකෙත්වා, ‘‘ඉදමෙව භයං සම්පස්සමානා මයං භියොා පට්ඨාය හොතිං යාවන්තා න ලභිම්හා’’ති නානප්පකාරෙහි බ්‍රාහ්මණිං අක්කොසිත්වා, එතං ‘‘එවමෙවං පනා’’තිආදිවචනං අවොච.

උපසඞ්කමීති ‘‘සමණො ගොතමො ගාමනිගමරට්ඨපූජිතො, න සක්කා ගන්ත්වා යං වා තං වා වත්වා සන්තජ්ජෙතුං, එකමෙව නං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී’’ති ගච්ඡන්තොව **‘‘කිංසු ඡෙත්වා’’**ති ගාථං අභිසඞ්ඛරිත්වා – ‘‘සචෙ ‘අසුකස්ස නාම වධං රොචෙමී’ති වක්ඛති, අථ නං ‘යෙ තුය්හං න රුච්චන්ති, තෙ මාරෙතුකාමොසි, ලොකවධාය උප්පන්නො, කිං තුය්හං සමණභාවෙනා’ති? නිග්ගහෙස්සාමි. සචෙ ‘න කස්සචි වධං රොචෙමී’ති වක්ඛති, අථ නං ‘ත්වං රාගාදීනම්පි වධං න ඉච්ඡසි. කස්මා සමණො හුත්වා ආහිණ්ඩසී’ති? නිග්ගහෙස්සාමි. ඉති ඉමං උභතොකොටිකං පඤ්හං සමණො ගොතමො නෙව ගිලිතුං න උග්ගිලිතුං සක්ඛිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි . **සම්මොදී**ති අත්තනො පණ්ඩිතතාය කුද්ධභාවං අදස්සෙත්වා මධුරකථං කථෙන්තො සම්මොදි. පඤ්හො දෙවතාසංයුත්තෙ කථිතො. සෙසම්පි හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙවාති. පඨමං.

2. අක්කොසසුත්තවණ්ණනා

188. දුතියෙ **අක්කොසකභාරද්වාජො**ති භාරද්වාජොව සො, පඤ්චමත්තෙහි පන ගාථා සතෙහි තථාගතං අක්කොසන්තො ආගතොති. ‘‘අක්කොසකභාරද්වාජො’’ති තස්ස සඞ්ගීතිකාරෙහි නාමං ගහිතං. **කුපිතො අනත්තමනො**ති ‘‘සමණෙන ගොතමෙන මය්හං ජෙට්ඨකභාතරං පබ්බාජෙන්තෙන ජානි කතා, පක්ඛො භින්නො’’ති කොධෙන කුපිතො දොමනස්සෙන ච අනත්තමනො හුත්වාති අත්ථො. **අක්කොසතී**ති ‘‘චොරොසි, බාලොසි, මූළ්හොසි, ථෙනොසි, ඔට්ඨොසි, මෙණ්ඩොසි, ගොණොසි, ගද්‍රභොසි, තිරච්ඡානගතොසි, නෙරයිකොසී’’ති දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසති. **පරිභාසතී**ති ‘‘හොතු මුණ්ඩකසමණක, ‘අදණ්ඩො අහ’න්ති කරොසි, ඉදානි තෙ රාජකුලං ගන්ත්වා දණ්ඩං ආරොපෙස්සාමී’’තිආදීනි වදන්තො පරිභාසති නාම.

සම්භුඤ්ජතීති එකතො භුඤ්ජති. **වීතිහරතී**ති කතස්ස පටිකාරං කරොති. **භගවන්තං ඛො, ගොතම**න්ති කස්මා එවමාහ? ‘‘තවෙචෙතං, බ්‍රාහ්මණ, තවෙචෙතං, බ්‍රාහ්මණා’’ති කිරස්ස සුත්වා. ‘‘ඉසයො නාම කුපිතා සපනං දෙන්ති කිසවච්ඡාදයො විය’’ති අනුස්සවවසෙන ‘‘සපති මං මඤ්ඤෙ සමණො ගොතමො’’ති භයං උප්පජ්ජි. තස්මා එවමාහ.

දන්තස්සාති නිබ්බිසෙවනස්ස. **තාදිනො**ති තාදිලක්ඛණං පත්තස්ස. **තස්සෙව තෙන පාපියො**ති තස්සෙව පුග්ගලස්ස තෙන කොධෙන පාපං හොති. **සතො උපසම්මතී**ති සතියා සමන්නාගතො හුත්වා අධිවාසෙති. **උභින්නං තිකිච්ඡන්තාන**න්ති උභින්නං තිකිච්ඡන්තං. අයමෙව වා පාඨො. යො පුග්ගලො සතො උපසම්මති, උභින්නමත්ථං චරති තිකිච්ඡති සාධෙති, තං පුග්ගලං ජනා බාලොති මඤ්ඤන්ති. කීදිසා ජනා? **යෙ ධම්මස්ස අකොවිදා. ධම්මස්සා**ති පඤ්චක්ඛන්ධධම්මස්ස වා චතුසච්චධම්මස්ස වා. **අකොවිදා**ති තස්මිං ධම්මෙ අකුසලා අන්ධබාලපුථුජ්ජනා. දුතියං.

3. අසුරින්දකසුත්තවණ්ණනා

189. තතියෙ **අසුරින්දකභාරද්වාජො**ති අක්කොසකභාරද්වාජස්ස කනිට්ඨො. **කුපිතො**ති තෙනෙව කාරණෙන කුද්ධො. **ජයඤ්චෙවස්ස තං හොතී**ති අස්සෙව තං ජයං හොති, සො ජයො හොතීති අත්ථො . කතමස්සාති? යා තිතික්ඛා විජානතො අධිවාසනාය ගුණං විජානන්තස්ස තිතික්ඛා අධිවාසනා, අයං තස්ස විජානතොව ජයො. බාලො පන ඵරුසං භණන්තො ‘‘මය්හං ජයො’’ති කෙවලං ජයං මඤ්ඤති. තතියං.

4. බිලඞ්ගිකසුත්තවණ්ණනා

190. චතුත්ථෙ **බිලඞ්ගිකභාරද්වාජො**ති භාරද්වාජොව සො, නානප්පකාරං පන සුද්ධඤ්ච සම්භාරයුත්තඤ්ච කඤ්ජිකං කාරෙත්වා වික්කිණාපෙන්තො බහුධනං සඞ්ඛරීති ‘‘බිලඞ්ගිකභාරද්වාජො’’ති තස්ස සඞ්ගීතිකාරෙහි නාමං ගහිතං. **තුණ්හීභූතො**ති ‘‘තයො මෙ ජෙට්ඨකභාතරො ඉමිනා පබ්බාජිතා’’ති අතිවිය කුද්ධො කිඤ්චි වත්තුං අසක්කොන්තො තුණ්හීභූතො අට්ඨාසි. ගාථා පන දෙවතාසංයුත්තෙ කථිතාව. චතුත්ථං.

5. අහිංසකසුත්තවණ්ණනා

191. පඤ්චමෙ **අහිංසකභාරද්වාජො**ති භාරද්වාජොවෙස, අහිංසකපඤ්හං පන පුච්ඡි, තෙනස්සෙතං සඞ්ගීතිකාරෙහි නාමං ගහිතං. නාමෙන වා එස අහිංසකො, ගොත්තෙන භාරද්වාජො. **අහිංසකාහ**න්ති අහිංසකො අහං, ඉති මෙ භවං ගොතමො ජානාතූති ආහ. **තථා චස්සා**ති තථා චෙ අස්ස, භවෙය්‍යාසීති අත්ථො. **න හිංසතී**ති න විහෙඨෙති න දුක්ඛාපෙති. පඤ්චමං.

6. ජටාසුත්තවණ්ණනා

192. ඡට්ඨෙ **ජටාභාරද්වාජොති** භාරද්වාජොවෙස, ජටාපඤ්හස්ස පන පුච්ඡිතත්තා සඞ්ගීතිකාරෙහි එවං වුත්තො. සෙසං දෙවතාසංයුත්තෙ කථිතමෙව. ඡට්ඨං.

7. සුද්ධිකසුත්තවණ්ණනා

193. සත්තමෙ **සුද්ධිකභාරද්වාජොති** අයම්පි භාරද්වාජොව, සුද්ධිකපඤ්හස්ස පන පුච්ඡිතත්තා සඞ්ගීතිකාරෙහි එවං වුත්තො. **සීලවාපි තපොකරන්ති** සීලසම්පන්නොපි තපොකම්මං කරොන්තො. **විජ්ජාචරණසම්පන්නොති** එත්ථ **විජ්ජාති** තයො වෙදා. **චරණන්ති** ගොත්තචරණං. **සො සුජ්ඣති න අඤ්ඤා ඉතරා පජාති** සො තෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණො සුජ්ඣති, අයං පන අඤ්ඤා නාමිකා පජා න සුජ්ඣතීති වදති. **බහුම්පි පලපං ජප්පන්ති** බහුම්පි පලපං ජප්පන්තො, ''බ්‍රාහ්මණොව සුජ්ඣතී''ති එවං වචනසහස්සම්පි භණන්තොති අත්ථො. **අන්තොකසම්බුති** අන්තො කිලෙසපූතිසභාවෙන පූතිකො. **සංකිලිට්ඨොති** කිලිට්ඨෙහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතො. සත්තමං.

8. අග්ගිකසුත්තවණ්ණනා

194. අට්ඨමෙ **අග්ගිකභාරද්වාජොති** අයම්පි භාරද්වාජොව, අග්ගි පරිචරණවසෙන පනස්ස සඞ්ගීතිකාරෙහි එතං නාමං ගහිතං. **සන්නිහිතො හොතීති** සංයොජිතො හොති. **අට්ඨාසීති** කස්මා තත්ථ අට්ඨාසි? භගවා කිර පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉමං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා චින්තෙසි – ''අයං බ්‍රාහ්මණො එවරූපං අග්ගපායාසං ගහෙත්වා 'මහාබ්‍රහ්මානං හොපෙමී'ති අග්ගිම්හි ඣාපෙන්තො අඵලං කරොති අපායමග්ගං ඔක්කමති, ඉමං ලද්ධිං අවිස්සජ්ජන්තො අපායපූරකොව භවිස්සති, ගච්ඡාමිස්ස ධම්මදෙසනාය, මිච්ඡාදිට්ඨිං භින්දිත්වා පබ්බාජෙත්වා චත්තාරො මග්ගෙ චෙව චත්තාරි ච ඵලානි දෙමී''ති, තස්මා පුබ්බණ්හසමයෙ රාජගහං පවිසිත්වා තත්ථ අට්ඨාසි.

තීහි විජ්ජාහීති තීහි වෙදෙහි. **ජාතිමාති** යාව සත්තමා පිතාමහයුගා පරිසුද්ධාය ජාතියා සමන්නාගතො. **සුතවා බහූති** බහු නානප්පකාරෙ ගන්ථෙ සුතවා. **සොමං භුඤ්ජෙය්‍යාති** සො තෙවිජ්ජො බ්‍රාහ්මණො ඉමං පායාසං භුඤ්ජිතුං යුත්තො, තුම්හාකං පනෙස පායාසො අයුත්තොති වදති.

වෙදීති පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන ජානි පටිවිජ්ඣි. **සග්ගාපායන්ති** දිබ්බෙන චක්ඛුනා සග්ගම්පි අපායම්පි පස්සති. **ජාතික්ඛයන්ති** අරහත්තං. **අභිඤ්ඤාවොසිතොති** ජානිත්වා වොසිතවොසානො. **බ්‍රාහ්මණො භවන්ති** අවීචිතො යාව භවග්ගා භොතා ගොතමෙන සදිසො ජාතිසම්පන්නො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො නත්ථි, භවංයෙව බ්‍රාහ්මණොති.

එවඤ්ච පන වත්වා සුවණ්ණපාතිං පූරෙත්වා දසබලස්ස පායාසං උපනාමෙසි. සත්ථා උප්පත්තිං දීපෙත්වා භොජනං පටික්ඛිපන්තො **ගාථාභිගීතං මෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **ගාථාභිගීතන්ති** ගාථාහි අභිගීතං. **අභොජනෙය්‍යන්ති** අභුඤ්ජිතබ්බං . ඉදං වුත්තං හොති – ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, මය්හං එත්තකං කාලං භික්ඛාචාරවත්තෙන ඨිතස්ස කටච්ඡුමත්තම්පි දාතුං නාසක්ඛි, ඉදානි පන මයා තුය්හං කිලඤ්ජම්හි තිලෙ විත්ථාරෙන්තෙන විය සබ්බෙ බුද්ධගුණා පකාසිතා, ඉති ගායනෙන ගායිත්වා ලද්ධං විය ඉදං භොජනං හොති, තස්මා ඉදං ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍යන්ති. **සම්පස්සතං, බ්‍රාහ්මණ, නෙස ධම්මොති**, බ්‍රාහ්මණ, අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච සම්පස්සන්තානං ''එවරූපං භොජනං භුඤ්ජිතබ්බ''න්ති එස ධම්මො න හොති. සුධාභොජනම්පි **ගාථාභිගීතං පනුදන්ති බුද්ධා,** ගාථාහි ගායිත්වා ලද්ධං බුද්ධා නීහරන්තියෙව. **ධම්මෙ සති, බ්‍රාහ්මණ, වුත්තිරෙසාති**, බ්‍රාහ්මණ, ධම්මෙ සති ධම්මං අපෙක්ඛිත්වා ධම්මෙ පතිට්ඨාය ජීවිතං කප්පෙන්තානං එසා වුත්ති අයං ආජීවො – එවරූපං නීහරිත්වා ධම්මලද්ධමෙව භුඤ්ජිතබ්බන්ති.

අථ බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – අහං පුබ්බෙ සමණස්ස ගොතමස්ස ගුණෙ වා අගුණෙ වා න ජානාමි. ඉදානි පනස්සාහං ගුණෙ ඤත්වා මම ගෙහෙ අසීතිකොටිමත්තං ධනං සාසනෙ විප්පකිරිතුකාමො ජාතො, අයඤ්ච ''මයා දින්නපච්චයා අකප්පියා''ති වදති. අප්පටිග්ගය්හො අහං සමණෙන ගොතමෙනාති. අථ භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පෙසෙත්වා තස්ස චිත්තාචාරං වීමංසන්තො, ''අයං සබ්බෙපි අත්තනා දින්නපච්චයෙ 'අකප්පියා'ති සල්ලක්ඛෙති. යං හි භොජනං ආරබ්භ කථා උප්පන්නා, එතදෙව න වට්ටති, සෙසා නිද්දොසා''ති බ්‍රාහ්මණස්ස චතුන්නං පච්චයානං දානද්වාරං දස්සෙන්තො **අඤ්ඤෙන ච**ාතිආදිමාහ. තත්ථ **කුක්කුච්චවූපසන්තන්ති** හත්ථකුක්කුච්චාදීනං වසෙන වූපසන්තකුක්කුච්චං. **අන්නෙන පානෙනාති** දෙසනාමත්තමෙතං . අයං පනත්ථො – අඤ්ඤෙහි තයා ''පරිච්චජිස්සාමී''ති සල්ලක්ඛිතෙහි චීවරාදීහි පච්චයෙහි උපට්ඨහස්සු. **ඛෙත්තං හි තං පුඤ්ඤපෙක්ඛස්ස හොතීති** එතං තථාගතසාසනං නාම පුඤ්ඤපෙක්ඛස්ස පුඤ්ඤත්ථිකස්ස තුය්හං අප්පෙපි බීජෙ බහුසස්සඵලදායකං සුඛෙත්තං විය පටියත්තං හොති. අට්ඨමං.

9. සුන්දරිකසුත්තවණ්ණනා

195. නවමෙ **සුන්දරිකභාරද්වාජොති** සුන්දරිකාය නදියා තීරෙ අග්ගිජුහණෙන එවංලද්ධනාමො. **සුන්දරිකායාති** එවංනාමිකාය නදියා. **අග්ගිං ජුහතීති** ආහුතිං පක්ඛිපනෙන ජාලෙති . **අග්ගිහුත්තං පරිචරතීති** අග්‍යායතනං සම්මජ්ජනුපලෙපනබලිකම්මාදිනා පයිරුපාසති. **කො නු ඛො ඉමං හබ්‍යසෙසං භුඤ්ජෙය්‍යාති** සො කිර බ්‍රාහ්මණො අග්ගිම්හි හුතාවසෙසං පායාසං දිස්වා චින්තෙසි – ''අග්ගිම්හි තාව පක්ඛිත්තපායාසො මහාබ්‍රහ්මුනා භුත්තො, අයං පන

අවසෙසො අත්ථි, තං යදි බ්‍රහ්මුනො මුඛතො ජාතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දදෙය්‍යං, එවං මෙ පිතරා සහ පුත්තොපි සන්තප්පිතො භවෙය්‍ය, සුවිසොධිතො චස්ස බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගො''ති. සො බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සනත්ථං උට්ඨායාසනා චතුද්දිසා අනුවිලොකෙසි, ''කො නු ඛො ඉමං හබ්‍යසෙසං භුඤ්ජෙය්‍යා''ති?

රුක්ඛමූලෙති තස්මිං වනසණ්ඩෙ ජෙට්ඨකරුක්ඛස්ස මූලෙ. **සසීසං පාරුතං නිසින්නන්ති** සහ සීසෙන පාරුතකායං නිසින්නං. කස්මා පන භගවා තත්ථ නිසීදි? භගවා කිර පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉමං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා චින්තෙසි – අයං බ්‍රාහ්මණො එවරූපං අග්ගපායාසං ගහෙත්වා ''මහාබ්‍රහ්මානං භොජෙමී''ති අග්ගිම්හි ඣාපෙන්තො අඵලං කරොති…පෙ…. චත්තාරො මග්ගෙ චෙව චත්තාරි ච ඵලානි දෙමීති. තස්මා කාලස්සෙව වුට්ඨාය සරීරපටිජග්ගනං කත්වා පත්තචීවරං ආදාය ගන්ත්වා වුත්තනයෙන තස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. අථ කස්මා සසීසං පාරුපීති? හිමපාතස්ස ච සීතවාතස්ස ච පටිබාහණත්ථං, පටිබලො ච එතං තථාගතො අධිවාසෙතුං. සචෙ පන අපාරුපිත්වා නිසීදෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණො දූරතොව සඤ්ජානිත්වා නිවත්තෙය්‍ය, එවං සති කථා නප්පවත්තෙය්‍ය. ඉති භගවා – ''බ්‍රාහ්මණෙ ආගතෙ සීසං විවරිස්සාමි, අථ මං සො දිස්වා කථං පවත්තෙස්සති, තස්සාහං කථානුසාරෙන ධම්මං දෙසෙස්සාමී''ති කථාපවත්තනත්ථං එවමකාසි.

උපසඞ්කමීති බ්‍රාහ්මණො – ''අයං සසීසං පාරුපිත්වා සබ්බරත්තිං පධානමනුයුත්තො. ඉමස්ස දක්ඛිණොදකං දත්වා ඉමං හබ්‍යසෙසං දස්සාමී''ති, බ්‍රාහ්මණසඤ්ඤී හුත්වා උපසඞ්කමි. **මුණ්ඩො අයං භවං, මුණ්ඩකො අයං භවන්ති** සීසෙ විවරිතමත්තෙ නීචකෙසන්තං දිස්වා ''මුණ්ඩො''ති ආහ. තතො සුට්ඨුතරං ඔලොකෙන්තො පවත්තමත්තම්පි සිඛං අදිස්වා හීළෙන්තො ''මුණ්ඩකො''ති ආහ. **තතොවාති** යත්ථ ඨිතො අද්දස, තම්හාව පදෙසා. **මුණ්ඩාපි හීති** කෙනචි කාරණෙන මුණ්ඩිතසීසාපි හොන්ති.

මා ජාතිං පුච්ඡාති යදි දානස්ස මහප්ඵලතං පච්චාසීසසි, ජාතිං මා පුච්ඡ. අකාරණං හි දක්ඛිණෙය්‍යභාවස්ස ජාති. **චරණඤ්ච පුච්ඡාති** අපිච ඛො සීලාදිගුණභෙදං චරණං පුච්ඡ. එතං හි දක්ඛිණෙය්‍යභාවස්ස කාරණං. ඉදානිස්ස තමත්ථං විභාවෙන්තො **කට්ඨා හවෙ ජායති ජාතවෙදොති**ආදිමාහ . තත්‍රායං අධිප්පායො – ඉධ කට්ඨා අග්ගි ජායති, න ච සො සාලාදිකට්ඨා ජාතොව අග්ගිකිච්චං කරොති, සාපාන-දොණිආදිකට්ඨා ජාතො න කරොති, අත්තනො පන අච්චියාදිගුණසම්පත්තියා යතො වා තතො වා ජාතො කරොතියෙව. එවං න බ්‍රාහ්මණකුලාදීසු ජාතොව දක්ඛිණෙය්‍යො හොති, චණ්ඩාලකුලාදීසු ජාතො න හොති, අපිච ඛො නීචකුලිනොපි උච්චකුලිනොපි ඛීණාසව-මුනි ධිතිමා හිරීනිසෙධො ආජානීයො හොති. ඉමාය ධිතිහිරිපමොක්ඛාය ගුණසම්පත්තියා ජාතිමා උත්තමදක්ඛිණෙය්‍යො හොති. සො හි ධිතියා ගුණෙ ධාරෙති, හිරියා දොසෙ නිසෙධෙතීති. අපිචෙත්ථ **මුනීති** මොනධම්මෙන සමන්නාගතො. **ධිතිමාති** වීරියවා. **ආජානීයොති** කාරණාකාරණජානනකො. **හිරීනිසෙධොති** හිරියා පාපානි නිසෙධෙත්වා ඨිතො.

සච්චෙන දන්තොති පරමත්ථසච්චෙන දන්තො. **දමසා උපෙතොති** ඉන්ද්‍රියදමෙන උපෙතො. **වෙදන්තගූති** චතුන්නං මග්ගවෙදානං අන්තං, චතූහි වා මග්ගවෙදෙහි කිලෙසානං අන්තං ගතො. **වුසිතබ්‍රහ්මචරියොති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං වුත්ථො. **යඤ්ඤොපනීතොති** උපනීතයඤ්ඤො පටියාදිතයඤ්ඤො ච. **තමුපව්හයෙථාති** යෙන යඤ්ඤො පටියාදිතො, සො තං පරමත්ථබ්‍රාහ්මණං අව්හයෙය්‍ය. ''ඉන්දමව්හයාම, සොමමව්හයාම, වරුණමව්හයාම, ඊසානමව්හයාම, යාමමව්හයාමා''ති ඉදං පන අව්හානං නිරත්ථකං. **කාලෙනාති** අව්හයන්තො ච ''කාලො, භන්තෙ, නිට්ඨිතං භත්ත''න්ති අන්තොමජ්ඣන්හිකකාලෙයෙව තං උපව්හයෙය්‍ය. **සො ජුහති දක්ඛිණෙය්‍යෙති** යො එවං කාලෙ ඛීණාසවං ආමන්තෙත්වා තත්ථ චතුපච්චයදක්ඛිණං පතිට්ඨපෙති, සො දක්ඛිණෙය්‍යෙ ජුහති නාම, න අචෙතනෙ අග්ගිම්හි පක්ඛිපන්තො.

ඉති බ්‍රාහ්මණො භගවතො කථං සුණන්තො පසීදිත්වා ඉදානි අත්තනො පසාදං ආවිකරොන්තො **අද්ධා සුයිට්ඨ**න්තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – අද්ධා මම යිදං ඉදානි සුයිට්ඨඤ්ච සුහුතඤ්ච භවිස්සති, පුබ්බෙ පන අග්ගිම්හි ඣාපිතං නිරත්ථකං අහොසීති. **අඤ්ඤො ජනොති** ''අහං බ්‍රාහ්මණො, අහං බ්‍රාහ්මණො''ති වදන්තො අන්ධබාලපුථුජ්ජනො. **හබ්‍යසෙසන්ති** හුතසෙසං. **භුඤ්ජතු භවන්ති**ආදි පුරිමසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

න ඛ්වාහන්ති න ඛො අහං. කස්මා පනෙවමාහාති? තස්මිං කිර භොජනෙ උපහටමත්තෙව ''සත්ථා භුඤ්ජිස්සතී''ති සඤ්ඤාය චතූසු මහාදීපෙසු ද්වීසු පරිත්තදීපසහස්සෙසු දෙවතා පුප්ඵඵලාදීනි චෙව සප්පිනවනීතතෙලමධුඵාණිතාදීනි ච ආදාය මධුපටලං පීළෙත්වා මධුං ගණ්හන්තියො විය දිබ්බානුභාවෙන නිබ්බත්තිතොජමෙව ගහෙත්වා පක්ඛිපිංසු. තෙන තං සුඛුමත්තං ගතං, මනුස්සානඤ්ච ඔළාරිකං වත්ථූති තෙසං තාව ඔළාරිකවත්ථුතාය සම්මා පරිණාමං න ගච්ඡති. ගොයූසෙ පන තිලබීජානි පක්ඛිපිත්වා පක්කත්තා ඔළාරිකමිස්සකං ජාතං, දෙවානඤ්ච සුඛුමං වත්ථූති තෙසං සුඛුමවත්ථුතාය සම්මා පරිණාමං න ගච්ඡති. සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවස්සාපි කුච්ඡියං න පරිණමති. අට්ඨසමාපත්තිලාභීඛීණාසවස්ස පන සමාපත්තිබලෙන පරිණාමෙය්‍ය. භගවතො පන පාකතිකෙනෙව කම්මජතෙජෙන පරිණාමෙය්‍ය.

අප්පහරිතෙති අහරිතෙ. සචෙ හි හරිතෙසු තිණෙසු පක්ඛිපෙය්‍ය, සිනිද්ධපායාසෙන තිණානි පූතීනි භවෙය්‍යුං. බුද්ධා ච භූතගාමසික්ඛාපදං න වීතික්කමන්ති, තස්මා එවමාහ. යත්ථ පන ගලප්පමාණානි මහාතිණානි, තාදිසෙ ඨානෙ පක්ඛිපිතුං වට්ටති. **අප්පාණකෙති** සප්පාණකස්මිං හි පරිත්තකෙ උදකෙ පක්ඛිත්තෙ පාණකා මරන්ති, තස්මා එවමාහ.

යං පන ගම්භීරං මහාඋදකං හොති, පාතිසතෙපි පාතිසහස්සෙපි පක්ඛිත්තෙ න ආලුළති, තථාරූපෙ උදකෙ වට්ටති. **ඔපිලාපෙසීති** සුවණ්ණපාතියා සද්ධිංයෙව නිමුජ්ජාපෙසි. **චිච්චිටායති චිටිචිටායතීති** එවරූපං සද්දං කරොති. කිං පනෙස පායාසස්ස ආනුභාවො, උදාහු තථාගතස්සාති? තථාගතස්ස. අයං හි බ්‍රාහ්මණො තං පායාසං ඔපිලාපෙත්වා උම්මග්ගං ආරුය්හ සත්ථු සන්තිකං අනාගන්ත්වාව ගච්ඡෙය්‍ය, අථ භගවා – ''එත්තකං අච්ඡරියං දිස්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සති. අථස්සාහං ධම්මදෙසනාය මිච්ඡාදිට්ඨිගහණං භින්දිත්වා සාසනෙ ඔතාරෙත්වා අමතපානං පායෙස්සාමී''ති අධිට්ඨානබලෙන එවමකාසි.

දාරු සමාදහානොති දාරුං ඣාපයමානො. **බහිද්ධා හි එතන්ති** එතං දාරුජ්ඣාපනං නාම අරියධම්මතො බහිද්ධා. යදි එතෙන සුද්ධි භවෙය්‍ය, යෙ දවඩාහකාදයො බහූනි දාරූනි ඣාපෙන්ති, තෙ පඨමතරං සුජ්ඣෙය්‍යුං. **කුසලාති** ඛන්ධාදීසු කුසලා. **අජ්ඣත්තමෙවුජ්ජලයාමි ජොතින්ති** නියකජ්ඣත්තෙ අත්තනො සන්තානස්මිංයෙව ඤාණජොතිං ජාලෙමි. **නිච්චග්ගිනීති** ආවජ්ජනපටිබද්ධෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන නිච්චං පජ්ජලිතග්ගි. **නිච්චසමාහිතත්තොති** නිච්චං සම්මා ඨපිතචිත්තො. **බ්‍රහ්මචරියං චරාමීති** බොධිමණ්ඩෙ චරිතං බ්‍රහ්මචරියං ගහෙත්වා එවං වදති.

මානො හි තෙ, බ්‍රාහ්මණ, ඛාරිභාරොති යථා ඛාරිභාරො ඛන්ධෙන වය්හමානො උපරි ඨිතොපි අක්කන්තක්කන්තට්ඨානෙ පථවියා සද්ධිං චුණ්ණෙති, එවමෙව ජාතිගොත්තකුලාදීනි මානවත්ථූනි නිස්සාය උස්සාපිතො මානොපි තත්ථ තත්ථ ඉස්සං උප්පාදෙන්තො චතූසු අපායෙසු සංසීදාපෙති. තෙනාහ ''මානො හි තෙ, බ්‍රාහ්මණ, ඛාරිභාරො''ති . **කොධො ධූමොති** තව ඤාණග්ගිස්ස උපක්කිලෙසට්ඨෙන කොධො ධූමො. තෙන හි තෙ උපක්කිලිට්ඨො ඤාණග්ගි න විරොචති. **භස්මනි මොසවජ්ජන්ති** නිරොජට්ඨෙන මුසාවාදො ඡාරිකා නාම. යථා හි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්නො අග්ගි න ජොතෙති, එවං තෙ මුසාවාදෙන පටිච්ඡන්නං ඤාණන්ති දස්සෙති. **ජිව්හා සුජාති** යථා තුය්හං සුවණ්ණරජතලොහකට්ඨමත්තිකාසු අඤ්ඤතරමයා යාගයජනත්ථාය සුජා හොති, එවං මය්හං ධම්මයාගං යජනත්ථාය පහූතජිව්හා සුජාති වදති. **හදයං ජොතිට්ඨානන්ති** යථා තුය්හං නදීතීරෙ ජොතිට්ඨානං, එවං මය්හං ධම්මයාගස්ස යජනට්ඨානත්ථෙන සත්තානං හදයං ජොතිට්ඨානං. **අත්තාති** චිත්තං.

ධම්මො රහදොති යථා ත්වං අග්ගිං පරිචරිත්වා ධූමඡාරිකසෙදකිලිට්ඨසරීරො සුන්දරිකං නදිං ඔතරිත්වා න්හායසි, එවං මය්හං සුන්දරිකාසදිසෙන බාහිරෙන රහදෙන අත්ථො නත්ථි, අට්ඨඞ්ගිකමග්ගධම්මො පන මය්හං රහදො, තත්‍රාහං පාණසතම්පි පාණසහස්සම්පි චතුරාසීතිපාණසහස්සානිපි එකප්පහාරෙන න්හාපෙමි. **සීලතිත්ථොති** තස්ස පන මෙ ධම්මරහදස්ස චතුපාරිසුද්ධිසීලං තිත්ථන්ති දස්සෙති. **අනාවිලොති** යථා තුය්හං සුන්දරිකා නදී චතූහි පඤ්චහි එකතො න්හායන්තෙහි හෙට්ඨුපරියවාලිකා ආලුළා හොති , න එවං මය්හං රහදො, අනෙකසතසහස්සෙසුපි පාණෙසු ඔතරිත්වා න්හායන්තෙසු සො අනාවිලො විප්පසන්නොව හොති. **සබ්භි සතං පසත්ථොති** පණ්ඩිතෙහි පණ්ඩිතානං පසට්ඨො. උත්තමත්ථෙන වා සො සබ්භීති වුච්චති, පණ්ඩිතෙහි පසත්ථත්තා සතං පසත්ථො. **තරන්ති පාරන්ති** නිබ්බානපාරං ගච්ඡන්ති.

ඉදානි අරියමග්ගරහදස්ස අඞ්ගානි උද්ධරිත්වා දස්සෙන්තො **සච්චං ධම්මොතිආදිමාහ**. තත්ථ **සච්චන්ති** වචීසච්චං. **ධම්මොති** ඉමිනා දිට්ඨිසඞ්කප්පවායාමසතිසමාධයො දස්සෙති. **සංයමොති** ඉමිනා කම්මන්තාජීවා ගහිතා. **සච්චන්ති** වා ඉමිනා මග්ගසච්චං ගහිතං. සා අත්ථතො සම්මාදිට්ඨි. වුත්තඤ්හෙතං – ''සම්මාදිට්ඨි මග්ගො චෙව හෙතු චා''ති (ධ. ස. 1039). සම්මාදිට්ඨියා පන ගහිතාය තග්ගතිකත්තා සම්මාසඞ්කප්පො ගහිතොව හොති. **ධම්මොති** ඉමිනා වායාමසතිසමාධයො. **සංයමොති** ඉමිනා වාචාකම්මන්තාජීවා. එවම්පි අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො දස්සිතො හොති. අථ වා **සච්චන්ති** පරමත්ථසච්චං , තං අත්ථතො නිබ්බානං. **ධම්මොතිපදෙන** දිට්ඨි සඞ්කප්පො වායාමො සති සමාධීති පඤ්චඞ්ගානි ගහිතානි. **සංයමොති** වාචා කම්මන්තො ආජීවොති තීණි. එවම්පි අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො දස්සිතො හොති. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** එතං බ්‍රහ්මචරියං නාම. **මජ්ඣෙ සිතාති** සස්සතුච්ඡෙදෙ වජ්ජෙත්වා මජ්ඣෙ නිස්සිතා. **බ්‍රහ්මපත්තීති** සෙට්ඨපත්ති. **ස තුජ්ජුභූතෙසු නමො කරොහීති** එත්ථ ත-කාරො පදසන්ධිකරො, ස ත්වං උජුභූතෙසු ඛීණාසවෙසු නමො කරොහීති අත්ථො. **තමහං නරං ධම්මසාරීති බ්‍රූමීති** යො එවං පටිපජ්ජති, තමහං පුග්ගලං ''ධම්මසාරී එසො ධම්මසාරියා පටිච්ඡන්නො''ති ච ''කුසලධම්මෙහි අකුසලධම්මෙ සාරෙත්වා ඨිතො''ති වාති වදාමීති. නවමං.

10. බහුධීතරසුත්තවණ්ණනා

196. දසමෙ **අඤ්ඤතරස්මිං වනසණ්ඩෙති** පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ''ගච්ඡාමිස්ස සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති ගන්ත්වා තස්මිං වනසණ්ඩෙ විහරති. **නට්ඨා හොන්තීති** කසිත්වා විස්සට්ඨා අටවිමුඛා චරමානා බ්‍රාහ්මණෙ භුඤ්ජිතුං ගතෙ පලාතා හොන්ති. **පල්ලඞ්කන්ති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **ආභුජිත්වාති** බන්ධිත්වා . **උජුං කායං පණිධායාති** උපරිමං සරීරං උජුකං ඨපෙත්වා, අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති** කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා, මුඛසමීපෙ වා කත්වාති අත්ථො. තෙනෙව විභඞ්ගෙ වුත්තං – ''අයං සති උපට්ඨිතා හොති සූපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති (විභ. 537). අථ වා **''පරීති** පරිග්ගහට්ඨො. **මුඛන්ති** නිය්‍යානට්ඨො. **සතීති** උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති එවං පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.164) වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපො – ''පරිග්ගහිතනිය්‍යානං

සතිං කත්වා''ති. එවං නිසීදන්තො ච පන ඡබ්බණ්ණා ඝනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසීදි. **උපසඞ්කමීති** දොමනස්සාභිභූතො ආභිණ්ඩන්තො, ''සුඛෙන වතායං සමණො නිසින්නො''ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි.

අජ්ජසට්ඨිං න දිස්සන්තීති අජ්ජ ඡදිවසමත්තකා පට්ඨාය න දිස්සන්ති. **පාපකාති** ලාමකා තිලඛාණුකා. තෙන කිර තිලඛෙත්තෙ වපිතෙ තදහෙව දෙවො වස්සිත්වා තිලෙ පංසුම්හි ඔසීදාපෙසි , පුප්ඵං වා ඵලං වා ගහෙතුං නාසක්ඛිංසු. යෙපි වඩ්ඪිංසු, තෙසං උපරි පාණකා පතිත්වා පණ්ණානි ඛාදිංසු, එකපණ්ණද්විපණ්ණා ඛාණුකා අවසිස්සිංසු. බ්‍රාහ්මණො ඛෙත්තං ඔලොකෙතුං ගතො තෙ දිස්වා – ''වඩ්ඪියා මෙ තිලා ගහිතා, තෙපි නට්ඨා''ති දොමනස්සජාතො අහොසි, තං ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

උස්සොළ්හිකායාති උස්සාහෙන කණ්ණනඞ්ගුට්ඨාදීනි උක්ඛිපිත්වා විචරන්තා උප්පතන්ති. තස්ස කිර අනුපුබ්බෙන භොගෙසු පරික්ඛීණෙසු පක්ඛිපිතබ්බස්ස අභාවෙන තුච්ඡකොට්ඨා අහෙසුං. තස්ස ඉතො චිතො ච සත්තහි ඝරෙහි ආගතා මූසිකා තෙ තුච්ඡකොට්ඨෙ පවිසිත්වා උය්‍යානකීළං කීළන්තා විය නච්චන්ති, තං ගහෙත්වා එවමාහ.

උප්පාටකෙහි සඤ්ඡන්නොති උප්පාටකපාණකෙහි සඤ්ඡන්නො. තස්ස කිර බ්‍රාහ්මණස්ස සයනත්ථාය සන්ථතං තිණපණ්ණසන්ථාරං කොචි අන්තරන්තරා පටිජග්ගන්තො නත්ථි. සො දිවසං අරඤ්ඤෙ කම්මං කත්වා සායං ආගන්ත්වා තස්මිං නිපජ්ජති. අථස්ස උප්පාටකපාණකා සරීරං එකච්ඡන්නං කරොන්තා ඛාදන්ති, තං ගහෙත්වා එවමාහ.

විධවාති මතපතිකා. යාව කිර තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහෙ විභවමත්තා අහොසි, තාව තා විධවාපි හුත්වා පතිකුලෙසු වසිතුං ලභිංසු. යදා පන සො නිද්ධනො ජාතො, තදා තා ''පිතුඝරං ගච්ඡථා''ති සස්සුසසුරාදීහි නික්කඩ්ඪිතා තතො තස්සෙව ඝරං ආගන්ත්වා වසන්තියො බ්‍රාහ්මණස්ස භොජනකාලෙ ''ගච්ඡථ අය්‍යකෙන සද්ධිං භුඤ්ජථා''ති පුත්තෙ පෙසෙන්ති, තෙහි පාතියං හත්ථෙසු ඔතාරිතෙසු බ්‍රාහ්මණො හත්ථස්ස ඔකාසං න ලභති. තං ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

පිඞ්ගලාති කළාරපිඞ්ගලා. **තිලකාහතාති** කාළසෙතාදිවණ්ණෙහි තිලකෙහි ආහතගත්තා. **සොත්තං පාදෙන බොධෙතීති** නිද්දං ඔක්කන්තං පාදෙන පහරිත්වා පබොධෙති. අයං කිර බ්‍රාහ්මණො මූසිකසද්දෙන උබ්බාළ්හො උප්පාටකෙහි ච ඛජ්ජමානො සබ්බරත්තිං නිද්දං අලභිත්වා පච්චූසකාලෙ නිද්දායති. අථ නං අක්ඛීසු නිම්මීලිතමත්තෙස්වෙව – ''කිං කරොසි, බ්‍රාහ්මණ, පච්ඡා ච පුබ්බෙ ච ගහිතස්ස ඉණස්ස? වඩ්ඪි මත්ථකං පත්තා, සත්ත ධීතරො පොසෙතබ්බා. ඉදානි ඉණායිකා ආගන්ත්වා ගෙහං පරිවාරෙස්සන්ති, ගච්ඡ කම්මං කරොහී''ති පාදෙන පහරිත්වා පබොධෙති. තං ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

ඉණායිකාති යෙසං අනෙන හත්ථතො ඉණං ගහිතං. සො කිර කස්සචි හත්ථතො එකං කහාපණං කස්සචි ද්වෙ කස්සචි දස…පෙ…. කස්සචි සතන්ති එවං බහූනං හත්ථතො ඉණං අග්ගහෙසි. තෙ දිවා බ්‍රාහ්මණං අපස්සන්තා ''ගෙහතො තං නික්ඛන්තමෙව ගණ්හිස්සාමා''ති බලවපච්චූසෙ ගන්ත්වා චොදෙන්ති. තං ගහෙත්වා ඉමං ගාථමාහ.

භගවා තෙන බ්‍රාහ්මණෙන ඉමාහි සත්තහි ගාථාහි දුක්ඛෙ කථිතෙ ''යං යං, බ්‍රාහ්මණ, තයා දුක්ඛං කථිතං, සබ්බමෙතං මය්හං නත්ථී''ති දස්සෙන්තො පටිගාථාහි බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි. බ්‍රාහ්මණො තා ගාථා සුත්වා භගවති පසන්නො සරණෙසු පතිට්ඨාය පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තං දස්සෙතුං **එවං වුත්තෙ භාරද්වාජගොත්තොති**ආදි වුත්තං. තත්ථ **අලත්ථාති** ලභි.

තඤ්ච පන බ්‍රාහ්මණං භගවා පබ්බාජෙත්වා ආදාය ජෙතවනං ගන්ත්වා පුනදිවසෙ තෙන ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන කොසලරඤ්ඤො ගෙහද්වාරං අගමාසි . රාජා ''සත්ථා ආගතො''ති සුත්වා පාසාදා ඔරුය්හ වන්දිත්වා හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා තථාගතං උපරිපාසාදං ආරොපෙත්වා වරාසනෙ නිසීදාපෙත්වා ගන්ධොදකෙන පාදෙ ධොවිත්වා සතපාකතෙලෙන මක්ඛෙත්වා යාගුං ආහරාපෙත්වා රජතදණ්ඩං සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා සත්ථු උපනාමෙසි. සත්ථා පත්තං පිදහි. රාජා තථාගතස්ස පාදෙසු පතිත්වා, ''සචෙ මෙ, භන්තෙ, දොසො අත්ථි, ඛමථා''ති ආහ. නත්ථි, මහාරාජාති. අථ කස්මා යාගුං න ගණ්හථාති? පලිබොධො අත්ථි, මහාරාජාති. කිං පන, භන්තෙ, යාගුං අගණ්හන්තෙහෙව ලභිතබ්බො එස පලිබොධො, පටිබලො අහං පලිබොධං දාතුං, ගණ්හථ, භන්තෙති. සත්ථා අග්ගහෙසි. මහල්ලකත්ථෙරොපි දීඝරත්තං ඡාතො යාවදත්ථං යාගුං පිවි. රාජා ඛාදනීයභොජනීයං දත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ භගවන්තං වන්දිත්වා ආහ – ''භගවා තුම්හෙ පවෙණියා ආගතෙ ඔක්කාකවංසෙ උප්පජ්ජිත්වා චක්කවත්තිසිරිං පහාය පබ්බජිත්වා ලොකෙ අග්ගතං පත්තො, කො නාම, භන්තෙ, තුම්හාකං පලිබොධො''ති? මහාරාජ, එතස්ස මහල්ලකත්ථෙරස්ස පලිබොධො අම්හාකං පලිබොධසදිසොවාති.

රාජා ථෙරං වන්දිත්වා – ''කො, භන්තෙ, තුම්හාකං පලිබොධො''ති පුච්ඡි? ඉණපලිබොධො, මහාරාජාති. කිත්තකො, භන්තෙති? ගණෙහි, මහාරාජාති. රඤ්ඤො ''එකං ද්වෙ සතං සහස්ස''න්ති ගණෙන්තස්ස අඞ්ගුලියො නප්පහොන්ති. අථෙකං පුරිසං පක්කොසිත්වා, ''ගච්ඡ, භණෙ, නගරෙ භෙරිං චරාපෙහි 'සබ්බෙ බහුධීතිකබ්‍රාහ්මණස්ස ඉණායිකා රාජඞ්ගණෙ සන්නිපතන්තූ''ති. මනුස්සා භෙරිං සුත්වා සන්නිපතිංසු. රාජා තෙසං හත්ථතො පණ්ණානි ආහරාපෙත්වා සබ්බෙසං අනූනං ධනමදාසි. තත්ථ සුවණ්ණමෙව සතසහස්සග්ඝනකං අහොසි. පුන රාජා පුච්ඡි – ''අඤ්ඤොපි අත්ථි, භන්තෙ, පලිබොධො''ති. ඉණං නාම, මහාරාජ, දත්වා මුච්චිතුං සක්කා, එතා පන සත්ත දාරිකා මහාපලිබොධා මය්හන්ති. රාජා යානානි පෙසෙත්වා තස්ස ධීතරො ආහරාපෙත්වා අත්තනො ධීතරො කත්වා තං තං

කුලඝරං පෙසෙත්වා, ‘‘අඤ්ඤොපි, භන්තෙ, අත්ථි පලිබොධො’’ති පුච්ඡි? බ්‍රාහ්මණී, මහාරාජාති. රාජා යානං පෙසෙත්වා, තස්ස බ්‍රාහ්මණිං ආහරාපෙත්වා, අයපිකට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පුන පුච්ඡි – ‘‘අඤ්ඤොපි, භන්තෙ, අත්ථි පලිබොධො’’ති? නත්ථි , මහාරාජාති වුත්තෙ රාජාපි චීවරදුස්සානි දාපෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, මම සන්තකං තුම්හාකං භික්ඛුභාවං ජානාථා’’ති ආහ. ආම, මහාරාජාති. අථ නං රාජා ආහ – ‘‘භන්තෙ, චීවරපිණ්ඩපාතාදයොපි සබ්බෙ පච්චයා අම්හාකං සන්තකා භවිස්සන්ති. තුම්හෙ තථාගතස්ස මනං ගහෙත්වා සමණධම්මං කරොථා’’ති. ථෙරො තථෙව අප්පමත්තො සමණධම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව ආසවක්ඛයං පත්තොති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. උපාසකවග්ගො

1. කසිභාරද්වාජසුත්තවණ්ණනා

197. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **මගධෙසූ**ති එවංනාමකෙ ජනපදෙ. **දක්ඛිණාගිරිස්මි**න්ති රාජගහං පරිවාරෙත්වා ඨිතස්ස ගිරිනො දක්ඛිණභාගෙ ජනපදො අත්ථි, තස්මිං ජනපදෙ, තත්ථ විහාරස්සාපි තදෙව නාමං. **එකනාළායං බ්‍රාහ්මණගාමෙ**ති එකනාළාති තස්ස ගාමස්ස නාමං. බ්‍රාහ්මණා පනෙත්ථ සම්බහුලා පටිවසන්ති, බ්‍රාහ්මණභොගො එව වා සො. තස්මා ‘‘බ්‍රාහ්මණගාමො’’ති වුච්චති.

තෙන ඛො පන සමයෙනාති යං සමයං භගවා මගධරට්ඨෙ එකනාළං බ්‍රාහ්මණගාමං උපනිස්සාය දක්ඛිණගිරිමහාවිහාරෙ බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො විහරති, තෙන සමයෙන. **කසිභාරද්වාජස්සා**ති සො බ්‍රාහ්මණො කසිං නිස්සාය ජීවති, භාරද්වාජොති චස්ස ගොත්තං. **පඤ්චමත්තානී**ති පඤ්ච පමාණානි, අනූනානි අනධිකානි පඤ්චනඞ්ගලසතානීති වුත්තං හොති. **පයුත්තානී**ති යොජිතානි, බලිබද්දානං බන්ධෙසු ඨපෙත්වා යුගෙ යොත්තෙහි යොජිතානීති අත්ථො.

වප්පකාලෙති වප්පනකාලෙ බීජනික්ඛෙපසමයෙ. තත්ථ ද්වෙ වප්පානි කලලවප්පඤ්ච පංසුවප්පඤ්ච. පංසුවප්පං ඉධ අධිප්පෙතං, තඤ්ච ඛො පඨමදිවසෙ මඞ්ගලවප්පං. තත්ථායං උපකරණසම්පදා – තීණි බලිබද්දසහස්සානි උපට්ඨාපිතානි හොන්ති, සබ්බෙසං සුවණ්ණමයානි සිඞ්ගානි පටිමුක්කානි, රජතමයා ඛුරා, සබ්බෙ සෙතමාලාහි චෙව ගන්ධපඤ්චඞ්ගුලීහි ච අලඞ්කතා පරිපුණ්ණපඤ්චඞ්ගා සබ්බලක්ඛණසම්පන්නා, එකච්චෙ කාළා අඤ්ජනවණ්ණා, එකච්චෙ සෙතා ඵලිකවණ්ණා, එකච්චෙ රත්තා පවාළවණ්ණා, එකච්චෙ කම්මාසා මසාරගල්ලවණ්ණා. එවං පඤ්චසතා කස්සකා සබ්බෙ අහතසෙතවත්ථා ගන්ධමාලාලඞ්කතා දක්ඛිණඅංසකූටෙසු පතිට්ඨිතපුප්ඵචුම්බටකා හරිතාලමනොසිලාලඤ්ජනුජ්ජලගත්තා දස දස නඞ්ගලා එකෙකගුම්බා හුත්වා ගච්ඡන්ති. නඞ්ගලානං සීසඤ්ච යුගඤ්ච පතොදා ච සුවණ්ණබද්ධා . පඨමනඞ්ගලෙ අට්ඨ බලිබද්දා යුත්තා, සෙසෙසු චත්තාරො චත්තාරො, අවසෙසා කිලන්තපරිවත්තනත්ථං ආනීතා. එකෙකගුම්බෙ එකෙකබීජසකටං එකෙකො කසති, එකෙකො වප්පති.

බ්‍රාහ්මණො පන පගෙව මස්සුකම්මං කාරාපෙත්වා න්හායිත්වා සුගන්ධගන්ධෙහි විලිත්තො පඤ්චසතග්ඝනකං වත්ථං නිවාසෙත්වා සහස්සග්ඝනකං එකංසං කරිත්වා එකෙකිස්සා අඞ්ගුලියා ද්වෙ ද්වෙති වීසති අඞ්ගුලිමුද්දිකායො කණ්ණෙසු සීහකුණ්ඩලානි සීසෙ බ්‍රහ්මවෙඨනං පටිමුඤ්චිත්වා සුවණ්ණමාලං කණ්ඨෙ කත්වා බ්‍රාහ්මණගණපරිවුතො කම්මන්තං වොසාසති. අථස්ස බ්‍රාහ්මණී අනෙකසතභාජනෙසු පායාසං පචාපෙත්වා මහාසකටෙසු ආරොපෙත්වා ගන්ධොදකෙන න්හායිත්වා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතා බ්‍රාහ්මණීගණපරිවුතා කම්මන්තං අගමාසි. ගෙහම්පිස්ස හරිතුපලිත්තං විප්පකිණ්ණලාජං පුණ්ණඝටකදලිධජපටාකාහි අලඞ්කතං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සුකතබලිකම්මං, ඛෙත්තඤ්ච තෙසු තෙසු ඨානෙසු සමුස්සිතද්ධජපටාකං අහොසි. පරිජනකම්මකාරෙහි සද්ධිං ඔසටපරිසා අඩ්ඪතෙය්‍යසහස්සා අහොසි, සබ්බෙ අහතවත්ථා, සබ්බෙසං පායාසභොජනමෙව පටියත්තං.

අථ බ්‍රාහ්මණො සුවණ්ණපාතිං ධොවාපෙත්වා පායාසස්ස පූරෙත්වා සප්පිමධුඵාණිතෙහි අභිසඞ්ඛරිත්වා නඞ්ගලබලිකම්මං කාරාපෙසි. බ්‍රාහ්මණී පඤ්චන්නං කස්සකසතානං සුවණ්ණරජතකංසතම්බලොහමයානි භාජනානි දාපෙත්වා සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පායාසෙන පරිවිසන්තී ගච්ඡති. බ්‍රාහ්මණො පන බලිකම්මං කාරෙත්වා රත්තබන්ධිකායො උපාහනායො ආරොහිත්වා රත්තසුවණ්ණදණ්ඩකං ගහෙත්වා, ‘‘ඉධ පායාසං දෙථ, ඉධ සප්පිං දෙථ, ඉධ සක්ඛරං දෙථා’’ති වොසාසමානො විචරති. අයං තාව කම්මන්තෙ පවත්ති.

විහාරෙ පන යත්ථ යත්ථ බුද්ධා වසන්ති, තත්ථ තත්ථ නෙසං දෙවසිකං පඤ්ච කිච්චානි භවන්ති, සෙය්‍යථිදං – පුරෙභත්තකිච්චං පච්ඡාභත්තකිච්චං පුරිමයාමකිච්චං මජ්ඣිමයාමකිච්චං පච්ඡිමයාමකිච්චන්ති.

තත්‍රිදං පුරෙභත්තකිච්චං – භගවා හි පාතොව උට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරඵාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදිපරිකම්මං කත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා, තාව විවිත්තාසනෙ වීතිනාමෙත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය කදාචි එකකො කදාචි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති කදාචි පකතියා, කදාචි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහි. සෙය්‍යථිදං – පිණ්ඩාය පවිසතො ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතියො වාතා පථවිං සොධෙන්ති, වලාහකා උදකඵුසිතානි

මුඤ්චන්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා තිට්ඨන්ති, අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති. උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති. පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමාව භූමි හොති, සුඛසම්ඵස්සානි පදුමපුප්ඵානි වා පාදෙ සම්පටිච්ඡන්ති. ඉන්දඛීලස්ස අන්තො ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරීරා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසසිඤ්චනානි විය චිත්‍රපටපරික්ඛිත්තානි විය ච පාසාදකූටාගාරාදීනි කරොන්තියො ඉතො චිතො ච විධාවන්ති. හත්ථිඅස්සවිහඞ්ගාදයො සකසකට්ඨානෙසු ඨිතායෙව මධුරෙනාකාරෙන සද්දං කරොන්ති , තථා භෙරිවීණාදීනි තූරියානි මනුස්සානඤ්ච කායූපගානි ආභරණානි. තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා ජානන්ති ''අජ්ජ භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො''ති. තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය සරා නික්ඛමිත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා – ''අම්හාකං, භන්තෙ, දස භික්ඛූ, අම්හාකං වීසති, අම්හාකං භික්ඛුසතං දෙථා''ති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පටිමානෙන්ති.

භගවා කතභත්තකිච්චො තෙසං සන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති, යථා කෙචි සරණගමනෙ පතිට්ඨහන්ති, කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු, කෙචි සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං, කෙචි පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති . එවං මහාජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති. තත්ථ ගන්ධමණ්ඩලමාළෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදති භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො. තතො භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො භගවතො නිවෙදෙති. අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති. ඉදං තාව **පුරෙභත්තකිච්චං.**

අථ භගවා එවං කතපුරෙභත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපට්ඨානෙ නිසීදිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පාදපීඨෙ ඨත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ඔවදති – **''භික්ඛවෙ, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ, දුල්ලභො බුද්ධුප්පාදො ලොකස්මිං, දුල්ලභො මනුස්සත්තපටිලාභො, දුල්ලභා සද්ධාසම්පත්ති, දුල්ලභා පබ්බජ්ජා, දුල්ලභං සද්ධම්මස්සවන''න්ති.** තත්ථ කෙචි භගවන්තං කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති. භගවා තෙසං අත්තනො චරියානුරූපං කම්මට්ඨානං දෙති. තතො සබ්බෙපි භගවන්තං වන්දිත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගච්ඡන්ති, කෙචි අරඤ්ඤං, කෙචි රුක්ඛමූලං, කෙචි පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙචි චාතුමහාරාජිකභවනං…පෙ…. කෙචි වසවත්තිභවනන්ති. තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සචෙ ආකඞ්ඛති, දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. අථ සමස්සාසිතකායො උට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ ලොකං වොලොකෙති. තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති, තත්ථ මහාජනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්නිපතති. තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං සමයයුත්තං. අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්‍යොජෙති, මනුස්සා භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කමන්ති. ඉදං **පච්ඡාභත්තකිච්චං.**

සො එවං නිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චො සචෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො හොති, බුද්ධාසනා වුට්ඨාය න්හානකොට්ඨකං පවිසිත්වා උපට්ඨාකෙන පටියාදිතඋදකෙන ගත්තානි උතුං ගාහාපෙති . උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා පජ්ජොතෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤාපෙති. භගවා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඞ්ගං කත්වා තත්ථ ආගන්ත්වා නිසීදති එකකොව මුහුත්තං පටිසල්ලීනො. අථ භික්ඛූ තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තත්ථ එකච්චෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති, එකච්චෙ කම්මට්ඨානං, එකච්චෙ ධම්මස්සවනං යාචන්ති. භගවා තෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පුරිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **පුරිමයාමකිච්චං.**

පුරිමයාමකිච්චපරියොසානෙ පන භික්ඛූසු භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කමන්තෙසු සකලදසසහස්සිලොකධාතුදෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති යථාභිසඞ්ඛතං අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං තාසං දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **මජ්ඣිමයාමකිච්චං.**

පච්ඡිමයාමං පන තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා පුරෙභත්තතො පට්ඨාය නිසජ්ජාපීළිතස්ස සරීරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථං එකං කොට්ඨාසං චඞ්කමෙන වීතිනාමෙති. දුතියකොට්ඨාසෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. තතියකොට්ඨාසෙ පච්චුට්ඨාය නිසීදිත්වා පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ දානසීලාදිවසෙන කතාධිකාරපුග්ගලදස්සනත්ථං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙති. ඉදං **පච්ඡිමයාමකිච්චං.**

තදාපි එවං ඔලොකෙන්තො කසිභාරද්වාජං බ්‍රාහ්මණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නං දිස්වා – ''තත්ථ මයි ගතෙ කථා පවත්තිස්සති, කථාවසානෙ ධම්මදෙසනං සුත්වා එසො බ්‍රාහ්මණො සපුත්තදාරො තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය අසීතිකොටිධනං මම සාසනෙ විප්පකිරිත්වා අපරභාගෙ නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී''ති ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා කථං සමුට්ඨාපෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. එතමත්ථං දස්සෙතුං **අථ ඛො භගවා**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **පුබ්බණ්හසමය**න්ති භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං, පුබ්බණ්හසමයෙති අත්ථො. **නිවාසෙත්වා**ති පරිදහිත්වා. විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙනෙතං වුත්තං. **පත්තචීවරමාදායා**ති පත්තං හත්ථෙහි, චීවරං කායෙන ආදියිත්වා, සම්පටිච්ඡිත්වා ධාරෙත්වාති අත්ථො. භගවතො කිර පිණ්ඩාය පවිසිතුකාමස්ස භමරො විය විකසිතපදුමද්වයමජ්ඣං, ඉන්දනීලමණිවණ්ණසෙලමයපත්තො හත්ථද්වයමජ්ඣං ආගච්ඡති. තං එවමාගතං පත්තං හත්ථෙහි සම්පටිච්ඡිත්වා චීවරඤ්ච පරිමණ්ඩලං පාරුතං කායෙන ධාරෙත්වාති වුත්තං හොති. **තෙනුපසඞ්කමී**ති යෙන මග්ගෙන කම්මන්තො

ගන්තබ්බො, තෙන එකකොව උපසඞ්කමි. කස්මා පන නං භික්ඛූ නානුබන්ධිංසූති? යදා හි භගවා එකකොව කත්ථචි ගන්තුකාමො හොති, යාව භික්ඛාචාරවෙලා ද්වාරං පිදහිත්වා අන්තොගන්ධකුටියං නිසීදති. භික්ඛූ තාය සඤ්ඤාය ජානන්ති ''අජ්ජ භගවා එකකොව පිණ්ඩාය චරිතුකාමො, අද්ධා කඤ්චි එව විනෙතබ්බපුග්ගලං අද්දසා''ති. තෙ අත්තනො පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිං පදක්ඛිණං කත්වා වන්දිත්වා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්ති. තදා ච භගවා එවමකාසි, තස්මා භික්ඛූ නානුබන්ධිංසූති.

පරිවෙසනා වත්තතීති තෙසං සුවණ්ණභාජනාදීනි ගහෙත්වා නිසින්නානං පඤ්චසතානං කස්සකානං පරිවිසනා විප්පකතා හොති. **එකමන්තං අට්ඨාසීති** යත්ථ ඨිතං බ්‍රාහ්මණො පස්සති, තථාරූපෙ දස්සනූපචාරෙ කථාසවනඵාසුකෙ උච්චට්ඨානෙ අට්ඨාසි. ඨත්වා ච රජතසුවණ්ණරසපිඤ්ජරං චන්දිමසූරියානං පභං අභිරොචමානං සමන්තතො සරීරප්පභං මුඤ්චි, යාය අජ්ඣොත්ථටත්තා බ්‍රාහ්මණස්ස කම්මන්තසාලාභිත්තිරුක්ඛකසිතමත්තිකපිණ්ඩාදයො සුවණ්ණමයා විය අහෙසුං. අථ මනුස්සා භුඤ්ජන්තා ච කසන්තා ච සබ්බකිච්චානි පහාය අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපරිවාරං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං සරීරං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපවිභූසිතං බාහුයුගලං ජඞ්ගමං විය පදුමසරං, රස්මිජාලසමුජ්ජලිතතාරාගණමිව ගගනතලං, විජ්ජුලතාවිනද්ධමිව ච කනකසිඛරං සිරියා ජලමානං සම්මාසම්බුද්ධං එකමන්තං ඨිතං දිස්වා හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සම්පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. එවං තෙහි සම්පරිවාරිතං අද්දසා ඛො කසිභාරද්වාජො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං පිණ්ඩාය ඨිතං, දිස්වාන භගවන්තං එතදවොච – **අහං ඛො, සමණ, කසාමි ච වපාමි චාති.**

කස්මා පනායං එවමාහ, කිං සමන්තපාසාදිකෙ පසාදනීයෙ උත්තමදමථසමථමනුප්පත්තෙපි තථාගතෙ අප්පසාදෙන, උදාහු අඞ්ගුත්තියානං ජනසහස්සානං පායාසං පටියාදෙත්වාපි කටච්ඡුභික්ඛාය මච්ඡෙරෙනාති? උභයථාපි නො, භගවතො පනස්ස දස්සනෙන අතිත්තං නික්ඛිත්තකම්මන්තං ජනං දිස්වා ''කම්මභඞ්ගං මෙ කාතුං ආගතො''ති අනත්තමනතා අහොසි, තස්මා එවමාහ. භගවතො ච ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා – ''සචායං කම්මන්තෙ අප්පයොජයිස්ස, සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සානං සීසෙ චූළාමණි විය අභවිස්ස, කො නාමස්ස අත්ථො න සම්පජ්ජිස්සති, එවමෙවං අලසතාය කම්මන්තෙ අප්පයොජෙත්වා වප්පමඞ්ගලාදීසු පිණ්ඩාය චරතී''තිපිස්ස අනත්තමනතා අහොසි. තෙනාහ – ''අහං ඛො, සමණ, කසාමි ච වපාමි ච, කසිත්වා ච වපිත්වා ච භුඤ්ජාමී''ති.

අයං කිරස්ස අධිප්පායො – මය්හම්පි තාව කම්මන්තා න බ්‍යාපජ්ජන්ති, න චම්හි යථා ත්වං එවං ලක්ඛණසම්පන්නො, ත්වම්පි කසිත්වා ච වපිත්වා ච භුඤ්ජස්සු, කො තෙ අත්ථො න සම්පජ්ජෙය්‍ය එවං ලක්ඛණසම්පන්නස්සාති. අපිචායං අස්සොසි – ''සක්‍යරාජකුලෙ කිර කුමාරො උප්පන්නො, සො චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය පබ්බජිතො''ති. තස්මා ඉදානි ''අයං සො''ති ඤත්වා ''චක්කවත්තිරජ්ජං පහාය කිලන්තොසී''ති උපාරම්භං ආරොපෙන්තො එවමාහ. අපිච තික්ඛපඤ්ඤො එස බ්‍රාහ්මණො, න භගවන්තං අපසාදෙන්තො භණති, භගවතො පන රූපසම්පත්තිං දිස්වා පුඤ්ඤසම්පත්තිං සම්භාවයමානො කථාපවත්තනත්ථම්පි එවමාහ. අථ භගවා වෙනෙය්‍යවසෙන සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගකස්සකවප්පකභාවං අත්තනො දස්සෙන්තො **අහම්පි ඛො බ්‍රාහ්මණාති**ආදිමාහ.

අථ බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''අයං සමණො'' 'අහම්පි කසාමි ච වපාමි චා'ති භණති. න චස්ස ඔළාරිකානි යුගනඞ්ගලාදීනි කසිභණ්ඩානි පස්සාමි, කිං නු ඛො මුසා භණතී''ති? භගවන්තං පාදතලතො පට්ඨාය යාව කෙසග්ගා ඔලොකයමානො, අඞ්ගවිජ්ජාය කතාධිකාරත්තා ද්වත්තිංසවරලක්ඛණසම්පත්තිමස්ස ඤත්වා, ''අට්ඨානමෙතං යං එවරූපො මුසා භණෙය්‍යා''ති සඤ්ජාතබහුමානො භගවති සමණවාදං පහාය ගොත්තෙන භගවන්තං සමුදාචරමානො **න ඛො පන මයං පස්සාම භොතො ගොතමස්සාති**ආදිමාහ. භගවා පන යස්මා පුබ්බධම්මසභාගතාය කථනං නාම බුද්ධානං ආනුභාවො, තස්මා බුද්ධානුභාවං දීපෙන්තො **සද්ධා බීජන්ති**ආදිමාහ.

කා පනෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගතා? නනු බ්‍රාහ්මණෙන භගවා නඞ්ගලාදිකසිසම්භාරසමායොගං පුට්ඨො අපුච්ඡිතස්ස බීජස්ස සභාගතාය ආහ ''සද්ධා බීජ''න්ති, එවඤ්ච සති කථාපි අනනුසන්ධිකා හොති? න හි බුද්ධානං අනනුසන්ධිකකථා නාම අත්ථි, නපි පුබ්බධම්මස්ස අසභාගතාය කථෙන්ති. එවං පනෙත්ථ අනුසන්ධි වෙදිතබ්බා – බ්‍රාහ්මණෙන හි භගවා යුගනඞ්ගලාදිකසිසම්භාරවසෙන කසිං පුච්ඡිතො. සො තස්ස අනුකම්පාය ''ඉදං අපුච්ඡිත''න්ති අපරිහාපෙත්වා සමූලං සඋපකාරං සසම්භාරං සඵලං කසිං ඤාපෙතුං මූලතො පට්ඨාය දස්සෙන්තො ''සද්ධා බීජ''න්තිආදිමාහ. තත්ථ බීජං කසියා මූලං, තස්මිං සති කත්තබ්බතො, අසති අකත්තබ්බතො, තප්පමාණෙන ච කත්තබ්බතො. බීජෙ හි සති කසිං කරොන්ති, න අසති. බීජප්පමාණෙන ච කුසලා කස්සකා ඛෙත්තං කසන්ති, න ඌනං ''මා නො සස්සං පරිහායී''ති, න අධිකං ''මා නො මොඝො වායාමො අහොසී''ති. යස්මා ච බීජමෙව මූලං, තස්මා භගවා මූලතො පට්ඨාය කසිසම්භාරං දස්සෙන්තො තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා පුබ්බධම්මස්ස බීජස්ස සභාගතාය අත්තනො කසියා පුබ්බධම්මං දස්සෙන්තො ආහ ''සද්ධා බීජ''න්ති. එවමෙත්ථ පුබ්බධම්මසභාගතාපි වෙදිතබ්බා.

පුච්ඡිතංයෙව වත්වා අපුච්ඡිතං පච්ඡා කිං න වුත්තන්ති චෙ? තස්ස උපකාරභාවතො ච ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො ච. අයං හි බ්‍රාහ්මණො පඤ්ඤවා, මිච්ඡාදිට්ඨිකුලෙ පන ජාතත්තා සද්ධාරහිතො, සද්ධාරහිතො ච පඤ්ඤවා පරෙසං සද්ධාය අත්තනො අවිසයෙ අපටිපජ්ජමානො විසෙසං නාධිගච්ඡති, කිලෙසකාලුස්සියපරාමට්ඨාපි චස්ස දුබ්බලා සද්ධා බලවතියා පඤ්ඤාය සහසා වත්තමානා අත්ථසිද්ධිං න කරොති හත්ථිනා සද්ධිං එකධුරෙ යුත්තො ගොණො විය. ඉතිස්ස සද්ධා උපකාරිකාති තං බ්‍රාහ්මණං සද්ධාය පතිට්ඨාපෙන්තෙන පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො දෙසනාකුසලතාය පුබ්බෙ වුත්තො. බීජස්ස ච උපකාරිකා වුට්ඨි,

සා තදනන්තරංයෙව වුච්චමානා සමත්ථා හොති. එවං ධම්මසම්බන්ධසමත්ථභාවතො පච්ඡාපි වත්තබ්බො අයමත්ථො, අඤ්ඤො ච එවරූපො ඊසායොත්තාදි පුබ්බෙ වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සම්පසාදලක්ඛණා සද්ධා, ඔකප්පනලක්ඛණා වා. **බීජන්ති** පඤ්චවිධං බීජං මූලබීජං ඛන්ධබීජං ඵලුබීජං අග්ගබීජං බීජබීජමෙව පඤ්චමන්ති. තං සබ්බම්පි විරුහණට්ඨෙන බීජන්තෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස කසියා මූලභූතං බීජං ද්වෙ කිච්චානි කරොති, හෙට්ඨා මූලෙන පතිට්ඨාති, උපරි අඞ්කුරං උට්ඨාපෙති, එවං භගවතො කසියා මූලභූතා සද්ධා හෙට්ඨා සීලමූලෙන පතිට්ඨාති , උපරි සමථවිපස්සනඞ්කුරං උට්ඨාපෙති. යථා ච තං මූලෙන පථවිරසං ආපොරසං ගහෙත්වා නාළෙන ධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති, එවමයං සීලමූලෙන සමථවිපස්සනාරසං ගහෙත්වා අරියමග්ගනාළෙන අරියඵලධඤ්ඤපරිපාකගහණත්ථං වඩ්ඪති. යථා ච තං සුභූමියං පතිට්ඨහිත්වා මූලඞ්කුරපණ්ණනාළකණ්ඩපසවෙහි වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පත්වා ඛීරං ජනෙත්වා අනෙකසාලිඵලභරිතං සාලිසීසං නිප්ඵාදෙති, එවමෙසා චිත්තසන්තානෙ පතිට්ඨහිත්වා ඡහි විසුද්ධීහි වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පත්වා ඤාණදස්සනවිසුද්ධිඛීරං ජනෙත්වා අනෙකපටිසම්භිදාභිඤ්ඤාභරිතං අරහත්තඵලං නිප්ඵාදෙති. තෙන වුත්තං ''සද්ධා බීජ''න්ති.

කස්මා පන අඤ්ඤෙසු පරොපඤ්ඤාසාය කුසලධම්මෙසු එකතො උප්පජ්ජමානෙසු සද්ධාව ''බීජ''න්ති වුත්තාති චෙ? බීජකිච්චකරණතො. යථා හි තෙසු විඤ්ඤාණංයෙව විජානනකිච්චං කරොති, එවං සද්ධා බීජකිච්චං. සා ච සබ්බකුසලානං මූලභූතා. යථාහ – ''සද්ධාජාතො උපසඞ්කමති, උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසති…පෙ…. පඤ්ඤාය ච නං අතිවිජ්ඣ පස්සතී''ති (ම. නි. 2.183).

අකුසලධම්මෙ චෙව කායඤ්ච තපතීති **තපො.** ඉන්ද්‍රියසංවරවීරියධුතඞ්ගදුක්කරකාරිකානං එතං අධිවචනං, ඉධ පන ඉන්ද්‍රියසංවරො අධිප්පෙතො. **වුට්ඨීති** වස්සවුට්ඨි වාතවුට්ඨීතිආදි අනෙකවිධා, ඉධ වස්සවුට්ඨි අධිප්පෙතා. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස වස්සවුට්ඨිසමනුග්ගහිතං බීජං බීජමූලකඤ්ච සස්සං විරූහති න මිලායති නිප්ඵත්තිං ගච්ඡති, එවං භගවතො ඉන්ද්‍රියසංවරසමනුග්ගහිතා සද්ධා, සද්ධාමූලා ච සීලාදයො ධම්මා විරූහන්ති, න මිලායන්ති නිප්ඵත්තිං ගච්ඡන්ති. තෙනාහ ''තපො වුට්ඨී''ති.

පඤ්ඤා මෙති එත්ථ වුත්තො මෙ-සද්දො පුරිමපදෙසුපි යොජෙතබ්බො ''සද්ධා මෙ බීජං, තපො මෙ වුට්ඨී''ති තෙන කිං දීපෙති? යථා, බ්‍රාහ්මණ, තයා වපිතෙ ඛෙත්තෙ සචෙ වුට්ඨි අත්ථි, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ අත්ථි, උදකම්පි තාව දාතබ්බං හොති. තථා මයා හිරීසෙ පඤ්ඤායුගනඞ්ගලෙ මනොයොත්තෙන එකාබද්ධෙ කතෙ වීරියබලිබද්දෙ යොජෙත්වා සතිපාචනෙන විජ්ඣිත්වා අත්තනො චිත්තසන්තානඛෙත්තම්හි සද්ධාබීජෙ වපිතෙ වුට්ඨියා අභාවො නාම නත්ථි, අයං පන මෙ නිච්චකාලං ඉන්ද්‍රියසංවරතපො වුට්ඨීති.

පඤ්ඤාති කාමාවචරාදිභෙදතො අනෙකවිධා. ඉධ පන සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤා අධිප්පෙතා. **යුගනඞ්ගලන්ති** යුගඤ්ච නඞ්ගලඤ්ච යුගනඞ්ගලං. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස යුගනඞ්ගලං, එවං භගවතො දුවිධාපි විපස්සනා පඤ්ඤා ච. තත්ථ යථා යුගං ඊසාය උපනිස්සයං හොති, පුරතො ච ඊසාබද්ධං හොති, යොත්තානං නිස්සයං හොති, බලිබද්දානං එකතො ගමනං ධාරෙති, එවං පඤ්ඤා හිරිප්පමුඛානං ධම්මානං උපනිස්සයා හොති. යථාහ – ''පඤ්ඤුත්තරා සබ්බෙ කුසලා ධම්මා''ති (අ. නි. 8.83; 10.58) ච, ''පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා කුසලා වදන්ති, නක්ඛත්තරාජාරිව තාරකාන''න්ති (ජා. 2.17.81) ච. කුසලානං ධම්මානං පුබ්බඞ්ගමට්ඨෙන පුරතො ච හොති. යථාහ – ''සීලං සිරී චාපි සතඤ්ච ධම්මො, අන්වායිකා පඤ්ඤවතො භවන්ති''ති හිරිවිප්පයොගෙන අනුප්පත්තිතො පන ඊසාබද්ධො හොති. මනොසඞ්ඛාතස්ස සමාධියොත්තස්ස නිස්සයපච්චයතො යොත්තානං නිස්සයො හොති. අච්චාරද්ධාතිලීනභාවපටිසෙධනතො වීරියබලිබද්දානං එකතො ගමනං ධාරෙති, යථා ච නඞ්ගලං ඵාලයුත්තං කසනකාලෙ පථවිඝනං භින්දති, මූලසන්තානකානි පදාලෙති, එවං සතියුත්තා පඤ්ඤා විපස්සනාකාලෙ ධම්මානං සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණඝනං භින්දති, සබ්බකිලෙසමූලසන්තානකානි පදාලෙති. සා ච ඛො ලොකුත්තරාව, ඉතරා පන ලොකිකාපි සියා. තෙනාහ ''පඤ්ඤා මෙ යුගනඞ්ගල''න්ති.

හිරීයති පාපකෙහි ධම්මෙහීති **හිරී.** තග්ගහණෙන තාය අවිප්පයුත්තං ඔත්තප්පම්පි ගහිතමෙව හොති. **ඊසාති** යුගනඞ්ගලසන්ධාරිකා රුක්ඛදණ්ඩයට්ඨි. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ඊසා යුගනඞ්ගලං ධාරෙති, එවං භගවතොපි හිරී ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාසඞ්ඛාතං යුගනඞ්ගලං ධාරෙති හිරිඅභාවෙ පඤ්ඤාය අභාවතො. යථා ච ඊසාපටිබද්ධයුගනඞ්ගලං කිච්චකරං හොති අචලං අසිථිලං, එවං හිරිපටිබද්ධා ච පඤ්ඤා කිච්චකාරී හොති අචලා අසිථිලා අබ්බොකිණ්ණා අහිරිකෙන. තෙනාහ ''හිරී ඊසා''ති. මුනාතීති **මනො,** චිත්තස්සෙතං නාමං. ඉධ පන මනොසීසෙන තංසම්පයුත්තො සමාධි අධිප්පෙතො. **යොත්තන්ති** රජ්ජුබන්ධනං. තං තිවිධං ඊසාය සහ යුගස්ස බන්ධනං, යුගෙන සහ බලිබද්දානං බන්ධනං, සාරථිනා සහ බලිබද්දානං එකාබන්ධනන්ති. තත්ථ යථා බ්‍රාහ්මණස්ස යොත්තං ඊසායුගබලිබද්දෙ එකාබද්ධෙ කත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති, එවං භගවතො සමාධි සබ්බෙව තෙ හිරිපඤ්ඤාවීරියධම්මෙ එකාරම්මණෙ අවික්ඛෙපසභාවෙන බන්ධිත්වා සකකිච්චෙ පටිපාදෙති. තෙනාහ ''මනො යොත්ත''න්ති.

චිරකතාදිමත්ථං සරතීති **සති**. ඵාලෙතීති **ඵාලො**. පාජෙන්ති එතෙනාති **පාජනං**. තං ඉධ ‘‘පාචන’’න්ති වුත්තං. පතොදස්සෙතං නාමං. ඵාලො ච පාචනඤ්ච ඵාලපාචනං. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ඵාලපාචනං, එවං භගවතො විපස්සනාසම්පයුත්තා මග්ගසම්පයුත්තා ච සති. තත්ථ යථා ඵාලො නඞ්ගලං අනුරක්ඛති, පුරතො චස්ස ගච්ඡති, එවං සති කුසලාකුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙසමානා ආරම්මණෙ වා උපට්ඨාපයමානා පඤ්ඤානඞ්ගලං රක්ඛති. තෙනෙවෙසා ‘‘සතාරක්ඛෙන චෙතසා විහරතී’’තිආදීසු (අ. නි. 10.20) විය ආරක්ඛාති වුත්තා. අප්පමුස්සනවසෙන චස්සා පුරතො හොති. සතිපරිචිතෙ හි ධම්මෙ පඤ්ඤා පජානාති, නො පමුට්ඨෙ. යථා ච පාචනං බලීබද්දානං විජ්ඣනභයං දස්සෙන්තං සංසීදිතුං න දෙති, උප්පථගමනං වාරෙති, එවං සති වීරියබලීබද්දානං අපායභයං දස්සෙන්තී කොසජ්ජසංසීදනං න දෙති, කාමගුණසඞ්ඛාතෙ අගොචරෙ චාරං නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජෙන්තී උප්පථගමනං වාරෙති. තෙනාහ ‘‘සති මෙ ඵාලපාචන’’න්ති.

කායගුත්තොති තිවිධෙන කායසුචරිතෙන ගුත්තො. **වචීගුත්තොති** චතුබ්බිධෙන වචීසුචරිතෙන ගුත්තො. එත්තාවතා පාතිමොක්ඛසංවරසීලං වුත්තං. **ආහාරෙ උදරෙ යතොති** එත්ථ ආහාරමුඛෙන සබ්බපච්චයානං ගහිතත්තා චතුබ්බිධෙපි පච්චයෙ යතො සංයතො නිරුපක්කිලෙසොති අත්ථො. ඉමිනා ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං වුත්තං. **උදරෙ යතොති** උදරෙ යතො සංයතො මිතභොජී, ආහාරෙ මත්තඤ්ඤූති වුත්තං හොති. ඉමිනා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාමුඛෙන පච්චයපටිසෙවනසීලං වුත්තං. තෙන කිං දීපෙති? යථා ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, බීජං වපිත්වා සස්සපරිපාලනත්ථං කණ්ටකවතිං වා රුක්ඛවතිං වා පාකාරපරික්ඛෙපං වා කරොසි, තෙන තෙ ගොමහිංසමිගගණා පවෙසං අලභන්තා සස්සං න විලුම්පන්ති, එවමහම්පි තං සද්ධාබීජං වපිත්වා නානප්පකාරකුසලසස්සපරිපාලනත්ථං කායවචීආහාරගුත්තිමයං තිවිධං පරික්ඛෙපං කරොමි , තෙන මෙ රාගාදිඅකුසලධම්මගොමහිංසමිගගණා පවෙසං අලභන්තා නානප්පකාරකං කුසලසස්සං න විලුම්පන්තීති.

සච්චං කරොමි නිද්දානන්ති එත්ථ ද්වීහාකාරෙහි අවිසංවාදනං **සච්චං. නිද්දානන්ති** ඡෙදනං ලුනනං උප්පාටනං . කරණත්ථෙ චෙතං උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං. අයං හෙත්ථ අත්ථො ‘‘සච්චෙන කරොමි නිද්දාන’’න්ති. කිං වුත්තං හොති – ‘‘යථා ත්වං බාහිරං කසිං කත්වා සස්සදූසකානං තිණානං හත්ථෙන වා අසිතෙන වා නිද්දානං කරොසි, එවං අහම්පි අජ්ඣත්තිකං කසිං කත්වා කුසලසස්සදූසකානං විසංවාදනතිණානං සච්චෙන නිද්දානං කරොමී’’ති. යථාභූතඤාණං වා එත්ථ **සච්චන්ති** වෙදිතබ්බං. තෙන අත්තසඤ්ඤාදීනං තිණානං නිද්දානං කරොමීති දස්සෙති. අථ වා **නිද්දානන්ති** ඡෙදකං ලාවකං උප්පාටකන්ති අත්ථො. යථා ත්වං දාසං වා කම්මකරං වා නිද්දානං කරොසි, ‘‘නිද්දෙහි තිණානී’’ති තිණානං ඡෙදකං ලාවකං උප්පාටකං කරොසි, එවමහං සච්චං කරොමීති දස්සෙති, අථ වා **සච්චන්ති** දිට්ඨිසච්චං. තමහං නිද්දානං කරොමි, ඡින්දිතබ්බං ලුනිතබ්බං උප්පාටෙතබ්බං කරොමීති. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු විකප්පෙසු උපයොගෙනෙවත්ථො යුජ්ජති.

සොරච්චං මෙ පමොචනන්ති එත්ථ යං තං ‘‘කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො’’ති සීලමෙව ‘‘සොරච්ච’’න්ති වුත්තං, න තං අධිප්පෙතං. ‘‘කායගුත්තො’’තිආදිනා හි තං වුත්තමෙව. අරහත්තඵලං පන අධිප්පෙතං. තං හි සුන්දරෙ නිබ්බානෙ රතත්තා ‘‘සොරච්ච’’න්ති වුච්චති. **පමොචනන්ති** යොගවිස්සජ්ජනං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා තව පමොචනං පුනපි සායන්හෙ වා දුතියදිවසෙ වා අනාගතසංවච්ඡරෙ වා යොජෙතබ්බතො අප්පමොචනමෙව හොති, න මම එවං. න හි මම අන්තරා මොචනං නාම අත්ථි. අහං හි දීපඞ්කරදසබලකාලතො පට්ඨාය පඤ්ඤානඞ්ගලෙ වීරියබලීබද්දෙ යොජෙත්වා කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි මහාකසිං කසන්තො තාව න මුඤ්චිං, යාව න සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිං. යදා ච මෙ සබ්බං තං කාලං ඛෙපෙත්වා බොධිමූලෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස සබ්බගුණපරිවාරං අරහත්තඵලං උදපාදි, තදා මයා තං සබ්බුස්සුක්කපටිප්පස්සද්ධියා පමුත්තං, න දානි පුන යොජෙතබ්බං භවිස්සතීති. එතමත්ථං සන්ධායාහ ‘‘සොරච්චං මෙ පමොචන’’න්ති.

වීරියං මෙ ධුරධොරය්හන්ති එත්ථ **වීරියන්ති** කායිකචෙතසිකො වීරියාරම්භො. **ධුරධොරය්හන්ති** ධුරායං ධොරය්හං, ධුරාවහන්ති අත්ථො. යථා හි බ්‍රාහ්මණස්ස ධුරායං ධොරය්හාකඩ්ඪිතං නඞ්ගලං භූමිඝනං භින්දති, මූලසන්තානකානි ච පදාලෙති, එවං භගවතො වීරියාකඩ්ඪිතං පඤ්ඤානඞ්ගලං යථා වුත්තං ඝනං භින්දති, කිලෙසසන්තානකානි ච පදාලෙති. තෙනාහ ‘‘වීරියං මෙ ධුරධොරය්හ’’න්ති. අථ වා පුරිමධුරාවහත්තා ධුරා, මූලධුරාවහත්තා ධොරය්හා, ධුරා ච ධොරය්හා ච ධුරධොරය්හා. ඉති යථා බ්‍රාහ්මණස්ස එකෙකස්මිං නඞ්ගලෙ චතුබලීබද්දපභෙදං ධුරධොරය්හං වහන්තං උප්පන්නුප්පන්නං තිණමූලඝාතඤ්චෙව සස්සසම්පත්තිඤ්ච සාධෙති, එවං භගවතො චතුසම්මප්පධානවීරියභෙදං ධුරධොරය්හං වහන්තං උප්පන්නුප්පන්නං අකුසලඝාතඤ්චෙව කුසලසම්පත්තිඤ්ච සාධෙති. තෙනාහ ‘‘වීරියං මෙ ධුරධොරය්හ’’න්ති.

යොගක්ඛෙමාධිවාහනන්ති එත්ථ යොගෙහි ඛෙමත්තා නිබ්බානං යොගක්ඛෙමං නාම, තං අධිකිච්ච වාහීයති, අභිමුඛං වා වාහීයතීති අධිවාහනං, යොගක්ඛෙමස්ස අධිවාහනං යොගක්ඛෙමාධිවාහනන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – යථා තව ධුරධොරය්හං පුරත්ථිමාදීසු අඤ්ඤතරදිසාභිමුඛං වාහීයති, තථා මම ධුරධොරය්හං නිබ්බානාභිමුඛං වාහීයතීති. එවං වාහීයමානංව **ගච්ඡති අනිවත්තන්තං**. යථා තව නඞ්ගලං වහන්තං ධුරධොරය්හං ඛෙත්තකොටිං පත්වා පුන නිවත්තති, එවං අනිවත්තන්තං දීපඞ්කරකාලතො පට්ඨාය ගච්ඡතෙව. යස්මා වා තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනා කිලෙසා න පුනප්පුනං පහාතබ්බා හොන්ති, යථා තව නඞ්ගලෙන ඡින්නානි තිණානි පුන අපරස්මිං සමයෙ ඡින්දිතබ්බානි හොන්ති, තස්මාපි එවං පඨමමග්ගවසෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ, දුතියවසෙන ඔළාරිකෙ, තතියවසෙන අණුසහගතෙ, චතුත්ථවසෙන සබ්බකිලෙසෙ පජහන්තං ගච්ඡති අනිවත්තන්තං. අථ වා **ගච්ඡති අනිවත්තන්ති** නිවත්තනරහිතං හුත්වා

ගච්ඡතීති අත්ථො. **තන්ති** තං ධුරධොරය්හං. එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං ගච්ඡන්තඤ්ච යථා තව ධුරධොරය්හං න තං ඨානං ගච්ඡති, යත්ථ ගන්ත්වා කස්සකො අසොකො විරජො හුත්වා න සොචති. එතං පන තං ඨානං ගච්ඡති **යත්ථ ගන්ත්වා න සොචති**. යත්ථ සතිපාචනෙන එතං වීරියධුරධොරය්හං චොදෙන්තො ගන්ත්වා මාදිසො කස්සකො අසොකො විරජො හුත්වා න සොචති, තං සබ්බසොකසල්ලසමුග්ඝාතභූතං නිබ්බානං නාම අසඞ්ඛතං ඨානං ගච්ඡතීති.

ඉදානි නිගමනං කරොන්තො **එවමෙසා කසීති** ගාථමාහ. තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්ස, බ්‍රාහ්මණ, එසා සද්ධාබීජා තපොවුට්ඨියා අනුග්ගහිතා කසී පඤ්ඤාමයං යුගනඞ්ගලං හිරිමයඤ්ච ඊසං මනොමයෙන යොත්තෙන එකාබද්ධං කත්වා පඤ්ඤානඞ්ගලෙන සතිඵාලං ආකොටෙත්වා සතිපාචනං ගහෙත්වා කායවචීආහාරගුත්තියා ගොපෙත්වා සච්චං නිද්දානං කත්වා සොරච්චපමොචනං වීරියධුරධොරය්හං යොගක්ඛෙමාභිමුඛං අනිවත්තන්තං වාහන්තෙන කට්ඨා කසී කම්මපරියොසානං චතුබ්බිධං සාමඤ්ඤඵලං පාපිතා, **සා හොති අමතප්ඵලා,** සා එසා කසී අමතප්ඵලා හොති. අමතං වුච්චති නිබ්බානං, නිබ්බානානිසංසා හොතීති අත්ථො. සා ඛො පනෙසා කසී න මමෙවෙකස්ස අමතප්ඵලා හොති, අථ ඛො යො කොචි ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා එතං කසිං කසති, සො සබ්බොපි එතං කසිත්වාන සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති.

එවං භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තනිකූටෙන නිබ්බානපරියොසානං කත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. තතො බ්‍රාහ්මණො ගම්භීරත්ථං දෙසනං සුත්වා – ‘‘මම කසිඵලං භුඤ්ජිත්වා පුනපි දිවසෙයෙව ඡාතො හොති, ඉමස්ස පන කසී අමතප්ඵලා, තස්ස ඵලං භුඤ්ජිත්වා සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති ඤත්වා පසන්නො පසන්නාකාරං කරොන්තො **භුඤ්ජතු භවං ගොතමොති**ආදිමාහ. තං සබ්බං තතො පරඤ්ච වුත්තත්ථමෙවාති. පඨමං.

2. උදයසුත්තවණ්ණනා

198. දුතියෙ **ඔදනෙන පූරෙසීති** අත්තනො අත්ථාය සම්පාදිතෙන සූපබ්‍යඤ්ජනෙන ඔදනෙන පූරෙත්වා අදාසි. භගවා කිර පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තොව තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා, පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා, ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා, ද්වාරං පිධාය, නිසින්නො තස්ස භොජනං උපසංහරියමානං දිස්වා, එකකොව පත්තං අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා, ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම, නගරද්වාරෙ පත්තං නීහරිත්වා, අන්තොනගරං පවිසිත්වා, පටිපාටියා ගච්ඡන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං දිස්වා, අත්තනො සජ්ජිතං භොජනං අදාසි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **දුතියම්පීති** දුතියදිවසෙපි. **තතියම්පීති** තතියදිවසෙපි. තානි කිර තීණි දිවසානි නිරන්තරං බ්‍රාහ්මණස්ස සරද්වාරං ගච්ඡන්තස්ස භගවතො අන්තරා අඤ්ඤො කොචි උට්ඨාය පත්තං ගහෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි, මහාජනො ඔලොකෙන්තොව අට්ඨාසි.

එතදවොචාති බ්‍රාහ්මණො තීණි දිවසානි පත්තං පූරෙත්වා දෙන්තොපි න සද්ධාය අදාසි, ‘‘සරද්වාරං ආගන්ත්වා ඨිතස්ස පබ්බජිතස්ස භික්ඛාමත්තම්පි අදත්වා භුඤ්ජතී’’ති උපාරම්භභයෙන අදාසි. දදන්තො ච ද්වෙ දිවසානි දත්වා කිඤ්චි අවත්වාව නිවත්තො. භගවාපි කිඤ්චි අවත්වාව පක්කන්තො. තතියදිවසෙ පන අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො එතං ‘‘පකට්ඨකො’’තිආදිවචනං අවොච. භගවාපි එතං වචනං නිච්ඡාරාපනත්ථමෙව යාව තතියමගමාසි. තත්ථ **පකට්ඨකොති** රසගිද්ධො.

පුනප්පුනං චෙව වපන්ති බීජන්ති සත්ථා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං සුත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, ත්වං තීණි දිවසානි පිණ්ඩපාතං දත්වා ඔසක්කසි, පුනප්පුනං කාතබ්බා නාම ලොකස්මිං සොළස ධම්මා’’ති වත්වා තෙ ධම්මෙ දස්සෙතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **පුනප්පුනං චෙව වපන්තීති** එකස්මිං සස්සවාරෙ වුත්තං ‘‘අලමෙත්තාවතා’’ති අනොසක්කිත්වා අපරාපරෙසුපි සස්සවාරෙසු ච වපන්තියෙව. **පුනප්පුනං වස්සතීති** න එකදිවසං වස්සිත්වා තිට්ඨති, පුනප්පුනදිවසෙසුපි පුනප්පුනසංවච්ඡරෙසුපි වස්සතියෙව, එවං ජනපදා ඉද්ධා හොන්ති. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ නයො වෙදිතබ්බො.

යාචකාති ඉමස්මිං පදෙ සත්ථා දෙසනාකුසලතාය අත්තානම්පි පක්ඛිපිත්වා දස්සෙති. **ඛීරනිකාති** ඛීරකාරකා ගොදොහකා. න හි තෙ එකවාරමෙව ථනං අඤ්ඡන්ති, පුනප්පුනං අඤ්ඡන්තා ධෙනුං දුහන්තීති අත්ථො. **කිලමති ඵන්දති චාති** අයං සත්තො තෙන ඉරියාපථෙන කිලමති චෙව ඵන්දති ච. **ගබ්භන්ති** සොණසිඞ්ගාලාදීනම්පි තිරච්ඡානගතානං කුච්ඡිං. **සිවථිකන්ති** සුසානං, මතං මතං සත්තං තත්ථ පුනප්පුනං හරන්තීති අත්ථො. **මග්ගඤ්ච ලද්ධා අපුනබ්භවායාති** අපුනබ්භවාය මග්ගො නාම නිබ්බානං, තං ලභිත්වාති අත්ථො.

එවං වුත්තෙති එවං භගවතා අන්තරවීථියං ඨත්වාව සොළස පුනප්පුනධම්මෙ දෙසෙන්තෙන වුත්තෙ. **එතදවොචාති** දෙසනාපරියොසානෙ පසන්නො සද්ධිං පුත්තදාරමිත්තඤාතිවග්ගෙන භගවතො පාදෙ වන්දිත්වා එතං ‘‘අභික්කන්තං භො’’තිආදිවචනං අවොච. දුතියං.

3. දෙවහිතසුත්තවණ්ණනා

199. තතියෙ **වාතෙහීති** උදරවාතෙහි. භගවතො කිර ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං කරොන්තස්ස පසතමුග්ගයූසාදීනි ආහාරයතො දුබ්භොජනෙන චෙව දුක්ඛසෙය්‍යාය ච උදරවාතො කුප්පි. අපරභාගෙ සම්බොධිං පත්වා පණීතභොජනං භුඤ්ජන්තස්සාපි අන්තරන්තරා සො ආබාධො අත්තානං දස්සෙතියෙව. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **උපට්ඨාකො හොතීති** පඨමබොධියං අනිබද්ධුපට්ඨාකකාලෙ උපට්ඨාකො හොති. තස්මිං කිර කාලෙ සත්තුඅසීතිමහාථෙරෙසු උපට්ඨාකො අභූතපුබ්බො නාම නත්ථි. නාගසමාලො උපවානො සුනක්ඛත්තො චුන්දො සමණුද්දෙසො සාගතො බොධි මෙඝියොති ඉමෙ පන පාළියං ආගතුපට්ඨාකා. ඉමස්මිං පන කාලෙ උපවානත්ථෙරො පාතොව උට්ඨාය පරිවෙණසම්මජ්ජනං දන්තකට්ඨදානං න්හානොදකපරියාදනං පත්තචීවරං ගහෙත්වා අනුගමනන්ති සබ්බං භගවතො උපට්ඨානමකාසි. **උපසඞ්කමීති** පඨමබොධියං කිර වීසති වස්සානි නිද්ධූමං අරඤ්ඤමෙව හොති, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උදකතාපනම්පි න භගවතා අනුඤ්ඤාතං. සො ච බ්‍රාහ්මණො උද්ධනපාළිං බන්ධාපෙත්වා මහාචාටියො උද්ධනමාරොපෙත්වා උණ්හොදකං කාරෙත්වා, න්හානීයචුණ්ණාදීහි සද්ධිං තං වික්කිණන්තො ජීවිකං කප්පෙති. න්හායිතුකාමා තත්ථ ගන්ත්වා මූලං දත්වා න්හායිත්වා ගන්ධෙ විලිම්පිත්වා මාලං පිළන්ධිත්වා පක්කමන්ති. තස්මා ථෙරො තත්ථ උපසඞ්කමි.

කිං පත්ථයානොති කිං ඉච්ඡන්තො. **කිං එසන්ති** කිං ගවෙසන්තො. **පූජිතො පූජනෙය්‍යානන්ති** ඉදං ථෙරො දසබලස්ස වණ්ණං කථෙතුමාරභි. ගිලානභෙසජ්ජත්ථං ගතෙන කිර ගිලානස්ස වණ්ණො කථෙතබ්බොති වත්තමෙතං. වණ්ණං හි සුත්වා මනුස්සා සක්කච්චං භෙසජ්ජං දාතබ්බං මඤ්ඤන්ති. සප්පායභෙසජ්ජං ලද්ධා ගිලානො ඛිප්පමෙව වුට්ඨාති. කථෙන්තෙන ච ඣානවිමොක්ඛසමාපත්තිමග්ගඵලානි ආරබ්භ කථෙතුං න වට්ටති. ‘‘සීලවා ලජ්ජී කුක්කුච්චකො බහුස්සුතො ආගමධරො වංසානුරක්ඛකො’’ති එවං පන ආගමනීයපටිපදංයෙව කථෙතුං වට්ටති. **පූජනෙය්‍යානන්ති** අසීතිමහාථෙරා සදෙවකෙන ලොකෙන පූජෙතබ්බාති පූජනෙය්‍යා. තෙයෙව සක්කාතබ්බාති **සක්කරෙය්‍යා.** තෙසංයෙව අපචිති කත්තබ්බාති **අපචෙය්‍යා.** භගවා තෙසං පූජිතො සක්කතො අපචිතො ච, ඉච්චස්ස තං ගුණං පකාසෙන්තො ථෙරො එවමාහ. **හාතවෙති** හරිතුං.

ඵාණිතස්ස ච පුටන්ති මහන්තං නිච්ඡාරිකං ගුළපිණ්ඩං. සො කිර ‘‘කිං සමණස්ස ගොතමස්ස අඵාසුක’’න්ති? පුච්ඡිත්වා, ‘‘උදරවාතො’’ති සුත්වා, ‘‘තෙන හි මයමෙත්ථ භෙසජ්ජං ජානාම, ඉතො ථොකෙන උදකෙන ඉදං ඵාණිතං ආලොළෙත්වා න්හානපරියොසානෙ පාතුං දෙථ, ඉති උණ්හොදකෙන බහි පරිසෙදො භවිස්සති, ඉමිනා අන්තොති එවං සමණස්ස ගොතමස්ස ඵාසුකං භවිස්සතී’’ති වත්වා ථෙරස්ස පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා අදාසි.

උපසඞ්කමීති තස්මිං කිර ආබාධෙ පටිප්පස්සද්ධෙ ‘‘දෙවහිතෙන තථාගතස්ස භෙසජ්ජං දින්නං, තෙනෙව රොගො වූපසන්තො, අහො දානං පරමදානං බ්‍රාහ්මණස්සා’’ති කථා විත්ථාරිතා ජාතා. තං සුත්වා කිත්තිකාමො බ්‍රාහ්මණො ‘‘එත්තකෙනපි තාව මෙ අයං කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො’’ති සොමනස්සජාතො අත්තනා කතභාවං ජානාපෙතුකාමො තාවතකෙනෙව දසබලෙ විස්සාසං ආපජ්ජිත්වා උපසඞ්කමි.

දජ්ජාති දදෙය්‍යා. **කථං හි යජමානස්සාති** කෙන කාරණෙන යජන්තස්ස. **ඉජ්ඣතීති** සමිජ්ඣති මහප්ඵලො හොති. **යොවෙදීති** යො අවෙදි අඤ්ඤාසි, විදිතං පාකටමකාසි ‘‘යොවෙතී’’තිපි පාඨො, යො අවෙති ජානාතීති අත්ථො. **පස්සතීති** දිබ්බචක්ඛුනා පස්සති. **ජාතික්ඛයන්ති** අරහත්තං. **අභිඤ්ඤාවොසිතොති** ජානිත්වා වොසිතො වොසානං කතකිච්චතං පත්තො. **එවං හි යජමානස්සාති** ඉමිනා ඛීණාසවෙ යජනාකාරෙන යජන්තස්ස. තතියං.

4. මහාසාලසුත්තවණ්ණනා

200. චතුත්ථෙ **ලූඛො ලූඛපාවුරණොති** ජිණ්ණො ජිණ්ණපාවුරණො. **උපසඞ්කමීති** කස්මා උපසඞ්කමි? තස්ස කිර ඝරෙ අට්ඨසතසහස්සධනං අහොසි. සො චතුන්නං පුත්තානං ආවාහං කත්වා චත්තාරි සතසහස්සානි අදාසි . අථස්ස බ්‍රාහ්මණියා කාලඞ්කතාය පුත්තා සම්මන්තයිංසු – ‘‘සචෙ අඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණිං ආනෙස්සති, තස්සා කුච්ඡියං නිබ්බත්තවසෙන කුලං භිජ්ජිස්සති. හන්ද නං මයං සඞ්ගණ්හාමා’’ති. තෙ චත්තාරොපි පණීතෙහි සාසච්ඡාදනාදීහි උපට්ඨහන්තා හත්ථපාදසම්බාහනාදීනි කරොන්තා සඞ්ගණ්හිත්වා එකදිවසං දිවා නිද්දායිත්වා වුට්ඨිතස්ස හත්ථපාදෙ සම්බාහමානා පාටියෙක්කං ඝරාවාසෙ ආදීනවං වත්වා – ‘‘මයං තුම්හෙ ඉමිනා නීහාරෙන යාවජීවං උපට්ඨහිස්සාම, සෙසධනම්පි නො දෙථා’’ති යාචිංසු. බ්‍රාහ්මණො පුන එකෙකස්ස සතසහස්සං සතසහස්සං දත්වා අත්තනො නිවත්ථපාරුපනමත්තං ඨපෙත්වා සබ්බං උපභොගපරිභොගං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා නිය්‍යාදෙසි. තං ජෙට්ඨපුත්තො කතිපාහං උපට්ඨහි.

අථ නං එකදිවසං න්හත්වා ආගච්ඡන්තං ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා සුණ්හා එවමාහ – ‘‘කිං තයා ජෙට්ඨපුත්තස්ස සතං වා සහස්සං වා අතිරෙකං දින්නමත්ථි? නනු සබ්බෙසං ද්වෙ ද්වෙ සතසහස්සානි දින්නානි, කිං සෙසපුත්තානං ඝරස්ස මග්ගං න ජානාසී’’ති? සො ‘‘නස්ස වසලී’’ති කුජ්ඣිත්වා අඤ්ඤස්ස ඝරං අගමාසි, තතොපි කතිපාහච්චයෙන ඉමිනාව උපායෙන පලාපිතො අඤ්ඤස්සාති එවං එකඝරෙපි පවෙසනං අලභමානො පණ්ඩරඞ්ගපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා භික්ඛාය චරන්තො කාලානමච්චයෙන ජරාජිණ්ණො දුබ්භොජනදුක්ඛසෙය්‍යාහි මිලාතසරීරො භික්ඛාචාරතො ආගම්ම, පීඨකාය නිපන්නො නිද්දං ඔක්කමිත්වා වුට්ඨාය නිසින්නො අත්තානං ඔලොකෙත්වා පුත්තෙසු පතිට්ඨං අපස්සන්තො චින්තෙසි – ‘‘සමණො කිර ගොතමො අබ්භාකුටිකො උත්තානමුඛො සුඛසම්භාසො පටිසන්ථාරකුසලො, සක්කා

සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිත්වා පටිසන්ථාරං ලභිතු''න්ති නිවාසනපාවුරණං සණ්ඨපෙත්වා භික්ඛාභාජනමාදාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

දාරෙහි සංපුච්ඡ ඝරා නික්ඛාමෙන්තීති සබ්බං මම සන්තකං ගහෙත්වා මය්හං නිද්ධනභාවං ඤත්වා අත්තනො භරියාහි සද්ධිං මන්තයිත්වා මං ඝරා නික්කඩ්ඪාපෙන්ති.

නන්දිස්සන්ති නන්දිජාතො තුට්ඨො පමුදිතො අහොසිං. **භවමිච්ඡිසන්ති** වුඩ්ඪිං පත්ථයිං. **සාව වාරෙන්ති සූකරන්ති** යථා සුනඛා වග්ගවග්ගා හුත්වා භුස්සන්තා භුස්සන්තා සූකරං වාරෙන්ති, පුනප්පුනං මහාරවං රවාපෙන්ති, එවං දාරෙහි සද්ධිං මං බහුං වත්වා විරවන්තං පලාපෙන්තීති අත්ථො.

අසන්තාති අසප්පුරිසා. **ජම්මාති** ලාමකා. **භාසරෙති** භාසන්ති. **පුත්තරූපෙනාති** පුත්තවෙසෙන. **වයොගතන්ති** තයො වයෙ ගතං අතික්කන්තං පච්ඡිමවයෙ ඨිතං මං. **ජහන්තීති** පරිච්චජන්ති.

නිබ්භොගොති නිප්පරිභොගො. **ඛාදනා අපනීයතීති** අස්සො හි යාවදෙව තරුණො හොති ජවසම්පන්නො, තාවස්ස නානාරසං ඛාදනං දදන්ති, ජිණ්ණං නිබ්භොගං තතො අපනෙන්ති, අන්තිමවයෙ තං වත්තං න ලභති, ගාවීහි සද්ධිං අටවියං සුක්ඛතිණානි ඛාදන්තො චරති. යථා සො අස්සො, එවං ජිණ්ණකාලෙ විලුත්තසබ්බධනත්තා නිබ්භොගො මාදිසොපි බාලකානං පිතා ථෙරො පරඝරෙසු භික්ඛති.

යඤ්චෙති නිපාතො. ඉදං වුත්තං හොති – යෙ මම පුත්තා අනස්සවා අප්පතිස්සා අවසවත්තිනො, තෙහි දණ්ඩොව කිර සෙය්‍යො සුන්දරතරොති. ඉදානිස්ස සෙය්‍යභාවං දස්සෙතුං **චණ්ඩම්පි ගොණන්ති**ආදි වුත්තං.

පුරෙ හොතීති අග්ගතො හොති, තං පුරතො කත්වා ගන්තුං සුඛං හොතීති අත්ථො . **ගාධමෙධතීති** උදකං ඔතරණකාලෙ ගම්භීරෙ උදකෙ පතිට්ඨං ලභති.

පරියාපුණිත්වාති උග්ගණ්හිත්වා වා වාචුග්ගතා කත්වා. **සන්නිසින්නෙසූති** තථාරූපෙ බ්‍රාහ්මණානං සමාගමදිවසෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙසු පුත්තෙසු තං සභං ඔගාහෙත්වා බ්‍රාහ්මණානං මජ්ඣෙ මහාරහෙ ආසනෙ නිසින්නෙසු. **අභාසීති** 'අයං මෙ කාලො'ති සභාය මජ්ඣෙ පවිසිත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා , ''භො අහං තුම්හාකං ගාථා භාසිතුකාමො, භාසිතෙ සුණිස්සථා''ති වත්වා – ''භාස, බ්‍රාහ්මණ, සුණොමා''ති වුත්තො ඨිතකොව අභාසි. ''තෙන ච සමයෙන මනුස්සානං වත්තං හොති යො මාතාපිතූනං සන්තකං ඛාදන්තො මාතාපිතරො න පොසෙති, සො මාරෙතබ්බො''ති. තස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණපුත්තා පිතුපාදෙසු නිපතිත්වා ''ජීවිතං නො තාත, දෙහී''ති යාචිංසු. සො පිතුහදයස්ස පුත්තානං මුදුත්තා ''මා මෙ, භො, බාලකෙ විනාසයිත්ථ, පොසිස්සන්ති ම''න්ති ආහ.

අථස්ස පුත්තෙ මනුස්සා ආහංසු – ''සචෙ, භො, අජ්ජ පට්ඨාය පිතරං න සම්මා පටිජග්ගිස්සථ, ඝාතෙස්සාම වො''ති. තෙ භීතා ඝරං නෙත්වා පටිජග්ගිංසු. තං දස්සෙතුං **අථ ඛො නං බ්‍රාහ්මණමහාසාලන්ති**ආදි වුත්තං. තත්ථ **නෙත්වාති** පීඨෙ නිසීදාපෙත්වා සයං උක්ඛිපිත්වා නයිංසු. **න්හාපෙත්වාති** සරීරං තෙලෙන අබ්භඤ්ජිත්වා උබ්බට්ටෙත්වා ගන්ධචුණ්ණාදීහි න්හාපෙසුං. බ්‍රාහ්මණියොපි පක්කොසාපෙත්වා, ''අජ්ජ පට්ඨාය අම්හාකං පිතරං සම්මා පටිජග්ගථ. සචෙ පමාදං ආපජ්ජිස්සථ, ඝරතො වො නික්කඩ්ඪිස්සාමා''ති වත්වා, පණීතභොජනං භොජෙසුං.

බ්‍රාහ්මණො සුභොජනඤ්ච සුඛසෙය්‍යඤ්ච ආගම්ම කතිපාහච්චයෙන සඤ්ජාතබලො පීණිතින්ද්‍රියො අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා, ''අයං මෙ සම්පත්ති සමණං ගොතමං නිස්සාය ලද්ධා''ති පණ්ණාකාරං ආදාය භගවතො සන්තිකං අගමාසි. තං දස්සෙතුං **අථ ඛො සොති**ආදි වුත්තං. තත්ථ **එතදවොචාති** දුස්සයුගං පාදමූලෙ ඨපෙත්වා එතං අවොච. සරණගමනාවසානෙ චාපි භගවන්තං එවමාහ – ''භො ගොතම, මය්හං පුත්තෙහි චත්තාරි ධුරභත්තානි දින්නානි , තතො අහං ද්වෙ තුම්හාකං දම්මි, ද්වෙ සයං පරිභුඤ්ජිස්සාමී''ති. කල්‍යාණං, බ්‍රාහ්මණ, පාටියෙක්කං පන මා නිය්‍යාදෙහි, අම්හාකං රුච්චනට්ඨානමෙව ගමිස්සාමාති. ''එවං, භො''ති ඛො බ්‍රාහ්මණො භගවන්තං වන්දිත්වා ඝරං ගන්ත්වා පුත්තෙ ආමන්තෙසි ''තාතා, සමණො ගොතමො මය්හං සහායො, තස්ස ද්වෙ ධුරභත්තානි දින්නානි, තුම්හෙ තස්මිං සම්පත්තෙ මා පමජ්ජථා''ති. සාධු, තාතාති. පුනදිවසෙ භගවා පුබ්බණ්හසමයෙ පත්තචීවරං ආදාය ජෙට්ඨපුත්තස්ස නිවෙසනද්වාරං ගතො. සො සත්ථාරං දිස්වාව හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා ඝරං පවෙසෙත්වා මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා පණීතභොජනමදාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ ඉතරස්ස, පුනදිවසෙ ඉතරස්සාති පටිපාටියා සබ්බෙසං ඝරානි අගමාසි. සබ්බෙ තථෙව සක්කාරං අකංසු.

අථෙකදිවසං ජෙට්ඨපුත්තස්ස ඝරෙ මඞ්ගලං පච්චුපට්ඨිතං. සො පිතරං ආහ – ''තාත, කස්ස මඞ්ගලං දෙමා''ති. අම්හෙ අඤ්ඤං න ජානාම? නනු සමණො ගොතමො මය්හං සහායොති? තෙන හි තුම්හෙ පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ස්වාතනාය සමණං ගොතමං නිමන්තෙථාති. බ්‍රාහ්මණො තථා අකාසි . භගවා අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො හරිතුපලිත්තං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං ගෙහං සත්ථාරං පවෙසෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසීදාපෙත්වා අප්පොදකපායාසඤ්චෙව ඛජ්ජකවිකතිඤ්ච අදාසි. අන්තරභත්තස්මිංයෙව බ්‍රාහ්මණස්ස චත්තාරොපි පුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා ආහංසු – ''භො ගොතම,

මයං අම්හාකං පිතරං පටිජග්ගාම නප්පමජ්ජාම, පස්සථස්ස අත්තභාව''න්ති. සත්ථා ''කල්‍යාණං වො කතං, මාතාපිතුපොසකං නාම පොරාණකපණ්ඩිතානං ආචිණ්ණමෙවා''ති වත්වා මහානාගජාතකං (ජා. 1.11.1 ආදයො; චරියා. 2.1 ආදයො) නාම කථෙත්වා, චත්තාරි සච්චානි දීපෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො සද්ධිං චතූහි පුත්තෙහි චතූහි ච සුණ්හාහි දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. තතො පට්ඨාය සත්ථා න සබ්බකාලං තෙසං ගෙහං අගමාසීති. චතුත්ථං.

5. මානත්ථද්ධසුත්තවණ්ණනා

201. පඤ්චමෙ **මානත්ථද්ධොති** වාතභරිතභස්තා විය මානෙන ථද්ධො. **ආචරියන්ති** සිප්පුග්ගහණකාලෙ ආචරියො අනභිවාදෙන්තස්ස සිප්පං න දෙති, අඤ්ඤස්මිං පන කාලෙ තං න අභිවාදෙති, අත්ථිභාවම්පිස්ස න ජානාති. **නායං සමණොති** එවං කිරස්ස අහොසි – ''යස්මා අයං සමණො මාදිසෙ ජාතිසම්පන්නබ්‍රාහ්මණෙ සම්පත්තෙ පටිසන්ථාරමත්තම්පි න කරොති, තස්මා න කිඤ්චි ජානාතී''ති.

අබ්භුතචිත්තජාතාති අභූතපුබ්බාය තුට්ඨියා සමන්නාගතා. **කෙසු වස්සාති** කෙසු භවෙය්‍ය. **ක්‍යස්සාති** කෙ අස්ස පුග්ගලස්ස. **අපචිතා අස්සූති** අපචිතිං දස්සෙතුං යුත්තා භවෙය්‍යුං. **අරහන්තෙති** ඉමාය ගාථාය දෙසනාකුසලත්තා අත්තානං අන්තොකත්වා පූජනෙය්‍යං දස්සෙති. පඤ්චමං.

6. පච්චනීකසුත්තවණ්ණනා

202. ඡට්ඨෙ ''සබ්බං සෙත''න්ති වුත්තෙ ''සබ්බං කණ්හ''න්තිආදිනා නයෙන පච්චනීකං කරොන්තස්සෙවස්ස සාතං සුඛං හොතීති **පච්චනීකසාතො. යො ච විනෙය්‍ය සාරම්භන්ති** යො කරණුත්තරියලක්ඛණං සාරම්භං විනෙත්වා සුණාතීති අත්ථො. ඡට්ඨං.

7. නවකම්මිකසුත්තවණ්ණනා

203. සත්තමෙ **නවකම්මිකභාරද්වාජොති** සො කිර අරඤ්ඤෙ රුක්ඛං ඡින්දාපෙත්වා තත්ථෙව පාසාදකූටාගාරාදීනි යොජෙත්වා නගරං ආහරිත්වා වික්කිණාති, ඉති නවකම්මං නිස්සාය ජීවතීති නවකම්මිකො, ගොත්තෙන භාරද්වාජොති **නවකම්මිකභාරද්වාජො. දිස්වානස්ස එතදහොසීති** ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසින්නං භගවන්තං දිස්වාන අස්ස එතං අහොසි. **වනස්මින්ති** ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ. **උච්ඡින්නමූලං මෙ වනන්ති** මය්හං කිලෙසවනං උච්ඡින්නමූලං. **නිබ්බනථොති** නික්කිලෙසවනො. **එකො රමෙති** එකකො අභිරමාමි. **අරතිං විප්පහායාති** පන්තසෙනාසනෙසු චෙව භාවනාය ච උක්කණ්ඨිතං ජහිත්වා. සත්තමං.

8. කට්ඨහාරසුත්තවණ්ණනා

204. අට්ඨමෙ **අන්තෙවාසිකාති** වෙය්‍යාවච්චං කත්වා සිප්පුග්ගණ්හනකා ධම්මන්තෙවාසිකා. **නිසින්නන්ති** ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා නිසින්නං. **ගම්භීරරූපෙති** ගම්භීරසභාවෙ.

බහුභෙරවෙති තත්‍රට්ඨකසවිඤ්ඤාණකඅවිඤ්ඤාණකභෙරවෙහි බහුභෙරවෙ. **විගාහියාති** අනුපවිසිත්වා. **අනිඤ්ජමානෙනාතිආදීනි** කායවිසෙසනානි, එවරූපෙන කායෙනාති අත්ථො. **සුචාරුරූපං වතාති** අතිසුන්දරං වත ඣානං ඣායසීති වදති.

වනවස්සිතො මුනීති වනං අවස්සිතො බුද්ධමුනි. **ඉදන්ති** ඉදං තුම්හාකං එවං වනෙ නිසින්නකාරණං මය්හං අච්ඡෙරරූපං පටිභාති. **පීතිමනොති** තුට්ඨචිත්තො. **වනෙ වසෙති** වනම්හි වසි.

මඤ්ඤාමහන්ති මඤ්ඤාමි අහං. **ලොකාධිපතිසහබ්‍යතන්ති** ලොකාධිපතිමහාබ්‍රහ්මුනා සහභාවං. **ආකඞ්ඛමානොති** ඉච්ඡමානො. **තිදිවං අනුත්තරන්ති** ඉදං බ්‍රහ්මලොකමෙව සන්ධායාහ. **කස්මා භවං විජනමරඤ්ඤමස්සිතොති** අහං තාව බ්‍රහ්මලොකං ආකඞ්ඛමානොති මඤ්ඤාමි. යදි එවං න හොති, අථ මෙ ආචික්ඛ, කස්මා භවන්ති? පුච්ඡති. **බ්‍රහ්මපත්තියාති** සෙට්ඨපත්තියා . ඉධ ඉදං තපො කස්මා කරොසීති අපරෙනපි ආකාරෙන පුච්ඡති.

කඞ්ඛාති තණ්හා. **අභිනන්දනාති** අභිනන්දනවසෙන තණ්හාව වුත්තා. **අනෙකධාතූසූති** අනෙකසභාවෙසු ආරම්මණෙසු. **පුථූති** නානප්පකාරා තණ්හා සෙසකිලෙසා වා. **සදාසිතාති** නිච්චකාලං අවස්සිතා. **අඤ්ඤාණමූලප්පභවාති** අවිජ්ජාමූලා හුත්වා ජාතා. **පජප්පිතාති** තණ්හාව ''ඉදම්පි මය්හං, ඉදම්පි මය්හ''න්ති පජප්පාපනවසෙන පජප්පිතා නාමාති වුත්තා. **සබ්බා මයා බ්‍යන්තිකතාති** සබ්බා තණ්හා මයා අග්ගමග්ගෙන විගතන්තා නිරන්තා කතා. **සමූලිකාති** සද්ධිං අඤ්ඤාණමූලෙන.

අනුපයොති අනුපගමනො. **සබ්බෙසු ධම්මෙසු විසුද්ධදස්සනොති** ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං දීපෙති. **සම්බොධිමනුත්තරන්ති** අරහත්තං සන්ධායාහ. **සිවන්ති** සෙට්ඨං . **ඣායාමීති** ද්වීහි ඣානෙහි ඣායාමි. **විසාරදොති** විගතසාරජ්ජො. අට්ඨමං.

9. මාතුපොසකසුත්තවණ්ණනා

205. නවමෙ **පෙච්චාති** ඉතො පටිගන්ත්වා. නවමං.

10. භික්ඛකසුත්තවණ්ණනා

206. දසමෙ **ඉධාති** ඉමස්මිං භික්ඛුභාවෙ. **විස්සං ධම්මන්ති** දුග්ගන්ධං අකුසලධම්මං. **බාහිත්වාති** අග්ගමග්ගෙන ජහිත්වා. **සඞ්ඛායාති** ඤාණෙන. **ස වෙ භික්ඛූති වුච්චතීති** සො වෙ භින්නකිලෙසත්තා භික්ඛු නාම වුච්චති. දසමං.

11. සඞ්ගාරවසුත්තවණ්ණනා

207. එකාදසමෙ **පච්චෙතීති** ඉච්ඡති පත්ථෙති. **සාධු, හන්තෙති** ආයාචමානො ආහ. ථෙරස්ස කිරෙස ගිහිසහායො, තස්මා ථෙරො ''අයං වරාකො මං සහායං ලභිත්වාපි මිච්ඡාදිට්ඨිං ගහෙත්වා මා අපායපූරකො අහොසී''ති ආයාචති. අපිචෙස මහාපරිවාරො, තස්මිං පසන්නෙ පඤ්චකුලසතානි අනුවත්තිස්සන්තීති මඤ්ඤමානොපි ආයාචති. **අත්ථවසන්ති** අත්ථානිසංසං අත්ථකාරණං. **පාපන්ති** පාණාතිපාතාදිඅකුසලං. **පවාහෙමීති** ගලප්පමාණං උදකං ඔතරිත්වා පවාහෙමි පලාපෙමි. **ධම්මොති** ගාථා වුත්තත්ථාව. එකාදසමං.

12. ඛොමදුස්සසුත්තවණ්ණනා

208. ද්වාදසමෙ **ඛොමදුස්සං නාමාති** ඛොමදුස්සානං උස්සන්නත්තා එවංලද්ධනාමං. **සභායන්ති** සාලායං. **වුසායතීති** වුසිතානි මුඤ්චති වස්සති. සත්ථා කිර තං සභං උපසඞ්කමිතුකාමො – ''මයි එවමෙවං උපසඞ්කමන්තෙ අඵාසුකධාතුකං හොති, එකං කාරණං පටිච්ච උපසඞ්කමිස්සාමී''ති අධිට්ඨානවසෙන වුට්ඨිං උප්පාදෙසි. **සභාධම්මන්ති** සුඛනිසින්නෙ කිර අසඤ්චාලෙත්වා එකපස්සෙන පවිසනං තෙසං සභාධම්මො නාම, න මහාජනං චාලෙත්වා උජුකමෙව පවිසනං. භගවා ච උජුකමෙව ආගච්ඡති, තෙන තෙ කුපිතා භගවන්තං හීළෙන්තා ''කෙ ච මුණ්ඩකා සමණකා, කෙ ච සභාධම්මං ජානිස්සන්තී''ති ආහංසු. **සන්තොති** පණ්ඩිතා සප්පුරිසා. **පහායාති** එතෙ රාගාදයො ජහිත්වා රාගාදිවිනයාය ධම්මං භණන්ති, තස්මා තෙ සන්තො නාමාති. ද්වාදසමං.

උපාසකවග්ගො දුතියො.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

බ්‍රාහ්මණසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වඞ්ගීසසංයුත්තං

1. නික්ඛන්තසුත්තවණ්ණනා

209. වඞ්ගීසසංයුත්තස්ස පඨමෙ **අග්ගාළවෙ චෙතියෙ**ති ආළවියං අග්ගචෙතියෙ. අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ අග්ගාළවගොතමකාදීනි යක්ඛනාගාදීනං භවනානි, චෙතියානි අහෙසුං. උප්පන්නෙ බුද්ධෙ තානි අපනෙත්වා මනුස්සා විහාරෙ කරිංසු. තෙසං තානෙව නාමානි ජාතානි. **නිග්‍රොධකප්පෙනා**ති නිග්‍රොධරුක්ඛමූලවාසිනා කප්පත්ථෙරෙන. **ඔහියකො**ති ඔහීනකො. **විහාරපාලො**ති සො කිර තදා අවස්සිකො හොති පත්තචීවරග්ගහණෙ අකොවිදො. අථ නං ථෙරා භික්ඛූ – ‘‘ආවුසො, ඉමානි ඡත්තුපාහනකත්තරයට්ඨිආදීනි ඔලොකෙන්තො නිසීදා’’ති විහාරරක්ඛකං කත්වා පිණ්ඩාය පවිසිංසු. තෙන වුත්තං ‘‘විහාරපාලො’’ති. **සමලඞ්කරිත්වා**ති අත්තනො විභවානුරූපෙන අලඞ්කාරෙන අලඞ්කරිත්වා. **චිත්තං අනුද්ධංසෙතී**ති කුසලචිත්තං විද්ධංසෙති විනාසෙති. **තං කුතෙත්ථ ලබ්භා**ති එතස්මිං රාගෙ උප්පන්නෙ තං කාරණං කුතො ලබ්භා. **යං මෙ පරො**ති යෙන මෙ කාරණෙන අඤ්ඤො පුග්ගලො වා ධම්මො වා අනභිරතිං විනොදෙත්වා ඉදානෙව අභිරතිං උප්පාදෙය්‍ය ආචරියුපජ්ඣායාපි මං විහාරෙ ඔහාය ගතා.

අගාරස්මාති අගාරතො නික්ඛන්තං. **අනගාරියන්**ති පබ්බජ්ජං උපගතන්ති අත්ථො. **කණ්හතො**ති කණ්හපක්ඛතො මාරපක්ඛතො ආධාවන්ති. **උග්ගපුත්තා**ති උග්ගතානං පුත්තා මහෙසක්ඛා රාජඤ්ඤභූතා. **දළ්හධම්මිනො**ති දළ්හධනුනො, උත්තමප්පමාණං ආචරියධනුං ධාරයමානා. **සහස්සං අපලායිනන්**ති යෙ තෙ සමන්තා සරෙහි පරිකිරෙය්‍යුං, තෙසං අපලායීනං සබ්බං දස්සෙන්තො ‘‘සහස්ස’’න්ති ආහ. **එතතො භිය්‍යො**ති එතස්මා සහස්සා අතිරෙකතරා. **නෙව මං බ්‍යාධයිස්සන්තී**ති මං චාලෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. **ධම්මෙ සම්හි පතිට්ඨිතන්**ති අනභිරතිං විනොදෙත්වා අභිරතිං උප්පාදනසමත්ථෙ සකෙ සාසනධම්මෙ පතිට්ඨිතං. ඉදං වුත්තං හොති – ඉස්සාසසහස්සෙ තාව සමන්තා සරෙහි පරිකිරන්තෙ සික්ඛිතො පුරිසො දණ්ඩකං ගහෙත්වා සබ්බෙ සරෙ සරීරෙ අපතමානෙ අන්තරාව පහරිත්වා පාදමූලෙ පාතෙති. තත්ථ එකොපි ඉස්සාසො ද්වෙ සරෙ එකතො න ඛිපති, ඉමා පන ඉත්ථියො රූපාරම්මණාදිවසෙන පඤ්ච පඤ්ච සරෙ එකතො ඛිපන්ති. එවං ඛිපන්තියො එතා සචෙපි අතිරෙකසහස්සා හොන්ති, නෙව මං චාලෙතුං සක්ඛිස්සන්තීති.

සක්ඛී හි මෙ සුතං එතන්ති මයා හි සම්මුඛා එතං සුතං. **නිබ්බානගමනං මග්ගන්**ති විපස්සනං සන්ධායාහ. සො හි නිබ්බානස්ස පුබ්බභාගමග්ගො, ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන පන ‘‘මග්ග’’න්ති ආහ. **තත්ථ මෙ**ති තස්මිං මෙ අත්තනො තරුණවිපස්සනාසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානගමනමග්ගෙ මනො නිරතො. **පාපිමා**ති කිලෙසං ආලපති. **මච්චූ**තිපි තමෙව ආලපති. **න මෙ මග්ගම්පි දක්ඛසී**ති යථා මෙ භවයොනිආදීසු ගතමග්ගම්පි න පස්සසි, තථා කරිස්සාමීති. පඨමං.

2. අරතීසුත්තවණ්ණනා

210. දුතියෙ **නික්ඛමතී**ති විහාරා නික්ඛමති. **අපරජ්ජු වා කාලෙ**ති දුතියදිවසෙ වා භික්ඛාචාරකාලෙ. විහාරගරුකො කිරෙස ථෙරො. **අරතිඤ්ච රතිඤ්චා**ති සාසනෙ අරතිං කාමගුණෙසු ච රතිං. **සබ්බසො ගෙහසිතඤ්ච විතක්කන්**ති පඤ්චකාමගුණගෙහනිස්සිතං පාපවිතක්කඤ්ච සබ්බාකාරෙන පහාය. **වනථන්**ති කිලෙසමහාවනං. **කුහිඤ්චී**ති කිස්මිඤ්චි ආරම්මණෙ. **නිබ්බනථො**ති නික්කිලෙසවනො. **අරතො**ති තණ්හාරතිරහිතො.

පථවිඤ්ච වෙහාසන්ති පථවිට්ඨිතඤ්ච ඉත්ථිපුරිසවත්ථාලඞ්කාරාදිවණ්ණං, වෙහාසට්ඨකඤ්ච චන්දසූරියොභාසාදි. **රූපගතන්**ති රූපමෙව. **ජගතොගධන්**ති ජගතියා ඔගධං, අන්තොපථවියං නාගභවනගතන්ති අත්ථො. **පරිජීයතී**ති පරිජීරති. **සබ්බමනිච්චන්**ති සබ්බං තං අනිච්චං. අයං ථෙරස්ස මහාවිපස්සනාති වදන්ති. **එවං සමච්චා**ති එවං සමාගන්ත්වා. **චරන්ති මුතත්තා**ති විඤ්ඤාතත්තභාවා විහරන්ති.

උපධීසූති ඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරෙසු. **ගධිතා**ති ගිද්ධා. **දිට්ඨසුතෙ**ති චක්ඛුනා දිට්ඨෙ රූපෙ, සොතෙන සුතෙ සද්දෙ. **පටිඝෙ ච මුතෙ චා**ති එත්ථ පටිඝපදෙන ගන්ධරසා ගහිතා, මුතපදෙන ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං . **යො එත්ථ න ලිම්පතී**ති යො එතෙසු පඤ්චකාමගුණෙසු තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙහි න ලිම්පති.

අථ සට්ඨිනිස්සිතා සවිතක්කා, පුථූ ජනතාය අධම්මා නිවිට්ඨාති අථ ඡ ආරම්මණනිස්සිතා පුථූ අධම්මවිතක්කා ජනතාය නිවිට්ඨාති අත්ථො. **න ච වග්ගගතස්ස කුහිඤ්චී**ති තෙසං වසෙන න කත්ථචි කිලෙසවග්ගගතො භවෙය්‍ය. **නො පන දුට්ඨුල්ලභාණී**ති දුට්ඨුල්ලවචනභාණීපි න සියා. **ස භික්ඛූ**ති සො එවංවිධො භික්ඛු නාම හොති.

දබ්බොති දබ්බජාතිකො පණ්ඩිතො. **චිරරත්තසමාහිතො**ති දීඝරත්තං සමාහිතචිත්තො. **නිපකො**ති නෙපක්කෙන සමන්නාගතො පරිණතපඤ්ඤො. **අපිහාලූ**ති නිත්තණ්හො. **සන්තං පදන්**ති නිබ්බානං. **අජ්ඣගමා මුනී**ති අධිගතො මුනි. **පටිච්ච පරිනිබ්බුතො කඞ්ඛති කාලන්**ති නිබ්බානං පටිච්ච කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බානකාලං ආගමෙති. දුතියං.

3. පෙසලසුත්තවණ්ණනා

211. තතියෙ **අතිමඤ්ඤතීති** ''කිං ඉමෙ මහල්ලකා? න එතෙසං පාළි, න අට්ඨකථා, න පදබ්‍යඤ්ජනමධුරතා, අම්හාකං පන පාළිපි අට්ඨකථාපි නයසතෙන නයසහස්සෙන උපට්ඨාතී''ති අතික්කමිත්වා මඤ්ඤති. **ගොතමාති** ගොතමබුද්ධසාවකත්තා අත්තානං ආලපති. **මානපථන්ති** මානාරම්මණඤ්චෙව මානසහභුනො ච ධම්මෙ. **විප්පටිසාරීහුවාති** විප්පටිසාරී අහුවා, අහොසීති අත්ථො. **මග්ගජිනොති** මග්ගෙන ජිතකිලෙසො. **කිත්තිඤ්ච සුඛඤ්චාති** වණ්ණභණනඤ්ච කායිකචෙතසිකසුඛඤ්ච. **අඛිලොධ පධානවාති** අඛිලො ඉධ පධානවා වීරියසම්පන්නො. **විසුද්ධොති** විසුද්ධො භවෙය්‍ය. **අසෙසන්ති** නිස්සෙසං නවවිධං. **විජ්ජායන්තකරොති** විජ්ජාය කිලෙසානං අන්තකරො. **සමිතාවීති** රාගාදීනං සමිතතාය සමිතාවී. තතියං.

4. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

212. චතුත්ථෙ **රාගොති** ආයස්මා ආනන්දො මහාපුඤ්ඤො සම්භාවිතො, තං රාජරාජමහාමත්තාදයො නිමන්තෙත්වා අන්තොනිවෙසනෙ නිසීදාපෙන්ති. සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතාපි ඉත්ථියො ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා තාලවණ්ටෙන බීජෙන්ති, උපනිසීදිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති ධම්මං සුණන්ති. තත්ථ ආයස්මතො වඞ්ගීසස්ස නවපබ්බජිතස්ස ආරම්මණං පරිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තස්ස ඉත්ථිරූපාරම්මණෙ රාගො චිත්තං අනුද්ධංසෙති. සො සද්ධාපබ්බජිතත්තා උජුජාතිකො කුලපුත්තො ''අයං මෙ රාගො වඩ්ඪිත්වා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං නාසෙය්‍යා''ති චින්තෙත්වා අනන්තරං නිසින්නොව ථෙරස්ස අත්තානං ආවිකරොන්තො **කාමරාගෙනාතිආදිමාහ**.

තත්ථ **නිබ්බාපනන්ති** රාගනිබ්බානකාරණං. **විපරියෙසාති** විපල්ලාසෙන. **සුභං රාගූපසඤ්හිතන්ති** රාගට්ඨානියං ඉට්ඨාරම්මණං. **පරතො පස්සාති** අනිච්චතො පස්ස. **මා ච අත්තතොති** අත්තතො මා පස්ස. **කායගතා ත්‍යත්ථූති** කායගතා තෙ අත්ථු. **අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහීති** නිච්චාදීනං නිමිත්තානං උග්ඝාටිතත්තා විපස්සනා අනිමිත්තා නාම, තං භාවෙහීති වදති. **මානාභිසමයාති** මානස්ස දස්සනාභිසමයා චෙව පහානාභිසමයා ච. **උපසන්තොති** රාගාදිසන්තතාය උපසන්තො. චතුත්ථං.

5. සුභාසිතසුත්තවණ්ණනා

213. පඤ්චමෙ **අඞ්ගෙහීති** කාරණෙහි, අවයවෙහි වා. මුසාවාදාවෙරමණිආදීනි හි චත්තාරි සුභාසිතවාචාය කාරණානි, සච්චවචනාදයො චත්තාරො අවයවා. කාරණත්ථෙ ච අඞ්ගසද්දෙ ''චතූහී''ති නිස්සක්කවචනං හොති, අවයවත්ථෙ කරණවචනං. **සමන්නාගතාති** සමනුආගතා පවත්තා යුත්තා ච. **වාචාති** සමුල්ලපනවාචා, යා ''වාචා ගිරා බ්‍යප්පථො''ති (ධ. ස. 636) ච, ''නෙලා කණ්ණසුඛා''ති (දී. නි. 1.9) ච ආගතා. ''යා පන වාචාය චෙ කතං කම්ම''න්ති එවං විඤ්ඤත්ති ච ''යා චතූහි වචීදුච්චරිතෙහි ආරති…පෙ…. අයං වුච්චති සම්මාවාචා''ති (විභ. 206) එවං විරති ච, ''ඵරුසවාචා, භික්ඛවෙ, ආසෙවිතා භාවිතා බහුලීකතා නිරයසංවත්තනිකා හොතී''ති (අ. නි. 8.40) එවං චෙතනා ච වාචාති ආගතා, න සා ඉධ අධිප්පෙතා. කස්මා? අභාසිතබ්බතො. **සුභාසිතාති** සුට්ඨු භාසිතා. තෙනස්සා අත්ථාවහතං දීපෙති. **නො දුබ්භාසිතාති** න දුට්ඨු භාසිතා. තෙනස්සා අනත්ථාවහනපහානතං දීපෙති. **අනවජ්ජාති** රාගාදිවජ්ජරහිතා. ඉමිනාස්සා කාරණසුද්ධිං චතුදොසාභාවඤ්ච දීපෙති. **අනනුවජ්ජාති** අනුවාදවිමුත්තා . ඉමිනාස්සා සබ්බාකාරසම්පත්තිං දීපෙති. **විඤ්ඤූනන්ති** පණ්ඩිතානං. තෙන නින්දාපසංසාසු බාලා අප්පමාණාති දීපෙති.

සුභාසිතංයෙව භාසතීති පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය චතූසු වාචඞ්ගෙසු අඤ්ඤතරනිද්දොසවචනමෙතං. **නො දුබ්භාසිතන්ති** තස්සෙව වාචඞ්ගස්ස පටිපක්ඛභාසනනිවාරණං. **නො දුබ්භාසිතන්ති** ඉමිනා මිච්ඡාවාචප්පහානං දීපෙති. **සුභාසිතන්ති** ඉමිනා පහීනමිච්ඡාවාචෙන භාසිතබ්බවචනලක්ඛණං. අඞ්ගපරිදීපනත්ථං පනෙත්ථ අභාසිතබ්බං පුබ්බෙ අවත්වා භාසිතබ්බමෙවාහ. එස නයො **ධම්මංයෙවාතිආදීසුපි**. එත්ථ ච පඨමෙන පිසුණදොසරහිතං සමග්ගකරණං වචනං වුත්තං, දුතියෙන සම්ඵප්පලාපදොසරහිතං ධම්මතො අනපෙතං මන්තාවචනං, ඉතරෙහි ද්වීහි ඵරුසාලිකරහිතානි පියසච්චවචනානි. **ඉමෙහි ඛොති** ආදිනා තානි අඞ්ගානි පච්චක්ඛතො දස්සෙන්තො තං වාචං නිගමෙති. යඤ්ච අඤ්ඤෙ පටිඤ්ඤාදීහි අවයවෙහි, නාමාදීහි පදෙහි, ලිඞ්ගවචනවිභත්තිකාලකාරකසම්පත්තීහි ච සමන්නාගතං මුසාවාදාදිවාචම්පි සුභාසිතන්ති මඤ්ඤන්ති, තං පටිසෙධෙති. අවයවාදිසමන්නාගතාපි හි තථාරූපී වාචා දුබ්භාසිතාව හොති අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අනත්ථාවහත්තා. ඉමෙහි පන චතූහඞ්ගෙහි සමන්නාගතා සචෙපි මිලක්ඛුභාසාපරියාපන්නා ඝටචෙටිකාගීතිකපරියාපන්නාපි හොති, තථාපි සුභාසිතාව ලොකියලොකුත්තරහිතසුඛාවහත්තා. තථා හි මග්ගපස්සෙ සස්සං රක්ඛන්තියා සීහළචෙටිකාය සීහළකෙනෙව ජාතිජරාමරණයුත්තං ගීතිකං ගායන්තියා සද්දං සුත්වා මග්ගං ගච්ඡන්තා සට්ඨිමත්තා විපස්සකා භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසු. තථා තිස්සො නාම ආරද්ධවිපස්සකො භික්ඛු පදුමසරසමීපෙන ගච්ඡන්තො පදුමසරෙ පදුමානි භඤ්ජිත්වා –

> ''පාතොව ඵුල්ලිතකොකනදං, සූරියාලොකෙන භිජ්ජියතෙ;
> එවං මනුස්සත්තං ගතා සත්තා, ජරාභිවෙගෙන මද්දියන්තී''ති. –

ඉමං ගීතිකං ගායන්තියා චෙටිකාය සුත්වා අරහත්තං පත්තො.

බුද්ධන්තරෙපි අඤ්ඤතරො පුරිසො සත්තහි පුත්තෙහි සද්ධිං අටවිතො ආගම්ම අඤ්ඤතරාය ඉත්ථියා මුසලෙන තණ්ඩුලෙ කොට්ටෙන්තියා –

> ‘‘ජරාය පරිමද්දිතං එතං, මිලාතඡවිචම්මනිස්සිතං;
> මරණෙන භිජ්ජති එතං, මච්චුස්ස ඝාසමාමිසං.
>
> ‘‘කිමීනං ආලයං එතං, නානාකුණපෙන පූරිතං;
> අසුචිස්ස භාජනං එතං, කදලික්ඛන්ධසමං ඉද’’න්ති. –

ඉමං ගීතිකං සුත්වා පච්චවෙක්ඛන්තො සහ පුත්තෙහි පච්චෙකබොධිං පත්තො. එවං ඉමෙහි චතූහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතා වාචා සචෙපි මිලක්ඛුභාසාපරියාපන්නා ඝටචෙටිකාගීතිකපරියාපන්නාපි හොති, තථාපි සුභාසිතාති වෙදිතබ්බා. සුභාසිතත්තා එව ච අනවජ්ජා ච අනනුවජ්ජා ච විඤ්ඤූනං අත්ථත්ථිකානං අත්ථපටිසරණානං, නො බ්‍යඤ්ජනපටිසරණානන්ති.

සාරුප්පාහීති අනුච්ඡවිකාහි. **අභිත්ථවීති** පසංසි. **න තාපයෙති** විප්පටිසාරෙන න තාපෙය්‍ය න විබාධෙය්‍ය. **පරෙති** පරෙහි භින්දන්තො නාභිභවෙය්‍ය න බාධෙය්‍ය. ඉති ඉමාය ගාථාය අපිසුණවාචාවසෙන භගවන්තං ථොමෙති. **පටිනන්දිතාති** පියායිතා. **යං අනාදායාති** යං වාචං භාසන්තො පරෙසං පාපානි අප්පියානි ඵරුසවචනානි අනාදාය අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරං පියමෙව භාසති, තං වාචං භාසෙය්‍යාති පියවාචාවසෙන අභිත්ථවි.

අමතාති සාධුභාවෙන අමතසදිසා. වුත්තම්පි හෙතං – ‘‘සච්චං හවෙ සාදුතරං රසාන’’න්ති (සං. නි. 1.246) නිබ්බානාමතපච්චයත්තා වා අමතා. **එස ධම්මො සනන්තනොති** යා අයං සච්චවාචා නාම, එස පොරාණො ධම්මො චරියා පවෙණී. ඉදමෙව හි පොරාණානං ආචිණ්ණං, න තෙ අලිකං භාසිංසු. තෙනෙවාහ – **සච්චෙ අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච, ආහු සන්තො පතිට්ඨිතාති**.

තත්ථ සච්චෙ පතිට්ඨිතත්තාව අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අත්ථෙ පතිට්ඨිතා, අත්ථෙ පතිට්ඨිතත්තා එව ධම්මෙ පතිට්ඨිතා හොන්තීති වෙදිතබ්බා. සච්චවිසෙසනමෙව වා එතං. ඉදං හි වුත්තං හොති – සච්චෙ පතිට්ඨිතා, කීදිසෙ? අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච, යං පරෙසං අත්ථතො අනපෙතත්තා අත්ථං අනුපරොධකරං , ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං ධම්මිකමෙව අත්ථං සාධෙතීති. ඉති ඉමාය ගාථාය සච්චවචනවසෙන අභිත්ථවි.

ඛෙමන්ති අභයං නිරුපද්දවං. කෙන කාරණෙනාති චෙ. **නිබ්බානපත්තියා දුක්ඛස්සන්තකිරියාය,** යස්මා කිලෙසනිබ්බානං පාපෙති, වට්ටදුක්ඛස්ස ච අන්තකිරියාය සංවත්තතීති අත්ථො. අථ වා යං බුද්ධො නිබ්බානපත්තියා දුක්ඛස්සන්තකිරියායාති ද්වින්නං නිබ්බානධාතූනං අත්ථාය ඛෙමමග්ගප්පකාසනතො ඛෙමං වාචං භාසති, **සා වෙ වාචානමුත්තමාති** සා වාචා සබ්බවාචානං සෙට්ඨාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉති ඉමාය ගාථාය මන්තාවචනවසෙන භගවන්තං අභිත්ථවන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසීති. පඤ්චමං.

6. සාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

214. ඡට්ඨෙ **පොරියාති** අක්ඛරාදිපරිපුණ්ණාය. **විස්සට්ඨායාති** අවිබද්ධාය අපලිබුද්ධාය. ධම්මසෙනාපතිස්ස හි කථෙන්තස්ස පිත්තාදීනං වසෙන අපලිබුද්ධවචනං හොති, අයදණ්ඩෙන පහතකංසතාලතො සද්දො විය නිච්ඡරති. **අනෙලගලායාති** අනෙලාය අගලාය නිද්දොසාය චෙව අක්ඛලිතපදබ්‍යඤ්ජනාය ච. ථෙරස්ස හි කථයතො පදං වා බ්‍යඤ්ජනං වා න පරිහායති. **අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති** අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථාය. **භික්ඛුනන්ති** භික්ඛූනං.

සංඛිත්තෙනපීති ‘‘චත්තාරිමානි, ආවුසො, අරියසච්චානි. කතමානි චත්තාරි? දුක්ඛං අරියසච්චං…පෙ.… ඉමානි ඛො, ආවුසො, චත්තාරි අරියසච්චානි, තස්මාතිහ, ආවුසො, ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චන්ති යොගො කරණීයො’’ති (සං. නි. 5.1096-1098) එවං සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති. **විත්ථාරෙනපීති** ‘‘කතමං, ආවුසො, දුක්ඛං අරියසච්ච’’න්තිආදිනා (ම. නි. 3.373) නයෙන තානෙව විභජන්තො විත්ථාරෙනපි භාසති. ඛන්ධාදිදෙසනාසුපි එසෙව නයො. **සාළිකායිව නිග්ඝොසොති** යථා මධුරං අම්බපක්කං ඛායිත්වා පක්ඛෙහි වාතං දත්වා මධුරස්සරං නිච්ඡාරෙන්තියා සාළිකසකුණියා නිග්ඝොසො, එවං ථෙරස්ස ධම්මං කථෙන්තස්ස මධුරො නිග්ඝොසො හොති. **පටිභානං උදීරයීති** සමුද්දතො ඌමියො විය අනන්තං පටිභානං උට්ඨහති. **ඔධෙන්තීති** ඔදහන්ති. ඡට්ඨං.

7. පවාරණාසුත්තවණ්ණනා

215. සත්තමෙ **තදහූති** තස්මිං අහු, තස්මිං දිවසෙති අත්ථො. උපවසන්ති එත්ථාති **උපොසථො**. උපවසන්තීති ච සීලෙන වා අනසනෙන වා උපෙතා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. සො පනෙස උපොසථදිවසො අට්ඨමීචාතුද්දසීපන්නරසීභෙදෙන තිවිධො, තස්මා සෙසද්වයනිවාරණත්ථං **පන්නරසෙති** වුත්තං. **පවාරණායාති** වස්සංවුට්ඨ-පවාරණාය. විසුද්ධිපවාරණාතිපි එතිස්සාව නාමං. **නිසින්නො හොතීති** සායන්හසමයෙ සම්පත්තපරිසාය

කාලයුත්තං ධම්මං දෙසෙත්වා උදකකොට්ඨකෙ ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා නිවත්ථනිවාසනො එකංසං සුගතමහාචීවරං කත්වා මජ්ඣිමත්ථම්භං නිස්සාය පඤ්ඤත්තෙ වරබුද්ධාසනෙ පුරත්ථිමදිසාය උට්ඨහතො චන්දමණ්ඩලස්ස සිරිං සිරියා අභිභවමානො නිසින්නො හොති. **තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත**න්ති යතො යතො අනුවිලොකෙති, තතො තතො තුණ්හීභූතමෙව. තත්ථ හි එකභික්ඛුස්සාපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා නත්ථි, සබ්බෙ නිරවා සන්තෙන ඉරියාපථෙන නිසීදිංසු. **අනුවිලොකෙත්වා**ති දිස්සමානපඤ්චපසාදෙහි නෙත්තෙහි අනුවිලොකෙත්වා. **හන්දා**ති වොස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. **න ච මෙ කිඤ්චි ගරහථා**ති එත්ථ **න ච කිඤ්චී**ති පුච්ඡනත්ථෙ න-කාරො. කිං මෙ කිඤ්චි ගරහථ? යදි ගරහථ, වදථ, ඉච්ඡාපෙමි වො වත්තුන්ති අත්ථො. **කායිකං වා වාචසිකං වා**ති ඉමිනා කායවචීද්වාරානෙව පවාරෙති, න මනොද්වාරං. කස්මා? අපාකටත්තා. කායවචීද්වාරෙසු හි දොසො පාකටො හොති, න මනොද්වාරෙ. ''එකමඤ්චෙ සයතොපි හි කිං චින්තෙසී''ති? පුච්ඡිත්වා චිත්තාචාරං ජානාති. ඉති මනොද්වාරං අපාකටත්තා න පවාරෙති, නො අපරිසුද්ධත්තා. බොධිසත්තභූතස්සාපි හි තස්ස භූරිදත්තඡද්දන්තසඞ්ඛපාලධම්මපාලාදිකාලෙ මනොද්වාරං පරිසුද්ධං, ඉදානෙත්ථ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

එතදවොචාති ධම්මසෙනාපතිට්ඨානෙ ඨිතත්තා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස භාරං වහන්තො එතං අවොච. **න ඛො මයං, හන්තෙ**ති, භන්තෙ, මයං භගවතො න කිඤ්චි ගරහාම. **කායිකං වා වාචසිකං වා**ති ඉදං චතුන්නං අරක්ඛියතං සන්ධාය ථෙරො ආහ. භගවතො හි චත්තාරි අරක්ඛියානි. යථාහ –

''චත්තාරිමානි , භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස අරක්ඛියානි. කතමානි චත්තාරි? පරිසුද්ධකායසමාචාරො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය 'මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී'ති. පරිසුද්ධවචීසමාචාරො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස වචීදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය, 'මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී'ති. පරිසුද්ධමනොසමාචාරො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස මනොදුච්චරිතං, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය, 'මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී'ති. පරිසුද්ධාජීවො, භික්ඛවෙ, තථාගතො, නත්ථි තථාගතස්ස මිච්ඡාආජීවො, යං තථාගතො රක්ඛෙය්‍ය ''මා මෙ ඉදං පරො අඤ්ඤාසී''ති (අ. නි. 7.58).

ඉදානි භගවතො යථාභූතගුණෙ කථෙන්තො **භගවා හි, හන්තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනුප්පන්නස්සා**ති කස්සපසම්මාසම්බුද්ධතො පට්ඨාය අඤ්ඤෙන සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා අනුප්පාදිතපුබ්බස්ස. **අසඤ්ජාතස්සා**ති ඉදං අනුප්පන්නවෙවචනමෙව. **අනක්ඛාතස්සා**ති අඤ්ඤෙන අදෙසිතස්ස. **පච්ඡා සමන්නාගතා**ති පඨමගතස්ස භගවතො පච්ඡා සමනුආගතා. ඉති ථෙරො යස්මා සබ්බෙපි භගවතො සීලාදයො ගුණා අරහත්තමග්ගමෙව නිස්සාය ආගතා, තස්මා අරහත්තමග්ගමෙව නිස්සාය ගුණං කථෙසි. තෙන සබ්බගුණා කථිතාව හොන්ති. **අහඤ්ච ඛො, හන්තෙ**ති ඉදං ථෙරො සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස අත්තනො චෙව සඞ්ඝස්ස ච කායිකවාචසිකං පවාරෙන්තො ආහ.

පිතරා පවත්තිතන්ති චක්කවත්තිම්හි කාලඞ්කතෙ වා පබ්බජිතෙ වා සත්තාහච්චයෙන චක්කං අන්තරධායති, තතො දසවිධං ද්වාදසවිධං චක්කවත්තිවත්තං පූරෙත්වා නිසින්නස්ස පුත්තස්ස අඤ්ඤං පාතුභවති, තං සො පවත්තෙති. රතනමයත්තා පන සදිසට්ඨෙන තදෙව වත්තං කත්වා ''පිතරා පවත්තිත''න්ති වුත්තං. යස්මා වා සො ''අප්පොස්සුක්කො ත්වං, දෙව, හොහි, අහමනුසාසිස්සාමී''ති ආහ, තස්මා පිතරා පවත්තිතං ආණාචක්කං අනුප්පවත්තෙති නාම. **සම්මදෙව අනුප්පවත්තෙසී**ති සම්මා නයෙන හෙතුනා කාරණෙනෙව අනුප්පවත්තෙසි. භගවා හි චතුසච්චධම්මං කථෙති, ථෙරො තමෙව අනුකථෙති, තස්මා එවමාහ. **උභතොභාගවිමුත්තා**ති ද්වීහි භාගෙහි විමුත්තා , අරූපාවචරසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තා, අග්ගමග්ගෙන නාමකායතොති. **පඤ්ඤාවිමුත්තා**ති පඤ්ඤාය විමුත්තා තෙවිජ්ජාදිභාවං අප්පත්තා ඛීණාසවා.

විසුද්ධියාති විසුද්ධත්ථාය. **සංයොජනබන්ධනච්ඡිදා**ති සංයොජනසඞ්ඛාතෙ චෙව බන්ධනසඞ්ඛාතෙ ච කිලෙසෙ ඡින්දිත්වා ඨිතා. **විජිතසඞ්ගාම**න්ති විජිතරාගදොසමොහසඞ්ගාමං, මාරබලස්ස විජිතත්තාපි විජිතසඞ්ගාමං. **සත්ථවාහ**න්ති අට්ඨඞ්ගිකමග්ගරථෙ ආරොපෙත්වා වෙනෙය්‍යසත්ථං වාහෙති සංසාරකන්තාරං උත්තාරෙතීති භගවා සත්ථවාහො, තං සත්ථවාහං. **පලාපො**ති අන්තොතුච්ඡො දුස්සීලො. **ආදිච්චබන්ධුන**න්ති ආදිච්චබන්ධුං සත්ථාරං දසබලං වන්දාමීති වදති. සත්තමං.

8. පරොසහස්සසුත්තවණ්ණනා

216. අට්ඨමෙ **පරොසහස්ස**න්ති අතිරෙකසහස්සං. **අකුතොභය**න්ති නිබ්බානෙ කුතොචි භයං නත්ථි, නිබ්බානප්පත්තස්ස වා කුතොචි භයං නත්ථීති නිබ්බානං අකුතොභයං නාම. **ඉසීනං ඉසිසත්තමො**ති විපස්සිතො පට්ඨාය ඉසීනං සත්තමකො ඉසි.

කිං නු තෙ වඞ්ගීසාති ඉදං භගවා අත්ථුප්පත්තිවසෙන ආහ. සඞ්ඝමජ්ඣෙ කිර කථා උදපාදි ''වඞ්ගීසත්ථෙරො විස්සට්ඨවත්තො , නෙව උද්දෙසෙ, න පරිපුච්ඡාය, න යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොති, ගාථා බන්ධන්තො චුණ්ණියපදානි කරොන්තො විචරතී''ති. අථ භගවා චින්තෙසි – ''ඉමෙ භික්ඛූ වඞ්ගීසස්ස පටිභානසම්පත්තිං න ජානන්ති, චින්තෙත්වා චින්තෙත්වා වදතීති මඤ්ඤන්ති, පටිභානසම්පත්තිමස්ස ජානාපෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා, **''කිං නු තෙ වඞ්ගීසා''**තිආදිමාහ.

උම්මග්ගපථන්ති අනෙකානි කිලෙසුම්මුජ්ජනසතානි, වට්ටපථත්තා පන පථන්ති වුත්තං. **පභිජ්ජ ඛිලානීති** රාගඛිලාදීනි පඤ්ච භින්දිත්වා චරසි. **තං පස්සථාති** තං එවං අභිභුය්‍ය භින්දිත්වා චරන්තං බුද්ධං පස්සථ. **බන්ධපමුඤ්චකරන්ති** බන්ධනමොචනකරං. **අසිතන්ති** අනිස්සිතං. **භාගසො පවිභජන්ති** සතිපට්ඨානාදිකොට්ඨාසවසෙන ධම්මං විභජන්තං. පවිභජ්ජාති වා පාඨො, අඞ්ගපච්චඞ්ගකොට්ඨාසවසෙන විභජිත්වා විභජිත්වා පස්සථාති අත්ථො.

ඔඝස්සාති චතුරොඝස්ස. **අනෙකවිහිතන්ති** සතිපට්ඨානාදිවසෙන අනෙකවිධං. **තස්මිං ච අමතෙ අක්ඛාතෙති** තස්මිං තෙන අක්ඛාතෙ අමතෙ. **ධම්මද්දසාති** ධම්මස්ස පස්සිතාරො. **ඨිතා අසංහීරාති** අසංහාරියා හුත්වා පතිට්ඨිතා.

අතිවිජ්ඣාති අතිවිජ්ඣිත්වා. **සබ්බට්ඨිතීනන්ති** සබ්බෙසං දිට්ඨිට්ඨානානං විඤ්ඤාණට්ඨිතීනං වා . **අතික්කමමද්දසාති** අතික්කමභූතං නිබ්බානමද්දස. **අග්ගන්ති** උත්තමධම්මං. අග්ගෙති වා පාඨො, පඨමතරන්ති අත්ථො. **දසද්ධානන්ති** පඤ්චන්නං, අග්ගධම්මං පඤ්චවග්ගියානං, අග්ගෙ වා පඤ්චවග්ගියානං ධම්මං දෙසෙසීති අත්ථො. **තස්මාති** යස්මා එස ධම්මො සුදෙසිතොති ජානන්තෙන ච පමාදො න කාතබ්බො, තස්මා. **අනුසික්ඛෙති** තිස්සො සික්ඛා සික්ඛෙය්‍ය. අට්ඨමං.

9. කොණ්ඩඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

217. නවමෙ **අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤොති** පඨමං ධම්මස්ස අඤ්ඤාතත්තා එවං ගහිතනාමො ථෙරො. **සුචිරස්සෙවාති** කීවචිරස්ස? ද්වාදසන්නං සංවච්ඡරානං. එත්තකං කාලං කත්ථ විහාසීති. ඡද්දන්තභවනෙ මන්දාකිනිපොක්ඛරණියා තීරෙ පච්චෙකබුද්ධානං වසනට්ඨානෙ. කස්මා? විහාරගරුතාය. සො හි පඤ්ඤවා මහාසාවකො. යථෙව භගවතො, එවමස්ස දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවමනුස්සානං අබ්භන්තරෙ ගුණා පත්ථටාව. දෙවමනුස්සා තථාගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජං කත්වා ''අග්ගධම්මං පටිවිද්ධසාවකො''ති අනන්තරං ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා පූජෙන්ති. සන්තිකං ආගතානඤ්ච නාම තථාරූපා ධම්මකථා වා පටිසන්ථාරො වා කාතබ්බො හොති. ථෙරො ච විහාරගරුකො, තෙනස්ස සො පපඤ්චො විය උපට්ඨාති. ඉති විහාරගරුතාය තත්ථ ගන්ත්වා විහාසි.

අපරම්පි කාරණං – භික්ඛාචාරවෙලාය තාව සබ්බසාවකා වස්සග්ගෙන ගච්ඡන්ති. ධම්මදෙසනාකාලෙ පන මජ්ඣට්ඨානෙ අලඞ්කතබුද්ධාසනම්හි සත්ථරි නිසින්නෙ දක්ඛිණහත්ථපස්සෙ ධම්මසෙනාපති, වාමහත්ථපස්සෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො නිසීදති, තෙසං පිට්ඨිභාගෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස ආසනං පඤ්ඤාපෙන්ති. සෙසා භික්ඛූ තං පරිවාරෙත්වා නිසීදන්ති. ද්වෙ අග්ගසාවකා අග්ගධම්මපටිවිද්ධත්තා ච මහල්ලකත්තා ච ථෙරෙ සගාරවා ථෙරං මහාබ්‍රහ්මං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ආසිවිසං විය ච මඤ්ඤමානා ධුරාසනෙ නිසීදන්තා ඔත්තප්පන්ති හරායන්ති. ථෙරො චින්තෙසි – ''ඉමෙහි ධුරාසනත්ථාය කප්පසතසහස්සාධිකං අසඞ්ඛෙය්‍යං පාරමියො පූරිතා, තෙ ඉදානි ධුරාසනෙ නිසීදන්තා මම ඔත්තප්පන්ති හරායන්ති, ඵාසුවිහාරං නෙසං කරිස්සාමී''ති. සො පතිරූපෙ කාලෙ තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා ''ඉච්ඡාමහං, භන්තෙ, ජනපදෙ වසිතු''න්ති ආහ, සත්ථා අනුජානි.

ථෙරො සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ඡද්දන්තභවනෙ මන්දාකිනිතීරං ගතො. පුබ්බෙ පච්චෙකබුද්ධානං පාරිචරියාය කතපරිචයා අට්ඨසහස්සා හත්ථිනාගා ථෙරං දිස්වාව ''අම්හාකං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ආගත''න්ති නබෙහි චඞ්කමනං නිත්තිණං කත්වා ආවරණසාඛා හරිත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පටිජග්ගිත්වා වත්තං කත්වා සබ්බෙ සන්නිපතිත්වා මන්තයිංසු – ''සචෙ හි මයං 'අයං ථෙරස්ස කත්තබ්බං කරිස්සති, අයං කරිස්සතී'ති පටිපජ්ජිස්සාම, ථෙරො බහුඤාතිකගාමං ගතො විය යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ගමිස්සති, වාරෙන නං පටිජග්ගිස්සාම, එකස්ස පන වාරෙ පත්තෙ සෙසෙහිපි නප්පමජ්ජිතබ්බ''න්ති වාරං ඨපයිංසු. වාරිකනාගො පාතොව ථෙරස්ස මුඛොදකඤ්ච දන්තකට්ඨඤ්ච ඨපෙති, වත්තං කරොති.

මන්දාකිනිපොක්ඛරණී නාම චෙසා පණ්ණාසයොජනා හොති. තස්සා පඤ්චවීසතියොජනමත්තෙ ඨානෙ සෙවාලො වා පණකං වා නත්ථි, ඵලිකවණ්ණං උදකමෙව හොති. තතො පරං පන කටිප්පමාණෙ උදකෙ අඩ්ඪයොජනවිත්ථතං සෙතපදුමවනං පණ්ණාසයොජනං සරං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතං. තදනන්තරං තාව මහන්තමෙව රත්තපදුමවනං, තදනන්තරං රත්තකුමුදවනං, තදනන්තරං සෙතකුමුදවනං, තදනන්තරං නීලුප්පලවනං, තදනන්තරං රත්තුප්පලවනං, තදනන්තරං සුගන්ධරත්තසාලිවනං, තදනන්තරං එළාලුකලාබුකුම්භණ්ඩාදීනි මධුරරසානි වල්ලිඵලානි, තදනන්තරං අඩ්ඪයොජනවිත්ථාරමෙව උච්ඡුවනං, තත්ථ පූගරුක්ඛක්ඛන්ධප්පමාණා උච්ඡූ, තදනන්තරං කදලිවනං, යතො දුවෙ පක්කානි ඛාදන්තා කිලමන්ති, තදනන්තරං චාටිප්පමාණඵලං පනසවනං, තදනන්තරං ජම්බුවනං, තදනන්තරං අම්බවනං, තදනන්තරං කපිත්ථවනන්ති. සඞ්ඛෙපතො තස්මිං දහෙ ඛාදිතබ්බයුත්තකං ඵලං නාම නත්ථීති න වත්තබ්බං. කුසුමානං පුප්ඵනසමයෙ වාතො රෙණුවට්ටිං උට්ඨාපෙත්වා පදුමිනිපත්තෙසු ඨපෙති, තත්ථ උදකඵුසිතානි පතන්ති. තතො ආදිච්චපාකෙන පච්චිත්වා පක්කපයොඝනිකා විය තිට්ඨති, එතං පොක්ඛරමධු නාම , තං ථෙරස්ස ආහරිත්වා දෙන්ති. මුළාලං නඞ්ගලසීසමත්තං හොති, තම්පි ආහරිත්වා දෙන්ති. භිසං මහාභෙරිපොක්ඛරප්පමාණං හොති, තස්ස එකස්මිං පබ්බෙ පාදසටකප්පමාණං ඛීරං හොති, තං ආහරිත්වා දෙන්ති. පොක්ඛරට්ඨිනි මධුසක්ඛරාය යොජෙත්වා දෙන්ති. උච්ඡුං පාසාණපිට්ඨෙ ඨපෙත්වා පාදෙන අක්කමන්ති. තතො රසො පග්ඝරිත්වා සොණ්ඩිආවාටෙ පූරෙත්වා, ආදිච්චපාකෙන පච්චිත්වා ඛීරපාසාණපිණ්ඩො විය තිට්ඨති, තං ආහරිත්වා දෙන්ති. පනසකදලිඅම්බපක්කාදීසු කථාව නත්ථි.

කෙලාසපබ්බතෙ නාගදත්තො නාම දෙවපුත්තො වසති. ථෙරො කාලෙන කාලං තස්ස විමානද්වාරං ගච්ඡති. සො නවසප්පිපොක්ඛරමධුචුණ්ණයුත්තස්ස නිරුදකපායාසස්ස පත්තං පූරෙත්වා දෙති. සො කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ වීසතිවස්සසහස්සානි සුගන්ධසප්පිනා ඛීරසලාකං අදාසි. තෙනස්සෙතං භොජනං උප්පජ්ජති. එවං ථෙරො ද්වාදස වස්සානි වසිත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙන්තො පරික්ඛීණභාවං ඤත්වා ‘‘කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා – ‘‘හත්ථිනාගෙහි මං ද්වාදස වස්සානි උපට්ඨහන්තෙහි දුක්කරං කතං, සත්ථාරං අනුජානාපෙත්වා එතෙසංයෙව සන්තිකෙ පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති ආකාසෙන භගවතො සන්තිකං අගමාසි. තෙන වුත්තං ‘‘සුචිරස්සෙව යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී’’ති.

නාමඤ්චාති කස්මා නාමං සාවෙති? ථෙරඤ්හි කෙචි සඤ්ජානන්ති, කෙචි න සඤ්ජානන්ති. තත්ථ ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘යෙ මං අජානන්තා ‘කො එස පණ්ඩරසීසො ඔභග්ගො ගොපානසිවඞ්කො මහල්ලකො සත්ථාරා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොතී’ති චිත්තං පදූසෙස්සන්ති, තෙ අපායපූරකා භවිස්සන්ති. යෙ පන මං ජානන්තා – ‘දසසහස්සචක්කවාළෙ සත්ථා විය පඤ්ඤාතො පාකටො මහාසාවකො’ති චිත්තං පසාදෙස්සන්ති, තෙ සග්ගූපගා භවිස්සන්තී’’ති, සත්තානං අපායමග්ගං පිදහිත්වා සග්ගමග්ගං විවරන්තො නාමං සාවෙති.

බුද්ධානුබුද්ධොති පඨමං සත්ථා චත්තාරි සච්චානි බුජ්ඣි, පච්ඡා ථෙරො, තස්මා බුද්ධානුබුද්ධොති, වුච්චති. **තිබ්බනික්කමොති** බාළ්හවීරියො. **විවෙකානන්ති** තිණ්ණං විවෙකානං. **තෙවිජ්ජො, චෙතොපරියායකොවිදොති** ඡසු අභිඤ්ඤාසු චතස්සො වදති. ඉතරා ද්වෙ කිඤ්චාපි න වුත්තා, ථෙරො පන ඡළභිඤ්ඤොව. ඉමිස්සා ච ගාථාය පරියොසානෙ පරිසා සන්නිසීදි. පරිසාය සන්නිසින්නභාවං ඤත්වා ථෙරො සත්ථාරා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘පරික්ඛීණා මෙ, භන්තෙ, ආයුසඞ්ඛාරා, පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති, පරිනිබ්බානකාලං අනුජානාපෙසි . කත්ථ පරිනිබ්බායිස්සසි කොණ්ඩඤ්ඤාති? උපට්ඨාකෙහි මෙ, භන්තෙ, හත්ථිනාගෙහි දුක්කරං කතං, තෙසං සන්තිකෙති. සත්ථා අනුජානි.

ථෙරො දසබලං පදක්ඛිණං කත්වා – ‘‘පුබ්බං තං මෙ, භන්තෙ, පඨමදස්සනං, ඉදං පච්ඡිමදස්සන’’න්ති පරිදෙවන්තෙ මහාජනෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා, ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨිතො – ‘‘මා සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, බුද්ධා වා හොන්තු බුද්ධසාවකා වා, උප්පන්නා සඞ්ඛාරා අභිජ්ජනකා නාම නත්ථී’’ති මහාජනං ඔවදිත්වා පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස වෙහාසං අබ්භුග්ගම්ම මන්දාකිනිතීරෙ ඔතරිත්වා පොක්ඛරණියං න්හත්වා නිවත්ථනිවාසනො කතුත්තරාසඞ්ගො සෙනාසනං සංසාමෙත්වා ඵලසමාපත්තියා තයො යාමෙ වීතිනාමෙත්වා බලවපච්චූසසමයෙ පරිනිබ්බායි. ථෙරස්ස සහපරිනිබ්බානා හිමවති සබ්බරුක්ඛා පුප්ඵෙහි ච ඵලෙහි ච ඔනතවිනතා අහෙසුං. වාරිකනාගො ථෙරස්ස පරිනිබ්බුතභාවං අජානන්තො පාතොව මුඛොදකදන්තකට්ඨානි උපට්ඨපෙත්වා වත්තං කත්වා ඛාදනීයඵලානි ආහරිත්වා චඞ්කමනකොටියං අට්ඨාසි. සො යාව සූරියුග්ගමනා ථෙරස්ස නික්ඛමනං අපස්සන්තො ‘‘කිං නු ඛො එතං? පුබ්බෙ අයොා පාතොව චඞ්කමති, මුඛං ධොවති. අජ්ජ පන පණ්ණසාලතොපි න නික්ඛමතී’’ති කුටිද්වාරං කම්පෙත්වා ඔලොකෙන්තො ථෙරං නිසින්නකමෙව දිස්වා හත්ථං පසාරෙත්වා පරාමසිත්වා අස්සාසපස්සාසෙ පරියෙසන්තො තෙසං අප්පවත්තිභාවං ඤත්වා – ‘‘පරිනිබ්බුතො ථෙරො’’ති සොණ්ඩං මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා මහාරවං විරවි. සකලහිමවන්තො එකනින්නාදො අහොසි. අට්ඨනාගසහස්සානි සන්නිපතිත්වා ථෙරං ජෙට්ඨකනාගස්ස කුම්භෙ නිසීදාපෙත්වා සුපුප්ඵිතරුක්ඛසාඛා ගහෙත්වා පරිවාරෙත්වා සකලහිමවන්තං අනුවිචරිත්වා සකට්ඨානමෙව ආගතා.

සක්කො විස්සකම්මං ආමන්තෙසි – ‘‘තාත, අම්හාකං ජෙට්ඨභාතා පරිනිබ්බුතො, සක්කාරං කරිස්සාම, නවයොජනිකං සබ්බරතනමයං කූටාගාරං මාපෙහී’’ති. සො තථා කත්වා ථෙරං තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා හත්ථිනාගානං අදාසි. තෙ කූටාගාරං උක්ඛිපිත්වා තියොජනසහස්සං හිමවන්තං පුනප්පුනං ආවිජ්ඣිංසු . තෙසං හත්ථතො ආකාසට්ඨකා දෙවා ගහෙත්වා සාධුකීළිතං කීළිංසු. තතො වස්සවලාහකා සීතවලාහකා උණ්හවලාහකා චාතුමහාරාජිකා තාවතිංසාති එතෙනුපායෙන යාව බ්‍රහ්මලොකා කූටාගාරං අගමාසි, පුන බ්‍රහ්මානො දෙවානන්ති අනුපුබ්බෙන හත්ථිනාගානංයෙව කූටාගාරං අදංසු. එකෙකා දෙවතා චතුරඞ්ගුලමත්තං චන්දනසටිකං ආහරි, චිතකො නවයොජනිකො අහොසි. කූටාගාරං චිතකං ආරොපයිංසු. පඤ්ච භික්ඛුසතානි ආකාසෙනාගන්ත්වා සබ්බරත්තිං සජ්ඣායමකංසු. අනුරුද්ධත්ථෙරො ධම්මං කථෙසි, බහූනං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. පුනදිවසෙ අරුණුග්ගමනවෙලායමෙව චිතකං නිබ්බාපෙත්වා සුමනමකුළවණ්ණානං ධාතූනං පරිසාවනං පූරෙත්වා භගවති නික්ඛමිත්වා වෙළුවනවිහාරකොට්ඨකං සම්පත්තෙ ආහරිත්වා සත්ථු හත්ථෙ ඨපයිංසු. සත්ථා ධාතුපරිසාවනං ගහෙත්වා පථවියා හත්ථං පසාරෙසි, මහාපථවිං භින්දිත්වා රජතබුබ්බුළසදිසං චෙතියං නික්ඛමි. සත්ථා සහත්ථෙන චෙතියෙ ධාතුයො නිධෙසි. අජ්ජාපි කිර තං චෙතියං ධරතියෙවාති. නවමං.

10. මොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා

218. දසමෙ **සමන්නෙසතීති** පරියෙසති පච්චවෙක්ඛති. **නගස්සාති** පබ්බතස්ස. **මුනින්ති** බුද්ධමුනිං. **දුක්ඛස්ස පාරගුන්ති** දුක්ඛපාරං ගතං. **සමන්නෙසන්ති** සමන්නෙසන්තො. **එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නන්ති** එවං සබ්බගුණසම්පන්නං. **අනෙකාකාරසම්පන්නන්ති** අනෙකෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතං. දසමං.

11. ගග්ගරාසුත්තවණ්ණනා

219. එකාදසමෙ **ත්‍යාස්සුදන්ති** තෙ අස්සුදං. අස්සුදන්ති නිපාතමත්තං. **වණ්ණෙනාති** සරීරවණ්ණෙන. **යසසාති** පරිවාරෙන. **විගතමලොව භාණුමාති** විගතමලො ආදිච්චො විය. එකාදසමං.

12. වඞ්ගීසසුත්තවණ්ණනා

220. ද්වාදසමෙ **ආයස්මාති** පියවචනං. **වඞ්ගීසොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සො කිර පුබ්බෙ පදුමුත්තරකාලෙ පටිභානසම්පන්නං සාවකං දිස්වා දානං දත්වා පත්ථනං කත්වා කප්පසතසහස්සං පාරමියො පූරෙත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ සකලජම්බුදීපෙ වාදකාමතාය ජම්බුසාඛං පරිහරිත්වා එකෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං වාදං කත්වා වාදෙ ජයපරාජයානුභාවෙන තෙනෙව පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං සංවාසං කප්පෙත්වා වසමානාය එකිස්සා පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො වයං ආගම්ම මාතිතො පඤ්චවාදසතානි, පිතිතො පඤ්චවාදසතානීති වාදසහස්සං උග්ගණ්හිත්වා විචරති. එකඤ්ච විජ්ජං ජානාති, යං විජ්ජං පරිජප්පිත්වා මතානං සීසං අඞ්ගුලියා පහරිත්වා – ‘‘අසුකට්ඨානෙ නිබ්බත්තො’’ති ජානාති. සො අනුපුබ්බෙන ගාමනිගමාදීසු විචරන්තො පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං සාවත්ථිං අනුප්පත්තො නගරද්වාරෙ සාලාය නිසීදති.

තදා ච නගරවාසිනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා ගන්ධමාලාදිහත්ථා ධම්මස්සවනාය විහාරං ගච්ඡන්ති. මාණවො දිස්වා, ‘‘කහං ගච්ඡථා’’ති? පුච්ඡි. තෙ ‘‘දසබලස්ස සන්තිකං ධම්මස්සවනායා’’ති ආහංසු. සොපි සපරිවාරො තෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං භගවා ආහ – ‘‘වඞ්ගීස, භද්දකං කිර සිප්පං ජානාසී’’ති. ‘‘භො ගොතම, අහං බහුසිප්පං ජානාමි. තුම්හෙ කතරං සන්ධාය වදථා’’ති? ඡවදූසකසිප්පන්ති. ආම, භො ගොතමාති. අථස්ස භගවා අත්තනො ආනුභාවෙන නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං දස්සෙත්වා, ‘‘වඞ්ගීස, අයං කහං නිබ්බත්තො’’ති පුච්ඡි. සො මන්තං ජප්පිත්වා අඞ්ගුලියා පහරිත්වා ‘‘නිරයෙ’’ති ආහ. ‘‘සාධු, වඞ්ගීස, සුකථිත’’න්ති දෙවලොකෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං දස්සෙසි. තම්පි සො තථෙව බ්‍යාකාසි. අථස්ස ඛීණාසවස්ස සීසං දස්සෙසි. සො පුනප්පුනං මන්තං පරිවත්තෙත්වාපි අඞ්ගුලියා පහරිත්වාපි නිබ්බත්තට්ඨානං න පස්සති.

අථ නං භගවා ‘‘කිලමසි, වඞ්ගීසා’’ති ආහ? ආම භො, ගොතමාති. පුනප්පුනං උපධාරෙහීති. තථා කරොන්තොපි අදිස්වා, ‘‘තුම්හෙ, භො ගොතම, ජානාථා’’ති ආහ. ආම, වඞ්ගීස, මං නිස්සාය චෙස ගතො, අහමස්ස ගතිං ජානාමීති. මන්තෙන ජානාසි, භො ගොතමාති? ආම, වඞ්ගීස, එකෙන මන්තෙනෙව ජානාමීති. භො ගොතම, මය්හං මන්තෙන ඉමං මන්තං දෙථාති. අමූලිකො, වඞ්ගීස, මය්හං මන්තොති. දෙථ, භො ගොතමාති. න සක්කා මය්හං සන්තිකෙ අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – ‘‘තාතා සමණො ගොතමො අතිරෙකසිප්පං ජානාති, අහං ඉමස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සිප්පං ගණ්හාමි, තතො සකලජම්බුදීපෙ අම්හෙහි බහුතරං ජානන්තො නාම න භවිස්සති. තුම්හෙ යාව අහං ආගච්ඡාමි, තාව අනුක්කණ්ඨිත්වා විචරථා’’ති තෙ උය්යොජෙත්වා ‘‘පබ්බාජෙථ ම’’න්ති ආහ. සත්ථා නිග්‍රොධකප්පස්ස පටිපාදෙසි. ථෙරො තං අත්තනො වසනට්ඨානං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගම්ම වන්දිත්වා ඨිතො ‘‘සිප්පං දෙථා’’ති යාචි. වඞ්ගීස, තුම්හෙ සිප්පං ගණ්හන්තා අලොණභොජනථණ්ඩිලසෙය්‍යාදීහි පරිකම්මං කත්වා ගණ්හථ, ඉමස්සාපි සිප්පස්ස පරිකම්මං අත්ථි, තං තාව කරොහීති. සාධු, භන්තෙති. අථස්ස සත්ථා ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. සො තං අනුලොමපටිලොමං මනසිකරොන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණි.

විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදීති එවං අරහත්තං පත්වා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්තො. **කාවෙය්‍යමත්තාති** කාවෙය්‍යෙන කබ්බකරණෙන මත්තා. **ඛන්ධායතනධාතුයොති** ඉමානි ඛන්ධාදීනි පකාසෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. **යෙ නියාමගතද්දසාති** යෙ නියාමගතා චෙව නියාමදස්සාති ච. **ස්වාගතන්ති** සුආගමනං. **ඉද්ධිපත්තොම්හීති** ඉමිනා ඉද්ධිවිධඤාණං ගහිතං. **චෙතොපරියායකොවිදොති** ඉමිනා චෙතොපරියඤාණං. දිබ්බසොතං පන අවුත්තම්පි ගහිතමෙව හොති. එවං ඡ අභිඤ්ඤාපත්තො එසො මහාසාවකොති වෙදිතබ්බො. ද්වාදසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

වඞ්ගීසසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වනසංයුත්තං

1. විවෙකසුත්තවණ්ණනා

221. වනසංයුත්තස්ස පඨමෙ **කොසලෙසු විහරතී**ති සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තස්ස ජනපදස්ස සුලභභික්ඛතාය තත්ථ ගන්ත්වා විහරති. **සංවෙජෙතුකාමා**ති විවෙකං පටිපජ්ජාපෙතුකාමා. **විවෙකකාමොසී**ති තයො විවෙකෙ පත්ථයන්තො. **නිච්ඡරතී බහිද්ධා**ති බාහිරෙසු පුථුත්තාරම්මණෙසු චරති. **ජනො ජනස්මි**න්ති ත්වං ජනො අඤ්ඤස්මිං ජනෙ ඡන්දරාගං විනයස්සු. **පජහාසී**ති පජහ. **භවාසී**ති භව. **සතං තං සාරයාමසෙ**ති සතිමන්තං පණ්ඩිතං තං මයම්පි සාරයාම, සතං වා ධම්මං මයං තං සාරයාමාති අත්ථො. **පාතාලරජො**ති අප්පතිට්ඨට්ඨෙන පාතාලසඞ්ඛාතො කිලෙසරජො. **මා තං කාමරජො**ති අයං කාමරාගරජො තං මා අවහරි, අපායමෙව මා නෙතූති අත්ථො. **පංසුකුන්ථිතො**ති පංසුමක්ඛිතො. **විධුනන්**ති විධුනන්තො. **සිතං රජන්**ති සරීරලග්ගං රජං. **සංවෙගමාපාදී**ති දෙවතාපි නාම මං එවං සාරෙතීති විවෙකමාපන්නො, උත්තමවීරියං වා පග්ගය්හ පරමවිවෙකං මග්ගමෙව පටිපන්නොති. පඨමං.

2. උපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

222. දුතියෙ **සුපසී**ති අයං කිර ඛීණාසවො, සො දූරෙ භික්ඛාචාරගාමං ගන්ත්වා ආගතො පණ්ණසාලාය පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා අවිදූරෙ ජාතස්සරං ඔතරිත්වා ගත්තානි උතුං ගාහාපෙත්වා දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා තත්ථ නීචමඤ්චකං පඤ්ඤාපෙත්වා නිද්දං අනොක්කමන්තොව නිපන්නො. ඛීණාසවස්සාපි හි කායදරථො හොතියෙවාති තස්ස විනොදනත්ථං, තං සන්ධාය සුපතීති වුත්තං. **අජ්ඣභාසී**ති ''අයං භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා දිවා සුපති, දිවාසොප්පඤ්ච නාමෙතං වඩ්ඪිතං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං නාසෙතී''ති මඤ්ඤමානා ''චොදෙස්සාමි න''න්ති චින්තෙත්වා අභාසි.

ආතුරස්සාති ජරාතුරො රොගාතුරො කිලෙසාතුරොති තයො ආතුරා, තෙසු කිලෙසාතුරං සන්ධායෙවමාහ. **සල්ලවිද්ධස්සා**ති සවිසෙන සත්තිසල්ලෙන විය අවිජ්ජාවිසවිට්ඨෙන තණ්හාසල්ලෙන හදයෙ විද්ධස්ස. **රුප්පතො**ති ඝට්ටියමානස්ස.

ඉදානිස්ස කාමෙසු ආදීනවං කථයන්ති **අනිච්චා**තිආදිමාහ. තත්ථ **අසිතන්**ති තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙන අනිස්සිතං. **කස්මා පබ්බජිතං තපෙ**ති එවරූපං ඛීණාසවං දිවාසොප්පං න තපති, තාදිසං පන කස්මා න තපෙස්සතීති? වදති. ථෙරස්සෙව වා එතං වචනං, තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො – බද්ධෙසු මුත්තං අසිතං මාදිසං ඛීණාසවපබ්බජිතං කස්මා දිවාසොප්පං තපෙ, න තපෙස්සතීති? සෙසගාථාසුපි එසෙව නයො. දෙවතාය හි වචනපක්ඛෙ – ''එවරූපං ඛීණාසවපබ්බජිතං දිවාසොප්පං න තපති, තාදිසං පන කස්මා න තපෙස්සති? තපෙස්සතියෙවා''ති අත්ථො. ථෙරස්ස වචනපක්ඛෙ – ''එවරූපං මාදිසං ඛීණාසවපබ්බජිතං කස්මා දිවාසොප්පං තපෙ? න තපතියෙවා''ති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ අනුත්තානපදවණ්ණනා. **විනයා**ති විනයෙන. **සමතික්කමා**ති වට්ටමූලිකාය අවිජ්ජාය සමතික්කමෙන. **තං ඤාණන්**ති තං චතුසච්චඤාණං. **පරමොදානන්**ති පරමපරිසුද්ධං. **පබ්බජිතන්**ති එවරූපෙන ඤාණෙන සමන්නාගතං පබ්බජිතං. **විජ්ජායා**ති චතුත්ථමග්ගවිජ්ජාය. **ආරද්ධවීරියන්**ති පග්ගහිතවීරියං පරිපුණ්ණවීරියං. දුතියං.

3. කස්සපගොත්තසුත්තවණ්ණනා

223. තතියෙ **ඡෙතන්**ති එකං මිගලුද්දකං. **ඔවදතී**ති සො කිර මිගලුද්දකො පාතොව භුඤ්ජිත්වා ''මිගෙ වධිස්සාමී''ති අරඤ්ඤං පවිට්ඨො එකං රොහිතමිගං දිස්වා ''සත්තියා නං පහරිස්සාමී''ති අනුබන්ධමානො ථෙරස්ස පඨමසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව දිවාවිහාරං නිසින්නස්ස අවිදූරෙන පක්කමති. අථ නං ථෙරො – ''උපාසක, පාණාතිපාතො නාමෙස අපායසංවත්තනිකො අප්පායුකසංවත්තනිකො, සක්කා අඤ්ඤෙනපි කසිවණිජ්ජාදිකම්මෙන දාරභරණං කාතුං, මා එවරූපං කක්ඛළකම්මං කරොහී''ති ආහ. සොපි ''මහාපංසුකූලිකත්ථෙරො කථෙතී''ති ගාරවෙන ඨත්වා සොතුං ආරද්ධො. අථස්ස සොතුකාමතං ජනෙස්සාමීති ථෙරො අඞ්ගුට්ඨකං ජාලාපෙසි. සො අක්ඛීහිපි පස්සති, කණ්ණෙහිපි සුණාති, චිත්තං පනස්ස ''අසුකට්ඨානං මිගො ගතො භවිස්සති, අසුකතිත්ථං ඔතිණ්ණො, තත්ථ නං ගන්ත්වා ඝාතෙත්වා යාවදිච්ඡකං මංසං ඛාදිත්වා සෙසං කාජෙනාදාය ගන්ත්වා පුත්තකෙ තොසෙස්සාමී''ති එවං මිගස්සෙව අනුපදං ධාවති. එවං වික්ඛිත්තචිත්තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තං ථෙරං සන්ධාය වුත්තං ''ඔවදතී''ති. **අජ්ඣභාසී**ති ''අයං ථෙරො අදාරුං තච්ඡන්තො විය අඛෙත්තෙ වප්පන්තො විය අත්තනොපි කම්මං නාසෙති, එතස්සාපි චොදෙස්සාමි න''න්ති අභාසි.

අප්පපඤ්ඤන්ති නිප්පඤ්ඤං. **අචෙතසන්**ති කාරණජානනසමත්ථෙන චිත්තෙන රහිතං. **මන්දොවා**ති අන්ධබාලො විය. **සුණාතී**ති තව ධම්මකථං සුණාති. **න විජානාතී**ති අත්ථමස්ස න ජානාති. **ආලොකෙතී**ති තව පුථුජ්ජනිකඉද්ධියා ජලන්තං අඞ්ගුට්ඨකං ආලොකෙති. **න පස්සතී**ති එත්ථ ''නෙව තෙලං න වට්ටි න දීපකපල්ලිකා, ථෙරස්ස පන ආනුභාවෙනායං ජලතී''ති ඉමං කාරණං න පස්සති. **දස පජ්ජොතෙ**ති දසසු අඞ්ගුලීසු දස පදීපෙ. **රූපානී**ති

කාරණරූපානි. **චක්ඛූති** පඤ්ඤාචක්ඛු. **සංවෙගමාපාදීති** කිං මෙ ඉමිනාති? වීරියං පග්ගය්හ පරමවිවෙකං අරහත්තමග්ගං පටිපජ්ජි. තතියං.

4. සම්බහුලසුත්තවණ්ණනා

224. චතුත්ථෙ **සම්බහුලාති** බහූ සුත්තන්තිකා ආභිධම්මිකා විනයධරා ච. **විහරන්තීති** සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්ති. **පක්කමිංසූති** තෙ කිර තස්මිං ජනපදෙ අඤ්ඤතරං ගාමං උපසඞ්කමන්තෙ දිස්වා මනුස්සා පසන්නචිත්තා ආසනසාලාය කොජවත්ථරණාදීනි පඤ්ඤාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකානි දත්වා උපනිසීදිංසු. මහාථෙරො එකං ධම්මකථිකං ‘‘ධම්මං කථෙහී’’ති ආහ. සො චිත්තං ධම්මකථං කථෙසි. මනුස්සා පසීදිත්වා භොජනවෙලායං පණීතභොජනං අදංසු. මහාථෙරො මනුඤ්ඤං භත්තානුමොදනමකාසි. මනුස්සා භියොසොමත්තාය පසන්නා ‘‘ඉධෙව, භන්තෙ, තෙමාසං වසථා’’ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා ගමනාගමනසම්පන්නෙ ඨානෙ සෙනාසනානි කාරෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිංසු. මහාථෙරො වස්සූපනායිකදිවසෙ භික්ඛූ ඔවදි – ‘‘ආවුසො, තුම්හෙහි ගරුකස්ස සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහිතං, බුද්ධපාතුභාවො නාම දුල්ලභො. මාසස්ස අට්ඨ දිවසෙ ධම්මස්සවනං කත්වා ගණසඞ්ගණිකං පහාය අප්පමත්තා විහරථා’’ති. තෙ තතො පට්ඨාය යුඤ්ජන්ති ඝටෙන්ති. කදාචි සබ්බරත්තිකං ධම්මස්සවනං කරොන්ති, කදාචි පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්ති, කදාචි පධානං කරොන්ති. තෙසං ධම්මස්සවනදිවසෙ ධම්මං කථෙන්තානංයෙව අරුණො උග්ගච්ඡති. පඤ්හාවිස්සජ්ජනදිවසෙ ඛ්‍යත්තො භික්ඛු පඤ්හං පුච්ඡති, පණ්ඩිතො විස්සජ්ජෙතීති පුච්ඡනවිස්සජ්ජනං කරොන්තානංයෙව. පධානදිවසෙ සූරියත්ථඞ්ගමනෙ ගණ්ඩිං පහරිත්වාව චඞ්කමං ඔතරිත්වා පධානං කරොන්තානංයෙව. තෙ එවං වස්සං වස්සිත්වා පවාරෙත්වා පක්කමිංසු. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **පරිදෙවමානාති** ‘‘ඉදානි තථාරූපං මධුරං ධම්මස්සවනං පඤ්හාකථනං කුතො ලභිස්සාමී’’තිආදීනි වත්වා රොදමානා.

ඛායතීති පඤ්ඤායති උපට්ඨාති. **කො මෙති** කහං ඉමෙ. **වජ්ජිභූමියාති** වජ්ජිරට්ඨාභිමුඛා ගතා. **මගා වියාති** යථා මගා තස්මිං තස්මිං පබ්බතපාදෙ වා වනසණ්ඩෙ වා විචරන්තා – ‘‘ඉදං අම්හාකං මාතුසන්තකං පිතුසන්තකං පවෙණිආගත’’න්ති අගහෙත්වා, යත්ථෙව නෙසං ගොචරඵාසුතා ච හොති පරිපන්ථාභාවො ච, තත්ථ විචරන්ති. එවං අනිකෙතා අගෙහා භික්ඛවොපි ‘‘අයං, ආවුසො, අම්හාකං ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තකො පවෙණිආගතො’’ති අගහෙත්වා යත්ථෙව නෙසං උතුසප්පායං භොජනසප්පායං පුග්ගලසප්පායං සෙනාසනසප්පායං ධම්මස්සවනසප්පායඤ්ච සුලභං හොති, තත්ථ විහරන්ති. චතුත්ථං.

5. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

225. පඤ්චමෙ **ආනන්දොති** ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්ථෙරො. **අතිවෙලන්ති** අතික්කන්තං වෙලං. **ගිහිසඤ්ඤත්තිබහුලොති** රත්තිඤ්ච දිවා ච බහුකාලං ගිහී සඤ්ඤාපයන්තො. භගවති පරිනිබ්බුතෙ මහාකස්සපත්ථෙරො ථෙරං ආහ – ‘‘ආවුසො, මයං රාජගහෙ වස්සං උපගන්ත්වා ධම්මං සඞ්ගායිස්සාම, ගච්ඡ ත්වං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා උපරිමග්ගත්තයත්ථාය වායාමං කරොහී’’ති. සො භගවතො පත්තචීවරමාදාය කොසලරට්ඨං ගන්ත්වා එකස්මිං අරඤ්ඤාවාසෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා ථෙරං දිස්වා – ‘‘භන්තෙ ආනන්ද, තුම්හෙ පුබ්බෙ සත්ථාරා සද්ධිං ආගච්ඡථ. අජ්ජ එකකාව ආගතා. කහං සත්ථාරං ඨපෙත්වා ආගතත්ථ? ඉදානි කස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරථ? කස්ස මුඛොදකං දන්තකට්ඨං දෙථ, පරිවෙණං සම්මජ්ජථ, වත්තපටිවත්තං කරොථා’’ති බහුං වත්වා පරිදෙවිංසු. ථෙරො – ‘‘මා, ආවුසො, සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, අනිච්චා සඞ්ඛාරා’’තිආදීනි වත්වා තෙ සඤ්ඤාපෙත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ වසනට්ඨානමෙව ගච්ඡති. මනුස්සා සායම්පි තත්ථ ගන්ත්වා තථෙව පරිදෙවන්ති. ථෙරොපි තථෙව ඔවදති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අජ්ඣභාසීති** ‘‘අයං ථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කථං සුත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉදානි ගිහී සඤ්ඤාපෙන්තො විහරති, සත්ථු සාසනං අසඞ්ගහිතපුප්ඵරාසි විය ඨිතං, ධම්මසඞ්ගහං න කරොති, චොදෙස්සාමි න’’න්ති චින්තෙත්වා අභාසි.

පසක්කියාති පවිසිත්වා. **හදයස්මිං ඔපියාති** කිච්චතො ච ආරම්මණතො ච හදයම්හි පක්ඛිපිත්වා. ‘‘නිබ්බානං පාපුණිස්සාමී’’ති වීරියං කරොන්තො නිබ්බානං කිච්චතො හදයම්හි ඔපෙති නාම, නිබ්බානාරම්මණං පන සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදන්තො ආරම්මණතො. තදුභයම්පි සන්ධායෙසා භාසති. **ඣායාති** ද්වීහි ඣානෙහි ඣායිකො භව. **බිළිබිළිකාති** අයං ගිහීහි සද්ධිං බිළිබිළිකථා. පඤ්චමං.

6. අනුරුද්ධසුත්තවණ්ණනා

226. ඡට්ඨෙ **පුරාණදුතියිකාති** අනන්තරෙ අත්තභාවෙ අග්ගමහෙසී. **සොභසීති** පුබ්බෙපි සොභසි, ඉදානිපි සොභසි. **දුග්ගතාති** න ගතිදුග්ගතියා දුග්ගතා. තා හි සුගතියං ඨිතා සම්පත්තිං අනුභවන්ති, පටිපත්තිදුග්ගතියා පන දුග්ගතා. තතො චුතා හි තා නිරයෙපි උපපජ්ජන්තීති දුග්ගතා. **පතිට්ඨිතාති** සක්කායස්මිං හි පතිට්ඨහන්තො අට්ඨහි කාරණෙහි පතිට්ඨාති – රත්තො රාගවසෙන පතිට්ඨාති, දුට්ඨො දොසවසෙන... මූළ්හො මොහවසෙන... විනිබද්ධො මානවසෙන... පරාමට්ඨො දිට්ඨිවසෙන... ථාමගතො අනුසයවසෙන... අනිට්ඨඞ්ගතො විචිකිච්ඡාවසෙන... වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චවසෙන පතිට්ඨාති. තාපි එවං පතිට්ඨිතාව. **නරදෙවානන්ති** දෙවනරානං.

නත්ථි දානීති සා කිර දෙවධීතා ථෙරෙ බලවසිනෙහා අහොසි, පටිගන්තුං නාසක්ඛි. කාලෙන ආගන්ත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජති, මුඛොදකං දන්තකට්ඨං පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨපෙති. ථෙරො අනාවජ්ජනෙන පරිභුඤ්ජති. එකස්මිං දිවසෙ ථෙරස්ස ජිණ්ණචීවරස්ස චොළකභික්ඛං චරතො සඞ්කාරකූටෙ දිබ්බදුස්සං ඨපෙත්වා පක්කමි. ථෙරො තං දිස්වා උක්ඛිපිත්වා, ඔලොකෙන්තො දුස්සන්තං දිස්වා ''දුස්සමෙත''න්ති ඤත්වා, ''අලං එත්තාවතා''ති අග්ගහෙසි. තෙනෙවස්ස චීවරං නිට්ඨාසි. අථ ද්වෙ අග්ගසාවකා අනුරුද්ධත්ථෙරො චාති තයො ජනා චීවරං කරිංසු. සත්ථා සූචිං යොජෙත්වා අදාසි. නිට්ඨිතචීවරස්ස පිණ්ඩාය චරතො දෙවතා පිණ්ඩපාතං සමාදපෙති. සා කාලෙන එකිකා, කාලෙන අත්තදුතියා ථෙරස්ස සන්තිකං ආගච්ඡති. තදා පන අත්තතතියා ආගන්ත්වා දිවාට්ඨානෙ ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා – ''මයං මනාපකායිකා නාම මනසා ඉච්ඡිතිච්ඡිතරූපං මාපෙමා''ති ආහ. ථෙරො – ''එතා එවං වදන්ති, වීමංසිස්සාමි, සබ්බා නීලකා හොන්තූ''ති චින්තෙසි. තා ථෙරස්ස මනං ඤත්වා සබ්බාව නීලවණ්ණා අහෙසුං, එවං පීතලොහිතඔදාතවණ්ණාති. තතො චින්තයිංසු – ''ථෙරො අම්හාකං දස්සනං අස්සාදෙතී''ති තා සමජ්ජං කාතුං ආරද්ධා, එකාපි ගායි, එකාපි නච්චි, එකාපි අච්ඡරං පහරි. ථෙරො ඉන්ද්‍රියානි ඔක්ඛිපි. තතො – ''න අම්හාකං දස්සනං ථෙරො අස්සාදෙතී''ති ඤත්වා සිනෙහං වා සන්ථවං වා අලභමානා නිබ්බින්දිත්වා ගන්තුමාරද්ධා. ථෙරො තාසං ගමනභාවං ඤත්වා – ''මා පුනප්පුනං ආගච්ඡිංසූ''ති අරහත්තං බ්‍යාකරොන්තො ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **වික්ඛීණොති** ඛීණො. **ජාතිසංසාරොති** තත්ථ තත්ථ ජාතිසඞ්ඛාතො සංසාරො. ඡට්ඨං.

7. නාගදත්තසුත්තවණ්ණනා

227. සත්තමෙ **අතිකාලෙනාති** සබ්බරත්තිං නිද්දායිත්වා බලවපච්චූසෙ කොටිසම්මුඤ්ජනියා ථොකං සම්මජ්ජිත්වා මුඛං ධොවිත්වා යාගුභික්ඛාය පාතොව පවිසති. **අතිදිවාති** යාගුං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවිත්වා එකස්මිං ඨානෙ නිපන්නො නිද්දායිත්වා – ''මනුස්සානං භොජනවෙලාය පණීතං භික්ඛං ලභිස්සාමී''ති උපකට්ඨෙ මජ්ඣන්හිකෙ උට්ඨාය ධම්මකරණෙන උදකං ගහෙත්වා අක්ඛීනි පමජ්ජිත්වා පිණ්ඩාය චරිත්වා යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා මජ්ඣන්හිකෙ වීතිවත්තෙ පටික්කමති. **දිවා ච ආගන්ත්වාති** අතිකාලෙ පවිට්ඨෙන නාම අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි පඨමතරං ආගන්තබ්බං හොති, ත්වං පන අතිවිය දිවා ආගන්ත්වා ගතාසීති අත්ථො. **භායාමි නාගදත්තන්**ති තං නාගදත්තං අහං භායාමි. **සුප්පගබ්භන්**ති සුට්ඨු පගබ්භං. **කුලෙසූති** ඛත්තියකුලාදිඋපට්ඨාකකුලෙසු. සත්තමං.

8. කුලඝරණීසුත්තවණ්ණනා

228. අට්ඨමෙ **අජ්ඣොගාළ්හප්පත්තොති** ඔගාහප්පත්තො. සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තං වනසණ්ඩං පවිසිත්වා දුතියදිවසෙ ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි පාසාදිකෙහි අභික්කන්තාදීහි. අඤ්ඤතරං කුලං තස්ස ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පිණ්ඩපාතං අදාසි. භත්තානුමොදනං පුන සුත්වා අතිරෙකතරං පසීදිත්වා, ''භන්තෙ, නිච්චකාලං ඉධෙව භික්ඛං ගණ්හථා''ති නිමන්තෙසි. ථෙරො අධිවාසෙත්වා තෙසං ආහාරං පරිභුඤ්ජමානො වීරියං පග්ගය්හ ඝටෙන්තො අරහත්තං පත්වා චින්තෙසි – ''බහූපකාරං මෙ එතං කුලං, අඤ්ඤත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමී''ති? ඵලසමාපත්තිසුඛං අනුභවන්තො තත්ථෙව වසි. **අජ්ඣභාසීති** සා කිර ථෙරස්ස ඛීණාසවභාවං අජානන්තී චින්තෙසි – ''අයං ථෙරො නෙව අඤ්ඤං ගාමං ගච්ඡති, න අඤ්ඤං ඝරං, න රුක්ඛමූලආසනසාලාදීසු නිසීදති, නිච්චකාලං ඝරං පවිසිත්වාව නිසීදති, උභොපෙතෙ ඔගාධප්පත්තා පටිගාධප්පත්තා, කදාචි එස ඉමං කුලං දූසෙය්‍ය, චොදෙස්සාමි න''න්ති. තස්මා අභාසි.

සණ්ඨානෙති නගරද්වාරස්ස ආසන්නෙ මනුස්සානං භණ්ඩකං ඔතාරෙත්වා විස්සමනට්ඨානෙ. **සඞ්ගම්මාති** සමාගන්ත්වා. **මන්තෙන්තීති** කථෙන්ති. **මඤ්ච තඤ්චාති** මඤ්ච කථෙන්ති තඤ්ච කථෙන්ති. **කිමන්තරන්ති** කිං කාරණං? **බහූ හි සද්දා පච්චූහාති** බහුකා එතෙ ලොකස්මිං පටිලොමසද්දා. **න තෙනාති** තෙන කාරණෙන, තෙන වා තපස්සිනා න මඞ්කු හොතබ්බං. **න හි තෙනාති** න හි තෙන පරෙහි වුත්තවචනෙන සත්තො කිලිස්සති, අත්තනා කතෙන පන පාපකම්මෙනෙව කිලිස්සතීති දස්සෙති. **වාතමිගො යථාති** යථා වනෙ වාතමිගො වාතෙරිතානං පණ්ණාදීනං සද්දෙන පරිතස්සති, එවං යො සද්දපරිත්තාසී හොතීති අත්ථො. **නාස්ස සම්පජ්ජතෙ වතන්ති** තස්ස ලහුචිත්තස්ස වතං න සම්පජ්ජති. ථෙරො පන ඛීණාසවත්තා සම්පන්නවතොති වෙදිතබ්බො. අට්ඨමං.

9. වජ්ජිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

229. නවමෙ **වජ්ජිපුත්තකොති** වජ්ජිරට්ඨෙ රාජපුත්තො ඡත්තං පහාය පබ්බජිතො. **සබ්බරත්තිචාරොති** කත්තිකනක්ඛත්තං ඝොසෙත්වා සකලනගරං ධජපටාකාදීහි පටිමණ්ඩෙත්වා පවත්තිතො සබ්බරත්තිචාරො. ඉදඤ්හි නක්ඛත්තං යාව චාතුමහාරාජිකෙහි එකාබද්ධං හොති. **තූරියතාළිතවාදිතනිග්ඝොසසද්දන්ති** භෙරිආදිතූරියානං තාළිතානං වීණාදීනඤ්ච වාදිතානං නිග්ඝොසසද්දං. **අභාසීති** වෙසාලියං කිර සත්ත රාජසහස්සානි සත්තසතානි සත්ත ච රාජානො, තත්තකාව තෙසං උපරාජසෙනාපතිආදයො . තෙසු අලඞ්කතපටියත්තෙසු නක්ඛත්තකීළනත්ථාය වීථිං ඔතිණ්ණෙසු සට්ඨිහත්ථෙ මහාචඞ්කමෙ චඞ්කමමානො නභස්ස මජ්ඣෙ ඨිතං චන්දං දිස්වා චඞ්කමනකොටියං ඵලකං නිස්සාය ඨිතො අභාසි. **අපවිද්ධංව වනස්මිං දාරුකන්ති** වත්ථාභරණාලඞ්කාරරහිතත්තා වනෙ ඡඩ්ඩිතදාරුකං විය ජාතං. **පාපියොති** ලාමකතරො අම්හෙහි අඤ්ඤො කොචි අත්ථි. **පිහයන්තීති** ථෙරො ආරඤ්ඤිකො පංසුකූලිකො

පිණ්ඩපාතිකො සපදානචාරිකො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨොති බහූ තුය්හං පත්ථයන්තීති අත්ථො. **සග්ගගාමිනන්ති** සග්ගං ගච්ඡන්තානං ගතානම්පි. නවමං.

10. සජ්ඣායසුත්තවණ්ණනා

230. දසමෙ **යං සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **සජ්ඣායබහුලොති** නිස්සරණපරියත්තිවසෙන සජ්ඣායනතො බහුතරං කාලං සජ්ඣායන්තො. සො කිර ආචරියස්ස දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා ආචරියං උදික්ඛන්තො තිට්ඨති. අථ නං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්නස්ස තාලවණ්ටවාතං දත්වා පානීයං ආපුච්ඡිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා තෙලං මක්ඛෙත්වා වන්දිත්වා ඨිතො උද්දෙසං ගහෙත්වා යාව සූරියත්ථඞ්ගමා සජ්ඣායං කරොති. සො න්හානකොට්ඨකෙ උදකං උපට්ඨපෙත්වා අඞ්ගාරකපල්ලෙ අග්ගිං කරොති. ආචරියස්ස න්හත්වා ආගතස්ස පාදෙසු උදකං පුඤ්ඡිත්වා පිට්ඨිපරිකම්මං කත්වා වන්දිත්වා උද්දෙසං ගහෙත්වා පඨමයාමෙ සජ්ඣායං කත්වා මජ්ඣිමයාමෙ සරීරං සමස්සාසෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ උද්දෙසං ගහෙත්වා යාව අරුණුග්ගමනා සජ්ඣායං කත්වා නිරුද්ධසද්දං බයතො සම්මසති. තතො සෙසං උපාදායරූපං භූතරූපං නාමරූපන්ති පඤ්චසු ඛන්ධෙසු විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. **අප්පොස්සුක්කොති** උද්දෙසග්ගහණෙ ච සජ්ඣායකරණීයෙ ච නිරුස්සුක්කො. **සඞ්කසායතීති** යස්ස දානි අත්ථාය අහං සජ්ඣායං කරෙය්‍යං, සො මෙ අත්ථො මත්ථකං පත්තො. කිං මෙ ඉදානි සජ්ඣායෙනාති ඵලසමාපත්තිසුඛෙන කාලං අතිවත්තෙති. **අජ්ඣභාසීති**, ‘‘කිං නු ඛො අස්ස ථෙරස්ස අඵාසුකං ජාතං, උදාහුස්ස ආචරියස්ස? කෙන නු ඛො කාරණෙන පුබ්බෙ විය මධුරස්සරෙන න සජ්ඣායතී’’ති? ආගන්ත්වා සන්තිකෙ ඨිතා අභාසි.

ධම්මපදානීති ඉධ සබ්බම්පි බුද්ධවචනං අධිප්පෙතං . **නාධීයසීති** න සජ්ඣායසි. නාදියසීති වා පාඨො, න ගණ්හාසීති අත්ථො. **පසංසන්ති** ධම්මභාණකො පසංසං ලභති, ආභිධම්මිකො සුත්තන්තිකො විනයධරොතිස්ස පසංසිතා භවන්ති. **විරාගෙනාති** අරියමග්ගෙන. **අඤ්ඤායාති** ජානිත්වා. **නික්ඛෙපනන්ති** තස්ස දිට්ඨසුතාදිනො විස්සජ්ජනං සන්තො වදන්තීති දීපෙති, න බුද්ධවචනස්ස. එත්තාවතා ‘‘ථෙරො බුද්ධවචනං න විස්සජ්ජාපෙතී’’ති න නිච්චකාලං සජ්ඣායන්තෙනෙව භවිතබ්බං, සජ්ඣායිත්වා පන – ‘‘එත්තකස්සාහං අත්ථස්ස වා ධම්මස්ස වා ආධාරො භවිතුං සමත්ථො’’ති ඤත්වා වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකිරියාය පටිපජ්ජිතබ්බං. දසමං.

11. අකුසලවිතක්කසුත්තවණ්ණනා

231. එකාදසමෙ **අකුසලෙ විතක්කෙති** කාමවිතක්කාදයො තයො මහාවිතක්කෙ. **අයොනිසො මනසිකාරාති** අනුපායමනසිකාරෙන. **සොති** සො ත්වං. **අයොනිසො පටිනිස්සජ්ජාති** එතං අනුපායමනසිකාරං වජ්ජෙහි. **සත්ථාරන්ති** ඉමාය ගාථාය පාසාදිකකම්මට්ඨානං කථෙති. **පීතිසුඛමසංසයන්ති** එකංසෙනෙව බලවපීතිඤ්ච සුඛඤ්ච අධිගමිස්සසි. එකාදසමං.

12. මජ්ඣන්හිකසුත්තවණ්ණනා

232. ද්වාදසමෙ යං වත්තබ්බං, තං දෙවතාසංයුත්තෙ නන්දනවග්ගෙ වුත්තමෙව. ද්වාදසමං.

13. පාකතින්ද්‍රියසුත්තවණ්ණනා

233. තෙරසමං දෙවපුත්තසංයුත්තෙ ජන්තුදෙවපුත්තසුත්තෙ විත්ථාරිතමෙව. තෙරසමං.

14. ගන්ධත්ථෙනසුත්තවණ්ණනා

234. චුද්දසමෙ **අජ්ඣභාසීති** තං භික්ඛුං නාළෙ ගහෙත්වා පදුමං සිඞ්ඝමානං දිස්වාව – ‘‘අයං භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සමණධම්මං කාතුං අරඤ්ඤං පවිට්ඨො ගන්ධාරම්මණං උපනිජ්ඣායති, ස්වායං අජ්ජ උපසිඞ්ඝං ස්වෙපි පුනදිවසෙපි උපසිඞ්ඝිස්සති, එවමස්ස සා ගන්ධතණ්හා වඩ්ඪිත්වා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං නාසෙස්සති, මා මයි පස්සන්තියා නස්සතු, චොදෙස්සාමි න’’න්ති උපසඞ්කමිත්වා අභාසි.

එකඞ්ගමෙතං ථෙය්‍යානන්ති ථෙනිතබ්බානං රූපාරම්මණාදීනං පඤ්චකොට්ඨාසානං ඉදං එකඞ්ගං, එකකොට්ඨාසොති අත්ථො. **න හරාමීති** න ගහෙත්වා ගච්ඡාමි. **ආරාති** දූරෙ නාළෙ ගහෙත්වා නාමෙත්වා දූරෙ ඨිතො උපසිඞ්ඝාමීති වදති. **වණ්ණෙනාති** කාරණෙන.

ය්වායන්ති යො අයං. තස්මිං කිර දෙවතාය සද්ධිං කථෙන්තෙයෙව එකො තාපසො ඔතරිත්වා භිසඛනනාදීනි කාතුං ආරද්ධො, තං සන්ධායෙවමාහ. **ආකිණ්ණකම්මන්තොති** එවං අපරිසුද්ධකම්මන්තො. අකිණ්ණකම්මන්තොතිපි පාඨො, කක්ඛළකම්මන්තොති අත්ථො. **න වුච්චතීති** ගන්ධචොරොති වා පුප්ඵචොරොති වා කස්මා න වුච්චති.

ආකිණ්ණලුද්දොති බහුපාපො ගාළ්හපාපො වා, තස්මා න වුච්චති. **ධාතිවෙලංව මක්ඛිතො**ති යථා ධාතියා නිවත්ථකිලිට්ඨවත්ථං උච්චාරපස්සාවපංසුමසිකද්දමාදීහි මක්ඛිතං, එවමෙවං රාගදොසාදීහි මක්ඛිතො. **අරහාමි වත්තවෙ**ති අරහාමි වත්තුං. දෙවතාය චොදනා කිර සුගතානුසිට්ඨිසදිසා, න තං ලාමකා හීනාධිමුත්තිකා මිච්ඡාපටිපන්නකපුග්ගලා ලභන්ති. තස්මිං පන අත්තභාවෙ මග්ගඵලානං භබ්බරූපා පුග්ගලා තං ලභන්ති, තස්මා එවමාහ.

සුචිගවෙසිනොති සුචීනි සීලසමාධිඤාණානි ගවෙසන්තස්ස. **අබ්භාමත්තං වා**ති වලාහකකූටමත්තං විය. **ජානාසී**ති සුද්ධො අයන්ති ජානාසි. **වජ්ජාසී**ති වදෙය්‍යාසි. **නෙව තං උපජීවාමා**ති දෙවතා කිර චින්තෙසි – ‘‘අයං භික්ඛු අත්ථි මෙ හිතකාමා දෙවතා, සා මං චොදෙස්සති සාරෙස්සතීති පමාදම්පි අනුයුඤ්ජෙය්‍ය, නාස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිස්සාමී’’ති. තස්මා එවමාහ. **ත්වමෙවා**ති ත්වංයෙව. **ජානෙය්‍යා**ති ජානෙය්‍යාසි. **යෙනා**ති යෙන කම්මෙන සුගතිං ගච්ඡෙය්‍යාසි, තං කම්මං ත්වංයෙව ජානෙය්‍යාසීති. චුද්දසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

වනසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. යක්ඛසංයුත්තං

1. ඉන්දකසුත්තවණ්ණනා

235. යක්ඛසංයුත්තස්ස පඨමෙ **ඉන්දකස්සාති** ඉන්දකූටනිවාසිනො යක්ඛස්ස. යක්ඛතො හි කූටෙන, කූටතො ච යක්ඛෙන නාමං ලද්ධං. **රූපං න ජීවන්ති වදන්තීති** යදි බුද්ධා රූපං ජීවන්ති න වදන්ති, යදි රූපං සත්තො පුග්ගලොති එවං න වදන්තීති අත්ථො. **කථං න්වයන්ති** කථං නු අයං? **කුතස්ස අට්ඨියකපිණ්ඩමෙතීති** අස්ස සත්තස්ස අට්ඨියකපිණ්ඩඤ්ච කුතො ආගච්ඡති? එත්ථ ච අට්ඨිග්ගහණෙන තීණි අට්ඨිසතානි, යකපිණ්ඩග්ගහණෙන නව මංසපෙසිසතානි ගහිතානි. යදි රූපං න ජීවො, අථස්ස ඉමානි ච අට්ඨීනි ඉමා ච මංසපෙසියො කුතො ආගච්ඡන්තීති පුච්ඡති. **කථං න්වයං සජ්ජති ගබ්භරස්මින්ති** කෙන නු කාරණෙන අයං සත්තො මාතුකුච්ඡිස්මිං සජ්ජති ලග්ගති, තිට්ඨතීති? පුග්ගලවාදී කිරෙස යක්ඛො, ''එකප්පහාරෙනෙව සත්තො මාතුකුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තතී''ති ගහෙත්වා ගබ්භසෙය්‍යකසත්තස්ස මාතා මච්ඡමංසාදීනි ඛාදති, සබ්බානි එකරත්තිවාසෙන පවිත්වා ඵෙණං විය විලීයන්ති. යදි රූපං සත්තො න භවෙය්‍ය, එවමෙව විලීයෙය්‍යාති ලද්ධියා එවමාහ. අථස්ස භගවා – ''න මාතුකුච්ඡිස්මිං එකප්පහාරෙනෙව නිබ්බත්තති, අනුපුබ්බෙන පන වඩ්ඪතී''ති දස්සෙන්තො **පඨමං කලලං හොතීති**ආදිමාහ. තත්ථ **පඨමන්ති** පඨමෙන පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන සද්ධිං තිස්සොති වා ඵුස්සොති වා නාමං නත්ථි, අථ ඛො තීහි ජාතිඋණ්ණංසූහි කතසුත්තග්ගෙ සණ්ඨිතතෙලබින්දුප්පමාණං කලලං හොති, යං සන්ධාය වුත්තං –

> ''තිලතෙලස්ස යථා බින්දු, සප්පිමණ්ඩො අනාවිලො;
> එවං වණ්ණප්පටිභාගං, කලලං සම්පවුච්චතී''ති.

කලලා හොති අබ්බුදන්ති තස්මා කලලා සත්තාහච්චයෙන මංසධොවනඋදකවණ්ණං අබ්බුදං නාම හොති, කලලන්ති නාමං අන්තරධායති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''සත්තාහං කලලං හොති, පරිපක්කං සමූහතං;
> විවට්ටමානං තබ්භාවං, අබ්බුදං නාම ජායතී''ති.

අබ්බුදා ජායතෙ පෙසීති තස්මාපි අබ්බුදා සත්තාහච්චයෙන විලීනතිපුසදිසා පෙසි නාම සඤ්ජායති. සා මරිචඵාණිතෙන දීපෙතබ්බා. ගාමදාරිකා හි සුපක්කානි මරිචානි ගහෙත්වා සාටකන්තෙ භණ්ඩිකං කත්වා පීළෙත්වා මණ්ඩං ආදාය කපාලෙ පක්ඛිපිත්වා ආතපෙ ඨපෙන්ති, තං සුක්ඛමානං සබ්බභාගෙහි මුච්චති. එවරූපා පෙසි හොති, අබ්බුදන්ති නාමං අන්තරධායති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''සත්තාහං අබ්බුදං හොති, පරිපක්කං සමූහතං;
> විවට්ටමානං තබ්භාවං, පෙසි නාම පජායතී''ති.

පෙසි නිබ්බත්තතී ඝනොති තතො පෙසිතො සත්තාහච්චයෙන කුක්කුටණ්ඩසණ්ඨානො ඝනො නාම මංසපිණ්ඩො නිබ්බත්තති, පෙසීති නාමං අන්තරධායති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''සත්තාහං පෙසි භවති, පරිපක්කං සමූහතං;
> විවට්ටමානං තබ්භාවං, ඝනොති නාම ජායති.
>
> ''යථා කුක්කුටියා අණ්ඩං, සමන්තා පරිමණ්ඩලං;
> එවං ඝනස්ස සණ්ඨානං, නිබ්බත්තං කම්මපච්චයා''ති.

ඝනා පසාඛා ජායන්තීති පඤ්චමෙ සත්තාහෙ ද්වින්නං හත්ථපාදානං සීසස්ස චත්ථාය පඤ්ච පීළකා ජායන්ති, යං සන්ධායෙතං වුත්තං ''පඤ්චමෙ, භික්ඛවෙ, සත්තාහෙ පඤ්ච පීළකා සණ්ඨහන්ති කම්මතො''ති.

ඉතො පරං ඡට්ඨසත්තමාදීනි සත්තාහානි අතික්කම්ම දෙසනං සඞ්ඛිපිත්වා ද්වාචත්තාලීසෙ සත්තාහෙ පරිණතකාලං ගහෙත්වා දස්සෙන්තො **කෙසාති**ආදිමාහ. තත්ථ **කෙසා ලොමා නඛාපි චාති** ද්වාචත්තාලීසෙ සත්තාහෙ එතානි ජායන්ති.

තෙන සො තත්ථ යාපෙතීති තස්ස හි නාභිතො උට්ඨිතො නාළො මාතු උදරපටලෙන එකාබද්ධො හොති, සො උප්පලදණ්ඩකො විය ඡිද්දො, තෙන ආහාරරසො සංසරිත්වා ආහාරසමුට්ඨානරූපං සමුට්ඨාපෙති. එවං සො දස මාසෙ යාපෙති. **මාතුකුච්ඡිගතො නරොති** මාතුයා තිරොකුච්ඡිගතො, කුච්ඡියා අබ්භන්තරගතොති අත්ථො. ඉති භගවා ''එවං ඛො, යක්ඛ, අයං සත්තො අනුපුබ්බෙන මාතුකුච්ඡියං වඩ්ඪති, න එකප්පහාරෙනෙව නිබ්බත්තතී''ති දස්සෙති. පඨමං.

2. සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා

236. දුතියෙ **සක්කනාමකොති** එවං නාමකො එකො යක්ඛො, සො කිර මාරපක්ඛිකයක්ඛො. **විප්පමුත්තස්සාති** තීහි භවෙහි විප්පමුත්තස්ස. **යදඤ්ඤන්ති** යං අඤ්ඤං. **වණ්ණෙනාති** කාරණෙන. **සංවාසොති** එකතො වාසො, සක්ඛිධම්මො මිත්තධම්මොති අත්ථො. **සප්පඤ්ඤොති** සුපඤ්ඤො සම්බුද්ධො. දුතියං.

3. සූචිලොමසුත්තවණ්ණනා

237. තතියෙ **ගයායන්ති** ගයාගාමෙ, ගයාය අවිදූරෙ නිවිට්ඨගාමං උපනිස්සායාති අත්ථො. **ටඞ්කිතමඤ්චෙති** දීඝමඤ්චෙ පාදමජ්ඣෙ විජ්ඣිත්වා අටනියො පවෙසෙත්වා කතමඤ්චෙ. තස්ස ''ඉදං උපරි, ඉදං හෙට්ඨා''ති නත්ථි, පරිවත්තෙත්වා අත්ථතොපි තාදිසොව හොති, තං දෙවට්ඨානෙ ඨපෙන්ති. චතුන්නං පාසාණානං උපරි පාසාණං අත්ථරිත්වා කතගෙහම්පි ''ටඞ්කිතමඤ්චො''ති වුච්චති. **සූචිලොමස්සාති** කඨිනසූචිසදිසලොමස්ස. සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා දූරට්ඨානතො ආගතො සෙදමලග්ගහිතෙන ගත්තෙන සුපඤ්ඤත්තං සඞ්ඝිකමඤ්චං අනාදරෙන අපච්චත්ථරිත්වා නිපජ්ජි, තස්ස පරිසුද්ධසීලස්ස තං කම්මං සුද්ධවත්ථෙ කාළකං විය අහොසි. සො තස්මිං අත්තභාවෙ විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො කාලංකත්වා ගයාගාමද්වාරෙ සඞ්කාරට්ඨානෙ යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තමත්තස්සෙව චස්ස සකලසරීරං කඨිනසූචීහි ගච්ඡිච්ඡිජ්ඣිතං විය ජාතං.

අථෙකදිවසං භගවා පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො තං යක්ඛං පඨමාවජ්ජනස්සෙව ආපාථං ආගතං දිස්වා – ''අයං එකං බුද්ධන්තරං මහාදුක්ඛං අනුභවි. කිං නු ඛ්වාස්ස මං ආගම්ම සොත්ථිකාරණං භවෙය්‍යා''ති? ආවජ්ජෙන්තො පඨමමග්ගස්ස උපනිස්සයං අද්දස. අථස්ස සඞ්ගහං කාතුකාමො සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා සුගතමහාචීවරං පාරුපිත්වා දෙවවිමානකප්පං ගන්ධකුටිං පහාය හත්ථිගවාස්සමනුස්සකුක්කුරාදිකුණපදුග්ගන්ධං සඞ්කාරට්ඨානං ගන්ත්වා තත්ථ මහාගන්ධකුටියං විය නිසීදි. තං සන්ධාය වුත්තං ''සූචිලොමස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ''ති.

ඛරොති සුංසුමාරපිට්ඨි විය ඡදනිට්ඨකාහි විසමච්ඡදනපිට්ඨි විය ච ඛරසරීරො. සො කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ සීලසම්පන්නො උපාසකො එකදිවසෙ විහාරෙ චිත්තත්ථරණාදීහි අත්ථතාය භූමියා සඞ්ඝිකෙ අත්ථරණෙ අත්තනො උත්තරාසඞ්ගං අපච්චත්ථරිත්වා නිපජ්ජි. සඞ්ඝිකං තෙලං අභාජෙත්වා අත්තනො උත්තරාසඞ්ගං අපච්චත්ථරිත්වා නිපජ්ජි. සඞ්ඝිකං තෙලං අභාජෙත්වා අත්තනො හත්ථෙහි සරීරං මක්ඛෙසීතිපි වදන්ති. සො තෙන කම්මෙන සග්ගෙ නිබ්බත්තිතුං අසක්කොන්තො තස්සෙව ගාමස්ස ද්වාරෙ සඞ්කාරට්ඨානෙ යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තමත්තස්ස චස්ස සකලසරීරං වුත්තප්පකාරං අහොසි. තෙ උභොපි සහායා ජාතා. ඉති ඛරස්ස ඛරභාවො වෙදිතබ්බො.

අවිදූරෙ අතික්කමන්තීති ගොචරං පරියෙසන්තා සමාගමට්ඨානං වා ගච්ඡන්තා ආසන්නෙ ඨානෙ ගච්ඡන්ති. තෙසු සූචිලොමො සත්ථාරං න පස්සති, ඛරලොමො පඨමතරං දිස්වා සූචිලොමං යක්ඛං එතදවොච – **''එසො සමණො''**ති, සම්ම, එස තව භවනං පවිසිත්වා නිසින්නො එකො සමණොති. **නෙසො සමණො, සමණකො එසොති** සො කිර යො මං පස්සිත්වා භීතො පලායති, තං සමණකොති වදති. යො න භායති, තං සමණොති. තස්මා ''අයං මං දිස්වා භීතො පලායිස්සතී''ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

කායං උපනාමෙසීති භෙරවරූපං නිම්මිනිත්වා මහාමුඛං විවරිත්වා සකලසරීරෙ ලොමානි උට්ඨාපෙත්වා කායං උපනාමෙසි. **අපනාමෙසීති** රතනසතිකං සුවණ්ණග්ඝනිකං විය ථොකං අපනාමෙසි. **පාපකොති** ලාමකො අමනුඤ්ඤො. සො ගූථං විය අග්ගි විය කණ්හසප්පො විය ච පරිවජ්ජෙතබ්බො, න ඉමිනා සුවණ්ණවණ්ණෙන සරීරෙන සම්පටිච්ඡිතබ්බො. එවං වුත්තෙ පන සූචිලොමො ''පාපකො කිර මෙ සම්ඵස්සො''ති කුද්ධො **පඤ්හං තං, සමණාතිආදිමාහ**. **චිත්තං වා තෙ ඛිපිස්සාමීති** යෙසඤ්හි අමනුස්සා චිත්තං ඛිපිතුකාමා හොන්ති, තෙසං සෙතමුඛං නීලොදරං සුරත්තහත්ථපාදං මහාසීසං පජ්ජලිතනෙත්තං භෙරවං වා අත්තභාවං නිම්මිනිත්වා දස්සෙන්ති, භෙරවං වා සද්දං සාවෙන්ති, කථෙන්තානංයෙව වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා හදයං මද්දන්ති, තෙන තෙ සත්තා උම්මත්තකා හොන්ති ඛිත්තචිත්තා. තං සන්ධායෙවමාහ. **පාරගඞ්ගායාති** ද්වීසු පාදෙසු ගහෙත්වා තං ආවිඤ්ඡෙත්වා යථා න පුනාගච්ඡසි, එවං පාරං වා ගඞ්ගාය ඛිපිස්සාමීති වදති. **සදෙවකෙතිආදි** වුත්තත්ථමෙව. **පුච්ඡ යදාකඞ්ඛසීති** යංකිඤ්චි ආකඞ්ඛසි, තං සබ්බං පුච්ඡ, අසෙසං තෙ බ්‍යාකරිස්සාමීති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙති.

කුතොනිදානාති කිංනිදානා, කිංපච්චයාති අත්ථො? **කුමාරකා ධඞ්කමිවොස්සජන්තීති** යථා කුමාරකා කාකං ගහෙත්වා ඔස්සජන්ති ඛිපන්ති, එවං පාපවිතක්කා කුතො සමුට්ඨාය චිත්තං ඔස්සජන්තීති පුච්ඡති?

ඉතොනිදානාති අයං අත්තභාවො නිදානං එතෙසන්ති ඉතො නිදානා. **ඉතොජාති** ඉතො අත්තභාවතො ජාතා. **ඉතො සමුට්ඨාය මනොවිතක්කාති** යථා දීඝසුත්තකෙන පාදෙ බද්ධං කාකං කුමාරකා තස්ස සුත්තපරියන්තං අඞ්ගුලියං වෙඨෙත්වා ඔස්සජන්ති, සො දූරං ගන්ත්වාපි පුන තෙසං පාදමූලෙයෙව පතති, එවමෙව ඉතො අත්තභාවතො සමුට්ඨාය පාපවිතක්කා චිත්තං ඔස්සජන්ති.

ස්නෙහජාති තණ්හාසිනෙහතො ජාතා. **අත්තසම්භූතාති** අත්තනි සම්භූතා. **නිග්‍රොධස්සෙව ඛන්ධජාති** නිග්‍රොධඛන්ධෙ ජාතා පාරොහා විය. **පුථූති** බහූ අනෙකප්පකාරා පාපවිතක්කා තංසම්පයුත්තකිලෙසා ච. **විසත්තාති** ලග්ගා ලග්ගිතා. **කාමෙසූති** වත්ථුකාමෙසු. **මාලුවාව විතතා වනෙති** යථා වනෙ මාලුවා ලතා යං රුක්ඛං නිස්සාය ජායති, තං මූලතො යාව අග්ගා, අග්ගතො යාව මූලා පුනප්පුනං සංසිබ්බිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඔතතවිතතා තිට්ඨති. එවං වත්ථුකාමෙසු පුථූ කිලෙසකාමා විසත්තා, පුථූ වා සත්තා තෙහි කිලෙසකාමෙහි වත්ථුකාමෙසු විසත්තා. **යෙ නං පජානන්තීති** යෙ ''අත්තසම්භූතා''ති එත්ථ වුත්තං අත්තභාවං ජානන්ති.

යතොනිදානන්ති යං නිදානමස්ස අත්තභාවස්ස තඤ්ච ජානන්ති. **තෙ නං විනොදෙන්තීති** තෙ එවං අත්තභාවසඞ්ඛාතස්ස දුක්ඛසච්චස්ස නිදානභූතං සමුදයසච්චං මග්ගසච්චෙන විනොදෙන්ති. **තෙ දුත්තරන්ති** තෙ සමුදයසච්චං නීහරන්තා ඉදං දුත්තරං කිලෙසොඝං තරන්ති. **අතිණ්ණපුබ්බන්ති** අනමතග්ගෙ සංසාරෙ සුපිනන්තෙපි න තිණ්ණපුබ්බං. **අපුනබ්භවායාති** අපුනබ්භවසඞ්ඛාතස්ස නිරොධසච්චස්සත්ථාය. ඉති ඉමාය ගාථාය චත්තාරි සච්චානි පකාසෙන්තො අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි. දෙසනාවසානෙ සූචිලොමො තස්මිංයෙව පදෙසෙ ඨිතො දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. සොතාපන්නා ච නාම න කිලිට්ඨත්තභාවෙ තිට්ඨන්තීති සහ ඵලපටිලාභෙනස්ස සරීරෙ සෙතකණ්ඩුපිළකසූචියො සබ්බා පතිතා. සො දිබ්බවත්ථනිවත්ථො දිබ්බවරදුකූලුත්තරාසඞ්ගො දිබ්බවෙඨනවෙඨිතො දිබ්බාභරණගන්ධමාලධරො සුවණ්ණවණ්ණො හුත්වා භුම්මදෙවතාපරිහාරං පටිලභීති. තතියං.

4. මණිභද්දසුත්තවණ්ණනා

238. චතුත්ථෙ **සුඛමෙධතීති**, සුඛං පටිලභති. **සුවෙ සෙය්‍යොති** සුවෙ සුවෙ සෙය්‍යො, නිච්චමෙව සෙය්‍යොති අත්ථො. **වෙරා න පරිමුච්චතීති** අහං සතිමාති එත්තකෙන වෙරතො න මුච්චති. **යස්සාති** යස්ස අරහතො. **අහිංසායාති** කරුණාය චෙව කරුණාපුබ්බභාගෙ ච. **මෙත්තංසොති** සො මෙත්තඤ්චෙව මෙත්තාපුබ්බභාගඤ්ච භාවෙති. අථ වා **අංසොති** කොට්ඨාසො වුච්චති. මෙත්තා අංසො එතස්සාති මෙත්තංසො. ඉදං වුත්තං හොති – යස්ස අරහතො සබ්බකාලං අහිංසාය රතො මනො, යස්ස ච සබ්බභූතෙසු මෙත්තාකොට්ඨාසො අත්ථි, තස්ස කෙනචි පුග්ගලෙන සද්ධිං වෙරං නාම නත්ථී යක්ඛාති. චතුත්ථං.

5. සානුසුත්තවණ්ණනා

239. පඤ්චමෙ **යක්ඛෙන ගහිතො හොතීති** සො කිර තස්සා උපාසිකාය එකපුත්තකො. අථ නං සා දහරකාලෙයෙව පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සීලවා අහොසි වත්තසම්පන්නො, ආචරියුපජ්ඣායආගන්තුකාදීනං වත්තං කතමෙව හොති, මාසස්ස අට්ඨමීදිවසෙ පාතො වුට්ඨාය උදකමාළකෙ උදකං උපට්ඨාපෙත්වා ධම්මස්සවනග්ගං සම්මජ්ජිත්වා දීපං ජාලෙත්වා මධුරස්සරෙන ධම්මස්සවනං ඝොසෙති. භික්ඛූ තස්ස ථාමං ඤත්වා ''සරභාණං භණ, සාමණෙරා''ති අජ්ඣෙසන්ති. සො ''මය්හං හදයවාතො රුජති, කාසො වා බාධතී''ති කිඤ්චි පච්චාහාරං අකත්වා ධම්මාසනං අභිරුහිත්වා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය සරභාණං වත්වා ඔතරන්තො – ''මය්හං මාතාපිතූනම්පි ඉමස්මිං සරභඤ්ඤෙ පත්ති''ති වදති. තස්ස මනුස්සා මාතාපිතරො පත්තියා දින්නභාවං න ජානන්ති. අනන්තරත්තභාවෙ පනස්ස මාතා යක්ඛිනී ජාතා. සා දෙවතාහි සද්ධිං ආගතා , ධම්මං සුත්වා – ''සාමණෙරෙන දින්නපත්තිං අනුමොදාමි, තාතා''ති වදති. සීලසම්පන්නා ච නාම භික්ඛූ සදෙවකස්ස ලොකස්ස පියා හොන්තීති තස්මිං සාමණෙරෙ දෙවතා සලජ්ජා සගාරවා මහාබ්‍රහ්මං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ච නං මඤ්ඤන්ති. සාමණෙරෙ ගාරවෙන තං යක්ඛිනිං ගරුං කත්වා පස්සන්ති. ධම්මස්සවනයක්ඛසමාගමාදීසු ''සානුමාතා සානුමාතා''ති යක්ඛිනියා අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගපිණ්ඩං දෙන්ති. මහෙසක්ඛාපි යක්ඛා තං දිස්වා මග්ගා ඔක්කමන්ති, ආසනා වුට්ඨහන්ති.

අථ ඛො සාමණෙරො වුඩ්ඪිමන්වාය පරිපක්කින්ද්‍රියො අනභිරතිපීළිතො අනභිරතිං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො පරූළ්හකෙසනඛො කිලිට්ඨනිවාසනපාරුපනො කස්සචි අනාරොචෙත්වා පත්තචීවරමාදාය එකකොව මාතු ඝරං ගතො. උපාසිකා පුත්තං දිස්වා, වන්දිත්වා ආහ – ''තාත, ත්වං පුබ්බෙ ආචරියුපජ්ඣායෙහි වා දහරසාමණෙරෙහි වා සද්ධිං ඉධාගච්ඡසි. කස්මා එකකොව අජ්ජ ආගතො''ති? සො උක්කණ්ඨිතභාවං ආරොචෙසි. සද්ධා උපාසිකා නානප්පකාරෙන ඝරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පුත්තං ඔවදමානාපි තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තී, ''අප්පෙව නාම අත්තනො ධම්මතායපි සල්ලක්ඛෙස්සතී''ති අනුයොජෙත්වාව – ''තිට්ඨ, තාත, යාව තෙ යාගුභත්තං සම්පාදෙමි, යාගුං පිවිත්වා කතභත්තකිච්චස්ස තෙ මනාපානි වත්ථානි නීහරිත්වා දස්සාමී''ති වත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි සාමණෙරො. උපාසිකා මුහුත්තෙනෙව යාගුඛජ්ජකං සම්පාදෙත්වා අදාසි. තතො ''භත්තං සම්පාදෙස්සාමී''ති අවිදූරෙ නිසින්නා තණ්ඩුලෙ ධොවති. තස්මිං සමයෙ සා යක්ඛිනී ''කහං නු ඛො සාමණෙරො? කිඤ්චි භික්ඛාහාරං ලභති , උදාහු නො''ති? ආවජ්ජමානා තස්ස විබ්භමිතුකාමතාය නිසින්නභාවං ඤත්වා, ''මා හෙව ඛො මෙ දෙවතානං අන්තරෙ ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍ය, ගච්ඡාමිස්ස විබ්භමනෙ අන්තරායං කරොමී''ති ආගන්ත්වා සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙත්වා භූමියං පාතෙසි. සො අක්ඛීහි විපරිවත්තෙහි ඛෙළෙන පග්ඝරන්තෙන භූමියං විප්ඵන්දති. තෙන වුත්තං ''යක්ඛෙන ගහිතො හොතී''ති.

අභාසීති උපාසිකා පුත්තස්ස තං විප්පකාරං දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා පුත්තං ආලිඞ්ගෙත්වා ඌරුසු නිපජ්ජාපෙසි. සකලගාමවාසිනො ආගන්ත්වා බලිකම්මාදීනි කරොන්ති. උපාසිකා පරිදෙවමානා ඉමා ගාථායො අභාසි.

පාටිහාරියපක්ඛඤ්චාති මනුස්සා ''අට්ඨමීඋපොසථස්ස පච්චුග්ගමනඤ්ච අනුග්ගමනඤ්ච කරිස්සාමා''ති සත්තමියාපි නවමියාපි උපොසථඞ්ගානි සමාදියන්ති, චාතුද්දසීපන්නරසීනං පච්චුග්ගමනානුග්ගමනං කරොන්තා තෙරසියාපි පාටිපදෙපි සමාදියන්ති, ''වස්සාවාසස්ස අනුග්ගමනං කරිස්සාමා''ති ද්වින්නං පවාරණානං අන්තරෙ අඩ්ඪමාසං නිබද්ධුපොසථිකා භවන්ති. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ''පාටිහාරියපක්ඛඤ්චා''ති. **අට්ඨඞ්ගසුසමාගතන්ති** අට්ඨඞ්ගෙහි සුට්ඨු සමාගතං, සම්පයුත්තන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සෙට්ඨචරියං. **න තෙ හි යක්ඛා කීළන්තීති** න තෙ ගහෙත්වා යක්ඛා කිලමෙන්ති.

පුන **චාතුද්දසින්ති** ඉමාය ගාථාය සාමණෙරස්ස කායෙ අධිමුත්තා යක්ඛිනී ආහ. **ආවි වා යදි වා රහොති** කස්සචි සම්මුඛෙ වා පරම්මුඛෙ වා. **පමුත්‍යත්ථීති** පමුත්ති අත්ථි. **උප්පච්චාපීති** උප්පතිත්වාපි. සචෙපි සකුණො විය උප්පතිත්වා පලායසි, තථාපි තෙ මොක්ඛො නත්ථීති වදති. එවඤ්ච පන වත්වා සාමණෙරං මුඤ්චි. සාමණෙරො අක්ඛීනි උම්මීලෙසි, මාතා කෙසෙ පකිරිය අස්සසන්තී පස්සසන්තී රොදති. සො ''අමනුස්සෙන ගහිතොම්හී''ති න ජානාති. ඔලොකෙන්තො පන ''අහං පුබ්බෙ පීඨෙ නිසින්නො. මාතා මෙ අවිදූරෙ නිසීදිත්වා තණ්ඩුලෙ ධොවති. ඉදානි පනම්හි භූමියං නිසින්නො, මාතාපි මෙ අස්සසන්තී පස්සසන්තී රොදති, සකලගාමවාසිනොපි සන්නිපතිතා. කිං නු ඛො එත''න්ති? නිපන්නකොව **මතං වා අම්මාති** ගාථමාහ.

කාමෙ චජිත්වානාති දුවිධෙපි කාමෙ පහාය. **පුනරාගච්ඡතෙති** විබ්භමනවසෙන ආගච්ඡති. **පුන ජීවං මතො හි සොති** උප්පබ්බජිත්වා පුන ජීවන්තොපි සො මතකොව, තස්මා තම්පි රොදන්තීති වදති.

ඉදානිස්ස ඝරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙන්තී **කුක්කුළාති**ආදිමාහ. තත්ථ **කුක්කුළාති** ඝරාවාසො කිර උණ්හට්ඨෙන කුක්කුළා නාම හොති. **කස්ස උජ්ඣාපයාමසෙති** – ''අභිධාවථ, භද්දං තෙ හොතු''ති එවං වත්වා – ''යං ත්වං විබ්භමිතුකාමො යක්ඛෙන පාපිතො, ඉමං විප්පකාරං කස්ස මයං උජ්ඣාපයාම නිජ්ඣාපයාම ආරොචයාමා''ති වදති. **පුන ඩය්හිතුමිච්ඡසීති**ආදිත්තඝරතො නීහටභණ්ඩං විය ඝරා නීහරිත්වා බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිතො පුන මහාඩාහසදිසෙ ඝරාවාසෙ ඩය්හිතුං ඉච්ඡසීති අත්ථො. සො මාතරි කථෙන්තියා කථෙන්තියා සල්ලක්ඛෙත්වා හිරොත්තප්පං පටිලභිත්වා, ''නත්ථි මය්හං ගිහිභාවෙන අත්ථො''ති ආහ. අථස්ස මාතා ''සාධු, තාතා''ති තුට්ඨා පණීතභොජනං භොජෙත්වා, ''කති වස්සොසි, තාතා''ති පුච්ඡි. පරිපුණ්ණවස්සොම්හි උපාසිකෙති. ''තෙන හි, තාත, උපසම්පදං කරොහී''ති චීවරසාටකෙ අදාසි. සො තිචීවරං කාරාපෙත්වා උපසම්පන්නො බුද්ධවචනං උග්ගණ්හන්තො තෙපිටකො හුත්වා සීලාදීනං ආගතට්ඨානෙ තං තං පූරෙන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා මහාධම්මකථිකො හුත්වා වීසවස්සසතං ඨත්වා සකලජම්බුදීපං ඛොභෙත්වා පරිනිබ්බායි. පඤ්චමං.

6. පියඞ්කරසුත්තවණ්ණනා

240. ඡට්ඨෙ **ජෙතවනෙති** ජෙතවනස්ස පච්චන්තෙ කොසම්බකකුටි නාම අත්ථි, තත්ථ විහරති. **ධම්මපදානීති** ඉධ පාටියෙක්කං සඞ්ගහං ආරුළ්හා ඡබ්බීසතිවග්ගා තන්ති අධිප්පෙතා . තත්‍ර ථෙරො තස්මිං සමයෙ අන්තොවිහාරෙ නිසින්නො මධුරස්සරෙන සරභඤ්ඤං කත්වා අප්පමාදවග්ගං භාසති. **එවං තොසෙසීති** සා කිර පුත්තං පියඞ්කරං අඞ්කෙනාදාය ජෙතවනස්ස පච්ඡිමභාගතො පට්ඨාය ගොචරං පරියෙසන්තී අනුපුබ්බෙන නගරාභිමුඛී හුත්වා උච්චාරපස්සාවඛෙළසිඞ්ඝාණිකදුබ්භොජනානි පරියෙසමානා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පත්වා මධුරස්සරං අස්සොසි. තස්සා සො සද්දො ඡවිආදීනි ඡෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච හදයඞ්ගමනීයො හුත්වා අට්ඨාසි. අථස්සා ගොචරපරියෙසනෙ චිත්තම්පි න උප්පජ්ජි, ඔහිතසොතා ධම්මමෙව සුණන්තී ඨිතා. යක්ඛදාරකස්ස පන දහරතාය ධම්මස්සවනෙ චිත්තං නත්ථි. සො ජිඝච්ඡාය පීළිතත්තා, ''කස්මා අම්මා ගතගතට්ඨානෙ ඛාණුකො විය තිට්ඨසි? න මය්හං ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා පරියෙසසී''ති පුනප්පුනං මාතරං චොදෙති. සා ''ධම්මස්සවනස්ස මෙ අන්තරායං කරොතී''ති පුත්තකං ''මා සද්දං කරි, පියඞ්කරා''ති එවං තොසෙසි. තත්ථ **මා සද්දං කරීති** සද්දං මා කරි.

පාණෙසු චාති ගාථාය සා අත්තනො ධම්මතාය සමාදිණ්ණං පඤ්චසීලං දස්සෙති. තත්ථ **සංයමාමසෙති** සංයමාම සංයතා හොම. ඉමිනා පාණාතිපාතා විරති ගහිතා, දුතියපදෙන මුසාවාදා විරති, තතියපදෙන සෙසා තිස්සො විරතියො. **අපි මුච්චෙම පිසාචයොනියාති** අපි නාම යක්ඛලොකෙ උප්පන්නානි පඤ්ච වෙරානි පහාය, යොනිසො පටිපජ්ජිත්වා ඉමාය ඡාතකදුබ්භික්ඛාය පිසාචයක්ඛයොනියා මුච්චෙම, තාතාති වදති. ඡට්ඨං.

7. පුනබ්බසුසුත්තවණ්ණනා

241. සත්තමෙ **තෙන ඛො පන සමයෙනාති** කතරසමයෙන? සූරියස්ස අත්ථඞ්ගමනසමයෙන. තදා කිර භගවා පච්ඡාභත්තෙ මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා මහාජනං උය්‍යොජෙත්වා න්හානකොට්ඨකෙ න්හත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ පුරත්ථිමලොකධාතුං ඔලොකයමානො නිසීදි. අථෙකචාරිකද්විචාරිකාදයො පංසුකූලිකපිණ්ඩපාතිකභික්ඛූ අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානෙහි නික්ඛමිත්වා ආගම්ම

දසබලං වන්දිත්වා රත්තසාණියා පරික්ඛිපමානා විය නිසීදිංසු. අථ නෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා සත්ථා නිබ්බානපටිසංයුත්තං ධම්මකථං කථෙසි.

එවං තොසෙසීති සා කිර යීතරං අඞ්කෙනාදාය පුත්තං අඞ්ගුලියා ගහෙත්වා ජෙතවනපිට්ඨියං පාකාරපරික්ඛෙපසමීපෙ උච්චාරපස්සාවඛෙළසිඞ්ඝාණිකං පරියෙසමානා අනුපුබ්බෙන ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකං සම්පත්තා. භගවතො ච, ''ආනන්ද, පත්තං ආහර, චීවරං ආහර, විසාඛාදානං දානං දෙහී''ති කථෙන්තස්ස සද්දො සමන්තා ද්වාදසහත්ථමත්තමෙව ගණ්හාති. ධම්මං දෙසෙන්තස්ස සචෙපි චක්කවාළපරියන්තං කත්වා පරිසා නිසීදති, යථා පරිසං ගච්ඡති, බහිපරිසාය එකඞ්ගුලිමත්තම්පි න නිග්ගච්ඡති, ''මා අකාරණා මධුරසද්දො නස්සී''ති. තත්‍රායං යක්ඛිනී බහිපරිසාය ඨිතා සද්දං න සුණාති, ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨිතාය පනස්සා මහතියා බුද්ධවීථියා අභිමුඛෙ ඨිතා ගන්ධකුටි පඤ්ඤායි. සා නිවාතෙ දීපසිඛා විය බුද්ධගාරවෙන හත්ථකුක්කුච්චාදිරහිතං නිච්චලං පරිසං දිස්වා – ''නූන මෙත්ථ කිඤ්චි භාජනීයභණ්ඩං භවිස්සති, යතො අහං සප්පිතෙලමධුඵාණිතාදීසු කිඤ්චිදෙව පත්තතො වා හත්ථතො වා පග්ඝරන්තං භූමියං වා පන පතිතං ලභිස්සාමී''ති අන්තොවිහාරං පාවිසි. ද්වාරකොට්ඨකෙ අවරුද්ධකානං නිවාරණත්ථාය ඨිතා ආරක්ඛදෙවතා යක්ඛිනියා උපනිස්සයං දිස්වා න නිවාරෙසි. තස්සා සහ පරිසාය එකීභාවගමනෙන මධුරස්සරො ඡවිආදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසි. තං ධම්මස්සවනත්ථාය නිච්චලං ඨිතං පුරිමනයෙනෙව පුත්තකා චොදයිංසු. සා ''ධම්මස්සවනස්ස මෙ අන්තරායං කරොන්තී''ති පුත්තකෙ **තුණ්හී උත්තරිකෙ හොහීති** එවං තොසෙසි.

තත්ථ **යාවාති** යාව ධම්මං සුණාමි, තාව තුණ්හී හොහීති අත්ථො. **සබ්බගන්ථප්පමොචනන්ති** නිබ්බානං ආගම්ම සබ්බෙ ගන්ථා පමුච්චන්ති, තස්මා තං සබ්බගන්ථප්පමොචනන්ති වුච්චති. **අතිවෙලාති** වෙලාතික්කන්තා පමාණාතික්කන්තා. **පියායනාති** මග්ගනා පත්ථනා. **තතො පියතරන්ති** යා අයං අස්ස ධම්මස්ස මග්ගනා පත්ථනා, ඉදං මය්හං තතො පියතරන්ති අත්ථො. පියතරාති වා පාඨො. **පාණිනන්ති** යථා පාණීනං දුක්ඛා මොචෙති. කෙ මොචෙතීති? පාණිනෙති ආහරිත්වා වත්තබ්බං. **යං ධම්මං අභිසම්බුද්ධන්ති**, යං ධම්මං භගවා අභිසම්බුද්ධො. **තුණ්හීභූතායමුත්තරාති** න කෙවලං අහමෙව, අයං මෙ භගිනී උත්තරාපි තුණ්හීභූතාති වදති. **සද්ධම්මස්ස අනඤ්ඤායාති**, අම්ම, මයං පුබ්බෙපි ඉමං සද්ධම්මමෙව අජානිත්වා ඉදානි ඉදං ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛං අනුභවන්තා දුක්ඛං චරාම විහරාම.

චක්ඛුමාති පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. ධම්මං දෙසෙන්තොයෙව භගවා පරිසං සල්ලක්ඛයමානො තස්සා යක්ඛිනියා චෙව යක්ඛදාරකස්ස ච සොතාපත්තිඵලස්ස උපනිස්සයං දිස්වා දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා චතුසච්චකථං දීපෙති, තං සුත්වා තස්මිංයෙව දෙසෙ ඨිතා යක්ඛිනී සද්ධිං පුත්තෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා. ධීතුයාපි පනස්සා උපනිස්සයො අත්ථි, අතිදහරත්තා පන දෙසනං සම්පටිච්ඡිතුං නාසක්ඛි.

ඉදානි සා යක්ඛිනී පුත්තස්ස අනුමොදනං කරොන්තී **සාධු ඛො පණ්ඩිතො නාමාති**ආදිමාහ. **අජ්ජාහම්හි සමුග්ගතාති** අහම්හි අජ්ජ වට්ටතො උග්ගතා සමුග්ගතා සාසනෙ වා උග්ගතා සමුග්ගතා, ත්වම්පි සුඛී හොහීති. **දිට්ඨානීති** මයා ච තයා ච දිට්ඨානි. **උත්තරාපි සුණාතු මෙති**, ''අම්හාකං චතුසච්චපටිවෙධභාවං, ධීතා මෙ උත්තරාපි, සුණාතූ''ති වදති. සහ සච්චපටිවෙධෙනෙව සාපි සූචිලොමො විය සබ්බං සෙතකණ්ඩුකච්ඡුආදිභාවං පහාය දිබ්බසම්පත්තිං පටිලභති සද්ධිං පුත්තෙන. ධීතා පනස්සා යථා නාම ලොකෙ මාතාපිතූහි ඉස්සරියෙ ලද්ධෙ පුත්තානම්පි තං හොති, එවං මාතු-ආනුභාවෙනෙව සම්පත්තිං ලභි. තතො පට්ඨාය ච සා සද්ධිං පුත්තකෙහි ගන්ධකුටිසමීපරුක්ඛෙයෙව නිවාසරුක්ඛං ලභිත්වා සායං පාතං බුද්ධදස්සනං ලභමානා ධම්මං සුණමානා දීඝරත්තං තත්ථෙව වසි. සත්තමං.

8. සුදත්තසුත්තවණ්ණනා

242. අට්ඨමෙ **කෙනචිදෙව කරණීයෙනාති** වාණිජ්ජකම්මං අධිප්පෙතං. අනාථපිණ්ඩිකො ච රාජගහසෙට්ඨී ච අඤ්ඤමඤ්ඤං භගිනිපතිකා හොන්ති. යදා රාජගහෙ උට්ඨානකභණ්ඩකං මහග්ඝං හොති, තදා රාජගහසෙට්ඨී තං ගහෙත්වා පඤ්චසකටසතෙහි සාවත්ථිං ගන්ත්වා යොජනමත්තෙ ඨිතො අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙති. අනාථපිණ්ඩිකො පච්චුග්ගන්ත්වා තස්ස මහාසක්කාරං කත්වා එකයානං ආරොපෙත්වා සාවත්ථිං පවිසති. සො සචෙ භණ්ඩං ලහුකං වික්කීයති, වික්කිණාති. නො චෙ, භගිනිඝරෙ ඨපෙත්වා පක්කමති. අනාථපිණ්ඩිකොපි තථෙව කරොති. ස්වායං තදාපි තෙනෙව කරණීයෙන අගමාසි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

තං දිවසං පන රාජගහසෙට්ඨී යොජනමත්තෙ ඨිතෙන අනාථපිණ්ඩිකෙන ආගතභාවජානනත්ථං පෙසිතං පණ්ණං න සුණි, ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං අගමාසි. සො ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා අත්තනො ඝරෙ උද්ධනඛණාපනදාරුඵාලනාදීනි කාරෙසි. අනාථපිණ්ඩිකොපි ''ඉදානි මය්හං පච්චුග්ගමනං කරිස්සති, ඉදානි කරිස්සතී''ති ඝරද්වාරෙපි පච්චුග්ගමනං අලභිත්වා අන්තොඝරං පවිට්ඨො පටිසන්ථාරම්පි න බහුං අලත්ථ. ''කිං, මහාසෙට්ඨි, කුසලං දාරකරූපානං? නසි මග්ගෙ කිලන්තො''ති? එත්තකොව පටිසන්ථාරො අහොසි. සො තස්ස මහාබ්‍යාපාරං දිස්වා, ''කිං නු තෙ, ගහපති, ආවාහො වා භවිස්සතී''ති? ඛන්ධකෙ (චූළව. 304) ආගතනයෙනෙව කථං පවත්තෙත්වා තස්ස මුඛතො බුද්ධසද්දං සුත්වා පඤ්චවණ්ණං පීතිං පටිලභි. සා තස්ස සීසෙන උට්ඨාය යාව පාදපිට්ඨියා, පාදපිට්ඨියා උට්ඨාය යාව සීසා ගච්ඡති, උභතො උට්ඨාය මජ්ඣෙ ඔසරති,

මජ්ඣෙ උට්ඨාය උභතො ගච්ඡති. සො පීතියා නිරන්තරං ඵුට්ඨො, ''බුද්ධොති ත්වං, ගහපති, වදෙසි? බුද්ධො තාහං, ගහපති, වදාමී''ති එවං තික්ඛත්තුං පුච්ඡිත්වා, ''ඝොසොපි ඛො එසො දුල්ලභො ලොකස්මිං යදිදං බුද්ධො''ති ආහ. ඉදං සන්ධාය වුත්තං ''අස්සොසි ඛො අනාථපිණ්ඩිකො, ගහපති, බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො''ති.

එතදහොසි අකාලො ඛො අජ්ජාති සො කිර තං සෙට්ඨිං පුච්ඡි, ''කුහිං ගහපති සත්ථා විහරතී''ති? අථස්ස සො – ''බුද්ධා නාම දුරාසදා ආසීවිසසදිසා හොන්ති, සත්ථා සිවථිකාය වසති, න සක්කා තත්ථ තුම්හාදිසෙහි ඉමාය වෙලාය ගන්තු''න්ති ආචික්ඛි. අථස්ස එතදහොසි. **බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජීති** තංදිවසං කිරස්ස භණ්ඩසකටෙසු වා උපට්ඨාකෙසු වා චිත්තම්පි න උප්පජ්ජි, සායමාසම්පි න අකාසි, සත්තභූමිකං පන පාසාදං ආරුය්හ සුපඤ්ඤත්තාලඞ්කතවරසයනෙ ''බුද්ධො බුද්ධො''ති සජ්ඣායං කරොන්තොව නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. තෙන වුත්තං ''බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජී''ති.

රත්තියා සුදං තික්ඛත්තුං උට්ඨාසි පභාතන්ති මඤ්ඤමානොති පඨමයාමෙ තාව වීතිවත්තෙ උට්ඨාය බුද්ධං අනුස්සරි, අථස්ස බලවප්පසාදො උදපාදි, පීතිආලොකො අහොසි, සබ්බතමං විගච්ඡි, දීපසහස්සුජ්ජලං විය චන්දුට්ඨානං සූරියුට්ඨානං විය ච ජාතං. සො ''පපාදං ආපන්නො වතම්හි, සූරියො උග්ගතො''ති උට්ඨාය ආකාසතලෙ ඨිතං චන්දං උල්ලොකෙත්වා ''එකොව යාමො ගතො, අඤ්ඤෙ ද්වෙ අත්ථී''ති පුන පවිසිත්වා නිපජ්ජි. එතෙනුපායෙන මජ්ඣිමයාමාවසානෙපි පච්ඡිමයාමාවසානෙපීති තික්ඛත්තුං උට්ඨාසි. පච්ඡිමයාමාවසානෙ පන බලවපච්චූසෙයෙව උට්ඨාය ආකාසතලං ආගන්ත්වා මහාද්වාරාභිමුඛොව අහොසි, සත්තභූමිකද්වාරං සයමෙව විවටං අහොසි. සො පාසාදා ඔරුය්හ අන්තරවීථිං පටිපජ්ජි.

විවරිංසූති ''අයං මහාසෙට්ඨි 'බුද්ධුපට්ඨානං ගමිස්සාමී'ති නික්ඛන්තො, පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තිණ්ණං රතනානං අග්ගුපට්ඨාකො හුත්වා අසදිසං සඞ්ඝාරාමං කත්වා චාතුද්දිසස්ස අරියගණස්ස අනාවටද්වාරො භවිස්සති, න යුත්තමස්ස ද්වාරං පිදහිතු''න්ති චින්තෙත්වා විවරිංසු. **අන්තරධායීති** රාජගහං කිර ආකිණ්ණමනුස්සං අන්තොනගරෙ නව කොටියො, බහිනගරෙ නවාති තං උපනිස්සාය අට්ඨාරස මනුස්සකොටියො වසන්ති. අවෙලාය මතමනුස්සෙ බහි නීහරිතුං අසක්කොන්තා අට්ටාලකෙ ඨත්වා බහිද්වාරෙ ඛිපන්ති. මහාසෙට්ඨි නගරතො බහිනික්ඛන්තමත්තොව අල්ලසරීරං පාදෙන අක්කමි, අපරම්පි පිට්ඨිපාදෙන පහරි. මක්ඛිකා උප්පතිත්වා පරිකිරිංසු. දුග්ගන්ධො නාසපුටං අභිහනි. බුද්ධප්පසාදො තනුත්තං ගතො. තෙනස්ස ආලොකො අන්තරධායි, අන්ධකාරො පාතුරහොසි. **සද්දමනුස්සාවෙසීති** ''සෙට්ඨිස්ස උස්සාහං ජනෙස්සාමී''ති සුවණ්ණකිඞ්කිණිකං සට්ටෙන්තො විය මධුරස්සරෙන සද්දං අනුස්සාවෙසි.

සතං කඤ්ඤාසහස්සානීති පුරිමපදානිපි ඉමිනාව සහස්සපදෙන සද්ධිං සම්බන්ධනීයානි. යථෙව හි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි, සතං සහස්සානි හත්ථී, සතං සහස්සානි අස්සා, සතං සහස්සානි රථාති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉති එකෙකසතසහස්සමෙව දීපිතං. **පදවීතිහාරස්සාති** පදවීතිහාරො නාම සමගමනෙ ද්වින්නං පදානං අන්තරෙ මුට්ඨිරතනමත්තං. **කලං නාග්ඝන්ති සොළසින්ති** තං එකං පදවීතිහාරං සොළසභාගෙ කත්වා තතො එකො කොට්ඨාසො පුන සොළසධා, තතො එකො සොළසධාති එවං සොළස වාරෙ සොළසධා භින්නස්ස එකො කොට්ඨාසො සොළසිකලා නාම, තං සොළසිකලං එතානි චත්තාරි සතසහස්සානි න අග්ඝන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – සතං හත්ථිසහස්සානි සතං අස්සසහස්සානි සතං රථසහස්සානි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි, තා ච ඛො ආමුක්කමණිකුණ්ඩලා සකලජම්බුදීපරාජධීතරො වාති ඉමස්මා එත්තකා ලාභා විහාරං ගච්ඡන්තස්ස තස්මිං සොළසිකලසඞ්ඛාතෙ පදෙසෙ පවත්තචෙතනාව උත්තරිතරාති. ඉදං පන විහාරගමනං කස්ස වසෙන ගහිතන්ති? විහාරං ගන්ත්වා අනන්තරායෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහන්තස්ස. ''ගන්ධමාලාදීහි පූජං කරිස්සාමි , චෙතියං වන්දිස්සාමි, ධම්මං සොස්සාමි, දීපපූජං කරිස්සාමි, සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා දානං දස්සාමි, සික්ඛාපදෙසු වා සරණෙසු වා පතිට්ඨහිස්සාමී''ති ගච්ඡතොපි වසෙන වට්ටතියෙව.

අන්ධකාරො අන්තරධායීති සො කිර චින්තෙසි – ''අහං එකකොති සඤ්ඤං කරොමි, අනුයුත්තාපි මෙ අත්ථි, කස්මා භායාමී''ති සූරො අහොසි. අථස්ස බලවා බුද්ධප්පසාදො උදපාදි. තස්මා අන්ධකාරො අන්තරධායීති. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. අපිච පුරතො පුරතො ගච්ඡන්තො හිංසනකෙ සුසානමග්ගෙ අට්ඨිකසඞ්ඛලිකසමංසලොහිතන්තිආදීනි අනෙකවිධානි කුණපානි අද්දස . සොණසිඞ්ගාලාදීනං සද්දං අස්සොසි. තං සබ්බං පරිස්සයං පුනප්පුනං බුද්ධගතං පසාදං වඩ්ඪෙත්වා මද්දන්තො අගමාසියෙව.

එහි සුදත්තාති සො කිර සෙට්ඨි ගච්ඡමානොව චින්තෙසි – ''ඉමස්මිං ලොකෙ බහූ පූරණකස්සපාදයො තිත්ථියා 'මයං බුද්ධා මයං බුද්ධා'ති වදන්ති, කථං නු ඛො අහං සත්ථු බුද්ධභාවං ජානෙය්‍යා''න්ති? අථස්ස එතදහොසි – ''මය්හං ගුණවසෙන උප්පන්නං නාමං මහාජනො ජානාති, කුලදත්තියං පන මෙ නාමං අඤ්ඤත්‍ර මයා න කොචි ජානාති. සචෙ බුද්ධො භවිස්සති, කුලදත්තිකනාමෙන මං ආලපිස්සතී''ති. සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤත්වා එවමාහ.

පරිනිබ්බුතොති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. **ආසත්තියොති** තණ්හායො. **සන්තින්ති** කිලෙසවූපසමං. **පප්පුය්‍යාති** පත්වා. ඉදඤ්ච පන වත්වා සත්ථා තස්ස අනුපුබ්බිකථං කථෙත්වා මත්ථකෙ චත්තාරි සච්චානි පකාසෙසි. සෙට්ඨි ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසතො පට්ඨාය මහාදානං දාතුං ආරභි. බිම්බිසාරාදයො සෙට්ඨිස්ස සාසනං පෙසෙන්ති – ''ත්වං ආගන්තුකො, යං නප්පහොති,

තං ඉතො ආහරාපෙහී''ති. සො ''අලං තුම්හෙ බහුකිච්චා''ති සබ්බෙ පටික්ඛිපිත්වා පඤ්චහි සකටසතෙහි ආනීතවිභවෙන සත්තාහං මහාදානං අදාසි. දානපරියොසානෙ ච භගවන්තං සාවත්ථියං වස්සාවාසං පටිජානාපෙත්වා රාජගහස්ස ච සාවත්ථියා ච අන්තරෙ යොජනෙ යොජනෙ සතසහස්සං දත්වා පඤ්චචත්තාලීස විහාරෙ කාරෙන්තො සාවත්ථිං ගන්ත්වා ජෙතවනමහාවිහාරං කාරෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නියྱාදෙසීති. අට්ඨමං.

9. පඨමසුක්කාසුත්තවණ්ණනා

243. නවමෙ **රථිකාය රථිකන්**ති එකං රථිකං ගහෙත්වා තතො අපරං ගච්ඡන්තො රථිකාය රථිකං උපසඞ්කමන්තො නාම හොති. සිඞ්ඝාටකෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච **රථිකා**ති රච්ඡා. **සිඞ්ඝාටකන්**ති චතුක්කං. **කිං මෙ කතා**ති කිං ඉමෙ කතා? කිං කරොන්තීති අත්ථො. **මධුපීතාව සෙයරෙ**ති ගන්ධමධුපානං පීතා විය සයන්ති. ගන්ධමධුපානං පීතො කිර සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොති, අසඤ්ඤී හුත්වා සයතෙව. තස්මා එවමාහ.

තඤ්ච පන අප්පටිවානීයන්ති තඤ්ච පන ධම්මං අප්පටිවානීයං දෙසෙති. බාහිරකඤ්හි සුමධුරම්පි භොජනං පුනප්පුනං භුඤ්ජන්තස්ස න රුච්චති, ''අපනෙථ, කිං ඉමිනා''ති? පටිවානෙතබ්බං අපනෙතබ්බං හොති, න එවමයං ධම්මො. ඉමං හි ධම්මං පණ්ඩිතා වස්සසතම්පි වස්සසහස්සම්පි සුණන්තා තිත්තිං න ගච්ඡන්ති. තෙනාහ ''අප්පටිවානීය''න්ති. **අසෙචනකමොජවන්**ති අනාසිත්තකං ඔජවන්තං. යථා හි බාහිරානි අසම්භින්නපායාසාදීනිපි සප්පිමධුසක්ඛරාහි ආසිත්තානි යොජිතානෙව මධුරානි ඔජවන්තානි හොන්ති, න එවමයං ධම්මො. අයං හි අත්තනො ධම්මතාය මධුරො චෙව ඔජවා ච, න අඤ්ඤෙන උපසිත්තො. තෙනාහ ''අසෙචනකමොජව''න්ති. **පිවන්ති මඤ්ඤෙ සප්පඤ්ඤා**ති පණ්ඩිතපුරිසා පිවන්ති විය. **වලාහකමෙව පන්ථගූ**ති වලාහකන්තරතො නික්ඛන්තඋදකං සම්මාහිතත්තා පථිකා විය. නවමං.

10-11. දුතියසුක්කාසුත්තාදිවණ්ණනා

244. දසමෙ **පුඤ්ඤං වත පසවි බහුන්**ති බහුං වත පුඤ්ඤං පසවතීති. දසමං.

245. එකාදසමං උත්තානමෙව. එකාදසමං.

12. ආළවකසුත්තවණ්ණනා

246. ද්වාදසමෙ **ආළවියන්**ති ආළවීති තං රට්ඨම්පි නගරම්පි. තඤ්ච භවනං නගරස්ස අවිදූරෙ ගාවුතමත්තෙ ඨිතං. භගවා තත්ථ විහරන්තො තං නගරං උපනිස්සාය ආළවියං විහරතීති වුත්තො. **ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ**ති එත්ථ පන අයමනුපුබ්බිකථා – ආළවකො කිර රාජා විවිධනාටකූපභොගං ඡඩ්ඩෙත්වා චොරපටිබාහනත්ථං පටිරාජනිසෙධනත්ථං බ්‍යායාමකරණත්ථඤ්ච සත්තමෙ සත්තමෙ දිවසෙ මිගවං ගච්ඡන්තො එකදිවසං බලකායෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි – ''යස්ස පස්සෙන මිගො පලායති, තස්සෙව සො භාරො''ති. අථ තස්සෙව පස්සෙන මිගො පලායි, ජවසම්පන්නො රාජා ධනුං ගහෙත්වා පත්තිකොව තියොජනං තං මිගං අනුබන්ධි. එණිමිගා ච තියොජනවෙගා එව හොන්ති. අථ පරික්ඛීණජවං තං උදකං විය පවිසිත්වා ඨිතං වධිත්වා ද්විධා ඡෙත්වා අනත්ථිකොපි මංසෙන ''නාසක්ඛි මිගං ගහෙතු''න්ති අපවාදමොචනත්ථං කාජෙනාදාය ආගච්ඡන්තො නගරස්සාවිදූරෙ බහලපත්තපලාසං මහානිග්‍රොධං දිස්වා පරිස්සමවිනොදනත්ථං තස්ස මූලමුපගතො. තස්මිඤ්ච නිග්‍රොධෙ ආළවකො යක්ඛො මහාරාජසන්තිකා භවනං ලභිත්වා මජ්ඣන්හිකසමයෙ තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය ඵුට්ඨොකාසං පවිට්ඨෙ පාණිනො ඛාදන්තො පටිවසති. සො තං දිස්වා ඛාදිතුං උපගතො. රාජා තෙන සද්ධිං කතිකං අකාසි – ''මුඤ්ච මං, අහං තෙ දිවසෙ දිවසෙ මනුස්සඤ්ච ථාලිපාකඤ්ච පෙසෙස්සාමී''ති. යක්ඛො – ''ත්වං රාජූපභොගෙන පමත්තො න සරිස්සසි, අහං පන භවනං අනුපගතඤ්ච අනනුඤ්ඤාතඤ්ච ඛාදිතුං න ලභාමි, ස්වාහං භවන්තම්පි ජීයෙය්‍යා''න්ති න මුඤ්චි. රාජා ''යං දිවසං න පෙසෙමි, තං දිවසං මං ගහෙත්වා ඛාදා''ති අත්තානං අනුජානිත්වා තෙන මුත්තො නගරාභිමුඛො අගමාසි.

බලකායො මග්ගෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා ඨිතො රාජානං දිස්වා, ''කිං, මහාරාජ, අයසමත්තභයා එවං කිලන්තොසී''ති? වදන්තො පච්චුග්ගන්ත්වා පටිග්ගහෙසි. රාජා තං පවත්තිං අනාරොචෙත්වා නගරං ගන්ත්වා කතපාතරාසො නගරගුත්තිකං ආමන්තෙත්වා එතමත්ථං ආරොචෙසි. නගරගුත්තිකො – ''කිං, දෙව , කාලපරිච්ඡෙදො කතො''ති ආහ? න කතො භණෙති. දුට්ඨු කතං, දෙව, අමනුස්සා හි පරිච්ඡින්නමත්තමෙව ලභන්ති, අපරිච්ඡින්නෙ පන ජනපදස්සාබාධො භවිස්සති, හොතු දෙව, කිඤ්චාපි එවමකාසි, අප්පොස්සුක්කො ත්වං රජ්ජසුඛමනුභොහි, අහමෙත්ථ කාතබ්බං කරිස්සාමීති. සො කාලස්සෙව වුට්ඨාය බන්ධනාගාරද්වාරෙ ඨත්වා යෙ යෙ වජ්ඣා හොන්ති, තෙ තෙ සන්ධාය ''යො ජීවිතත්ථිකො, සො නික්ඛමතූ''ති භණති. යො පඨමං නික්ඛමති, තං ගෙහං නෙත්වා න්හාපෙත්වා භොජෙත්වා ච ''ඉමං ථාලිපාකං යක්ඛස්ස දෙහී''ති පෙසෙති. තං රුක්ඛමූලං පවිට්ඨමත්තංයෙව යක්ඛො භෙරවං අත්තභාවං නිම්මිනිත්වා මූලකන්දං විය ඛාදි. යක්ඛානුභාවෙන කිර මනුස්සානං කෙසාදීනි උපාදාය සකලසරීරං නවනීතපිණ්ඩං විය හොති, යක්ඛස්ස භත්තං ගාහාපෙතුං ගතපුරිසා තං දිස්වා භීතා යථාමිත්තං ආරොචෙසුං. තතො පභුති ''රාජා චොරෙ ගහෙත්වා යක්ඛස්ස දෙතී''ති මනුස්සා චොරකම්මතො පටිවිරතා. තතො අපරෙන සමයෙන නවචොරානං අභාවෙන පුරාණචොරානඤ්ච පරික්ඛයෙන බන්ධනාගාරානි සුඤ්ඤානි අහෙසුං.

අථ නගරගුත්තිකො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා අත්තනො ධනං නගරරච්ඡාසු ඡඩ්ඩාපෙසි ‘‘අප්පෙව නාම කොචි ලොභෙන ගණ්හෙය්‍යා’’ති. තං පාදෙනපි කොචි නච්ඡුපි. සො චොරෙ අලභන්තො අමච්චානං ආරොචෙසි. අමච්චා ‘‘කුලපටිපාටියා එකමෙකං ජිණ්ණකං පෙසෙම, සො පකතියාපි මච්චුපථෙ වත්තතී’’ති ආහංසු. රාජා ‘‘අම්හාකං පිතරං අම්හාකං පිතාමහං පෙසෙතීති මනුස්සා ඛොභං කරිස්සන්ති, මා වො එතං රුච්චී’’ති වාරෙසි. ‘‘තෙන හි, දෙව, දාරකං පෙසෙම උත්තානසෙය්‍යකං, තථාවිධස්ස හි ‘මාතා මෙ’ති ‘පිතා මෙ’ති සිනෙහො නත්ථී’’ති ආහංසු. රාජා අනුජානි. තෙ තථා අකංසු. නගරෙ දාරකමාතරො ච දාරකෙ ගහෙත්වා ගබ්භිනියො ච පලායිත්වා පරජනපදෙ දාරකෙ සංවඩ්ඪෙත්වා ආනෙන්ති. එවං ද්වාදස වස්සානි ගතානි.

තතො එකදිවසං සකලනගරං විචිනිත්වා එකම්පි දාරකං අලභිත්වා අමච්චා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ‘‘නත්ථි, දෙව, නගරෙ දාරකො ඨපෙත්වා අන්තෙපුරෙ තව පුත්තං ආළවකකුමාර’’න්ති. රාජා ‘‘යථා මම පුත්තො පියො, එවං සබ්බලොකස්ස, අත්තනා පන පියතරං නත්ථි, ගච්ඡථ තම්පි දත්වා මම ජීවිතං රක්ඛථා’’ති. තෙන ච සමයෙන ආළවකස්ස මාතා පුත්තං න්හාපෙත්වා මණ්ඩෙත්වා දුකූලචුම්බටකෙ කත්වා අඞ්කෙ සයාපෙත්වා නිසින්නා හොති. රාජපුරිසා රඤ්ඤො ආණාය තත්ථ ගන්ත්වා විප්පලපන්තියා තස්සා සොළසන්නඤ්ච දෙවිසහස්සානං සද්ධිං ධාතියා තං ආදාය පක්කමිංසු, ‘‘ස්වෙ යක්ඛභක්ඛො භවිස්සතී’’ති. තංදිවසඤ්ච භගවා පච්චූසසමයං පච්චුට්ඨාය ජෙතවනවිහාරෙ ගන්ධකුටියං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො අද්දස ආළවකස්ස කුමාරස්ස අනාගාමිඵලුප්පත්තියා උපනිස්සයං යක්ඛස්ස ච සොතාපත්තිඵලුප්පත්තියා, දෙසනාපරියොසානෙ ච චතුරාසීතිපාණසහස්සානං ධම්මචක්ඛුපටිලාභස්සාති. සො විභාතාය රත්තියා පුරිමභත්තකිච්චං කත්වා සුනිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චො කාළපක්ඛුපොසථදිවසෙ වත්තමානෙ ඔග්ගතෙ සූරියෙ එකො අදුතියො පත්තචීවරමාදාය පාදමග්ගෙනෙව සාවත්ථිතො තිංස යොජනානි ගන්ත්වා තස්ස යක්ඛස්ස භවනං පාවිසි. තෙන වුත්තං ‘‘ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ’’ති.

කිං පන භගවා යස්මිං නිග්‍රොධෙ ආළවකස්ස භවනං, තස්ස මූලෙ විහාසි, උදාහු භවනෙයෙවාති? භවනෙයෙව. යථෙව හි යක්ඛා අත්තනො භවනං පස්සන්ති, තථා භගවාපි. සො තත්ථ ගන්ත්වා භවනද්වාරෙ අට්ඨාසි. තදා ආළවකො හිමවන්තෙ යක්ඛසමාගමං ගතො හොති. තතො ආළවකස්ස ද්වාරපාලො ගද්‍රභො නාම යක්ඛො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා, ‘‘කිං, භන්තෙ, භගවා විකාලෙ ආගතො’’ති ආහ. ආම, ගද්‍රභ, ආගතොම්හි, සචෙ තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්තං ආළවකස්ස භවනෙති . න මෙ, භන්තෙ, ගරු, අපිච ඛො සො යක්ඛො කක්ඛළො ඵරුසො, මාතාපිතූනම්පි අභිවාදනාදීනි න කරොති, මා රුච්චි භගවතො ඉධ වාසොති. ජානාමි, ගද්‍රභ, තස්ස සභාවං, න කොචි මමන්තරායො භවිස්සති. සචෙ තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්තන්ති.

දුතියම්පි ගද්‍රභො යක්ඛො භගවන්තං එතදවොච – ‘‘අග්ගිතත්තකපාලසදිසො, භන්තෙ, ආළවකො, මාතාපිතරොති වා සමණබ්‍රාහ්මණාති වා ධම්මොති වා න ජානාති, ඉධාගතානං පන චිත්තක්ඛෙපම්පි කරොති, හදයම්පි ඵාලෙති, පාදෙපි ගහෙත්වා පරසමුද්දං වා පරචක්කවාළං වා ඛිපතී’’ති. දුතියම්පි භගවා ආහ – ‘‘ජානාමි, ගද්‍රභ, සචෙපි තෙ අගරු, විහරෙය්‍යාමෙකරත්ත’’න්ති. න මෙ, භන්තෙ, ගරු, අපිච ඛො සො යක්ඛො අත්තනො අනාරොචෙත්වා අනුජානන්තං මං ජීවිතාපි වොරොපෙය්‍ය, ආරොචෙමි, භන්තෙ, තස්සාති. යථාසුඛං , ගද්‍රභ, ආරොචෙහීති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ත්වමෙව ජානාහී’’ති භගවන්තං අභිවාදෙත්වා හිමවන්තාභිමුඛො පක්කාමි. භවනද්වාරම්පි සයමෙව භගවතො විවරමදාසි. භගවා අන්තොභවනං පවිසිත්වා යත්ථ අභිලක්ඛිතෙසු මඞ්ගලදිවසාදීසු නිසීදිත්වා ආළවකො සිරිං අනුභොති, තස්මිංයෙව දිබ්බරතනමයෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණාභං මුඤ්චි. තං දිස්වා යක්ඛස්ස ඉත්ථියො ආගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා සම්පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. භගවා ‘‘පුබ්බෙ තුම්හෙ දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා පූජනෙය්‍යං පූජෙත්වා ඉමං සම්පත්තිං පත්තා, ඉදානිපි තථෙව කරොථ, මා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඉස්සාමච්ඡරියාභිභූතා විහරථා’’තිආදිනා නයෙන තාසං පකිණ්ණකධම්මකථං කථෙසි. තා භගවතො මධුරනිග්ඝොසං සුත්වා සාධුකාරසහස්සානි දත්වා භගවන්තං සම්පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසුයෙව. ගද්‍රභොපි හිමවන්තං ගන්ත්වා ආළවකස්සාරොචෙසි – ‘‘යග්ඝෙ , මාරිස, ජානෙය්‍යාසි විමානෙ තෙ භගවා නිසින්නො’’ති. සො ගද්‍රභස්ස සඤ්ඤං අකාසි ‘‘තුණ්හී හොහි, ගන්ත්වා කත්තබ්බං කරිස්සාමී’’ති. පුරිසමානෙන කිර ලජ්ජිතො අහොසි, තස්මා ‘‘මා කොචි පරිසමජ්ඣෙ සුණෙය්‍යා’’ති එවමකාසි.

තදා සාතාගිරහෙමවතා භගවන්තං ජෙතවනෙයෙව වන්දිත්වා ‘‘යක්ඛසමාගමං ගමිස්සාමා’’ති සපරිවාරා නානායානෙහි ආකාසෙන ගච්ඡන්ති. ආකාසෙ ච යක්ඛානං සබ්බත්ථ මග්ගො නත්ථි, ආකාසට්ඨානි විමානානි පරිහරිත්වා මග්ගට්ඨානෙනෙව මග්ගො හොති. ආළවකස්ස පන විමානං භූමට්ඨං සුගුත්තං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුසංවිහිතද්වාරඅට්ටාලකගොපුරං උපරි කංසජාලසඤ්ඡන්නං මඤ්ජූසසදිසං තියොජනං උබ්බෙධෙන, තස්ස උපරි මග්ගො හොති. තෙ තං පදෙසමාගම්ම ගන්තුං නාසක්ඛිංසු. බුද්ධානං හි නිසින්නොකාසස්ස උපරිභාගෙන යාව භවග්ගා කොචි ගන්තුං න සක්කොති. තෙ ‘‘කිමිද’’න්ති? ආවජ්ජෙත්වා භගවන්තං දිස්වා ආකාසෙ ඛිත්තලෙඩ්ඩු විය ඔරුය්හ වන්දිත්වා ධම්මං සුත්වා පදක්ඛිණං කත්වා, ‘‘යක්ඛසමාගමං ගච්ඡාම භගවා’’ති තීණි වත්ථූනි පසංසන්තා යක්ඛසමාගමං අගමංසු. ආළවකො තෙ දිස්වා, ‘‘ඉධ නිසීදථා’’ති පටික්කම්ම ඔකාසමදාසි. තෙ ආළවකස්ස නිවෙදෙසුං – ‘‘ලාභා තෙ, ආළවක, යස්ස තෙ භවනෙ භගවා විහරති, ගච්ඡාවුසො, භගවන්තං පයිරුපාසස්සූ’’ති. එවං භගවා භවනෙයෙව විහාසි, න යස්මිං නිග්‍රොධෙ ආළවකස්ස භවනං, තස්ස මූලෙති. තෙන වුත්තං – ‘‘එකං සමයං භගවා ආළවියං විහරති ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනෙ’’ති.

අථ ඛො ආළවකො...පෙ.... එතදවොච – "නික්ඛම, සමණා"ති කස්මා පනායං එතදවොච? රොසෙතුකාමතාය. තත්‍රෙවං ආදිතො පභුති සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො – අයං හි යස්මා අස්සද්ධස්ස සද්ධාකථා දුක්කථා හොති දුස්සීලාදීනං සීලාදිකථා විය, තස්මා තෙසං යක්ඛානං සන්තිකා භගවතො පසංසං සුත්වායෙව අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තලොණසක්ඛරා විය අබ්භන්තරෙ කොපෙන තටතටායමානහදයො හුත්වා "කො සො භගවා නාම, යො මම භවනං පවිට්ඨො"ති ආහ. තෙ අහංසු – "න ත්වං, ආවුසො, ජානාසි භගවන්තං අම්හාකං සත්ථාරං, යො තුසිතභවනෙ ඨිතො පඤ්චමහාවිලොකිතං විලොකෙත්වා"තිආදිනා නයෙන යාව ධම්මචක්කපවත්තනා කථෙන්තා පටිසන්ධිආදීසු ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි වත්වා, "ඉමානිපි ත්වං, ආවුසො, අච්ඡරියානි නාද්දසා"ති? චොදෙසුං. සො දිස්වාපි කොධවසෙන "නාද්දස"න්ති ආහ. ආවුසො ආළවක, පස්සෙය්‍යාසි වා ත්වං, න වා, කො තයා අත්ථො පස්සතා වා අපස්සතා වා? කිං ත්වං කරිස්සසි අම්හාකං සත්ථුනො, යො ත්වං තං උපනිධාය චලක්කකුධ-මහාඋසභසමීපෙ තදහුජාතවච්ඡකො විය, තිධා පභින්නමත්තවාරණසමීපෙ භිඞ්කපොතකො විය, භාසුරවිලම්බිතකෙසරසොභිතක්ඛන්ධස්ස මිගරඤ්ඤො සමීපෙ ජරසිඞ්ගාලො විය, දියඩ්ඪයොජනසතපවඩ්ඪකායසුපණ්ණරාජසමීපෙ ඡින්නපක්ඛකාකපොතකො විය ඛායසි, ගච්ඡ යං තෙ කරණීයං, තං කරොහීති. එවං වුත්තෙ දුට්ඨො ආළවකො උට්ඨහිත්වා මනොසිලාතලෙ වාමපාදෙන ඨත්වා – "පස්සථ දානි තුම්හාකං වා සත්ථා මහානුභාවො, අහං වා"ති දක්ඛිණපාදෙන සට්ඨියොජනමත්තං කෙලාසපබ්බතකූටං අක්කමි. තං අයොකූටපහටො විය නිද්ධන්තඅයොපිණ්ඩො පපටිකායො මුඤ්චි, සො තත්‍ර ඨත්වා, "අහං ආළවකො"ති උග්ඝොසෙසි. සකලජම්බුදීපං සද්දො ඵරි.

චත්තාරො කිර සද්දා සකලජම්බුදීපෙ සූයිංසු – යඤ්ච පුණ්ණකො යක්ඛසෙනාපති ධනඤ්ජයකොරබ්‍යරාජානං ජූතං ජිනිත්වා අප්ඵොටෙත්වා "අහං ජිනි"න්ති උග්ඝොසෙසි; යඤ්ච සක්කො දෙවානමින්දො කස්සපභගවතො සාසනෙ ඔසක්කන්තෙ විස්සකම්මදෙවපුත්තං සුනඛං කරිත්වා – "අහං පාපභික්ඛූ ච පාපභික්ඛුනියො ච උපාසකෙ ච උපාසිකායො ච සබ්බෙව ච අධම්මවාදිනො ඛාදාමී"ති උග්ඝොසාපෙසි; යඤ්ච කුසජාතකෙ පභාවතිහෙතු සත්තහි රාජූහි නගරෙ උපරුද්ධෙ පභාවතිං අත්තනා සහ හත්ථික්ඛන්ධෙ ආරොපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම – "අහං සීහස්සරමහාකුසරාජා"ති මහාපුරිසො උග්ඝොසෙසි; යඤ්ච කෙලාසමුද්ධනි ඨත්වා ආළවකොති. තදා හි සකලජම්බුදීපෙ ද්වාරෙ ඨත්වා උග්ඝොසිතසදිසං අහොසි. තියොජනසහස්සවිත්ථතො ච හිමවාපි සඞ්කම්පි යක්ඛස්සානුභාවෙන.

සො **වාතමණ්ඩලං** සමුට්ඨාපෙසි – "එතෙනෙව සමණං පලාපෙස්සාමී"ති . තෙ පුරත්ථිමාදිභෙදා වාතා සමුට්ඨහිත්වා අඩ්ඪයොජනයොජනද්වියොජනතියොජනප්පමාණානි පබ්බතකූටානි පදාලෙත්වා වනගච්ඡරුක්ඛාදීනි උම්මූලං කත්වා, ආළවිනගරං පක්ඛන්තා ජිණ්ණහත්ථිසාලාදීනි චුණ්ණෙන්තා ඡදනිට්ඨකා ආකාසෙ විධමෙන්තා. භගවා "මා කස්සචි උපරොධො හොතූ"ති අධිට්ඨාසි. තෙ වාතා දසබලං පත්වා චීවරකණ්ණමත්තම්පි චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. තතො **මහාවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි. "උදකෙන අජ්ඣොත්ථරිත්වා සමණං මාරෙස්සාමී"ති. තස්සානුභාවෙන උපරූපරි සතපටලසහස්සපටලාදිභෙදා වලාහකා උට්ඨහිත්වා පවස්සිංසු. වුට්ඨිධාරාවෙගෙන පථවී ඡිද්දා අහොසි. වනරුක්ඛාදීනං උපරි මහොඝො ආගන්ත්වා දසබලස්ස චීවරෙ උස්සාවබින්දුමත්තම්පි තෙමෙතුං නාසක්ඛි. තතො **පාසාණවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි. මහන්තානි මහන්තානි පබ්බතකූටානි ධූමායන්තානි පජ්ජලන්තානි ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බමාලාගුළානි සම්පජ්ජිංසු. තතො **පහරණවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි. එකතොධාරාඋභතොධාරාඅසිසත්තිඛුරප්පාදයො ධූමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බපුප්ඵානි අහෙසුං. තතො **අඞ්ගාරවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි. කිංසුක වණ්ණා අඞ්ගාරා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා විකිරියිංසු. තතො **කුක්කුලවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි. අච්චුණ්හා කුක්කුලා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ චන්දනචුණ්ණං හුත්වා නිපතිංසු. තතො **වාලිකවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි. අතිසුඛුමවාලිකා ධූමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බපුප්ඵානි හුත්වා නිපතිංසු. තතො **කලලවස්සං** සමුට්ඨාපෙසි. තං කලලවස්සං ධූමායන්තං පජ්ජලන්තං ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමූලෙ දිබ්බගන්ධං හුත්වා නිපති. තතො **අන්ධකාරං** සමුට්ඨාපෙසි "භිංසෙත්වා සමණං පලාපෙස්සාමී"ති. තං චතුරඞ්ගසමන්නාගතං අන්ධකාරසදිසං හුත්වා දසබලං පත්වා සූරියප්පභාවිහතමිව අන්ධකාරං අන්තරධායි.

එවං යක්ඛො ඉමාහි නවහි වාතවස්සපාසාණපහරණඞ්ගාරකුක්කුලවාලිකකලලන්ධකාරවුට්ඨීහි භගවන්තං පලාපෙතුං අසක්කොන්තො නානාවිධපහරණහත්ථාය අනෙකප්පකාරරූපභූතගණසමාකුලාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය සයමෙව භගවන්තං අභිගතො. තෙ භූතගණා අනෙකප්පකාරෙ විකාරෙ කත්වා "ගණ්හථ හනථා"ති භගවතො උපරි ආගච්ඡන්තා විය හොන්ති. අපිච ඛො නිද්ධන්තලොහපිණ්ඩං විය මක්ඛිකා, භගවන්තං අල්ලීයිතුං අසමත්ථාව අහෙසුං. එවං සන්තෙපි යථා බොධිමණ්ඩෙ මාරො ආගතවෙලායමෙව නිවත්තො, තථා අනිවත්තෙත්වා උපඩ්ඪරත්තිමත්තං බ්‍යාකුලමකංසු. එවං උපඩ්ඪරත්තිමත්තං අනෙකප්පකාරවිභිංසනකදස්සනෙනපි භගවන්තං චාලෙතුං අසක්කොන්තො ආළවකො චින්තෙසි – "යංනූනාහං කෙනචි අජෙය්‍යං දුස්සාවුධං මුඤ්චෙය්‍ය"න්ති.

චත්තාරි කිර ආවුධානි ලොකෙ සෙට්ඨානි – සක්කස්ස වජිරාවුධං, වෙස්සවණස්ස ගදාවුධං, යමස්ස නයනාවුධං, ආළවකස්ස දුස්සාවුධන්ති. යදි හි සක්කො දුට්ඨො වජිරාවුධං සිනෙරුමත්ථකෙ පහරෙය්‍ය, අට්ඨසට්ඨිසහස්සාධිකයොජනසතසහස්සං විනිවිජ්ඣිත්වා හෙට්ඨතො ගච්ඡෙය්‍ය. වෙස්සවණෙන කුජ්ඣනකාලෙ විස්සජ්ජිතං ගදාවුධං බහූනං යක්ඛසහස්සානං සීසං පාතෙත්වා පුන හත්ථපාසං ආගන්ත්වා තිට්ඨති. යමෙන දුට්ඨෙන නයනාවුධෙන ඔලොකිතමත්තෙ අනෙකානි කුම්භණ්ඩසහස්සානි තත්තකපාලෙ තිලා විය ඵරන්තානි විනස්සන්ති. ආළවකො දුට්ඨො සචෙ ආකාසෙ දුස්සාවුධං මුඤ්චෙය්‍ය, ද්වාදස වස්සානි දෙවො න වස්සෙය්‍ය. සචෙ පථවියං

මුඤ්චෙය්‍ය. සබ්බරුක්ඛතිණාදීනි සුස්සිත්වා ද්වාදසවස්සන්තරෙ න පුන විරුහෙය්‍යුං. සචෙ සමුද්දෙ මුඤ්චෙය්‍ය, තත්තකපාලෙ උදකබින්දු විය සබ්බමුදකං සුස්සෙය්‍ය. සචෙ සිනෙරුපබ්බතෙ මුඤ්චෙය්‍ය, ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හුත්වා විකිරෙය්‍ය. සො එවං මහානුභාවං දුස්සාවුධං උත්තරිසාටකං මුඤ්චිත්වා අග්ගහෙසි. යෙභුය්‍යෙන දසසහස්සිලොකධාතුදෙවතා වෙගෙන සන්නිපතිංසු ''අජ්ජ භගවා ආළවකං දමෙස්සති, තත්ථ ධම්මං සොස්සාමා''ති යුද්ධදස්සනකාමාපි දෙවතා සන්නිපතිංසු. එවං සකලම්පි ආකාසං දෙවතාහි පරිපුණ්ණමහොසි.

අථ ආළවකො භගවතො සමීපෙ උපරූපරි විචරිත්වා වත්ථාවුධං මුඤ්චි. තං අසනිචක්කං විය ආකාසෙ භෙරවසද්දං කරොන්තං ධූමායන්තං පජ්ජලන්තං භගවන්තං පත්වා යක්ඛමානමද්දනත්ථං පාදපුඤ්ඡනචොළං හුත්වා පාදමූලෙ නිපති. ආළවකො තං දිස්වා ඡින්නවිසාණො විය උසභො උද්ධතදාඨො විය සප්පො නිත්තෙජො නිම්මදො නිපතිතමානද්ධජො හුත්වා චින්තෙසි – ''දුස්සාවුධම්පි මෙ සමණං නාභිභොසි. කිං නු ඛො කාරණ''න්ති? ''ඉදං කාරණං, මෙත්තාවිහාරයුත්තො සමණො, හන්ද නං රොසෙත්වා මෙත්තාය වියොජෙමී''ති ඉමිනා සම්බන්ධෙනෙතං වුත්තං – අථ ඛො ආළවකො යක්ඛො යෙන භගවා…පෙ…. නික්ඛම සමණාති. තත්ථායමධිප්පායො – කස්මා මයා අනනුඤ්ඤාතො මම භවනං පවිසිත්වා සරසාමිකො විය ඉත්ථාගාරස්ස මජ්ඣෙ නිසින්නොසි? අනනුයුත්තමෙතං සමණස්ස යදිදං අදින්නපරිභොගො ඉත්ථිසංසග්ගො ච? තස්මා යදි ත්වං සමණධම්මෙ ඨිතො, නික්ඛම සමණාති. එකෙ පන – ''එතානි අඤ්ඤානි ච ඵරුසවචනානි වත්වා එවායං එතදවොචා''ති භණන්ති.

අථ භගවා – ''යස්මා ථද්ධො පටිථද්ධභාවෙන විනෙතුං න සක්කා, සො හි පටිථද්ධභාවෙ කයිරමානෙ, සෙය්‍යථාපි චණ්ඩස්ස කුක්කුරස්ස නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍ය, සො භිය්‍යොසොමත්තාය චණ්ඩතරො අස්ස, එවං ථද්ධතරො හොති, මුදුනා පන සො සක්කා විනෙතු''න්ති ඤත්වා, **සාධාවුසොති** පියවචනෙන තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා නික්ඛමි. තෙන වුත්තං **සාධාවුසොති භගවා නික්ඛමීති**.

තතො ආළවකො – ''සුබ්බචො වතායං සමණො එකවචනෙනෙව නික්ඛන්තො, එවං නාම නික්ඛමෙතුං සුඛං සමණං අකාරණෙනෙවාහං සකලරත්තිං යුද්ධෙන අබ්භුය්‍යාසි''න්ති මුදුචිත්තො හුත්වා පුන චින්තෙසි – ''ඉදානිපි න සක්කා ජානිතුං, කිං නු ඛො සුබ්බචතාය නික්ඛන්තො උදාහු කොධනො . හන්දාහං වීමංසාමී''ති. තතො **පවිස, සමණාති** ආහ. අථ සුබ්බචොති මුදුභූතචිත්තවචත්ථානකරණත්ථං පුන පියවචනං වදන්තො **සාධාවුසොති** භගවා පාවිසි. ආළවකො පුනප්පුනං තමෙව සුබ්බචභාවං වීමංසන්තො දුතියම්පි තතියම්පි **නික්ඛම පවිසාති** ආහ. භගවාපි තථා අකාසි. යදි න කරෙය්‍ය, පකතියාපි ථද්ධයක්ඛස්ස චිත්තං ථද්ධතරං හුත්වා ධම්මකථාය භාජනං න භවෙය්‍ය. තස්මා යථා නාම මාතා රොදන්තං පුත්තකං යං සො ඉච්ඡති, තං දත්වා වා කත්වා වා සඤ්ඤාපෙසි තථා භගවා කිලෙසරොදනෙන රොදන්තං යක්ඛං සඤ්ඤාපෙතුං යං සො භණති, තං අකාසි. යථා ච ධාතී ථඤ්ඤං අපිවන්තං දාරකං කිඤ්චි දත්වා උපලාළෙත්වා පායෙති, තථා භගවා යක්ඛං ලොකුත්තරධම්මඛීරං පායෙතුං තස්ස පත්ථිතවචනකරණෙන උපලාළෙන්තො එවමකාසි. යථා ච පුරිසො ලාබුම්හි චතුමධුරං පූරෙතුකාමො තස්සබ්භන්තරං සොධෙති, එවං භගවා යක්ඛස්ස චිත්තෙ ලොකුත්තරචතුමධුරං පූරෙතුකාමො තස්සබ්භන්තරෙ කොධමලං සොධෙතුං යාව තතියං නික්ඛමනපවිසනං අකාසි.

අථ ආළවකො ''සුබ්බචො අයං සමණො 'නික්ඛමා'ති වුත්තො නික්ඛමති, 'පවිසා'ති වුත්තො පවිසති. යංනූනාහං ඉමං සමණං එවමෙව සකලරත්තිං කිලමෙත්වා පාදෙ ගහෙත්වා පාරගඞ්ගාය ඛිපෙය්‍ය''න්ති? පාපකං චිත්තං උප්පාදෙත්වා චතුත්ථවාරං ආහ **නික්ඛම, සමණාති**. තං ඤත්වා භගවා **න ඛ්වාහං තන්ති** ආහ. එවං වා වුත්තෙ තදුත්තරිකරණීයං පරියෙසමානො පඤ්හං පුච්ඡිතබ්බං මඤ්ඤිස්සති. තං ධම්මකථාය මුඛං භවිස්සතීති ඤත්වා, **න ඛ්වාහං තන්ති** ආහ. තත්ථ න-ඉති පටික්ඛෙපෙ. **ඛොති** අවධාරණෙ. **අහන්ති** අත්තනිදස්සනං. **තන්ති** හෙතුවචනං. තෙනෙවෙත්ථ ''යස්මා ත්වං එවං චින්තෙසි, තස්මා අහං, ආවුසො, නෙව නික්ඛමිස්සාමි, යං තෙ කරණීයං, තං කරොහී''ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

තතො ආළවකො යස්මා පුබ්බෙපි ආකාසෙන ගමනවෙලාය – ''කිං නු ඛො එතං සුවණ්ණවිමානං, උදාහු රජතමණිවිමානානං අඤ්ඤතරං, හන්ද නං පස්සාමා''ති එවං අත්තනො විමානං ආගතෙ ඉද්ධිමන්තෙ තාපසපරිබ්බාජකෙ පඤ්හං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතුං අසක්කොන්තෙ චිත්තක්ඛෙපාදීහි විහෙඨෙති, තස්මා භගවන්තම්පි තථා විහෙඨෙස්සාමීති මඤ්ඤමානො **පඤ්හං තන්ති**ආදිමාහ.

කුතො පනස්ස පඤ්හාති ? තස්ස කිර මාතාපිතරො කස්සපං භගවන්තං පයිරුපාසිත්වා අට්ඨ පඤ්හෙ සහ විස්සජ්ජනෙන උග්ගහෙසුං. තෙ දහරකාලෙ ආළවකං පරියාපුණාපෙසුං; සො කාලච්චයෙන විස්සජ්ජනං සම්මුස්සි. තතො ''ඉමෙ පඤ්හාපි මා විනස්සන්තූ''ති සුවණ්ණපට්ටෙ ජාතිහිඞ්ගුලකෙන ලෙඛාපෙත්වා විමානෙ නික්ඛිපි. එවමෙතෙ පුට්ඨපඤ්හා බුද්ධවිසයාව හොන්ති. භගවා තං සුත්වා යස්මා බුද්ධානං පරිච්චත්තලාභන්තරායො වා ජීවිතන්තරායො වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණබ්‍යාමප්පභාදිපටිඝාතො වා න සක්කා කෙනචි කාතුං, තස්මා නං ලොකෙ අසාධාරණං බුද්ධානුභාවං දස්සෙන්තො **න ඛ්වාහං තං, ආවුසො, පස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙති**ආදිමාහ.

එවං භගවා තස්ස බාධනචිත්තං පටිසෙධෙත්වා පඤ්හාපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ආහ **අපිච ත්වං, ආවුසො, පුච්ඡ, යදාකඞ්ඛසීති**. තස්සත්ථො – පුච්ඡ, යදි ආකාඞ්ඛසි, න මෙ පඤ්හාවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි. අථ වා පුච්ඡ, යං ආකඞ්ඛසි. සබ්බං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාමීති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි අසාධාරණං

පච්චෙකබුද්ධඅග්ගසාවකමහාසාවකෙහි. එවං භගවතො සබ්බඤ්ඤුපවාරණාය පවාරිතාය **අථ ඛො ආළවකො යක්ඛො භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි.**

තත්ථ **කිං සූධ විත්තන්ති**, කිං සු ඉධ විත්තං. **විත්තන්ති** ධනං. තං හි පීතිසඞ්ඛාතං විත්තිං කරොති, තස්මා ''විත්ත''න්ති වුච්චති. **සුචිණ්ණන්ති** සුකතං. **සුඛන්ති** කායිකචෙතසිකං සාතං. **ආවහාතීති** ආවහති ආනෙති දෙති අප්පෙති. **හවෙ**-ඉති දළ්හත්ථෙ නිපාතො. **සාදුතරන්ති** අතිසයෙන සාදු. ''සාධුතර''න්තිපි පාඨො. **රසානන්ති** රසසඤ්ඤිතානං ධම්මානං. **කථන්ති** කෙන පකාරෙන. කථංජීවිනො ජීවිතං **කථංජීවිංජීවිතං**. ගාථාබන්ධසුඛත්ථං පන සානුනාසිකං වුච්චති. කථංජීවිං ජීවතන්ති වා පාඨො, තස්ස ''ජීවන්තානං කථංජීවි''න්ති අත්ථො. එවං ඉමාය ගාථාය ''කිං සු ඉධ ලොකෙ පුරිසස්ස විත්තං සෙට්ඨං? කිං සු සුචිණ්ණං සුඛමාවහාති? කිං රසානං සාදුතරං? කථංජීවිං ජීවිතං සෙට්ඨමාහූ''ති? ඉමෙ චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි.

අථස්ස භගවා කස්සපදසබලෙන විස්සජ්ජිතනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තො ඉමං ගාථමාහ **සද්ධීධ විත්තන්ති**. තත්ථ යථා හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදි විත්තං උපභොගසුඛං ආවහති, ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛං පටිබාහති, දාලිද්දියං වූපසමෙති, මුත්තාදිරතනපටිලාභහෙතු හොති, ලොකසන්තතිඤ්ච ආවහති, එවං ලොකියලොකුත්තරා සද්ධාපි යථාසම්භවං ලොකියලොකුත්තරං විපාකං සුඛමාවහති, සද්ධාධුරෙන පටිපන්නානං ජාතිජරාදිදුක්ඛං පටිබාහති, ගුණදාලිද්දියං වූපසමෙති, සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිරතනපටිලාභහෙතු හොති.

> ''සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො, යසො භොගසමප්පිතො;
> යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො''ති. (ධ. ප. 303) –

වචනතො ලොකසන්තතිඤ්ච ආවහතීති කත්වා ''විත්ත''න්ති වුත්තං. යස්මා පන තෙසං සද්ධාවිත්තං අනුගාමිකං අනඤ්ඤසාධාරණං සබ්බසම්පත්තිහෙතු, ලොකියස්ස හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිවිත්තස්සාපි නිදානං. සද්ධොයෙව හි දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා විත්තං අධිගච්ඡති, අස්සද්ධස්ස පන විත්තං යාවදෙව අනත්ථාය හොති, තස්මා සෙට්ඨන්ති වුත්තං. **පුරිසස්සාති** උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදදෙසනා. තස්මා න කෙවලං පුරිසස්ස, ඉත්ථිආදීනම්පි සද්ධාවිත්තමෙව සෙට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං.

ධම්මොති දසකුසලධම්මො, දානසීලභාවනාධම්මො වා. **සුචිණ්ණොති** සුකතො සුචරිතො. **සුඛමාවහතීති** සොණසෙට්ඨිපුත්තරට්ඨපාලාදීනං විය මනුස්සසුඛං, සක්කාදීනං විය දිබ්බසුඛං, පරියොසානෙ මහාපදුමාදීනං විය නිබ්බානසුඛඤ්ච ආවහති.

සච්චන්ති අයං සච්චසද්දො අනෙකෙසු අත්ථෙසු දිස්සති. සෙය්‍යථිදං – ''සච්චං භණෙ න කුජ්ඣෙය්‍යා '' තිආදීසු (ධ. ප. 224) වාචාසච්චෙ. ''සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච''තිආදීසු (ජා. 2.21.433) විරතිසච්චෙ. ''කස්මා නු සච්චානි වදන්ති නානා, පවාදියාසෙ කුසලා වදානා''තිආදීසු (සු. නි. 891) දිට්ඨිසච්චෙ. ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණසච්චානී''තිආදීසු (අ. නි. 4.185) බ්‍රාහ්මණසච්චෙ. ''එකං හි සච්චං න දුතියමත්ථී''තිආදීසු (සු. නි. 890; මහානි. 119) පරමත්ථසච්චෙ. ''චතුන්නං සච්චානං කති කුසලා''තිආදීසු (විභ. 216) අරියසච්චෙ. ඉධ පන පරමත්ථසච්චං නිබ්බානං විරතිසච්චඤ්ච අබ්භන්තරං කත්වා වාචාසච්චං අධිප්පෙතං, යස්සානුභාවෙන උදකාදීනි වසෙ වත්තෙන්ති, ජාතිජරාමරණපාරං තරන්ති. යථාහ –

> ''සච්චෙන වාචෙනුදකම්හි ධාවති,
> විසම්පි සච්චෙන හනන්ති පණ්ඩිතා;
> සච්චෙන දෙවො ථනයං පවස්සති,
> සචෙ ඨිතා නිබ්බුතිං පත්ථයන්ති.
>
> ''යෙ කෙචිමෙ අත්ථි රසා පථබ්‍යා,
> සච්චං තෙසං සාදුතරං රසානං;
> සච්චෙ ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච,
> තරන්ති ජාතිමරණස්ස පාර''න්ති. (ජා. 2.21.433);

සාදුතරන්ති මධුරතරං පණීතතරං. **රසානන්ති** යෙ ඉමෙ ''මූලරසො ඛන්ධරසො''තිආදිනා (ධ. ස. 628-630) නයෙන සායනීයධම්මා, යෙචිමෙ ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සබ්බං ඵලරසං (මහාව. 300), අරසරූපො භවං ගොතමො, යෙ තෙ, බ්‍රාහ්මණ, රූපරසා සද්දරසා (පාරා. 3; අ. නි. 8.11), අනාපත්ති රසරසෙ (පාචි. 605-611), අයං ධම්මවිනයො එකරසො විමුත්තිරසො (චූළව. 385; අ. නි. 8.19), භාගී වා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්සා''තිආදිනා (මහානි. 149) නයෙන රූපාචාරරසුපවජ්ජා අවසෙසා බ්‍යඤ්ජනාදයො ''ධම්මරසා''ති වුච්චන්ති . තෙසං රසානං සච්චං හවෙ සාදුතරං සච්චමෙව සාදුතරං. සාධුතරං වා, සෙට්ඨතරං, උත්තමතරං. මූලරසාදයො හි සරීරමුපබ්‍රූහෙන්ති, සංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහන්ති. සච්චරසෙ විරතිසච්චවාචාසච්චරසා සමථවිපස්සනාදීහි චිත්තං උපබ්‍රූහෙති, අසංකිලෙසිකඤ්ච සුඛමාවහති. විමුත්තිරසො පරමත්ථසච්චරසපරිභාවිතත්තා සාදු, අත්ථරසධම්මරසා ච තදධිගමූපායභූතං අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච නිස්සාය පවත්තිතොති.

පඤ්ඤාජීවිංජීවිතන්ති එත්ථ පන ය්වායං අන්ධෙකචක්ඛුද්විචක්ඛුකෙසු ද්විචක්ඛුපුග්ගලො ගහට්ඨො වා කම්මන්තානුට්ඨාන-සරණගමනදාන-සංවිභාග-සීලසමාදානුපොසථකම්මාදි ගහට්ඨපටිපදං, පබ්බජිතො වා අවිප්පටිසාරකරසීලසඞ්ඛාතං තදුත්තරිචිත්තවිසුද්ධිආදිභෙදම්පි පබ්බජිතපටිපදං පඤ්ඤාය ආරාධෙත්වා ජීවති, තස්ස පඤ්ඤාය ජීවිනො ජීවිතං, තං වා පඤ්ඤාජීවිතං සෙට්ඨමාහූති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

එවං භගවතා විස්සජ්ජිතෙ චත්තාරොපි පඤ්හෙ සුත්වා අත්තමනො යක්ඛො අවසෙසෙපි චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡන්තො **කථංසු තරති ඔඝන්**ති ගාථමාහ. අථස්ස භගවා පුරිමනයෙනෙව විස්සජ්ජෙන්තො **සද්ධාය තරතී**ති ගාථමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි යො චතුබ්බිධමොඝං තරති, සො සංසාරණ්ණවම්පි තරති, වට්ටදුක්ඛම්පි අච්චෙති, කිලෙසමලාපි පරිසුජ්ඣති, එවං සන්තෙපි පන යස්මා අස්සද්ධො ඔඝතරණං අසද්දහන්තො න පක්ඛන්දති, පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තවොස්සග්ගෙන පමත්තො තත්ථෙව විසත්තත්තා සංසාරණ්ණවං න තරති, කුසීතො දුක්ඛං විහරති වොකිණ්ණො අකුසලෙහි ධම්මෙහි, අප්පඤ්ඤො සුද්ධිමග්ගං අජානන්තො න පරිසුජ්ඣති, තස්මා තප්පටිපක්ඛං දස්සෙන්තෙන භගවතා අයං ගාථා වුත්තා.

එවං වුත්තාය චෙතාය යස්මා සොතාපත්තියඞ්ගපදට්ඨානං සද්ධින්ද්‍රියං, තස්මා **සද්ධාය තරති ඔඝන්**ති ඉමිනා පදෙන දිට්ඨොඝතරණං සොතාපත්තිමග්ගං සොතාපන්නඤ්ච පකාසෙති. යස්මා පන සොතාපන්නො කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සාතච්චකිරියසඞ්ඛතෙන අප්පමාදෙන සමන්නාගතො දුතියමග්ගං ආරාධෙත්වා ඨපෙත්වා සකිදෙවිමං ලොකං ආගමනමග්ගං අවසෙසං සොතාපත්තිමග්ගෙන අතිණ්ණං භවොඝවත්ථුං සංසාරණ්ණවං තරති, තස්මා **අප්පමාදෙන අණ්ණව**න්ති ඉමිනා පදෙන භවොඝතරණං සකදාගාමිමග්ගං සකදාගාමිඤ්ච පකාසෙති. යස්මා ච සකදාගාමී වීරියෙන තතියමග්ගං ආරාධෙත්වා සකදාගාමිමග්ගෙන අනතීතං කාමොඝවත්ථුං කාමොඝසඤ්ඤිතඤ්ච කාමදුක්ඛමච්චෙති, තස්මා **වීරියෙන දුක්ඛමච්චෙතී**ති ඉමිනා පදෙන කාමොඝතරණං අනාගාමිමග්ගං අනාගාමිඤ්ච පකාසෙති. යස්මා පන අනාගාමී විගතකාමසඤ්ඤාය පරිසුද්ධාය පඤ්ඤාය එකන්තපරිසුද්ධං චතුත්ථමග්ගපඤ්ඤං ආරාධෙත්වා අනාගාමිමග්ගෙන අප්පහීනං අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං පරමමලං පජහති, තස්මා **පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතී**ති, ඉමිනා පදෙන අවිජ්ජොඝතරණං අරහත්තමග්ගඤ්ච අරහත්තඤ්ච පකාසෙති. ඉමාය ච අරහත්තනිකූටෙන කථිතාය ගාථාය පරියොසානෙ යක්ඛො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

ඉදානි තමෙව ''පඤ්ඤාය පරිසුජ්ඣතී''ති එත්ථ වුත්තං පඤ්ඤාපදං ගහෙත්වා අත්තනො පටිභානෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං පඤ්හං පුච්ඡන්තො **කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤන්**ති ඉමං ඡප්පදං ගාථමාහ. තත්ථ **කථංසූ**ති සබ්බත්ථෙව අත්ථයුත්තිපුච්ඡා හොන්ති. අයං හි පඤ්ඤාදිඅත්ථං ඤත්වා තස්ස යුත්තිං පුච්ඡති – ''කථං, කාය යුත්තියා, කෙන කාරණෙන පඤ්ඤං ලභතී''ති? එස නයො ධනාදීසු.

අථස්ස භගවා චතූහි කාරණෙහි පඤ්ඤාලාභං දස්සෙන්තො **සද්දහානො**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යෙන පුබ්බභාගෙ කායසුචරිතාදිභෙදෙන අපරභාගෙ ච සත්තතිංසබොධිපක්ඛියභෙදෙන ධම්මෙන අරහන්තො බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකා නිබ්බානං පත්තා, තං සද්දහානො අරහතං ධම්මං නිබ්බානපත්තියා ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤං ලභති, තඤ්ච බො න සද්ධාමත්තකෙනෙව. යස්මා පන සද්ධාජාතො උපසඞ්කමති , උපසඞ්කමන්තො පයිරුපාසති, පයිරුපාසන්තො සොතං ඔදහති, ඔහිතසොතො ධම්මං සුණාති, තස්මා උපසඞ්කමනතො පභුති යාව ධම්මස්සවනෙන සුස්සූසං ලභති. කිං වුත්තං හොති – තං ධම්මං සද්දහිත්වාපි ආචරියුපජ්ඣායෙ කාලෙන උපසඞ්කමිත්වා වත්තකරණෙන පයිරුපාසිත්වා යදා පයිරුපාසනාය ආරාධිතචිත්තා කිඤ්චි වත්තුකාමා හොන්ති. අථ අධිගතාය සොතුකාමතාය සොතං ඔදහිත්වා සුණන්තො ලභතීති. එවං සුස්සූසම්පි ච සතිඅවිප්පවාසෙන අප්පමත්තො සුභාසිතදුබ්භාසිතඤ්ඤුතාය විචක්ඛණො එව ලභති, න ඉතරො. තෙනාහ ''අප්පමත්තො විචක්ඛණො''ති.

එවං යස්මා සද්ධාය පඤ්ඤාලාභසංවත්තනිකං පටිපදං පටිපජ්ජති, සුස්සූසාය සක්කච්චං පඤ්ඤාධිගමූපායං සුණාති, අප්පමාදෙන ගහිතං න පමුස්සති. විචක්ඛණතාය අනූනාධිකං අවිපරීතඤ්ච ගහෙත්වා විත්ථාරිකං කරොති. සුස්සූසාය වා ඔහිතසොතො පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුං ධම්මං සුණාති, අප්පමාදෙන සුතධම්මං ධාරෙති, විචක්ඛණතාය ධතානං ධම්මානං අත්ථමුපපරික්ඛති, අථානුපුබ්බෙන පරමත්ථසච්චං සච්ඡිකරොති, තස්මාස්ස භගවා ''කථංසු ලභතෙ පඤ්ඤ''න්ති පුට්ඨො ඉමානි චත්තාරි කාරණානි දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ.

ඉදානි තතො පරෙ තයො පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙන්තො **පතිරූපකාරී**ති ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ දෙසකාලාදීනි අහාපෙත්වා ලොකියස්ස ලොකුත්තරස්ස වා ධනස්ස පතිරූපං අධිගමූපායං කරොතීති **පතිරූපකාරී. ධුරවා**ති චෙතසිකවීරියවසෙන අනික්ඛිත්තධුරො. **උට්ඨාතා**ති, ''යො ච සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච, තිණා භිය්‍යො න මඤ්ඤති''තිආදිනා (ථෙරගා. 232) නයෙන කායිකවීරියවසෙන උට්ඨානසම්පන්නො අසිථිලපරක්කමො. **වින්දතෙ ධනන්**ති එකමූසිකාය නචිරස්සෙව චතුසතසහස්සසඞ්ඛං චූළන්තෙවාසී විය ලොකියධනඤ්ච, මහල්ලකමහාතිස්සත්ථෙරො විය ලොකුත්තරධනඤ්ච ලභති. සො ''තීහියෙව ඉරියාපථෙහි විහරිස්සාමී''ති වත්තං කත්වා ථිනමිද්ධාගමනවෙලාය පලාලවුම්බටකං තෙමෙත්වා සීසෙ කත්වා ගලප්පමාණං උදකං පවිසිත්වා ථිනමිද්ධං පටිබාහන්තො දසහි වස්සෙහි අරහත්තං පාපුණි. **සච්චෙනා**ති වචීසච්චෙනාපි ''සච්චවාදී භූතවාදී''ති, පරමත්ථසච්චෙනාපි ''බුද්ධො පච්චෙකබුද්ධො අරියසාවකො''ති එවං කිත්තිං පප්පොති. **දදන්**ති යංකිඤ්චි

ඉච්ඡිතපත්ථිතං දදන්තො මිත්තානි ගන්ථති, සම්පාදෙති කරොතීති අත්ථො. දුද්දදං වා දදං තං ගන්ථති. දානමුඛෙන වා චත්තාරිපි සඞ්ගහවත්ථූනි ගහිතානීති වෙදිතබ්බානි, තෙහි මිත්තානි කරොතීති වුත්තං හොති.

එවං ගහට්ඨපබ්බජිතානං සාධාරණෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙන නයෙන චත්තාරො පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි ‘‘කථං පෙච්ච න සොචතී’’ති ඉමං පඤ්චමං පඤ්හං ගහට්ඨවසෙන විස්සජ්ජෙන්තො **යස්සෙතෙ**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යස්ස ‘‘සද්දහානො අරහත’’න්ති එත්ථ වුත්තාය සබ්බකල්‍යාණධම්මුප්පාදිකාය සද්ධාය සමන්නාගතත්තා **සද්ධස්ස, ඝරමෙසිනො**ති ඝරාවාසං පඤ්ච වා කාමගුණෙ එසන්තස්ස ගවෙසන්තස්ස කාමභොගිනො ගහට්ඨස්ස ‘‘සච්චෙන කිත්තිං පප්පොතී’’ති එත්ථ වුත්තප්පකාරං **සච්චං**. ‘‘සුස්සූසං ලභතෙ පඤ්ඤ’’න්ති එත්ථ සුස්සූසපඤ්ඤානාමෙන වුත්තොව **දමො**. ‘‘ධුරවා උට්ඨාතා’’ති එත්ථ ධුරනාමෙන උට්ඨානනාමෙන ච වුත්තා **ධිති**. ‘‘දදං මිත්තානි ගන්ථතී’’ති එත්ථ වුත්තප්පකාරො **චාගො** චාති එතෙ චතුරො ධම්මා සන්ති. **ස වෙ පෙච්ච න සොචතී**ති ඉධලොකා පරලොකං ගන්ත්වා ස වෙ න සොචතීති.

එවං භගවා පඤ්චමම්පි පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා තං යක්ඛං චොදෙන්තො **ඉඞ්ඝ අඤ්ඤෙපී**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉඞ්ඝා**ති චොදනත්ථෙ නිපාතො. **අඤ්ඤෙපී**ති අඤ්ඤෙපි ධම්මෙ පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු. අඤ්ඤෙපි වා පූරණාදයො සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤෙ පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡස්සු. යදි අම්හෙහි ‘‘සච්චෙන කිත්තිං පප්පොතී’’ති එත්ථ වුත්තප්පකාරා සච්චා හියොයා කිත්තිප්පත්තිකාරණං වා, ‘‘සුස්සූසං ලභතෙ පඤ්ඤ’’න්ති එත්ථ සුස්සූසාති පඤ්ඤාපදෙසෙන වුත්තා දම්මා හියොයා ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාපටිලාභකාරණං වා, ‘‘දදං මිත්තානි ගන්ථතී’’ති එත්ථ වුත්තප්පකාරා චාගා හියොයා මිත්තගන්ථනකාරණං වා, ‘‘ධුරවා උට්ඨාතා’’ති එත්ථ තං තං අත්ථවසං පටිච්ච ධුරනාමෙන උට්ඨානනාමෙන ච වුත්තාය මහාභාරසහනත්ථෙන උස්සොළ්හීභාවප්පත්තාය වීරියසඞ්ඛාතාය ඛන්ත්‍යා හියොයා ලොකියලොකුත්තරධනවින්දනකාරණං වා, ‘‘සච්චං දම්මො ධිති චාගො’’ති එවං වුත්තෙහි ඉමෙහෙව චතූහි ධම්මෙහි හියොයා අස්මා ලොකා පරං ලොකං පෙච්ච අසොචනකාරණං වා ඉධ විජ්ජතීති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපයොජනාය අත්ථවණ්ණනා. විත්ථාරතො පන එකමෙකං පදං අත්ථුද්ධාරපදුද්ධාරපදවණ්ණනානයෙහි විභජිත්වා වෙදිතබ්බා.

එවං වුත්තෙ යක්ඛො යෙන සංසයෙන අඤ්ඤෙ පුච්ඡෙය්‍යා, තස්ස පහීනත්තා **කථං නු දානි පුච්ඡෙය්‍යං, පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ**ති වත්වා යෙපිස්ස අපුච්ඡනකාරණං න ජානන්ති, තෙපි ජානාපෙන්තො **යොහං අජ්ජපජානාමි, යො අත්ථො සම්පරායිකො**ති ආහ. තත්ථ **අජ්ජා**ති අජ්ජාදිං කත්වාති අධිප්පායො. **පජානාමී**ති යථාවුත්තෙන පකාරෙන ජානාමි. **යො අත්ථො**ති එත්තාවතා ‘‘සුස්සූසං ලභතෙ පඤ්ඤ’’න්තිආදිනා නයෙන වුත්තං දිට්ඨධම්මිකං දස්සෙති. **සම්පරායිකො**ති ඉමිනා ‘‘යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා’’ති වුත්තං පෙච්ච සොකාභාවකාරණං සම්පරායිකං. **අත්ථො**ති ච කාරණස්සෙතං අධිවචනං. අයං හි අත්ථසද්දො ‘‘සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජන’’න්ති එවමාදීසු (පාරා. 1; දී. නි. 1.255) පාඨත්ථෙ වත්තති. ‘‘අත්ථො මෙ, ගහපති, හිරඤ්ඤසුවණ්ණෙනා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.250; ම. නි. 3.258) විචක්ඛණෙ. ‘‘හොති සීලවතං අත්ථො’’තිආදීසු (ජා. 1.1.11) වුඩ්ඪීම්හි. ‘‘බහුජනො භජතෙ අත්ථහෙතූ’’තිආදීසු ධනෙ. ‘‘උභින්නමත්ථං චරතී’’තිආදීසු (ජා. 1.7.66; සං. නි. 1.250; ථෙරගා. 443) හිතෙ . ‘‘අත්ථෙ ජාතෙ ච පණ්ඩිත’’න්තිආදීසු (ජා. 1.1.92) කාරණෙ. ඉධ පන කාරණෙ. තස්මා යං පඤ්ඤාදිලාභාදීනං කාරණං දිට්ඨධම්මිකං, යඤ්ච පෙච්ච සොකාභාවස්ස කාරණං සම්පරායිකං, තං යොහං අජ්ජ භගවතා වුත්තනයෙන සාමංයෙව පජානාමි, සො කථං නු දානි පුච්ඡෙය්‍යං පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙති එවමෙත්ථ සඞ්ඛෙපතො අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං යක්ඛො ‘‘පජානාමි යො අත්ථො සම්පරායිකො’’ති වත්වා තස්ස ඤාණස්ස භගවංමූලකත්තං දස්සෙන්තො **අත්ථාය වත මෙ බුද්ධො**ති ආහ. තත්ථ **අත්ථායා**ති හිතාය වුඩ්ඪියා ච. **යත්ථ දින්නං මහප්ඵල**න්ති ‘‘යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා’’ති එත්ථ වුත්තචාගෙන යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං, තං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යං බුද්ධං පජානාමීති අත්ථො. කෙචි පන ‘‘සඞ්ඝං සන්ධාය එවමාහා’’ති භණන්ති.

එවං ඉමාය ගාථාය අත්තනො හිතාධිගමං දස්සෙත්වා ඉදානි සහිතපටිපත්තිං දීපෙන්තො **සො අහං විචරිස්සාමී**තිආදිමාහ. තත්ථ **ගාමා ගාම**න්ති දෙවගාමා දෙවගාමං. **පුරා පුර**න්ති දෙවනගරතො දෙවනගරං. **නමස්සමානො සම්බුද්ධං, ධම්මස්ස ච සුධම්මත**න්ති ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො වත භගවා, ස්වාක්ඛාතො වත භගවතො ධම්මො’’තිආදිනා නයෙන බුද්ධසුබොධිතඤ්ච ධම්මසුධම්මතඤ්ච ච-සද්දෙන ‘‘සුප්පටිපන්නො වත භගවතො සාවකසඞ්ඝො’’තිආදිනා සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච අභිත්ථවිත්වා නමස්සමානො ධම්මඝොසකො හුත්වා විචරිස්සාමීති වුත්තං හොති.

එවමිමාය ගාථාය පරියොසානඤ්ච රත්තිවිභායනඤ්ච සාධුකාරසද්දුට්ඨානඤ්ච ආළවකකුමාරස්ස යක්ඛභවනං ආනයනඤ්ච එකක්ඛණෙයෙව අහොසි. රාජපුරිසා සාධුකාරසද්දං සුත්වා – ‘‘එවරූපො සාධුකාරසද්දො ඨපෙත්වා බුද්ධෙ න අඤ්ඤෙසං අබ්භුග්ගච්ඡති, ආගතො නු ඛො භගවා’’ති ආවජ්ජෙන්තා භගවතො සරීරප්පභං දිස්වා පුබ්බෙ විය බහි අට්ඨත්වා නිබ්බිසඞ්කා අන්තොයෙව පවිසිත්වා අද්දසංසු භගවන්තං යක්ඛස්ස භවනෙ නිසින්නං, යක්ඛඤ්ච අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ඨිතං. දිස්වාන යක්ඛං ආහංසු – ‘‘අයං තෙ, මහායක්ඛ, රාජකුමාරො බලිකම්මාය ආනීතො, හන්ද නං ඛාද වා භුඤ්ජ වා, යථාපච්චයං වා කරොහී’’ති. සො සොතාපන්නත්තා ලජ්ජිතො විසෙසෙන ච භගවතො පුරතො එවං වුච්චමානො අථ තං කුමාරං උභොහි හත්ථෙහි පටිග්ගහෙත්වා භගවතො උපනාමෙසි ‘‘අයං, භන්තෙ,

කුමාරො මය්හං පෙසිතො, ඉමාහං භගවතො දම්මි, හිතානුකම්පකා බුද්ධා, පටිග්ගණ්හාතු, භන්තෙ, භගවා ඉමං දාරකං ඉමස්ස හිතත්ථාය සුඛත්ථායා''ති ඉමඤ්ච ගාථමාහ –

> ''ඉමං කුමාරං සතපුඤ්ඤලක්ඛණං,
> සබ්බඞ්ගුපෙතං පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනං;
> උදග්ගචිත්තො සුමනො දදාමි තෙ,
> පටිග්ගහ ලොකහිතාය චක්ඛුමා''ති.

පටිග්ගහෙසි භගවා කුමාරං. පටිග්ගණ්හන්තො ච යක්ඛස්ස ච කුමාරස්ස ච මඞ්ගලකරණත්ථං පාදූනගාථං අභාසි. තං යක්ඛො කුමාරං සරණං ගමෙන්තො තික්ඛත්තුං චතුත්ථපාදෙන පූරෙසි. සෙය්‍යථිදං –

> ''දීඝායුකො හොතු අයං කුමාරො,
> තුවඤ්ච යක්ඛ සුඛිතො භවාහි;
> අබ්‍යාධිතා ලොකහිතාය තිට්ඨථ,
> අයං කුමාරො සරණමුපෙති බුද්ධං;
> අයං කුමාරො සරණමුපෙති ධම්මං;
> අයං කුමාරො සරණමුපෙති සඞ්ඝ''න්ති.

අථ භගවා කුමාරං රාජපුරිසානං අදාසි – ''ඉමං වඩ්ඪෙත්වා පුන මමෙව දෙථා''ති. එවං සො කුමාරො රාජපුරිසානං හත්ථතො යක්ඛස්ස හත්ථං, යක්ඛස්ස හත්ථතො භගවතො හත්ථං, භගවතො හත්ථතො පුන රාජපුරිසානං හත්ථං ගතත්තා නාමතො ''හත්ථකො ආළවකො''ති ජාතො. තං ආදාය පටිනිවත්තෙ රාජපුරිසෙ දිස්වා කස්සකවනකම්මිකාදයො ''කිං යක්ඛො කුමාරං අතිදහරත්තා න ඉච්ඡී''ති? භීතා පුච්ඡිංසු. රාජපුරිසා ''මා භායථ. ඛෙමං කතං භගවතා''ති සබ්බමාරොචෙසුං . තතො ''සාධු සාධූ''ති සකලං ආළවිනගරං එකකොලාහලෙන යක්ඛාභිමුඛං අහොසි. යක්ඛොපි භගවතො භික්ඛාචාරකාලෙ අනුප්පත්තෙ පත්තචීවරං ගහෙත්වා උපඩ්ඪමග්ගං අනුගන්ත්වා නිවත්ති.

අථ භගවා නගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො නගරද්වාරෙ අඤ්ඤතරස්මිං විවිත්තෙ රුක්ඛමූලෙ පඤ්ඤත්තබුද්ධාසනෙ නිසීදි. තතො මහාජනකායෙන සද්ධිං රාජා ච නාගරා ච එකතො සම්පිණ්ඩිත්වා භගවන්තං උපසඞ්කම්ම වන්දිත්වා පරිවාරෙත්වා නිසින්නා – ''කථං, භන්තෙ, එවං දාරුණං යක්ඛං දමයිත්ථා''ති පුච්ඡිංසු. තෙසං භගවා යුද්ධමාදිං කත්වා ''එවං නවවිධං වස්සං වස්සෙත්වා එවං විභිංසනකං අකාසි, එවං පඤ්හං පුච්ඡි. තස්සාහං එවං විස්සජ්ජෙසි''න්ති තමෙවාළවකසුත්තං කථෙසි. කථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. තතො රාජා චෙව නාගරා ච වෙස්සවණමහාරාජස්ස භවනසමීපෙ යක්ඛස්ස භවනං කත්වා පුප්ඵගන්ධාදිසක්කාරුපෙතං නිච්චබලිං පවත්තෙසුං. තඤ්ච කුමාරං විඤ්ඤුතං පත්තං ''ත්වං භගවන්තං නිස්සාය ජීවිතං ලභි, ගච්ඡ භගවන්තංයෙව පයිරුපාසස්සු භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා''ති විස්සජ්ජෙසුං. සො භගවන්තඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච පයිරුපාසමානො නචිරස්සෙව අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය සබ්බං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො අහොසි. භගවා ච නං එතදග්ගෙ නිද්දිසි – ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං උපාසකානං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි පරිසං සඞ්ගණ්හන්තානං යදිදං හත්ථකො ආළවකො''ති (අ. නි. 1.251). ද්වාදසමං.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

යක්ඛසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. සක්කසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. සුවීරසුත්තවණ්ණනා

247. සක්කසංයුත්තස්ස පඨමෙ **අභියංසූති** කදා අභියංසු? යදා බලවන්තො අහෙසුං, තදා. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – සක්කො කිර මගධරට්ඨෙ මචලගාමකෙ මඝො නාම මාණවො හුත්වා තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙත්වා කල්‍යාණකම්මං කරොන්තො සත්ත වතපදානි පූරෙත්වා තත්ථ කාලඞ්කතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. තං බලවකම්මානුභාවෙන සපරිසං සෙසදෙවතා දසහි ඨානෙහි අධිගණ්හන්තං දිස්වා ‘‘ආගන්තුකදෙවපුත්තා ආගතා’’ති නෙවාසිකා ගන්ධපානං සජ්ජයිංසු. සක්කො සකපරිසාය සඤ්ඤං අදාසි – ‘‘මාරිසා මා ගන්ධපානං පිවිත්ථ, පිවනාකාරමත්තමෙව දස්සෙථා’’ති. තෙ තථා අකංසු. නෙවාසිකදෙවතා සුවණ්ණසරකෙහි උපනීතං ගන්ධපානං යාවදත්ථං පිවිත්වා මත්තා තත්ථ තත්ථ සුවණ්ණපථවියං පතිත්වා සයිංසු. සක්කො ‘‘ගණ්හථ පුත්තහතාය පුත්තෙ’’ති තෙ පාදෙසු ගහෙත්වා සිනෙරුපාදෙ ඛිපාපෙසි. සක්කස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන තදනුවත්තකාපි සබ්බෙ තත්ථෙව පතිංසු. තෙ සිනෙරුවෙමජ්ඣකාලෙ සඤ්ඤං ලභිත්වා, ‘‘තාතා න සුරං පිවිම්හ, න සුරං පිවිම්හා’’ති ආහංසු. තතො පට්ඨාය අසුරා නාම ජාතා. අථ නෙසං කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨිමතලෙ දසයොජනසහස්සං අසුරභවනං නිබ්බත්ති. සක්කො තෙසං නිවත්තෙත්වා අනාගමනත්ථාය ආරක්ඛං ඨපෙසි, යං සන්ධාය වුත්තං –

> ‘‘අන්තරා ද්වින්නං අයුජ්ඣපුරානං,
> පඤ්චවිධා ඨපිතා අභිරක්ඛා;
> උදකං කරොටි-පයස්ස ච හාරී,
> මදනයුතා චතුරො ච මහත්ථා’’ති.

ද්වෙ නගරානි හි යුද්ධෙන ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අයුජ්ඣපුරානි නාම ජාතානි දෙවනගරඤ්ච අසුරනගරඤ්ච. යදා හි අසුරා බලවන්තො හොන්ති, අථ දෙවෙහි පලායිත්වා දෙවනගරං පවිසිත්වා ද්වාරෙ පිදහිතෙ අසුරානං සතසහස්සම්පි කිඤ්චි කාතුං න සක්කොති. යදා දෙවා බලවන්තො හොන්ති, අථාසුරෙහි පලායිත්වා අසුරනගරස්ස ද්වාරෙ පිදහිතෙ සක්කානං සතසහස්සම්පි කිඤ්චි කාතුං න සක්කොති. ඉති ඉමානි ද්වෙ නගරානි අයුජ්ඣපුරානි නාම. නෙසං අන්තරා එතෙසු උදකාදීසු පඤ්චසු ඨානෙසු සක්කෙන ආරක්ඛා ඨපිතා. තත්ථ **උදක**සද්දෙන නාගා ගහිතා. තෙ හි උදකෙ බලවන්තො හොන්ති. තස්මා සිනෙරුස්ස පඨමාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. **කරොටි**සද්දෙන සුපණ්ණා ගහිතා. තෙසං කිර කරොටි නාම පානභොජනං, තෙන තං නාමං ලභිංසු. දුතියාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. **පයස්සහාරී**සද්දෙන කුම්භණ්ඩා ගහිතා. දානවරක්ඛසා කිර තෙ. තතියාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. **මදනයුත**සද්දෙන යක්ඛා ගහිතා. විසමචාරිනො කිරතෙ යුජ්ඣසොණ්ඩා. චතුත්ථාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. **චතුරො ච මහන්තා**ති චත්තාරො මහාරාජානො වුත්තා. පඤ්චමාලින්දෙ තෙසං ආරක්ඛා. තස්මා යදි අසුරා කුපිතාවිලචිත්තා දෙවපුරං උපයන්ති යුද්ධෙසු, යං ගිරිනො පඨමං පරිභණ්ඩං, තං උරගා පටිබාහන්ති එවං සෙසෙසු සෙසා.

තෙ පන අසුරා ආයුවණ්ණරසඉස්සරියසම්පත්තීහි තාවතිංසසදිසාව. තස්මා අන්තරා අත්තානං අජානිත්වා පාටලියා පුප්ඵිතාය, ‘‘න ඉදං දෙවනගරං, තත්ථ පාරිච්ඡත්තකො පුප්ඵති, ඉධ පන චිත්තපාටලී, ජරසක්කෙනාම්හාකං සුරං පායෙත්වා වඤ්චිතා, දෙවනගරඤ්ච නො ගහිතං, ගච්ඡාම තෙන සද්ධිං යුජ්ඣිස්සාමා’’ති හත්ථිඅස්සරථෙ ආරුය්හ සුවණ්ණරජතමණිඵලකානි ගහෙත්වා, යුද්ධසජ්ජා හුත්වා, අසුරභෙරියො වාදෙන්තා මහාසමුද්දෙ උදකං ද්විධා භෙත්වා උට්ඨහන්ති. තෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ වම්මිකමක්ඛිකා වම්මිකං විය සිනෙරුං අභිරුහිතු ආරභන්ති. අථ නෙසං පඨමං නාගෙහි සද්ධිං යුද්ධං හොති. තස්මිං ඛො පන යුද්ධෙ න කස්සචි ඡවි වා චම්මං වා ඡිජ්ජති, න ලොහිතං උප්පජ්ජති, කෙවලං කුමාරකානං දාරුමෙණ්ඩකයුද්ධං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං සන්තාසනමත්තමෙව හොති. කොටිසතාපි කොටිසහස්සාපි නාගා තෙහි සද්ධිං යුජ්ඣිත්වා තෙ අසුරපුරංයෙව පවෙසෙත්වා නිවත්තන්ති.

යදා පන අසුරා බලවන්තො හොන්ති, අථ නාගා ඔසක්කිත්වා දුතියෙ ආලින්දෙ සුපණ්ණෙහි සද්ධිං එකතොව හුත්වා යුජ්ඣන්ති. එස නයො සුපණ්ණාදීසුපි. යදා පන තානි පඤ්චපි ඨානානි අසුරා මද්දන්ති, තදා එකතො සම්පිණ්ඩිතානිපි පඤ්ච බලානි ඔසක්කන්ති. අථ චත්තාරො මහාරාජානො ගන්ත්වා සක්කස්ස තං පවත්තිං ආරොචෙන්ති. සක්කො තෙසං වචනං සුත්වා දියඩ්ඪයොජනසතිකං වෙජයන්තරථං ආරුය්හ සයං වා නික්ඛමති, එකං වා පුත්තං පෙසෙති. ඉමස්මිං පන කාලෙ පුත්තං පෙසෙතුකාමො, **තාත සුවීරා**තිආදිමාහ.

එවං භද්දන්තවාති ඛොති එවං හොතු භද්දං තව ඉති ඛො. **පමාදං ආපාදෙසී**ති පමාදං අකාසි. අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතො සට්ඨියොජනං විත්ථාරෙන සුවණ්ණමහාවීථිං ඔතරිත්වා නක්ඛත්තං කීළන්තො නන්දනවනාදීසු විචරතීති අත්ථො.

අනුට්ඨහන්ති අනුට්ඨහන්තො. **අවායාමන්ති** අවායමන්තො. **අලස්වස්සාති** අලසො අස්ස. **න ච කිච්චානි කාරයෙති** කිඤ්චි කිච්චං නාම න කරෙය්‍ය. **සබ්බකාමසමිද්ධස්සාති** සබ්බකාමෙහි සමිද්ධො අස්ස. **තං මෙ, සක්ක, වරං දිසාති,**

සක්ක දෙවසෙට්ඨ, තං මෙ වරං උත්තමං ඨානං ඔකාසං දිසං ආචික්ඛ කථෙහීති වදති. **නිබ්බානස්ස හි සො මග්ගොති** කම්මං අකත්වා ජීවිතට්ඨානං නාම නිබ්බානස්ස මග්ගො. පඨමං.

2. සුසීමසුත්තවණ්ණනා

248. දුතියෙ **සුසීම**න්ති අත්තනො පුත්තසහස්සස්ස අන්තරෙ එවංනාමකං එකං පුත්තමෙව. දුතියං.

3. ධජග්ගසුත්තවණ්ණනා

249. තතියෙ **සමුපබ්‍යූළ්හොති** සම්පිණ්ඩිතො රාසිභූතො. **ධජග්ගං උල්ලොකෙය්‍යාථාති** සක්කස්ස කිර දියඩ්ඪයොජනසතායාමො රථො . තස්ස හි පච්ඡිමන්තො පණ්ණාසයොජනො, මජ්ඣෙ රථපඤ්ජරො පණ්ණාසයොජනො, රථසන්ධිතො යාව රථසීසා පණ්ණාසයොජනානි. තදෙව පමාණං දිගුණං කත්වා තියොජනසතායාමොතිපි වදන්තියෙව. තස්මිං යොජනිකපල්ලඞ්කො අත්ථතො, තියොජනිකං සෙතච්ඡත්තං මත්ථකෙ ඨපිතං, එකස්මිංයෙව යුගෙ සහස්සආජඤ්ඤා යුත්තා, සෙසාලඞ්කාරස්ස පමාණං නත්ථි. ධජො පනස්ස අඩ්ඪතියානි යොජනසතානි උග්ගතො, යස්ස වාතාහතස්ස පඤ්චඞ්ගිකතූරියස්සෙව සද්දො නිච්ඡරති, තං උල්ලොකෙය්‍යාථාති වදති. කස්මා? තං පස්සන්තානඤ්හි රාජා නො ආගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිබාතථම්භො විය ඨිතො, කස්ස මයං භායාමාති භයං න හොති. **පජාපතිස්සාති** සො කිර සක්කෙන සමානවණ්ණො සමානායුකො දුතියං ආසනං ලභති. තථා **වරුණො ඊසානො** ච. වරුණො පන තතියං ආසනං ලභති, ඊසානො චතුත්ථං. **පලායීති** අසුරෙහි පරාජිතො තස්මිං රථෙ ඨිතො අප්පමත්තකම්පි රජධජං දිස්වා පලායනධම්මො.

ඉතිපි සො භගවාතිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතානෙව. **ඉදමවොචාති** ඉදං ධජග්ගපරිත්තං නාම භගවා අවොච, යස්ස ආණාඛෙත්තෙ කොටිසතසහස්සචක්කවාළෙ ආනුභාවො වත්තති. ඉදං ආවජ්ජෙත්වා හි යක්ඛභයචොරභයාදීහි දුක්ඛෙහි මුත්තානං අන්තො නත්ථි. තිට්ඨතු අඤ්ඤදුක්ඛවූපසමො, ඉදං ආවජ්ජමානො හි පසන්නචිත්තො ආකාසෙපි පතිට්ඨං ලභති.

තත්‍රිදං වත්ථු – දීඝවාපිචෙතියම්හි කිර සුධාකම්මෙ කයිරමානෙ එකො දහරො මුද්ධවෙදිකාපාදතො පතිත්වා චෙතියකුච්ඡියා හස්සති. හෙට්ඨා ඨිතො භික්ඛුසඞ්ඝො ''ධජග්ගපරිත්තං, ආවුසො, ආවජ්ජාහී''ති ආහ. සො මරණභයෙන තජ්ජිතො ''ධජග්ගපරිත්තං මං රක්ඛතූ''ති ආහ. තාවදෙවස්ස චෙතියකුච්ඡිතො ද්වෙ ඉට්ඨකා නික්ඛමිත්වා සොපානං හුත්වා අට්ඨංසු, උපරිට්ඨිතො වල්ලිනිස්සෙණිං ඔතාරෙසුං. තස්මිං නිස්සෙණියං ඨිතෙ ඉට්ඨකා යථාට්ඨානෙයෙව අට්ඨංසු. තතියං.

4. වෙපචිත්තිසුත්තවණ්ණනා

250. චතුත්ථෙ **වෙපචිත්තීති** සො කිර අසුරානං සබ්බජෙට්ඨකො. **යෙනාති** නිපාතමත්තං **නන්ති** ච. **කණ්ඨපඤ්චමෙහීති** ද්වීසු හත්ථෙසු පාදෙසු කණ්ඨෙ චාති එවං පඤ්චහි බන්ධනෙහි. තානි පන නළිනසුත්තං විය මක්කටකසුත්තං විය ච චක්ඛුස්සාපාථං ආගච්ඡන්ති, ඉරියාපථං රුජ්ඣන්ති. තෙහි පන චිත්තෙනෙව බජ්ඣති, චිත්තෙනෙව මුච්චති. **අක්කොසතීති** චොරොසි බාලොසි මූළ්හොසි ථෙනොසි ඔට්ඨොසි ගොණොසි ගද්‍රභොසි නෙරයිකොසි තිරච්ඡානගතොසි, නත්ථි තුය්හං සුගති, දුග්ගතියෙව තුය්හං පාටිකඞ්ඛාති ඉමෙහි දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසති. **පරිභාසතීති**, ජරසක්ක, න ත්වං සබ්බකාලං ජිනිස්සසි, යදා අසුරානං ජයො භවිස්සති, තදා තම්පි එවං බන්ධිත්වා අසුරභවනස්ස ද්වාරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පොථාපෙස්සාමීති ආදීනි වත්වා තජ්ජෙති. සක්කො විජිතවිජයො න තං මනසි කරොති, මහාපටිග්ගහණං පනස්ස මත්ථකෙ විධුනන්තො සුධම්මදෙවසභං පවිසති චෙව නික්ඛමති ච. **අජ්ඣභාසීති** ''කිං නු ඛො එස සක්කො ඉමානි ඵරුසවචනානි භයෙන තිතික්ඛති, උදාහු අධිවාසනඛන්තියා සමන්නාගතත්තා''ති? වීමංසන්තො අභාසි.

දුබ්බල්‍යා නොති දුබ්බලභාවෙන නු. **පටිසංයුජෙති** පටිසංයුජෙය්‍ය පටිප්ඵරෙය්‍ය. **පභිජ්ජෙය්‍යුන්ති** විරජ්ජෙය්‍යුං. පකුජ්ඣෙය්‍යුන්තිපි පාඨො. **පරන්ති** පච්චත්ථිකං. **යො සතො උපසම්මතීති** යො සතිමා හුත්වා උපසම්මති, තස්ස උපසමංයෙවාහං බාලස්ස පටිසෙධනං මඤ්ඤෙති අත්ථො. **යදා නං මඤ්ඤතීති** යස්මා තං මඤ්ඤති. **අජ්ඣාරූහතීති** අජ්ඣොත්ථරති. **ගොව භිය්‍යො පලායිනන්ති** යථා ගොයුද්ධෙ තාවදෙව ද්වෙ ගාවො යුජ්ඣන්තෙ ගොගණො ඔලොකෙන්තො තිට්ඨති, යදා පන එකො පලායති, අථ නං පලායන්තං සබ්බො ගොගණො භිය්‍යො අජ්ඣොත්ථරති. එවං දුම්මෙධො ඛමන්තං භිය්‍යො අජ්ඣොත්ථරතීති අත්ථො.

සදත්ථපරමාති සකත්ථපරමා. **ඛන්ත්‍යා භිය්‍යො න විජ්ජතීති** තෙසු සකඅත්ථපරමෙසු අත්ථෙසු ඛන්තිතො උත්තරිතරො අඤ්ඤො අත්ථො න විජ්ජති. **තමාහු පරමං ඛන්තින්ති** යො බලවා තිතික්ඛති, තස්ස තං ඛන්තිං පරමං ආහු. **බාලබලං** නාම අඤ්ඤාණබලං. තං යස්ස බලං, අබලමෙව තං බලන්ති ආහු කථෙන්තීති දීපෙති. **ධම්මගුත්තස්සාති** ධම්මෙන රක්ඛිතස්ස, ධම්මං වා රක්ඛන්තස්ස. **පටිවත්තාති** පටිප්ඵරිත්වා වත්තා, පටිප්ඵරිත්වා වා බාලබලන්ති වදෙය්‍යාපි, ධම්මට්ඨං පන චාලෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. **තස්සෙව තෙන පාපියොති** තෙන කොධෙන තස්සෙව

පුග්ගලස්ස පාපං. කතරස්ස? **යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣති. තිකිච්ඡන්තානන්ති** එකවචනෙ බහුවචනං, තිකිච්ඡන්තන්ති අත්ථො. **ජනා මඤ්ඤන්තීති** එවරූපං අත්තනො ච පරස්ස චාති උභින්නං අත්ථං තිකිච්ඡන්තං නිප්ඵාදෙන්තං පුග්ගලං ''අන්ධබාලො අය''න්ති අන්ධබාලපුථුජ්ජනාව එවං මඤ්ඤන්ති. **ධම්මස්ස අකොවිදාති** චතුසච්චධම්මෙ අඡෙකා. **ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ. **ඛොති** නිපාතමත්තං. චතුත්ථං.

5. සුභාසිතජයසුත්තවණ්ණනා

251. පඤ්චමෙ **අසුරින්දං එතදවොචාති** ඡෙකතාය එතං අවොච. එවං කිරස්ස අහොසි ''පරස්ස නාම ගාහං මොචෙත්වා පඨමං වත්තුං ගරු. පරස්ස වචනං අනුගන්ත්වා පන පච්ඡා සුඛං වත්තු''න්ති. **පුබ්බදෙවාති** දෙවලොකෙ චිරනිවාසිනො පුබ්බසාමිකා, තුම්හාකං තාව පවෙණිආගතං භණථාති . **අදණ්ඩාවචරාති** දණ්ඩාවචරණරහිතා, දණ්ඩං වා සත්ථං වා ගහෙතබ්බන්ති එවමෙත්ථ නත්ථීති අත්ථො. පඤ්චමං.

6. කුලාවකසුත්තවණ්ණනා

252. ඡට්ඨෙ **අජ්ඣභාසීති** තස්ස කිර සිම්බලිවනාභිමුඛස්ස ජාතස්ස රථසද්දො ච ආජානීයසද්දො ධජසද්දො ච සමන්තා අසනිපාතසද්දො විය අහොසි. තං සුත්වා සිම්බලිවනෙ බලවසුපණ්ණා පලායිංසු, ජරාජිණ්ණා චෙව රොගදුබ්බලා ච අසඤ්ජාතපක්ඛපොතකා ච පලායිතුං අසක්කොන්තා, මරණභයෙන තජ්ජිතා එකප්පහාරෙනෙව මහාවිරවං විරවිංසු. සක්කො තං සුත්වා ''කස්ස සද්දො, තාතා''ති? මාතලිං පුච්ඡි. රථසද්දං, තෙ දෙව, සුත්වා සුපණ්ණා පලායිතුං අසක්කොන්තා විරවන්තීති. තං සුත්වා කරුණාසමාවජ්ජිතහදයො අහාසි. **ඊසාමුඛෙනාති** රථස්ස ඊසාමුඛෙන. යථා කුලාවකෙ ඊසාමුඛං න සඤ්චුණ්ණෙති, එවං ඉමිනා ඊසාමුඛෙන තෙ පරිවජ්ජය. සො හි රථො පුඤ්ඤපච්චයනිබ්බත්තො චක්කවාළපබ්බතෙපි සිනෙරුම්හිපි සම්මුඛීභූතෙ විනිවිජ්ඣිත්වාව ගච්ඡති න සජ්ජති, ආකාසගතසදිසෙනෙව ගච්ඡති. සචෙ තෙන සිම්බලිවනෙන ගතො භවෙය්‍ය, යථා මහාසකටෙ කදලිවනමජ්ඣෙන වා එරණ්ඩවනමජ්ඣෙන වා ගච්ඡන්තෙ සබ්බවනං විභග්ගං නිම්මථිතං හොති, එවං තම්පි සිම්බලිවනං භවෙය්‍ය. ඡට්ඨං.

7. නදුබ්භියසුත්තවණ්ණනා

253. සත්තමෙ **උපසඞ්කමීති** ''අයං සක්කො 'යොපි මෙ අස්ස සුපච්චත්ථිකො, තස්ස පාභං න දුබ්භෙය්‍යා'න්ති චින්තෙති, මයා තස්ස පච්චත්ථිකතරො නාම නත්ථි, වීමංසිස්සාමි තාව නං, කිං නු ඛො මං පස්සිත්වා දුබ්භති, න දුබ්භතී''ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමි. **තිට්ඨ වෙපචිත්ති ගහිතොසීති** වෙපචිත්ති, එත්ථෙව තිට්ඨ, ගහිතො ත්වං මයාති වදති. සහ වචනෙනෙවස්ස සො කණ්ඨපඤ්චමෙහි බන්ධනෙහි බද්ධොව අහොසි. **සපස්සු ච මෙති** මයි අදුබ්භත්ථාය සපථං කරොහීති වදති. **යං මුසාභණතො පාපන්ති** ඉමස්මිං කප්පෙ පඨමකප්පිකෙසු චෙතියරඤ්ඤො පාපං සන්ධායාහ. **අරියූපවාදිනොති** කොකාලිකස්ස විය පාපං. **මිත්තද්දුනො ච යං පාපන්ති මහාකපිජාතකෙ** මහාසත්තෙ දුට්ඨචිත්තස්ස පාපං. **අකතඤ්ඤුනොති** දෙවදත්තසදිසස්ස අකතඤ්ඤුනො පාපං. ඉමානි කිර ඉමස්මිං කප්පෙ චත්තාරි මහාපාපානි. සත්තමං.

8. වෙරොචනඅසුරින්දසුත්තවණ්ණනා

254. අට්ඨමෙ **අට්ඨංසූති** ද්වාරපාලරූපකානි විය ඨිතා. **නිප්ඵදාති** නිප්ඵත්ති, යාව අත්ථො නිප්ඵජ්ජති, තාව වායමෙථෙවාති වදති. දුතියගාථා සක්කස්ස. තත්ථ **ඛන්ත්‍යා භිය්‍යොති** නිප්ඵන්නසොභනෙසු අත්ථෙසු ඛන්තිතො උත්තරිතරො අත්ථො නාම නත්ථි. **අත්ථජාතාති** කිච්චජාතා. සොණසිඞ්ගාලාදයොපි හි උපාදාය අකිච්චජාතො සත්තො නාම නත්ථි. ඉතො එත්තො ගමනමත්තම්පි කිච්චමෙව හොති. **සංයොගපරමා ත්වෙව, සම්භොගා සබ්බපාණිනන්ති** පාරිවාසිකඔදනාදීනි හි අසම්භොගාරහානි හොන්ති, තානි පුන උණ්හාපෙත්වා භජ්ජිත්වා සප්පිමධුඵාණිතාදීහි සංයොජිතානි සම්භොගාරහානි හොන්ති. තෙනාහ ''සංයොගපරමා ත්වෙව, සම්භොගා සබ්බපාණින''න්ති . **නිප්ඵන්නසොභනො අත්ථොති** ඉමෙ අත්ථා නාම නිප්ඵන්නාව සොභන්ති. පුන චතුත්ථගාථා සක්කස්ස. තත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. අට්ඨමං.

9. අරඤ්ඤායතනඉසිසුත්තවණ්ණනා

255. නවමෙ **පණ්ණකුටීසු සම්මන්තීති** හිමවන්තපදෙසෙ රමණීයෙ අරඤ්ඤායතනෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානචඞ්කමනාදීහි සම්පන්නාසු පණ්ණසාලාසු වසන්ති. **සක්කො ච දෙවානමින්දො වෙපචිත්ති චාති** ඉමෙ ද්වෙ ජනා ජාමාතිකසසුරා කාලෙන කලහං කරොන්ති, කාලෙන එකතො චරන්ති, ඉමස්මිං පන කාලෙ එකතො චරන්ති. **පටලියොති** ගණඞ්ගණූපාහනා. **ඛග්ගං ඔලග්ගෙත්වාති** ඛග්ගං අංසෙ ඔලග්ගෙත්වා. **ඡත්තෙනාති** දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙන මත්ථකෙ ධාරයමානෙන. **අපබ්‍යාමතො කරිත්වාති** බ්‍යාමතො අකත්වා. **චිරදික්ඛිතානන්ති** චිරසමාදිණ්ණවතානං. **ඉතො පටික්කම්මාති** ''ඉතො පක්කම පරිවජ්ජය, මා උපරිවාතෙ තිට්ඨා''ති වදන්ති. **න හෙත්ථ**

දෙවාති එතස්මිං සීලවන්තානං ගන්ධෙ දෙවා න පටික්කූලසඤ්ඤිනො, ඉට්ඨකන්තමනාපසඤ්ඤිනොයෙවාති දීපෙති. නවමං.

10. සමුද්දකසුත්තවණ්ණනා

256. දසමෙ **සමුද්දතීරෙ පණ්ණකුටීසූති** චක්කවාළමහාසමුද්දපිට්ඨියං රජතපට්ටවණ්ණෙ වාලුකපුළිනෙ වුත්තප්පකාරාසු පණ්ණසාලාසු වසන්ති. **සියාපි නොති** සියාපි අම්හාකං. **අභයදක්ඛිණං යාචෙය්‍යාමාති** අභයදානං යාචෙය්‍යාම. යෙහුය්‍යෙන කිර දෙවාසුරසඞ්ගාමො මහාසමුද්දපිට්ඨියෙ හොති. අසුරානං න සබ්බකාලං ජයො හොති, බහුවාරෙ පරාජයොව හොති. තෙ දෙවෙහි පරාජිතා පලායන්තා ඉසීනං අස්සමපදෙන ගච්ඡන්තා ''සක්කො ඉමෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා අම්හෙ නාසෙති, ගණ්හථ පුත්තහතාය පුත්තෙ''ති කුපිතා අස්සමපදෙ පානීයඝටචඞ්කමනසාලාදීනි විද්ධංසෙන්ති. ඉසයො අරඤ්ඤතො ඵලාඵලං ආදාය ආගතා නං දිස්වා පුන දුක්ඛෙන පටිපාකතිකං කරොන්ති. තෙපි පුනප්පුනං තථෙව විනාසෙන්ති. තස්මා ''ඉදානි තෙසං සඞ්ගාමො පච්චුපට්ඨිතො''ති සුත්වා එවං චින්තයිංසු.

කාමංකරොති ඉච්ඡිතකරො. **භයස්ස අභයස්ස වාති** භයං වා අභයං වා. ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ ත්වං අභයං දාතුකාමො, අභයං දාතුං පහොසි. සචෙ භයං දාතුකාමො. භයං දාතුං පහොසි. අම්හාකං පන අභයදානං දෙහීති. **දුට්ඨානන්ති** විරුද්ධානං. **පවුත්තන්ති** ඛෙත්තෙ පතිට්ඨාපිතං.

තික්ඛත්තුං උබ්බිජ්ජීති සායමාසභත්තං භුඤ්ජිත්වා සයනං අභිරුය්හ නිපන්නො නිද්දාය ඔක්කන්තමත්තාය සමන්තා ඨත්වා සත්තිසතෙන පහටො විය විරවන්තො උට්ඨහති, දසයොජනසහස්සං අසුරභවනං ''කිමිද''න්ති සඞ්ඛොභං ආපජ්ජති. අථ නං ආගන්ත්වා ''කිමිද''න්ති පුච්ඡන්ති. සො ''න කිඤ්චී''ති වදති. දුතියයාමාදීසුපි එසෙව නයො. ඉති අසුරානං ''මා භායි, මහාරාජා''ති තං අස්සාසෙන්තානංයෙව අරුණං උග්ගච්ඡති. එවමස්ස තතො පට්ඨාය ගෙලඤ්ඤජාතං චිත්තං වෙපති. තෙනෙව චස්ස ''වෙපචිත්ති''ති අපරං නාමං උදපාදීති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. වතපදසුත්තවණ්ණනා

257. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **වතපදානීති** වතකොට්ඨාසානි. **සමත්තානීති** පරිපුණ්ණානි. **සමාදින්නානීති** ගහිතානි. **කුලෙ ජෙට්ඨාපචායීති** කුලජෙට්ඨකානං මහාපිතා මහාමාතා චූළපිතා චූළමාතා මාතුලො මාතුලානීතිආදීනං අපචිතිකාරකො. **සණ්හවාචොති** පියමුදුමධුරවාචො. **මුත්තචාගොති** විස්සට්ඨචාගො. **පයතපාණීති** දෙය්‍යධම්මදානත්ථාය සදා ධොතහත්ථො. **වොස්සග්ගරතොති** වොසජ්ජනෙ රතො. **යාචයොගොති** පරෙහි යාචිතබ්බාරහො, **යාජයොගොති** වා යාජයොගෙනෙව යුත්තො. **දානසංවිභාගරතොති** දානෙ ච සංවිභාගෙ ච රතො. පඨමං.

2. සක්කනාමසුත්තවණ්ණනා

258. දුතියෙ **මනුස්සභූතොති** මගධරට්ඨෙ මචලගාමෙ මනුස්සභූතො. **ආවසථං අදාසීති** චතුමහාපථෙ මහාජනස්ස ආවසථං කාරෙත්වා අදාසි. **සහස්සම්පි අත්ථානන්ති** සහස්සම්පි කාරණානං, ජනසහස්සෙන වා වචනසහස්සෙන වා ඔසාරිතෙ ''අයං ඉමස්ස අත්ථො, අයං ඉමස්ස අත්ථො''ති එකපදෙ ඨිතොව විනිච්ඡිනාති. දුතියං.

3. මහාලිසුත්තවණ්ණනා

259. තතියෙ **උපසඞ්කමීති** ''සක්කො දෙවරාජාති කථෙන්ති, අත්ථි නු ඛො සො සක්කො, යෙන සො දිට්ඨපුබ්බොති ඉමමත්ථං දසබලං පුච්ඡිස්සාමී''ති උපසඞ්කමි. **තඤ්ච පජානාමීති** බහුවචනෙ එකවචනං, තෙ ච ධම්මෙ පජානාමීති අත්ථො. සක්කො කිර අනන්තරෙ අත්තභාවෙ මගධරට්ඨෙ මචලගාමෙ මඝො නාම මාණවො අහොසි පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො, බොධිසත්තචරියා විය ච තස්ස චරියා අහොසි. සො තෙත්තිංස පුරිසෙ ගහෙත්වා කල්‍යාණමකාසි. එකදිවසං අත්තනොව පඤ්ඤාය උපපරික්ඛිත්වා ගාමමජ්ඣෙ මහාජනස්ස සන්නිපතිතට්ඨානෙ කචවරං උභතොපස්සෙසු අපබ්‍යූහිත්වා තං ඨානං රමණීයං අකාසි. පුන තත්ථෙව මණ්ඩපං කාරෙසි. පුන ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සාලං කාරෙසි. ගාමතො ච නික්ඛමිත්වා ගාවුතම්පි අඩ්ඪයොජනම්පි තිගාවුතම්පි යොජනම්පි විචරිත්වා තෙහි සහායෙහි සද්ධිං විසමං සමං අකාසි. තෙ සබ්බෙව එකච්ඡන්දා තත්ථ තත්ථ සෙතුයුත්තට්ඨානෙ සෙතුං, මණ්ඩපසාලාපොක්ඛරණිමාලාවච්ඡරොපනපදීනං යුත්තට්ඨානෙසු මණ්ඩපසාලාපොක්ඛරණිමාලාවච්ඡරොපනාදීනි කරොන්තා බහුං පුඤ්ඤමකංසු. මඝො සත්ත වතපදානි පූරෙත්වා කායස්ස භෙදා සද්ධිං සහායෙහි තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්ති. තං සබ්බං භගවා ජානාති. තෙනාහ – **යෙසං ධම්මානං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගා, තඤ්ච**

පජානාමීති. අයං සක්කස්ස සක්කත්තාධිගමෙ සඞ්ඛෙපකථා, විත්ථාරො පන සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය සක්කපඤ්හවණ්ණනායං වුත්තො. තතියං.

4. දලිද්දසුත්තවණ්ණනා

260. චතුත්ථෙ **මනුස්සදලිද්දොති** මනුස්සඅධනො. **මනුස්සකපණොති** මනුස්සකාරුඤ්ඤතං පත්තො. **මනුස්සවරාකොති** මනුස්සලාමකො. **තත්‍රාති** තස්මිං ඨානෙ, තස්මිං වා අතිරොචනෙ. **උජ්ඣායන්තීති** අවජ්ඣායන්ති ලාමකතො චින්තෙන්ති. **ඛියන්තීති** කථෙන්ති පකාසෙන්ති. **විපාචෙන්තීති** තත්ථ තත්ථ කථෙන්ති විත්ථාරෙන්ති. **එසො ඛො මාරිසාති** එත්ථ අයමනුපුබ්බිකථා – සො කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ කාසිරට්ඨෙ බාරාණසිරාජා හුත්වා සමුස්සිතද්ධජපටාකනානාලඞ්කාරෙන සුට්ඨු අලඞ්කතං නගරං පදක්ඛිණං අකාසි අත්තනො සිරිසම්පත්තියා සමාකඩ්ඪිතනෙත්තෙන ජනකායෙන සමුල්ලොකියමානො. තස්මිඤ්ච සමයෙ එකො පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනපබ්බතා ආගම්ම තස්මිං නගරෙ පිණ්ඩාය චරති, සන්තින්ද්‍රියො සන්තමානසො උත්තමදමථසමන්නාගතො. මහාජනොපි රාජගතං චිත්තීකාරං පහාය පච්චෙකබුද්ධමෙව ඔලොකෙසි. රාජා – ‘‘ඉදානි ඉමස්මිං ජනකායෙ එකොපි මං න ඔලොකෙති. කිං නු ඛො එත’’න්ති? ඔලොකෙන්තො පච්චෙකබුද්ධං අද්දස. සොපි පච්චෙකබුද්ධො මහල්ලකො හොති පච්ඡිමවයෙ ඨිතො. චීවරානිපිස්ස ජිණ්ණානි, තතො තතො සුත්තානි ගළන්ති. රඤ්ඤො සතසහස්සාධිකානි ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා චිත්තපසාදමත්තං වා හත්ථං පසාරෙත්වා වන්දනමත්තං වා නාහොසි. සො රාජා ‘‘පබ්බජිතො මඤ්ඤෙ එස උසූයාය මං න ඔලොකෙතී’’ති කුජ්ඣිත්වා ‘‘ක්වායං කුට්ඨිචීවරානි පාරුතො’’ති නිට්ඨුභිත්වා පක්කාමි. තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන මහානිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා විපාකාවසෙසෙන මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්තො රාජගහෙ පරමකපණාය ඉත්ථියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. ගහිතකාලතො පට්ඨාය සා ඉත්ථී කඤ්ජිකමත්තම්පි උදරපූරං නාලත්ථ. තස්ස කුච්ඡිගතස්සෙව කණ්ණනාසා විලීනා, සඞ්ඛපලිතකුට්ඨී හුත්වා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තො. මාතාපිතරො නාම දුක්කරකාරිකා හොන්ති, තෙනස්ස මාතා යාව කපාලං ගහෙත්වා චරිතුං න සක්කොති, තාවස්ස කඤ්ජිකම්පි උදකම්පි ආහරිත්වා අදාසි. භික්ඛාය චරිතුං සමත්ථකාලෙ පනස්ස කපාලං හත්ථෙ දත්වා ‘‘පඤ්ඤායිස්සසි සකෙන කම්මෙනා’’ති පක්කාමි.

අථස්ස තතො පට්ඨාය සකලසරීරතො මංසානි ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්ති, යූසං පග්ඝරති, මහාවෙදනා වත්තන්ති. යං යං රච්ඡං නිස්සාය සයති, සබ්බරත්තිං මහාරවෙන රවති. තස්ස කාරුඤ්ඤපරිදෙවිතසද්දෙන සකලවීථියං මනුස්සා සබ්බරත්තිං නිද්දං න ලභන්ති. තස්ස තතො පට්ඨාය සුඛසයිතෙ පබොධෙතීති **සුප්පබුද්ධොත්වෙව** නාමං උදපාදි. අථාපරෙන සමයෙන භගවති රාජගහං සම්පත්තෙ නාගරා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා නගරමජ්ඣෙ මහාමණ්ඩපං කත්වා දානං අදංසු. සුප්පබුද්ධොපි කුට්ඨී ගන්ත්වා දානග්ගමණ්ඩපස්ස අවිදූරෙ නිසීදි. නාගරා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන පරිවිසන්තා තස්සාපි යාගුභත්තං අදංසු. තස්ස පණීතභොජනං භුත්තස්ස චිත්තං එකග්ගං අහොසි. සත්ථා භත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කත්වා සච්චානි දීපෙසි, සුප්පබුද්ධො නිසින්නට්ඨානෙ නිසින්නොව දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. සත්ථා උට්ඨාය විහාරං ගතො. සොපි චුම්බටං ආරුය්හ කපාලමාදාය දණ්ඩමොලුබ්භ අත්තනො වසනට්ඨානං ගච්ඡන්තො විබ්භන්තාය ගාවියා ජීවිතා වොරොපිතො මත්තිකපාතිං භින්දිත්වා සුවණ්ණපාතිං පටිලභන්තො විය දුතියචිත්තවාරෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො අත්තනො පුඤ්ඤං නිස්සාය අඤ්ඤෙ දෙවෙ අතික්කම්ම විරොචිත්ථ. තං කාරණං දස්සෙන්තො සක්කො දෙවානමින්දො **එසො ඛො මාරිසාති**ආදිමාහ.

සද්ධාති මග්ගෙනාගතසද්ධා. **සීලඤ්ච යස්ස කල්‍යාණන්ති** කල්‍යාණසීලං නාම අරියසාවකස්ස අරියකන්තසීලං වුච්චති. තත්ථ කිඤ්චාපි අරියසාවකස්ස එකසීලම්පි අකන්තං නාම නත්ථි, ඉමස්මිං පනත්ථෙ භවන්තරෙපි අප්පහීනං පඤ්චසීලං අධිප්පෙතං. චතුත්ථං.

5. රාමණෙය්‍යකසුත්තවණ්ණනා

261. පඤ්චමෙ **ආරාමචෙත්‍යාති** ආරාමචෙතියානි. **වනචෙත්‍යාති** වනචෙතියානි. උභයත්ථාපි චිත්තීකතට්ඨෙන චෙත්‍යං වෙදිතබ්බං. **මනුස්සරාමණෙය්‍යස්සාති** මනුස්සරමණීයභාවස්ස. ඉදානි මනුස්සරමණීයකවසෙන භූමිරමණීයකං දස්සෙන්තො **ගාමෙ වාති**ආදිමාහ. පඤ්චමං.

6. යජමානසුත්තවණ්ණනා

262. ඡට්ඨෙ **යජමානානන්ති** යජන්තානං. තදා කිර අඞ්ගමගධවාසිකා මනුස්සා අනුසංවච්ඡරං සප්පිමධුඵාණිතාදීසු අග්ගං ගහෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ දාරූනං සට්ඨිමත්තෙ සකටභාරෙ රාසිං කත්වා අග්ගිං දත්වා පජ්ජලිතකාලෙ ‘‘මහාබ්‍රහ්මුනො යජාමා’’ති තං සබ්බං පක්ඛිපන්ති. ‘‘එකවාරං පක්ඛිත්තං සහස්සගුණඵලං දෙතී’’ති නෙසං ලද්ධි. සක්කො දෙවරාජා ‘‘සබ්බෙපිමෙ සබ්බඅග්ගානි ගහෙත්වා ‘මහාබ්‍රහ්මුනො යජාමා’ති අග්ගිම්හි ඣාපෙන්ති. අඵලං කරොන්ති, මයි පස්සන්තෙ මා නස්සන්තු, යථා බුද්ධස්ස චෙව සඞ්ඝස්ස ච දත්වා බහුං පුඤ්ඤං පසවන්ති, එවං කරිස්සාමී’’ති දාරුරාසිං ජලාපෙත්වා ඔලොකෙන්තෙසු මනුස්සෙසු පුණ්ණමදිවසෙ බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව චන්දමණ්ඩලං භින්දිත්වා නික්ඛන්තො විය අහොසි. මහාජනො දිස්වා ‘‘ඉමං යඤ්ඤං

පටිග්ගහෙතුං මහාබ්‍රහ්මා ආගච්ඡතී''ති ජණ්ණුකෙහි භූමියං පතිට්ඨාය, අඤ්ජලිං පග්ගය්හ නමස්සමානො අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණා ආහංසු ''තුම්හෙ 'මයං තක්කෙන කථෙමා'ති මඤ්ඤථ, ඉදානි පස්සථ, අයං වො බ්‍රහ්මා සහම්පති යඤ්ඤං පටිග්ගහෙතුං ආගච්ඡතී''ති. සක්කො ආගන්ත්වා දාරුචිතකමත්ථකෙ ආකාසෙ ඨත්වා ''කස්සායං සක්කාරො''ති පුච්ඡි? තුම්හාකං, භන්තෙ, පටිග්ගණ්හථ නො යඤ්ඤන්ති. තෙන හි ආගච්ඡථ, මා තුලං ඡඩ්ඩෙත්වා හත්ථෙන තුලයිත්ථ, අයං සත්ථා ධුරවිහාරෙ වසති, තං පුච්ඡිස්සාම ''කස්ස දින්නං මහප්ඵලං හොතී''ති ? උභයරට්ඨවාසිනො ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡන්තො එවමාහ.

තත්ථ **පුඤ්ඤපෙක්ඛානන්ති** පුඤ්ඤං ඉච්ඡන්තානං පුඤ්ඤත්ථිකානං. **ඔපධිකං පුඤ්ඤන්ති** උපධිවිපාකං පුඤ්ඤං. **සඞ්ඝෙ දින්නං මහප්ඵලන්ති** අරියසඞ්ඝෙ දින්නං විප්ඵාරවන්තං හොති. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසු. තතො පට්ඨාය මනුස්සා සබ්බානි අග්ගදානානි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදංසු. ඡට්ඨං.

7. බුද්ධවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

263. සත්තමෙ **උට්ඨෙහීති** උට්ඨහ, ඝට, වායම. **විජිතසඞ්ගාමාති** රාගාදීනඤ්චෙව ද්වාදසයොජනිකස්ස ච මාරබලස්ස ජිතත්තා භගවන්තං එවං ආලපති . **පන්නභාරාති** ඔරොපිතඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරභාර. **පන්නරසාය රත්තින්ති** පන්නරසාය පුණ්ණමාය රත්තිං. සත්තමං.

8. ගහට්ඨවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

264. අට්ඨමෙ **පුථුද්දිසාති** චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසා ච. **භුම්මාති** භූමිවාසිනො. **චිරරත්තසමාහිතෙති** උපචාරප්පනාහි චිරරත්තසමාහිතචිත්තෙ. **වන්දෙති** වන්දාමි. **බ්‍රහ්මචරියපරායණාති** දසපි වස්සානි වීසතිපි වස්සානි… පෙ…. සට්ඨිපි වස්සානි ආපාණකොටිකං එකසෙය්‍යං එකභත්තන්තිආදිකං සෙට්ඨචරියං බ්‍රහ්මචරියං චරමානෙති අත්ථො. **පුඤ්ඤකරාති** චතුපච්චයදානං කුසුම්භසුමනපූජා දීපසහස්සජාලන්ති එවමාදිපුඤ්ඤකාරකා. **සීලවන්තොති** උපාසකත්තෙ පතිට්ඨාය පඤ්චහිපි දසහිපි සීලෙහි සමන්නාගතා. **ධම්මෙන දාරං පොසෙන්තීති** උමඞ්ගභින්දනාදීනි අකත්වා ධම්මිකෙහි කසිගොරක්ඛවණිජ්ජාදීහි පුත්තදාරං පොසෙන්ති. **පමුඛො රථමාරුහීති** දෙවානං පමුඛො සෙට්ඨො රථං ආරුහි. අට්ඨමං.

9. සත්ථාරවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

265. නවමෙ **භගවන්තං නමස්සතීති** එකංසං උත්තරියං දුකූලං කත්වා, බ්‍රහ්මජාණුකො හුත්වා සිරසි අඤ්ජලිං ඨපෙත්වා නමස්සති. **සො යක්ඛොති** සො සක්කො. **අනොමනාමන්ති** සබ්බගුණෙහි ඔමකභාවස්ස නත්ථිතාය සබ්බගුණනෙමිත්තකෙහි නාමෙහි අනොමනාමං. **අවිජ්ජාසමතික්කමාති** චතුසච්චපටිච්ඡාදිකාය වට්ටමූලකඅවිජ්ජාය සමතික්කමෙන. **සෙක්ඛාති** සත්ත සෙක්ඛා. **අපචයාරාමාති** වට්ටවිද්ධංසනෙ රතා. **සික්ඛරෙති** සික්ඛන්ති. නවමං.

10. සඞ්ඝවන්දනාසුත්තවණ්ණනා

266. දසමෙ **අජ්ඣභාසීති** කස්මා එස පුනප්පුනං එවං භාසතීති? සක්කස්ස කිර දෙවරඤ්ඤො සද්දො මධුරො, සුඵුසිතං දන්තාවරණං, කථනකාලෙ සුවණ්ණකිඞ්කිණිකසද්දො විය නිච්ඡරති. තං පුනප්පුනං සොතුං ලභිස්සාමීති භාසති. **පූතිදෙහසයාති** පූතිම්හි මාතුසරීරෙ වා, අත්තනොයෙව වා සරීරං අවත්ථරිත්වා සයනතො පූතිදෙහසයා. **නිමුග්ගා කුණපම්හෙතෙති** දසමාසෙ මාතුකුච්ඡිසඞ්ඛාතෙ කුණපස්මිං එතෙ නිමුග්ගා. **එතං තෙසං පිහයාමීති** එතෙසං එතං පිහයාමි පත්ථයාමි. **න තෙ සං කොට්ඨෙ ඔපෙන්තීති** න තෙ සං සන්තකං ධඤ්ඤං කොට්ඨෙ පක්ඛිපන්ති. න හි එතෙසං ධඤ්ඤං අත්ථි. **න කුම්භීති** න කුම්භියං. **න කළොපියන්ති** න පච්ඡියං. **පරනිට්ඨිතමෙසානාති** පරෙසං නිට්ඨිතං පරඝරෙ පක්කං භික්ඛාචාරවත්තෙන එසමානා ගවෙසමානා. **තෙනාති** එවං පරියිට්ඨෙන. **සුබ්බතාති** දසපි…පෙ…. සට්ඨිපි වස්සානි සුසමාදින්නසුන්දරවතා.

සුමන්තමන්තිනොති ධම්මං සජ්ඣායිස්සාම, ධුතඞ්ගං සමාදියිස්සාම, අමතං පරිභුඤ්ජිස්සාම, සමණධම්මං කරිස්සාමාති එවං සුභාසිතභාසිනො. **තුණ්හීභූතා සමඤ්චරාති** තියාමරත්තිං අසනිසොසෙන සොසිතා විය ධම්මං කථෙන්තාපි තුණ්හීභූතා සමං චරන්තියෙව නාම. කස්මා? නිරත්ථකවචනස්සාභාවා. **පුථුමච්චා චාති** බහුසත්තා ච අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධා. **අත්තදණ්ඩෙසු නිබ්බුතාති** පරවිහෙඨනත්ථං ගහිතදණ්ඩෙසු සත්තෙසු නිබ්බුතා විස්සට්ඨදණ්ඩා. **සාදානෙසු අනාදානාති** සගහණෙසු සත්තෙසු ච භවයොනිආදීනං එකකොට්ඨාසස්සාපි අගහිතත්තා අගහණා. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1. ජෙත්වාසුත්තවණ්ණනා

267. තතියවග්ගස්ස පඨමං වුත්තත්ථමෙව. පඨමං.

2. දුබ්බණ්ණියසුත්තවණ්ණනා

268. දුතියෙ **දුබ්බණ්ණොති** ඣාමඛාණුවණ්ණො. **ඔකොටිමකොති** ලකුණ්ඩකො මහොදරො. **ආසනෙති** පණ්ඩුකම්බලසිලායං. **කොධභක්ඛොති** සක්කෙන ගහිතනාමමෙවෙතං. සො පන එකො රූපාවචරබ්‍රහ්මා, ‘‘සක්කො කිර ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතො’’ති සුත්වා වීමංසනත්ථං ආගතො . අවරුද්ධකයක්ඛා පන එවරූපං සංවිහිතාරක්ඛං ඨානං පවිසිතුං න සක්කොන්ති. **උපසඞ්කමීති** දෙවානං සුත්වා ‘‘න සක්කා එස ඵරුසෙන චාලෙතුං, නීචවුත්තිනා පන ඛන්තියං ඨිතෙන සක්කා පලාපෙතු’’න්ති තථා පලාපෙතුකාමො උපසඞ්කමි. **අන්තරධායීති** ඛන්තියං ඨත්වා බලවචිත්තීකාරං පච්චුපට්ඨපෙත්වා නීචවුත්තියා දස්සියමානාය සක්කාසනෙ ඨාතුං අසක්කොන්තො අන්තරධායි. **න සූපහතචිත්තොම්හීති** එත්ථ **සූති** නිපාතමත්තං, උපහතචිත්තොම්හීති ආහ. **නාවත්තෙන සුවානයොති** න කොධාවත්තෙන සුආනයො, කොධවසෙ වත්තෙතුං න සුකරොම්හීති වදති. **න වො චිරාහන්ති වොති** නිපාතමත්තං, අහං චිරං න කුජ්ඣාමීති වදති. දුතියං.

3. සම්බරිමායාසුත්තවණ්ණනා

269. තතියෙ **ආබාධිකොති** ඉසිගණෙන අභිසපකාලෙ උප්පන්නාබාධෙන ආබාධිකො. **වාචෙහි මන්ති** සචෙ මං සම්බරිමායං වාචෙසි, එවමහං තම්පි තිකිච්ඡිස්සාමීති වදති. **මා ඛො ත්වං, මාරිස, වාචෙසීති** විනාපි තාව සම්බරිමායං සක්කො අම්හෙ බාධති, යදි පන තං ජානිස්සති, නට්ඨා මයං, මා අත්තනො එකස්ස අත්ථාය අම්හෙ නාසෙහීති වත්වා නිවාරයිංසු. **සම්බරොව සතං සමන්ති** යථා සම්බරො අසුරින්දො මායාවී මායං පයොජෙත්වා වස්සසතං නිරයෙ පක්කො, එවං පච්චති. තුම්හෙ ධම්මිකාව, අලං වො මායායාති වදති. කිං පන සක්කො තස්ස කොධං තිකිච්ඡිතුං සක්කුණෙය්‍යාති? ආම සක්කුණෙය්‍ය. කථං? තදා කිර සො ඉසිගණො ධරතියෙව, තස්මා නං ඉසීනං සන්තිකං නෙත්වා ඛමාපෙය්‍ය, එවමස්ස ඵාසු භවෙය්‍ය. තෙන පන වඤ්චිතත්තා තථා අකත්වා පක්කන්තොව. තතියං.

4. අච්චයසුත්තවණ්ණනා

270. චතුත්ථෙ **සම්පයොජෙසුන්ති** කලහං අකංසු. **අච්චසරාති** අතික්කමි, එකො භික්ඛු එකං භික්ඛුං අතික්කම්ම වචනං අවොචාති අත්ථො. **යථාධම්මං නප්පටිග්ගණ්හාතීති** න ඛමති. **කොධො වො වසමායාතූති** කොධො තුම්හාකං වසං ආගච්ඡතු, මා තුම්හෙ කොධවසං ගමිත්ථාති දීපෙති. **මා ච මිත්තෙ හි වො ජරාති** එත්ථ **හීති** නිපාතමත්තං, තුම්හාකං මිත්තධම්මෙ ජරා නාම මා නිබ්බත්ති. භුම්මත්ථෙ වා කරණවචනං, මිත්තෙසු වො ජරා මා නිබ්බත්ති, මිත්තභාවතො අඤ්ඤථාභාවො මා හොතූති අත්ථො. **අගරහියං මා ගරහිත්ථාති** අගාරය්හං ඛීණාසවපුග්ගලං මා ගරහිත්ථ. චතුත්ථං.

5. අක්කොධසුත්තවණ්ණනා

271. පඤ්චමෙ **මා වො කොධො අජ්ඣභවීති** කොධො තුම්හෙ මා අභිභවි, තුම්හෙව කොධං අභිභවථ. **මා ච කුජ්ඣිත්ථ කුජ්ඣිතන්ති** කුජ්ඣන්තානං මා පටිකුජ්ඣිත්ථ. **අක්කොධොති** මෙත්තා ච මෙත්තාපුබ්බභාගො ච. **අවිහිංසාති** කරුණා ච කරුණාපුබ්බභාගො ච. **අථ පාපජනං කොධො, පබ්බතොවාභිමද්දතීති** ලාමකජනං පබ්බතො විය කොධො අභිමද්දතීති. පඤ්චමං.

තතියො වග්ගො.

සක්කසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

සගාථාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය පඨමො භාගො.